

HRVATSKI SABOR

KLASA: 021-12/19-09/16

URBROJ: 65-19-03

Zagreb, 1. travnja 2019.

50 — VLADA REPUBLIKE HRVATSKE

Primljeno:	02-04-2019		
Klasifikacijska oznaka:	Org jed		
022-03/19-12/19	50301		
Uredbeni broj:	Pril	Vrij	
65-19-1	5	1	

05

VLADI REPUBLIKE HRVATSKE

Na temelju članka 214. stavak 4. Poslovnika Hrvatskoga sabora u prilogu upućujem, radi davanja mišljenja, ***Izješće o radu pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2018. godinu***, koje je predsjedniku Hrvatskoga sabora u skladu s odredbom članka 17. stavka 1. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom ("Narodne novine", broj 107/07), dostavila pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, aktom od 29. ožujka 2019. godine.

PREDSJEDNIK

Gordan Jandroković

REPUBLIKA HRVATSKA

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom

Broj: POSI.R.-018-10-31/19-01/01

Zagreb, 29. ožujka 2019.

Hs**NP*021-12/19-09/16*41102-19-01**Hs

REPUBLIKA HRVATSKA
65 - HRVATSKI SABOR
ZAGREB, Trg Sv. Marka 6

Primljen o. 29-03-2019		
Klasifikacijski oznaka		Org. jed.
021-12/19-09/16		65
Uredba o broj		Pril. Vrij.
41102-19-01		Sjls 07

HRVATSKI SABOR

n/p predsjednik Gordan Jandroković

Trg sv. Marka 6-7, 10 000 Zagreb

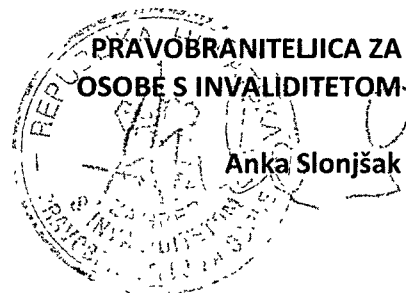
Predmet: Izvješće o radu Pravobraniteljja za osobe s invaliditetom za 2018. godinu
- dostavlja se

Poštovani,

sukladno čl. 17. st. 1 Zakona o pravobraniteljju za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, br. 107/07) pravobraniteljica za osobe s invaliditetom dostavlja Vam tekst Izvješća o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2018. godinu u pisanom - papirnatom i digitalnom obliku - na CD-disku.

Sukladno čl. 12 st. 5 Uredbe o sastavljanju i predaji Izjave o fiskalnoj odgovornosti i Izvještaja o primjeni fiskalnih pravila („Narodne novine“, br. 78/11) dostavljamo Vam Izjavu o fiskalnoj odgovornosti za proračunsku 2018. godinu te ispunjene upitnike.

S poštovanjem,

PRILOZI:

1. Izvješće o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2018. u pisanom obliku i digitalnom na CD-u
2. Izvješće o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2018., sažetak u pisanom obliku i digitalnom na CD-u
3. Izjava o fiskalnoj odgovornosti za proračunsku godinu 2018. u pisanom obliku i digitalnom na CD-u
4. Upitnik o fiskalnoj odgovornosti 2018. u pisanom obliku i digitalnom na CD-u

Izvješće o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom 2018. -Sažetak-

SADRŽAJ

1.	UVOD.....	1
2.	STATISTIČKI PODACI	1
3.	OBILJEŽAVANJE 10 GODINA PRAVOBRANITELJA ZA OSOBE S INVALIDITETOM	5
4.	OTVARANJE I RAD PODRUČNOG UREDA U OSIJEKU	6
5.	RAD 2. SAZIVA STRUČNOG SAVJETA PRAVOBRANITELJICE	7
6.	PRIJEDLOZI I PREPORUKE ZA IZMJENE I DOPUNE PROPISA	7
7.	JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA	7
8.	PRISTUP PRAVOSUĐU	7
9.	OSOBNA SLOBODA I SIGURNOST	8
10.	SLOBODA OD MUČENJA ILI OKRUTNOG, NEČOVJEČNOG ILI PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA ILI KAŽNJAVANJA	10
11.	JEDNAKOST PRED ZAKONOM.....	10
12.	POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI.....	10
13.	ŽENE S INVALIDITETOM	11
14.	SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA	11
15.	ZAŠTITA OSOBNOG INTEGRITETA OSOBE.....	13
16.	ZDRAVSTVO.....	13
17.	DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU	15
18.	ODGOJ I OBRAZOVANJE	15
19.	OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA	17
20.	ZAPOŠLJAVANJE I RAD.....	18
21.	PRISTUPAČNOST	19
22.	NEOVISNO ŽIVLJENJE I ŽIVOT U ZAJEDNICI.....	22
23.	PRIMJEREN ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA	24
24.	JEDINSTVENO TIJELO VJEŠTAČENJA	26
25.	MIROVINSKO OSIGURANJE.....	26
26.	SUDJELOVANJE U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU.....	27
27.	SURADNJA S ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA	27
28.	SUDJELOVANJE U KULTURI, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU	28
29.	MEĐUNARODNA SURADNJA	29
30.	PODIZANJE RAZINE SVIJESTI.....	30
31.	OPĆE I FINACIJSKO POSLOVANJE	31
32.	ZAKLJUČAK	31
33.	LITERATURA	31
34.	PRILOZI	31

Kratika	Naziv
ASOO	Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih
AZOO	Agencija za odgoj i obrazovanje
COO	Centar za odgoj i obrazovanje
CZSS	Centar za socijalnu skrb
DPS	Državni pedagoški standard
DV	Dječji vrtić
EU	Europska unija
HPO	Hrvatski paraolimpijski odbor
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
HZMO	Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
KZ	Kazneni zakon
MDOMSP	Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku
MMPI	Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
MP	Ministarstvo pravosuđa
MRMS	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
MRRFEU	Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MZ	Ministarstvo zdravstva
MZO	Ministarstvo znanosti i obrazovanja
NN	Narodne novine
ODO	Općinsko državno odvjetništvo
OSI	Osoba/e s invaliditetom
OŠ	Osnovna škola
POSI	Pravobranitelj/ica za osobe s invaliditetom
PU	Policijska uprava
RH	Republika Hrvatska
SŠ	Srednja škola
UDU	Ured državne uprave
UN	Ujedinjeni narodi
UNDP	Program Ujedinjenih naroda za razvoj
UNICEF	Fond Ujedinjenih naroda za djecu
ZOSI	Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje OSI
ZSD	Zakon o suzbijanju diskriminacije

1. UVOD

Sukladno djelokrugu propisanom Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, br. 107/07), u ovom Izvješću prikazan je rad Pravobranitelja za osobe s invaliditetom. Svjesni važnosti rodne ravnopravnosti, zbog potrebe za sažetošću, imenice muškog roda u ovom Izvješću odnose se podjednako i na muški i na ženski spol.

U 2018. godini otvoren je i započeo s radom Područni ured Osijek te je osiguran prostor za novi Područni ured u Splitu za koji se planira otvorenje tijekom ljeta 2019. godine.

Tijekom 2018. godine nastavio je s radom 2. saziv Stručnog savjeta pravobraniteljice za osobe s invaliditetom koji je održao sedam sastanaka na kojima se raspravljalo o aktualnim i prioritetnim temama vezanim uz položaj osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.

U 2018. godini obratio nam se **1.951 građanin** što je za 124 obraćanja više u odnosu na 2017. godinu. Razmatrajući zaprimljene pritužbe i ostale predstavke imali smo **3.200 postupanja** od kojih bi posebno istaknuli **394 pojedinačne i općenite preporuke** upućene nadležnim ministarstvima, jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, kao i drugim pravnim osobama. U 24 e-Savjetovanja uputili smo **100 prijedloga zakonskih i podzakonskih odredbi**, a **61 mišljenje** dostavljeno je izravno nadležnim tijelima, od čega ih je oko 30% prihvaćeno. Prijedlozi i preporuke pravobraniteljice za osobe s invaliditetom uglavnom su primani na znanje ili odbijani uz odgovore „*razmotrit ćemo i uvažiti kod sljedećih izmjena*“, „*trenutno nemamo na raspolaganju osigurana sredstva*“, „*prihvaćeno je na znanje*“ i dr. Ovakvim odgovorima negira se zakonska uloga pravobranitelja kao tijela čija je obveza davanje prijedloga za izmjene zakona tamo gdje se na temelju postupanja po pritužbama primijeti da su upravo zakonska rješenja dovela do kršenja prava osoba s invaliditetom. Međutim, i onda kada su prijedlozi prihvaćeni, neki od njih nisu primijenjeni, što je vidljivo u izostanku konkretnih pokazatelja. Više o podacima i ostalim postupanjima nalazi se u poglavlju ovog izvješća *Statistički podaci*.

Prateći položaj osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju kroz desetogodišnje iskustvo rada Ureda kao i primjenu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koja je u RH stupila na snagu 2008. godine, kontinuirano izostaju sustavne promjene kao jedino ispravno i dugoročno rješenje.

Sagledavajući pritužbe osoba s invaliditetom kao i uzimajući u obzir saznanja dobivena kroz rad Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2018. godinu zaključujemo kako je došlo do minimalnih pomaka u ostvarivanju prava u prioritetnim područjima za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju. Pojedinačni pomaci koji su rezultat upornog zagovaranja roditelja i pojedinih udruga ili zakonskih izmjena kojima su primjerice povećane naknade za osobnu invalidninu, doplati za pomoć i njegu, dječji doplati i broj korisnika osobne asistencije, nisu uklonili sustavni nedostatak zbog kojeg veliki broj osoba s invaliditetom kojima je za inkluzivni život u zajednici potrebna usluga osobne asistencije ili neki drugi oblik podrške, tu podršku ne mogu dobiti ili je ne mogu dobiti u obujmu u kojem im je potrebna.

Pozdravljamo omogućavanje pravodobnog liječenja za osobe s MS-om ili snabdijevanje lijekom Spinraza za osobe oboljele od SMA, međutim izostale su sustavne promjene kojima bi sve osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju, u trenutku kad je to potrebno, neovisno o uzroku i dobi, dobile odgovarajuću zdravstvenu zaštitu i liječenje. Isto tako upoznati smo od osoba s invaliditetom kako u Hrvatskoj nema liječnika subspecijalista i zbog toga pojedine grupacije osoba s invaliditetom (npr. osobe s posljedicama spinalnih ozljeda) nemaju suvremeni pristup zdravstvenom zbrinjavanju.

Također, pozdravljamo donošenje Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima, iako je donesen nakon prekoračenja svih rokova i više godina od početka našeg uključivanja u rad na njemu. Međutim, zabrinjava što još uvijek nije definirano sustavno financiranje asistenata i stručnih komunikacijskih posrednika, nego se i dalje oslanjamo na projektno financiranje ove usluge. Premda su zakonodavne promjene u području zapošljavanja osoba s invaliditetom ojačale

sustav profesionalne rehabilitacije, one nisu u protekloj godini utjecale na značajniji porast broja zaposlenih osoba s invaliditetom u RH.

Pružanje socijalnih usluga udruga osoba s invaliditetom sužava prostor njihove zagovaračke uloge što bi trebala biti osnovna uloga udruga u društvu, a istovremeno provođenje socijalnih usluga uvelike utječe na neuspostavljanje sustavnog rješavanja socijalnih usluga.

Zbog toga podržavamo donošenje Zakona o sustavnom financiranju saveza i udruga osoba s invaliditetom o kojem se nije raspravljalo u 2018. godini, a koji je nužan kako bi se udrugama osigurala osnovna sredstva za njihovo funkcioniranje.

Posebno zabrinjava činjenica da se i prijedlozi predstavnika osoba s invaliditetom kao ključnih dionika u skladu s načelom „Ništa o nama bez nas“, a koji su sudjelovali u e-Savjetovanjima i drugim oblicima rada na donošenju izmjena zakona gotovo uopće nisu uvažavali kako na nacionalnoj razini tako ni na razini lokalne i regionalne (područne) samouprave. Osim navedenog, osobe s invaliditetom naglasile su nepostojanje kontinuiteta u provedbi mjera i aktivnosti te poštivanja Strateških planova i ciljeva koji se odnose na osobe s invaliditetom.

Da bi mogli što neovisnije živjeti i stvarno se uključiti u život zajednice, osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju trebaju korjenite promjene u svim sustavima čiji su dio kao i svi ostali građani. Uz razvoj i širenje usluga u zajednici nužno je nastaviti s procesom deinstitutionalizacije koji je tijekom 2018. godine, kao i zadnjih nekoliko godina u zastoju, što je u diskrepanciji s opredjeljenjem RH za ostvarenje ljudskih prava osoba s invaliditetom i međunarodno preuzetim obvezama. Stav, da je život odraslih osoba i njihovo premještanje iz ustanova u udomiteljske obitelji bez prava na izbor provođenje procesa deinstitutionalizacije, odraz je nerazumijevanja koncepta jednakih ljudskih prava. Ponovno upozoravamo da je to neprihvatljivo i u suprotnosti s preporukama UN-ovog Odbora za prava osoba s invaliditetom Hrvatskoj.

Prema podacima HZIZ-a na kraju 2018. godine u RH bilo je ukupno **505.725** osoba s invaliditetom, od čega je 202.114 žena s invaliditetom. Prema obrazovnoj strukturi, **66% osoba s invaliditetom je bez završene osnovne škole ili samo sa završenom osnovnom školom, 25% ih ima srednju stručnu spremu, 3,3% ima visoku ili višu stručnu spremu, a 5,7% ima specijalno obrazovanje. U radno aktivnoj dobi osoba s invaliditetom je 240.173** (rođeni u periodu od 1954.-2001.). Prema podacima iz Očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom koji se vodi pri HZMO-a vidljivo je da je s 31. prosincem 2018. godine zaposleno **10.836 osoba**. Prema podacima HZMO-a u prosincu 2018. godine zbog opće nesposobnosti za rad, odnosno potpunog gubitka radne sposobnosti evidentirano je 46.310 osoba koji su primali prosječnu mirovinu u iznosu od 2.242,86 kn. Invalidsku mirovinu zbog profesionalne nesposobnosti za rad, odnosno **djelomičnog gubitka radne sposobnosti primalo je 68.617 korisnika u prosječnom iznosu od 1.878,90 kn**. Istih ovakvih invalidskih mirovina, ali u sustavu rada bilo je 5.173. Ti invalidi rada imali su prosječnu invalidskom mirovinom u iznosu od **1.178,19 kn**.

Zaključno, mišljenja smo da su promjene u sustavu koje su bile rezultat zakonodavne aktivnosti u 2018. godini učinjene stihijski i pod različitim pritiscima, a bez prave usmjerenosti na krajnje korisnike i bez potrebe da se suštinskim rješenjima uspostavi dugoročno održiv i pravedan sustav zaštite i afirmacije prava. S obzirom na nepoduzimanje mjera kojima bi se uklonili nedostaci na koje pravobraniteljica i pokret osoba s invaliditetom godinama upozoravaju postavlja se pitanje koliko donositelji odluka uistinu računaju na osobe s invaliditetom.

U nastavku ovog izvješća prikazat ćemo statističke podatke o radu institucije, podatke koji se odnose na pritužbe, postupanja i aktivnosti pravobraniteljice, stavove, mišljenja, prijedloge propisa i preporuke koje su upućene raznim državnim tijelima, prijedloge za poboljšanje položaja osoba s invaliditetom u pojedinim područjima te dati prikaz životnih situacija osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju zbog kojih su se obraćali pravobraniteljici.

2. STATISTIČKI PODACI

Najčešće su se obraćale same osobe s invaliditetom poštom, faksom, telefonom, e-mailom te osobnim dolascima. Prema navedenim podacima, u 2018. u odnosu na 2017. došlo je do porasta broja obraćanja građana pa sukladno tomu i do većeg broja postupanja Ureda (porast od 10%).

	2016.	2017.	2018.
Broj obraćanja građana	1394	1827	1951
Broj postupanja POSI	2047	2913	3200

PODACI O POVREDAMA PRAVA - Postotak utvrđivanja povreda prava među zaključenim predmetima u kojima se postupalo na osnovi zaprimljenih pritužbi fizičkih i pravnih osoba odnosi se na ukupno **931 predmet** (337 predmeta iz prethodnih razdoblja i 594 predmeta iz 2018. godine). U **291 predmetu** ili njih **31%** zaključenih nije bilo povrede prava. U **368 predmeta** ili njih **39%** nije se utvrđivala povreda prava. U ukupno **272 predmeta** ili njih **29%** utvrđene su povrede prava po područjima. Najveći broj kršenja prava bio je u području **socijalne zaštite** i to zajamčenih Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, gdje je postojala sumnja na diskriminaciju te povreda prava grupacije osoba s invaliditetom. Najviše kršenja prava zbog dugotrajnosti postupka bilo je u području **mirovinskog osiguranja**. U području **pristupačnosti** najčešće su kršena prava zajamčena zakonom.

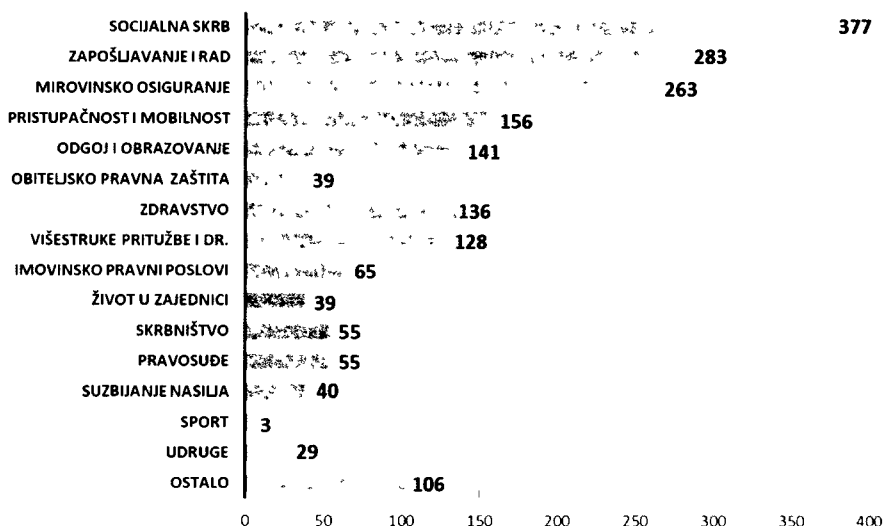
PODACI O OBRAĆANJIMA GRAĐANA U 2018. GODINI - U 2018. godini građani su se pravobraniteljici obratili ukupno **1951** puta, što je za **124** pritužbe više u odnosu na 2017. godinu. Povodom pritužbi građana upućenih pisanim putem – njih 722, imali smo **2065** postupanja, a koja su se odnosila na preporuke i upozorenja upućena različitim institucijama te traženja očitovanja, izvješća, dopune dokumentacije te savjetovanja građana.

U ukupno **435** obraćanja koja nisu imala karakter pritužbi postupali smo **515** puta, od čega se njih **27** odnosilo na pisma potpore upućena fizičkim i pravnim osobama radi provođenja istraživanja i projekata. U **758** slučajeva koji su se obratili telefonom i osobnim dolaskom, imali smo **981** postupanje. U 36 obraćanja građana nije bilo postupanja.

Podaci o pritužbama građana iz prethodnih razdoblja - Pravobraniteljica je tijekom 2018. godine imala **361** postupanje u **202 pritužbe** koje su zaprimljene u prethodnim razdobljima.

Podaci po područjima - Od ukupno **1951** obraćanja građana, u sljedećoj tablici prikazano je **1915** po područjima zaprimljenih od pravnih i fizičkih osoba (u **36** nije bilo postupanja), a po kojima je pravobraniteljica postupala u 2018. godini.

Obraćanja građana po područjima

Podaci po županijama - Tijekom 2018. godine najviše pritužbi je pristiglo s područja Grada Zagreba – **356**, zatim iz Splitsko-dalmatinske županije – **91** te Osječko-baranjske županije – **83**. Najmanji broj

pritužbi zaprimljen je iz Ličko-senjske i Virovitičko-podravске županije – 3 pritužbe. Malo je pritužbi zaprimljeno i s područja Međimurske županije – njih 8 i Požeško-slavonske županije – njih 6.

U „ostalo“ se nalaze pritužbe zaprimljene od pravnih i fizičkih osoba koje u svojim podnescima nisu željele navesti mjesto prebivališta/boravišta, osobe koje su prijave poslale iz inozemstva te anonimne prijave. Takvih je pritužbi bilo 235.

Podaci po podnositelju - Osobe s invaliditetom podnijele su najviše pritužbi pisanim putem – osobno 57%, odnosno njih 660. U 5% odnosno 60 pritužbi postupalo se na zahtjev roditelja djece s teškoćama u razvoju ili odraslih osoba s invaliditetom. Od saveza i udruga osoba s invaliditetom zaprimljeno je 9% pritužbi odnosno njih 104, koje su se odnosile na zaštitu prava njihovih članova, ali i međusobne odnose ili odnose sa savezima udruga. U 86 slučajeva pritužbe su podnijeli članovi obitelji osobe/a s invaliditetom, što je 7%. Zabilježeno je 14% pritužbi odnosno njih 162 prosljeđenih od institucija i ustanova, s tim da se većina odnosila na stranke koje su se pritužile drugim tijelima pa su te pritužbe sukladno ovlastima prosljeđene pravobraniteljici za osobe s invaliditetom. Ostalo se odnosi na pritužbe zaprimljene od odvjetnika, skrbnika, prijatelja te ostalih fizičkih osoba, njih 76. Nepoznato 9.

Podnesci građana koji nemaju karakter pritužbe - U 2018. godini bilo je 515 postupanja po zaprimljenim podnescima građana koji nemaju karakter pritužbe. Odnosili su se na traženje različitih savjeta, obavještanje o poduzetim radnjama, traženje mišljenja i drugo. Ukupno je zaprimljeno 435 takvih podnesaka. U 36 podnesaka koji su se odnosili na obavijesti, krivo upućene upite ili su neke od stranaka tražile zastupanje pravobraniteljice u sudskim sporovima, pravobraniteljica nije postupala, jer nije bilo osnove. Pravobraniteljica je dala 27 pisama potpore pojedincima i udrugama koja su se odnosila na unaprjeđenje kvalitete življenja osoba s invaliditetom i njihovih obitelji.

Savjetovanje osoba s invaliditetom putem telefona i osobnim dolaskom - Tijekom 2018. godine telefonom se obratilo 758 osoba. Predstavnici Ureda pravobraniteljice savjetovali su stranke 981 put telefonom, pojedinačnim sastancima te savjetima elektroničkom poštom. Telefonska savjetovanja čine jedan od važnijih oblika savjetovanja osoba s invaliditetom. U većini slučajeva radi se o osobama s invaliditetom koje su ovisne o pomoći druge osobe kao i o potrebi za uslugama koje nedostaju u njihovom okruženju, npr. prijevoz, asistencija i drugo.

U 2018. godini pravobraniteljica je postupala sukladno ovlastima i po drugim propisima – Zakonu o suzbijanju diskriminacije i Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama.

INICIJATIVE POSI - U 2018. godini pravobraniteljica je poduzimala razne aktivnosti na vlastitu inicijativu, a koje su se odnosile na izmjene i dopune propisa (u 15 propisa, 44 mišljenja), **preporuke i upozorenja** (posebno ističemo od ukupnog broja preporuke koje su se odnosile na područje života u zajednici i pristupačnosti, a bile su upućene ministarstvima i jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave – 70 općih (67 poslano na preko 600 institucija, tijela i dr. te tri poslane na sve JLP (R) S) i 198 pojedinačnih, 32 obilaska, 14 događanja u kojima smo bili organizatori ili suorganizatori, 49 stručna sastanka te 28 priopćenja i reagiranja za medije radi ukazivanja na težak položaj pojedinih grupacija osoba s invaliditetom ili radi osvještavanja javnosti u svrhu uklanjanja predrasuda. Anketna ispitivanja su provedena u raznim područjima.

PROMICANJE PRAVA I INTERESA OSOBA S INVALIDITETOM

Organiziranje događanja - Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom organizirala je samostalno ili u suradnji s drugim institucijama i udrugama 14 događanja:

- **Radionica za predstavnike medija na temu medijskog izvještavanja o osobama s invaliditetom** u organizaciji Pravobranitelja za osobe s invaliditetom, prosinac
- **Posjet učenika Centra za odgoj i obrazovanje „Ivan Štark“** Osijek Područnom uredu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Osijeku, prosinac
- **Skup povodom predstavljanja i otvaranja Područnog ureda Pravobranitelja za osobe s invaliditetom** u Osijeku, studeni
- **Stručni skupovi o zapošljavanju osoba s invaliditetom održani u Osijeku i Zagrebu**, u organizaciji Hrvatske udruge poslodavaca i Ureda pravobraniteljice za osobe sa invaliditetom, listopad, studeni
- U suradnji s Povjerenstvom za ravnopravnost spolova Primorsko-goranske županije održana je 33. tematska sjednica Županijskog povjerenstva za ravnopravnost spolova pod naslovom **Položaj žena s invaliditetom u Republici Hrvatskoj**, studeni

- Tematska sjednica saborskog odbora za ravnopravnost spolova na temu ***Suzbijanje nasilja nad ženama s invaliditetom***, rujan
 - Radionice za koordinatore u ministarstvima na temu ***Antidiskriminacija, ravnopravnost spolova i primjena Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom u ESI fondovima***, Zagreb, srpanj, listopad, prosinac u suradnji s Ministarstvom regionalnog razvoja i fondova Europske Unije i Državnom školom za javnu upravu
 - Savjetovanje roditelja i djece s teškoćama na završnoj radionici s temom ***Pomozi nam da zajedno pokrenemo promjene*** u organizaciji Centra za razvoj vrijednosti, listopad
 - **Posjet učenika OŠ Matija Gubec** Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, svibanj
 - Povodom Međunarodnog dana žena, u suradnji sa Zajednicom saveza osoba s invaliditetom Hrvatske (SOIH), u okviru kampanje ***I dalje aktivne i uključene***, organiziran je Okrugli stol, ožujak
- Na inicijativu pravobraniteljice održano je 49 stručnih sastanaka, od čega posebno ističemo:
- U Osijeku održan sastanak o pristupačnosti turizma na području grada Osijeka i Osječko-baranjske županije, prosinac
 - Održan sastanak u Ministarstvu znanosti i obrazovanja na temu inkluzivnog obrazovanja, studeni
 - Održan sastanak s članovima radne skupine za praćenje zločina iz mržnje, rujan
 - Održani sastanci s gradonačelnikom grada Velike Gorice i predstavnicima Centra za odgoj i obrazovanje Velika Gorica, rujan
 - Održan sastanak s ministrom zdravstva, ravnateljem SB Varaždinske toplice, projektantima i predstavnicima Hrvatskih udruga paraplegičara i tetraplegičara (HUPT) radi izgradnje Spinalnog centra u Varaždinskim toplicama, Zagreb, rujan
 - Održan sastanak sa Hrvatskim planinarskim savezom na temu *Penjanje za sve – planinarenje i boravak u prirodi za osobe s invaliditetom*, Zagreb, srpanj
 - Održan sastanak sa savjetnicom predsjednice RH za društvene djelatnosti i mlade i predstojnicom Ureda UNICEF-a Hrvatska na temu pružanja usluga rane intervencije u djetinjstvu, Zagreb, srpanj
 - Održan sastanak s predstavnicima Hrvatskog pravnog centra na temu sudjelovanja na projektu o podršci OSI kao žrtvama ili počiniteljima kaznenih djela, Zagreb, srpanj
 - Održan sastanak vezan uz Nacrt prijedloga Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na bolničku medicinsku rehabilitaciju i fizikalnu terapiju u kući, s predstavnicima HZZO-a, lipanj
 - Održani sastanci na temu otvaranja Područnog ureda u Osijeku s predstavnicima Grada Osijeka i županom Osječko-baranjske županije, svibanj
 - Održan sastanak s tri ministra/ice zdravstva, obrazovanja i socijalne skrbi temu položaja osoba s poremećajem iz autističnog spektra te unaprjeđenju sustava pružanja usluga rane intervencije, travanj
 - Održan sastanak o pristupačnosti pravosudnih tijela s predstavnicima pravosudnih tijela te osoba s invaliditetom, ožujak
 - Održan sastanak s ministrom hrvatskih branitelja, ožujak

Publikacije - Brošura ***Možemo zajedno***, izdavač: Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, 2018.; Priručnik ***Informiraj se o MS-u!***, Priručnik za oboljele od multiple skleroze i poslodavce, izdavač: Savez društava multiple skleroze Hrvatske, 2019.; Brošura ***Info brošura za djelatnike osnovnih škola – Uključivanje djece s teškoćama u razvoju***, izdavač: Savez SUMSI, 2018.

Više o statističkim podacima i promotivnim aktivnostima možete pronaći u cjelovitom Izvješću.

3. OBILJEŽAVANJE 10 GODINA PRAVOBRANITELJA ZA OSOBE S INVALIDITETOM

Dana 1. srpnja 2008. godine jednoglasnom odlukom Hrvatskog sabora na dužnost je stupila prva pravobraniteljica za osobe s invaliditetom. Time su osobe s invaliditetom u Hrvatskoj dobile specijaliziranu instituciju za zaštitu i praćenje ljudskih prava, praćenje provedbe UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i suzbijanje diskriminacije na osnovi invaliditeta. Povodom desete godišnjice stupanja na dužnost prve pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Anke Slonjšak u Hrvatskom saboru je 2. srpnja 2018. održano svečano obilježavanje kojem je domaćin bio predsjednik Hrvatskog sabora Gordan Jandroković. Obilježavanju su nazočili predstavnici Hrvatskog sabora, Vlade, Ureda Predsjednice RH, ministarstava, ostalih pravobraniteljica, veleposlanstava, krovnih organizacija osoba s invaliditetom te drugih tijela i organizacija. U znak priznavanja doprinosa osnivanju institucije

pravobranitelja za osobe s invaliditetom, pravobraniteljica je tim povodom uručila posebno priznanje predsjedniku Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske dr. Zorislavu Bobušu. Dodijeljena su i priznanja novinarima i medijima koji su se istaknuli u promicanju pozitivne percepcije osoba s invaliditetom i većeg stupnja društvene svijesti o osobama s invaliditetom u javnosti.

4. OTVARANJE I RAD PODRUČNOG UREDA U OSIJEKU

Nezadovoljstvo osoba s invaliditetom zbog slabe dostupnosti usluga i nedovoljne informiranosti o pravima i mogućnostima te načinima njihova ostvarivanja u dijelovima Hrvatske udaljenima od Zagreba pokrenulo je već ranije više inicijativa da se osnivanjem područnih ureda institucija pravobranitelja za osobe s invaliditetom približi osobama s invaliditetom u svim područjima RH. Budući da je područje Slavonije, Baranje i Srijema više godina izloženo nepovoljnim gospodarskim i demografskim trendovima, siromaštvu i depriviranosti inicijativa da se u Osijeku otvori prvi područni ured potekla je prije nekoliko godina od strane udruga osoba s invaliditetom, a posebno je to istaknuto 2016. godine i inicijativom Osječko-baranjske županije. Osijek je grad kojemu prirodno gravitiraju, osim Osječko-baranjske, još četiri slavonske županije (Požeško-slavonska, Vukovarsko-srijemska, Virovitičko-podravska te Brodsko-posavska) gdje živi više od 90.000 osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. Predradnje za otvorenje i početak rada Područnog ureda Osijek započele su u 2017. godini traženjem odgovarajućeg prostora. Ministarstvo državne imovine je u ožujku 2018. godine Pravobranitelju za osobe s invaliditetom dodijelilo na korištenje poslovni prostor u državnom vlasništvu koji je uređen i opremljen sredstvima iz Državnog proračuna za 2018. godinu, a u opremanju prostora sudjelovao je i Grad Osijek. U Područnom uredu zaposlen je jedan savjetnik pravobraniteljice i jedna stručna suradnica na stručnom osposobljavanju bez zasnivanja radnog odnosa.

Rad Područnog ureda Osijek (studen i prosinac 2018.) - Od otvaranja i početka rada Područnog ureda Osijek 5. studenoga do kraja prosinca 2018. godine Područni ured Osijek zaprimio je **92 obraćanja** građana, osoba s invaliditetom i članova njihovih obitelji. 44 obraćanja ostvareno je osobnim dolaskom, 44 puta telefonskim putem, a četiri puta putem elektroničke pošte. Najviše je bilo obraćanja iz Osječko-baranjske županije (79), zatim iz Vukovarsko-srijemske (9), dok su po dva obraćanja došla iz Virovitičko-podravke i Požeško-slavonske županije. Najveći broj obraćanja odnosio se na **višestrukie upite i traženje savjeta** o načinima ostvarivanja prava osoba s invaliditetom u svim područjima života i rada (**socijalna skrb, mirovinsko osiguranje, pristupačnost, mobilnost, zapošljavanje i rad te ostala područja**). Zatim su po brojnosti najučestaliji upiti i pritužbe vezano za postupke ostvarivanja prava iz **socijalne skrbi**, s posebnim naglaskom na pritužbe o načinu **provođenja medicinskih vještačenja u navedenim postupcima**. Slijede upiti i pritužbe vezano za **mirovinsko osiguranje**. Ostala obraćanja Uredu odnosila su se na život u zajednici, zapošljavanje i rad, pristupačnost i mobilnost, skrbništvo, imovinsko-pravne poslove. Slijedom navedenih obraćanja građana provedena su savjetovanja kojima je odgovoreno na postavljene upite, a u slučajevima pritužbi zatražena su očitovanja od tijela kojima su i upućene preporuke. U jednom slučaju Ured pravobraniteljice prihvatio je i ulogu umješaka u parničnom postupku koji se zbog diskriminacije osoba s invaliditetom vodi pred sudom.

Osim navedenog djelatnici Područnog ureda Osijek održali su niz sastanaka s institucijama državne i lokalne vlasti te udrugama, sudjelovali su na nizu događanja u organizaciji drugih tijela i udruga te informirali javnost putem medija o radu Ureda.

Na temelju analize obraćanja građana, zaključaka sastanaka i komunikacije s predstavnicima nadležnih tijela i organizacija civilnog društva, pravobraniteljica je uz poduzimanje radnji iz svoje nadležnosti u pojedinačnim slučajevima, pokrenula brojne inicijative s ciljem otklanjanja utvrđenih prepreka. Kao najznačajnije aktivnosti s čijom provedbom se krenulo krajem 2018. godine ističemo preporuke i sastanke usmjerene na poboljšanje pristupačnosti javnih objekata i građevina, aktivnosti usmjerene na rješavanje problema nepropisnog parkiranja na parkirališnim mjestima označenim za vozila osoba s invaliditetom, predlaganje mjera i aktivnosti s ciljem unaprjeđenja načina provođenja medicinskih vještačenja u postupcima ostvarivanja prava u raznim sustavima te preporuke i aktivnosti kojima će se poticati zapošljavanje osoba s invaliditetom na području istočne Slavonije.

Zaključak: Iz sadržaja obraćanja građana i brojčanih podataka o istima razvidna je potreba za otvaranjem i djelovanjem područnih ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom u krajevima udaljenim od Zagreba.

5. RAD 2. SAZIVA STRUČNOG SAVJETA PRAVOBRANITELJICE

Kako je 1. saziv Stručnog savjeta imao mandat od 1. srpnja do 31. prosinca 2017. godine, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u prosincu 2017. obavila Javni poziv te su izabrani članovi 2. saziva Stručnog savjeta za 2018. godinu na mandat od 12 mjeseci. Među izabranim članicama i članovima iz različitih sredina su osobe s invaliditetom, zagovaratelji prava osoba s invaliditetom, predstavnici akademske zajednice i predstavnici organizacija civilnog društva.

U 2018. godini 2. saziv Stručnog savjeta pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održao je sedam sastanaka – u siječnju, travnju, svibnju, srpnju, kolovozu, rujnu i u prosincu 2018. godine.

6. PRIJEDLOZI I PREPORUKE ZA IZMJENE I DOPUNE PROPISA

Tijekom 2018. godine sudjelovali smo u 24 e-Savjetovanja, o čemu govore sljedeći podatci:

e-Savjetovanja na kojima je POSI sudjelovao	Neobjavljena izvješća	Ukupno predloženo odredbi (bez neobjavljenih izvješća)	Prihvaćeno	Djelomično prihvaćeno	Primljeno na znanje	Odbijeno
24	1	100	18	6	23	53

Pravobraniteljica je dala i 61 mišljenje i/ili prijedlog izmjena i dopuna 23 propisa (zakona, podzakonskih akata, nacionalnih planova, strategija i izvješća o provedbi međunarodnih dokumenata), od čega na vlastitu inicijativu 44 prijedloga/mišljenja izmjena i dopuna u 15 propisa. Ostala mišljenja i prijedlozi su dani na traženje nadležnih institucija te na temelju prijedloga pojedinaca i udruga. Prije predlaganja određenih izmjena ili dopuna, pravobraniteljica je sudjelovala ili inicirala više rasprava.

Predstavnici ureda su također kao promatrači sudjelovali na raspravama vezano uz praćenje provođenja operativnih programa Konkurentnost i kohezija 2014.-2020., Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020. i Programa ruralnog razvoja RH za razdoblje 2014.-2020. Tijekom 2018. godine Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je uputila **394 preporuke / upozorenja** jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, tijelima državne vlasti i drugim pravnim osobama.

7. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA

U izvještajnom razdoblju za 2018. godinu pravobraniteljica je postupala u ukupno 188 predmeta koji su se odnosili na suzbijanje diskriminacije. Od ukupnog broja predmeta iz prošlogodišnjih razdoblja, postupalo se u tri predmeta iz 2015. godine, iz 2016. godine u 10 predmeta i iz 2017. godine u 80 predmeta. Od ukupnog broja pritužbi (188) utvrđeno je postojanje sumnje na diskriminaciju u 69 pritužbi (ili 37% od ukupnog broja predmeta). U promatranom razdoblju najveći broj slučajeva utvrđene sumnje na diskriminaciju bio je vezan uz diskriminaciju općenito, zatim pristup dobrima i uslugama te zapošljavanje i rad.

8. PRISTUP PRAVOSUĐU

Zamjećujemo **intenciju rješavanja nepristupačnosti građevina u kojima su smještena sudska tijela**. Međutim, pri tome je potrebno dodatnu pozornost obratiti na cjelokupni opseg pojma pristupačnosti koji se **ne odnosi samo na fizičku pristupačnost ulaznog prostora i mogućnost međuetražne komunikacije, nego i postojanje pristupačnog sanitarnog čvora i postojanja staza vodilja**. Samo nastavkom planiranja i ulaganja dodatnih napora u osiguravanje pristupačnosti moći ćemo u budućnosti svim našim građanima osigurati jednaki pristup sudskim tijelima. **Osim sudskih tijela (sudova) potrebno je raditi i osiguravati pristupačnost svih prostora tijela pravosudne mreže** (koja obuhvaća županijske, općinske, prekršajne, trgovačke i upravne sudove, stalne službe, županijska i općinska državna odvjetništava itd.), a kojih je na cjelokupnom području RH više od tri stotine. Često je slučaj da su ta tijela smještena u građevinama starijeg datuma izgradnje, pa se osim osiguravanja pristupačnosti traži i njihova sveobuhvatna obnova. Zbog svega navedenoga **mišljenja smo kako treba nastaviti s planiranjem zahvata kojima će se kontinuirano osiguravati pristupačnost svih sada nepristupačnih prostora tijela pravosudne mreže i s aspekta građana i s aspekta zaposlenika tih tijela**.

9. OSOBNA SLOBODA I SIGURNOST

Smještaj bez pristanka na temelju članka 26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama - Broj obavijesti o smještaju bez pristanka u psihijatrijsku ustanovu je u odnosu na prethodne godine u vidljivom padu. I dalje je prisutno nerazumijevanje navedene zakonske odredbe. Premda je Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama na snazi već četvrtu godinu, zabrinjavajuće je da i dalje postoje iste nejasnoće u njegovoj primjeni. Obavijesti o smještaju bez pristanka šalju uvijek iste ustanove.

U 2018. izvršen je obilazak Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež Zagreb. Prema mišljenjima stručnjaka djeca s mentalnim oštećenjima, ovisno o stupnju oštećenja, sposobna su izraziti svoj pristanak na medicinski postupak. Takav pristanak trebao bi imati i konkretni pravni učinak, premda u stvarnosti nema, jer se za svaku hospitalizaciju traži pristanak roditelja, dok se volja djeteta - pacijenta eventualno naznači. Pravobraniteljica smatra kako bi se čl. 26. ZZODS-a trebao primjenjivati i na adolescentne pod istim kriterijima pod kojima se primjenjuje i na osobe lišene poslovne sposobnosti, te će prilikom idućih izmjena i dopuna ZZODS-a, pravobraniteljica iznijeti svoje mišljenje.

Bolnica je smještena u staroj zgradi i ne udovoljava uvjetima za liječenje djece i adolescenata. Neprikladnost prostora pogotovo dolazi do izražaja kod same organizacije liječenja što ima za posljedicu povredu prava djece. Činjenica da je Bolnica zatvorenog tipa i da se u njoj liječe djeca koja nemaju medicinskih indikacija za liječenje u bolnici zatvorenog tipa, dovodi do povrede njihovih prava, jer im se ograničava sloboda kretanja. Zbog prostorne nepristupačnosti, dodatno se krše prava osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti, a ujedno je otežan i rad djelatnika Bolnice. Preporučeno je Ministarstvu zdravstva revidiranje odluke o Bolnici kao Bolnici zatvorenog tipa budući da su stvarne potrebe za liječenjem različite te da se uzme u obzir mogućnosti re/organizacije liječenja i u drugim ustanovama koje udovoljavaju uvjetima za liječenje djece odvojeno od odraslih.

Zadržavanje i smještaj osobe s duševnim smetnjama u psihijatrijsku ustanovu: Iz obraćanja osoba s invaliditetom s iskustvom zadržavanja ili smještaja u psihijatrijsku bolnicu doznaje se kako su mnogi od njih potpisali dobrovoljni pristanak na liječenje, iako su se u stvarnosti istome protivili, ali su isto učinili iz straha od prisilnog smještaja i u nadi da će njihov tretman biti bolji, a boravak u bolnici kraći ukoliko daju dobrovoljni pristanak na smještaj. Tijekom određivanja prisilnog smještaja pritužitelji su isticali kako odvjetnici koje je postavio sud nisu štitili njihova prava i interese, odnosno bili su krajnje pasivni. Više pritužitelja navelo je kako nisu upoznati s terapijom koju uzimaju, a informacije o planu i tijeku liječenja nisu dobili niti nakon izričitog upita. Jedna pacijentica posvjedočila je o neprimjerenom postupanju liječnice koja joj se na pokušaj odbijanja uzimanja konkretnog lijeka obratila riječima "popit ćete ono što ja kažem". Ta ista pacijentica doživjela je zastrašivanje i prijetnje sputavanjem od strane medicinskog tehničara, jer je bila, prema njegovim riječima "bahata". Pravobraniteljici je prijavljeno i nekoliko povreda prava osoba s duševnim smetnjama na opoziv pristanka na medicinski postupak te prava na tajnost podataka iz medicinske dokumentacije. U konkretnim slučajevima na utvrđene povrede prava osoba s invaliditetom upozorene su psihijatrijske ustanove te je obaviješteno i Povjerenstvo za zaštitu osoba s duševnim smetnjama od kojega je zatraženo daljnje nadležno postupanje, uključujući pokretanje prekršajnog postupka protiv ustanove, kao i odgovorne osobe u psihijatrijskoj ustanovi. Povjerenstvo je obavijestilo pravobraniteljicu da su preporučili ravnatelju ustanove te odgovornoj liječnici da doktore medicine i druge djelatnike te ustanove upozori da je došlo do povrede prava pacijenta te nisu poduzete druge radnje iz ovlasti ovog tijela.

Oduzimanje prava na slobodu smještavanjem u institucije socijalne skrbi: Prema nacionalnom zakonodavstvu, osoba koja je u potpunosti lišena poslovne sposobnosti, ili u dijelu "odlučivanja o smještaju" može se smjestiti u ustanovu socijalne skrbi bez njezinog vlastitog pristanka, odnosno uz pristanak njezinog skrbnika. S obzirom na to da je takvoj osobi ograničena sloboda kretanja i onemogućen izlazak iz institucije, da nema redovitog preispitivanja odluke o smještaju, te da osoba nema na raspolaganju niti jedno pravno sredstvo radi zaštite svojih prava, odnosno pristup pravosuđu, mišljenja smo da je, sukladno Smjernicama o članku 14. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koje je Odbor za prava osoba s invaliditetom usvojio u rujnu 2015. godine ovakvim postupanjem ona zapravo lišena slobode. Na navedeno kršenje odredbi Konvencije te na neodgodivu nužnost zatvaranja institucija za smještaj, njihovu transformaciju u centre za pružanje usluga u zajednici te intenziviranje razvoja usluga podrške neovisnom življenju u zajednici pravobraniteljica je upozorila nadležno

Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (u daljnjem tekstu: Ministarstvo). Nadalje smo preporučili upozoriti centre za socijalnu skrb na prava smještenih osoba s invaliditetom na podnošenje prijave, prijedloga, pritužbi, prigovora, žalbi i drugih pravnih lijekova nadležnim državnim tijelima, što uključuje i pravo na iste dobiti odgovor. Ministarstvo je dostavilo odgovor kako su preporuke i upozorenja pravobraniteljice upućeni centrima za socijalnu skrb te će Ministarstvo nastaviti s educiranjem ravnatelja i stručnih radnika centara za socijalnu skrb i pružatelja usluga za odrasle osobe. Međutim, istovremeno iz odgovora Ministarstva na upozorenja pravobraniteljice u pojedinačnim slučajevima povrede prava na slobodu i pristup pravnoj zaštiti proizlazi kako samo Ministarstvo ne podržava stavove pravobraniteljice, jer činjenicu da osoba koja je lišena poslovne sposobnosti ne može pokrenuti upravni postupak preispitivanja odluke o smještaju niti bilo koji drugi postupak ne smatra uskraćivanjem pravne zaštite. Također Ministarstvo obavještava pravobraniteljicu kako se ne može govoriti o oduzimanju slobode osobama koje su smještene u ustanove socijalne skrbi na temelju pristanka skrbnika i iz kojih ne mogu izaći bez odluke tog skrbnika, odnosno centra za socijalnu skrb. Vezano uz pravo na pristup pravnoj zaštiti ukazali smo na odredbe Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda koja u čl. 5. st. 4. navodi kako svatko tko je lišen slobode ima pravo pokrenuti sudski postupak u kojem će se odlučiti o zakonitosti njegova pritvaranja, odnosno o puštanju na slobodu ako je pritvaranje bilo nezakonito. Europski sud za ljudska prava u više je svojih presuda utvrdio povredu prava na slobodu osoba s invaliditetom iz čl. 5. st. 4. Konvencije koji su protivno svojoj volji, odnosno na temelju odluke skrbnika bili smješteni u institucije socijalne skrbi (Stanev v. Bugarske, Sykora v. Češke, Hadžimejlić i drugi v. BiH).

Zaštita mentalnog zdravlja u zajednici: U Hrvatskoj nije razvijen sustav brige o mentalnom zdravlju u zajednici, niti sustav podrške osobama s psiho-socijalnim teškoćama nakon njihovog bolničkog liječenja, odnosno sustav koji će spriječiti hospitalizacije i različite oblike prisilnih postupanja prema osobama s invaliditetom. Na ovaj problem pravobraniteljica ukazuje niz godina. U Nacionalnoj strategiji zaštite mentalnog zdravlja za razdoblje od 2011. do 2016. godine kao jedno od područja djelovanja bila je navedena i Zaštita mentalnog zdravlja u zajednici. Rezultati provedbe Nacionalne strategije nikada nisu objavljeni. Prema saznanjima pravobraniteljice, osim na razini projektnih aktivnosti nisu poduzete sveobuhvatne mjere s ciljem transformacije sustava i razvoja novog pristupa liječenju i rehabilitaciji osoba s psiho-socijalnim teškoćama koji bi se zasnivali na zaštiti mentalnog zdravlja u zajednici. Nova Strategija nije donesena do kraja 2017. godine. Usluge u zajednici se ne razvijaju te je još uvijek prevladavajući bolnički oblik skrbi za psihijatrijske pacijente, iako su preporuke Svjetske zdravstvene organizacije, kao i obveze koje je RH preuzela ratifikacijom međunarodnih dokumenata transformirati postojeći sustav skrbi o osobama sa psiho-socijalnim teškoćama. Kritiku fokusiranosti sekundarne i tercijarne zdravstvene zaštite mentalnog zdravlja na psihijatrijske bolnice dao je i Dainius Puras, posebni izvijestitelj UN-a prilikom boravka u RH krajem 2016. godine.

Preporuke: Kako bi se zaustavilo kršenje prava osoba s invaliditetom na osobnu slobodu smještavanjem u ustanove socijalne skrbi bez vlastitog pristanka, potrebno je izmjenom obiteljskog zakonodavstva sustav skrbništva kao zamjenskog odlučivanja zamijeniti sustavom odlučivanja uz podršku. Nadalje je potrebno umjesto smještavanja osoba kojima je potrebna podrška samostalnom življenju u zajednici razviti usluge koje će spriječiti njihovo izdvajanje, odnosno omogućiti im da nastave živjeti u zajednici uz podršku, a za osobe s psiho-socijalnim teškoćama sveobuhvatnu skrb o mentalnom zdravlju, što uključuje različite oblike prevencije, liječenja, rehabilitacije i socijalnog uključivanja također je potrebno osigurati u zajednici i transformirati sadašnji sustav koji se zasniva na bolničkom liječenju u velikim zdravstvenim ustanovama. Poštivanje prava osoba s duševnim smetnjama u psihijatrijskim bolnicama potrebno je sustavno nadzirati, a kršenja prava sankcionirati, s ciljem podizanja svijesti bolničkog osoblja o pravima pacijenata te zaustavljanja nezakonitog postupanja.

Zatvorski sustav - Osobama s mentalnim oštećenjima koji počine kazneno djelo u stanju nebrojivosti često je uskraćena jednaka zaštita prema kaznenom zakonu budući da isti preusmjerava na posebni pravni put koji obuhvaća zakone o mentalnom zdravlju. Zakoni o mentalnom zdravlju i postupci obično imaju niži standard kada je u pitanju zaštita ljudskih prava na pravičan postupak i pravično suđenje, a nisu u skladu s čl. 13. u svezi s čl. 14. Konvencije. Sve osobe, pa tako i osobe, primjerice s intelektualnim ili mentalnim oštećenjem imaju obavezu ne nanijeti štetu ili ozljedu. Počinitelji koji su počinili kazneno

djelo u stanju neubrojivosti trebaju kaznu izdržavati u zatvorskom sustavu, a ne na forenzičnom odjelu psihijatrijske bolnice s ciljem liječenja. Slijedom postupanja pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na temelju predstavke zatvorenika s invaliditetom zbog nepostojanja prilagođenog prijevoznog sredstva u Kaznionici u Glini i načina rješavanja osiguranjem odgovarajućeg prijevoznog sredstva ili usluge prijevoza iz vlastitih sredstava kaznionice/zatvora, nedvojbeno je kako se problematika pristupačnosti prostora i pristupačnosti prijevoznih sredstava u zatvorskom sustavu rješava stihijski. Mišljenja smo kako bi takva financijska sredstva trebala biti osigurana iz Državnog proračuna s pozicije Ministarstva pravosuđa, a ne uvjetovana vlastitim sredstvima svake kaznionice i/ili zatvora zasebno, što bi olakšalo provedbu i omogućilo ostvarivanje pristupačnosti u vidu razumne prilagodbe, posebice s obzirom da takva izdvajanja za sustav ne bi predstavljala nesrazmjeran trošak.

10. SLOBODA OD MUČENJA ILI OKRUTNOG, NEČOVJEČNOG ILI PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA ILI KAŽNJAVANJA

Uvjeti liječenja u psihijatrijskim bolnicama opisani u izvješću Odbora VE podudarni su zaključnim zapažanjima UN Odbora za prava osoba s invaliditetom i preporukama upućenima RH 2015. godine kada je Odbor iznio zabrinutost zbog čestog korištenja nedobrovoljnih postupaka i mjera sputavanja te ostalih oblika ponižavajućeg postupanja. Odbor je zabrinut da se navedenim zakonima osobe s invaliditetom ne štiti dovoljno od nasilja u ustanovama i nedobrovoljnog ili ponižavajućeg postupanja. Moramo naglasiti kako je upravo zabrinjavajući otpor i nerazumijevanje odredbi Konvencije i smjernica Svjetske zdravstvene organizacije koji je prisutan i na najvišoj zakonodavnoj razini odnosno u Hrvatskom saboru. Podsjetimo se da je upravo Hrvatski sabor bio taj koji je 2008. godine u cijelosti ratificirao UN-ovu Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, a koja je zabranila prisilna postupanja. Od najviše zakonodavne razine očekuje se da priznaju i poznaju dužnost države da poštuje obvezujuće međunarodne dokumente, odnosno obveze koje iz njih proizlaze, jer bez te svijesti ne može doći niti do promjena u društvu u smislu napuštanja uvriježenih stavova te ustaljenih metoda i načina rada u odnosu na brigu o osobama s psihosocijalnim teškoćama, koje je Odbor UN-a utvrdio neprihvatljivim u civiliziranom demokratskom društvu koje poštuje ljudska prava.

Obilaskom Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež Zagreb utvrđeno je da Bolnica primjenjuje mjere prisile-fizičkog sputavanja u situacijama kada se primjenom drugih tehnika, primjerice deeskalacijskih tehnika, medikamentna terapija, pacijent ne smiruje. Budući da je Bolnica prostorno neadekvatna za ovu vrstu liječenja te se osobe na koje se primjenjuju mjere sputavanja ne mogu odvojiti od ostalih pacijenata time ne samo da su prekršena prava sputanog pacijenta već i pacijenata koji to nisu.

Primjena mjera prisile prema nacionalnom zakonodavstvu dozvoljena je te regulirana Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14) i Pravilnikom o vrstama i načinu primjene mjera prisile prema osobi s težim duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 16/15). Prema podacima dostupnima pravobraniteljici, nisu poduzete nikakve mjere s ciljem zaustavljanja primjene mjera sputavanja i njihove zamjene alternativnim metodama. U stručnim krugovima mogli smo čuti stav kako su mjere prisile nužne u pojedinim situacijama i kako za iste ne postoji alternativa. Nacionalnom strategijom izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2017. do 2020. godine nije predviđeno ukidanje mjera prisile i uvođenje alternativnih metoda te edukacija osoblja o tim metodama, nego naprotiv, predviđeno je dodatno educiranje zdravstvenih djelatnika upravo o primjeni mjera prisile.

Provođenje mjera prisile u ustanovama socijalne skrbi nije, niti može biti u skladu sa spomenutim Zakonom iz razloga što iste nemaju zaposlenog liječnika psihijatra. Nadalje, primjena ovih mjera nije u ustanovama socijalne skrbi detaljnije regulirana podzakonskim aktom, već je regulacija prepuštena internim aktima ustanove (protokol/odluka/smjernica). Pravilnikom o standardima kvalitete socijalnih usluga („Narodne novine“, br. 143/14) opisani su standardi primjene mjera prisile koje se smatraju tzv. restriktivnim postupcima.

Preporuka: Potrebno je u skladu s hitnom preporukom Odbora zaustaviti sve nedobrovoljne tretmane i korištenje mjera sputavanja, kako u zdravstvenim, tako i u ustanovama socijalne skrbi.

11. JEDNAKOST PRED ZAKONOM

Premda je zakonodavnim izmjenama ukinut institut potpunog lišenja poslovne sposobnosti te je prema važećem Obiteljskom zakonu dopušteno osobu lišiti djelomično poslovne sposobnosti, RH do sada nije

razvila sustav podrške kao zamjenu za skrbništvo. Unatoč obvezi preispitivanja svih postupaka lišenja poslovne sposobnosti u razdoblju od 1. studenog 2015. do 1. studenog 2020., prema podacima Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, do kraja 2017. godine, od nadležnih centara za socijalnu skrb pokrenuto je 1.179 postupaka za vraćanje poslovne sposobnosti. Za 273 štićenika vraćena je poslovna sposobnost djelomično, a za 95 štićenika u potpunosti te je prema istim podacima na dan 31. 12. 2017. u RH bilo ukupno 17.918 osoba lišenih poslovne sposobnosti. Broj pokrenutih postupaka u proteklom razdoblju smatramo nedovoljnim. Tijekom 2018. zaprimljeno je više pritužbi u vezi imenovanja osobe skrbnika te na postupanje centra za socijalnu skrb kod upravljanja odnosno nadziranja trošenja redovitih prihoda štićenika ili upravljanja nekretninama i vrijednim pokretninama štićenika. Osim što je upućivala osobe s invaliditetom u načine i mogućnosti zaštite njihovih prava, pravobraniteljica je u nekoliko slučajeva utvrdila povredu prava osobe s invaliditetom te nadležnim centrima za socijalnu skrb uputila preporuke i upozorenja u svrhu zaštite prava zajamčena Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, ali i nacionalnim zakonodavstvom.

12. POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI

Unatoč preporuci UN Odbora iz 2015. godine, da se, između ostaloga, *osigura pristup službama za podršku u zajednici za roditelje s invaliditetom, izostale su konkretne* aktivnosti s ciljem razvijanja usluga podrške osobama s invaliditetom kao roditeljima u izvršavanju njihovih roditeljskih dužnosti kako bi se spriječilo odvajanje djece od roditelja zbog njihovog invaliditeta. Zabrinjavajuće je da Nacionalnom strategijom izjednačavanja mogućnosti osoba s invaliditetom od 2017. do 2020. godine nisu predviđene mjere s ciljem razvoja ovih usluga. Unatoč upućenim preporukama institucijama da se roditeljima u potrebi osigura potrebna podrška roditeljstvu, ona se teško provodila zbog nepostojanja zakonskog okvira te su sve aktivnosti u svrhu nalaženja primjerenih rješenja bile usmjeravane na udruge ili na jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Preporuka je pravobraniteljice zakonom regulirati pravo na podršku roditeljstvu osoba s invaliditetom, kako bi se odredbe Konvencije implementirale u nacionalno zakonodavstvo i spriječilo oduzimanje djece od roditelja s invaliditetom na temelju invaliditeta i zbog izostanka podrške.

13. ŽENE S INVALIDITETOM

Na dan 11. veljače 2019. godine, prema podacima HZJZ u RH je ukupno 202.114 žena s invaliditetom od čega je njih 52,10% bez ili s nezavršenom osnovnom školom, a samo 18,9% ih je završilo osnovnu školu. Upravo Odbor za prava osoba s invaliditetom upozorava na potrebu poduzimanja mjera za unapređivanje razvoja i osnaživanja žena s invaliditetom u područjima obrazovanja.

Imajući u vidu rezultate istraživanja detaljno opisane u Izvješću o radu za 2017., pravobraniteljica je uputila u više navrata preporuke Ministarstvu zdravstva i to o potrebi vođenja statističkih podataka o odazivu žena s invaliditetom na preventivne preglede, zatim o potrebi i obvezi države koja proizlazi iz čl. 9. Konvencije o pravima osobe s invaliditetom, a odnosi se na pristupačnost zdravstvenih ustanova te je uputila i preporuku o potrebi podizanja svijesti sukladno obvezi države iz čl. 8. Konvencije. Preporuke su primljene „na znanje“. S obzirom na navedeno preporučujemo sljedeće: poticati žene s invaliditetom da redovito obavljaju preventivne i kurativne preglede; osigurati nesmetanu dostupnost zdravstvenim ustanovama bez obzira o kojoj se usluzi radi; razraditi načine uključivanja žena s invaliditetom u javne politike; definirati načine kontinuiranog prikupljanja podataka vodeći računa o specifičnim obilježjima obzirom na invaliditet; te uključiti žene s invaliditetom neposredno ili preko organizacija civilnog društva u odluke koje se tiču njih samih, ali i općenito osoba s invaliditetom.

14. SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA

Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, poznatija kao Istanbulska konvencija je, uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, važan pravni mehanizam u borbi protiv nasilja nad ženama s invaliditetom. Ženama s invaliditetom kao žrtvama nasilja potrebno je osigurati podršku sukladno potrebama koje proizlaze iz invaliditeta vodeći se pri tome svim međunarodnim i domaćim pravnim dokumentima. Važnost Istanbulske konvencije očituje se, između ostalog, i u nametanju obveza državi u pogledu „osiguranja lako dostupnih skloništa u dovoljnom broju“. S tim u vezi potrebno je istaknuti kako mjere nove Nacionalne strategije za zaštitu od nasilja u obitelji za razdoblje od 2017. do 2022. godine posebno ne ističu aktivnosti usmjerene prema osobama s invaliditetom budući da je isto propisano Nacionalnom strategijom izjednačavanja mogućnosti za

osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine, osim u djelu koji se odnosi na skloništa (čl. 23. Istanbulske konvencije).

Pristupačnost skloništa za žrtve nasilja s invaliditetom: U dijelu Nacionalne strategije II. *Zakonodavni okvir iz područja zaštite od nasilja u obitelji*, predviđa mjere važne za ovu problematiku: Mjera 8. *Izraditi prijedlog izmjena provedbenog propisa kojim se uređuju uvjeti za pružanje socijalnih usluga u cilju propisivanja obveze osiguravanja pristupačnosti skloništa osobama s invaliditetom* (rok provedbe do 2020. godine). Zatim, u dijelu Nacionalne strategije III. *Potpora i zbrinjavanje žrtava nasilja u obitelji*, predviđena je mjera 4. *koja se odnosi na prostore u kojima djeluju skloništa za žrtve nasilja u obitelji prilagoditi i za boravak osoba s invaliditetom* (rok provedbe 2021. i kontinuirano). Vrlo je važno skrenuti pozornost i na još jedan vrlo važan segment kada se govori o pristupačnosti skloništa za žene s invaliditetom, žrtve nasilja. Taj segment se odnosi upravo na edukacija radnika koji neposredno rade sa žrtvama obiteljskog nasilja. Žrtve obiteljskog nasilja su često traumatizirane događanjima, pa ako žrtva ima i neki invaliditet to su dodatna znanja potrebna. Ujedno je prisutan i problem zapošljavanja i stručnog kadra koji će biti u svojstvu osobnog asistenta, osobi s najtežim stupnjem invaliditeta kao žrtvi obiteljskog nasilja. Primjerice, neka skloništa su pristupačna za osobe s invaliditetom u smislu arhitektonskih prilagodbi, ali osobu s teškim invaliditetom koja je u potpunosti ovisna o brizi i njezi druge osobe ipak ne mogu primiti, jer nema zaposlenog asistenta/medicinsku sestru što ima za posljedicu usmjerenost na prijem osoba s invaliditetom, ali onih koji su samostalni u osnovnoj brizi i njezi. Ukoliko se pristupi samo arhitektonskoj prilagodbi bez uvažavanja specifičnosti koje proizlaze iz invaliditeta, za osobe s invaliditetom koje su ovisne o podršci druge osobe, realizacija mjere 4. biti će nesvrhovita.

Zakonodavne aktivnosti u 2018. godini: Pravilnik o načinu prikupljanja, obrade i dostave statističkih podataka i izvješća - Pravobraniteljica je u upućenom mišljenju na Nacrt Pravilnika naglasila potrebu dobivanja uporabljivih i usporedivih statističkih podataka kao osnovu za izradu strategija i konkretnih aktivnosti na planu suzbijanja i sprečavanja nasilja u obitelji. Prijedlozi nisu prihvaćeni.

Pravilnik o načinu provedbe zaštitne mjere obveznog liječenja od ovisnosti - Budući da se osoba s invaliditetom može pojaviti kao počinitelj nasilja u obitelji, pravobraniteljica je predložila da se -Prilog 1, Evidencija zaštitne mjere obveznog liječenja od ovisnosti, upotpuniti na način da bude vidljivo primjenjuje li se zaštitna mjera obveznog liječenja od ovisnosti na osobu s invaliditetom ili na osobu bez invaliditeta. Prijedlog je uvažen.

Pravilnik o provođenju zaštitne mjere obveznog psihosocijalnog tretmana - Pravobraniteljica je dostavila opći komentar koji se odnosio na mjesto provođenja psihosocijalnog tretmana. Izrečene sankcije svi počinitelji trebaju izdržavati u istom mjestu (kaznionice, zatvori, ne odjeli psihijatrije), uz osiguranje razumne prilagodbe gdje je to potrebno. Prijedlozi su djelomično prihvaćeni i to u odnosu na arhitektonsku razumnu prilagodbu.

Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja - Pravobraniteljica se u mišljenju na Nacrt protokola osvrnula na odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom na čl. 16. Konvencije pod nazivom Sloboda od izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja, na komentar UN Odbora za prava osoba s invaliditetom koji u Općem komentaru br. 3 (2016.) na čl. 6. Konvencije u svezi čl. 16. Konvencije navodi kako ženama s invaliditetom prijeti veći rizik od nasilja, izrabljivanja i zlostavljanja u usporedbi s ostalim ženama. Neke žene s invaliditetom, posebice gluhe i gluhoslijepe te žene s intelektualnim poteškoćama mogu biti izložene još većem riziku od nasilja i zlostavljanja zbog njihove izoliranosti, ovisnosti ili ugnjetavanja. Nadalje, Odbor UN-a u Zaključnim primjedbama o Inicijalnom izvješću Hrvatske (travanj 2015. godine) iskazuje zabrinutost što redovne usluge za žrtve nasilja u pravilu nisu dostupne osobama s invaliditetom te da su posebno nezaštićene žene i djevojčice te dječaci s invaliditetom. Preporuka je Odbora da država potpisnica stavi usluge za zaštitu osoba s invaliditetom od nasilja u prvi plan i da ih učini dostupnim (t. 26 Inicijalnog izvješća). Pravobraniteljica je dostavila ukupno devet prijedloga, od kojih je prihvaćeno osam i jedan djelomično, a o kojima se može više pročitati u cjelovitom Izvješću o radu za 2018. godinu.

Kaznena djela počinjena zbog predrasuda prema osobama s invaliditetom (zločin iz mržnje): U 2018. godini nastavili smo s aktivnostima usmjerenim prepoznavanju objektivnih činjenica, okolnosti ili obrazaca povezanih s kaznenim djelom koji sami ili povezani s drugim činjenicama i okolnostima

naznačuju da je počinitelj dijelom ili u cijelosti motiviran nekim oblikom predrasude. Pravobraniteljica je putem medija saznala za izjave poput, „Sve vas treba zapaliti, zaklat ću vas, boli nas želudac od vaših bedastoća“, „postajem alergičan na njih“, „promašeno, preskupo totalno neodgovorno, ponižavajuće i sramotno, prema ostalim članovima F. ulice, koje se svakodnevno uznemirava i ostalim **normalnim** ljudima ovoga grada“. „Sramite se vi koji ste doselili te **jadnike** u naše susjedstvo“, „**Maknite njih** ili odselite nas“, „Jeste li vi normalni što ste **to** nastanili u našu blizinu. Navedene izjave dovode do sumnje na počinjenje kaznenih djela, a koja su motivirana predrasudama prema osobama s invaliditetom, počinjena zbog njihovog invaliditeta. S obzirom na navedeno podnesena je kaznena prijava te je postupak u tijeku. Pravobraniteljica je u lipnju 2018. godine dostavila svoje primjedbe u postupku **izmjena i dopuna Kaznenog zakona** na čl. 87. st. 21 Kaznenog zakona naglasivši da korištenje elementa „ranjivosti“ kako bi se objasnila motivacija počinitelja kad je žrtva osoba s invaliditetom sprječava nadležne institucije da kvalificiraju ta postupanja kao kazneno djelo iz mržnje, motivirano predrasudom. Iz tog razloga u RH među zabilježenim zločinima iz mržnje nema onih prema osobama s invaliditetom. Policijski službenici u situacijama kada je počinjeno kazneno djelo na štetu osobe s invaliditetom trebaju ispitati koju je ulogu invaliditet žrtve imao kod počinjenja kaznenog djela. Prilikom istraživanja i procesuiranja takvih kaznenih djela potrebno je tražiti predrasude i pristranost, a ne mržnju. Biranje žrtve ZBOG invaliditeta čini djelo zločinom iz mržnje. Ako je zločin počinjen s motivom utemeljenom na averziji ili predrasudama zbog osobina žrtve može se voditi i istraživati kao zločin iz mržnje. Imajući u vidu sve prethodno navedeno, preporučamo da se pristupi analizi Kaznenog zakona s ciljem otklanjanja mogućih nejasnoća koje se javljaju u konkretnom postupanju prilikom kvalifikacije nekog djela kao zločina iz mržnje. Preporučamo da se provede edukacija svih djelatnika u sustavu počevši od policije i pravosuđa koji bi trebali moći prepoznati tu dodatnu dimenziju prekršaja i kaznenih djela počinjenih prema osobama s invaliditetom i adekvatno ih sankcionirati.

15. ZAŠTITA OSOBNOG INTEGRITETA OSOBE

Unatoč tome što je RH bila u obvezi zabraniti bezuvjetno sterilizaciju djevojčica, dječaka i osoba s invaliditetom, to do sada nije učinjeno. Prema zakonodavnom okviru, dopuštena je sterilizacija osoba s invaliditetom, dječaka i djevojčica uz suglasnost i odluku zakonskog zastupnika ili skrbnika, odnosno bez informiranog pristanka osobe koja se podvrgava ovom medicinskom zahvatu. Poštivanje tjelesnog i mentalnog integriteta osobe na ravnopravnoj osnovi s drugima podrazumijeva da se osobi s invaliditetom omogući donošenje odluka na isti način kao i osobama bez invaliditeta.

16. ZDRAVSTVO

Dostupnost zdravstvenih usluga: Tijekom javne rasprave o Nacrtu Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja za bolničko liječenje medicinskom rehabilitacijom i fizikalnom terapijom u kući, pravobraniteljica je upozorila na potrebu konzultacija s relevantnim stručnim društvima i stručnjacima u cilju boljeg razumijevanja zdravstvenih potreba osoba s invaliditetom ukazujući da je smisao rehabilitacije osim poboljšanja općeg zdravstvenog stanja i održavanje stanja, kako bi se spriječila progresija bolesnih stanja i pogoršanja. Pravo na fizikalnu terapiju i medicinsku rehabilitaciju izvan bolnice je teško ostvarivo osobito za osobe koje žive u ruralnim područjima i otocima ili zbog nedostatka pružatelja ovih usluga, ali često i nemotiviranosti pružatelja usluga za pružanje spomenutih usluga osobama koje žive u udaljenijim područjima.

Kako bi ove usluge bile dostupne osobama s invaliditetom, *pravobraniteljica je uputila prijedlog Ministarstvu zdravstva* da se radno vrijeme pružatelja usluga rehabilitacije prilagodi potrebama osoba s invaliditetom omogućavanjem popodnevnog rada ili na drugi prihvatljiv način. Obzirom da su obrazloženja liječnika specijalista o potrebi fizikalne terapije i medicinske rehabilitacije svedena u pravilu na nekoliko praznih rečenica, pravobraniteljica je preporučila HZZO i MZ da upute naputak liječnicima specijalistima koji predlažu medicinsku rehabilitaciju da svoje prijedloge detaljnije obrazlože.

Neprepoznatljivost osoba oboljelih od bolesti kralježnice - Pravobranitelji su se obratili predstavnici osoba oboljelih od poremećaja i bolesti kralježnice upozoravajući da su njihova stanja unatoč brojnim problemima s kojima se suočavaju neprepoznata od strane raznih tijela. Pa tako navode da ih tijela vještačenja ne prepoznaju i nedefinirani su u propisima kojima se priznaju određena prava te im se odriče mogućnost utvrđivanja invaliditeta. Upozorili su da su im nedostupne potrebne zdravstvene

usluge, opskrba pomagalima i rehabilitacija kako bi što duže očuvali funkcionalne sposobnosti i spriječili daljnje propadanje funkcija.

Spinalni centar Varaždinske Toplice - Premda pravobraniteljica gotovo deset godina ukazuje na potrebu izgradnje Spinalnog centra, tek je u rujnu 2018. godine predstavljen prvi puta nacrt projekta budućeg Rehabilitacijskog centra "Junona" kao Nacionalnog rehabilitacijskog centra za osobe s bolestima i povredama kralježnične moždine u Varaždinskim toplicama. Naglašena je važnost osnivanja ovakvog centra koji će osobama sa spinalnim ozljedama pružati cjelovito liječenje i rehabilitaciju na načelima multidisciplinarnosti. Osim toga ovaj centar bio bi i najprimjerenije mjesto za liječenje dekubitalnih rana.

Liječenje oboljelih od multiple skleroze i rijetkih bolesti - Pravobraniteljica je upozorila da su postojećim kriterijima u liječenju multiple skleroze prekršena prava oboljelih osoba i to iz čl. 25. Konvencije kao i čl. 26. Konvencije te je preporučila hitnu izmjenu kriterija kojom bi se omogućilo svim oboljelima pravovremeno liječenje koje treba trajati u skladu s individualnom zdravstvenom potrebom i u skladu za temeljnim ljudskim pravom na liječenje i na zdravlje svake oboljele osobe. Upozorenja i preporuke upućene su nadležnim institucijama vezano za liječenje oboljelih od multiple skleroze i potrebu otklanjanja ograničavajućih kriterija, odnosi se i na liječenje oboljelih od spinalne mišićne atrofije. Lijek Spinraza je 24. travnja 2018. godine stavljen na Osnovnu listu lijekova za liječenje djece oboljele od spinalne mišićne atrofije tipa I, II, i III, koja nisu na mehaničkoj ventilaciji. Međutim, liječenje navedenim lijekom djece oboljele od spinalne mišićne atrofije je nedostupno za sve kojim je isto potrebno. Pravobraniteljica je u svojim postupanjima zagovarala pravo djece oboljele o različitim rijetkih ili sistemskih bolesti i osoba s invaliditetom na dostupnost najvišim standardima liječenja.

Ortopedska i druga pomagala: S obzirom na potrebu kontinuiranog revidiranja Pravilnika o ortopedskim i drugim pomagalima pravobraniteljica je preporučila priznavanje prava na baterije za slušna pomagala svim osobama koje koriste slušne aparate, na način kako je to bilo propisano prije izmjene i dopune Pravilnika. Navedenom izmjenom i dopunom Pravilnika, pravo na baterije priznaje se samo djeci do 18. godine života i koja su na redovitom školovanju dok je ostalim osoba s oštećenjem sluha uskraćeno pravo na baterije na teret zdravstvenog osiguranja. Preporuka nije uvažena.

Institucijama je upućeno otvoreno pismo o potrebi nabavke robotskog medicinskog uređaja "Locomat" koji bi pomogao u oporavku mozga kod teških trauma mozga. Ovaj je uređaj namijenjen odraslim pacijentima kao i djeci s medicinskim indikacijama moždanog udara, cerebralne paralize, multiple skleroze, ozljeda leđne moždine, traumatske ozljede mozga te drugih neuroloških problema. Pravobraniteljica je preporučila MZ i HZZO-Direkciji da razmotre mogućnosti za nabavku uređaja u javne zdravstvene ustanove u RH. Postupak je u tijeku.

Zakon o zdravstvenoj zaštiti: Pravobraniteljica je dostavljenim prijedlozima na Zakon o zdravstvenoj zaštiti potaknula implementaciju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Prijedlozi su primljeni na znanje.

Uloga medicinske sestre u životu osoba s invaliditetom: Sestrinstvo je jedan od najvažnijih potpornih stupova zdravstvenog sustava bez kojega je nezamisliv opstanak svih segmenata zdravstvene zaštite - od zdravlja do bolesti, od dijagnostike do terapije, liječenja, rehabilitacije, od rođenja do palijativne skrbi. Medicinska sestra je prva osoba s kojom pacijent ostvaruje kontakt, nezamjenjiva je kao posrednik u ostvarivanju zdravstvenih usluga, ona je često tumač kompliciranih medicinskih izraza i fraza koje "prevodi" na lako razumljiv jezik, ona je ta koja savjetuje, tješi, razumije, daje upute, ulijeva nadu i pruža podršku kad je teško i bolno. Međutim, postupanje i komunikacija medicinske sestre s osobama s invaliditetom nosi brojne profesionalne izazove koji iziskuju spremnost, prilagodljivost i strpljenje, ali istovremeno obogaćuju međusobne odnose. Da bi medicinske sestre mogle odgovoriti na te izazove, uvjetovane osobitosti koje proizlaze iz invaliditeta, moraju usvojiti temeljna znanja i vještine o specifičnostima osoba s različitim vrstama invaliditeta, a posebno o utjecaju invaliditeta na zdravlje i na bolest kao i na načine pružanja zdravstvene zaštite. Potrebno je da je medicinska sestra spremna prilagoditi osobni i profesionalni pristup individualnim potrebama osobe s određenom vrstom invaliditeta i biti predana dobrobiti pacijenata.

17. DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Niz godina intenzivno ukazujemo na nužnost uspostave sustava rane intervencije, koji u RH ne postoji, zbog čega djeca s rizikom za rani razvoj kasno dobivaju potrebnu podršku, a posljedice neulaganja u ranu intervenciju za društvo su pogubni. Još 2015. godine u svrhu dobivanja uvida u strateške dokumente županije vezano uz usluge rane intervencije, odnosno usmjerenosti županija na uspostavu sustava ranih intervencija, dobili smo podatke od 16 županija koje su imale dovršen ili u izradi socijalni plan njih, pri čemu je njih svega šest predvidjelo neku konkretnu aktivnost usmjerenu na razvoj usluge rane intervencije, što znači da pitanje uspostave sustavne rane intervencije u 2/3 anketiranih županija nije bilo prepoznato kao prioritet.

U 2016. godini anketirali smo centre za socijalnu skrb u središtu županija i Grada Zagreba, a dobiveni podaci pokazali su tada da je na razini RH svega 40% djece s teškoćama u razvoju koja su u tretmanu ispitanih centara, bilo obuhvaćeno uslugama socijalne skrbi.

Tijekom 2018. godine dobili smo neposredni uvid u ne/dostupnost usluga rane intervencije na otoku Braču, te gradu Zadru, pri čemu se naglašava nedostatak pružatelja specijaliziranih usluga i stručnjaka, problem prijevoza radi korištenja postojećih usluga i druge poteškoće. Zbog toga smo nadležnima u tim jedinicama lokalne samouprave uputili preporukeda učine sve potrebno kako bi se stvorile mogućnosti da niti jedno dijete s teškoćama u razvoju ne bude onemogućeno u ostvarivanju prava na zdravlje, inkluzivno obrazovanje i rehabilitaciju.

Kako bismo potakli brže provođenje aktivnosti na razvoju sustava rane intervencije, organizirali smo u prosincu 2017. godine u suradnji s pravobraniteljicom za djecu, UNICEF-om te Hrvatskom udrugom za ranu intervenciju u djetinjstvu Nacionalni simpozij pod nazivom „Danas za sutra – kroz intersektorsku suradnju do integriranih usluga u ranoj intervenciji u djetinjstvu“, na kojem je zaključeno da je potrebno osnovati nacionalni međuresorni Upravljački odbor, najviše upravljačko tijelo za ranu intervenciju, koje međutim i do danas nije osnovano.

Što se tiče **područja za osobe oboljele od PAS i autizma**, još uvijek nismo dovršili najvažniji zadatak, a to je implementacija Nacionalnog okvira za probir i dijagnostiku. Očekujemo tijekom 2019. godine potpuno uspostavljen sustav probira i dijagnostike autizma na području Slavonije, čime će uz nedavno otvoreni Centar za autizam konačno djeca s autizmom imati primjerenu podršku.

18. ODGOJ I OBRAZOVANJE

Za osobe s invaliditetom obrazovanje je garancija ostvarenja ljudskih prava, a osnovno sredstvo za postizanje takvoga cilja je *uključivo obrazovanje*.

Predškolski odgoj - *Prema podacima MZO, ukupan broj djece u vrtićima u 2018. godini je 153.933, a broj djece s teškoćama u dječjim vrtićima je 2.192, od čega je 1.564 djece u integraciji. U posebnim odgojno-obrazovnim skupinama uključeno je 628 djece s teškoćama, od toga 356 djece u programima pri centrima za odgoj i obrazovanje.*

Pritužbe roditelja djece s teškoćama u razvoju u 2018. odnosile su se na nemogućnost ili duže čekanje na upis u vrtić, te odnos prema djetetu u vrtiću i kvalitetu inkluzivne podrške. Sve je izraženiji problem (loše) komunikacije između vrtića i roditelja, pri čemu ili roditelji ne prihvaćaju preporuke dobivene od predškolske ustanove u vezi djeteta s teškoćama u razvoju ili izostaje profesionalna suradnja predškolske ustanove s roditeljima u planiranju podrške djetetu za vrijeme boravka u vrtiću. U izvješću su prikazani konkretni slučajevi u kojima bi se većim senzibilitetom i uz razumnu prilagodbu izbjegli dugotrajni sukobi roditelja i predškolske ustanove, a djetetu osiguralo sudjelovanje u programu bez diskriminacije. Propust razumne prilagodbe najčešći je oblik diskriminacije djece s teškoćama u razvoju u predškolskim ustanovama. Što se tiče pomoćnika/asistenta kao oblika inkluzivne podrške, vrtići uglavnom osiguravaju trećeg odgajatelja, a prijedlozi i promjene koje želimo unijeti u zakonodavni okvir za predškolski odgoj (reguliranje potpore pomoćnika u predškolskom odgoju) za sada nisu planirani.

Osnovnoškolsko obrazovanje - *Prema podacima MZO, u osnovnim školama s redovitim i posebnim programima nastavu su pohađala 23.627 učenika s teškoćama u razvoju (7,37% učenika osnovnih škola). Najviše učenika s teškoćama u razvoju (19.933) pohađa nastavu po redovitom programu i to u posebnim uvjetima (236; 1%), u manjim razrednim odjelima (71; 0,3%). Integrirano u redovite razredne odjele po redovitom programu uz individualizirane postupke je 10.733 učenika ili 45,43% učenika s*

teškoćama, a redoviti program uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke ima 8.899 učenika ili 33,76% učenika s teškoćama.

U školskoj godini 2017./2018. osnovnoškolski odgoj i obrazovanje ostvarivao se u 905 osnovnih škola s redovitim i posebnim programima za djecu s teškoćama. Osnivači 97% osnovnih škola s redovitim i posebnim programima za djecu s teškoćama u razvoju su jedinice lokalne i regionalne samouprave. Deset ustanova u kojima se provodi osnovnoškolski odgoj i obrazovanje u sustavu je Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku i jedna ustanova je u sustavu Ministarstva zdravstva.

Osim redovitog programa u kojem su učenici uključeni u redovite razredne odjele, dio učenika pohađao je osnovnoškolski odgoj i obrazovanje po redovitom programu u posebnim uvjetima. Navedeni oblik nastave provodi se u Centru za odgoj i obrazovanje „Slava Raškaj“ u Zagrebu, Poliklinici za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG i Centru za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“, a u njega je bilo uključeno 236 učenika (1,0% učenika s teškoćama, odnosno 0,37% učenika osnovne škole).

Veliki broj pritužbi u području obrazovanja koje je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila u 2018. godini odnosili su se na školovanje u centrima za odgoj i obrazovanje u sustavu socijalne skrbi. Školovanje učenika s teškoćama u razvoju u centrima za odgoj i obrazovanje u sustavu socijalne skrbi ili zdravstva, na osnovu većeg broja pritužbi koje smo zaprimili, ne osigurava kvalitetu obrazovanja koju roditelji očekuju (problemi u osiguravanju zamjene za odsutne djelatnike, nema kvalitetnog individualiziranog pristupa i sl.). Mnogi roditelji navode da je manji broj učenika u razredu gotovo jedina prednost ovakvog načina obrazovanja, a školovanje u centrima za odgoj i obrazovanje ne pruža kasnije jednake šanse za zapošljavanje u općem sustavu rada, djelomično i zbog predrasuda poslodavaca. MDOMSP kao osnivača tih centara upozorili smo da je Odbor za prava osoba s invaliditetom vezano uz pravo na uključivo obrazovanje i ostvarenje čl. 24. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, preporučio da obrazovanje sve djece, pa i djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom treba biti u nadležnosti sustava nadležnog za obrazovanje, dok ovakav odvojeni sustav obrazovanja predstavlja segregaciju i treba ga u potpunosti napustiti.¹ Uvjete i resurse iz tih sustava treba prenijeti u redovni sustav obrazovanja (nastavnike iz posebnog sustava obrazovanja treba koristiti kao stručnu podršku redovnom sustavu obrazovanja i sl.). Od MZO informirani smo da je formirana radna skupina koja radi na tom procesu.

Pritužbe koje smo zaprimali odnosile su se i na nedobivanje pomoćnika u nastavi. Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima (u daljnjem tekstu: Pravilnik) donesen je u studenom 2018. godine² te formalizirao jedan oblik podrške koji se niz godina osiguravao putem projekata, prema različitim kriterijima definiranim projektom ili odlukom lokalnih samouprava. Donošenjem Pravilnika definirani su ujednačeni i jasni kriteriji, te on kao takav predstavlja dobro polazište i za bolje razumijevanje značenja, uloge i svrhe ovakve potpore za učenika. Slabe točke Pravilnika ocjenjujemo da su u odredbama koje se odnose na način uključivanja pomoćnika/stručnog komunikacijskog posrednika (administrativne procedure i trajanje postupka za uključivanje pomoćnika), različiti izvori sredstava za financiranje plaće za njihov rad kao i kratkotrajnost ugovora (kraj nastavne godine). Smatramo da će ograničenje ugovora na jednu nastavnu godinu te neujednačenost u visini naknade dugoročno doprinijeti intenzivnoj fluktuaciji i negativnoj selekciji izvršitelja, a samim time utjecati i na kvalitetu ovog oblika sustavne podrške inkluzivnom obrazovanju.

Mišljenje i preporuke: *Sustav segregiranog obrazovanja ubrzano treba napustiti, a centrima za odgoj i obrazovanje omogućiti da postanu centri potpore redovnom sustavu obrazovanja. Još uvijek svjedočimo nedostatku slobodnih mjesta u vrtićima zbog čega jedan dio djece s teškoćama u razvoju ne ostvaruje iskustvo socijalizacije u predškolskoj dobi. Kada nema dovoljno mjesta, djeca s teškoćama se teže upisuju. U osnovnim i srednjim školama kontinuirano treba raditi na edukaciji nastavnika, te osiguranju potrebnog broja stručnih suradnika za rad s učenicima s teškoćama u razvoju. Sustav se treba učinkovito boriti za svakog učenika s teškoćama u razvoju da nastavi i dovrši školovanje. Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima treba u praksi učiniti kvalitetnom*

¹ Opći komentar br.4 (2016) o pravu na uključivo obrazovanje

² Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima, „Narodne novine“, broj 102/18

potporom uključivom obrazovanju, te nastojati stvoriti održivi sustav financiranja, kako bi se izbjegla negativna selekcija i fluktuacija kadrova.

Visoko obrazovanje - Studenti s invaliditetom obraćali su se radi regulacije svojih studentskih prava, kao što je primjerice oslobađanje od plaćanja studija na osnovi invaliditeta i potvrde koja bi bila dokaz invaliditeta u svrhu ostvarivanja prava na osnovi invaliditeta tijekom studiranja kao i prilikom upisa studija. Povodom preporuke pravobraniteljice, Agencija za znanost i visoko obrazovanje obvezala se da će pravodobno upozoriti visoka učilišta i Povjerenstvo za unapređenje postupaka upisa, a po potrebi i ostale relevantne dionike, na diskrepanciju zakonskih i podzakonskih propisa u odnosu na uvjete upisa na studij na visokom učilištu. Pritužbe i obraćanja studenata s invaliditetom još jednom su ukazale na nepostojanje procedura na visokim učilištima koje bi određivale na koje prilagodbe studenti s invaliditetom imaju pravo i pod kojim uvjetima. Radili smo i na problemu neosiguravanja asistencije studentima s invaliditetom smještenim u studentskim domovima. Razmatrali smo i opravdanost zdravstvenih zahtjeva kao uvjeta za upis na preddiplomske studije *edukacijski rehabilitator, logoped i socijalni pedagog* Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta. Iako ovako postavljeni zahtjevi izazivaju zabrinutost, dosad nismo imali konkretnih pritužbi potencijalnih studenata koji bi bili isključeni iz daljnjeg razredbenog postupka temeljem ovako definiranih zdravstvenih zahtjeva, pa je nemoguće zaključiti hoće li u pojedinačnim slučajevima dolaziti do povrede prava osoba s invaliditetom. Stoga ćemo nastaviti pratiti praksu postupanja na tom fakultetu. MZO je bilo aktivno pri donošenju strateškog okvira koji bi trebao doprinijeti unaprjeđenju položaja studenata s invaliditetom u sklopu Nacionalnog plana za unaprjeđenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj 2019. - 2021. koji je usmjeren na podzastupljene i ranjive skupine studenata, među kojima su i studenti s invaliditetom. Pristupilo se i izmjeni temeljnog Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju u sklopu kojeg smo dali prijedlog da se definira tko su studenti s invaliditetom kao i načelo razumne prilagodbe. Sudjelovali smo i u radu Odbora za studente s invaliditetom na nacionalnoj razini.

Mišljenja i preporuke: *Potrebno je jasno regulirati studentska prava osoba s invaliditetom i propisati minimalne standarde podrške i prilagodbe koje im sve visokoškolske ustanove moraju pružiti na nacionalnoj razini; Potrebno je unaprijediti vođenje statističkih podataka o studentima s invaliditetom kako bi mogli planirati intervencije za sprječavanje njihove evidentne podzastupljenosti; Potrebno je definirati razumnu prilagodbu i oblike potpore i za učenike s teškoćama u zakonodavstvu te propisati obvezu osiguravanja razumne prilagodbe za studente s invaliditetom u Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju; Potrebno je sustavno osigurati potrebnu asistenciju studentima s invaliditetom smještenim u studentskim domovima; Potrebno je uskladiti dokaze kojima se dokazuje status invaliditeta s pozitivnim zakonskim uređenjem.*

19. OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA

U četiri centra za profesionalnu rehabilitaciju u 2018. godini zaprimljeno je ukupno 791 zahtjev za profesionalnu rehabilitaciju. Sustav profesionalne rehabilitacije ojačan je zakonodavnim promjenama iz 2018. godine kojima su osnivačka prava svih centara prenesena na RH, a istima je omogućeno da se sredstva prikupljena s osnove novčane naknade zbog neispunjenja obveze kvotnog zapošljavanja osoba s invaliditetom mogu koristiti i za razvoj sustava profesionalne rehabilitacije. Centri su time izjednačeni u financiranju i neovisni su o lokalnim izvorima financiranja. Na ovaj način stvorene su pretpostavke za jačanje njihovih kapaciteta i uklanjanje teškoća (osiguranje adekvatnog prostora, dovoljnog broja kvalificiranih stručnjaka, pohađanje neophodnih edukacija, nabava specijalizirane dijagnostičke i rehabilitacijske opreme, osnivanje mobilnih timova radi bolje pristupačnosti usluga i drugo) i uvjeti za daljnji razvoj ovog sustava. Iako je Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom s jedne strane uveo novi sustav profesionalne rehabilitacije, ostali zakoni i sustavi koji se tiču ovog područja nisu u cijelosti usklađeni s ovim Zakonom, poput sustava mirovinskog osiguranja i njegovog matičnog zakona. Sustav mirovinskog osiguranja i dalje počiva na kompenzacijskom modelu te je usmjeren na umirovljenje i uklanjanje osoba s invaliditetom s tržišta rada, umjesto na njihovu aktivaciju i vraćanje u svijet rada. Da ovaj sustav ne prepozna vrijednost profesionalne rehabilitacije dokazuje podatak da je iz mirovinskog sustava samo jedna osoba upućena u postupak profesionalne rehabilitacije. Premda Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju donosi određena poboljšanja vezana za profesionalnu rehabilitaciju, mišljenja

smo da to samo po sebi neće biti dovoljan poticaj za uključivanje osoba s invaliditetom iz sustava mirovinskog osiguranja u postupke profesionalne rehabilitacije. Smatramo da bi sustav zdravstvenog osiguranja trebao prepoznati prednosti što ranijeg uključivanja u profesionalnu rehabilitaciju osoba na dugotrajnom bolovanju radi očuvanja preostalih radnih sposobnosti i/ili stjecanja novih znanja i vještina. Još uvijek ne postoje potrebni programi socijalnog uključivanja namijenjeni razvijanju radnih sposobnosti osoba s invaliditetom, u koje bi se moglo uključiti korisnike koji trenutno, zbog različitih razloga, nisu spremni za uključivanje u svijet rada, a uključivanjem u ove programe mogli bismo očekivati njihovo zapošljavanje. Pravobraniteljica preporučuje: Razvijati i dalje međuresornu suradnju svih sustava koji se dotiču profesionalne rehabilitacije radi usklađivanja i osigurati podršku nositeljima modela profesionalne rehabilitacije koji se provodi sukladno propisima o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom. Usluga profesionalne rehabilitacije mora biti na jednaki način dostupna svim osobama s invaliditetom kako bi se izbjeglo da mogućnost korištenja ove usluge za zaposlene osobe ovisi o volji i odluci poslodavca te njegovim trenutnim poslovnim mogućnostima.

20. ZAPOSŁJAVANJE I RAD

Na dan 31. prosinca 2018. godine prema evidenciji nezaposlenih HZZ-a samo **5.843 osoba s invaliditetom aktivno traži zaposlenje**, dok je u Očevidniku zaposlenih osoba s invaliditetom **ukupno bilo 10.836 osoba**. U Registru osoba s invaliditetom zabilježeno je **240.173 osoba s invaliditetom u radno aktivnoj dobi**. Ako tome pridodamo broj od čak **68.617 osoba s profesionalnom nesposobnošću za rad**, a koje su izvan radnog odnosa, ostaje nam visoka brojka onih koje bi se kroz profesionalnu rehabilitaciju vrlo vjerojatno moglo osposobiti za uspješno obavljanje sličnih ili drugih odgovarajućih poslova. Zaključujemo da je radni potencijal osoba s invaliditetom i dalje neiskorišten. Prema zaprimljenim pritužbama u 2018. godini osobe s invaliditetom su se suočavale s različitim preprekama u ostvarivanju prava na rad, a prituživale su se uglavnom na kršenje prava prilikom provođenja postupka zapošljavanja i tijekom rada. Stopa prijavljivanja sumnje na diskriminaciju u ovom području je i dalje niska. Najčešći oblik diskriminacije bio je propuštanje razumne prilagodbe. Razlozi za neprijavljivanje diskriminacije na osnovu invaliditeta su višestruki: neprepoznavanje, strah od viktimizacije, te ignoriranje poslodavaca koje je osobito prisutno u slučajevima tzv. nevidljivog invaliditeta i kada prilagodbe zahtijevaju promjene organizacije i uvjeta rada. Nadalje, još uvijek nemamo zakonski uređen institut radnog asistenta, kako bi se uvijek tamo gdje je to potrebno i tijekom cijelog radnog vijeka, omogućilo osobama s invaliditetom sudjelovanje u radnim procesima na ravnopravnoj osnovi s drugima. Nepristupačna radna mjesta, ali i sama nemogućnost dolaska na posao prilagođenim prijevozom i nedostatak istog, samo su dio problema, iako su predviđeni poticaji kojima se sufinancira uklanjanje barijera. Unatoč ciljanim aktivnostima koje provode institucije poput ZOSI-a i HZZ-a, poslodavci su u nedovoljnoj mjeri upoznati s mogućnošću korištenja poticaja pri zapošljavanju osoba s invaliditetom, a to potvrđuju i zaključci s održanih radionica *“Izazovi zapošljavanja osoba s invaliditetom i kako ih prevladati”* u organizaciji Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i Hrvatske udruge poslodavaca. Smatramo pozitivnim iskorakom nastojanja da se uočene nedostatke i nedorečenosti kojima se dodatno otežavao proces uključivanja osoba s invaliditetom na tržište rada uklone donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom i pratećih pravilnika u 2018. godini. Zakon sadrži, između ostaloga, i prihvaćene prijedloge pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za poboljšanje položaja osoba s invaliditetom na tržištu rada koji su rezultat višegodišnjeg praćenja ovog područja od kojih ističemo: preciznije definiranje razumne prilagodbe, obveza osiguravanja razumne prilagodbe već prilikom testiranja/intervjua za radno mjesto, produljenje i preciziranje rokova u kojima se može pokrenuti postupak provedbe nadzora poštivanja prava prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima. Međutim i dalje je zamjenski način ispunjavanja kvotne obveze najmanje zastupljen među poslodavcima. Preporučujemo Ministarstvu rada i mirovinskoga sustava *poduzimanje konkretnih mjera i aktivnosti s ciljem uklanjanja uočenih zapreka za aktiviranje zapostavljenog radnog potencijala osoba s invaliditetom, a koje će pridonijeti većoj zastupljenosti osoba s invaliditetom na tržištu rada. Preporučujemo* pokretanje kampanje radi podizanja svijesti o pravima osoba s invaliditetom u svijetu rada i njihove pune afirmacije u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.

21. PRISTUPAČNOST

Pristupačnost uz mobilnost i stanovanje predstavlja osnovni preduvjet za uključivanje osoba s invaliditetom u život zajednice i upravo zato kao jednu od svojih glavnih zadaća imamo osvještavanje društva o preprekama na koje osobe s invaliditetom svakodnevno nailaze kao i poticanje svih sudionika na suradnju da se zajedničkim naporima one uklone. Kao društvo, postali smo svjesni da nije oštećenje osobe ono što osobu onemogućava u sudjelovanju u aktivnostima već su to prepreke u našoj/njihovoj okolini. Nemogućnost da osoba smanjene pokretljivosti ili ona koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica uđe u stambeni objekt, javni objekt ili sredstvo javnog prijevoza, nemogućnost da koristi sanitarni čvor ili da uz pomoć dizala dođe do sadržaja koji su na višim etažama, samo su neki od elemenata u okolini koji u praksi osobama s invaliditetom onemogućuju nesmetano kretanje, izlazak iz vlastitog doma, pristup zdravstvenim uslugama, obavljanje poslova svakodnevnog života u poštama, bankama, a da ne govorimo o odlasku u kino, kazalište, muzej ili izlazak s prijateljima. Ovo je jedno od pet područja u kojima se najčešće pritužuju osobe s invaliditetom. Prateći provedbu Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2017. - 2020. za 2017. godinu (s obzirom da se za 2018.g. objavljuje tek sredinom 2019.g.) zamjećujemo kako nije niti započeta realizacija pojedinih aktivnosti koje su trebale biti provedene još tijekom 2017. godine. Za praćenje uspješnosti provedbe Nacionalne strategije prilično se izazovnim pokazuje provođenje evaluacija mjera i aktivnosti kod kojih su rokovi provedbe određeni s „kontinuirano“, na što je pravobraniteljica upozoravala i tijekom donošenja predmetne Nacionalne strategije.

Preporuke: Slijedom navedenog dio preporuka iznesenih u prošlogodišnjem izvješću, a s obzirom na stanje na terenu, ponavljamo:

- *potrebno je osigurati sudjelovanje osoba s invaliditetom ili njihovih predstavnika u planiranju uklanjanja postojećih prepreka, kao i omogućiti utjecanje na osiguranje elemenata pristupačnosti prilikom odobravanja projekata za izgradnju javnih građevina i površina te i dalje raditi na osiguravanju učinkovitog inspekcijskog nadzora i sankcioniranju u slučajevima nepoštivanja propisa*
- *ostvariti veću suradnju s predstavnicima osoba s invaliditetom od lokalne do državne razine, kroz uključivanje u povjerenstva i radne skupine koje utječu na to da izvršene prilagodbe budu sukladne propisima i u korist stvarnih potreba osoba s invaliditetom, jer su od velike važnosti postupanja nadležnih tijela na lokalnim razinama koja izdaju dozvole za obavljanje određenih građevinskih zahvata*
- *potrebno je poduzeti učinkovite mjere da sankcije „zažive“ u stvarnosti te se prekršitelji propisa doista i učinkovito sankcioniraju*
- *na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini potrebno je osigurati i prikazati primjere učinkovitosti sustava sankcija u slučajevima nepoštivanja propisa koji će osigurati dostupnost usluga osoba s invaliditetom*
- *potrebno je nastaviti s edukacijom stručnjaka o važnosti primjene načela univerzalnog dizajna pri osiguravanju pristupačnosti za osobe s invaliditetom*
- *razmotriti mogućnost da se sustavno odredi i kao uvjet propiše obvezna pristupačnost (fizička i informacijska) objekata u kojima se obavljaju određene gospodarske djelatnosti, kao uvjeta za poslovanje, odnosno uvjeta za dobivanje dopusnica, suglasnosti, dozvola ili licenci za rad (npr. kada se radi o građevinama u kojima su smješteni određeni gospodarski subjekti za koje dozvole, suglasnosti ili licence izdaje Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta)*

U **cestovnom prijevozu** osobe s invaliditetom najčešće su se prituživale na **neprilagođen prijevoz** neovisno o tome govorimo li o javnom prijevozu ili prijevozu u prilagođenim vozilima za osobe s najtežim invaliditetom koja se osiguravaju putem udruga (najčešće s odgovarajuće prilagođenim kombi vozilima). Dodatni problem kod osiguravanja prijevoza putem udruga je sve veća starost postojećeg voznog parka tih vozila. Javni prijevoz i dalje nije pristupačan pa se mnoge osobe susreću s nedostatkom usluge prijevoza u svojim sredinama, što je poseban problem u manjim mjestima, zaleđima, ruralnim sredinama te otocima. U svezi cestovnoga prijevoza poseban je problem osoba s invaliditetom ukoliko su oni lošijeg imovinskog stanja, te ukoliko ne posjeduju vlastito vozilo, a imaju oštećenje koje im omogućava ostvarivanje prava na oslobođenje plaćanja cestarina za uporabu autocesta i objekata s naplatom. U tom slučaju oni ne mogu ostvariti oslobođanje od plaćanja cestarine (jer pravo prati automobil, a ne nositelja prava), te su vrlo česti slučajevi kada ih netko i prevozi iz usluge (obitelj, prijatelji, poznanici i sl.) takvi troškovi prijevoza zbog plaćanja ne samo cestarine, goriva,

nego i pružene usluge prijevoza, postaju veći nego što bi bili da su primjerice oslobođeni plaćanja cestarine za uporabu autocesta.

Tijekom 2018. godine posebnim problemom se ponovno na različite načine pokazalo **nepropisno parkiranje i zlouporabe prilikom korištenja te ostvarivanja prava na znak pristupačnosti**. Kao dijelom problema vezano za znak pristupačnosti više je osoba ukazalo na potrebu **uklanjanja nevažećih naljepnica** (okruglih, plavih, zalijepljenih na vjetrobranskom staklu) kojima su se nekada na tehničkim pregledima označavala vozila osoba s invaliditetom koja su bila oslobođena plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta, za koje ne postoji pravna osnova od 2011. godine, odnosno od stupanja na snagu važećeg Pravilnika o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine („Narodne novine“, br. 136/11). Nadalje, vezano za problem parkiranja, primjećujemo i kako je posljednjih godina u nekim sredinama došlo **do ukidanja ili premještanja postojećih označenih mjesta za parkiranje vozila osobe s invaliditetom uvođenjem pješačkih zona**, unatoč propisanim kriterijima, što je kod osoba s invaliditetom izazvalo veliko nezadovoljstvo i ogorčenje. S obzirom da godinama neprekidno i kontinuirano upozoravamo nadležna tijela o nužnosti izmjena Zakona o sigurnosti prometa na cestama u dijelu kojim se propisuje i uređuje način korištenja znaka pristupačnosti, što bi moralo dovesti do izmjena odredbi Pravilnika o znaku pristupačnosti, te analizirajući ovu problematiku, mišljenja smo kako je sa stajališta pronalaženja suštinskog rješenja za ostvarivanje svrhe zbog koje pravo na znak pristupačnosti i postoji, neophodna promjena nadležnosti, iz razloga što u postupcima vezanim za znak pristupačnosti sada sudjeluju Ministarstvo zdravstva, Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture, Ministarstvo unutarnjih poslova i Ministarstvo uprave. Zbog značajnog broja predstavlja i njihovog ponavlja u srpnju 2018. godine pravobraniteljica je uputila Povjerenstvu Vlade RH za osobe s invaliditetom da „*kao savjetodavnog i stručnog tijela Vlade RH sa zadaćom davanja prijedloga, mišljenja i stručnih obrazloženja iz područja položaja, zaštite i rehabilitacije osoba s invaliditetom i njihovih obitelji, da kao jedna od točaka dnevnog reda Povjerenstva u sljedećem razdoblju, a tijekom 2018. godine, bude donošenje konkretnog mišljenja o definiranju kruga osoba koja će moći ostvarivati pravo na znak pristupačnosti, pravo na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i pravo na oslobađanje plaćanja cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom*“. Odgovor na ovaj prijedlog nismo zaprimili tijekom 2018. godine.

Sukladno rečenom, preporučujemo: tijelima nadležnim za uređenje, ostvarivanje i kontrolu korištenja prava na znak pristupačnosti (Ministarstvu zdravstva, Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture i Ministarstvu unutarnjih poslova) da pronađu odgovarajući model s obzirom na nadležnosti i s obzirom na trenutno stanje na terenu kojim će se osigurati ostvarivanje prava na znak pristupačnosti na način zbog kojega takvo pravo i postoji; izmjenu važećeg Pravilnika o znaku pristupačnosti ili donošenje novog Pravilnika kojim će se uvjeti za ostvarivanjem ovog prava uskladiti s važećom Uredbom o metodologijama vještačenja, poboljšati kvaliteta znaka pristupačnosti i shodno tome osigurati i olakšati kontrola korištenja; Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture da regulira i osigura uklanjanje nevažećih naljepnica kojima su se nekada označavala vozila osoba s invaliditetom oslobođena plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta.

Primjetni su minimalni pozitivni pomaci u **željezničkom prijevozu** za osobe s invaliditetom, međutim i dalje je nedovoljan broj prilagođenih kolodvora i stajališta koji nisu u dovoljnoj mjeri opremljeni sredstvima komunikacije temeljenim na univerzalnom dizajnu namijenjenom olakšavanju komunikacije s osobama s invaliditetom te je i dalje nedovoljan broj željezničkih prijevoznih sredstava prilagođenih osobama s invaliditetom. Zbog nepristupačnosti infrastrukture i sredstava željezničkog prijevoza osobe s invaliditetom osjećaju nesigurnost i izbjegavaju korištenje željezničkog prijevoza te pribjegavaju vrlo često skupljim načinima prijevoza, što ih suštinski stavlja u nepovoljniji položaj u odnosu na osobe bez invaliditeta.

Stoga preporučujemo da se za najfrekventnije kolodvore i stajališta osiguraju podizno/spuštajuće platforme, teleskopske kosine i/ili druga dostupna tehnološka rješenja kao i rješenja za pristupna stajališta; također je potrebno iskoristiti sredstva fondova EU s ciljem poboljšanja pristupačnosti postojeće željezničke infrastrukture, nabavke novih vlakova i osposobljavanja vagona prilagođenih za prijevoz osoba s invaliditetom. Također, potrebno je osigurati pristupačnost informacija o uslugama na

način da se redovno provode edukacije pratećeg i drugog osoblja vlaka o komunikaciji i specifičnostima osoba s invaliditetom i/ili izraditi brošuru s praktičnim uputama kao i olakšati mogućnost prijave.

U provedbu svih predloženih mjera i aktivnosti nužno je od samog početka planiranja istih uključiti i osobe s invaliditetom, odnosno njihove predstavnike.

Pomorski prijevoz - Slijedom namjera nadležnog Ministarstva mora, prometa i infrastrukture iskazanih u 2018. godini, preporučujemo da se zakonski, sustavno i za dugoročno razmotri i uredi način osiguravanja prava na oslobođanje plaćanja karte za osobni automobil koji osobe s najtežim tjelesnim oštećenjima imaju u svom vlasništvu (samih osoba s invaliditetom, roditelja djece s teškoćama u razvoju, zakonskog skrbnika ili zakonskog zastupnika osobe s invaliditetom, kao i vozila tih osoba kao korisnika *leasinga*), odnosno oslobođenje od plaćanja cijene prijevoza vozila osoba kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 80% ili više postotaka, HRVI-a sa 100% tjelesnog oštećenja te osoba kojima je utvrđeno tjelesno oštećenje osjetila vida od 100%, kao što je to privremeno učinjeno odlukom Upravnog vijeća Agencije za obalni linijski pomorski promet u razdoblju od 10. listopada do 31. prosinca 2018. godine. Nadalje, polazeći od pretpostavke kako je cijena karte za prijevoz osobnog automobila u prosjeku pet puta veća od cijene prijevozne karte samo za osobu, okvirni podatci ukazuju da bi se sadašnji iznos izdvojen za subvencioniranje ove povlastice udvostručio. Takve prijedloge pravobraniteljica za osobe s invaliditetom iznosi od 2012. godine, a konkretno je u nekoliko navrata o tome obavještavala Ministarstvo financija od kojega nikada nije zaprimljeno očitovanje s mišljenjem o iznesenim prijedlozima i danim preporukama. Slijedom navedenog pravobraniteljica za osobe s invaliditetom ponovno preporučuje aktualizirati razmatranje ove teme.

Preporuke: S obzirom na to da se Zakon o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu („Narodne novine“, broj 97/00 i 101/00) od svog donošenja i stupanja na snagu 2000. godine nije mijenjao niti u 2018. godini, mišljenja smo i ponavljamo preporuku kako je nužno poboljšati pravni okvir ostvarivanja povlastica osoba s invaliditetom u unutarnjem putničkom prometu te ga prilagoditi u međuvremenu promijenjenim prilikama i okolnostima nastalim tijekom proteklih 19 godina. Konkretno, smatramo kako postoji potreba za promjenom navedenog Zakona, a ujedno i provedbenog Pravilnika o postupku za ostvarivanje prava na korištenje povlastica u unutarnjem putničkom prometu („Narodne novine“, br. 14/01) koji iz njega proizlazi, kako bi se za stalno uvelo i reguliralo pravo na oslobođenje od plaćanja prijevoza osobnog automobila za one osobe s invaliditetom kojima osobni automobil služi kao pomagalo i jedino sredstvo mobilnosti, pri čemu treba imati u vidu i roditelje djece s teškoćama u razvoju, zakonske skrbnike ili zakonske zastupnike osobe s invaliditetom, kao i vozila tih osoba kao korisnika leasinga. To je jedna od tema koju ponavljamo u svojim izvješćima od Izvješća o radu 2012. godine, a koja je opširno obrazložena u Izvješću o radu za 2015. godinu i na kojoj smo radili i u 2018. godini. Zbog toga predmetnu preporuku upućujemo nadležnim državnim tijelima – Ministarstvu financija i Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture.

Pristupačan turizam - Prateći postupanja dionika u pružanju turističkih usluga te u odnosu na mišljenja i preporuke pravobraniteljice upućene 2017. godine, vidljivi su minimalni pozitivni pomaci. Postoje sredine i turističke zajednice koje provode u praksi mjere i aktivnosti predložene navedenim preporukama, ali zabrinjavajuće je što je još uvijek malen broj takvih sredina u odnosu na ukupan broj turističkih zajednica i destinacija koje posjećuju turisti. Unatoč činjenici da su institucije zakonodavno prepoznale svoju obvezu i odgovornost da osiguraju adekvatne uvjete u životnom okruženju bez diskriminacije i u skladu s načelima univerzalnog dizajna i razumne prilagodbe, osobe s invaliditetom i dalje nailaze na brojne prepreke zbog kojih nisu u mogućnosti birati turističku destinaciju po vlastitoj želji i koristiti sve turističke usluge na ravnopravnoj osnovi kao i osobe bez invaliditeta.

Uzimajući u obzir povećanje broja noćenja i rast prihoda turizma onih sredina koje su počele provoditi preporuke pravobraniteljice, ukazujemo da je to i velika prilika za razvoj turizma i gospodarstva RH te se ne smije zanemariti potencijal koji postoji u turističkoj ponudi obogaćenoj pristupačnošću osobama s invaliditetom. Stoga je potrebno osigurati stvarnu pristupačnost svih resursa u zajednici, pristupačnost putničkih agencija, ugostiteljsko-hotelijerskih objekata, prijevoza, hotela i drugih (posebno onih povoljnijih) oblika smještaja, apartmana, seoskih imanja, parkova, kulturnih i rekreacijskih sadržaja, odnosno svega onoga što je zanimljivost u jednoj turističkoj zemlji kao što je

Hrvatska. Također preporučujemo provođenje edukacija svih dionika u turizmu; nadležnim tijelima koja raspisuju natječe za dodjelu sredstava za razvoj turizma da po raspisanim natječajima organiziraju edukacije/radionice na kojima će uz uobičajeno predstavljanje samih natječaja, formalnih uvjeta i načina prijave, posebna pažnja biti posvećena i ukazivanju potencijalnim prijaviteljima – pružateljima turističkih usluga na obvezu osiguranja pristupačnosti, kao i na potencijal koji postoji u turističkoj ponudi obogaćenoj pristupačnošću za osobe s invaliditetom. U takve oblike edukacije potrebno je uključiti i predstavnike osoba s invaliditetom, kako bi svojim iskustvima i prijedlozima ukazali na sve ono što primjena načela razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna zaista znači u stvarnosti i svakodnevnom životu.

Stanovanje - Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom prituživalo se više osoba s invaliditetom radi nemogućnosti ostvarivanja prava na nesmetani pristup vlastitom prostoru za stanovanje i to većinom u slučajevima nepostojanja dizala u višetažnim stambenim građevinama. Kako su tijekom 2017. godine uvažene preporuke pravobraniteljice za pojednostavljivanje procedura kojima se omogućava ugradnje dizala u stambene zgrade, postupak je danas znatno jednostavniji, a administrativnih zapreka gotovo da i nema. Primjeri iz prakse i primjeri obraćanja građana pravobraniteljici ukazuju kako je nedvojbeno potrebno više raditi na podizanju svijesti i empatije društva u cjelini s obzirom na osobe koje pripadaju ranjivim skupinama, u koje pripadaju i osobe s invaliditetom, jer podrazumijevanje nesmetanog pristupa vlastitom prostoru stanovanja, primjerice kretanjem uz stepenice (ili negdje penjanje po samo jednoj stepenici) svima jednog dana može predstavljati problem koji znatno otežava i onemogućava normalno i kvalitetno življenje. Podaci Koordinacijskog odbora društava i udruga HP i HT umirovljenika Hrvatske pokazuju kako u RH trenutno postoji oko 16.804 višetažnih stambenih građevina bez dizala zbog čega će tematika pristupačnosti vlastitom prostoru stanovanja zbog demografske starosti stanovništva i zbog konstantnog produljivanja životnoga vijeka biti sve veći izazov za sve veći broj naših građana.

Sukladno rečenom, preporučujemo: Ministarstvu regionalnog razvoja i fondova Europske unije da se na temelju analize postojećeg stanja i potreba za osiguravanjem rješenja za sufinanciranje ugradnje dizala kao mjere osiguravanja pristupačnosti prostoru za stanovanje kroz reprogramiranje postojećih operativnih programa za financiranje projekata iz sredstava Europske unije osiguraju uvjete za povlačenje sredstava za aktivnosti kojima bi se moglo do kraja ovog financijskog razdoblja (do 2020. godine) financirati ili sufinancirati ugradnja dizala na način kako su primjerice osigurani načini sufinanciranja troškova obnove energetski neučinkovitih građevina. Posebno ukazujemo da se o tome vodi računa prilikom planiranja sljedećeg financijskog razdoblja 2021.-2027.; Ponavljamo preporuku iz Izvješća o radu za 2017. godinu da se donese Zakon o socijalnom stanovanju kao vrste stanovanja odgovarajućeg standarda koje se osigurava pojedincima ili kućanstvima koja iz socijalnih, ekonomskih i drugih razloga ne mogu samostalno na odgovarajući način riješiti pitanje svog stanovanja.; Preporučujemo osnivanje zaklade/fonda financiranog iz različitih izvora iz čijih bi se sredstava mogle financirati potrebne prilagodbe nepristupačnih stanova u privatnom vlasništvu.

22. NEOVISNO ŽIVLJENJE I ŽIVOT U ZAJEDNICI

Za šire ostvarenje prava osoba s invaliditetom na neovisno življenje i život u zajednici, očekivali smo da će se s provođenjem MASTER PLANA deinstitutionalizacije, još od 2010. godine raditi na širenju, razvoju i dostupnosti usluga u zajednici. Tijekom 2018. godine prateći provedbu procesa deinstitutionalizacije, upozoravamo na podatke koji ukazuju na progresivan pad odnosno gotovi zastoj procesa deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi, što je u diskrepanciji s opredjeljenjem RH. Mišljenja smo, da unatoč isticanju da sustav razumije kompleksnost i važnost rješavanja ovog problema, izostaje dubinsko razumijevanje njegovog značenja za osobe s invaliditetom koje žive u ustanovama ili im zbog različitih razloga „prijeti“ odlazak u iste.

Domovi socijalne skrbi čiji su Individualni planovi transformacije i deinstitutionalizacije usvojeni još 2013. godine (pet domova socijalne skrbi), smanjili su broj korisnika dugotrajnog smještaja između 15 i 30%, a dva doma socijalne skrbi transformirala su se u centar usluga u zajednici (Ozalj i Osijek). Svim ostalim domovima nakon 2015. godine nije usvojen Individualni plan transformacije doma (IP), zbog čega nisu mogli povlačiti sredstva EU za osiguravanja stambenih zajednica, te se s tim procesom zastalo. Većina domova navodi da Individualni planovi iz 2015./2016. godine nisu usvojeni od

nadležnog MDOMSP-a, te se u 2018. godini krenulo s izradom novih Individualnih planova. Što se tiče tijeka procesa deinstitutionalizacije nakon 2016. godine domovi bilježe povećanje broja zahtjeva za dugotrajni smještaj, zbog očitog nedostatka potrebnih usluga. Rezultati procesa deinstitutionalizacije, prema analizi podataka od 2014.-2016./17. (prikazani u Planu DI 2018.-2020.) vidljivi su iz objavljenih podataka prema kojima je od 2014. do 2016. godine broj osoba s invaliditetom u dugotrajnom smještaju ostao na istom nivou, jednako kao i za kategoriju osoba s mentalnim oštećenjima. Ukupno je prema podacima MDOMSP-a broj osoba s intelektualnim, tjelesnim, senzornim i mentalnim oštećenjima na dugotrajnom smještaju u tom razdoblju smanjen za 84 osobe (?). Istovremeno je 66 osoba više u organiziranom stanovanju, nego je to bilo 2014. godine.

Dana 28.12.2018. godine objavljen je na stranicama MDOMSP-a Plan deinstitutionalizacije, transformacije te prevencije institucionalizacije 2018.-2020. godine (u daljnjem tekstu: Plan DI). Novim Planom DI ne navode se konkretni rokovi za izvršenje pojedinih mjera, a niti su konkretizirani očekivani ciljevi u smislu nastavka smanjivanja broja osoba s invaliditetom na dugotrajnom smještaju u domovima socijalne skrbi, odnosno očekivanog povećanja broja osoba obuhvaćenih izvaninstitucijskim uslugama. Radi uvida u tijek procesa deinstitutionalizacije i transformacije zatražili smo od 20 domova socijalne skrbi izvješće o procesu transformacije doma i smanjenja broja korisnika na dugotrajnom smještaju, kao i podatke o izvaninstitucionalnim uslugama koje pružaju. Podaci i ovdje pokazuju da je broj korisnika na dugotrajnom smještaju od početka procesa do 2018. godine zadržan na istom nivou, a da samo jedna ustanova nema uslugu dugotrajnog smještaja (Ozalj), koja o korisnicima skrbi isključivo u okviru organiziranog stanovanja. U svim ostalim domovima vidimo zanemarivu razliku u broju dugotrajnih smještaja od prije početka procesa do danas, izuzev Orlovca i Stančića, koji su svoju transformaciju ustanove započeli projektno još 2013. godine, od kada su značajno smanjili broj dugotrajnih smještaja (Orlovac za više od 60%, Stančić gotovo 40%). Isto tako, značajnu razliku vidimo u Maloj Tereziji, koja je smanjila broj smještaja, nema veliki broj osoba u organiziranom stanovanju, ali se usmjerila na pružanje specijaliziranih usluga u zajednici (boravak, psihosocijalna podrška, rana intervencija). S druge strane, u tri ustanove broj smještenih osoba je čak i nešto veći nego na početku provedbe Plana DI (Bjelovar, Filip i Jakov i Villa Maria). Kada gledamo usluge pojedinačno po ustanovama, vidimo da se kod većine domova uz primarnu uslugu dugotrajnog smještaja najučestalije razvija izvaninstitucijska usluga boravka, a onda usluga psihosocijalne podrške. Usluge rane intervencije i integracije zastupljene su u vrlo malom omjeru u odnosu na druge usluge, a pruža ih samo Centar Jaškovo i Mala Terezija. Kao prepreke nastavku procesa deinstitutionalizacije i transformacije većina domova navodi nedostatak potrebnog broja djelatnika za podršku programu organiziranog stanovanja i pružanja usluga, nemogućnost apliciranja na sredstva EU fondova zbog neprihvaćenog Individualnog plana, kao i nedostatak edukacija i kapaciteta ustanova za pripremu projekata.

Korištenje EU fondova - Uspjeh u provođenju državnog MASTER PLANA deinstitutionalizacije domova socijalne skrbi zahtijeva između ostalog maksimalno korištenje sredstava EU fondova. Prema podacima domova socijalne skrbi, oni koji su povukli najviše sredstava putem projekata ostvarili su i najveće pomake u procesu (Ozalj, Osijek, Slobodština i Stančić). Domovi koji nisu aplicirali na projekte navode i razloge za to, pri čemu je najčešći razlog nekorištenja sredstava EU fondova nedostatak kapaciteta za pisanje projekata. Pri tome se navodi da domovi uz redovitu djelatnost ne mogu se posvetiti projektima, da im nedostaje edukacije za pisanje projekata, odnosno da im je potrebna neposredna pomoć nadležnog Ministarstva. Vezano za odustajanje od ugovorenog zajma Svjetske banke u dijelu koje se odnosi na deinstitutionalizaciju, MDOMSP navodi da je za Projekt modernizacije sustava socijalne zaštite bilo ukupno predviđeno 70 milijuna eura. Od ukupno povučenih 6.722.765,18 eura, iskorištena sredstva iznose ukupno 2.340.286,07 eura. Ministarstvo je bilo zaduženo za tematsko područje deinstitutionalizacije djece i odraslih u svojstvu korisnika. Od ukupno 20 milijuna eura za ovo tematsko područje bila su predviđena sredstva od ukupno 750.000,00 eura. Od tog iznosa do raskida zajma utrošeno je 316.588 eura i to za aktivnost tehničke pomoći u provedbi Operativnog plana deinstitutionalizacije korisnika domova socijalne skrbi, te savjetnika za EU fondove u procesu deinstitutionalizacije i transformacije.

MDOMSP konačno zaključuje da proces deinstitutionalizacije nije zaustavljen odustajanjem od daljnjeg korištenja zajma Svjetske banke nego je nastavljen većim angažmanom zaposlenika MDOMSP-a i korištenjem bespovratnih sredstava EU fondova.

Osobna asistencija - Sve dosadašnje evaluacije programa i projekata osobne asistencije, iskustva i prikupljeni podaci, čvrsti su dokaz da je osobna asistencija jedan od najvažnijih instrumenata za ostvarivanje jednakosti svih osoba i stvaranje mogućnosti za njihovo ravnopravno sudjelovanje u svim sferama života, ali zakonski okvir za sustavno osiguravanje ove temeljne usluge neovisnog življenja, nije donesen ni u 2018. godini.

Mišljenje pravobraniteljice i preporuke: Iz pritužbi pravobraniteljici za osobe s invaliditetom proizlazi da još uvijek nije ostvarena mogućnost za neovisno življenje i život u zajednici. Različite postojeće usluge iz različitih sustava ne mogu se uskladiti sa stvarnim potrebama korisnika. Za stvarno oživotvorenje prava na neovisno življenje, život u zajednici i socijalnu uključenost moramo s tim ciljem mijenjati zakonodavstvo i praksu kako na području obrazovanja, zapošljavanje i rada, politike stanovanja, zdravstvene i socijalne skrbi. U svim aktivnostima koje se poduzimaju treba promicati načelo neovisnosti, pravo na izbor, razumjeti da je osoba s invaliditetom građanin i nositelj ljudskih i socijalnih prava. Nužno je osigurati sustav integriranih usluga iz različitih sustava usmjerenih na stvarnu potrebu osobe/korisnika. Realno još nisu uspostavljeni modeli suradnje između različitih sustava. Godinama uporno predlažemo da se usklade različiti sustavi usluga na način da prate individualne potrebe osobe, ali sa jednim zajedničkim nazivnikom – da se time spriječi izdvajanje osobe s invaliditetom iz obitelji, odnosno omogući ostvarenje prava svake osobe na život u zajednici. Za sada umjesto podrške, sustav nudi ustanove koje i dalje egzistiraju kao vodeći oblik skrbi za osobe s invaliditetom.

23. PRIMJEREN ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA

Osobe s invaliditetom u RH upućene su u ostvarivanju životnih potreba na sustav socijalne skrbi – ne samo radi podmirivanja osnovnih potreba (prehrana, odjeća, obuća, stanovanje) nego i potreba za korištenjem različitih usluga, uključivanjem u različite rehabilitacijske programe, skrbi izvan vlastite obitelji i dr. Smatramo da ostvarivanje prava definiranih Zakonom o socijalnoj skrbi trebaju biti usmjereno na podršku osobama s invaliditetom da može ostati živjeti u vlastitom domu, bez potrebe institucionalnog zbrinjavanja. Tijekom 2018. godine na snazi su nove odredbe Zakona o socijalnoj skrbi prema kojima su određeni novi, povećani iznosi osobne invalidnine i doplatka za pomoć i njegu, a jedna od značajnijih promjena je i odredba prema kojoj plaća i autorski honorar ne ulaze u cenzus prilikom ostvarivanja prava na osobnu invalidninu. Neki drugi oblici rada i za njih pripadajuće naknade nisu izuzete iz cenzusa za ostvarivanje osobne invalidnine. **Pravobraniteljica niz godina predlaže da se osobna invalidnina odobrava neovisno o bilo kakvim prihodima osobe s invaliditetom, odnosno samo temeljem težine invaliditeta.** Jedino tako definirana osobna invalidnina bila bi u skladu sa jednim od osnovnih načela Konvencije o pravima osoba s invaliditetom - puno i učinkovito sudjelovanje i uključivanje u društvo osoba s invaliditetom. Zakon o socijalnoj skrbi nije izmijenjen u dijelu drugih prava i usluga, kao što su npr. odredbe o pravu na status njegovatelja, pri čemu odrasle osobe s invaliditetom ne mogu ostvariti pravo na njegu u obitelji od drugih članova obitelji, osim bračnih i izvanbračnih partnera. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom predlagala je i zalaže se da se zakonski omogući bilo kojem članu obitelji ostvarivanje prava na status njegovatelja za osobu s invaliditetom, kao što je to omogućeno i djetetu s teškoćama u razvoju. Isto tako, u svim javnim raspravama radi izmjene Zakona o socijalnoj skrbi predlagali smo da se roditeljima omogući pravo na status roditelja njegovatelja i za vrijeme dok ostvaruju određene usluge u poludnevnom trajanju – do šest sati dnevno. Pravo na status njegovatelja smatramo najkvalitetnijom alternativom smještaju u ustanove, stoga se zakonskim odredbama ne bi smjelo u ovo pravo unositi ograničenja kojima se priječi ostvarivanje najboljeg interesa djece s teškoćama i osoba s invaliditetom za uslugom boravka u okviru kojega ostvaruje i radne aktivnosti, psihosocijalnu rehabilitaciju, organiziranje slobodnog vremena, prijevoza, prehrane i dr. Veliki broj pritužbi u 2018. godini zaprimili smo vezano uz izmjenu Zakona o socijalnoj skrbi i načinu revizije prava na doplatu za pomoć i njegu i osobne invalidnine kao i trajanje tih

postupaka. Prema podacima MDOMSP u ožujku 2018. godine bilo je 67.532 korisnika doplatka za pomoć i njegu i 26.936 korisnika osobne invalidnine.³

Inkluzivni dodatak: Unatoč očekivanjima još od 2014. godine da će biti donesen Zakon o inkluzivnom dodatku, to se do danas nije dogodilo. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zastupa stav da je svrha uvođenja inkluzivnog dodatka prije svega izjednačavanje položaja osoba s invaliditetom s drugim osobama odnosno osobama bez invaliditeta. Upravo iz tog razloga inkluzivni dodatak ne smije ovisiti o prihodu i imovini pojedinca. To proizlazi iz Ustava RH koji obvezuje na posebnu skrb za osobe s invaliditetom, te Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, koja već u uvodnim odredbama ističe potrebu omogućavanja osobama s invaliditetom puno i ravnopravno sudjelovanje u životu zajednice. **Značajno je sva prava u sustavu socijalne skrbi definirati tako da na najkvalitetniji mogući način podržavaju neovisno življenje i život u zajednici.**

Centri za socijalnu skrb: Tijekom godine zaprimili smo povećani broj pritužbi na rad centara za socijalnu skrb, koje su se najčešće odnosile na dugotrajnost postupka ostvarivanja prava (najčešće radi dugotrajnosti postupka vještačenja), ali i nedovoljnog informiranja stranaka o njihovim pravima. Ispitni postupci povodom pritužbi potvrđuju izostanak povjerenja u stručne djelatnike i dobivene informacije. Ocjenjujemo da se svrha rada centara za socijalnu skrb odražava upravo u *aktivnom nastojanju da svaki korisnik u socijalnoj skrbi ostvari ono što mu po zakonu pripada.*

U svim slučajevima pritužbi na odnos djelatnika centara za socijalnu skrb preporučujemo da se u što većoj mjeri poštuju i provode Standardi kvalitete socijalnih usluga, posebno Standard 10., kojim treba osigurati pravo korisnika na prigovor i žalbu te razviti sustav praćenja i analiziranja prigovora, a sve u cilju podizanja kvalitete usluga koje pruža centar za socijalnu skrb. Čl. 77. Zakona o socijalnoj skrbi definira pravo gluhe i gluhoslijepe osobe na pomoć stručnog prevoditelja u postupcima ostvarivanja prava u sustavu socijalne skrbi, što je u skladu s čl. 21. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom o slobodi izražavanja i mišljenja, te pristupu informacija. U čl. 9. nalaže se poduzimanje odgovarajućih mjera osiguravanja pristupačnosti osoba s invaliditetom informacijama i komunikacijama na ravnopravnoj osnovi. Kako bismo utvrdili stanje u realizaciji ovih prava u sustavu socijalne skrbi, zatražili smo od svih centara za socijalnu skrb podatke o broju osoba koje su ostvarile pravo na pomoć stručnog prevoditelja u postupcima pred centrom. Tražene podatke zaprimili smo od 59 centara za socijalnu skrb. Prema zaprimljenim podacima, u tretmanu navedenih centara nalazi se ukupno 1.477 gluhih ili gluhoslijepih osoba, uključujući i djecu. U postupcima koji su se vodili pred centrima za socijalnu skrb samo u 83 slučaja gluhe osobe imale su osiguranog stručnog prevoditelja. Najčešće se službene stručne prevoditelje angažira u postupcima radi razvoda braka i nekim drugim složenijim postupcima. Svi centri ističu želju za dodatnim edukacijama u alternativnim načinima komunikacije. Što se tiče usklađenosti rada centara za socijalnu skrb sa Standardima kvalitete socijalnih usluga - Standardom 1. - Dostupnost informacijama, svi centri za socijalnu skrb ističu da koriste uobičajene načine informiranja o svojim korisnicima – putem letaka, web stranica, pisanim obavijestima stranaka, a svega pet ispitanih centara navodi da osim prilazne rampe, sanitarnog čvora i dizala imaju i taktilne staze kao i letke i upute na Brailleovom pismu. Veliki broj centara zaključno ukazuje na preopterećenost stručnih djelatnika, nedostatak velikog broja stručnih radnika, te posljedično nemogućnost da se određenim područjima profesionalnog rada, posebno strateškom planiranju, dovoljno posvete.

Mišljenje i preporuke: Očekujemo da će socijalna skrb ponovo postati djelatnost od *posebnog* javnog interesa za RH, čija će osnovna zadaća biti briga za osobe u nepovoljnim osobnim i obiteljskim okolnostima, uz naglašeniju preventivnu ulogu. Unatoč učestalim promjenama zakonskih okvira, velikom broju javnih ovlasti kao i rastućoj složenosti društvenih promjena, centri za socijalnu skrb nisu proporcionalno profesionalno/stručno/kadrovski kapacitirani kako bi zadovoljili potrebe pojedinaca, ugroženih grupa, obitelji, a onda i društva u cjelini. Sukladno navedenom smatramo da je centru za socijalnu skrb kao temeljnoj ustanovi socijalne skrbi potrebno posvetiti posebnu pozornost, te budućim Zakonom naglasiti njegovu preventivnu ulogu, pri čemu posebno naglašavamo potrebu kapacitiranja centara za socijalnu skrb za obavljanje stručnih poslova. Prostor za jačanje centara za socijalnu skrb

³ <https://mdomsp.gov.hr/pristup-informacijama/statisticka-izvjesca-1765/statisticka-izvjesca-za-2018-godinu/10185>

kao stručnih ustanova koje su sposobne pratiti i pravovremeno reagirati na nova društvena kretanja vidimo u ozbiljnoj reformi sustava socijalne skrbi, kroz daljnju decentralizaciju sustava, racionalizaciju ovlasti centara za socijalnu skrb i jačanje međuresorne suradnje.

***Preporuke:** Odredbe budućeg Zakona o socijalnoj skrbi potrebno je u najvećoj mogućoj mjeri uskladiti s načelima Konvencije o pravima osoba s invaliditetom; Ukidanje cenzusa kod osobne invalidnine, pravo na status njegovatelja omogućiti i drugim članovima obitelji, prava i usluge koncipirati na način da u najvećoj mogućoj mjeri podržavaju neovisno življenje osoba s invaliditetom, te da budu najmanje restriktivno postavljena, donijeti Zakon o inkluzivnom dodatku; Posvetiti posebnu pozornost osiguravanju dostatnog broja i edukaciji stručnih djelatnika u sustavu socijalne skrbi; Centri za socijalnu skrb trebaju kontinuirano provoditi unutarnje nadzore radi kontrole zakonitosti rješenja i podizanje standarda stručnog rada djelatnika.*

24. JEDINSTVENO TIJELO VJEŠTAČENJA

Sektor vještačenja Zavoda za vještačenje profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom zaprimio je u 2018. godini ukupno **102.378 zahtjeva**, što je porast od ukupno **19.316 zahtjeva** u odnosu na 2017. godinu. U 2018. riješeno je **111.915**. Najveći je udio vještačenja za potrebe mirovinskog osiguranja 56% te socijalne skrbi 35%. Sukladno Zakonu o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji u područnim uredima ZOSI osnovani su odjeli za vještačenje hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji, a u Središnjem uredu Samostalni odjel za vještačenje hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji te je ZOSI temeljem ovog Zakona zaprimio dodatnih **2.349** od kojih je riješeno **1.596**.

U 2018. godini bilo je ukupno 46 pritužbi na rad jedinstvenog tijela vještačenja, što je pad broja pritužbi u odnosu na 2017. godinu, kada je bilo 106. Premda je u prosjeku skraćeno vrijeme vještačenja, osobe s invaliditetom su se najčešće prituživale na dugotrajnost postupaka vještačenja budući da je isto izravno prolongiralo ostvarivanje značajnih prava. Najduža su vještačenja bila ona koja se provode u svrhu ostvarivanja prava iz mirovinskog osiguranja te prava iz socijalne skrbi. Razlog je svakako veća složenost ovih predmeta i zahtjevnost koja proizlazi iz multidisciplinarnog pristupa. Međutim, najveći broj pritužbi odnosio se na prigovore u kojima je dominiralo nezadovoljstvo odnosom vještaka i načinom obavljenog pregleda u svrhu vještačenja te izostankom upoznavanja sa svrhom postupka vještačenja i ulogom vještaka. Smatramo da samo objektivna procjena, otvoren pristup i posve transparentan način procjene može otkloniti svaku sumnju u objektivnost ili nepristranost vještaka. Stoga su značajne brojne edukacije liječnika-vještaka i stručnih savjetnika koje je u 2018. godini ZOSI provodio u cilju podizanja kvalitete vještačenja i ujednačavanja kriterija u postupcima vještačenja obzirom na učestale primjedbe o neujednačenosti ocjena istih ili sličnih stanja/bolesti/oštećenja.

Prema podacima dobivenima od ZOSI-a ukupan broj vještaka na kraju 2018. godine bio je 251 (110 vještaka u stalnom radnom odnosu i 141 vještak na ugovor o djelu), od čega je doktora medicine 161 (57 u stalnom radnom odnosu i 104 na ugovor o djelu), a stručnih savjetnika 90 (53 u stalnom radnom odnosu i 37 na ugovor o djelu). U ZOSI smatraju da bi radi zadovoljenja potrebe za vještačenjem bilo potrebno zaposliti još oko 50 vještaka – liječnika u punom radnom vremenu.

Unatoč prvotnoj ideji „jednog nalaza i mišljenja“ za potrebe svih sustava gdje je nalaz i mišljenje neizostavan dokaz u onim upravnim postupcima za priznavanje određenih prava u kojima je presudno utvrditi oštećenje zdravlja te utjecaj bolesti/oštećenja na životne i radne sposobnosti, odnosno na funkcioniranje određene osobe, u praksi se i dalje osoba poziva više puta na pregled u svrhu vještačenja - ovisno o upravnim postupcima koje pokreće zahtjevom za ostvarivanje određenih prava. Niti u 2018. nije došlo do usklađivanja zakonske regulative između sustava koji osiguravaju prava na temelju invaliditeta. Pojedina normativna određenja kompliciraju i prolongiraju i sam postupak vještačenja kao i ostvarivanje određenih prava. Stoga smatramo potrebnim preispitati odredbe brojnih propisa koji uređuju pojedina prava i povlastice temeljem nalaza i mišljenja jedinstvenog tijela vještačenja te izvršiti njihovo terminološko i suštinsko usklađivanje s Uredbom o metodologijama vještačenja.

25. MIROVINSKO OSIGURANJE

Vezano uz prava iz ovog područja kao i prava branitelja, u 2018. obratilo nam se **263 građana**, čime je ovo područje na 3. mjestu zaprimljenih pritužbi. Najviše ih se odnosilo na invalidsku mirovinu, doplatka za djecu, povoljnije mirovine, dugotrajnost postupka vezano uz donošenje rješenja HZMO- a, u okviru

mirovinskog ili kao posljedica dugotrajnosti postupka vještačenja, izračun same mirovine, beneficirani radni staž, obiteljsku mirovinu, kao i na nepriznavanje određene visine postotka tjelesnog oštećenja. Porazni statistički podaci govore o siromaštvu svih korisnika invalidskih mirovina, također i sve većem jazu između prosječne plaće u RH i prosječne starosne mirovine. Prema podacima HZMO-a u prosincu 2018. godine evidentirano je **zbog opće nesposobnosti za rad**, odnosno potpunog gubitka radne sposobnosti **46.310** osoba koji su primali prosječnu mirovinu u iznosu od **2.242,86 kn**. Invalidsku mirovinu zbog **profesionalne nesposobnosti za rad**, odnosno djelomičnog gubitka radne sposobnosti primalo je **68.617** korisnika u prosječnom iznosu od **1.878,90 kn**. Istih ovakvih invalidskih mirovina, ali u sustavu rada bilo je **5.173** invalida rada sa prosječnom invalidskom mirovinom u iznosu od **1.178,19 kn**. Na dan 31.12. 2018. broj korisnika starosnih mirovina koji su pravo na mirovinu ostvarili prema ZOMO-u bilo je **800.799** (uključujući i prijevremene starosne mirovine) uz prosječnu mirovinu od **2.587,21 kn**. Udio ukupne prosječne mirovine isplaćene po ZOMO-u u prosječnoj mjesečnoj isplaćenoj neto plaći RH na dan **31.12. 2018.** iznosio je **37,90%** (izvor: Statističke informacije HZMO-a), uz konstataciju da se navedeni postotak kroz godine konstantno smanjuje. S obzirom da je posljednjim izmjenama Zakona o mirovinskom osiguranju, promijenjena formula načina usklađivanja rasta mirovina, nadamo se da će to makar malo zaustaviti navedeni jaz. I ove godine, kao i prethodnih predlagali smo dosta izmjena i dopuna sadašnjeg ZOMO-a, međutim nadležno Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava veliku većinu naših prijedloga nije uvažilo. Prijedlozi su išli za omogućavanjem osoba s invaliditetom ostajanje u svijetu rada kroz nepuno radno vrijeme gdje bi se za drugi dio do punog radnog vremena isplaćivala naknada od strane ZOSI-a iz sredstava prikupljenih zbog neispunjavanja kvota. Pozitivnom promjenom smatramo izmjene ZOMO-a u dijelu koji se tiče profesionalne rehabilitacije. Naknada plaće koja se sada isplaćuje korisniku značajno je povećana te se ona od 1. siječnja 2019. isplaćuje u iznosu minimalne bruto plaće u RH, što u 2019. godini iznosi 3.750,00 kn, što je veoma poticajno za osobe s invaliditetom, te se nadamo da će ubuduće više osoba s invaliditetom koristiti navedeni institut. I dalje smatramo protuustavnom odredbu (čl. 100. ZOMO-a) po kojoj se osobama s djelomičnom nesposobnošću za rad stjecanje starosne mirovine uvjetuje odrađivanjem godine dana staža u osiguranju. Godinama upozoravamo na propust da se strankama u sustavu mirovinskom osiguranja ne dostavljaju nalazi i mišljenja tijela vještačenja te HZMO-u uputili preporuku da obvezno stranci dostave presliku nalaza i mišljenja tijela vještačenja. Pravo je stranke da tijekom upravnog postupka za priznavanje prava iz sustava mirovinskog osiguranja bude informirana o sadržaju nalaza i mišljenja analogno s postupanjem tijela u sustavu socijalne skrbi gdje je uvriježena praksa da se stranci redovito dostavlja nalaz i mišljenje. HZMO nije uvažio preporuku pravobraniteljice te i nadalje pritužbe stranaka da im se na bilo koji način ne daje na uvid nalaz i mišljenje. Jednako tako opstaje problem dugotrajnosti vještačenja u sklopu priznavanja prava što ima za posljedicu dugotrajnost donošenja rješenja o priznavanju konkretnog prava. Kako se u većini slučajeva radi o zahtjevima za ostvarivanje prava na invalidsku mirovinu osoba izvan sustava rada, stranka biva dugotrajnošću postupka oštećena za primanje invalidske mirovine za svo razdoblje od dana podnošenja zahtjeva pa do dana vještačenja ukoliko se utvrdi radna nesposobnost, a koje vrijeme može trajati i po godinu dana. Općeniti nedostatak liječnika specijalista različitih profila, odražava se i na nedostatak liječnika vještaka u tijelima vještačenja. Zabrinjava podatak niskog udjela mirovina u odnosu na prosječnu plaću kao i podatak da u RH 50% zaposlenih prima plaću koja je manja od prosječne plaće u RH, a koja je u 2018. iznosila 6.237,00 kn.

26. SUDJELOVANJE U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU

S obzirom da će se 2019. godine održati izbori za zastupnike u Europskom parlamentu, Agencija Europske unije za temeljna prava (FRA) je preko Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina zatražila informacije o pravu glasa osoba lišenih poslovne sposobnosti. S tim u vezi informirali smo Agenciju o izmjenama Zakona o registru birača kojim je 2012. godine osobama s invaliditetom lišenim poslovne sposobnosti vraćeno biračko pravo. U pozitivnom zakonodavstvu gubitak poslovne sposobnosti više se ne spominje kao razlog gubitka biračkog prava. To je omogućilo da se osobama lišenim poslovne sposobnosti vrati biračko pravo njihovim ponovnim upisivanjem u registar birača. Vezano uz pravo osoba s invaliditetom da se kandidiraju na izborima i lišenje poslovne sposobnosti čl. 5. Zakona o izboru članova u Europski parlament iz RH određuje da za člana u Europski parlament može

biti biran hrvatski građanin koji ima biračko pravo. Budući da poslovna sposobnost nije uvjet za ostvarivanje biračkog prava, iz toga proizlazi da ona neće imati negativni utjecaj na pravo osoba s invaliditetom lišenih poslovne sposobnosti da budu birani. Međutim, čl. 11. istog zakona određuje da članu Europskog parlamenta prestaje mandat prije isteka vremena na koje je izabran ukoliko mu je pravomoćnom sudbenom odlukom oduzeta poslovna sposobnost. Sukladno tome, proizlazi da u Zakonu o izboru članova u Europski parlament iz RH postoji nedosljednost u pogledu toga mogu li osobe lišene poslovne sposobnosti biti birane. Zakon o izboru zastupnika u Hrvatski sabor kao i zakon koji regulira pravo da se bude biran na lokalnim i regionalnim izborima sadrže istu odredbu koja se tiče lišenja poslovne sposobnosti i prestanka mandata. U veljači 2019. godine Agencija FRA je objavila rezultate istraživanja u kojem smo sudjelovali. Ono je pokazalo da 18 zemalja članica EU-a i dalje ograničava sve ili neke osobe lišene poslovne sposobnosti da glasaju na izborima za Europski parlament. Otkad je FRA prvi put provela istraživanje 2010. godine ograničenja biračkog prava na izborima za članove Europskog parlamenta umanjena su ili uklonjena u Belgiji, Hrvatskoj, Danskoj, Češkoj, Španjolskoj i Slovačkoj.

27. SURADNJA S ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA

Iako je jedna od važnijih uloga udruga informirati članove o mogućnostima ostvarivanja određenih prava iz različitih sustava, često imamo prigovore da u nekim sredinama ne dobivaju potrebne informacije. To je zasigurno i posljedica toga što velik broj udruga osigurava svojim članovima usluge osobne asistencije, rehabilitacije, usluge dnevnog boravka, psihosocijalne podrške i sl., što predstavlja iznimno značajan vid podrške u sredinama u kojima nema drugih pružatelja usluga. Međutim, pružanje socijalnih usluga sužava prostor zagovaračke uloge udruga što bi trebala biti osnovna uloga udruga u društvu zbog čega je nužno da se udrugama osiguraju sredstva za tzv. hladni pogon.

Krajem 2018. godine uputili smo preporuku te zatražili od jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave očitovanje vezano uz osobe s invaliditetom i njihovu participaciju u postupcima donošenja odluka na području Slavonije, Baranje i Srijema.

U prvim danima rada Područnog ureda Osijek zaprimljeni su brojni upiti, prijedlozi i primjedbe osoba s invaliditetom i udruga osoba s invaliditetom iz kojih su razvidni problemi i poteškoće s kojima se susreću u svakodnevnom životu. Iz navedenih obraćanja, uz probleme u područjima u kojima ostvaruju svoja prava, ističu i kao jedan od najvećih problema uključivanje u aktivnosti i donošenje odluka koje se tiču njihovog položaja na lokalnoj razini. S obzirom da je od iznimne važnosti osobama s invaliditetom omogućiti pristup informacijama o njihovim pravima, osnažiti ih u borbi za unaprjeđivanje položaja i poticati veću uključenost u život zajednice, ovim putem ističemo važnost uloge jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u tom procesu. Sukladno svemu navedenom, zatražili smo od jedinica lokalne i područne samouprave sljedeće informacije:

*Da li imate izrađenu i usvojenu strategiju o izjednačavanju mogućnosti za osobe s invaliditetom? Da li imate imenovanog koordinатора (županije) za provedbu mjera Nacionalne strategije, odnosno povjerenstvo/povjerenika (gradovi i općine) za osobe s invaliditetom? Iz zaprimljenih odgovora vidi se da većina gradova i općina nema niti usvojenu strategiju, a niti imenovanog povjerenika. Nakon što su zaprimili našu preporuku većina ih je odgovorila da je preporuka prihvaćena te da su krenuli u izradu dokumenta. Na pitanje *Da li vaša jedinica sudjeluje u financiranju ili sufinanciranju projekata (u kojem iznosu) koji se odnose na pružanje usluga za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju*, većina gradova je odgovorila da sufinancira određene projekte, međutim samo manji broj projekata je izravno usmjeren na poboljšavanje položaja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, npr. neki od njih se ističu primjere financiranja asistenata u nastavi. Kod općina je znatno lošija situacija. Mnoge sredine financiraju malo projekata i uglavnom s izrazito malim iznosima iz čega se može zaključiti da usmjeravanje sredstava na projekte uglavnom ovisi o financijskoj snazi sredine. Iako na ovaj način osobe s invaliditetom dijele sudbinu ostalih stanovnika, nedostupnost određenih osnovnih usluga može bitno pogoršati kvalitetu života osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju i njihovih obitelji. Osim navedenog, preporučili smo sljedeće: **1. U ostvarivanju jednakosti osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, preporučamo da analizirate potrebe svojih građana – osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, definirate prioritete u zajedničkoj suradnji s organizacijama civilnog društva ili pojedincima - predstavnicima, koje/i su kroz dugogodišnji rad identificirale njihove***

potrebe.; 2. *Napravite dokument s konkretnim i mjerljivim ciljevima, realnim rokovima njihove provedbe i nositeljem/nositeljima mjera kako bi takav dokument bio podloga za raspodjelu proračunskih sredstava čak i u uvjetima kad su ona ograničena.*; 3. *Preporučujemo aktivnu suradnju i pružanje podrške u osnaživanju kapaciteta lokalnih udruga osoba s invaliditetom i udruga koje svojim djelovanjem pomažu osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju u uključivanju u svakodnevni život zajednice.*

Vrlo su česti slučajevi da su udruge u manjim sredinama (posebno u ruralnim krajevima, područjima zaleđa i otocima) zapravo jedini pružatelji usluga budući da sustavno pružanje usluga nije osigurano. Upravo je to jedan od glavnih razloga zbog čega je potrebno osigurati sustavno financiranje rada takvih udruga. Slijedom svega navedenog preporučamo nadležnom MDOMSP-u i drugim nadležnim tijelima da se razmotre mogućnost uvođenja i osiguravanja sustavnog financiranja saveza i udruga osoba s invaliditetom koji su pružatelji usluga u svojim zajednicama zbog čega se njihov rad treba dodatno valorizirati osiguravanjem kontinuiteta.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom preporukama je podržala rad i aktivnosti raznih udruga.

28. SUDJELOVANJE U KULTURI, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU

Upoznati smo kako u mnogim sredinama diljem RH postoji značajan broj nepristupačnih sportskih i kulturnih objekata, kino dvorana, kazališnih prostora i dr. čime se djeci i osobama s invaliditetom mogućnost da bez prepreka sudjeluju u kulturi i sportu. Sportske i kulturne aktivnosti za osobe s invaliditetom najčešće se financiraju putem projekata koji uvelike ovise o financijskim mogućnostima općina, gradova i županija koje najčešće raspisuju takve natječeaje, a odobravaju minimalne iznose. Na natječeaje od strane ministarstava uglavnom se javljaju organizacije civilnog društva čiji su članovi umjetnici, sportaši i drugi aktivni članovi društva koji to rade na profesionalnoj razini, a oni koji se time bave rekreativno vrlo rijetko dobivaju podršku.

Kultura - I dalje zaprimamo pritužbe građana na pristupačnost pojedinih prostora u kojima se održavaju različita kulturna događanja, posebice za prostor Umjetničkog paviljona u Zagrebu i Doma hrvatskih likovnih umjetnika (Meštrovićev paviljon). Slijedom praćenja postupanja nadležnih tijela utvrđeno je kako niti tijekom 2018. godine nije bilo pozitivnih pomaka. Zbog toga je pravobraniteljica nadležni Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode upozorila na diskriminaciju.

Tijekom 2018. bilo je više događanja koja su se ticala ovog područja pa vezano uz pristupačnost kulturnih objekata i sadržaja na radnom vikendu HUPT- a donesene su preporuke da *sezapočnu razgovori s Ministarstvom kulture i nadležnim za zaštitu spomenika kulture kako bi se u bitnome promijenio negativan stav prema pristupačnosti za osobe s invaliditetom te da se i u Hrvatskoj primijene najbolji svjetski standardi kojima je pristupačnost osigurana i u objektima i povijesnim cjelinama svjetske baštine.*

Preporuke: *Preporučuje se svim institucijama na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini neprihvatanje prijedloga, zahtjeva ili zamolbi za pokroviteljstvima zbivanja koja se održavaju u prostorima nepristupačnim osobama s invaliditetom. Takva praksa bi kroz duže vremensko razdoblje trebala biti dodatni kvalitativni kriterij koji se uzima u obzir prilikom donošenja odluka o preuzimanju pokroviteljstava i organizacija događanja. Ponovno se preporučuje Ministarstvu državne imovine i Gradu Zagrebu javne prostore Doma hrvatskih likovnih umjetnika (Meštrovićevog paviljona) i Umjetničkog paviljona u Zagrebu učiniti pristupačnim kako bi svi građani mogli neometano pristupiti događanjima i sadržajima koji se u ovim prostorima budu u budućnosti organizirati.*

Sport - kao jedno od važnih područja za osobe s invaliditetom često se bez razloga zapostavlja. Radi provođenja sportskih natjecanja i sportsko-rekreativnih aktivnosti osoba s invaliditetom, osobe s invaliditetom mogu osnivati svoje sportske udruge i sportska društva osoba s invaliditetom, i to po sportovima i vrstama invaliditeta koje utvrđuju Hrvatski paraolimpijski odbor (HPO) i Hrvatski sportski savez gluhih (HSSG). Pravobraniteljici ponovno su se tijekom 2018. godine predstavkom obratili predstavnici Hrvatskog para taekwondo saveza (HPTS) zbog nemogućnosti prijave sudionika na 8. Svjetsko para taekwondo prvenstvo. Slijedom utvrđenog prilikom postupanja izrazili smo mišljenje kako narušeni međuljudski odnosi između čelnika HPTS-a i HTS-a ne smiju biti razlog zbog kojeg sportaši ne mogu uopće sudjelovati na natjecanjima, te je nužno aktivno uključivanje HPO-a i Središnjeg državnog ureda za šport u pronalaženje odgovarajućeg rješenja. Prema naknadno

prikupljenim informacijama početkom 2019. godine, svi sportaši koji su ispunili kriterije za nastup bili su posredovanjem HPO-a između HPTS-a i HTS-a prijavljeni i nastupili su na 8. Svjetskom para taekwondo prvenstvu u Turskoj. Predstavnici Ureda pravobraniteljice sudjelovali su na brojnim događanjima kroz koja su radili na promicanju prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju na sudjelovanje u kulturnom životu, rekreaciji, razonodi i sportu.

29. MEĐUNARODNA SURADNJA

Razmjena međunarodnih iskustava realizirala se kroz sudjelovanja predstavnika Ureda pravobraniteljice na 27 skupova i edukacija gdje su troškove sudjelovanja snosili organizatori kao što je sudjelovanje na Radnom forumu o provedbi Konvencije o osobama s invaliditetom u Europskoj uniji u organizaciji Europske komisije te seminari u okviru mreža Equinet i ENNHRI. Nastavlja se i velik broj traženja informacija o položaju osoba s invaliditetom u Hrvatskoj od strane mnogih međunarodnih tijela kao i studijski posjeti uredu s ciljem upoznavanja s dobrom praksom koju je Ured razvio. Osim navedenog, dostavili smo podatke Nezavisnoj inicijativi koja prati korištenje Europskih strukturnih fondova u prijelazu s institucionalne skrbi na skrb i život u zajednici *Život u zajednici za Europu: praćenje strukturnih fondova*, Agenciji EU-a za temeljna prava FRA, Branitelju prava Francuske, Irskoj komisiji za ljudska prava i ravnopravnost, Uredu parlamentarnog ombudsmana u Finskoj, UN OHCHR-u Srbija, Equinetu, organizaciji CEJL Židovski doprinos inkluzivnoj Europi i posebnoj izjestiteljice UN-a o pravu na prikladno stanovanje. U studijskom posjetu Uredu bili su predstavnici ukrajinske pravobraniteljice i predstavnica litvanskog pravobranitelja, institucije Ombudsmana iz Makedonije, savjetnica iz Ureda povjerenika za zaštitu od diskriminacije Republike Albanije i predstavnice institucije ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine. Pravobraniteljica je primila veleposlanicu Kraljevine Maroko i predsjednika Nacionalnog vijeća za ljudska prava Kraljevine Maroko.

30. PODIZANJE RAZINE SVIJEŠTI

Sudjelovanje u medijima i korištenje svake prilike za podizanje razine svijesti o socijalnom modelu invaliditeta i dalje predstavlja značajnu aktivnost Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Povodom učestalih slučajeva neprihvatljivog govora o osoba s invaliditetom u javnom prostoru koji se može okarakterizirati kao širenje predrasuda i stereotipa te stvaranje neprijateljskog i ponižavajućeg okruženja, što predstavlja uznemiravanje, pravobraniteljica je uputila preporuku Odboru za informiranje, informatizaciju i medije, Odboru za zdravstvo i socijalnu politiku Hrvatskog sabora, HND-u, predstavnicima vlasti i političkim strankama. Budući da uskoro predstoje izbori za zastupnike u Europski parlament i da je predizborno vrijeme razdoblje u kojem dolazi do povećanja neprihvatljivog govora, slična preporuka upućena je svim parlamentarnim političkim strankama u Hrvatskoj. Preporuka je upućena i svima u Vladi RH, odnosno njezinim ministarstvima. Nakon što se upoznala s radom prvog hrvatskog radija zajednice radija 92 FM iz Slavonskog Broda, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je preporuku u kojoj ističe važnost te inicijative za podizanje svijesti o osobama s invaliditetom.

Radionica za medije *Stereotipi i predrasude o osobama s invaliditetom u hrvatskim medijima*

Kako bi obilježila Međunarodni dan osoba s invaliditetom, Međunarodni dan ljudskih prava i 70 godina donošenja Deklaracije o ljudskim pravima, ali i odgovorila na potrebu novinara za produbljivanjem znanja o prikazivanju osoba s invaliditetom usklađenom s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom organizirala je radionicu pod nazivom *Stereotipi i predrasude o osobama s invaliditetom u hrvatskim medijima*.

Edukacije za studente i osoblje zdravstvenih i obrazovnih ustanova - Kako bi spriječili predrasude, diskriminatorno ponašanje i stereotipe te educirali javnost o važnosti uvažavanja temeljnih prava osoba s invaliditetom, pravobraniteljica i suradnici su tijekom 2018. godine održali radionice i predavanja studentima te osoblju u sljedećim javnim tijelima: Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Pravni fakultet u Osijeku, Policijska akademija, Veleučilištu u Požegi, te stručnim suradnicima iz obrazovnih ustanova.

Sudjelovanje na događanjima - Sudjelovali smo na **301** događanju koja su organizirale institucije, udruge i druge pravne osobe. Aktivno smo sudjelovali na **192** događanja – uvodnim izlaganjem ili sudjelovanjem u raspravi.

Osim navedenog, pravobraniteljica i njezini suradnici održali su **sedam predavanja** i/ili interaktivnih radionica kako bi podizali svijest o pravima, sposobnostima i mogućnostima kao i samom položaju osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.

Prisutnost Pravobraniteljice i suradnika zabilježena je u najmanje 48 emisija, tj. medija, a odnosilo se na minimalno **151** gostovanje u medijima ili odgovore na upite novinara. Također smo na vlastitu inicijativu uputili **28** priopćenja. Na mrežnoj stranici Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom bilo je **128.626** posjetitelja, **162.547** posjeta, a sadržaji na stranici otvarani su ukupno **3.382.683** puta.

31. OPĆE I FINANCIJSKO POSLOVANJE

Na dan 31.12.2018. godine u Uredu je bilo zaposleno 12 državnih službenika/ce (od navedenog broja 1 službenik radi na određeno vrijeme kao zamjena na mjestu administrativne tajnice) i 3 dužnosnika/ce. Tijekom 2018. godine značajan dio rada usmjerili smo na otvaranje i početak rada Područnog ureda u Osječko-baranjskoj županiji za područje Slavonije, Baranje i Srijema te pripremu i traženje prostora za Područni ured u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Sukladno članku 105. st. 1. i 3. Zakona o proračunu, Pravobranitelj za osobe s invaliditetom dostavio je Ministarstvu financija i Državnoj reviziji godišnji obračun i godišnji izvještaj za 2018. godinu. Od ukupno planiranih sredstava za 2018. godinu u iznosu od **4.067.410** kn, rashodi iznose **3.744.707,14** kuna, odnosno **92,07%**. Na stavkama za rashode za zaposlene planirano je **2.670.510** kuna, a potrošeno je **2.518.780,43** kuna ili **94,32%**. Na dan 31.12.2018. u Uredu je bilo zaposleno 12 državnih službenika/ce i 3 dužnosnika/ce. Iznos na stavkama za materijalne izdatke u 2018. godini iznosio je **1.233.850** kuna, a na stavkama za financijske rashode **3.050** kuna. Ukupna potrošnja sredstava namijenjenih za materijalne rashode iznosi **1.090.913,32** ili **88,42%**, a za financijske rashode **1.351,49** kuna odnosno **44,31%**. Za kapitalna ulaganja, tijekom 2018. godine utrošeno je **133.661,90** kuna ili **83,54%**.

32. ZAKLJUČAK

U svrhu zaštite, praćenja i promicanja prava i interesa osoba s invaliditetom u RH, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je tijekom 2018. godine u 24 e-Savjetovanja predložila ukupno 100 odredbi za izmjenu i dopunu zakonskih i podzakonskih propisa koji se dotiču pitanja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. Pravobraniteljica je dala i 61 mišljenje i/ili prijedlog izmjena i dopuna 23 propisa (zakona, podzakonskih akata, nacionalnih planova, strategija i izvješća o provedbi međunarodnih dokumenata), od čega na vlastitu inicijativu 44 prijedloga/mišljenja izmjena i dopuna u 15 propisa. Ostala mišljenja i prijedlozi su dani na traženje nadležnih institucija te na temelju prijedloga pojedinaca i udruga. Prije predlaganja određenih izmjena ili dopuna, pravobraniteljica je sudjelovala ili inicirala više rasprava. Tijekom 2018. godine također je upućeno 394 preporuke/upozorenja jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, tijelima državne vlasti i drugim pravnim osobama. Većina navedenog obrađena je po područjima ovog izvješća, međutim kod svakog područja su također popisani prijedlozi i preporuke, kao i upozorenja koja nisu usvojeni, ali i oni koje godinama ponavljamo. Stoga zaključujemo da je pred nama razdoblje u kojem očekujemo krucijalne promjene za većinu osoba s invaliditetom te usklađivanje zakonskih i podzakonskih propisa koji se donose u 2019. godini s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, a ponajviše s primarnim interesom krajnjih korisnika. Očekuju se izmjene i donošenje novih propisa kao što su Zakon o sigurnosti prometa na cestama, Zakon o cestama, Zakon o socijalnoj skrbi, Zakon o osobnom asistentu, Zakon o inkluzivnom dodatku, Zakon o sustavnom financiranju saveza i udruga osoba s invaliditetom, Zakon o korištenju psa pomagača, kao i drugih zakonski i podzakonski propisi koji su od primarne važnosti za život osoba s invaliditetom. Kad govorimo o osobama s invaliditetom, njihove potrebe za različitim oblicima podrške moraju biti u središtu interesa kreatora zakona i društvenih prilika.

Umjesto da prebacujemo odgovornost na neke druge, udružimo znanja i energiju za nalaženje rješenja, a ne za potiskivanje problema ili odgađanje pri čemu sve ostaje na obećanjima i željama, ali bez stvarnog pomaka.

33. LITERATURA

Literatura se nalazi u cjelovitom Izvješću o radu Pravobranitelja za OSI za 2018. godinu.

34. PRILOZI

Prilozi se nalaze u cjelovitom Izvješću o radu Pravobranitelja za OSI za 2018. godinu.

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom

Savska cesta 41/3, 10 000 Zagreb

Telefon: 01/6102 170

Područni ured Osijek

Ulica Hrvatske Republike 5, 31 000 Osijek

Telefon: 031/293-352

Faks: 01/6177 901

E-mail: ured@posi.hr

Web: <http://posi.hr>

Izvješće o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom 2018.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. STATISTIČKI PODACI	3
2.1. PODACI O POVREDAMA PRAVA	3
2.2. PODACI O OBRAĆANJIMA GRAĐANA.....	4
2.3. PROMICANJE PRAVA I INTERESA OSOBA S INVALIDITETOM.....	8
3. OBILJEŽAVANJE 10 GODINA PRAVOBRANITELJA ZA OSOBE S INVALIDITETOM	10
4. OTVARANJE PODRUČNOG UREDA U OSIJEKU	19
5. RAD 2. SAZIVA STRUČNOG SAVJETA PRAVOBRANITELJICE.....	23
6. PRIJEDLOZI I PREPORUKE ZA IZMJENE I DOPUNE PROPISA	26
6.1. PREPORUKE I UPOZORENJA	29
7. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA	39
8. PRISTUP PRAVOSUĐU.....	46
9. OSOBNA SLOBODA I SIGURNOST.....	51
9.1. SMJEŠTAJ BEZ PRISTANKA TEMELJEM ČLANKA 26. ZAKONA O ZAŠTITI OSOBA S DUŠEVNIM SMETNJAMA	51
9.2. ZATVORSKI SUSTAV.....	63
10. SLOBODA OD MUČENJA ILI OKRUTNOG, NEČOVJEČNOG ILI PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA ILI KAŽNJAVANJA	66
10.1. PRIMJENA MJERA PRISILE	68
11. JEDNAKOST PRED ZAKONOM.....	70
12. POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI.....	73
13. ŽENE S INVALIDITETOM.....	78
14. SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA	84
14.1. KAZNENA DJELA POČINJENA ZBOG PREDRASUDA PREMA OSOBAMA S INVALIDITETOM	93
15. ZAŠTITA OSOBNOG INTEGRITETA OSOBE.....	97
16. ZDRAVSTVO.....	98
16.1. DOSTUPNOST ZDRAVSTVENIH USLUGA.....	98
16.2. ORTOPEDSKA I DRUGA POMAGALA.....	107
16.3. ZAKON O ZDRAVSTVENOJ ZAŠTITI	108
17. DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU	111
17.1. RANE INTERVENCIJE I AUTIZAM.....	116
18. ODGOJ I OBRAZOVANJE.....	117
18.1. PREDŠKOLSKI ODGOJ	118
18.2. OSNOVNOŠKOLSKO OBRAZOVANJE	127
18.3. SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE.....	134
18.4. VISOKO OBRAZOVANJE.....	140
19. OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA	148
20. ZAPOSŁJAVANJE I RAD.....	156
20.1. OTVORENO TRŽIŠTE RADA	161
20.2. IZVRŠAVANJE OBVEZE KVOTNOG ZAPOSŁJAVANJA	170
20.3. POTICAJI PRI ZAPOSŁJAVANJU OSOBA S INVALIDITETOM.....	177
20.4. IZMJENE I DOPUNE ZAKONA O PROFESIONALNOJ REHABILITACIJI I ZAPOSŁJAVANJU OSOBA S INVALIDITETOM I PRATEĆIH PRAVILNIKA	183

21. PRISTUPAČNOST	188
21.1. PRISTUP DOBRIMA I USLUGAMA	189
21.2. MOBILNOST	204
21.2.1. CESTOVNI PRIJEVOZ.....	205
21.2.2. POMORSKI PRIJEVOZ	210
21.2.3. ŽELJEZNIČKI PRIJEVOZ.....	212
21.3. STANOVANJE.....	216
21.4. PRISTUPAČAN TURIZAM	219
22. NEOVISNO ŽIVLJENJE I ŽIVOT U ZAJEDNICI.....	232
22.1. ISPITIVANJE TIJEKA DEINSTITUCIONALIZACIJE U DOMOVIMA SOCIJALNE SKRBI...	233
22.2. RAZVOJ I ŠIRENJE USLUGA U ZAJEDNICI	239
23. PRIMJERENI ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA.....	249
23.1. SOCIJALNA SKRB.....	250
24. JEDINSTVENO TIJELO VJEŠTAČENJA	260
25. MIROVINSKO OSIGURANJE.....	267
26. SUDJELOVANJE U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU.....	287
27. SURADNJA S ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA.....	289
28. SUDJELOVANJE U KULTURI, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU.....	298
28.1. KULTURA	298
28.2. SPORT.....	303
29. MEĐUNARODNA SURADNJA	307
29.1. UPITI MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA I TIJELA.....	307
29.2. STUDIJSKE POSJETE	308
29.3. SUDJELOVANJA NA MEĐUNARODNIM KONFERENCIJAMA I SKUPOVIMA	310
29.4. REGIONALNA SURADNJA	312
30. PODIZANJE RAZINE SVIJESTI	317
30.1. EDUKACIJA STUDENATA I OSOBLJA U ZDRAVSTVENIM I OBRAZOVNIM USTANOVAMA	324
30.2. SUDJELOVANJE NA DOGAĐANJIMA.....	325
30.3. SUDJELOVANJE UREDA U MEDIJIMA.....	329
31. OPĆE I FINACIJSKO POSLOVANJE.....	330
31.1. FINACIJSKO POSLOVANJE	331
32. ZAKLJUČAK.....	332
33. LITERATURA.....	332
34. PRILOZI.....	337
PRILOG 1. PRITUŽBE U KOJIMA JE POSTUPANO PO ZAKONU O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE	337
PRILOG 2. ZAPOSŁJAVANJE I RAD.....	339
PRILOG 3. ZAPOSŁJAVANJE I RAD, POTICAJI	343
PRILOG 4. POMORSKI PRIJEVOZ	345
PRILOG 5. SUDJELOVANJE U MEDIJIMA	347
PRILOG 6. SUDJELOVANJE U DOGAĐANJIMA	354

Kratica	Naziv
ASOO	Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih
AZOO	Agencija za odgoj i obrazovanje
COO	Centar za odgoj i obrazovanje
CZSS	Centar za socijalnu skrb
DPS	Državni pedagoški standard
DV	Dječji vrtić
EU	Europska unija
HPO	Hrvatski paraolimpijski odbor
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
HZMO	Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
KZ	Kazneni zakon
MDOMSP	Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku
MMPI	Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
MP	Ministarstvo pravosuđa
MRMS	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
MRRFEU	Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MZ	Ministarstvo zdravstva
MZO	Ministarstvo znanosti i obrazovanja
NN	Narodne novine
ODO	Općinsko državno odvjetništvo
OSI	Osoba/e s invaliditetom
OŠ	Osnovna škola
POSI	Pravobranitelj/ica za osobe s invaliditetom
PU	Policijska uprava
RH	Republika Hrvatska
SŠ	Srednja škola
UDU	Ured državne uprave
UN	Ujedinjeni narodi
UNDP	Program Ujedinjenih naroda za razvoj
UNICEF	Fond Ujedinjenih naroda za djecu
ZOSI	Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje OSI
ZSD	Zakon o suzbijanju diskriminacije

1. UVOD

Sukladno djelokrugu propisanom Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, br. 107/07), u ovom Izvješću prikazan je rad Pravobranitelja za osobe s invaliditetom. Svjesni važnosti rodne ravnopravnosti, zbog potrebe za sažetošću, imenice muškog roda u ovom Izvješću odnose se podjednako i na muški i na ženski spol.

U 2018. godini otvoren je i započeo s radom Područni ured Osijek te je osiguran prostor za novi Područni ured u Splitu za koji se planira otvorenje tijekom ljeta 2019. godine.

Tijekom 2018. godine nastavio je s radom 2. saziv Stručnog savjeta pravobraniteljice za osobe s invaliditetom koji je održao sedam sastanaka na kojima se raspravljalo o aktualnim i prioritetnim temama vezanim uz položaj osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.

U 2018. godini obratio nam se **1.951 građanin** što je za 124 obraćanja više u odnosu na 2017. godinu. Razmatrajući zaprimljene pritužbe i ostale predstavke imali smo **3.200 postupanja** od kojih bi posebno istaknuli **394 pojedinačne i općenite preporuke** upućene nadležnim ministarstvima, jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, kao i drugim pravnim osobama. U 24 e-Savjetovanja uputili smo **100 prijedloga zakonskih i podzakonskih odredbi**, a **61 mišljenje** dostavljeno je izravno nadležnim tijelima, od čega ih je oko 30% prihvaćeno. Prijedlozi i preporuke pravobraniteljice za osobe s invaliditetom uglavnom su primani na znanje ili odbijeni uz odgovore „*razmotrit ćemo i uvažiti kod sljedećih izmjena*“, „*trenutno nemamo na raspolaganju osigurana sredstva*“, „*prihvaćeno je na znanje*“ i dr. Ovakvim odgovorima negira se zakonska uloga pravobranitelja kao tijela čija je obveza davanje prijedloga za izmjene zakona tamo gdje se na temelju postupanja po pritužbama primijeti da su upravo zakonska rješenja dovela do kršenja prava osoba s invaliditetom. Međutim, i onda kada su prijedlozi i prihvaćeni, neki od njih nisu primijenjeni, što je vidljivo u izostanku konkretnih pokazatelja. Više o podacima i ostalim postupanjima nalazi se u poglavlju ovog izvješća *Statistički podaci*.

Prateći položaj osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju kroz desetogodišnje iskustvo rada Ureda kao i primjenu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koja je stupila na snagu 2008. godine u RH, kontinuirano izostaju sustavne promjene kao jedino ispravno i dugoročno rješenje.

Sagledavajući pritužbe osoba s invaliditetom kao i uzimajući u obzir saznanja dobivena kroz rad Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2018. godinu zaključujemo kako je došlo do minimalnih pomaka u ostvarivanju prava u prioritetnim područjima za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju. Pojedinačni pomaci koji su rezultat upornog zagovaranja roditelja i pojedinih udruga ili zakonskih izmjena kojima su primjerice povećane naknade za osobnu invalidninu, doplatak za pomoć i njegu, dječji doplatak i broj korisnika osobne asistencije, nisu uklonili sustavni nedostatak zbog kojeg veliki broj osoba s invaliditetom kojima je za inkluzivni život u zajednici potrebna usluga osobne asistencije ili neki drugi oblik podrške, tu podršku ne mogu dobiti ili je ne mogu dobiti u obujmu u kojem im je potrebna.

Pozdravljamo omogućavanje pravodobnog liječenja za osobe s MS-om ili snabdijevanje lijekom Spinraza za osobe oboljele od SMA, međutim izostale su sustavne promjene kojima bi sve osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju, u trenutku kad je to potrebno, neovisno o uzroku i dobi, dobile odgovarajuću zdravstvenu zaštitu i liječenje. Isto tako upoznati smo od osoba s invaliditetom kako u Hrvatskoj nema liječnika subspecijalista i zbog toga pojedine grupacije osoba s invaliditetom (npr. osobe s posljedicama spinalnih ozljeda) nemaju suvremeni pristup zdravstvenom zbrinjavanju.

Također, pozdravljamo donošenje Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima, iako je donesen nakon prekoračenja svih rokova i više godina od početka našeg uključivanja u rad na njemu. Međutim, zabrinjava što još uvijek nije definirano sustavno financiranje asistenata i stručnih komunikacijskih posrednika, nego se i dalje oslanjamo na projektno financiranje ove usluge. Premda su zakonodavne promjene u području zapošljavanja osoba s invaliditetom ojačale

sustav profesionalne rehabilitacije, one nisu u protekloj godini utjecale na značajniji porast broja zaposlenih osoba s invaliditetom u RH.

Pružanje socijalnih usluga udruga osoba s invaliditetom sužava prostor njihove zagovaračke uloge što bi trebala biti osnovna uloga udruga u društvu, a istovremeno provođenje socijalnih usluga uvelike utječe na neuspostavljanje sustavnog rješavanja socijalnih usluga.

Zbog toga podržavamo donošenje Zakona o sustavnom financiranju saveza i udruga osoba s invaliditetom o kojem se nije raspravljalo u 2018. godini, a koji je nužan kako bi se udrugama osigurala osnovna sredstva za njihovo funkcioniranje.

Posebno zabrinjava činjenica da se i prijedlozi predstavnika osoba s invaliditetom kao ključnih dionika u skladu s načelom „Ništa o nama bez nas“, a koji su sudjelovali u e-Savjetovanjima i drugim oblicima rada na donošenju izmjena zakona gotovo uopće nisu uvažavali kako na nacionalnoj razini tako ni na razini lokalne i regionalne (područne) samouprave. Osim navedenog, osobe s invaliditetom naglasile su nepostojanje kontinuiteta u provedbi mjera i aktivnosti te poštivanja Strateških planova i ciljeva koji se odnose na osobe s invaliditetom.

Da bi mogli što neovisnije živjeti i stvarno se uključiti u život zajednice, osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju trebaju korjenite promjene u svim sustavima čiji su dio kao i svi ostali građani. Uz razvoj i širenje usluga u zajednici nužno je nastaviti s procesom deinstitutionalizacije koji je tijekom 2018. godine, kao i zadnjih nekoliko godina u zastoju, što je u diskrepanciji s opredjeljenjem RH za ostvarenje ljudskih prava osoba s invaliditetom i međunarodno preuzetim obvezama. Stav, da je život odraslih osoba i njihovo premještanje iz ustanova u udomiteljske obitelji bez prava na izbor provođenje procesa deinstitutionalizacije, odraz je nerazumijevanja koncepta jednakih ljudskih prava. Ponovno upozoravamo da je to neprihvatljivo i u suprotnosti s preporukama UN-ovog Odbora za prava osoba s invaliditetom Hrvatskoj.

Prema podacima **HZIZ-a** na kraju 2018. godine u RH bilo je ukupno **505.725** osoba s invaliditetom, od čega je 202 114 žena s invaliditetom. Prema obrazovnoj strukturi, **66% osoba s invaliditetom je bez završene osnovne škole ili samo sa završenom osnovnom školom, 25% ih ima srednju stručnu spremu, 3,3% ima visoku ili višu stručnu spremu, a 5,7% ima specijalno obrazovanje. U radno aktivnoj dobi osoba s invaliditetom je 240.173** (rođeni u periodu od 1954.-2001). Prema podacima iz Očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom koji se vodi pri **HZMO-a** vidljivo je da je s 31. prosincem 2018. godine zaposleno **10.836 osoba**. Prema podacima **HZMO-a** u prosincu 2018. godine zbog opće nesposobnosti za rad, odnosno potpunog gubitka radne sposobnosti evidentirano je 46.310 osoba koji su primali prosječnu mirovinu u iznosu od 2.242,86 kn. Invalidsku mirovinu zbog profesionalne nesposobnosti za rad, odnosno **djelomičnog gubitka radne sposobnosti primalo je 68.617 korisnika u prosječnom iznosu od 1.878,90 kn**. Istih ovakvih invalidskih mirovina, ali u sustavu rada bilo je 5.173. Ti invalidi rada imali su prosječnu invalidskom mirovinom u iznosu od 1.178,19 kn.

Zaključno, mišljenja smo da su promjene u sustavu koje su bile rezultat zakonodavne aktivnosti u 2018. godini učinjene stihijski i pod različitim pritiscima, a bez prave usmjerenosti na krajnje korisnike i bez potrebe da se suštinskim rješenjima uspostavi dugoročno održiv i pravedan sustav zaštite i afirmacije prava. S obzirom na nepoduzimanje mjera kojima bi se uklonili nedostaci na koje pravobraniteljica i pokret osoba s invaliditetom godinama upozoravaju postavlja se pitanje koliko donositelji odluka uistinu računaju na osobe s invaliditetom.

U nastavku ovog izvješća prikazat ćemo statističke podatke o radu institucije, podatke koji se odnose na pritužbe, postupanja i aktivnosti pravobraniteljice, stavove, mišljenja, prijedloge propisa i preporuke koje su upućene raznim državnim tijelima, prijedloge za poboljšanje položaja osoba s invaliditetom u pojedinim područjima te dati prikaz životnih situacija osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju zbog kojih su se obraćali pravobraniteljici.

2. STATISTIČKI PODACI

Sukladno svojim ovlastima, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u cilju promicanja, praćenja i zaštite prava osoba s invaliditetom tijekom 2018. godine postupala po pritužbama građana. Građani su se najčešće obraćali osobno – poštom, telefaksom, telefonom, e-mailom te osobnim dolaskom. Nakon zaprimanja predstavki, pritužbi, zamolbi, prijedloga i dr. postupali smo u skladu s Ustavom RH, zakonodavstvom i međunarodnim dokumentima. U tablici 1. prema navedenim podacima u 2018. godini u odnosu na 2017. godinu došlo je do porasta broja obraćanja građana pa sukladno tomu i do većeg broja postupanja Ureda za 10%.

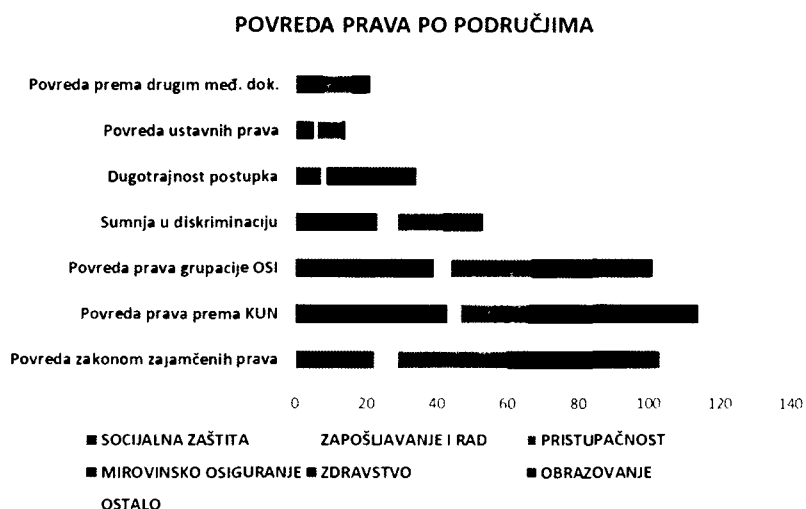
	2016.	2017.	2018.
Broj obraćanja građana	1394	1827	1951
Broj postupanja POSI	2047	2913	3200

2.1. PODACI O POVREDAMA PRAVA

Postotak utvrđivanja povreda prava među zaključenim predmetima u kojima se postupalo na osnovi zaprimljenih pritužbi fizičkih i pravnih osoba prikazan je u tablici, a odnosi se na ukupno **931 predmet** (337 predmeta iz prethodnih razdoblja i 594 predmeta iz 2018. godine). U **291 predmetu** ili njih **31%** zaključenih nije bilo povrede prava. U tim predmetima stranke su se pritužile da su odbijene u ostvarivanju nekog prava primjerice iz područja mobilnosti. Radi se npr. o stranci koja se pritužila jer nije ostvarila pravo na izuzeće od plaćanja posebnog poreza na motorna vozila pri unosu vozila iz druge zemlje.

U **368 predmeta** ili njih **39%** nije se utvrđivala povreda prava. U tim predmetima stranke su se obratile radi savjetovanja ili traženja informacija o ostvarivanju mogućih prava i olakšica. Tijekom postupka stranke su savjetovane, ali se ne utvrđuje povreda prava. Primjerice stranka je poslala upit gdje se može vještačiti za ostvarivanje prava na doplatu za pomoć i njegu te što joj je sve potrebno od dokumentacije. Nakon zaprimljenog upita stranka je savjetovana – informirana o mjestu gdje se podnosi zahtjev, u ovom slučaju centru za socijalnu skrb, te o potrebnoj dokumentaciji.

U ukupno **272 predmeta** ili njih **29%** utvrđene su po područjima povrede prava kako je prikazano u grafikonu 1.:

Prema navedenim podacima vidljivo je kako je najveći broj kršenja prava zajamčenih Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, sumnji na diskriminaciju te povreda prava grupacije osoba s invaliditetom bio u području **socijalne zaštite**. Najviše kršenja prava zbog dugotrajnosti postupka bilo je u području **mirovinskog osiguranja**. U području **pristupačnosti** najčešće su kršena prava zajamčena zakonom.

2.2. PODACI O OBRAĆANJIMA GRAĐANA

U tablici 2. su prikazani podaci iz 2018. godine o obraćanjima građana, udruga kao i svih drugih zainteresiranih podnositelja u svrhu zaštite, promicanja i praćenja prava i interesa osoba s invaliditetom – ukupno **1951** puta, što je za **124** pritužbe više u odnosu na 2017. godinu.

Povodom pritužbi građana upućenih pisanim putem – njih **722**, imali smo **2065** postupanja, a koja su se odnosila na preporuke i upozorenja upućena različitim institucijama te traženja očitovanja, izvješća, dopune dokumentacije te savjetovanja građana.

Vrste kontakta	Pritužbe upućene pisanim putem	Obračanja građana koja nemaju karakter pritužbe	Pisano – nije bilo postupanja	Osobni dolazak i telefonom	UKUPNO
Broj obraćanja	722	435	36	758	1951
Broj upućenih preporuka, savjetovanja te drugih intervencija POSI	1704	515	/	981	3200

U ukupno **435** obraćanja koja nisu imala karakter pritužbi postupali smo **515** puta, od čega se njih **27** odnosilo na pisma potpore upućena fizičkim i pravnim osobama radi provođenja istraživanja i projekata. U **758** slučajeva koji su se obratili telefonom i osobnim dolaskom, imali smo **981** postupanje. U 36 obraćanja građana nije bilo postupanja.

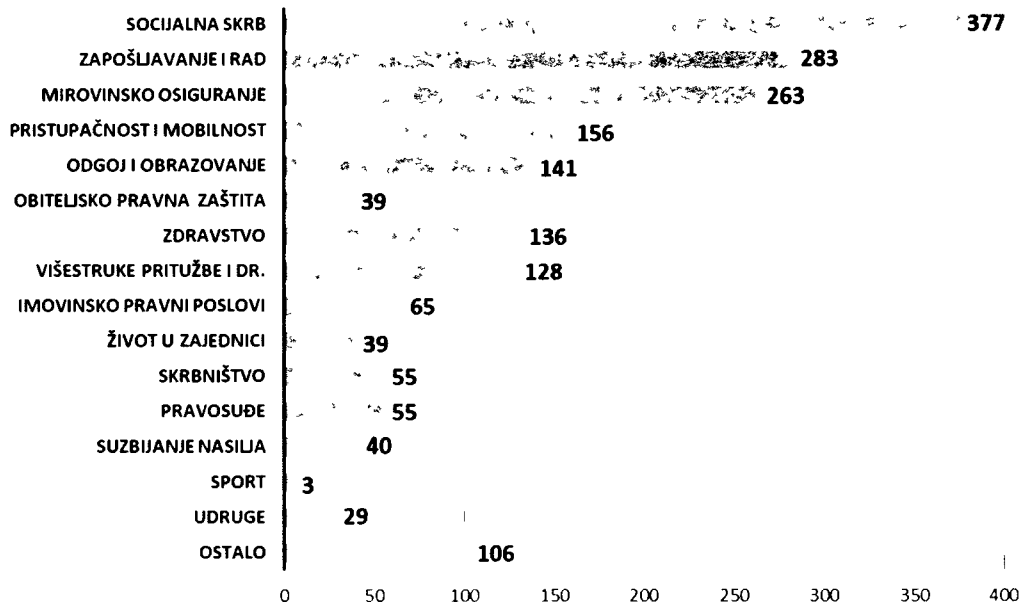
Podaci o pritužbama građana iz prethodnih razdoblja

Pravobraniteljica je tijekom 2018. godine imala **361** postupanje u **202** pritužbe koje su zaprimljene u prethodnim razdobljima.

2.2.1. Podaci po područjima

Od ukupno **1951** obraćanja građana, u sljedećem grafikonu 2. prikazano je **1915** po područjima zaprimljenih od pravnih i fizičkih osoba (u 36 nije bilo postupanja), a po kojima je pravobraniteljica postupala u 2018.

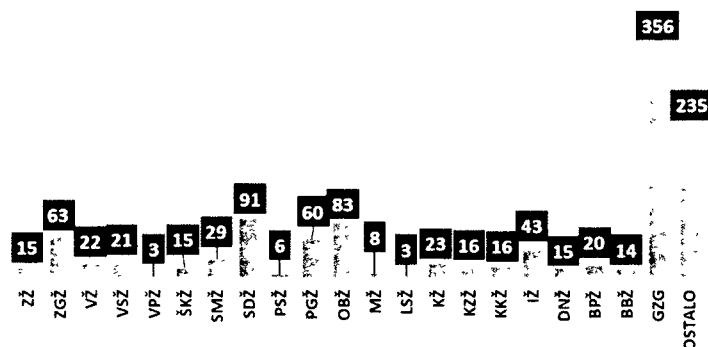
Obračanja građana po područjima

2.2.2. Podaci po županijama

PRITUŽBE U 2018. - PO ŽUPANIJAMA

Legenda:

BBŽ - Bjelovarsko-bilogorska,
BPŽ - Brodsko-posavska,
DNŽ - Dubrovačko-neretvanska,
IŽ - Istarska, KŽ - Karlovačka,
KKŽ - Koprivničko-križevačka,
KZŽ - Krapinsko-zagorska, LSŽ - Ličko-senjska, MŽ - Međimurska,
OBŽ - Osječko-baranjska,
PSŽ - Požeško-slavonska,
PGŽ - Primorsko-goranska,
SMŽ - Sisačko-moslavačka,
SDŽ - Splitsko-dalmatinska,
VŽ - Varaždinska, VPŽ - Virovitičko-

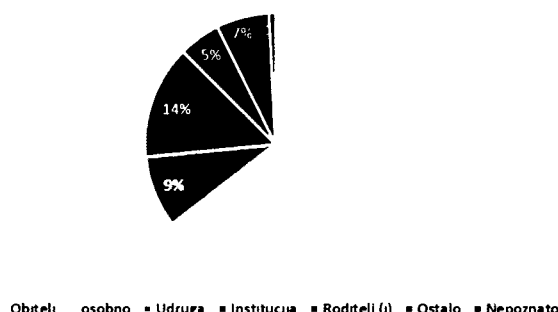
podravska, VSŽ - Vukovarsko-srijemska, ZŽ – Zadarska, ZGŽ - Zagrebačka, ŠKŽ - Šibensko-kninska, GZG – Grad Zagreb

U gornjem grafikonu 3. nalazi se prikaz obraćanja građana pisanim putem po županijama tijekom 2018. godine. Kao i prethodnih godina, najviše ih je pristiglo s područja Grada Zagreba – 356, zatim iz Splitsko-dalmatinske županije – 91 te Osječko-baranjske županije – 83.

Najmanji broj pritužbi zaprimljen je iz Ličko-senjske i Virovitičko-podravske županije – 3 pritužbe. Malo je pritužbi zaprimljeno i s područja Međimurske županije – njih 8 i Požeško-slavonske županije – njih 6. U „ostalo“ se nalaze pritužbe zaprimljene od pravnih i fizičkih osoba koje u svojim podnescima nisu željele navesti mjesto prebivališta/boravišta, osobe koje su prijave poslale iz inozemstva te anonimne prijave. Takvih je pritužbi bilo 235. U studenom 2018. otvoren je Područni ured Osijek te je vidljivo kako je u usporedbi s 2017. godinom došlo do porasta pritužbi (zasigurno je tome doprinijelo dva mjeseca rada ureda za područja Slavonije, Baranje i Srijema). U 2019. godini planirano je otvaranje Područnog ureda Split.

2.2.3. Podaci po podnositelju

PRITUŽBE U 2018. - PO PODNOSITELJU

Prema podacima prikazanim u grafikonu 4. osobe s invaliditetom podnijele su najviše pritužbi pisanim putem – osobno 57%, odnosno njih 660. U 5% odnosno 60 pritužbi postupalo se na zahtjev roditelja djece s teškoćama u razvoju ili odraslih osoba s invaliditetom. Od saveza i udruga osoba s invaliditetom zaprimljeno je 9% pritužbi odnosno njih 104, koje su se odnosile na zaštitu prava njihovih članova, ali i međusobne odnose ili odnose sa savezima

udruga. U 86 slučajeva pritužbe su podnijeli članovi obitelji osobe/a s invaliditetom, što je 7%. Zabilježeno je 14% pritužbi odnosno njih 162 proslijeđenih od institucija i ustanova, s tim da se većina odnosila na stranke koje su se pritužile drugim tijelima pa su te pritužbe sukladno ovlastima proslijeđene pravobraniteljici za osobe s invaliditetom.

Ostalo se odnosi na pritužbe zaprimljene od odvjetnika, skrbnika, prijatelja te ostalih fizičkih osoba, njih 76. Nepoznato ih je 9. Uspoređujući podatke iz prethodnih godina, uočili smo da nam se i nadalje najviše obraćaju same osobe s invaliditetom radi zaštite svojih prava. U odnosu na 2017. godinu, veći je broj osoba članova obitelji koje su podnosile pritužbe, a i pritužbi koje su proslijeđene putem institucija.

2.2.4. Podaci o radu na ostalim podnescima

Podnesci građana koji nemaju karakter pritužbe

U 2018. godini bilo je **515** postupanja po zaprimljenim podnescima građana koji nemaju karakter pritužbe. Odnosili su se na traženje različitih savjeta, obavještanje o poduzetim radnjama, traženje mišljenja i drugo. Ukupno je zaprimljeno **435** takvih podnesaka. U 36 podnesaka koji su se odnosili na obavijesti, krivo upućene upite ili su neke od stranaka tražile zastupanje pravobraniteljice u sudskim sporovima, pravobraniteljica nije postupala, jer nije bilo osnove. Pravobraniteljica je dala 27 pisama potpore pojedincima i udrugama koja su se odnosila na unaprjeđenje kvalitete življenja osoba s invaliditetom i njihovih obitelji.

Savjetovanje osoba s invaliditetom putem telefona i osobnim dolaskom

Tijekom 2018. godine telefonom se obratilo **758** osoba. Predstavnici Ureda pravobraniteljice savještovali su stranke **981** put telefonom, pojedinačnim sastancima te savjetima elektroničkom poštom. Telefonska savjetovanja čine jedan od važnijih oblika savjetovanja osoba s invaliditetom. U većini slučajeva radi se o osobama s invaliditetom koje su ovisne o pomoći druge osobe kao i o potrebi za uslugama koje nedostaju u njihovom okruženju, npr. prijevoz, asistencija i drugo. Ujedno smo upoznati s činjenicom kako velik broj osoba ne raspolaže informatičkim znanjem ili nema osobno računalo. Zbog kompleksnosti individualnih slučajeva i životnih situacija, često im je vrlo teško opisati i podnijeti pisanu pritužbu.

2.2.5. Izmjene, dopune, donošenje i praćenje provedbe propisa

Tijekom 2018. godine sudjelovali smo u 24 e-Savjetovanja, o čemu govore sljedeći podaci u tablici 3.:

e-Savjetovanja na kojima je POSI sudjelovao	Neobjavljena izvješća	Ukupno predloženo odredbi	Prihvaćeno	Djelomično prihvaćeno	Primljeno na znanje	Odbijeno
		(bez neobjavljenih izvješća)				
24	1	100	18	6	23	53

Osim navedenog, pravobraniteljica je dala i mišljenja ili prijedloge izmjena i dopuna propisa (zakoni, podzakonski akti, nacionalni planovi, strategije i izvješća o provedbi međunarodnih dokumenata), od čega su neki predloženi na vlastitu inicijativu. Jedan broj mišljenja kao i prijedlozi su dani na traženje nadležnih institucija te na temelju prijedloga pojedinaca i udruga.

Više se nalazi u području *Prijedlozi i preporuke za izmjene i dopune zakona i drugih propisa te unaprjeđenje sustava.*

2.2.6. Postupanja pravobraniteljice po ovlastima iz drugih propisa

Zakon o suzbijanju diskriminacije

U razdoblju za koje se podnosi ovo Izvješće pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je postupala u ukupno **188** pritužbe na diskriminaciju na osnovi invaliditeta. Nakon provedenog ispitnog postupka pravobraniteljica za osobe s invaliditetom od ukupnog broja zaprimljenih pritužbi sumnja na diskriminaciju u **69** pritužbi. Više se nalazi u području *Jednakost i nediskriminacija.*

Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama

Na temelju čl. 26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama koji je stupio na snagu 1. siječnja 2015. godine, psihijatrijska ustanova obvezna je o smještaju bez pristanka, bez odgode, a najkasnije u roku od 48 sati od dobivanja pisanog pristanka osobe od povjerenja ili zakonskog zastupnika obavijestiti pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom.

Sukladno navedenom zaprimili smo **14 obavijesti** za odrasle osobe: Klinika za psihijatriju Vrapče – **9 obavijesti**, Neuropsihijatrijska bolnica „Dr. Ivan Barbot“, Popovača – **1 obavijest**, Psihijatrijska bolnica Rab – **1 obavijest**, Psihijatrijska bolnica Ugljan – **1 obavijest**, Opća bolnica Pula – **1 obavijest**, OB Šibensko-kninske županije – **1 obavijest**.

Što se tiče dječje i adolescentne psihijatrije, zaprimili smo ukupno **621** obavijest i to od KBC Rijeka – **76** obavijesti te od Psihijatrijske klinike za djecu i mladež Zagreb – **545** obavijesti.

2.2.7. Inicijative POSI

Tijekom 2018. godine poduzimali smo razne aktivnosti sukladno nadležnosti i djelokrugu. Iste su se odnosile na izmjene i dopune propisa, preporuke i upozorenja (posebno ističemo od ukupnog broja preporuke koje su se odnosile na područje zdravstva, mobilnosti i prikazivanja osoba s invaliditetom u medijima, a bile su upućene ministarstvima i jedinicama lokalne i područne [regionalne] samouprave), obilaski, razna događanja u kojima smo bili organizatori ili suorganizatori, priopćenja za medije radi ukazivanja na težak položaj pojedinih grupa osoba s invaliditetom ili radi osvještavanja javnosti u svrhu uklanjanja predrasuda. Anketna ispitivanja su provedena u raznim područjima, posebno vezano uz pristupačan turizam, pristupačnost objekata u kojima se provode javne usluge te zdravstvo. Navedeno je prikazano u sljedećoj tablici 4.:

INICIJATIVE	AKTIVNOSTI
Propisi (zakonski i podzakonski akti, planovi, strategije)	u 15 propisa, 44 mišljenja i prijedloga
Opće preporuke i mišljenja	70 (67 poslano na preko 600 institucija, tijela i dr. te 3 poslane na sve JLR(P)S)
Preporuke – pojedinačni predmeti	198
Sastanci	49
Obilasci	32
Priopćenja i reagiranja	28
Anketna ispitivanja	mobilnost, zdravstvo, zapošljavanje, pristupačnost
Razni upiti, požurnice i dr.	77

Više se nalazi u nastavku i po područjima ovog Izvješća.

OBILASCI – U skladu s čl. 12. st. 1. Zakona o pravobraniteljstvu za osobe s invaliditetom, prema kojem pravobraniteljica ima pravo pristupa u prostorije i uvida u način ostvarivanja brige o osobama s invaliditetom koje borave, rade ili su privremeno odnosno trajno smještene kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa, izvršeno je **32 obilaska** u devet županija te u Republici Sloveniji, Republici Sjevernoj Makedoniji i Talijanskoj Republici. Posjetili smo i obišli ustanove socijalne skrbi, udomiteljske obitelji i obiteljske domove, obrazovne ustanove, centre za medicinsku rehabilitaciju, zdravstvene ustanove, privatne osobe, stambene zajednice i prostorije udruga osoba s invaliditetom. Tijekom obilazaka održani su razgovori s korisnicima, štićenicima i učenicima, obišli su prostori te su održani sastanci s predstavnicima institucija i ustanova. Održan je i značajan broj sastanaka s predstavnicima županija, gradova i centara za socijalnu skrb. Obišli su i posjećeni sljedeći prostori: Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež Zagreb; Komisija za zaštitu od diskriminacije – Sjeverna Makedonija; Dom za odrasle osobe Sv. Frane i Dnevni centar Sv. Frane Zadar; Centar za rehabilitaciju „Sunce“ Zadar; Kabinet za ranu intervenciju Zadar; Dom za odrasle osobe Lobor-grad; Dom Smiljan; Dom za psiho-fizičke bolesnike Varaždin; Dom za odrasle osobe Vizjak, Glogovac; Obiteljski dom za starije i nemoćne Pejić, Vrpolje; Dom za psihički bolesne odrasle osobe Mirkovec, Zagreb; Centar za rehabilitaciju Varaždin; Tekop Nova – zaštitna radionica, Pula; Zaštitne radionice za zapošljavanje osoba s invaliditetom, socijalnu uključenost i profesionalnu rehabilitaciju Detel i Papilot, fizička osoba; Centar za mentalno zdravlje u Trstu (TriesteMental Health Department / WHO Collaborating Centre for Research and Training, ASUTs); Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom u Splitu; Centar za socijalnu skrb Supetar; Područni ured u Osijeku; Centar za odgoj i obrazovanje Velika Gorica; ŠRC Jarun – plaža za osobe s invaliditetom i senzorički park, Zagreb; prostor *Caffe bara Silence* u kojemu su zaposlene osobe s oštećenjem sluha, Zagreb; prostor za pružanje socijalnih usluga udruge CeDePe-a; praonica rublja Ustanova za zdravstvenu njegu Čorluka;

prostor za rehabilitaciju Ustanova za zdravstvenu njegu Čorluka; Centar za odgoj i obrazovanje Zagreb (prostor praktikuma); prostori za Područni ured u Splitu.

2.3. PROMICANJE PRAVA I INTERESA OSOBA S INVALIDITETOM

Promicanje prava i interesa osoba s invaliditetom na nacionalnoj i međunarodnoj razini neizmjerno je važna aktivnost pravobraniteljstva za osobe s invaliditetom. Podizanjem razine svijesti, promicanjem pozitivnih praksi te uklanjanjem stereotipa i predrasuda u društvu, potičemo i osnažujemo same osobe s invaliditetom i njihove bližnje da se aktivno uključe u sve pore društva u skladu sa svojim sposobnostima i mogućnostima. O paradigmi društvenog modela koji ističe Konvencija o pravima osoba s invaliditetom informiramo i upoznajemo institucije i druge pravne osobe kroz sva područja djelovanja, od zdravstva preko obrazovanja pa do uključivanja osoba s invaliditetom u život zajednice.

Organiziranje događanja

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom organizirala je samostalno ili u suradnji s drugim institucijama i udrugama **14 događanja**:

- **Radionica za predstavnike medija na temu medijskog izvještavanja o osobama s invaliditetom** u organizaciji Pravobranitelja za osobe s invaliditetom, prosinac
- **Posjet učenika Centra za odgoj i obrazovanje „Ivan Štark“** Osijek Područnom uredu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Osijeku, prosinac
- **Skup povodom predstavljanja i otvaranja Područnog ureda** Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Osijeku, studeni
- **Stručni skupovi o zapošljavanju osoba s invaliditetom održani u Osijeku i Zagrebu**, u organizaciji Hrvatske udruge poslodavaca i Ureda pravobraniteljice za osobe sa invaliditetom, listopad, studeni
- U suradnji s Povjerenstvom za ravnopravnost spolova Primorsko-goranske županije održana je 33. tematska sjednica Županijskog povjerenstva za ravnopravnost spolova pod naslovom ***Položaj žena s invaliditetom u Republici Hrvatskoj***, studeni
- Tematska sjednica saborskog odbora za ravnopravnost spolova na temu ***Suzbijanje nasilja nad ženama s invaliditetom***, rujan
- Radionice za koordinate u ministarstvima na temu ***Antidiskriminacija u europskim i investicijskim fondovima (ESI fondovima)***, Zagreb, srpanj, listopad, prosinac u suradnji s Ministarstvom regionalnog razvoja i fondova Europske Unije
- Savjetovanje roditelja i djece s teškoćama na završnoj radionici s temom ***Pomozi nam da zajedno pokrenemo promjene*** u organizaciji Centra za razvoj vrijednosti, listopad
- **Posjet učenika OŠ Matija Gubec** Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, svibanj
- Povodom Međunarodnog dana žena, u suradnji sa Zajednicom saveza osoba s invaliditetom Hrvatske, u okviru kampanje (SOIH) ***I dalje aktivne i uključene***, organiziran je Okrugli stol, ožujak

Na inicijativu pravobraniteljice održano je 49 stručnih sastanaka, od čega posebno ističemo:

- U Osijeku održan sastanak o pristupačnosti turizma na području grada Osijeka i Osječko-baranjske županije, prosinac
- Održan sastanak u Ministarstvu znanosti i obrazovanja na temu inkluzivnog obrazovanja, studeni
- Održan sastanak s članovima radne skupine za praćenje zločina iz mržnje, rujan
- Održani sastanci s gradonačelnikom grada Velike Gorice i predstavnicima Centra za odgoj i obrazovanje Velika Gorica, rujan
- Održan sastanak s ministrom zdravstva, ravnateljem SB Varaždinske toplice, projektantima i predstavnicima HUPT-a radi izgradnje Spinalnog centra u Varaždinskim toplicama, Zagreb, rujan
- Održan sastanak na temu ***Penjanje za sve – planinarenje i boravak u prirodi za osobe s invaliditetom***, Zagreb, srpanj
- Održan sastanak sa savjetnicom predsjednice RH za društvene djelatnosti i mlade i predstojnicom Ureda UNICEF-a Hrvatska na temu pružanja usluga rane intervencije u djetinjstvu, Zagreb, srpanj
- Održan sastanak s predstavnicima Hrvatskog pravnog centra na temu sudjelovanja na projektu o podršci OSI kao žrtvama ili počiniteljima kaznenih djela, Zagreb, srpanj
- Održan sastanak vezan uz Nacrt prijedloga Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na bolničku medicinsku rehabilitaciju i fizikalnu terapiju u kući, s predstavnicima HZZO-a, lipanj

- Održani sastanci na temu otvaranja Područnog ureda u Osijeku s predstavnicima Grada Osijeka i županom Osječko-baranjske županije, svibanj
- Održan sastanak s tri ministra/ice na temu položaja osoba s poremećajem iz autističnog spektra te unaprjeđenju sustava pružanja usluga rane intervencije, travanj
- Održan sastanak o pristupačnosti pravosudnih tijela s predstavnicima pravosudnih tijela te osoba s invaliditetom, ožujak
- Održan sastanak s ministrom hrvatskih branitelja, ožujak

Sudjelovanje u medijima

Prisutnost Pravobraniteljice i suradnika zabilježena je u najmanje **48** emisija, tj. medija, a odnosilo se na minimalno **151** gostovanje u medijima ili odgovore na upite novinara. Također smo na vlastitu inicijativu uputili **28** priopćenja. Više se nalazi u području ovog izvješća – *Sudjelovanje Ureda u medijima* te u *Prilogu 4*.

Na mrežnoj stranici Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom bilo je **128.626** posjetitelja, **162.547** posjeta, a sadržaji na stranici otvarani su ukupno **3.382.683** puta.

Sudjelovanje na događanjima

Sudjelovali smo na **301** događanju koja su organizirale institucije, udruge i druge pravne osobe. Aktivno smo sudjelovali na **192** događanja – uvodnim izlaganjem ili sudjelovanjem u raspravi.

Osim navedenog, pravobraniteljica i njezini suradnici održali su **sedam predavanja** i/ili interaktivnih radionica kako bi podizali svijest o pravima, sposobnostima i mogućnostima kao i samom položaju osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. Više se nalazi u području ovog izvješća – *Podizanje razine svijesti* i u *Prilogu 5*.

Održano je **127** sastanaka (**49** na inicijativu pravobraniteljice) vezano uz izmjene propisa, aktivnosti promicanja prava i interesa osoba s invaliditetom i dr. s predstavnicima raznih udruga, institucija i međunarodnih organizacija.

Publikacije

- Brošura ***Možemo zajedno***, izdavač: Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, 2018.
- Priručnik ***Informiraj se o MS-u!***, Priručnik za oboljele od multiple skleroze i poslodavce, izdavač: Savez društava multiple skleroze Hrvatske, 2019.
- Brošura ***Info brošura za djelatnike osnovnih škola – Uključivanje djece s teškoćama u razvoju***, izdavač: Savez SUMSI, 2018.

Međunarodna suradnja

Tijekom 2018. godine sudjelovali smo na **27** događanja u zemlji i inozemstvu:

- Izlaganje na **Međunarodnoj konferenciji o pristupu pravosuđu osobama s invaliditetom** koju su organizirali Savez za praćenje jednakosti prava i Delegacija EU za Tursku, Istanbul, prosinac
- Sudjelovanje na **trodnevnom seminaru na temu govora mržnje – NOT ON OURWATCH!**, u organizaciji Equineta, Rim, studeni
- Sudjelovanje na **konferenciji pravobranitelja za osobe s invaliditetom Europske unije** na temu zapošljavanja osoba s invaliditetom u organizaciji austrijskog pravobranitelja za osobe s invaliditetom, Beč, studeni
- **Posjet predstavnicima institucije Ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine**, studeni
- **3. regionaina konferencija mreže tijela za ravnopravnost Jugoistočne Europe** na temu *Neovisnost tijela za jednakost*, Tirana, listopad
- Sudjelovanje na **seminaru i sastancima Europske mreže tijela za ravnopravnost i Europske mreže nacionalnih institucija za ljudska prava**, Riga, listopad
- **Sastanak s veleposlanikom SAD-a**, listopad
- **Međunarodna konferencija za studente s invaliditetom** u organizaciji Udruge za promicanje kvalitetnog obrazovanja mladih s invaliditetom ZAMISLI, Zagreb, rujan

- **Studijski dvodnevni posjet delegacije Ombudsmana iz Makedonije, kolovoz**
 - **Stručni sastanak delegacije Ombudsmana iz Makedonije i Stručnog savjeta pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, kolovoz**
 - **Sastanci s predstavnicima WHO** – a na temu poznavanja s planiranim aktivnostima na projektu unaprjeđenja kvalitete pružanja usluga mentalnog zdravlja, Zagreb, srpanj
 - Izlaganje o zločinu iz mržnje zbog invaliditeta na **treningu Agencije Europske unije za osposobljavanje u području izvršavanja zakonodavstva (CEPOL)** u organizaciji Policijske akademije, Zagreb, srpanj
 - Sudjelovanje na **okruglom stolu Erasmus+ projekta, CPwellbeing Hrvatske udruge radnih terapeuta** u sklopu završne radionice projekta, a vezano uz osobe oboljele od cerebralne paralize, Zagreb, lipanj
 - Sudjelovanje na **okruglom stolu Deinstitutionalizacija socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj** u organizaciji Svjetske banke i Europske komisije u Hrvatsko, Zagreb, lipanj
 - Sudjelovanje na **seminaru ERA-e Financijski instrumenti koje se odnose na invaliditet**, Trier, svibanj
 - Sudjelovanje na **konferenciji o ljudskim pravima u organizaciji Veleposlanstva kraljevine Maroko** u Zagrebu, Zagreb, svibanj
 - **Sastanak s veleposlanicom Kraljevine Maroko i predsjednika Nacionalnog vijeća za ljudska prava Kraljevine Maroko**, Zagreb, svibanj
 - Sudjelovanje na **obilježavanju nacionalnog praznika Nizozemske** u organizaciji Veleposlanstva Kraljevine Nizozemske u Hrvatskoj, Zagreb, travanj
 - Sudjelovanje na **okruglom stolu o angažiranom roditeljstvu i aktivnoj ulozi očeva u odgoju djece u organizaciji Veleposlanstva Švedske** i u suradnji s Odborom za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora, Zagreb, travanj
 - Održani **sastanci s međunarodnom organizacijom Human Rights Watch** na temu vezanu uz proces deinstitutionalizacije i skrbništva, Zagreb, travanj
 - Sudjelovanje na **Zero Project Conference 2018 – Accessibility**, Beč, veljača
 - Posjet predstavnika **ureda ukrajinske pravobraniteljice i predstavnice litvanskog pravobranitelja** u okviru studijske posjete Republici Hrvatskoj, Zagreb, veljača
 - Posjet **regionalne direktorice za Europu i Središnju Aziju, gospođe Afshan Khan**, Zagreb, siječanj
 - Studijski posjet **Komisiji za zaštitu od diskriminacije Makedonija**, Skoplje, rujanj
- Više o navedenim aktivnostima nalazi se u području ovog izvješća – Međunarodna suradnja.

3. OBILJEŽAVANJE 10 GODINA PRAVOBRANITELJA ZA OSOBE S INVALIDITETOM

Dana 1. srpnja 2008. godine jednoglasnom odlukom Hrvatskog sabora na dužnost je stupila prva pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak. Time su osobe s invaliditetom u Hrvatskoj dobile specijaliziranu instituciju za zaštitu i praćenje ljudskih prava, praćenje provedbe UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i suzbijanje diskriminacije na osnovi invaliditeta.

Povodom desete godišnjice ovog važnog događaja za sve osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju kao i njihove obitelji u Hrvatskom saboru je 2. srpnja 2018. održano svečano obilježavanje kojem je domaćin bio predsjednik Hrvatskog sabora Gordan Jandroković. Obilježavanju su nazočili predstavnici Hrvatskog sabora, Vlade, Ureda Predsjednice RH, ministarstava, ostalih pravobraniteljica, veleposlanstava, krovnih organizacija osoba s invaliditetom te drugih tijela i organizacija.

Prepoznajući da bez samih osoba s invaliditetom ne bi bilo moguće ostvariti ovakvu razinu njihove pravne zaštite, u znak zahvalnosti i poštovanja za doprinos u unaprjeđenju položaja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u RH kao i doprinosa osnivanju institucije pravobranitelja za osobe s invaliditetom, pravobraniteljica Anka Slonjšak je tim povodom uručila posebno priznanje predsjedniku Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske dr. Zorislavu Bobušu.

Kako bi naglasila važnost medija u unaprjeđivanju položaja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, pravobraniteljica je dodijelila priznanja novinarima i medijima koji su se istaknuli u

promicanju pozitivne percepcije osoba s invaliditetom i većeg stupnja društvene svijesti o osobama s invaliditetom u javnosti.

Od postignuća kojima se ponosimo u Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, pravobraniteljica posebno ističe doprinos kojim je nakon upornog zagovaranja kroz izmjene zakona omogućeno da se osobama s invaliditetom koje odluče raditi više ne ukidaju osobna invalidnina i obiteljska mirovina. Doprinijeli smo izmjenama koje su omogućile da se svim osobama s invaliditetom vrati pravo glasa, a na naš poticaj glasovanje je omogućeno osobama s invaliditetom i starijim osobama koji žive u ustanovama. Ponosni smo što je nakon sustavnog rada Ureda na promicanju jednakosti pred zakonom svih osoba s invaliditetom porasla svijest da lišenje poslovne sposobnosti predstavlja teško kršenje ljudskih prava osoba s invaliditetom te da je njima mjesto u zajednici, a djeci s teškoćama u razvoju u redovnim školama zajedno s njihovim vršnjacima s kojima su odrastali. Ponosni smo i što je načelo razumne prilagodbe, kao jamstvo osiguravanja jednakosti osoba s invaliditetom i najznačajniji čimbenik poticanju njihovog zapošljavanja, konačno ušlo u hrvatske propise. Usprkos višegodišnjem trudu koji smo uložili u uspostavu sustava skrbi za djecu i odrasle osobe s autizmom kao i sustava rane intervencije u djetinjstvu, još uvijek nismo zadovoljni brzinom promjena.

Ti uspjesi rezultat su odgovora na potrebe **12.867** osoba s invaliditetom, njihovih obitelji i bližnjih, roditelja djece s teškoćama u razvoju i udruga koje ih okupljaju, a koji su se u proteklih 10 godina obratili pravobraniteljici. Osobe s invaliditetom najviše su tražile zaštitu svojih prava u području **socijalne zaštite, zatim u području mirovinskog osiguranja, pristupačnosti, rada i zapošljavanja, odgoja i obrazovanja te zdravstva.**

Upravo je u tim područjima tijekom prvih 10 godina Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom koji zapošljava 12 djelatnika imao više od **15.000** postupanja, od čega smo u **3.068** postupanja davali mišljenja na dostavljene propise, a na vlastitu inicijativu smo slali preporuke, upozorenja i prijedloge za izmjenu i dopune zakonskih i podzakonskih propisa. Na poticanje pozitivnih promjena utjecali smo i kroz održavanje više od **700 stručnih sastanaka**. Poseban značaj radu Ureda pravobraniteljica daje obilasku ustanova socijalne skrbi, obrazovnih ustanova, ustanova za zapošljavanje osoba s invaliditetom, kaznenih ustanova i specijalnih bolnica za medicinsku rehabilitaciju, psihijatrijskih bolnica i kliničkih bolničkih centara kao i udruga osoba s invaliditetom, pa je tako kroz 10 godina ostvareno **350 obilazaka** ustanova i susreta s osobama s invaliditetom u najranjivijim situacijama.

Vjerujemo da je malim, ali značajnim zakonskim promjenama kojima se mijenja medicinski model invaliditeta pridonijelo i naše sudjelovanje na **170 sjednica** radnih tijela Hrvatskog sabora i **1.600 različitih skupova**. Sami i u suradnji s drugim organizacijama i tijelima organizirali smo **400 skupova**. Novi pristup invaliditetu promicali smo kroz **1.000** izjava, reakcija i gostovanja u različitim medijima. Bili smo vrlo aktivni u prenošenju najboljih međunarodnih praksi. Ured je kroz sudjelovanje u radu Europske mreže tijela za jednakost i Europske mreže nezavisnih institucija za ljudska prava prepoznat kao pouzdan partner u organizaciji međunarodnih skupova, ali i primjer dobre prakse na području zaštite ljudskih prava pa je kao takav predstavljen u Vijetnamu i zemljama središnje Azije. Ugostili smo i predstavnike mnogih stranih institucija i s njima dijelili naša iskustva.

U sljedećem razdoblju pravobraniteljica želi svoj ured učiniti još dostupnijim osobama s invaliditetom kroz otvaranje regionalnih ureda u Osijeku, Splitu i Rijeci. Predstoji nam rad na daljnjem mobiliziranju osoba s invaliditetom da traže svoja prava i budu aktivni i uključeni, kao i uporno zagovaranje da država prepozna svoju obavezu da im osigura potrebnu podršku na sustavan i održiv način.

Više o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u prvih 10 godina rada nalazi se u **osobnoj iskaznici Ureda** u nastavku.

Zakon o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, br. 107/07) stupio je na snagu 1. siječnja 2008. godine. Kako je u *Nacionalnoj strategiji o izjednačavanju mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007.-2015. godine* u području 2.8. *Pravna zaštita i zaštita od nasilja i zlostavljanja* ugrađena potreba uvođenja pravobranitelja za osobe s invaliditetom, tadašnje Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti je djelujući na primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, a upartnerstvu s udrugama osoba s invaliditetom izradilo nacrt zakona koji je Hrvatski sabor usvojio 3. listopada 2007. godine. Time je RH osnovala posebno tijelo, Ured pravobranitelja za

osobe s invaliditetom kao instituciju. Hrvatski sabor je 29. svibnja 2008. godine održao raspravu o prijedlogu Vlade RH da se pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom imenuje Anka Slonjšak. Glasovanje u Hrvatskom saboru održano je 30. svibnja 2008. godine, kada je jednoglasno potvrđeno imenovanje Anke Slonjšak za pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom s 124 potvrdna glasa. Na temelju čl. 23. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom stupila je na dužnost 18. lipnja 2008. godine davanjem prisege pred saborskim zastupnicima u Hrvatskom saboru.

Pravobraniteljica Anka Slonjšak je 17. listopada 2017. godine ponovno izabrana na drugi mandat od 8 godina.

Početak rada Ureda: Budući da je Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom bio novoosnovana institucija u RH, u razdoblju od 18. lipnja do 1. rujna 2008. godine trebalo je obaviti niz administrativnih poslova koji su potrebni kod otvaranja novog poslovnog subjekta. Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti koje je u svom djelokrugu rada imalo Odjel za osobe s invaliditetom pripremilo je materijale o načinu i organizaciji rada, materijale za unutarnji ustroj stručnih službi te druga značajna pitanja za obavljanje poslova pravobranitelja za osobe s invaliditetom.

Sjedište Ureda: Za prvotno sjedište Ureda bio je namijenjen prostor na drugom katu u Preobraženskoj 4 u središtu Zagreba. S obzirom na to da je navedeni prostor bio u potpunosti nepristupačan, zaključeno je da postoji nužna potreba za traženjem novog prostora za sjedište Ureda koji će biti u potpunosti prilagođen i pristupačan svim osobama s invaliditetom neovisno o oštećenju. Odlučeno je da od 1. srpnja 2008. godine privremeno sjedište Ureda bude u prostorijama Hrvatskog sabora. Zbog posebnih uvjeta parkiranja na Gornjem gradu gdje je smješten Hrvatski sabor došlo je do problema vezanih uz primanje stranaka koje su osobe s invaliditetom i koje su željele obaviti sastanak u Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom bez pratnje. Kako im nije bilo omogućeno parkiranje, sastanci sa strankama često su se održavali u prostorijama udruga osoba s invaliditetom ili na javnim mjestima, a često su bili i odgođeni zbog stranaka koje nisu s područja Grada Zagreba. U međuvremenu je uz suradnju s Ministarstvom obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti i Središnjeg državnog ureda za upravljanje državnom imovinom dogovoren prostor na adresi Savska cesta 41/3 gdje je i sadašnje sjedište Ureda. Nakon izvršenog pregleda pravobraniteljica je preuzela navedene prostore i opremila ih.

Ustroj Ureda: Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je sukladno Pravilniku o unutarnjem redu predviđela zapošljavanje 10 djelatnika. Od 1.7. do 1.11. 2008. bila je zaposlena samo pravobraniteljica, dok je do kraja 2008. godine bilo zaposleno ukupno 5 osoba od kojih 1 namještenik, 1 državni službenik i 3 dužnosnika/ce. Godine 2009. nastavljeno je zapošljavanje 5 djelatnika, a u srpnju 2009. pristupilo se izmjenama i dopunama Pravilnika o unutarnjem redu Ureda. Zbog teškoća u obavljanju obujma poslova predviđenih Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom, nametnula se potreba za izmjenom Pravilnika o unutarnjem redu. Pravilnik je mijenjan još u dva navrata, 2013. i 2017., kad su predviđena nova zapošljavanja.

Krajem 2017. u Uredu su zaposleni pravobraniteljica, zamjenica i zamjenik, 5 savjetnica, 2 savjetnika, voditeljica računovodstvenih poslova, administrativna tajnica i viši stručni referent.

Strateški plan: Vizija Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je pridonijeti stvaranju društva jednakih mogućnosti za sve građane na području RH, za sve kategorije osoba s invaliditetom u svim životnim segmentima, svih starosnih skupina i u svim područjima njihova djelovanja. Misija Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je biti poveznica između osoba s invaliditetom, civilnog društva i institucija koje mogu sustavno riješiti probleme osoba s invaliditetom te pridonijeti većoj kvaliteti življenja osoba s invaliditetom koristeći najnovija saznanja i postignuća i u svjetlu najboljih praksi, a kroz suradnju svih tijela koja rade na zaštiti i promicanju prava i interesa osoba s invaliditetom. *Opći cilj: Zaštita ljudskih prava osoba s invaliditetom podjednako u svim područjima RH.*

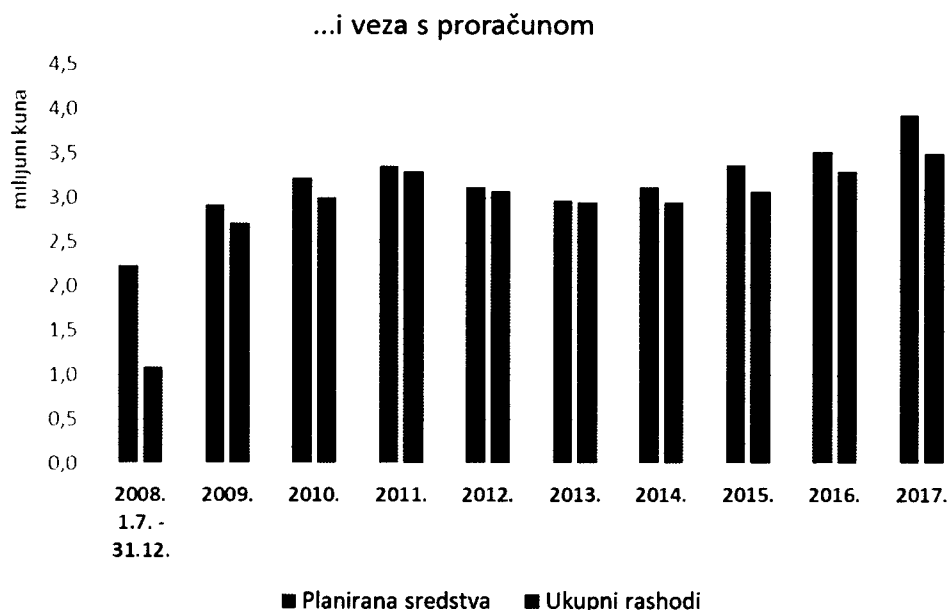
Uočene su velike razlike u položaju osoba s invaliditetom ovisno o području u kojem žive. Razlika je uočljiva kod osoba s invaliditetom koje žive u većim urbanim sredinama u odnosu na one koji žive u manjim, odnosno ruralnim područjima udaljenima od većih gradskih centara. Zbog velike razlike u dostupnosti usluga, informiranju te ostvarivanju određenih prava, cilj Ureda je doprijeti do osoba s invaliditetom u svim područjima RH jednako i poticati ravnomjeran razvoj resursa koji doprinose većoj

uključenosti i sigurnosti te na taj način pridonijeti izjednačavanju zaštite prava osoba s invaliditetom neovisno na kojem području žive u skladu s Ustavom, Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom i Nacionalnom strategijom izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom.

...veza s proračunom

Grafikon 5.

Nadležnosti pravobraniteljice za osobe s invaliditetom

RH prepoznala je pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom kao instituciju koja je sukladno čl. 33.2 Konvencije o pravima osoba s invaliditetom nezavisni mehanizam koji promiče, štiti i prati provedbu Konvencije. U toj svojoj ulozi Ured je prepoznat i od strane međunarodne zajednice kroz sudjelovanje na skupovima i kontakte s raznim međunarodnim organizacijama:

- kao predstavnica Hrvatske, pravobraniteljica i suradnici sudjeluju na Radnim forumima u vezi provedbe čl. 33. Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom (UNCRPD) u svojstvu predstavnika nezavisnog mehanizma za praćenje sukladno čl. 33. st. 2. Konvencije
- pravobraniteljica za osobe s invaliditetom podnijela je 2015. godine paralelno izvješće UN-ovom odboru za prava osoba s invaliditetom o provedbi Konvencije u RH i sudjelovala je u konstruktivnom dijalogu Odbora i Vlade RH koji je donio do formiranja Zaključnih preporuka.

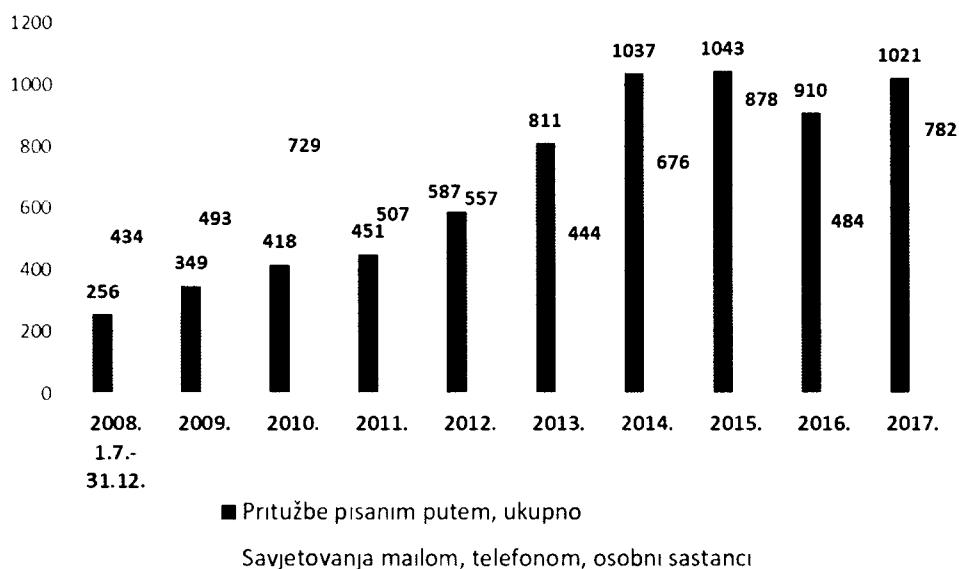
Djelokrug rada Ureda propisan je Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom.

Ovlasti pravobraniteljice po drugim zakonima

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom također je nadležna i za suzbijanje diskriminacije u slučajevima kada se radi o diskriminaciji na osnovi invaliditeta, sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08, 112/12). Pravobraniteljica ima ovlasti i po čl. 26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14) u kojem se navodi da je psihijatrijska ustanova obvezna o smještaju bez pristanka, bez odgode, a najkasnije u roku od 48 sati od dobivanja pisanog pristanka osobe od povjerenja ili zakonskog zastupnika, obavijestiti pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom.

Aktivnosti Ureda u svrhu zaštite prava

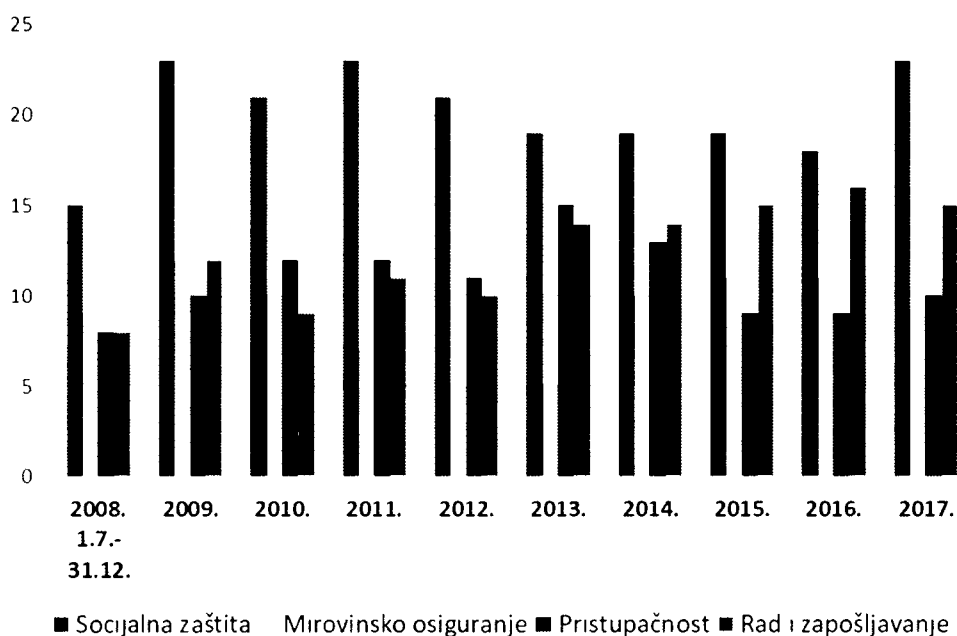

U gornjem grafikonu 6. prikazani su podaci vezani uz proteklo desetgodišnje razdoblje kada su se pravobraniteljici **12.867 puta** pritužbama, zamolbama, prijedlozima te drugim vrstama zahtjeva obraćale osobe s invaliditetom, njihove obitelji i bližnji, organizacije civilnog društva, ali i drugi građani koji su željeli unaprijediti kvalitetu življenja osoba s invaliditetom na području RH. Pravobraniteljica je povodom navedenog imala više od **15.000 postupanja** koja su se odnosila na preporuke i upozorenja upućena različitim institucijama te traženja očitovanja, izvješća, dopune dokumentacije te savjetovanja građana.

Građani su nam se najčešće obraćali pisanim putem – redovnom poštom, faksom, elektronskom poštom, ali i osobnim dolaskom i telefonskim putem. Pritužbe su se najvećim dijelom odnosile na područje socijalne zaštite, mirovinskog osiguranja, pristupačnosti, rada i zapošljavanja, odgoja i obrazovanja te zdravstva.

U grafikonu 7. je prikazana usporedba pritužbi po područjima kroz 10 godina:

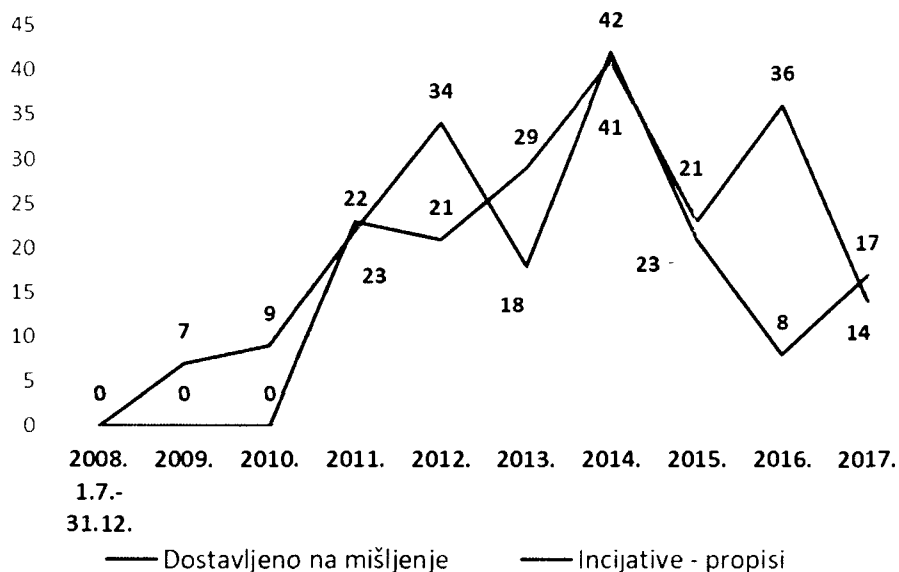
Najčešća područja pritužbi građana

Aktivnosti praćenja prava i interesa

Grafikon 8.

Na području praćenja i utjecanja na zakonsku regulativu Ured je u 10 godina imao **3068** postupanja dajući mišljenja na dostavljene propise kao i preporuke, upozorenja i prijedloge za izmjenu i dopune propisa na vlastitu inicijativu. Inicijative pravobraniteljice za osobe s invaliditetom usmjerene na izmjene zakonodavstva pokretane su na temelju saznanja iz pojedinačnih slučajeva, kao i saznanja prikupljenih tijekom sudjelovanja na događanjima vezanim uz tematiku osoba s invaliditetom i posjeta udrugama i ustanovama u kojima borave, obrazuju se, liječe, rehabilitiraju ili rade osobe s invaliditetom.

Osim navedenog, pravobraniteljica i suradnici su radi donošenja što kvalitetnijih prijedloga i preporuka organizirali i sudjelovali na stručnim raspravama te održali više od **700 stručnih sastanaka**, od čega ih je značajan broj bio na inicijativu pravobraniteljice i suradnika, npr. u 2017. godini održana su 143 sastanka, od čega su na inicijativu pravobraniteljice održana njih 42.

U skladu s čl. 12. st. 1. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom prema kojem pravobraniteljica ima pravo pristupa u prostorije i uvida u način ostvarivanja brige o osobama s invaliditetom koje borave, rade ili su privremeno, odnosno trajno smještene kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa, tijekom desetogodišnjeg razdoblja ostvareno je **350** obilazaka. Posjetili smo i obišli ustanove socijalne skrbi, obrazovne ustanove, ustanove za zapošljavanje osoba s invaliditetom, penalne ustanove (kaznionice) i ustanove za bolničko liječenje poput specijalnih bolnica za medicinsku rehabilitaciju, psihijatrijskih bolnica i kliničkih bolničkih centara, kao i prostorije udruga osoba s invaliditetom. Tijekom obilazaka održani su razgovori s korisnicima, štićenicima i učenicima, obišli su prostori te su održani sastanci s predstavnicima institucija i ustanova. Održan je i značajan broj sastanaka s predstavnicima županija, gradova i centara za socijalnu skrb.

Pravobraniteljica i/ili zamjenici sudjelovali su na više od **170** sjednica radnih tijela Hrvatskog sabora. Posebno bismo izdvojili i naglasili tematske sjednice koje smo organizirali u suradnji s radnim tijelima Hrvatskog sabora. U suradnji s Odborom za zdravstvo i socijalnu skrb Hrvatskog Sabora i Hrvatskom udrugom paraplegičara i tetraplegičara održana je sjednica na temu ***Sveobuhvatna rehabilitacija osoba sa spinalnim ozljedama***. Na inicijativu pravobraniteljice, a u suradnji s Odborom za rad i socijalno partnerstvo Hrvatskog Sabora održana je tematska sjednica ***Zapošljavanje osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj s osvrtom na zaštitne radionice***.

U suradnji s Odborom za ljudska prava i prava nacionalnih manjina sazvana je tematska sjednica ***Skrb o osobama s autizmom***.

Na Sjednici su doneseni zaključci o daljnjim obavezama i koracima koje je potrebno poduzeti u smislu reorganizacije Centra za autizam kroz koju bi se najhitnije riješio status osoba s autizmom iznad 21. godine života.

Na inicijativu pravobraniteljice i u suradnji s Odborom za zdravstvo i socijalnu politiku Hrvatskog Sabora održana je tematska sjednica **Obilježavanje 10 godina Konvencije o pravima osoba s invaliditetom**. U suradnji sa Saborskim odborom za turizam 2015. je održan okrugli stol pod nazivom **Koliko je (hrvatski) turizam dostupan osobama s invaliditetom**.

Osim prikaza godišnjih izvješća o radu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, krajem 2012. godine uputili smo i više posebnih izvješća. Početkom 2013. godine podnijeli smo posebno izvješće kojem je cilj bio potaknuti i podsjetiti donositelje odluka na obveze preuzete ratifikacijom Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Kako bismo upozorili na težak položaj osoba s autizmom i potaknuli nadležne na poduzimanje mjera, u prosincu 2014. godine podnijeli smo Hrvatskom saboru posebno izvješće o zaštiti prava osoba s autizmom i poremećajima iz autističnog spektra.

Promicanje prava osoba s invaliditetom

Doprinos podizanju razine svijesti o osobama s invaliditetom i njihovim pravima, socijalnom modelu invaliditeta kako ga definira Konvencija o pravima osoba s invaliditetom i njezinom promicanju pravobraniteljica i djelatnici Ureda ostvarivali su tijekom petogodišnjeg razdoblja kroz sljedeće aktivnosti: u prve dvije i pol godine Ured smo predstavili u svim županijama u **29 gradova**. Prioritet je bio obilazak županija u cilju informiranja i predstavljanja rada Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom te uspostave međuresorne suradnje između osoba s invaliditetom, udruga osoba s invaliditetom, udruga koje rade u korist osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju i nadležnih institucija na lokalnim i područnim (regionalnim) razinama. Ured je predstavljen u sklopu tribina pod nazivom *Prava osoba s invaliditetom – međuresorna suradnja*. Na tribine su bili pozvani i predstavnici medija koji su informaciju o održavanju tribine i djelokrugu rada Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom objavili u lokalnim medijima kako bi i oni građani koji nisu nazočili samim tribinama bili informirani.

Osim navedenog, u više od **400 događanja** koja smo organizirali samostalno ili u suradnji s drugim institucijama i udrugama osoba s invaliditetom nastojali smo promicati načela Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

U svibnju 2009. godine u organizaciji Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održan je okrugli stol na temu terminologije. Budući da su se u praksi koristili različiti termini kad se govori o osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju od strane samih osoba s invaliditetom, preko stručnjaka koji se bave ovim područjem do medija, okupljeni su predstavnici svih saveza osoba s invaliditetom te je održana rasprava o različitosti termina. Nakon rasprave o terminologiji osoba s invaliditetom, donesen je zaključak da se i dalje podržava terminologija iz *Sheratonske deklaracije* donesene 2003. godine koja je rezultat rasprave između saveza osoba s invaliditetom, članova Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti te predstavnika vlasti. Jednoglasno su podržani termini „osoba s invaliditetom“ i „dijete s teškoćama u razvoju“.

4. – 5. listopada 2011. u Šibeniku je održan stručni skup *Poslovna sposobnost i skrbništvo u Hrvatskoj – raskorak između Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i prakse* u organizaciji Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i u suradnji s Programom ujedinjenih naroda za razvoj, Hrvatska (UNDP) i Pravosudnom akademijom, a pod pokroviteljstvom Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi i uz sponzorstvo Regionalnog centra Programa Ujedinjenih naroda za razvoj Bratislava, Slovačka, Ureda izaslanika za socijalne poslove pri Veleposlanstvu Republike Austrije i Američkog veleposlanstva. Cilj skupa bio je upoznati hrvatske stručnjake i stručnjakinje sa zaokretom u pristupu osobama s invaliditetom koje je uvela Konvencija o pravima osoba s invaliditetom i koliko je primjenjuju u praksi te koje je značenje odredbi Konvencije koje govore o poslovnoj sposobnosti u praksi.

25. travnja 2013., povodom Međunarodnog praznika rada 1. svibnja, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u suradnji s Programom Ujedinjenih naroda za razvoj, Hrvatska, Mrežom žena s invaliditetom Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske i Mrežom slijepih žena Hrvatskog saveza slijepih organizirala je raspravu na temu *Uspješne žene s invaliditetom u svijetu rada – ima li ih u Hrvatskoj?* Svrha rasprave bila je upoznati nazočne i javnost sa ženama s invaliditetom koje su se

uspješno uključile u svijet rada kako bi svojim iskustvom potaknule poslodavce i nadležna tijela na veće zapošljavanje osoba s invaliditetom na otvorenom tržištu rada, ali i motivirale druge osobe s invaliditetom da se bore za svoje pravo na rad. U svibnju 2016. organizirali smo stručni skup *Suzbijanje diskriminacije osoba s invaliditetom na radnom mjestu primjenom načela razumne prilagodbe i promicanje pozitivne prakse*.

U prosincu 2017. u suradnji s Udrugom HURID, UNICEF-om i Pravobraniteljicom za djecu Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom organizirao je nacionalni simpozij *Danas za sutra – kroz intersektorsku suradnju do integriranih usluga u ranoj intervenciji u djetinjstvu*.

Tijekom 2016. i 2017. u suradnji s Hrvatskom gospodarskom komorom u svim županijama održali smo stručni skup na temu: *Zapošljavanje i rad osoba s invaliditetom – prilika, a ne namet*.

U svibnju 2017. organizirali smo predstavljanje publikacije *Poštivanje prava osoba s invaliditetom smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima*. U prosincu 2017. organizirali smo okrugli stol *Pravo osoba s invaliditetom na život u zajednici* koji je održan pod pokroviteljstvom predsjednika Sabora Gordana Jandrokovića.

Također, sudjelovali smo na više od **1600 događanja** – skupova u organizaciji saveza i udruga osoba s invaliditetom kao i drugih institucija koje djeluju u interesu i na korist osoba s invaliditetom. Sudjelovali smo u obilježavanju datuma važnih za osobe s invaliditetom u zemlji i inozemstvu.

Praćenje položaja i prava osoba s invaliditetom

U svrhu praćenja položaja i prava osoba s invaliditetom i provedbe UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom Ured je proveo niz istraživanja i prikupljao statističke podatke i izvješća u različitim područjima. Posebno naglašavamo sljedeća anketna ispitivanja: ispitivanje pristupačnosti javnih ustanova, ministarstava, centara za socijalnu skrb, zavoda i područnih ureda mirovinskog osiguranja, trgovačkih centara, banaka, skloništa za žrtve nasilja.

Proveli smo i analizu primjene postojeće zakonske regulative iz područja zapošljavanja osoba s invaliditetom vezano uz ispunjavanje obaveze kvotnog zapošljavanja u ministarstvima, svim područnim uredima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje te ureda državne uprave pri županijama. Analizirali smo i statističke podatke vezane uz lišavanje poslovne sposobnosti, pri čemu smo od centara za socijalnu skrb zatražili podatke koji se odnose na lišenje poslovne sposobnosti i institut skrbništva.

Kako bismo utvrdili u kojoj mjeri su osobe s invaliditetom uključene u sustav visokoškolskog obrazovanja te koje su mjere podrške poduzete za njihovo uključivanje na ravnopravnoj osnovi s drugim studentima sukladno Konvenciji, 2012. godine uputili smo preporuku i anketni upitnik na adrese 135 fakulteta, veleučilišta i visokih škola u RH.

Proveli smo i istraživanja kojima smo analizirali situaciju na području uključivanja djece s teškoćama u razvoju u sustav predškolskog odgoja i obrazovanja, osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja te dostupnost usluga rane intervencije u djetinjstvu.

U svrhu podizanja razine svijesti pravobraniteljica i suradnici/e od 2010. godine u Zagrebu održavaju predavanja studentima Studijskog centra socijalnog rada i Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta, a od 2012. studentima Pravnog, Kineziološkog i Ekonomskog fakulteta, te Učiteljske i Policijske akademije i to u Zagrebu, Osijeku, Šibeniku i Splitu. Do sada je održano **56 predavanja**.

U svrhu promicanja razine svijesti o Konvenciji i njezinim načelima s posebnim naglaskom na očekivanja odnosno obveze koje Konvencija stavlja pred predstavnike medija, Ured je sudjelovao i organizirao radionice za predstavnike medija kao npr. **radionice za novinare Hrvatske radiotelevizije** i izlaganje na **3. danima elektroničkih medija**.

U medijima smo sudjelovali više od **1000** puta kroz izjave, reakcije, gostovanja u emisijama i intervjuje. Informiramo javnost putem internetske stranice Ureda, npr. tijekom 2017. na mrežnoj stranici Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom bilo je 162.887 posjetitelja, a sadržaji na stranici otvarani su ukupno 2.802.958 puta.

Publikacije

Tijekom desetogodišnjeg razdoblja izdali smo ili surađivali u izradama 10 publikacija i 2 letka. Od toga smo 3 publikacije izdali u svrhu podizanja svijesti o važnosti primjene Konvencije o pravima osoba s invaliditetom:

1. Zbornik radova sa stručnog skupa održanog u Solarisu, Šibenik, 4. i 5. listopada 2011. godine pod naslovom *Poslovna sposobnost i skrbništvo – raskorak između Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i prakse.*
2. *Praćenje Konvencije o pravima osoba s invaliditetom – Vodič za organizacije koje prate ljudska prava*
3. Priručnik za saborske zastupnike vezano uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom – *Od isključenosti do jednakosti: ostvarivanje prava osoba s invaliditetom*
Također ističemo 3 publikacije u suradnji s institucijama/organizacijama:
4. U suradnji sa Studijskim centrom za socijalni rad Pravnog fakulteta u Zagrebu objavljena je publikacija *Poštivanje prava osoba s invaliditetom smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima* čiji su autori M. Buljevac, M. M. Babić i Z. Leutar, a izdavač pravobraniteljica za osobe s invaliditetom
5. U suradnji s Udrugom Roda – Roditelji u akciji, SOIH i Hrvatskim savezom slijepih izdana je publikacija *Majčinstvo i žene s invaliditetom*, izdavač je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom
6. U suradnji s Hrvatskim zavodom za javno zdravstvo, SOIH-om te članicama SOIH-a, Hrvatskim savezom slijepih, Hrvatskim savezom gluhoslijepih osoba Dodir, Hrvatskom zajednicom laringektomiranih te prof. Slađanom Štrkalj Ivezić iz KZP Vrapče objavljena je brošura pod nazivom *Način ostvarivanja primjerenog kontakta i specifičnosti zdravstvene skrbi za osobe s invaliditetom*, izdavač: HZIZ

Međunarodna suradnja

Ured je surađivao s međunarodnim organizacijama i institucijama u skladu s čl. 32. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koji stavlja poseban naglasak na međunarodnu suradnju kao važan čimbenik u „podupiranju nacionalnih napora za postizanje svrhe i ciljeva Konvencije.“ Tijekom desetogodišnjeg razdoblja imali smo više od 180 različitih aktivnosti koje su posebno intenzivirane nakon što je RH 2014. godine postala punopravna članica Europske unije. Ured je doprinio razmjeni iskustava o primjeni i praćenju Konvencije kroz informiranje različitih institucija i organizacija o hrvatskim iskustvima, zatim kroz nazočnost predstavnika Ureda na međunarodnim konferencijama u inozemstvu i u Hrvatskoj i kroz sastanke s predstavnicima institucija i delegacija stranih zemalja. Ured je nastavio svoje aktivnosti posredovanja u prenošenju iskustava s područja invaliditeta stranih zemalja kroz organiziranje okruglih stolova na kojima predstavnici udruga i saveza osoba s invaliditetom, ali i institucija koje rade u korist osoba s invaliditetom imaju prilike čuti iskustva relevantnih stručnjaka iz inozemstva. Neke od aktivnosti bile su sljedeće:

- Ured je predstavljen kao primjer dobre prakse predstavnicima nacionalnih institucija za zaštitu ljudskih prava Središnje Azije kao i članicama Vijeća Europe
- Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom predstavljen je kao primjer dobre prakse u Turkmenistanu, Bratislavi, Kijevu, Vijetnamu, Sloveniji i Srbiji
- posjetile su nas delegacije Kazahstana, Turkmenistana, Gruzije, Turske, Egipta i Crne Gore
- posredovali smo u prijenosu iskustva iz Kraljevine Švedske i Republike Austrije
- okupili smo pravobranitelje iz susjednih zemalja
- organizirali smo okrugli stol s pravobraniteljem za osobe s invaliditetom Austrije
- ugostili smo Posebnog izvjestitelja UN-a za osobe s invaliditetom.

Surađivali smo s Europskom mrežom za neovisni život ENIL i Uredom za demokratske institucije i ljudska prava pri OEES-u i tri godine organizirali seminare vezane uz zločine iz mržnje motivirane predrasudama za osobe s invaliditetom za različite dionike iz Hrvatske i susjednih zemalja. UN-ovom Odboru za prava osoba s invaliditetom podnijeli smo Paralelno izvješće o provedbi UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Paralelno izvješće o položaju žena s invaliditetom podnijeli smo UN-ovom Odboru za eliminaciju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW). Sudjelovali smo i u izradi Univerzalnog periodičnog izvještaja o stanju ljudskih prava.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom punopravni je član Europske mreže tijela za ravnopravnost (Equinet) i pridruženi član Europske mreže nezavisnih institucija za ljudska prava ENNHRI gdje sudjeluje u radu Radne grupe za Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom. Bili smo

domaćin sastanka radne skupine o Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom pri ENHRI-ju čija je tema bila poslovna sposobnost. Tom prilikom smo ugostili i potpredsjednicu UN-ovog Odbora za prava osoba s invaliditetom Diane Kingston i organizirali njezin susret s predstavnicima osoba s invaliditetom i predstavnicima Vlade. Postali smo članovi regionalne mreže tijela za jednakost jugoistočne Europe s kojima smo potpisali sporazum o suradnji i redovito sudjelujemo u razmjeni iskustava unutar te mreže. Sastali smo se s posebnim izvijestiteljem UN-a za područje zdravlja.

Bili smo domaćini dvodnevnog seminara *Suzbijanje diskriminacije osoba s intelektualnim teškoćama* u suradnji s EQUINET-om. Sudjelovali smo na 16. neformalnom seminaru o ljudskim pravima osoba s invaliditetom Azijsko-europske zakladeu Beijingu i razmjenjivali iskustva s predstavnicima više od 40 zemalja Europe i Azije. Savjetnica pravobraniteljice bila je voditeljica tima na Projektu Regionalnog ureda Svjetske zdravstvene organizacije za Europu o ustanovama za dugotrajnu skrb za odrasle osobe s psihosocijalnim i intelektualnim invaliditetom.

Suradnja s organizacijama civilnog društva

U skladu s načelom Konvencije o pravima osoba s invaliditetom *Ništa o nama bez nas*, udruge osoba s invaliditetom imaju izuzetno važnu ulogu radu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u svakodnevnom radu svjedoči teškoćama s kojima se udruge susreću, a preko njih i osobe s invaliditetom kao njihovi članovi i korisnici njihovih usluga. Kolika je važnost udruga vidljivo je iz sljedećih primjera: ministarstva preko projekata udruge financiraju osobne asistente koji omogućuju određenu razinu neovisnosti osobama s najtežom vrstom i stupnjem invaliditeta; asistente u nastavi za djecu s teškoćama u razvoju bez kojih bi njihovo uključivanje u redovne obrazovne sustave bilo teško izvedivo; prevoditelje za znakovni jezik; dnevne radionice za osobe s intelektualnim teškoćama kao najznačajniji oblik podrške obiteljima u sprječavanju institucionalizacije i mnoge druge. Kad god se zastane s financiranjem ovih projekata, ugrožene su vitalne aktivnosti udruga, ali i zdravlje i sigurnost korisnika usluga, a dosegnuta razina kvalitete života postaje upitnom.

Država s pravom prepoznaje saveze i udruge osoba s invaliditetom kao partnere u razvoju politika koje se tiču položaja osoba s invaliditetom, čime ispunjava svoje obveze preuzete potpisivanjem Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, ali je potrebno da se ta važnost udruga ogleda i prilikom raspodjele proračunskih sredstava za programe i projekte udruga.

Udruge osoba s invaliditetom su Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom partneri, izvori saznanja o postignućima i izazovima s kojima se susreću osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju diljem Hrvatske. Upravo zbog činjenice da savezi i udruge osoba s invaliditetom vrlo često ispunjavaju one praznine pružanja podrške, savjetovanja i skrbi o osobama s invaliditetom koje ostavljaju institucije, potrebno je u zakonskim prijedlozima uvažiti posebnost njihovog položaja.

Vrlo često aktivnosti koje one provode predstavljaju jedini oblik sveobuhvatne pomoći samim osobama s invaliditetom pri uključivanju u različita područja društvenog života. Nadalje, Konvencija o pravima osoba s invaliditetom istaknula je važnost da u politikama i odlukama koje se tiču osoba s invaliditetom sudjeluju i one same kao najbolji poznavatelji onoga što im je uistinu potrebno. Upravo to sudjelovanje osobe s invaliditetom ostvaruju preko svojih udruga u skladu s krilaticom *Ništa o nama bez nas*.

Kako bi formalizirala intenzivnu suradnju s udrugama osoba s invaliditetom, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u srpnju 2017. godine osnovala Stručni savjet pravobraniteljice za osobe s invaliditetom koji se sastaje svaka 3 mjeseca. Čine ga predstavnici osoba s invaliditetom i akademske zajednice. Na inicijativu pravobraniteljice u prosincu 2016. predsjednik Vlade i predstavnici svih ministarstava sastali su se s krovnim savezima osoba s invaliditetom. Također na inicijativu pravobraniteljice, u Hrvatskom saboru je jedna rasprava po prvi put prevedena na hrvatski znakovni jezik.

4. OTVARANJE PODRUČNOG UREDA U OSIJEKU

Nezadovoljstvo osoba s invaliditetom zbog slabe dostupnosti usluga i nedovoljne informiranosti o pravima i mogućnostima te načinima njihova ostvarivanja u dijelovima Hrvatske udaljenima od Zagreba pokrenulo je već ranije više inicijativa da se osnivanjem područnih ureda institucija pravobranitelja za osobe s invaliditetom približi osobama s invaliditetom u svim područjima RH. Time bi se poticao

ravnomjieran razvoj resursa koji doprinose većoj uključenosti, sigurnosti i izjednačavanju zaštite prava osoba s invaliditetom neovisno o tome gdje one žive. Otvorenje područnih ureda predviđeno je i u svim strateškim planovima institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom od 2011. godine, a proizlazi iz **općeg strateškog cilja – Zaštita ljudskih prava osoba s invaliditetom podjednako u svim područjima RH**. Također, Odbor za prava osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda u Zaključnim primjedbama o podnesenom inicijalnom izvješću RH iz ožujka 2015. godine izrazio je svoju zabrinutost što Pravobranitelj za osobe s invaliditetom nema mogućnost direktnijeg kontakta s ruralnim područjima. Limitiranost proračunskih sredstava proteklih godina nije dopuštala realizaciju ovih planova ranije. Budući da je područje Slavonije, Baranje i Srijema više godina izloženo nepovoljnim gospodarskim i demografskim trendovima, siromaštvu i depriviranosti, gdje su osobe s invaliditetom dodatno marginalizirane, inicijativa da se u Osijeku otvori prvi područni ured potekla je prije nekoliko godina od strane udruga osoba s invaliditetom, a posebno je to istaknuto 2016. godine i inicijativom Osječko-baranjske županije. Osijek je grad kojemu prirodno gravitiraju, osim Osječko-baranjske, još četiri slavonske županije (Požeško-slavonska, Vukovarsko-srijemska, Virovitičko-podravska te Brodsko-posavska) gdje živi više od 90.000 osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.

Predradnje za otvorenje i početak rada Područnog ureda Osijek započele su u 2017. godini traženjem odgovarajućeg prostora koji je morao biti u državnom vlasništvu i koji je morao biti u potpunosti pristupačan ili se morao moći u potpunosti učiniti pristupačnim. Ministarstvo državne imovine uložilo je značajne napore da se pronađe odgovarajući prostor, te je u ožujku 2018. godine Pravobranitelju za osobe s invaliditetom dodijeljen na korištenje poslovni prostor u državnom vlasništvu koji se nalazi na širem području centra grada Osijeka, u Ulici Hrvatske Republike broj 5. Svjesni koliko je teško imati odmah na raspolaganju odgovarajući prostor, pripremili smo se na radove adaptacije, uređenja i opremanja, koji su zbog zatečenog stanja kanalizacijske, vodovodne i električne mreže bili značajno veći od prvobitno planiranih. Prostor je uređen i opremljen sredstvima iz Državnog proračuna za 2018. godinu, a u opremanju prostora sudjelovao je i Grad Osijek.

Prostor Područnog ureda Osijek sastoji se od pristupačnog radnog prostora i prostora za sastanke, čekaonice, pristupačnog sanitarnog čvora te prostora i sanitarnog čvora za djelatnike. Ispred prostora ureda na temelju zamolbe pravobraniteljice Grad Osijek je odobrio/uredio pristupačno parkirališno mjesto. U Područnom uredu Osijek zaposlen je u listopadu jedan savjetnik, a u prosincu 2018. godine primljena je jedna stručna suradnica na stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa. Područni ured Osijek započeo je s radom početkom studenoga 2018. godine, kada su započele i pripreme za otvorenje Područnog ureda Split koje se očekuje u rujnu 2019. godine.

RAD PODRUČNOG UREDA OSIJEK (studen i prosinac 2018.)

Od otvaranja i početka rada Područnog ureda Osijek 5. studenoga, do kraja prosinca 2018. godine svakodnevno su provedene aktivnosti usmjerene na zaštitu, praćenje i promicanje prava i interesa osoba s invaliditetom na području Slavonije, Baranje i Srijema, približavanje institucije pravobranitelja za osobe s invaliditetom samim građanima, osvještavanje osoba s invaliditetom o njihovim pravima i osnaživanje u njihovoj borbi za unaprjeđivanjem položaja i većoj uključenosti u život zajednice.

Navedeno podrazumijeva postupanja povodom obraćanja osoba s invaliditetom, članova njihovih obitelji, predstavnika udruga i ostalih građana te uspostavljanje suradnje sa jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave i drugim institucijama bitnim za ostvarivanje prava osoba s invaliditetom. Također, uspostavljena je komunikacija i suradnja sa udrugama osoba s invaliditetom radi detaljnijeg upoznavanja sa izazovima i preprekama na koje nailaze u svom radu te prijedlozima načina otklanjanja istih. Institucije i udruge upoznate su sa načinom i djelokrugom rada Područnog ureda te su potaknuti da u Uredu prepoznaju partnera i suradnika s ciljem zajedničkog djelovanja usmjerenog na poboljšanje položaja osoba s invaliditetom na području Slavonije, Baranje i Srijema.

Podaci o obraćanjima građana

U nepuna dva mjeseca rada Područni ured Osijek zaprimio je **92 obraćanja** građana, osoba s invaliditetom i članova njihovih obitelji. Od ukupnog broja obraćanja, 44 puta stranke su osobno

pristupile u prostorije Ureda, 44 puta stranke su se obratile telefonskim putem i četiri puta putem elektroničke pošte. Prema broju obraćanja građana **po županijama** iz kojih dolaze na prvom mjestu nalazi se Osječko-baranjska županija sa 79 obraćanja, na drugom mjestu je Vukovarsko-srijemska županija sa 9, dok su dva obraćanja došla iz Virovitičko-podravске i Požeško-slavonske županije. Najviše osobnih dolazaka u Područni ured, njih 41 bilo je s područja Osječko-baranjske županije.

Najveći broj obraćanja Područnom uredu odnosio se na **višestruke upite i traženje savjeta** o načinima ostvarivanja prava osoba s invaliditetom u svim područjima života i rada (**socijalna skrb, mirovinsko osiguranje, pristupačnost, mobilnost, zapošljavanje i rad te ostala područja**). Zatim su po brojnosti najučestaliji upiti i pritužbe vezano za postupke ostvarivanja prava iz **socijalne skrbi** (osobna invalidnina, doplatak za pomoć i njegu i sl.), s posebnim naglaskom na pritužbe o načinu **provođenja medicinskih vještačenja u navedenim postupcima**. Slijede upiti i pritužbe vezano za **mirovinsko osiguranje** (način ostvarivanja prava na invalidsku i obiteljsku mirovinu) te pritužbe na nepovoljan položaj osoba sa statusom mirnodopskih vojnih invalida. Ostala obraćanja Uredu odnosila su se na život u zajednici, zapošljavanje i rad, pristupačnost i mobilnost, skrbništvo, imovinsko-pravne poslove. Slijedom navedenih obraćanja građana provedena su savjetovanja kojima je odgovoreno na postavljene upite, a u slučajevima pritužbi zatražena su očitovanja od tijela na koja su se iste odnosile te su upućene preporuke pravobraniteljice. U jednom slučaju Ured pravobraniteljice prihvatio je i ulogu umješača u parničnom postupku koji se zbog diskriminacije osoba s invaliditetom vodi pred sudom.

Zaključak: Iz sadržaja obraćanja građana i brojčanih podataka o istima razvidna je potreba za otvaranjem i djelovanjem područnih ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom u krajevima udaljenim od Zagreba. Naime, većina građana inzistirala je na osobnom dolasku u prostorije Ureda i razgovoru sa suradnicima pravobraniteljice, a mnogi su istaknuli da prije otvaranja ovog Područnog ureda nisu niti znali da postoji institucija kojoj se mogu obratiti sa ovim vrstama upita i pritužbi, a ako su i znali nisu bili u mogućnosti obratiti se Uredu zbog nemogućnosti odlaska u Zagreb. Približavanjem građanima na ovaj način olakšalo se ostvarivanje njihovih prava i uopće osviještenost o postojanju istih. Važnost fizičke blizine i prisutnosti "na terenu" razvidna je i iz činjenice da je većina obraćanja Područnom uredu pristigla iz Osječko-baranjske županije te je nepostojanje pristupačnog javnog prijevoza onemogućilo brojne osobe s invaliditetom iz udaljenijih i ruralnijih krajeva u ostvarivanju njihovih temeljnih prava.

Suradnja sa institucijama državne i lokalne vlasti te udrugama

Zbog uočenog problema vezanog za mobilnost, odnosno nemogućnost osoba s invaliditetom da se uključe u aktivnosti svakodnevnog življenja i zajednicu zbog nepostojanja ili nedovoljne dostupnosti usluga javnog prijevoza prilagođenog osobama s invaliditetom, pravobraniteljica je uputila preporuku Osječko-baranjskoj, Brodsko-posavskoj, Virovitičko-Podravskoj, Vukovarsko-srijemskoj i Požeško-slavonskoj županiji te gradovima i općinama na njihovom području. Navedenom preporukom istaknuta je važnost uloge jedinica lokalne i regionalne samouprave u procesu osiguranja mobilnosti, odnosno prijevoza osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju kroz organiziranje besplatnog prijevoza prilagođenim kombi vozilima, te omogućavanjem korištenja besplatnog javnog gradskog i međugradskog prijevoza. Istom preporukom pravobraniteljica je podsjetila općine, gradove i županije istočne Hrvatske na odredbe Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine („Narodne novine“, br. 42/17), kojima je za jedinice lokalne i područne samouprave propisana obveza da sudjeluju u osiguranju pristupačnosti javnog cestovnog prometa osobama s invaliditetom. Također, preporukom su jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave potaknute da ispune obvezu izrade lokalne strategije/programa u svrhu izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom, te obvezu jedinica područne (regionalne) samouprave da imenuju koordinate za provedbu mjera Nacionalne strategije. Uz sve navedeno općinama, gradovima i županijama preporučena je aktivna suradnja i pružanje podrške u osnaživanju kapaciteta lokalnih udruga osoba s invaliditetom i udruga koje svojim djelovanjem pomažu osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju u uključivanju u svakodnevni život zajednice. Očitovanja jedinica o provedenim i planiranim aktivnostima poslužila su kao temelj za planiranje predstojećih aktivnosti Područnog ureda pravobraniteljice koje će se u suradnji s gradovima, općinama, županijama i drugim institucijama provoditi s ciljem poboljšanja položaja osoba s invaliditetom.

Također, u planu aktivnosti Područnog ureda u predstojećem razdoblju predviđeni su obilasci gradova i općina na području svih pet županija istočne Hrvatske prilikom kojih će se omogućiti osobama s invaliditetom i njihovim predstavnicima da kroz komunikaciju i savjetovanje sa djelatnicima Ureda iznesu svoje upite, pritužbe, probleme i prijedloge za rješavanje istih.

Uzimajući u obzir negativna iskustva osoba s invaliditetom u korištenju turističkih usluga, a posebno probleme vezane uz pristupačnost kontinentalnog turizma, prvenstveno u uslugama koje pružaju OPG-ovi i privatni iznajmljivači, pravobraniteljica je **inicirala održavanje sastanka na temu pristupačnosti turizma na području Grada Osijeka i Osječko-baranjske županije**. Sastanak je održan 4. prosinca 2018. u Područnom uredu Osijek. Na sastanku su sudjelovali predstavnici Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, predstavnici upravnih odjela Grada Osijeka i Osječko-baranjske županije zaduženih za turizam, zdravstvo i socijalnu skrb, programe Europske unije i gospodarstvo, te predstavnici Hrvatske gospodarske komore i Turističke zajednice grada Osijeka.

Tijekom sastanka predstavnici Ureda pravobraniteljice istaknuli su da osim što je osiguranje pristupačnosti obveza koju moraju ispunjavati sva javna tijela ali i svi pružatelji proizvoda i usluga, ono je i velika prilika za razvoj turizma i gospodarstva Slavonije i Baranje, uzimajući u obzir potencijal koji postoji u turističkoj ponudi obogaćenoj pristupačnošću osobama s invaliditetom. *Više se nalazi u ovom izvješću u području Pristupačan turizam.*

U Područnom uredu Osijek održani su i **sastanci sa predstavnicima nadležnih tijela bitnih za ostvarivanje prava osoba s invaliditetom** (Hrvatski zavod za zapošljavanje – savjetnik za zapošljavanje osi), zatim radni sastanak sa saborskim zastupnikom Domagojem Mikulićem te sastanci sa voditeljima medijskih emisija specijaliziranih za problematiku osoba s invaliditetom. Zaključci navedenih sastanaka poslužili su za utvrđivanje detalja daljnje suradnje i provođenja zajedničkih aktivnosti. U prva dva mjeseca rada Područnog ureda Osijek održani su **sastanci sa predstavnicima lokalnih udruga osoba s invaliditetom** (Savez organizacija invalida OBŽ, Udruga paraplegičara i tetraplegičara OBŽ, Udruga invalida rada grada Osijeka, ŠU Svjetlost), tijekom kojih se iste upoznalo sa djelokrugom rada Ureda i ukazalo na mogućnost i potrebu za suradnjom i zajedničkim djelovanjem u ostvarivanju zajedničkih ciljeva. Predstavnici udruga ukazali su na brojne poteškoće i izazove s kojima se susreću u svom radu kao udruge te na probleme s kojima se susreću njihovi članovi u svakodnevnom životu. Također, suradnici pravobraniteljice sudjelovali su u provedbi **radionice na temu "Izazovi zapošljavanja osoba s invaliditetom i kako ih prevladati"**. Radionica je organizirana u suradnji sa HUP-om i održana je 27. studenoga 2018. godine s ciljem upoznavanja poslodavaca sa mogućnostima u zapošljavanju osoba s invaliditetom.

S ciljem približavanja institucije pravobranitelja osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju, u Područnom uredu Osijek organiziran je **posjet učenika sedmog i osmog razreda Centra za odgoj i obrazovanje "Ivan Štark" Osijek**. Dana 29. studenoga djelatnici Područnog ureda održali su predavanje kojim su upoznali učenike, njihove nastavnike i asistente sa institutom pravobranitelja za osobe s invaliditetom, ovlastima i načinom rada, te posebno ulogom u zaštiti prava djece s teškoćama u razvoju.

Zaključak: Na temelju analize obraćanja građana, zaključaka sastanaka i komunikacije sa predstavnicima nadležnih tijela i organizacija civilnog društva u prva dva mjeseca rada Područnog ureda Osijek, pravobraniteljica je uz poduzimanje radnji iz svoje nadležnosti u pojedinačnim slučajevima, pokrenula brojne inicijative s ciljem otklanjanja utvrđenih prepreka i rješavanja problema koji onemogućuju osobe s invaliditetom na području Slavonije, Baranje i Srijema u uživanju svojih prava i sudjelovanju u svakodnevnom životu zajednice.

Kao najznačajnije aktivnosti s čijom provedbom se krenulo krajem 2018. godine i koje će se intenzivno provoditi u predstojećem razdoblju ističemo preporuke i sastanke usmjerene na poboljšanje pristupačnosti javnih objekata i građevina, aktivnosti usmjerene na rješavanje problema nepropisnog parkiranja na parkirališna mjesta označena za vozila osoba s invaliditetom, predlaganje mjera i aktivnosti s ciljem unaprjeđenja načina provođenja medicinskih vještačenja u postupcima ostvarivanja prava u raznim sustavima te preporuke i aktivnosti kojima će se poticati zapošljavanje osoba s

invaliditetom na području istočne Slavonije. Posebno ističemo intenziviranje obilazaka i terenskog rada tijekom kojega će se omogućiti i građanima u udaljenim i ruralnim područjima koji nemaju mogućnosti obratiti se Uredu, da se informiraju o svojim pravima i načinima ostvarivanja istih.

Sudjelovanje na događanjima

Djelatnici Područnog ureda Osijek sudjelovali su na 10 događanja koja su tijekom studenoga i prosinca 2018. godine organizirana od strane drugih institucija i organizacija.

Pojavljivanja Područnog ureda Osijek u medijima

Tijekom studenoga i prosinca 2018. godine rad Područnog ureda Osijek zabilježen je i pojavljivanjem u preko 30 emisija na različitim medijima kako bi javnost informirali o djelokrugu i načinu rada te aktivnostima Područnog ureda.

5. RAD 2. SAZIVA STRUČNOG SAVJETA PRAVOBRANITELJICE

Na temelju čl. 4. st. 3. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i čl. 8. st. 2. Zakona o pravobraniteljstvu za osobe s invaliditetom te polazeći od načela „Ništa o nama bez nas“, 2017. godine osnovan je Stručni savjet pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Kako je 1. saziv Stručnog savjeta imao mandat od 1. srpnja do 31. prosinca 2017. godine, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u prosincu 2017. obavila Javni poziv te su izabrani članovi 2. saziva Stručnog savjeta za 2018. godinu na mandat od 12 mjeseci. Među izabranim članicama i članovima iz različitih sredina su osobe s invaliditetom, zagovaratelji prava osoba s invaliditetom, predstavnici akademske zajednice i predstavnici organizacija civilnog društva.

Plan i program rada Stručnog savjeta u 2018. godini

Općeniti prioriteti u radu odnosili su se na:

- praćenje i promicanje Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i nacionalnih strateških dokumenata
- razmatranje pitanja od značaja za osobe s invaliditetom
- predlaganje mjera za promicanje prava i unaprjeđenje položaja osoba s invaliditetom u RH
- suradnja s institucijama i tijelima u cilju poboljšanja, zaštite, uključenosti i društvene angažiranosti osoba s invaliditetom
- savjetovanje pravobraniteljice za osobe s invaliditetom o pitanjima važnim za pojedinu vrstu invaliditeta u svrhu definiranja javnih politika, otklanjanja nejednakosti te izmjene zakona, pravilnika i drugih akata
- druga pitanja koja su važna za zaštitu prava i interesa osoba s invaliditetom

U 2018. godini 2. saziv Stručnog savjeta pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održao je sedam sastanaka – u siječnju, travnju, svibnju, srpnju, kolovozu, rujnu i u prosincu 2018. godine.

Siječanj: Na prvom, osnivačkom sastanku predstavljene su ovlasti Pravobranitelja za osobe s invaliditetom i predstavljeni su i imenovani članovi 2. saziva Stručnog savjeta, pojašnjene su odredbe Sporazuma o osnivanju 2. saziva Stručnog savjeta. Osim navedenog, članovi su upoznati s općenitim planom i programom rada za 2018., prezentiran je rad pravobranitelja vezan uz izmjene i dopune propisa u kojima su dani prijedlozi tijekom 2017., ali isto tako i izmjene i dopune propisa za koje se očekuju promjene u 2018. godini. Potom je otvorena diskusija, a članovi Savjeta su predložili teme koje bi se obrađivale tijekom 2018. godine.

Navodimo neke od komentara iz diskusije:

„...rana intervencija se ne odnosi samo na djecu nego i na odrasle osobe. Važne teme su i zakonsko uređenje socijalnih usluga, razvijanje usluge osobnih asistenata te razvijanje podrške osobama s invaliditetom...“

„...vrlo su važne izmjene i dopune Zakona o hrvatskom znakovnom jeziku i ostalim sustavima komunikacije gluhih i gluhoslijepih osoba u RH, izmjene i dopune Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja registra udruga RH i registra stranih udruga, izmjene i dopune Nacrta Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima odgovarajućom terminologijom ("prevoditelji u nastavi"), osiguranje inkluzivnog okruženja u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja za

gluhoslijepe, gluhi i nagluhi djecu, implementacija Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i osiguravanje zaštite temeljnih prava i povlastica gluhoslijepih osoba...

„...Pravo na mentalno zdravlje starih roditelja odraslih osoba s invaliditetom, koji svi umiru u strahu što će nakon njihove smrti biti s njihovom djecom. To je jedna tema koja se u Hrvatskoj mora početi otvarati. Mi imamo mentalno masakrirane odrasle ljude, što nije dopustivo, jer s jednom osobom s invaliditetom dobivamo cijelu „invalidnu“ obitelj...”

Travanj: Na 2. sastanku obrađivalo se više tema, između ostalog i pitanje usklađivanja zakonskih i podzakonskih propisa s Uredbom o metodologijama vještačenja („Narodne novine“, br. 67/17), dok se pod razno razmatralo o prednosti pri prijemu osoba s invaliditetom u bolnicama, na šalterima i drugom. U uvodnom dijelu pravobraniteljica je istaknula kako „u posljednje vrijeme Ured zaprima brojne predstavke i pritužbe vezane za različite poteškoće u postupcima vještačenja. Neke od teškoća odnose se na nepristupačni prostor u kojem rade podružnice ZOSI-a i neprepoznavanje specifičnih potreba pojedinaca u samim postupcima vještačenja. Sve ove teme obrađene su i u Godišnjem izvješću o radu za 2017. godinu, koje se može pronaći na mrežnim stranicama Ureda. Tijekom postupanja kao najveći nedostatak pokazalo se pitanje neusklađenosti zakonskih i podzakonskih propisa koji se tiču područja pristupačnosti. Pri tome se posebno misli na Zakon o sigurnosti prometa na cestama (vezano uz pravo na znak pristupačnosti) i Zakon o cestama (vezano uz pravo na oslobođenje od plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom). To su područja u kojima ima mnogo nezadovoljstva osoba s invaliditetom. Upravo je i tu jedan od značajnih problema vještačenje, odnosno pitanje prepoznavanja funkcionalnih sposobnosti osoba.“ Osim navedenog, članovima je pojašnjen problem „određivanja prava samo na temelju utvrđenog postotka tjelesnog oštećenja unatoč postojanju Uredbe o metodologijama vještačenja. Dakle, osoba ostvaruje pravo kada se kod nje utvrdi postojanje tjelesnog oštećenja od 80%, odnosno 60%, na donjim ekstremitetima, što je glavni kriterij za ostvarivanje prava na znak pristupačnosti, oslobađanja od plaćanja godišnje naknade i oslobađanja od plaćanja cestarine. Ne primjenjuje se funkcionalni kriterij, nego se ostvarivanje prava temelji samo na postotku tjelesnog oštećenja. Također, značajan je problem što velik broj podzakonskih akata uopće nije usklađen s metodologijama, nema individualnog pristupa i ne primjenjuje se funkcionalni kriterij. Kod cestarine, dodatno je otežavajući uvjet što nositelj prava mora biti i vlasnik automobila, što posebice komplicira brojne životne situacije kada su nositelji prava djeca s teškoćama u razvoju. Kod znaka pristupačnosti to je drugačije uređeno, na način da pravo prati osobu, a ne automobil. Nisu u pitanju samo ta dva navedena zakona, nego problem neusklađenosti postoji i kod drugih zakona.“

Navodimo neke od komentara u diskusiji:

„...očigledno je da s jedne strane imamo suviše procedure, dok s druge strane imamo nedostatak kadrova koji bi radili. Svaki se zakon može promijeniti...”

„...Svaka osoba kojoj invaliditet priječi izvršavanje aktivnosti, svakodnevno funkcioniranje i uključivanje treba dobiti naknadu za podmirivanje njezinih individualnih potreba i troškova koji proizlaze iz invaliditeta. Osobe s istim dijagnozama imaju različite stupnjeve oštećenja i različito funkcioniraju pa im stoga ne bi trebalo priznavati prava isključivo temeljem dijagnoze. Ako tako planiramo provoditi propise, tada smo i dalje okrenuti medicinskom modelu, a ne društvenom modelu, kako govori Konvencija o pravima osoba s invaliditetom koju je RH potpisala i ratificirala te preuzela odgovornost za njezino provođenje...”

„...Neovisno o tome kakav je profesionalni profil stručnjaka koji provode vještačenje, nas trebaju zanimati profesionalne kompetencije koje vještaci trebaju imati kako bi mogli odraditi tu vrstu posla. Vještaci bi trebali raspolagati znanjima, vještinama i poznavanjem aktualnih pristupa koji se mijenjaju. I funkcionalni model traži da se stručnjake kontinuirano educira. Pitanje profesionalne kompetencije je i pitanje kako dobiti sve papire na jednom mjestu. Rješenje vidim u jednoj user friendly aplikaciji, koja ne mora biti savršena, ali bi svakako bila korisna...”

Svibanj: S obzirom na to da je u javnoj raspravi bilo donošenje novog Pravilnika o uvjetima o načinu ostvarivanja prava na bolničku medicinsku rehabilitaciju i fizikalnu terapiju u kući, te budući da postoje problemi u sadašnjem postupanju, održan je izvanredni sastanak na kojem je predloženo da se na raspravi članovi i drugi pozvani sudionici prvo osvrnu na trenutne probleme, a zatim da izlože svoje

prijedloge na navedeni Pravilnik. Iako su na sastanak pozvani i predstavnici HZZO-a, nije bilo konkretnih i jasnih komentara od strane HZZO-a na prijedloge ostalih sudionika. Između ostalog, na sastanku je predstavnik HZZO-a istaknuo: „...HZZO nije donio nikakve odluke kojima bi se uskratilo ostvarivanje prava na fizikalnu terapiju u kući. Dane su smjernice, ali ne u smislu ukidanja. Najveće probleme imaju tamo gdje imaju najviše fizioterapeuta, što je iznenađujuće. Određivanje koliko je fizioterapeuta potrebno isključivo je u nadležnosti Ministarstva zdravstva. HZZO je provedbeno tijelo, a Ministarstvo definira što se treba platiti, dok HZZO samo plaća usluge. Lokalne samouprave organiziraju zdravstvenu zaštitu, a za pojedine slučaje pritužbe se trebaju prijaviti HZZO-u. Smatra da se treba obraćati jedinicama lokalne samouprave kako bi ih se poticalo na rješavanje problema...”

Zaključeno je da se svi prijedlozi pošalju putem mrežnih stranica HZZO-a na savjetovanje i na znanje pravobraniteljici za osobe s invaliditetom.

Srpanj: Članovi Stručnog savjeta prisustvovali su obilježavanju 10 godina postojanja i rada institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom, koje je održano u Hrvatskom saboru.

Kolovoz: Krajem kolovoza 2018. godine organiziran je studijski posjet delegacije iz institucije Ombudsmana za ljudska prava iz Makedonije instituciji Pravobranitelja za osobe s invaliditetom. Tijekom posjeta delegacija je izrazila želju da se susretne sa Stručnim savjetom. Na sastanku je delegacija postavljala pitanja vezano uz suradnju Stručnog savjeta s pravobraniteljicom i njihovim ovlastima kao i mogućnostima sudjelovanja pri donošenju propisa.

Rujan: Nakon učestalih pritužbi i postupanja u području pristupačnosti, pravobraniteljica je održala sastanak na temu: *Pristupačnost građevina: javne i poslovne namjene, stambene i stambeno-poslovne namjene, upravne i slične namjene, zdravstveno-socijalne i rehabilitacijske namjene, odgojne i obrazovne namjene, kulturne, športske i rekreacijske namjene, prometne namjene, vjerske, te prostori i površine javne namjene.* Na sastanak je bila pozvana i predstavnica Ministarstva graditeljstva i prostornoga uređenja koja dugi niz godina radi na ovom području. U uvodnom dijelu između ostalog je istaknuto kako je danas pitanje kako svi možemo u svojim sredinama utjecati na osiguravanje pristupačnosti, jer vidimo da često i u slučajevima kada Ured šalje određenu preporuku, upozorenje ili kada obavimo nadzor, nemamo konkretnih pomaka na terenu. Ima naravno i pozitivnih iskustava, ali sve se svodi na to da odluka ovisi o senzibilitetu čelnika/donositelja odluke (gradonačelnika, načelnika, ravnatelja i sl.). Također je pojašnjena prva pravomoćna presuda u ovom području kojom je utvrđena odgovornost RH te je naloženo Ministarstvu pravosuđa kao nadležnom državnom tijelu da osigura potpunu pristupačnost ulaza i prostora Upravnog suda u Rijeci. Prema zaprimljenim podacima od Ministarstva pravosuđa, a vezano za osiguravanje pristupačnosti građevina cjelokupne pravosudne mreže, bitan ograničavajući čimbenik su financijska sredstva. Međutim, postoji svjesnost o problemu i želja za rješavanjem pitanja pristupačnosti. Nakon mišljenja i upozorenja pravobraniteljice, Ministarstvo pravosuđa je odustalo od prvobitne namjere nabavke većeg broja *scalamobila* kojima su željeli osigurati pristupačnost građevina pravosudne mreže (prije svega građevina u kojima se nalaze sudovi)...

Predstavnica MGPU-a je potvrdila kako se slaže da *scalamobili* nisu odgovarajuće sredstvo za osiguravanje i rješavanje pristupačnosti. Također, rekla je kako je do sada učinjen maksimum što se tiče današnjih građevina koje se rekonstruiraju ili obnavljaju. Kod starih građevina sve je prepušteno dobroj volji vlasnika. Kao dobro rješenje smatra način uvjetovanja određenih licenci ili dozvola za rad (npr. kada se radi o građevinama u kojima su smješteni određeni gospodarski subjekti, koje primjerice izdaje Ministarstvo gospodarstva) kao jednog od načina za osiguravanje pristupačnosti. U postupanjima je vrlo važna lokalna razina koja daje dozvole za određene građevinske zahvate, npr. građevinsku dozvolu koja se izdaje na temelju glavnog projekta.

Važno je znati da se Pravilnik o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti odnosi samo na novosagrađene građevine, odnosno na stare građevine samo u slučajevima kada se one rekonstruiraju ili obnavljaju. Projektant odgovara za cjelokupnu dokumentaciju koju je projektirao. Ovlašteni službenik provjera projektну dokumentaciju i još se na kraju provodi tehnički pregled kako bi se utvrdilo da li je sve izvedeno u skladu s projektom. Dakle, postoji više razina kontrole i ako nešto nakon svega toga nije u redu, treba se utvrditi čija je to odgovornost.

Iako su građevine koje su kulturna dobra poseban problem, prije izdavanja građevinske dozvole investitor i kod takvih građevina mora izraditi projektnu dokumentaciju, nije dovoljno da je samo neka građevina upisana u Registar kulturnih dobara, pa da bude svega oslobođena. Još niti u jednom slučaju takva suglasnost nije dana. Istaknuto je kako građevinska inspekcija ne može ništa u slučaju građevina koje se nisu niti obnavljale niti rekonstruirale jer u tim slučajevima sve ovisi o volji vlasnika građevine. Nakon rasprave doneseni su sljedeći zaključci:

- Potrebno je uputiti prijedlog za izmjene važećeg Pravilnika o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti, uzimajući pri tome u obzir prijedloge Hrvatskog saveza slijepih (koje se odnose na taktilne crte) i konkretne prijedloge za izmjenama iz prakse (npr. dimenzije platformi koje bi odgovarale za sve ili većinu invalidskih kolica).
- Nastavno na ranije rasprave na sjednicama Stručnog savjeta, potrebno je uputiti Povjerenstvu Vlade RH za osobe s invaliditetom prijedlog da se rasprave određena pitanja.
- Potrebno je predložiti sastanak s Ministarstvom kulture – institucijom u čijoj su nadležnosti konzervatorski odjeli.
- Nastaviti aktivnosti vezane uz pristup spomenicima kulturne baštine, npr. Meštrovićevom paviljonu i Umjetničkom paviljonu u Zagrebu.

Prosinac: U Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom 12. prosinca 2018. godine održan je sastanak Stručnog savjeta, kao posljednji sastanak u 2018. godini i posljednji sastanak u ovom 2. sazivu. Tema sastanka bila je odgoj i obrazovanje djece s teškoćama u razvoju i mladih s invaliditetom.

U uvodnom dijelu pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je istaknula kako imamo iznimno velik broj osoba s invaliditetom koje nemaju adekvatno obrazovanje, pa čak niti četiri razreda osnovne škole. Njih više od 66% nema niti osnovnu školu. U zaključnoj raspravi bilo je između ostalog riječi o studentima s invaliditetom, prilagodbama tijekom studiranja i uopće o određivanju pojma tko je student s invaliditetom, s obzirom na to da se u vrlo skorom roku planira donošenje Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju. Jedan od zaključaka bio je i da se žurno održi sastanak s nadležnim Ministarstvom znanosti i obrazovanja vezano uz inkluzivno obrazovanje.

U prosincu 2018. godine objavljen je Javni poziv i izbor članova 3. saziva Stručnog savjeta pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2019. godinu.

6. PRIJEDLOZI I PREPORUKE ZA IZMJENE I DOPUNE PROPISA

Tijekom 2018. godine sudjelovali smo u 24 e-Savjetovanja, servisu na kojem državna tijela objavljuju prijedloge propisa u svrhu javnog savjetovanja.

Pravobraniteljica je dala i 61 mišljenje i/ili prijedlog izmjena i dopuna 23 propisa (zakona, podzakonskih akata, nacionalnih planova, strategija i izvješća o provedbi međunarodnih dokumenata), od čega na vlastitu inicijativu 44 prijedloga/mišljenja izmjena i dopuna u 15 propisa. Ostala mišljenja i prijedlozi su dani na traženje nadležnih institucija te na temelju prijedloga pojedinaca i udruga. Prije predlaganja određenih izmjena ili dopuna, pravobraniteljica je sudjelovala ili inicirala više rasprava.

Predstavnici ureda su također kao promatrači sudjelovali na raspravama vezano uz provođenje operativnih programa Konkurentnost i kohezija 2014. - 2020., Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020. i Programa ruralnog razvoja RH za razdoblje 2014. - 2020.

U nastavku navodimo popis, a neke od detaljnijih obrada nalaze se u područjima ovog izvješća.

I. PREGLED e-SAVJETOVANJA TIJEKOM 2018. GODINE

*Nacrt prijedloga Iskaza o procjeni učinaka propisa za Zakon o zdravstvenoj zaštiti, Ministarstvo zdravstva, od 17.07. do 15.09. 2017., izvješće se očekuje 18.09. 2017.; Preneseno iz 2017., izvješće objavljeno 04.04. 2018., **predloženo 1 (općenito), primljeno na znanje 1***

*Konačni prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava, od 11.12. 2017. do 09.01. 2018.; Preneseno iz 2017.,izvješće se očekuje 15.01. 2018., izvješće objavljeno 02.02. 2018., **predloženo 5, prihvaćeno 4, odbijeno 1***

Jačanje poslovanja za društveno poduzetništvo - faza I., Ministarstva rada i mirovinskoga sustava, od 11.01. do 19.01. 2018., izvješće se očekuje 02.02. 2018., izvješće objavljeno 02.02.2018., **predložena 1 (općenito), primljena na znanje 1**

Prijedlog Akcijskog plana provedbe Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije, Ministarstva znanosti i obrazovanja, od 15.01. do 14.02. 2018., izvješće se očekuje do 14.04. 2018., **predložena 1 (općenito), primljeno na znanje 1**

Nacrt Pravilnika o načinu prikupljanja, obrade i dostave statističkih podataka i izvješća iz područja primjene Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, Ministarstva pravosuđa, od 07.02. do 22.02. 2018., izvješće se očekuje 01.03. 2018., izvješće objavljeno 29.03. 2018., **predložena 1 (općenito), primljeno na znanje 1**

Nacrt Pravilnika o načinu provedbe zaštitne mjere obveznog liječenja od ovisnosti, Ministarstvo zdravstva, od 06.03. do 07.04., izvješće se očekuje 07.05. 2018., izvješće objavljeno 07.05. 2018., **predloženo 1, prihvaćeno 1**

Nacrt prijedloga Zakona o zdravstvenoj zaštiti i Prijedlogu iskaza o procjeni učinaka propisa, Ministarstvo zdravstva, od 04.04. do 04.05., izvješće se očekuje 04.06., izvješće objavljeno 26.06. 2018., **predloženo 10, primljeno na znanje 10**

Nacrt Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, od 06.04. do 06.05. 2018., izvješće se očekuje 06.07. 2018. Napomena: Izvješće o e-Savjetovanju nikada nije objavljeno (Pravilnik objavljen u Narodnim novinama, 21.11. 2018., stupio na snagu 29. studenoga)

Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o doplatku za djecu sa Obrascem iskaza procjene učinaka propisa, Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, od 20.04. do 14.05.2018., izvješće se očekuje 20.07. 2018., izvješće objavljeno 15.05. 2018., **predložena 1 (općenito), primljena na znanje 1**

Nacrt prijedloga Protokola o postupanju u slučaju seksualnog nasilja, Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH, od 25.04. do 25.05. 2018., izvješće se očekuje 09.07. 2018., izvješće je objavljeno 18.06. 2018., **predloženo 9, prihvaćeno 8, djelomično prihvaćeno 1**

Prijedlog uredbe o metodologijama vještačenja, Ministarstva rada i mirovinskoga sustava, od 27.04. do 26.05. 2018., izvješće se očekuje 01.06. 2018., izvješće je objavljeno 01.06. 2018., **predloženo 6, prihvaćeno 1, odbijeno 5**

Prijedlog Pravilnika o početnoj i periodičkoj izobrazbi vozača, Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture, od 07.05. do 25.05. 2018., izvješće se očekuje 05.06. 2018., izvješće je objavljeno 01.06. 2018., **predloženo 1, primljeno na znanje 1**

Prijedlog Pravilnika o autobusnim kolodvorima, Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture, od 18.05. do 04.06. 2018., izvješće se očekuje 11.06. 2018., izvješće je objavljeno 13.06. 2018., **predloženo 1, prihvaćeno 1**

Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, Ministarstva pravosuđa, od 30.05. do 14.06. 2018., izvješće se očekuje 28.06. 2018., izvješće objavljeno 18.06., **predloženo 3, odbijeno 3**

Pravilnik o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom, Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava, od 20.06. do 19.07. 2018., izvješće je objavljeno 01.08. 2018., **predloženo 5, odbijeno 5**

Pravilnik o profesionalnoj rehabilitaciji i centrima za profesionalnu rehabilitaciju osoba s invaliditetom, Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava, od 20.06. do 19.07. 2018., izvješće je objavljeno 01.08. 2018., **predloženo 1, odbijeno 1**

Pravilnik o zaštitnim radionicama i integrativnim radionicama za zapošljavanje osoba s invaliditetom, Ministarstva rada i mirovinskoga sustava, od 20.06. do 19.07. 2018., izvješće je objavljeno 01.08. 2018., **predloženo 1, odbijeno 1**

Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom, Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava, od 20.06. do 19.07. 2018., izvješće je objavljeno 01.08. 2018., **predloženo 1, odbijeno 1**

Nacrt prijedloga Zakona o sudskim pristojbama, Ministarstvo pravosuđa, Od 02.07. do 01.08. 2018., izvješće je objavljeno 01.08. 2018., **predloženo 1, prihvaćen 1**

Obrazac prethodne procjene za Zakon o izmjeni Zakona o porezu na promet nekretnina, Ministarstvo financija, od 02.08. do 15.08. 2018., izvješće je objavljeno 15. rujna 2018., **predloženo 2, odbijeno 2**
Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju, Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava od 24.09. do 19.10. 2018., izvješće je objavljeno 19.10. 2018., **predloženo 27, primljeno na znanje 1, odbijeno 26**

Prijedlog Zakona o stažu osiguranja s povećanim trajanjem, Ministarstva rada i mirovinskoga sustava, od 24.09. do 14.10. 2018., izvješće je objavljeno 19. listopada 2018. godine, **predloženo 2, odbijeno 2**
Nacrt prijedloga Pravilnika o provođenju zaštitne mjere obveznog psihosocijalnog tretmana, Ministarstva pravosuđa, izvješće se očekuje 15.11. 2018., izvješće objavljeno 15.11. 2018. godine, **predloženo 4, djelomično prihvaćen 1, primljeno na znanje 2, odbijen 1**

Nacrt prijedloga Zakona o udomiteljstvu, Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, od 21.05. do 15.06., izvješće je objavljeno 22.06. 2018., **predloženo 15, prihvaćeno 2, djelomično prihvaćeno 4, primljeno na znanje 4, odbijeno 5**

Navedeno je prikazano u sljedećoj tablici 5.

e-Savjetovanja na kojima je POSI sudjelovao	Neobjavljena izvješća	Ukupno predloženo odredbi (bez neobjavljenih izvješća)	Prihvaćeno	Djelomično prihvaćeno	Primljeno na znanje	Odbijeno
24 ¹	1 ²	100	18	6	23	53

2. Prijedlozi izravno dostavljeni pisanim putem nadležnim tijelima:

Prijedlog izmjene Zakona o socijalnoj skrbi, Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, **1 prijedlog - nemamo saznanja**.

Nacrt prijedloga zakona o arhivskom gradivu i arhivima, Ministarstvo kulture, **opće mišljenje**.

Prijedlog Uredbe o metodologijama vještačenja, Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava, **opće mišljenje**.

Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, u proceduri, **više prijedloga, većinom prihvaćeni, donesen u studenom 2018.**

Prijedlog izmjene Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, **1 prijedlog - nemamo povratnu informaciju**.

Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, **više prijedloga, djelomično prihvaćeni**.

Zakon o stažu osiguranja sa povećanim trajanjem, **predloženo 2, odbijeno 2**.

Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, **opće mišljenje**.

Zakon o udomiteljstvu, Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, **prijedlozi odbijeni, Zakon je donesen**.

Nacrt Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja na bolničku medicinsku rehabilitaciju i fizikalnu terapiju u kući, Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje, Ministarstvo zdravstva, **prijedlozi djelomično prihvaćeni, u postupku rasprava unutar posebnog povjerenstva**.

Nacrt Zakona o korištenju psa pomagača, Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, sudjelovanje na Okruglom stolu, **prijedlozi prihvaćeni u prošlim raspravama, Zakon u proceduri**.

Zakon o pristupačnosti mrežnih stranica i mobilnih aplikacija tijela javnog sektora, Ministarstvo uprave, **prijedlog prihvaćen, zakon je donesen u 2018. godini**.

Nacrt prijedloga Pravilnika o sigurnosti dizala u uporabi, Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta, **1 prijedlog, nije prihvaćen, Pravilnik donesen početkom 2019. godine**.

Nacrt prijedloga Iskaza o procjeni učinaka propisa za Zakon o zdravstvenoj zaštiti, Ministarstvo zdravstva, **predloženo 1 (općenito), primljeno na znanje 1**

Nacionalni program za zaštitu i promociju ljudskih prava, Vladin ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, **propis u proceduri**.

Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, Ministarstva pravosuđa, predloženo 3, odbijeno 3

Nacrt Pravilnika o provođenju zaštitne mjere obveznog psihosocijalnog tretmana, Ministarstvo zdravstva, **predloženo 4, djelomično prihvaćen 1, primljeno na znanje 2, odbijen 1**

Zakon o porezu na promet nekretnina, Ministarstvo financija, **predloženo 2, odbijeno 2**

Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o doplatku za djecu sa Obrascem iskaza procjene učinaka propisa, Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, predložena 1 (općenito), primljena na znanje 1

Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju, Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava, predloženo 27, primljeno na znanje 1, odbijeno 26

Nacrt Pravilnika o načinu prikupljanja, obrade i dostave statističkih podataka i izvješća iz područja primjene Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, Ministarstva pravosuđa, predložena 1 (općenito), primljeno na znanje 1

Nacrt prijedloga Protokola o postupanju u slučaju seksualnog nasilja, Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH, predloženo 9, prihvaćeno 8, djelomično prihvaćeno 1

6.1. PREPORUKE I UPOZORENJA

Tijekom 2018. godine Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je uputila **394 preporuke/upozorenja** jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, tijelima državne vlasti i drugim pravnim osobama. Od tog broja 70 preporuka se odnosi na opće preporuke i mišljenja upućena na 600 tijela i institucija dok su 3 preporuke upućene na sve jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave. Upućivanjem 297 preporuka predlagali smo rješavanje ostvarivanja prava u pojedinačnim slučajevima koji su posljedično imali utjecaj na veću grupaciju osoba s invaliditetom. Od tog broja 198 je bilo na vlastitu inicijativu institucije, a 27 preporuka i podrški vezano uz projekte i rad udruga osoba s invaliditetom.

U nastavku navodimo sažetke nekih od preporuka:

Pristupačnost i mobilnost

Nakon provedbe anketnog ispitivanja pristupačnosti **tijela javne vlasti HZZO, HZMO i CZSS** osobama s invaliditetom, pravobraniteljica je tijekom 2017. godine uputila u više navrata preporuke istima, odnosno nadležnim MZ-u, MRMS-u te MDOMSP-u. Između ostalog smo preporučili poštivanje propisa te predložili da se pristupi žurno osiguravanju elemenata pristupačnosti u prostorima navedenih tijela s obzirom da su javnopravna tijela vlasti obveznici poštivanja nacionalnih propisa i međunarodnih dokumenata.

MP-u su upućene preporuke i upozorenje vezano uz pristupačnost sudova s obzirom na vrstu pomagala/uređaja koji se planirao ugraditi u većinu prostora sudova koji se planiraju prilagoditi u narednom periodu.

Prava u području mobilnosti i pristupačnosti, usklađivanje zakonodavnog okvira

S obzirom na primjenu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda („Narodne novine - Međunarodni ugovori“, br. 06/07, 03/08 i 05/08) u RH i s obzirom na primjenu Uredbe o metodologijama vještačenja („Narodne novine“, br. 67/17 i 56/18) koja je svojim stupanjem na snagu unijela promjene u način utvrđivanja statusa osoba s invaliditetom i sadržaj rješenja o vještačenjima na temelju kojih osobe s invaliditetom ostvaruju svoja prava, dostavili smo mišljenje i prijedlog da **Povjerenstvo Vlade RH za osobe s invaliditetom** kao posebnu temu raspravi zakonski i podzakonski okvir kojima su uređeni pravo na znak pristupačnosti, pravo na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta (koja se plaća prilikom registracije automobila) i pravo na oslobađanje plaćanja cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom (Smart kartica za osobe s invaliditetom). Smatramo kako su, zbog pritužbi koje Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom kontinuirano zaprima i koje je zaprimao proteklih godina, kao i zbog naših dugogodišnjih zalaganja u područjima

pristupačnosti i mobilnosti, ove teme od iznimnog značenja za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju. Također, bitno je ukazati i na važnost promjena iz zakonodavnog okvira koje su u međuvremenu stupile na snagu i uzrokovale neusklađenosti te učiniti sve kako bi se zajedničkim naporima donijele izmjene i usklađivanja važećih propisa u cilju ostvarivanja ovih prava na pravedniji način u korist osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.

Zaključke sa zadnje sjednice Vladinog povjerenstva za OSI nismo dobili do pisanja ovog Izvješća.

Uključivanje i mobilnost osoba s invaliditetom na području Slavonije, Baranje i Srijema

U prvim danima rada Područnog ureda zaprimljeni su brojni upiti, prijedlozi i primjedbe osoba s invaliditetom i udruga osoba s invaliditetom iz kojih su razvidni problemi i poteškoće s kojima se susreću u svakodnevnom životu. Iz navedenih obraćanja Uredu kao jedan od najvećih problema koji onemogućuje osobama s invaliditetom uključivanje u aktivnosti svakodnevnog življenja i njihovo uključivanje u zajednicu ističe se mobilnost, odnosno nepostojanje ili nedovoljna dostupnost usluga javnog prijevoza prilagođenog osobama s invaliditetom. Navedeno znači da je i dalje prisutan nedostatak senzibiliteta i prepoznavanja važnosti prilagođenog prijevoza za osobe s invaliditetom kao usluge koja je u mnogim sredinama jedini način uključivanja osoba s invaliditetom u život zajednice. Naime, osobe s invaliditetom u slučaju da žive u ruralnim sredinama, a često i u prigradskim naseljima, nemaju mogućnost otići niti do liječnika, a kamo li u knjižnicu, kino, banku, poštu, na sportsko ili kulturno događanje, odnosno do neke druge lokacije od važnosti za njihovu društvenu uključenost. Također smo istaknuli da su se u prvih nekoliko dana rada Područnog ureda u Osijeku, u više navrata osobe s invaliditetom iz raznih krajeva Slavonije, Baranje i Srijema požalile na nemogućnost dolaska u ured zbog nedostupnosti javnog prijevoza, kako u fizičkom tako i u materijalnom smislu. Preporučili smo svim **jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave** da analiziraju potrebe svojih građana – osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, definiraju prioritete u zajedničkoj suradnji s organizacijama civilnog društva ili pojedincima - predstavnicima, koje/i su kroz dugogodišnji rad identificirale njihove potrebe, da naprave dokument - primjenjivu lokalnu strategiju, da posvete pažnju prijevozu i mobilnosti te da osiguraju financijska sredstva iz različitih izvora.

Pristupačan turizam

U svrhu osiguravanja pristupačnog turizma za osobe s invaliditetom uputili smo preporuke **svim turističkim zajednicama jedinica lokalne samouprave** kako bi ispitali koliko je učinjeno na ovom području u odnosu na preporuke pravobraniteljice iz siječnja 2018. godine.

U prosincu 2018. je održan sastanak o pristupačnom turizmu za područje Slavonije nakon čega su također upućene preporuke svim ključnim dionicima - **gradu Osijeku, Osječko-baranjskoj županiji, turističkim zajednicama i udrugama** kako bi se poboljšala dostupnost usluga za turiste s invaliditetom.

Predstavnice Ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom su tijekom posjeta Splitsko- dalmatinskoj i Dubrovačko-neretvanskoj županiji u rujnu 2017. godine obišle i prostore **Specijalne bolnice za medicinsku rehabilitaciju „Biokovka“**, održale sastanak te obišle plažu koja je pod koncesijom bolnice. S obzirom da je jedan od bitnih razloga dolazaka osoba s invaliditetom, kao i roditelja s djecom s teškoćama u razvoju, na rehabilitaciju upravo činjenica da se bolnica nalazi u Makarskoj, odnosno u neposrednoj blizini mora, značajan segment je pristupačnost plaže. To uključuje pristup plaži, prostor plaže, te mogućnost ulaska u more. Prilikom obilaska zamijetili smo kako je sam prostor plaže neadekvatan zbog nagiba pojedinih dijelova plaže, nedostatnosti prostora (iako postoji ograđeni dio koji zauzima znatan dio plaže - u smjeru lijevo dolje), te su površine neujednačene visine na dijelovima gdje su postavljene betonske ploče, a na dijelovima gdje je šljunak potpuno je nepraktično za osobe koje se kreću pomoću ortopedskih pomagala. Svjesni činjenice da mnoge osobe s invaliditetom vrlo rado dolaze u Makarsku i da postoji mogućnost popravka i izrade prostora koji bi bio daleko pristupačniji osobama s invaliditetom, uputili smo preporuku upravi Bolnice te podsjetili na važeće zakonodavstvo i obveze po istom. Preporuka je djelomično prihvaćena.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u radu je uočila poteškoće u **pristupu osoba s invaliditetom, grobljima i mrtvačnicama**. Osobama koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica i drugih pomagala i

osobama sa smanjenom pokretljivošću je arhitektonskih prepreka gotovo uvijek neprilagođen pristup mrtvačnicama, sanitarnom čvoru, a često i kretanje na grobljima. **Jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave** podsjetili smo na obveze sukladno nacionalnim propisima te zatražili poduzimanje aktivnosti sukladno preporuci. Preporuka je djelomično prihvaćena.

U svom radu upoznati smo **kako i dalje nisu svi područni uredi Hrvatskih pošta pristupačni osobama s invaliditetom** koje se kreću uz pomoć pomagala, kao i osobama smanjene pokretljivosti. Podsjetivši Hrvatske pošte kao i pojedine područne urede na obveze sukladno Pravilniku o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („*Narodne novine*“, br. 78/13), preporučili smo žurno poduzimanje radnji u svrhu uklanjanje arhitektonskih i drugih prepreka kako bi se osobama s invaliditetom osigurao nesmetan pristup i dostupnost usluge koju pružaju djelatnici Hrvatskih pošta. Preporuka je djelomično prihvaćena.

Odgoj i obrazovanje

Preporuke Ministarstvu znanosti i obrazovanja

- Preporuke za Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima

U dijelu odredbi kojima se definira podrška pomoćnika u nastavi i stručnog komunikacijskog posrednika predložili smo da se taj oblik podrške odredi kao oblik razumne prilagodbe. Cilj potpore pomoćnika u nastavi i stručnog komunikacijskog posrednika je izjednačavanje mogućnosti učenika s teškoćama u razvoju po načelu razumne prilagodbe u svrhu osiguravanja njemu primjerenog odgoja i obrazovanja, odnosno sudjelovanje u onom sustavu komunikacije koji preferira gluhi, nagluhi ili gluhoslijepi učenik. Osiguravanje ovih oblika razumne prilagodbe ne pretpostavlja oslobađanje učenika s teškoćama u razvoju od obavljanja određenih zadataka i snižavanje ishoda učenja, već samo prilagodbu načina njihova ostvarivanja. Osiguravanje pomoćnika u nastavi i stručnog komunikacijskog posrednika ne oslobađa obaveze osiguravanja i svih ostalih potrebnih oblika razumne prilagodbe u odgojno-obrazovnom okruženju.

Potaknuti medijskim napisima o slučaju djevojčice za koju škola u koju je upućena nije imala informaciju o njezinom dolasku, sukladno ovlastima uputili smo preporuku **Ministarstvu znanosti i obrazovanja** za izmjenom prakse i propisa koji uređuju **upis učenika s teškoćama u razvoju u prvi razred osnovne škole**. Smatramo da propis kojim se uređuje proces određivanja primjerenog programa školovanja i upis u I. razred treba čvrsto garantirati da će učenik s teškoćama u razvoju odnosno njegov roditelj, kao i svi drugi, prije početka školovanja imati pravomoćnu odluku o školi i programu koji će pohađati. Za kvalitetno uključivo obrazovanje potrebna je pravodobna priprema škole, djeteta i roditelja, te stoga početak pripreme treba definirati odmah nakon završetka tekuće školske godine. Predložili smo da se do odgovarajuće izmjene propisa sve urede državne uprave potakne da posebnu pozornost u postupcima upisa učenika s teškoćama u razvoju usmjere na pravodobnost u svim fazama postupka, te na informiranje roditelja o tijeku postupka i upisu djeteta u školu. Preporuka je djelomično prihvaćena.

Rane intervencije

Na inicijativu i u organizaciji Centra za socijalnu skrb **Brač – Supetar**, predstavnice pravobraniteljstva sudjelovale su na susretu čelnika lokalne samouprave i ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja, te udruga za djecu s teškoćama u razvoju, na kojem su se razmatrale mogućnosti osiguravanja potpore uključivanju djece s teškoćama u razvoju u predškolske ustanove. Na ovom sastanku izneseni su glavni problemi s kojima se suočavaju djeca s teškoćama u razvoju i njihovi roditelji, ali i stručnjaci u podršci - nedostatak usluga za podršku ranom razvoju djeteta, nedostatan broj stručnjaka za rad s djecom s teškoćama u razvoju, nedovoljna suradnja različitih dionika u procesu podrške ranom razvoju djeteta. Činjenica da se radi o otoku, utječe i na neke druge odrednice odgojno-obrazovne uključenosti djece s teškoćama u razvoju. Sukladno rečenom Pravobraniteljica je uputila preporuke svim ključnim dionicima - **jedinicama lokalne samouprave, centru za socijalnu skrb, predškolskim ustanovama,**

Agenciji za odgoj i obrazovanje i nadležnom Ministarstvu kako bi se osigurala podrška svakom djetetu sukladno njegovim potrebama. Preporuka je djelomično prihvaćena.

Temeljem ovlasti iz čl. 12. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („*Narodne novine*“, br. 107/07) izvršen je **obilazak Kabineta za ranu intervenciju** koji djeluje kao program **Caritasa Zadarske nadbiskupije** od 2014. g. Kabinet provodi postupke dijagnostike, odnosno rane razvojne procjene, terapijski rad s djecom i obiteljima, poslove savjetovališta za roditelje i obitelji te održavanje radionica. Korisnici programa su djeca s razvojnim teškoćama ili rizicima u dobi od 0-4 godine (iznimno do šeste godine) i njihove obitelji, odgojitelji i drugi stručnjaci koji se bave malom djecom, roditelji i šira javnost. U periodu od 01.01.2018 godine do 01.10.2018. u rad Kabineta za ranu intervenciju bilo je uključeno preko 120 djece i njihovih obitelji. Trenutno je u rad Kabineta uključeno preko 70 djece dok su termini za ranu razvojnu procjenu popunjeni do siječnja 2019. godine. Zadarska županija obuhvaća i gradove i općine u zaleđu i na otocima, te je u daljnjem razvoju ovog programa svakako potrebno osigurati pružanje usluge svakom djetetu u potrebi, neovisno o tome gdje živi. Stoga smo preporučili **Zadarskoj županiji, gradu Zadru te Centru za socijalnu skrb** da sukladno obavezama razvoja i širenja mreže socijalnih usluga namijenjenih djeci u riziku poduzmu sve potrebne mjere i aktivnosti da se Kabinetu za ranu intervenciju trajno osiguraju svi potrebni uvjeti za kvalitetan rad.

Više o navedenim preporukama možete pogledati u području *Djeca s teškoćama u razvoju*.

Prvi i neizostavni korak u izgradnji sustava rane intervencije u RH bio je osnivanje Upravljačkog tijela za ranu intervenciju kao tijela odgovornog za usmjeravanje i koordiniranje procesa izrade Nacionalnog strateškog plana za stvaranje sustava rane intervencije u djetinjstvu i za pružanje podrške razvoju Akcijskog plana, smjernica, standarda i procedura za usluge rane intervencije. Dogovoreni rok za osnivanje ovog tijela definiran i zaključcima Konferencije o ranoj intervenciji održane u prosincu 2017. godine bio je kraj siječnja 2018. godine, ali nakon višemjesečnog odugovlačenja i nekoliko požurnica koje smo upućivali **Vladi, Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku i Ministarstvu zdravstva**, nacrt odluke o osnivanju povjerenstva za ranu intervenciju dostavljen nam je tek u studenom 2018. godine. Premda smo žurno dostavili naše prijedloge te ih na zajedničkom sastanku usuglasili s predstavnicima navedenih ministarstava, do pisanja ovog izvješća Vlada nije donijela Odluku o osnivanju povjerenstva za ranu intervenciju.

Zapošljavanje i rad

Budući da je zaštitna radionica „Suvenir Arbor“ iz Sirača ukazala na potrebu osiguravanja dodatnih količina sirovina u trupcima (bukva, hrast), kako ne bi bilo dovedeno u pitanje izvršavanje ugovorom preuzetih obveza izrade i isporuke proizvoda od drva te sama održivost poslovanja, pravobraniteljica je, nakon održanog sastanka s ravnateljem zaštitne radionice i stručnim suradnicima iz **Ministarstva poljoprivrede, Udruženju drvno - prerađivačke industrije pri Hrvatskoj gospodarskoj komori** uputila preporuku za osiguravanje dodatne količine sirovina putem aneksa postojećem pismu razumijevanja s ciljem održivosti poslovanja, ali i daljnjeg razvijanja te novih zapošljavanja osoba s invaliditetom.

U okviru savjetovanja sa zainteresiranom javnošću o ključnim elementima Poziva na dostavu projektnih prijedloga **"Jačanje poslovanja za društveno poduzetništvo - faza I."**, **Ministarstva rada i mirovinskog sustava**, pravobraniteljica je pozdravila prepoznatu potrebu za osiguravanjem i financiranjem razumne prilagodbe osobama s invaliditetom i kroz projekte kojima je cilj osnažiti društveno poduzetništvo te je preporučila i dalje razvijati mogućnosti i modalitete financiranja prilagodbi za osobe s invaliditetom na radnom mjestu. Komentar je primljen na znanje.

Tijekom 2018. godine poslodavcima je u više navrata upućena **opća preporuka o zapošljavanju osoba s invaliditetom** kako bi ih se upoznalo s propisima koji uređuju ovo područje te pravima i obvezama koje za poslodavce iz toga proizlaze. Posebno je naglašena obveza osiguravanja razumne prilagodbe pri provođenju postupaka zapošljavanja i tijekom radnog vijeka. Budući da mnogi poslodavci još uvijek nisu upoznati s mogućnostima koje su im na raspolaganju kada zapošljavaju osobe s invaliditetom

poput npr. mogućnosti ostvarivanja raznovrsnih poticaja sukladno propisanim uvjetima, ovim preporukama detaljno je obuhvaćeno i to područje.

Mirovinsko osiguranje

Ministarstvu rada i mirovinskoga sustava dostavili smo preporuku da se nadopuni čl. 59. st. 2. ZOMO-a na način da se kao dan s kojim nezaposlena osoba (osoba izvan sustava rada) stječe pravo na invalidsku mirovinu odredi dan podnošenja zahtjeva, u svim slučajevima kada nije ispoštovan zakonski rok iz čl. 125. st. 8., odnosno uvijek kada je protekao rok od šest mjeseci od dana podnošenja zahtjeva pa do donošenja rješenja o pravu na invalidsku mirovinu.

Naime, čl. 125. st. 8. propisano je da HZMO mora donijeti rješenje u roku od šest mjeseci od dana podnošenja zahtjeva osiguranika, odnosno od dana podnošenja prijedloga doktora medicine, što HZMO nikada ne poštuje, te kako osiguranik koji je izvan radnog odnosa ne bi bio zaknut za svoje pravo na invalidsku mirovinu zbog dugotrajnosti samog postupka od podnošenja zahtjeva do vještačenja (koji u prosjeku traje godinu dana), predložili smo navedenu odredbu.

Ministarstvu rada i mirovinskoga sustava dostavili smo preporuku da se nadopuni čl. 69. ZOMO-a glede ostvarivanja prava na obiteljsku mirovinu na način da ukoliko se osoba s invaliditetom nije mogla zaposliti, a takva nezaposlenost je dulja od 2 godine, HZZ bi trebao imati obvezu uputiti ju u Centar za profesionalnu rehabilitaciju u svrhu utvrđivanja radne sposobnosti i priznavanja prava na profesionalnu rehabilitaciju. Takvo rješenje bi trebao donositi HZZ jer se radi o osobama izvan sustava rada. U slučajevima da se osoba unatoč provedenom postupku profesionalne rehabilitacije zbog težine i trajnosti svog invaliditeta ne može osposobiti za bilo kakav posao ta činjenica bi trebala biti utvrđena rješenjem o potpunoj radnoj nesposobnosti što bi predstavljalo osnovu za ostvarivanje prava na obiteljsku mirovinu kada se steknu zakonski uvjeti. Mišljenja smo da treba regulirati slučajeve kada se osoba s invaliditetom zaposli, ali kada kod nje zbog nastalih promjena u zdravstvenom stanju nastupi potpuni gubitak radne sposobnosti, a nema uvjete za stjecanje prava na vlastitu invalidsku mirovinu. Smatramo da joj u takvom slučaju treba omogućiti stjecanje prava na obiteljsku mirovinu.

Ministarstvu rada i mirovinskoga sustava predlagali smo prilikom donošenja novog Zakona o stažu osiguranja s povećanim trajanjem da se datum početka staža osiguranja s povećanim trajanjem prilikom vještačenja utvrđuje iz medicinske dokumentacije od onog datuma koji je naveden i vidljiv iz zahtjevu priložene medicinske dokumentacije iz koje se vidi trajnost zdravstvenog stanja, odnosno da je trajna bolest tada postojala, pod uvjetom da je osoba bila u radnom odnosu. Također, predlagali smo izmjenu čl. 26. koji regulira, nabraja oštećenja, invaliditet osoba koje mogu ostvariti pravo na beneficirani radni staž. Oba naša prijedloga odbijena su od strane MRMS-a.

Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku prilikom donošenja Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o doplatku za djecu, iznijeli smo preporuku da bi dohodovni cenzus trebalo povećavati na godišnjoj bazi (osnovi), sukladno rastu plaća, inače će dječji doplati i dalje biti primanje za socijalnu kategoriju građana što njemu primarno nije svrha. Dječji doplati bi trebali primati svi roditelji bez obzira na primanja, dok bi siromašne obitelji uz dječji doplati trebale primati dodatni obiteljski dodatak. Uz pitanje pronatalitetnog dodatka predlagali smo da se pronatalitetni dodatak u iznosu od 500 kuna ne vezuje za cenzus. On za sada ne smije prelaziti dohodovni cenzus, odnosno primaju ga samo obitelji koje već ostvaruju dječji doplati, te smo predlagali da na njega imaju pravo svi roditelji u Hrvatskoj koji imaju troje ili više djece bez obzira prelaze li dohodovni cenzus, odnosno određeni prihod po članu kućanstva.

MDOMSP je navelo da ne prihvaća naše preporuke s obzirom da trenutne gospodarske prilike nisu povoljne za izmjene, ali da će se u narednom periodu uzeti u obzir.

Preporuke o sudjelovanju/prisustvovanju osoba s invaliditetom u javnom i društvenom životu

Preporuku upućenu medijima o potrebi korištenja konvencijskih termina prilikom javnih nastupa kako bi se utjecalo na destigmatizaciju osoba s invaliditetom, kao i **preporuku** o poticanju i podržavanju njihovog uključivanja u društveni život čime bi se doprinijelo promicanju konvencijskog načela ravnopravnosti koje je RH kao potpisnici Konvencije i dužnost, uputili smo **saborskim odborima, Vladi RH i ministarstvima**. **Preporučili** smo nositeljima vlasti kao i članovima političkih stranaka da svoj

utjecaj koji imaju kao javne osobe na oblikovanje javnog mišljenja i stavova, koriste za podizanje svijesti i putem društvenih mreža.

Preporučili smo revidiranje statuta političkih stranaka i etičkih kodeksa u duhu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom-ukoliko isto već nije sadržano u postojećim dokumentima političkih stranaka, monitoriranje istupa članova pojedine političke stranke te sankcioniranje istupa onog člana političke stranke koji ima za posljedicu uvredljivo, ponižavajući, dehumanizirajuće i diskriminatorno postupanje prema osobama s invaliditetom te korištenje društvenih mreža radi podizanja svijesti.

Zdravstvo

Na temelju višegodišnjih zalaganja za izgradnju centra koji bi trebao na jednom mjestu omogućiti kvalitetnije liječenje i rehabilitaciju osoba sa spinalnim ozljedama, uputili smo preporuku **MZ-u** za osiguravanje financiranja realizacije projekta izgradnje/osnivanja Spinalnog centra „Junona“ u Varaždinskim toplicama.

Program Preventivna pokretna mobilna mamografija i preventivni ginekološki pregledi

Županijama i županijskim Zavodima za javno zdravstvo preporučili smo provođenje programa „Preventivna pokretna mobilna mamografija“ i preventivnih ginekoloških pregleda. Zdravstvene akcije koje se odvijaju izvan bolničkog kompleksa, bliže korisnicima, svakako su pozitivne jer nisu svi u mogućnosti dolaziti na preglede u bolnicu zbog dodatnih troškova, problema s prijevozom iz ruralnih područja, teže mobilnost i dr. Zbog toga su potrebni razni mobilni timovi, neovisno o grani medicine, kako bi se zdravstvena usluga učinila dostupnom. Inicijativa Nastavnog zavoda za javno zdravstvo „Dr. Andrije Štampar“ i Gradskog ureda za javno zdravstvo grada Zagreba: *Program preventivne pokretne mobilne mamografije* je pohvalna te smo preporučili svim županijskim zavodima za javno zdravstvo da se po uzoru na takvu inicijativu, pregledi učine dostupni svim ženama pa onda i ženama s invaliditetom u manje urbanim i ruralnim sredinama, a posebno vodeći računa o pristupačnosti pregleda vezano za specifične potrebe koje proizlaze iz samog invaliditeta.

Statističko vođenje podataka o preventivnim pregledima žena s invaliditetom

Ne postoji službena statistička baza podataka na razini države iz koje bi bio vidljiv odaziv žena s invaliditetom na preventivne preglede. Zavodi za javno zdravstvo su povodom istraživanja pravobraniteljice o odazivu na preventivne preglede žena s invaliditetom, odgovorili kako je odaziv žena izrazito nizak, dok neke županije navode kako upita o provođenju bilo kojeg preventivnog programa nije niti bilo. Pojedini Zavodi su u svojim odgovorima ujedno i predložili i moguća rješenja u pogledu vođenja statističkih podataka, a koja izlažemo u nastavku teksta u vidu **preporuka** koje smo uputili **Ministarstvu zdravstva**:

- razmotri mogućnost kreiranja baza podataka/žena s invaliditetom koje obavljaju preglede dojki (mamograf, ultrazvuk) kao i ginekološke preglede s pripadajućim informacijama kako bi se one mogle usporediti s popisom pozvanih/odazvanih žena te tako saznati jesu li i u kojem postotku žene s invaliditetom obavile mamografiju/ginekološki pregled
- razmotri mogućnost vođenja evidencije osoba s invaliditetom po spolu u informatičkom sustavu koji vode liječnici opće medicine i ginekolozi.
- revidira *mamma upitnik* sa pitanjima vezano za invaliditetom kako bi se lakše prikupili podaci o ženama s invaliditetom koje su obavile pregled.

Pristupačnost preventivnih pregleda žena s invaliditetom

Žene s invaliditetom posebice one s težim tjelesnim invaliditetom sklonije su zanemarivanju svog zdravstvenog stanja, budući da im je svaki odlazak liječniku otegotan zbog nekog vida nepristupačnosti (mjesta, ordinacije, pomagala). Od izrazite važnosti je da se medicinski pregledi učine pristupačnima ženama i djevojkama s invaliditetom u svim zdravstvenim ustanovama. Država potpisnica Konvencije dužna je rješavanju problema pristupiti sustavno i organizirano na nivou države potpisnice.

Pravobraniteljica **preporuča Ministarstvu zdravstva** poduzimanje daljnjih radnji za opremanje zdravstvenih ustanova potrebnom ginekološkom opremom.

Ujedno **preporuča** i rad na pristupačnosti u pogledu obavljanja pregleda dojki u zdravstvenim ustanovama na području cijele države, a pogotovo na pristupačnosti zdravstvenih ustanova u ruralnim krajevima.

Podizanje svijesti o preventivnim pregledima žena s invaliditetom

Istraživanje potvrđuje da je sam odaziv žena s invaliditetom na preventivne preglede nizak. Kao razlog tome, osim nepristupačnosti mjesta i opreme, može biti uopće i sama svijest žene s invaliditetom o potrebi obavljanja takvih pregleda. **Preporučili smo Ministarstvu zdravstva** da u suradnji sa Hrvatskom liječničkom komorom, liječnicima opće medicine, u suradnji sa komorom medicinskih sestara poduzme radnje vezano za osnaživanje i podizanje svijesti žena s invaliditetom o potrebi preventivnih pregleda.

Pojedine **udruge osoba s invaliditetom** provode edukaciju i savjetovanja žena s invaliditetom, članica udruge, o potrebi obavljanja preventivnih pregleda. S obzirom na rezultate istraživanja o načelno niskom odazivu na preglede, **preporučili smo** svim udrugama osoba s invaliditetom na području RH da provode aktivnosti usmjerene osnaživanju žena s invaliditetom kao i savjetovanja o potrebi samih pregleda, kako bi žene u što većem broju odlazile na preglede

Provođenje fizikalne terapije u kući

Direkciji **HZZO-a i Ministarstvu zdravstva** pravobraniteljica je upućivala preporuke o potrebi pronalaska rješenja nastalog problema radi nastavka provođenja fizikalne terapije u kući. Upoznati smo da se radilo o područjima grada Zagreba i Zagrebačke županije, na otocima, ali i na području cijele RH. **Preporučili smo** da se pronađe primjeren način kako bi osigurane osobe Zavoda bile u mogućnosti na vrijeme dobiti potrebnu uslugu.

Potreba usklađivanja radnog vremena fizioterapeuta

U pravilu ustanove organiziraju radno vrijeme u jutarnjoj smjeni koja se podudara s obavezama osobama s invaliditetom koje su zaposlene ili na školovanju. Pritužbe odnosno upiti koje pravobraniteljica zaprima ukazuju na potrebu fleksibilnije organizacije rada te potrebu pružanja fizikalne terapije i usluga medicinske njege i u popodnevnoj smjeni. Iz odredaba Pravilnika ne proizlaze odredbe o radu fizioterapeuta na terenu, odnosno radno vrijeme fizioterapeuta kada pružaju fizikalnu terapiju izvan jedinica/ustanova. Imajući u vidu da rad na terenu nije jasno propisan, ustanove odnosno privatne prakse koje pružaju uslugu fizikalne terapije propisuju radno vrijeme diskrecijski, primjenjujući Zakon o radu i Pravilnik, na njima najprihvatljiviji način. Uslijed nemogućnosti realizacije priznate usluge prekršena su prava osiguranih osoba Zavoda, stoga smo **preporučili Ministarstvu zdravstva i HZZO-u** da se Pravilnik dopuni sa konkretnijom odredbom o radnom vremenu fizioterapeuta na terenu odnosno da se rad fizioterapeuta propiše na drugačiji način kako bi osobe kojim je fizikalna terapija potrebna, ista bila pružena i u popodnevnim satima. **Preporučeno** je i konkretnije definiranje i/ili organiziranje radnog vremena medicinskih sestara iz ustanova koje pružaju zdravstvenu njegu na terenu.

Potreba opsežnijeg obrazloženja liječnika specijaliste o potrebi medicinske usluge

Postupajući po dostavljenim pritužbama i uvidom u dostupnu medicinsku dokumentaciju, mišljenje liječnika specijaliste o potrebi provođenja fizikalne terapije ili bolničke medicinske rehabilitacije, vidljivo je kako su pojedina obrazloženja liječnika štura te se često sastoje od jedne rečenice kojom se konstatira ne/postojanje medicinskih indikacija. Stoga smo **preporučili HZZO-u** izdavanje upute liječnicima specijalistima o potrebi detaljnijeg obrazloženja o ne/postojanju medicinskih indikacija prilikom zauzimanja stava/mišljenja o postojanju istih.

Usklađivanje Zakona o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece sa Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom

Odbor za prava osoba s invaliditetom u svojim Zaključnim primjedbama o Inicijalnom izvješću Hrvatske u 2015. g. izrazio je zabrinutost što djeca i odrasle osobe s invaliditetom mogu na temelju zakona u sustavu zdravlja biti sterilizirani na zahtjev roditelja ili skrbnika, bez njihovog slobodnog i informiranog pristanka. Takvo postupanje je protivno čl. 17. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koja je za RH obvezujući međunarodni dokument. **Hrvatskom saboru i Ministarstvu zdravstva** smo preporučili da se prilikom izrade novog zakona rukovode odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i preporukama Odbora, kao i obvezom podnošenja novog izvješća Odboru za prava osoba s invaliditetom povodom zaključnih primjedbi o Inicijalnom izvješću Hrvatske iz 2015. godine.

Revidiranje Pravilnika o ortopedskim i drugim pomagalicama

S obzirom na protek roka, kao i činjenicu kontinuiranog revidiranja Pravilnika o ortopedskim i drugim pomagalicama pravobraniteljica je **preporukom** upućenom **Hrvatskom liječničkom zboru, Agenciji za lijekove i medicinske proizvode, Povjerenstvu za ortopedska pomagala te Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje** ukazala na nužnost priznavanja **prava na baterije za slušna pomagala** svim osobama koje koriste slušne aparate, na način kako je to bilo propisano prije izmjene i dopune Pravilnika („Narodne novine“, br. 54/14). Naime, navedenom izmjenom pojedine kategorije osoba s istom težinom oštećenja sluha izgubile su pravo na ostvarivanje prava na baterija za slušne aparate. Navedenom izmjenom Pravilnika, pravo na baterije se nadalje osigurava samo djeci do 18. godine života koja su na redovitom školovanju dok ostale osoba s oštećenjem sluha trebaju samostalno snositi troškove baterija.

Socijalna zaštita

Preporuka Domu za odrasle osobe Zagreb i MDOMSP povodom obilaska Doma za odrasle osobe Zagreb, podružnice Mirkovec

Nakon izvršenog obilaska Doma za odrasle osobe Zagreb, podružnice Mirkovec, pravobraniteljica je Domu, kao i nadležnom Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku uputila preporuku kako je, s obzirom na to da nije predviđena transformacija ove podružnice, nju potrebno prostorno prilagoditi za dugotrajni boravak osoba s invaliditetom, na način da se bez odgađanja ženski dio zgrade učini pristupačnim čime će se i nepokretnim korisnicima omogućiti izlazak izvan zgrade. Potrebno je smanjiti broj kreveta u sobama te osigurati svim korisnicima ormar za odlaganje osobnih stvari. Preporučeno je poduzeti mjere radi poboljšanja kvalitete zdravstvene skrbi od strane liječnika specijalista psihijatrije.

Preporuka Domu zdravlja Krapinsko-zagorske županije povodom obilaska Doma za odrasle osobe Lobar-grad

Prilikom redovnog obilaska Doma za odrasle osobe Lobar-grad pravobraniteljica je zaprimila pritužbu o padu kvalitete zdravstvene usluge za korisnike doma zbog ukidanja ambulate liječnice obiteljske medicine koja je djelovala u Domu zbog čega je sada korisnicima liječnik dostupan svega 2 puta tjedno po 3.5 sati, što ravnateljica smatra nedovoljnim. Domu zdravlja Krapinsko-zagorske županije upućena je preporuka da se poduzmu mjere kako bi se osobama s invaliditetom, smještenima u Domu Lobar-grad osigurala lako dostupna i kvalitetna zdravstvenu skrb, osiguravanjem rada liječnika u domskoj ambulanti svakodnevno 4 sata.

Preporuka Domu za odrasle osobe Sv. Frane Zadar i MDOMSP povodom obilaska Doma za odrasle osobe Sv. Frane Zadar

Na temelju utvrđenog prilikom obavljenog obilaska, pravobraniteljica je preporučila Domu nastaviti razvijati izvaninstitucionalne usluge skrbi za osobe sa psiho-socijalnim teškoćama. Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku preporučeno je osigurati preduvjete odnosno potaknuti intenzivniji razvoj izvaninstitucionalnih usluga koje pruža dom te potom potaknuti centre za socijalnu skrb na području Zadarske županije da analiziraju potrebe korisnika sa psiho-socijalnim teškoćama za

izvaninstitucijskim uslugama te da ih usmjere na korištenje dostupnih usluga radi pružanja podrške njihovom ostanku u zajednici, umjesto usmjeravanja na uslugu stalnog smještaja. Preporučeno je ostvariti suradnju s gradom i županijom, kako bi i oni doprinijeli širenju izvaninstitucionalnih usluga.

Preporuka Obiteljskom domu Smiljan i MDOMSP povodom obilaska Doma Smiljan

Prilikom obilaska Obiteljskog doma Smiljan uočen je patronizirajući stav prema smještenim korisnicama iposljedično ograničavanje mnogih njihovih prava i sloboda. Stoga je Domu upućena preporuka kako je nužno osigurati pravo na slobodu kretanja svim korisnicama kod kojih ne postoji opasnost od ugrožavanja vlastitog života ili zdravlja i pružiti potrebnu podršku u ostvarivanju ovog prava onim osobama kod kojih za to postoji potreba. U okviru radne terapije potrebno je potaknuti razvijanje sposobnosti za uključivanje korisnica u aktivnosti svakodnevnog života. Korisnicama je nužno osigurati pravo na komuniciranje, na osobne izbore i izražavanje vlastitog identiteta, kao i privatnost, pravo na dostojanstvo, izražavanje seksualnosti i pravo na osobne izbore. Ministarstvu je preporučeno upozoriti centre za socijalnu skrb na obvezu izrade Individualnog plana uz aktivno sudjelovanje korisnica, njihove obitelji i pružatelja usluge.

Ostvarivanje i zaštita roditeljskih prava osoba s invaliditetom

MDOMSP-u je upućena preporuka, da se u skladu s obvezama preuzetima ratifikacijom Konvencije o pravima osoba s invaliditetom te preporukama Odbora UN-a koje su dane povodom inicijalnog izvješća RH o provedbi Konvencije poduzmu konkretne mjere radi ustrojavanja sustava podrške roditeljstvu osoba s invaliditetom, a s obzirom na opažanje pravobraniteljice da nisu poduzete aktivnosti s ciljem razvijanja usluga koje bi bile na raspolaganju roditeljima s invaliditetom, kroz koje bi im se pružila pomoć u izvršavanju roditeljskih dužnosti, čime bi se spriječilo odvajanje djece od roditelja zbog njihovog invaliditeta.

Preporuka upućena CZR Varaždin i MDOMSP povodom obilaska ustanove

Centru za rehabilitaciju Varaždin preporučeno je osigurati korisnicima mogućnost boravka izvan kreveta prema vlastitoj želji i mogućnostima zapošljavanjem dostatnog broja osoblja ili na drugi način (primjerice angažiranjem volonterske pomoći) te osigurati adekvatne prostorne uvjete, vezano uz veličinu sobe, odnosno broj korisnika u sobi, kako bi se omogućilo nesmetano i primjereno kretanje u sobi u invalidskim kolicima, odnosno nesmetan transfer krevet-kolica. Nadležnom Ministarstvu preporučeno je zakonskim izmjenama povećati iznos pomoći za osobne potrebe, a korigiranjem visine ugovorene cijene osigurati dostatna financijska sredstva za skrb o korisnicima u ovoj instituciji.

Povreda prava na slobodu osoba lišenih poslovne sposobnosti smještenih u ustanove socijalne skrbi bez vlastitog pristanka

Pravobraniteljica je MDOMSP dostavila mišljenje kako je praksa smještanja osoba s invaliditetom, lišenih poslovne sposobnosti u institucije socijalne skrbi bez vlastitog pristanka, a uz pristanak njihovog skrbnika protivna Ustavu RH i Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, a osobama smještenima bez vlastite volje u institucije socijalne skrbi nezakonito je oduzeta sloboda. Stoga je upozoreno na neodgodivu nužnost transformacije ustanova u centre za pružanje usluga u zajednici te intenziviranje razvoja usluga podrške neovisnom življenju u zajednici. Nadalje je preporučeno upozoriti centre za socijalnu skrb na prava osoba s duševnim smetnjama na podnošenje prijava, prijedloga, pritužbi, prigovora, žalbi i drugih pravnih lijekova nadležnim državnim tijelima, što uključuje i pravo na iste dobiti odgovor.

Tijekom obilazaka i uvida u načine i kvalitetu pružanja **usluga organiziranog stanovanja** uočene su teškoće s kojima se susreću pojedini pružatelji ovih usluga obzirom na nejednake uvjete u kojima djeluju kao i neusklađenu regulativu u tom području te smo još prošle godine Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku ukazali na nerazmjer u cijeni usluge organiziranog stanovanja koju pružaju te da i među različitim privatnim pružateljima usluge organiziranog stanovanja postoje razlike u ugovorenoj cijeni usluge po korisniku. Budući da je jedna od prioritarnih zadaća

Ministarstva razvoj i širenje usluga u zajednici, upravo kako bi se podržalo pravo osoba s invaliditetom na neovisno življenje i sudjelovanje u životu zajednice, **Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku** smo početkom 2018. uputili preporuku da što prije definiraju okvir unutar kojeg će biti moguće jednostavnije licenciranje i efikasnije nadziranje kvalitete socijalnih usluga te usklađivanje u cijena usluga između različitih pružatelja izvaninstitucionalnih usluga. Bez dostupne mreže usluga ne može biti zadovoljeno pravo svih osoba s invaliditetom da žive u svojim zajednicama uz podršku, a usklađivanje svih usluga sa standardima kvalitete nužan je preduvjet poštivanja i drugih prava osoba s invaliditetom koja su im zajamčena Konvencijom.

Da je važno redovito nadzirati **usklađenost usluga s minimalnim standardima, potvrđuje i slučaj Centra za rehabilitaciju iz Zadra** koji ima sklopljen ugovor o međusobnoj suradnji s Ministarstvom za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku za 7 korisnika s višestrukim teškoćama u razvoju. S obzirom na dojam prilikom našeg nenajavljenog obilaska da je djelatnost Centra svedena na čuvanje korisnika i osiguravanje obroka za vrijeme dok roditelji rade te nemogućnost ostvarivanja uvida u programe Centra kao i individualne programe korisnika, rješenje o osnivanju, ispunjavanju minimalnih uvjeta i ugovorenoj cijeni, predloženo je **Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku** krajem prosinca 2018. da se u navedenom Centru za rehabilitaciju provede inspekcijski nadzor, te utvrdi kvaliteta pružene usluge i usklađenost rada Centra sa propisima o minimalnim standardima za pružanje socijalnih usluga. Do pisanja ovog Izvješća nismo dobili odgovor o učinjenome povodom ove preporuke.

Pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom zabrinjava što je **otpor prema napuštanju prisilnih postupanja u psihijatrijskim ustanovama i nerazumijevanje odredbi Konvencije i smjernica Svjetske zdravstvene organizacije prisutan i na najvišoj zakonodavnoj razini odnosno u Hrvatskom saboru** koji je 2008. godine u cijelosti ratificirao UN-ovu Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom koja je zabranila prisilna postupanja. Iako je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u više navrata nastojala informirati saborske zastupnike o odredbama Konvencije koje su po pravnoj snazi iznad nacionalnih zakona, izjava člana Saborskog odbora za zdravstvo i socijalnu politiku izrečena na tematskoj sjednici Odbora posvećenoj dječjoj i adolescentskoj psihijatriji 14. studenoga 2018. pokazuje zabrinjavajuću razinu neinformiranosti o alternativama prisilnih postupanja, obvezama Hrvatske prema međunarodnim pravnim ugovorima i ulozi pravobraniteljice koja je dužna te obaveze promicati i upozoravati na njihova kršenja. Od najviše zakonodavne razine očekuje se da priznaju i poznaju dužnost države da poštuje obvezujuće međunarodne dokumente, odnosno obveze koje iz njih proizlaze, jer bez te svijesti ne može doći niti do promjena u društvu u smislu napuštanja uvriježenih stavova te ustaljenih metoda i načina rada u odnosu na brigu o osobama sa psihosocijalnim teškoćama, koje je Odbor UN-a utvrdio neprihvatljivim u civiliziranom demokratskom društvu koje poštuje ljudska prava. Ovo mišljenje - reagiranje/preporuku proslijedili smo **predsjedniku Hrvatskog sabora te svim članovima saborskog odbora za zdravstvo i socijalnu politiku.**

Rad Povjerenstva za zaštitu osoba s duševnim smetnjama

Ministarstvu pravosuđa preporučeno je ukazati Povjerenstvu na nužnost suradnje sa pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom s obzirom na činjenicu da pravobraniteljica unatoč višestrukim ukazivanjima na moguće povrede prava osoba s duševnim smetnjama za koje je doznala obavljanjem poslova iz djelokruga svog rada nije uspjela ostvariti suradnju s povjerenstvom radi poduzimanja radnji i mjera koje spadaju u njihova zakonska ovlaštenja, a sve radi učinkovite zaštite prava osoba s duševnim smetnjama.

Preporuke u raznim područjima

Prijevod općih komentara UN-a

Uvidom u službene stranice Ujedinjenih naroda proizlazi kako je Odbor Ujedinjenih naroda izdao nove opće komentare na odredbe Konvencije. Nadležnom **Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku** upućena je preporuka o potrebi prijevoda: Opći komentar 5. vezan uz čl. 19. UN-ove

Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, Opći komentar 6. vezan uz čl. 5. UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom te Opći komentar 7. vezan uz čl. 4.3. i čl. 33.3. UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, zajedno sa lako čitljivom verzijom Općeg komentara br.7, koja je namijenjena osobama s invaliditetom s obzirom na njihovu ulogu sudjelovanja u praćenju i implementaciji Konvencije, kroz organizacije osoba s invaliditetom.

Potreba revidiranja/dopune internetskih stranica

S obzirom da su i osobe s invaliditetom, aktivni sudionici u društvu, smatrali smo potrebnim **preporučiti državnim institucijama** revidiranje/dopunu internetskih stranica s kontaktima institucije, kako slijedi: „*Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, Savska cesta 41/3, 10 000 Zagreb, tel.: +385 1 6102-170, faks: +385 1 6177-901 www.posi.hr, e-mail: ured@posi.hr”.*

7. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA

S obzirom na načine ostvarivanja prava, nepostupanje sukladno preporukama pravobraniteljice za osobe s invaliditetom te neuvažavanje prijedloga udruga i inicijativa, osobe s invaliditetom općenito smatraju da prava danas ne slijede potrebe pojedinca niti u smislu visine naknada i potpora kao ni u ostvarivanju prava na usluge i pomagala. Zbog toga smatraju da su dovedene u nepovoljniji položaj u odnosu na osobe bez invaliditeta.

U Zaključnim primjedbama i preporukama na Inicijalno izvješće RH iz 2015. godine o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, Odbor za prava osoba s invaliditetom UN-a u području Jednakost i nediskriminacija (čl. 5.) naveo je sljedeće:

„7. Odbor je zabrinut jer u smislu realizacije prava na socijalne usluge i povlastice postoji razlika ovisno o uzroku invaliditeta odnosno rata ili nezgoda. Nadalje je zabrinut što se isključivanje i segregacija u obrazovanju, zapošljavanju ili život u instituciji ne smatra oblikom diskriminacije.

8. Preporuka je Odbora da prava na osnovi invaliditeta budu dostupne svim osobama s invaliditetom neovisno o uzroku oštećenja. Nadalje je preporuka da država potpisnica poduzme zakonodavne i političke mjere kojima će pojasniti da isključivanje i segregacija u obrazovanju, zapošljavanju i ostalim područjima društvenog života predstavlja oblik diskriminacije.“

U Izvješću o radu za 2015. godinu obradili smo primjedbe i preporuke Odbora te jasno naveli stav pravobraniteljice, a to je da **naknade s osnova invaliditeta moraju biti osiguravane za sve osobe u iznosu koji će pokrivati potrebe koje proizlaze iz invaliditeta i ne smiju se tretirati kao socijalne naknade koje služe za zadovoljavanje egzistencijalnih potreba**. Od travnja 2015. godine do kraja 2018. godine vidljivo je kako nema značajnih pomaka u područjima koja su preporučena od strane Odbora.

S obzirom na potrebu za ukazivanjem na važnost ravnopravnosti i borbu protiv diskriminacije osoba s invaliditetom, vrlo je važan rad na podizanju svijesti svih građana o pravima i potrebama osoba s invaliditetom za jednakim mogućnostima ravnopravnog življenja i sudjelovanja u društvu. Upravo zbog potrebe za takvim vrstama edukacija Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom se tijekom 2018. godine uključio u edukacije o **Antidiskriminaciji, ravnopravnost spolova i primjeni Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom u ESI fondovima**. Radi se o edukacijama koje za zaposlenike koji sudjeluju u upravljanju i kontroli ESI fondova organizira Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije u suradnji s Državnom školom za javnu upravu. Ured pravobraniteljice sudjelovao je u organizaciji četiri edukacijske radionice na kojima su sudionici imali prilike steći znanja o pravima osoba s invaliditetom, važećem nacionalnom i međunarodnom pravnom okviru, sadržajima i važnosti Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, pojmovima razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna, posebnostima različitih vrsta invaliditeta, izazovima s kojima osobe s invaliditetom žive i s kojima se svakodnevno susreću, te čuti mnogobrojne primjere iz prakse.

Unatoč nastojanjima promicanja jednakosti osoba s invaliditetom u svim segmentima društva kroz medije, unatoč edukacijama i preporukama, podaci po pritužbama osoba s invaliditetom, njihovih obitelji, udruga i drugih zainteresiranih građana ukazuju da je diskriminacija po osnovi invaliditeta i

dalje prisutna u svim područjima. To je posebno vidljivo na primjerima propuštanja razumne prilagodbe što su sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom slučajevi diskriminacije. Zbog toga u svojim postupanjima po predstavkama i pritužbama građana, uz preporuke o usklađivanju djelovanja i postupanja s Konvencijom, predlažemo i pronalaženje rješenja u institutu razumne prilagodbe u svim područjima.

U 2017. godini je donesena Nacionalna strategija za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom od 2017. do 2020. koja u sljedećim područjima/mjerama navodi zaštitu od diskriminacije: 7. PROFESIONALNA REHABILITACIJA, ZAPOSŁJAVANJE, RAD I MIROVINSKO OSIGURANJE, Mjera 3. Osigurati učinkovitu zaštitu od diskriminacije u području zapošljavanja i rada osoba s invaliditetom (preventivne mjere i nadzor); 9. INFORMIRANJE, KOMUNIKACIJA I PODIZANJE RAZINE SVIJESTI, Mjera 3. Podizati razinu svijesti javnosti o pravima osoba s invaliditetom nizom različitih aktivnosti koje pridonose općoj toleranciji za raznolikosti u društvu i suzbijanju stereotipa i diskriminacije osoba s invaliditetom; 10. SUDJELOVANJE U KULTURNOM ŽIVOTU, Mjera 3. Podizati razinu svijesti javnosti o pravima osoba s invaliditetom nizom različitih aktivnosti koje pridonose općoj toleranciji za raznolikosti u društvu i suzbijanju stereotipa i diskriminacije osoba s invaliditetom.

Sukladno čl. 6. Zakona o pravobraniteljstvu za osobe s invaliditetom prateći primjenu navedene Strategije nismo u mogućnosti dati mišljenje na izvješće nadležnih tijela za 2018. godinu jer će navedeni podaci biti dostupni tek sredinom 2019. godine (npr. izvješće za 2017. godinu usvojeno je od strane Vlade RH sredinom 2018. godine, što je za 3 mjeseca kasnije u odnosu na dostavu izvješća pravobraniteljice Hrvatskom saboru).

U izvještajnom razdoblju za 2018. godinu pravobraniteljica je postupala u **ukupno 188 predmeta koji su se odnosili na suzbijanje diskriminacije**. Od ukupnog broja predmeta iz prošlogodišnjih razdoblja, postupalo se u tri predmeta iz 2015. godine, iz 2016. godine u 10 predmeta i iz 2017. godine u 80 predmeta. Od ukupnog broja pritužbi (188) utvrđeno je **postojanje sumnje na diskriminaciju u 69 pritužbi (ili u 37% od ukupnog broja predmeta)**.

Tablica 6. Usporedba podataka 2016. - 2018.

Područje	Sumnja na diskriminaciju 2016.	Sumnja na diskriminaciju 2017.	Predmeti u kojima je postupano	Sumnja na diskriminaciju 2018.
	Predmeti iz 2014., 2015. i 2016.	Predmeti iz 2015., 2016. i 2017.	2018	Predmeti iz 2015., 2016., 2017. i 2018.
Zapošljavanje i rad	4	12	21	9
Članstvo u udrugama	0	0	5	1
Kultura	0	0	0	0
Obrazovanje, znanost i sport	6	15	28	8
Pristup dobrima i uslugama	13	9	24	11
Zdravstvena zaštita	0	3	17	4
Socijalna zaštita	4	4	37	8
Pravosuđe i uprava	0	4	10	5
Stanovanje	4	3	1	1
Javno informiranje i mediji	2	2	0	0

Diskriminacija općenito	0	7	25	20
Mirovinsko osiguranje	0	0	13	2
Nasilje	0	0	4	0
Imovinsko pravni poslovi	0	0	3	0
Ukupno:	33	59	188	69

Iz prethodne tablice je vidljivo kako je u promatranom razdoblju najveći broj slučajeva utvrđene sumnje na diskriminaciju vezan uz područja **diskriminacije općenito**, zatim **pristup dobrima i uslugama te zapošljavanja i rada**.

Primjer iz prakse Ureda: Prilikom obilaska Centra za rehabilitaciju, zaprimili smo pritužbu jednog od korisnika koji je pod skrbništvom centra za socijalnu skrb. Navedeni korisnik **je iskazao želju da više ne živi u ustanovi jer želi biti slobodan**. U svom obraćanju navodi kako je tamo zatvoren, te kako može izaći van samo dva puta u tjednu na maksimalno tri sata u razdoblju od 9 do 12 sati. Na njegov upit, njegova skrbnica mu je dala odgovor kako ga nije moguće pustiti iz ustanove, te da ne može negdje živjeti kao beskućnik, posebice s obzirom da ima dijagnosticiranu psihičku bolest i intelektualno oštećenje. Ured pravobraniteljice zatražio je pismenom od nadležnog centra za socijalnu skrb izvješće u kojem je između ostalog ukazano kako osobe s invaliditetom, uključujući i osobe lišene poslovne sposobnosti imaju pravo izabrati gdje i s kim će živjeti i da nisu obvezne živjeti bilo kojim nametnutim načinom života. **Potpisivanjem Konvencije o pravima osoba s invaliditetom RH se obvezala odustati od diskriminirajuće prakse smještavanja osoba s invaliditetom u institucije i umjesto toga osigurati im potrebne oblike podrške, odnosno različite socijalne i druge usluge kako bi ostali živjeti u zajednici.** Obiteljskim zakonom propisana su temeljna načela skrbništva za punoljetne osobe koja im jamče poštivanje njihovih stavova, uključenost u zajednicu i samostalno donošenje odluka, kao i prihvaćanje želja i osobnih stavova štićenika od strane skrbnika.

U svom očitovanju nadležni centar za socijalnu skrb je dostavio izvješće s priloženim individualnim planom skrbi za korisnika sukladno čl. 108. Zakona o socijalnoj skrbi. Slijedom uvida u dostavljeno izvješće i priloženi plan zaključili smo kako individualnim planom nije konkretizirano koje podrške trebaju da bi ovaj korisnik mogao živjeti u zajednici. **Također, iz dostavljenog izvješća proizlazi kako planiranje promjena (rehabilitacija) nije usmjereno na poštivanje prava na slobodu, odnosno na život u zajednici, čime ovaj slučaj predstavlja primjer povrede pojedinačnog prava prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, povredu prava grupacije osoba s invaliditetom i utvrđenu sumnju u diskriminaciju.** Navedeni korisnik i dalje živi u centru za rehabilitaciju!

Primjer iz prakse Ureda: Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom predstavkom se pritužila majka djeteta s teškoćama u razvoju zbog ograničavanja ulaska i kretanja njezinog djeteta u pratnji terapijskog psa u prostorima poslovnica jednog trgovačkog lanca. Naime, majka nije mogla dijete negdje ostavljati na čuvanju zbog redovnog ili povremenog odlaska u nabavku. **Pravobraniteljica je upravi trgovačkog lanca uputila preporuku i zatražila očitovanje o njihovim postupanjima u svim svojim poslovnicama.** U preporuci je istaknuto kako je RH potpisala i ratificirala Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, koja u poglavlju JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA, čl. 5. st. 1., 2. i 3. propisuje: „1. Države stranke prihvaćaju da su sve osobe jednake pred zakonom te imaju jednako pravo, bez ikakve diskriminacije, na jednaku zaštitu i jednaku korist na temelju zakona. 2. Države stranke će zabraniti bilo kakvu diskriminaciju na osnovi invaliditeta i jamčit će osobama s invaliditetom jednaku i djelotvornu zaštitu od diskriminacije po svim osnovama. 3. Da bi promicale jednakost i ukinule diskriminaciju, države stranke će poduzeti sve primjerene korake radi osiguranja provedbe razumne prilagodbe. Također u poglavlju PRISTUPAČNOST, Konvencija u čl. 9. st. 1. propisuje: „1. Države stranke ove Konvencije poduzet će odgovarajuće mjere osiguravanja pristupačnosti osobama s invaliditetom, izgradnjom okruženja, prijevozom, informacijama i komunikacijama, uključujući informacijske i

komunikacijske tehnologije i sustave, kao i drugim uslugama i prostorima otvorenim i namijenjenim javnosti, kako u urbanim, tako i u ruralnim područjima, na ravnopravnoj osnovi, kako bi osobama s invaliditetom osigurale život neovisan o tuđoj pomoći i potpuno sudjelovanje u svim područjima života. Ove će se mjere, koje će uključivati identifikaciju i uklanjanje prepreka i barijera pristupačnosti, primjenjivati, među ostalim, na: (a) građevine, ceste, prijevoz i druge zatvorene i otvorene prostore, uključujući škole, stambene zgrade, zdravstvene ustanove i radna mjesta, (b) informacije, komunikacije i druge usluge, uključujući elektroničke usluge i službe hitnih intervencija.“ Preporukom je upozoreno na odredbe Zakona o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12) jamči zaštitu od diskriminacije na temelju 17 diskriminacijskih osnova, među kojima su invaliditet i zdravstveno stanje. U konkretnom slučaju utvrđeno je kako se radi o rehabilitacijskom/terapijskom psu, koji treba moći ulaziti u sva sredstva javnog prijevoza i u sve javne objekte, a što je u RH zakonski bilo propisano tada važećim Zakonom o kretanju slijepa osobe uz pomoć psa vodiča („Narodne novine“, br. 131/98). **U preporuci je skrenuta pozornost kako treba imati u vidu da su takvi psi na svim tim mjestima iz točno utvrđenog i iako provjerljivog razloga nužni zbog potreba njihovih korisnika, a ne želje tih korisnika da budu tamo s njima.** Slijedom navedenog preporučeno da Uprava preispita donesenu odluku o kojoj smo izvješteni, a kojom je zabranjen pristup psima vodičima, rehabilitacijskim i/ili terapijskim psima u svim prostorima poslovnica ovog trgovačkog lanca, čime je onemogućen dolazak i kretanje osobama koje se iz nekog razloga moraju kretati u pratnji posebno obučanih pasa. Također, preporuka je sadržavala upozorenje kako se takvom zabranom osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju izravno stavlja u neravnopravan položaj u odnosu na druge osobe. Povodom dostavljene preporuke i zatraženog očitovanja zaprimili smo sljedeći odgovor: „...*Nakon što smo zaprimili usmeni zahtjev gospođe X., majke djeteta s teškoćama u razvoju da terapijskim psu njenog djeteta omogućimo ulazak u naše prodavaonice s mješovitom robom na širem području Grada O., odmah smo kontaktirali sanitarne inspektore, s obzirom na zakonske propise RH i Direktive EU, a koji su nam usmenim putem zabranili ulazak pasa, pa čak i ako se on koristi u terapijske svrhe, u prodavaonice mješovite robe gdje se priprema hrana, njome se rukuje te se istu skladišti dok ne dobijemo mišljenje Ministarstva zdravstva u konkretnom slučaju. Ministarstvo zdravstva je svojim mišljenjem danim putem e-maila dana 31.07.2018. g. iznimno dopustilo, samo za potrebe kupnje, kada je pas pratnja djetetu s teškoćama u razvoju, njegov ulazak u trgovinu, te nadalje navode da je ova iznimka u skladu sa sadržajem Nacrta prijedloga Zakona o korištenju pasa pomagača i terapijskog psa, koji je u fazi izrade i trebao bi se naslanjati na važeći Zakon o kretanju slijepa osobe uz pomoć psa vodiča („Narodne novine“, br. 13/98). Na kraju mišljenja Ministarstvo zdravstva još jednom navodi da je svaki subjekt u poslovanju s hranom odgovoran za provedbu propisa o hrani te da se navedena iznimka mora inkorporirati u postojeće planove i procedure sanitacijskih aktivnosti. U skladu s a naprijed navedenim mišljenjem Ministarstva zdravstva, uprava tvrtke je donijela odluku da terapijski pas s propisanim oznakama i iskaznicom, može iznimno, samo za potrebe kupnje kada je pratnja djetetu s teškoćama u razvoju, ući u trgovine, te smo našim službama dale strogi nalog da ovu iznimku moraju inkorporirati u planove i procedure sanitacijskih aktivnosti u prodavaonicama...*“

Više o primjerima iz prakse ureda nalazi se u područjima Odgoj i obrazovanje, Zapošljavanje i rad, Pristupačnost, Socijalna zaštita te Neovisno življenje i život u zajednici.

Podatci o pritužbama na diskriminaciju od organizacija civilnog društva

U svrhu informiranja i poduzimanja aktivnosti, a u cilju djelovanja na suzbijanju diskriminacije, upitali smo saveze osoba s invaliditetom jesu li zaprimali pritužbe o diskriminaciji s osnova invaliditeta. U nastavku navodimo dijelove zaprimljenih odgovora:

Savez gluhoslijepih osoba Dodir

Savez je dostavio između ostalog sljedeće:

I. Oblici diskriminacije gluhoslijepih (gluhih i nagluhih) osoba prema podacima iz 2018. godine

-Zdravstvena skrb: Uskraćivanje prava na liječenje u ustanovi; Uskraćivanje prava na informaciju; Uskraćivanje prava na pomagalo; Nedovoljna znanja liječnika i medicinskog osoblja o ulozi prevoditelja za gluhoslijepa osobe; Nemogućnost donošenja odluka o vlastitom liječenju.

-Ostvarivanje prava: Uskraćivanje prava na razumnu prilagodbu; Izolacija u domskom okruženju; Nedovoljan broj prevoditelja na sastancima; Nemogućnost prevođenja na sastancima u kojem sudjeluje veći broj osoba; Nepoštivanje stručnosti gluhoslijepe osobe; Pravo na uključivanje u projekt Europskog socijalnog fonda; Nemogućnost sudjelovanja u političkom i javnom životu.

-Zakonodavstvo: Korištenje pogrešne terminologije.

-Obrazovanje: Nejednaki uvjeti zapošljavanja; Neosiguravanje zamjene u slučaju spriječenosti prevoditelja; Nespremnost škole na inkluziju gluhog, nagluhog ili gluhoslijepog djeteta.

Hrvatski savez udruga cerebralne i dječje paralize

Savez navodi: „*Držim da su naša djeca diskriminirana kod pružanja stomatoloških usluga, naime postoji usmena uputa da se oni kojima je potreban zahtjevniji endodonski zahvat šalju na anesteziju. A onda se opet događa da im se u anesteziji zubi iza petice ne popravljaju nego čupaju, jer nema dovoljno vremena ni termina. Za zahvate u anesteziji se čeka i po dvije godine. Sve to se događa jer stomatolozi imaju nekakvu normu koju trebaju ispuniti. Ukoliko pacijent nije dovoljno suradljiv da se zub popravi u predviđenoj normi, odustaje se od popravljavanja. Ako ste sretni naiđete na stomatologa koji se poziva na priziv savjesti i vrši popravak unatoč neispunjavanju norme. A ako niste sretni ali imate novaca možete otići privatno. Pitam se šta je s onima koji nemaju roditelje i dolaze iz domova? Nerijetko im se zahvati rade napamet jer im nije moguće napraviti ni rendgensku snimku.*

Ovo je stanje u Splitu gdje imamo specijaliziranu ambulantu u sklopu Doma zdravlja, koja od 1.3. prestaje sa zahvatima u anesteziji jer će po zakonu to preuzeti KBC. Ukoliko se i tamo zahvati nastave obavljati samo jednom mjesečno, i ne zaposli se više timova i dalje ćemo imati ovakvu diskriminaciju u zdravstvenoj zaštiti.

Brine me i novi Zakon o udomiteljstvu koji je napravljen radi profesionalizacije udomljavanja. Bojim se da udomljeni neće biti dovoljno zaštićeni jer je podrška i kontrola prepuštena centrima za socijalni rad, a svi znamo koliko su već sad zagušeni.

UN-ove preporuke jasno kažu da se u proces deinstitutionalizacije trebaju, uz ustanove, uključiti i udomitelji odraslih, no u Hrvatskoj se ide obrnuto pa se i taj oblik udomiteljstva nastoji ojačati. Trenutačno 1847 udomiteljskih obitelji skrbi o 4545 odraslih i starijih osoba, što je dvostruko više odraslih udomljenih nego djece (2259 djece je u 1847 udomiteljskih obitelji). Premda bi udomljavanje trebalo biti privremeno, kad država jednom udomi odraslu osobu u udomiteljsku obitelj, ona trajno ostaje ondje, i to bez standarda i praktički bez kontrole.“

Udruga za osobe s invaliditetom Karlovačke županije

Udruga navodi: „*Ukupan broj pritužbi članstva na diskriminaciju po osnovi invaliditeta; 48 u 2018. godini. Oblici diskriminacije; izravna i neizravna diskriminacija, propuštanje razumne prilagodbe za korištenje javno dostupnih resursa, sudjelovanja u javnom i društvenom životu, pristup radnom mjestu i odgovarajući uvjeti rada, prilagodba infrastrukture i prostora, korištenje opreme. Područja u kojima su se ista događala u 2018. godini: socijalna sigurnost, uključujući i područje socijalne skrbi, mirovinskog i zdravstvenog osiguranja, zapošljavanje, zdravstvena zaštita, stanovanja, pristup dobrima i uslugama te pružanju istih. Velika većina predmeta je obrađena u cijelosti, oni koje nismo bili u mogućnosti samostalno obraditi i riješiti prosjeđivana su na daljnja postupanja ovisno o području u kojem se diskriminacija događala (pravna klinika, centri za socijalnu skrb, HZZO i dr.). Teškoće u rješavanju pritužbi članova i korisnika usluga osim same tematike ogledale su se i u tome što su neke pritužbe bile usmene bez dovoljno priložene dokumentacije što je otežavalo njihovo rješavanje.“*

Udruga za autizam Zadar

„...“

- *ukupan broj pritužbi Vašeg članstva na diskriminaciju osnovom invaliditeta: 19*

- *područja u kojima su se ista događala:*

Zadar: OŠ Zadarski otoci - 2; OB Zadar – logoped - 5 (!!!)

Zagreb: SUVAG 9 (!!!) ; Goljak 2

Split: Poliklinika za rehabilitaciju osoba sa smetnjama u razvoju 1,

Karlovac: SUVAG 2

- oblici diskriminacije: nemogućnost dobivanja terapija, uskraćivanje terapija zbog nenapredovanja djeteta, odugovlačenje s pružanjem terapija, odbijanje terapije zbog dijagnoze, nemogućnost upisa djeteta u školu/vrtić,

Vezano za obradu predmeta, dobar dio roditelja ne želi javno istupiti jer ih je strah posljedica po invalidno ili njihovo zdravo dijete. Određen broj ljudi jest spreman javno govoriti te možemo proslijediti njihove mailove. Većina roditelja je umorna, nema povjerenje u službe te smatra da prijavom neće postići ništa. Pritužba koja jest javna i poslana je Vašem uredu jest ona potpredsjednice Josipe Kardum koja je prijavila OŠ Zadarski otoci (moramo napomenuti da je prijava za istu školu, zbog istog razloga bila i prije par godina, od strane druge osobe). Ujedno, kako navodi Jasmina Kundić iz udruge Frendofon, rana intervencija koja po zakonu ima 5 sati tjedno, a temelj je osposobljavanja djece s autizmom u samostalne i funkcionalne odrasle osobe je u potpunom nesrazmjeru sa satnicom od 13 sati tjedno psihosocijalne pomoći utemeljene po istom zakonu. Struka za osposobljavanje djece s autizmom previđa minimalno 20 sati tjedno terapije. Prema tome navedenih 5 sati tjedno rane intervencije je apsolutno nedovoljno, ponižavajuće i diskriminirajuće prema djeci s autizmom i dugoročno stvara problem kako za obitelj tako i za državu. S naglaskom da u Hrvatskoj djeca ne mogu, što zbog nedostatka stručnog kadra, što zbog nedovoljno dobro organiziranih institucija koje pružaju terapiju, ostvariti niti punu satnicu od 5 sati tjedno. Možemo zaključiti da se prava osoba s invaliditetom i to onih koji imaju dijagnozu f84 krši godinama i opetovano, pogotovo od strane institucija koje bi trebale pomoći i biti oslonac za roditelje.“

Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet

„...diskriminatorne pojavama prema korisnicima pasa pomagača tijekom 2018. godine: 1. Uobičajena je pojava odbijanja prijevoza korisnika s psom pomagačem u taksi prijevozu, posebice kada se uslugu traži na taksi stajalištima. U okolnostima telefonske narudžbe takve se situacije izbjegnu, jer uslugu pruži taksista kojem ne smeta prisustvo psa u vozilu. Bilo je evidentirano 7 prijava. Reakcije uprava pojedinih taksi prijevoznika su uglavnom neutralne, u smjeru da nemaju utjecaja na prihvaćanje životinje u vozilu. 2. Bilo je nekoliko slučajeva odbijanja usluga u trgovačkim lancima, pizzeriji prilikom ulaska socijalizacijske obitelji, te korisnika sa psom vodičem (slovenska državljanka) u prodavaonicu Decentije. Kad je riječ o usluzi trgovačkih lanaca, korisnici su slali anonimne prijave, zahtijevajući od Udruge edukaciju, kako se neželjene pojave ne bi ponavljale. U slučaju pizzerije, ponašanje vlasnika je bilo vrlo neugodno i prijeteće, pa je obitelj odustala od daljeg postupka. Uprava prodavaonice Decentija se nakon komunikacije Udruge i slanja Zakona o kretanju slijepih osoba sa psom vodičem ispričala. U nadi da će novi Zakon o korištenju psa pomagača promijeniti ove neželjene pojave, zahvaljujemo Vam na iskazanom interesu za kršenje prava naših korisnika.“

Savez za rijetke bolesti

„...Kao i do sada, karakteristično za rijetke bolesti, naši članovi, često su diskriminirani i zakinuti prilikom ostvarivanja prava upravo zbog nevidljivosti njihovih oštećenja, uzrokovanih postojanjem rijetke bolesti.“

Savez društava multiple skleroze Hrvatske

„Kako Savez društava multiple skleroze Hrvatske, po programu „SOS MS telefon“, pravom uslugom do povećanja kvalitete života osoba oboljelih od multiple skleroze“, preko Ministarstva socijalne politike i mladih“ posjeduje Bazu podataka članova koja osim osobnih podataka članova, obuhvaća obiteljski status, radni status i obrazovanje, zdravstveni status i socijalni status tako između ostalog postoji i pitanje o tome je li se osoba susrela s kojim oblikom diskriminacije što se zatim bilježi u Bazu SOS MS poziva. Imamo SOS MS telefon (besplatnu telefonsku liniju za sve osobe oboljele od multiple skleroze koji ne moraju biti članovi niti jedne naše udruge članice) te smo na taj način svakodnevno u kontaktu s našim članovima tako da smo osim svakodnevnih razgovora te upućivanja u prava osoba s invaliditetom, upoznati i s problemom diskriminacije osoba s invaliditetom. Cilj ovog programa je kvalitetno pružanje pomoći i podrške oboljelima od MS-a i članovima njihovih obitelji na području cijele Hrvatske kroz savjetovanje i informiranje o pravima putem SOS MS telefona te komunikacija koja omogućava i obuhvaća posebno rizični dio oboljelih u ruralnim, udaljenim dijelovima naše zemlje kojima je ovakav oblik pomoći i informiranja nužno potreban te smatramo da je SOS MS- TELEFON PRVI KONTAKT S OBOLJELIM.“

CILJEVI: Pružanje savjetodavne podrške putem SOS telefona, besplatna usluga za sve osobe oboljele od multiple skleroze i članove njihovih obitelji bez obzira na zemljopisnu udaljenost. Korisnici usluge SOS MS telefona zovu najviše radi svojih prava koja mogu ostvariti kao osobe s invaliditetom te želje za uključivanjem u život bez graničenja. Usluga psihosocijalne podrške putem SOS MS telefona obuhvaća savjetovanje o socijalnim pravima u sustavu socijalne skrbi, psihosocijalnu podršku oboljelima od multiple skleroze i članovima njihovih obitelji te savjetovanje o trenutnim zakonima i regulativama kojima se reguliraju prava oboljelih. Osobe s MS-om iz cijele RH, bez obzira na članstvo u MS udrugama dobivaju putem SOS-MS besplatnog telefona SDMSH uvažavanje osobnog dostojanstva i težnje za povećanjem potencijala oboljelog te omogućavanje osobama koji boluju od MS-a da u potpunosti sudjeluju i utječu na donošenje odluka o pružanju usluga. Istovremeno radimo na povezivanju članova s hrvatskim medicinskim stručnjacima s područja dijagnostike, liječenja i rehabilitacije, s naglaskom na pravo na drugo mišljenje. Povezujemo članove s nacionalnim i lokalnim institucijama, pružateljima socijalnih usluga s područja zapošljavanja i zadržavanja radnog mjesta radnog prava, pravima iz sustava socijalne skrbi, mirovinskog sustava. Jednako tako povezujemo članove sa županijskim MS društvima. Potičemo društva na korištenje programa i projekta i na uključivanje u grupe za samopomoć, kreativne grupe, športske grupe, lokalne klubove i klubove mladih s MS-om. Educiramo članove o dokumentima koji govore o uklanjanju svakog oblika diskriminacije na osnovi MS-a, invaliditeta, koje je obvezujuće načelo Europske unije.

Veći broj naših članova žali se na diskriminaciju na području rada i radnih odnosa. Upravo zbog toga tiskali smo brošuru "Moje pravo na rad s MS-om" u sklopu projekta "Moje pravo na rad s MS-om" financiranog od strane Grada Zagreba i uz podršku pravobraniteljice za sobe s invaliditetom. Brošure smo slali na adrese poslodavaca, javnih institucija koje su u svakodnevnom kontaktu s osobama oboljelim od multiple skleroze, a podijelili smo ih i našim udrugama članicama kako bi sami mogli davati savjete svojim članovima. Dobna granica oboljelih osoba od MS-a se sve više pomiče, tako da je sve više mlađih osoba kojima je dijagnosticirana multipla skleroza. Upoznati smo i s diskriminacijom djece oboljele od MS-a u školama i na fakultetima, kako od strane nastavnika tako i od strane prijatelja s kojima pohađaju nastavu. Osim ta dva oblika diskriminacije određen broj naših članova žali se i na diskriminaciju u području zdravstvene zaštite te u postupku vještačenja. Spominju kako ne mogu dobiti patronažu ili fizikalnu terapiju u kući, iako posjeduju svu potrebnu dokumentaciju u kojoj je navedeno da trebaju takav oblik liječenja. Pritužuju se i na ponašanje vještaka "neprofesionalaca" prilikom postupka vještačenja, omalovažavanje osoba prilikom pregleda te nesagledavanje liječničke dokumentacije. U takvim situacijama u dogovoru s članom savjetnica nazove dom zdravlja ili određenu kuću za njegu i raspita se o navedenom problemu, no teže je doći do Zavoda za vještačenje i profesionalnu rehabilitaciju. Tamo kada se i zove, prebacuju priču s osobe na osobu te se u većini slučajeva ne dobije prava informacija koju bi savjetnica prenijela članu ili osobi koja zatraži pomoć. Do sada smo takve probleme uspješno rješavali jer nismo posustali nakon jednog poziva. Diskriminacija svakako postoji no o tome se za sada više šuti nego što se spominje."

Mišljenje pravobraniteljice: Pravobraniteljica je postupala u nekoliko slučajeva pritužbi koji su prosljedile organizacije civilnog društva i u suradnji s njima pokušavala iznaći najbolja rješenja kako bi se diskriminacija otklonila. Iz odgovora je vidljivo kako i dalje postoji nedovoljna informiranost članova o tome što predstavlja diskriminaciju, ali i izraženo nepovjerenje u sustav. Nužno je kontinuirano osnaživanje i edukacija i članova i udruga osoba s invaliditetom, ali i djelatnika u različitim sustavima.

Nacionalni plan za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2017. do 2022.

Vlada RH je na sjednici održanoj 1. prosinca 2017. godine usvojila Odluku o donošenju Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2017. do 2022. godine i Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2017. do 2019. godine. Nacionalni plan za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2017. do 2022. godine strateški je dokument kojim Vlada RH na temelju analize stanja postavila prioritete, predložila ciljeve te usmjerila svoje napore prema izgradnji cjelovitog sustava zaštite od diskriminacije u RH.

Ciljevi Nacionalnog plana su zaštita od diskriminacije te promicanje i unaprjeđenje prava na jednako postupanje u RH te podizanje javne svijesti o važnosti poznavanja i ostvarivanja ovog prava.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sunositelj je **Mjere 1.2 Jačanje kapaciteta koordinatora za nediskriminaciju, Cilja 1. Postojanje administrativnih kapaciteta za provedbu i primjenu antidiskriminacijskog zakonodavstva i politike Unije u području fondova u području Antidiskriminacija i europski fondovi.** Mjera se provodi na način da je Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sudjelovao u realizaciji četiri radionice **Antidiskriminacija, ravnopravnost spolova i primjena Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom u ESI fondovima.** Radionice su održane 6. srpnja, 15. listopada, 19. studenoga i 3. prosinca 2018. godine. Tijekom održanih radionica više od 90 sudionika, zaposlenika javnih tijela koja sudjeluju u upravljanju i nadzoru ESI fondova, detaljno su upoznati s antidiskriminacijom u kontekstu ESI fondova. U dijelu izlaganja Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sudionici su posebno upoznati s politikama i zakonodavstvom koje se odnose na zaštitu prava i interesa osoba s invaliditetom. Od strane Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom kao sunositelja provedbe predmetne mjere nije bilo utrošenih financijskih sredstava.

Preporuke:

- *Potrebno je educirati stručnjake i osobe s invaliditetom o oblicima diskriminacije na osnovi invaliditeta te ih osnažiti za njezino prijavljivanje i procesuiranje.*
- *Potrebno je veću pozornost svih sudionika usmjeriti na pokretanje postupaka strateške litigacije i osnaživati udruge osoba s invaliditetom za tu ulogu jer se samo tako mogu promijeniti trendovi o besmislenosti prituživanja na diskriminaciju koji ne ostavljaju nikakve posljedice kao i priprema/obuka cjelokupnog pravnog sustava o tome kako postupati u sudskim postupcima diskriminacije na temelju invaliditeta, uključujući i prepoznavanje neuspjeha u osiguravanju razumne prilagodbe osobama s invaliditetom, procjenu pretjeranog tereta dokazivanja i prebacivanja tereta dokazivanja.*
- *Preporučujemo da prava s osnove invaliditeta budu jednaka za sve osobe s invaliditetom neovisno o vrsti i uzroku invaliditeta. Dodatna materijalna prava koja imaju karakter odštete trebala bi se plaćati iz posebnih izvora jasno odvojenih od naknada s osnove invaliditeta.*
- *Kako bi se postigla jednakost u ostvarivanju prava s osnova invaliditeta, treba definirati kriterije za njihovo ostvarivanje kojima se neće diskriminirati osobe različitih vrsta invaliditeta.*

8. PRISTUP PRAVOSUĐU

Nastavno na preporuku o osiguravanju pristupačnosti objekata sudbene vlasti koje je Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom upućivao Ministarstvu pravosuđa tijekom 2015., 2016. i 2017., zatražili smo krajem 2018. godine od navedenog Ministarstva dostavu raspoloživih informacija o trenutnoj pristupačnosti sudbenih tijela (upravnih, općinskih, županijskih i prekršajnih sudova) osobama s invaliditetom. Također smo zatražili i očitovanje o mjerama podrške koje su tijekom 2018. godine poduzete za uključivanje osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti na ravnopravnoj osnovi s drugim osobama sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom te pitali što sve Ministarstvo planira poduzeti u 2019. godini.

U odgovoru koji smo zaprimili u siječnju 2019. od Ministarstva pravosuđa, navodi se između ostalog: „...Kazneno tijelo Ministarstva pravosuđa (Uprava za zatvorski sustav i probaciju) će tijekom 2019. godine nastaviti provoditi mjere sukladno Nacionalnoj strategiji izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom 2017.-2020. Ovisno o broju slijepih i slabovidnih zatvorenika koji će tijekom 2019. godine biti upućeni na izdržavanje zatvorskih kazni, kaznena tijela zatvorskog sustava ostvarivat će ciljanje modalitete suradnje s tijelima, institucijama i udrugama (organizacijama civilnog društva), koja pokrivaju ova područja rada, a djeluju u lokalnim zajednicama. Glede prostora u kojima su smješteni probacijski uredi, budući da se isti često nalaze u stambenim zgradama, nažalost nema osiguranog pristupa osobama s invaliditetom. U prostorima koje trenutno uređujemo (novi prostor za Probacijski ured Pula) kao i dodatni prostor za Probacijski ured Zagreb I, s čijim uređenjem ćemo uskoro započeti, osigurati ćemo pristup osobama s invaliditetom kao i prilagođeni sanitarni čvor. Probacijska služba je na osobiti način u svom radu senzibilizirana za potrebe osoba s invaliditetom, tako da način izvršavanja sankcije nastoji prilagoditi njihovim mogućnostima. Nastoji im pronaći adekvatnu pravnu osobu u kojoj bi te osobe mogle izvršavati rad za opće dobro, a što se tiče izvršavanja drugih

probacijskih poslova, od njih se ne zahtijeva dolazak u probacijski ured nego probacijski službenici nadzor izvršavanja sankcije vrše terenskim obilaskom na adresi njihova stanovanja.“

„Vezano uz dostupnost usluga osobama s invaliditetom u prostorima sudova, dostavljamo Vam u prilogu informaciju o poduzetim aktivnostima tijekom 2018. godine.

- Županijski sud u Zagrebu - ugovoreni radovi na izgradnji panoramskog dizala su završeni, priprema se dokumentacija za tehnički pregled
- Trgovački sud u Zagrebu - radovi na ugradnji dizala su završeni, uporabna dozvola dobivena
- Vrhovni sud - projektna dokumentacija za izgradnju dizala pripremljena
- Županijski sud u Šibeniku - pripremljena projektna dokumentacija i dobivena građevinska dozvola za uređenje potkrovlja, sastavni dio je i projekt za izgradnju dizala
- Općinski sud u Slavonskom Brodu - projektna dokumentacije za izgradnju dizala pripremljena
- Županijski sud u Dubrovniku - u tijeku je dobivanje građevinske dozvole za nadogradnju zgrade Županijskog suda u Dubrovniku planiranim projektnim rješenjem uključena je ugradnja dizala
- Općinski sud u Splitu - rekonstrukcija zgrade „Prima Stande“- projektna dokumentacija je pripremljena, predviđena je izgradnja dizala
- Općinski i trgovački sud u Bjelovaru - započela je izrada projektne dokumentacije za izgradnju zgrade, predviđena je izgradnja dizala
- Županijski i Općinski sud u Rijeci - u pripremi izrada projektne dokumentacije vezano uz rješavanje arhitektonskih barijera

Slijedom podataka Ministarstva pravosuđa dostavljenih u 2017. i 2018. godini u nastavku se nalazi usporedna pregledna tablica br. 7 pristupačnosti sudbenih tijela prema gradovima u kojima se nalaze:

RB	Mjesto	Naziv tijela	2018. Pristupačnost: + pristupačno; - nepristupačno i napomena	2017.
1	Bjelovar	Općinski sud U Bjelovaru	- započela je izrada projektne dokumentacije za izgradnju zgrade, predviđena je izgradnja dizala	-
2	Bjelovar	Trgovački sud U Bjelovaru	- započela je izrada projektne dokumentacije za izgradnju zgrade, predviđena je izgradnja dizala	-
3	Dubrovnik	Općinski sud u Dubrovniku	-	- izrada projektne dokumentacije u pripremi
4	Dubrovnik	Županijski sud u Dubrovniku	- nepristupačno - u tijeku je dobivanje građevinske dozvole za nadogradnju	- nepristupačno - izrada projektne dokumentacije u pripremi
5	Dubrovnik	Prekršajni sud u Dubrovniku	-	- izrada projektne dokumentacije u pripremi
6	Gospić	Općinski sud U Gospiću	-	+ pristupačno
7	Gospić	Prekršajni sud u Gospiću	+ pristupačno - pristupačnost omogućena dizalom	+ pristupačno
8	Karlovac	Općinski sud u Karlovcu	-	+ pristupačno
9	Karlovac	Županijski sud u Karlovcu	+ pristupačno	+ pristupačno - radovi na adaptaciji zgrade Suda su završeni, ugrađeno je dizalo, dobivena uporabna dozvola
10	Karlovac		+ pristupačno	+ pristupačno

		Prekršajni odjel suda u Karlovcu	- radovi na ugradnji dizala su završeni, uporabna dozvola dobivena - u obnovljenoj zgradi suda u kojoj su smještena pravosudna tijela u Karlovcu ugrađeno je dizalo	
11	Karlovac	Općinski sud u Karlovcu	+ pristupačno	+ pristupačno
12	Koprivnica	Općinski i Prekršajni sud u Koprivnici	- Sud je smješten u dvije susjedne zgrade od kojih je jedna pristupačna te se u njoj zakazuju rasprave soba s invaliditetom, a u toj se nalazi i prekršajni odjel	-
13	Koprivnica	Prekršajni sud u Koprivnici	- Sud je smješten u dvije susjedne zgrade od kojih je jedna pristupačna te se u njoj zakazuju rasprave soba s invaliditetom, a u toj se nalazi i prekršajni odjel	-
14	Metković	Općinski sud u Dubrovniku, Stalna služba u Metkoviću	+ pristupačno	+ pristupačno
15	Osijek	Općinski sud u Osijeku	+ pristupačno - ugrađeno je dizalo	- nepristupačno
16	Osijek	Županijski sud u Osijeku	+ pristupačno - zgrada je adaptirana, dizalo je ugrađeno, ima pristupačni sanitarni čvor	+ pristupačno - ugrađeno je dizalo, u tijeku je procedura vezana uz tehnički pregled
17	Osijek	Općinski sud u Osijeku	+ pristupačno	+ pristupačno
18	Osijek	Prekršajni sud u Osijeku	-	- nepristupačno
19	Osijek	Upravni sud u Osijeku	- Sud se nalazi u zakupljenom prostoru, problematika će se nastojati riješiti s vlasnikom prostora	- zgrada je pod zaštitom konzervatorske struke
20	Požega	Općinski sud u Požegi	- nepristupačno - u tijeku je rješavanje navedene problematike	-
21	Rijeka	Općinski sud u Rijeci	- nepristupačno - u pripremi izrada projektne dokumentacije za rješavanje arhitektonskih barijera u zgradi Suda	- nepristupačno - zgrada je pod zaštitom konzervatorske struke
22	Rijeka	Županijski sud u Rijeci	- nepristupačno - osobe se primaju u prizemlju - u pripremi izrada projektne dokumentacije za rješavanje arhitektonskih barijera	- nepristupačno - zgrada je pod zaštitom konzervatorske struke
23	Rijeka	Prekršajni sud u Rijeci	-	- prostor je u zakupu (u nadležnosti vlasnika prostora)
24	Rijeka	Upravni sud u Rijeci	- Sud se nalazi u zakupljenom prostoru, ugrađena podizna platforma	+ pristupačno
25	Sisak	Općinski sud u Sisku	+ pristupačno - zgrada suda je rekonstruirana ugrađeno je dizalo	+ pristupačno
26	Sisak	Županijski sud	+ pristupačno	+ pristupačno

		u Sisku		- ugrađeno dizalo, u tijeku je procedura vezana uz tehnički pregled
27	Sisak	Prekršajni sud u Sisku	-	- prostor je u zakupu (u nadležnosti vlasnika prostora)
28	Slavonski Brod	Općinski sud u Slavonskom Brodu	- nepristupačno - projektna dokumentacije za izgradnju dizala je pripravljena	- nepristupačno - izrada projektne dokumentacije u pripremi
29	Slavonski Brod	Županijski sud u Slavonskom Brodu	-	- nepristupačno
30	Slavonski Brod	Prekršajni sud u Slavonskom Brodu	- projekt za izgradnju dizala je pripremljen	- nepristupačno - izrada projektne dokumentacije u pripremi
31	Split	Općinski sud u Splitu	- nepristupačno - rekonstrukcija zgrade "Prima Stande", projektna dokumentacija je pripravljena, predviđena je izgradnja dizala	- nepristupačno
32	Split	Županijski sud u Splitu	+ pristupačno - zgrada Suda ima dizalo, pristupačni sanitarni čvor	+ pristupačno
33	Split	Prekršajni sud u Splitu	- nepristupačno - Sud se nalazi u zakupljenom prostoru, problematika će se nastojati riješiti s vlasnikom prostora	- nepristupačno
34	Split	Upravni sud u Splitu	- nepristupačno - Sud se nalazi u zakupljenom prostoru, problematika će se nastojati riješiti s vlasnikom prostora	+ pristupačno
35	Šibenik	Općinski sud u Šibeniku	- nepristupačno - planira se adaptacija potkrovlja, sastavni dio projekta je izgradnja dizala	- nepristupačno - pripravljena projektna dokumentacija
36	Šibenik	Županijski sud u Šibeniku	- nepristupačno - pripravljena projektna dokumentacija i dobivena građevinska dozvola za uređenje potkrovlja, sastavni dio je i projekt za izgradnju dizala	- nepristupačno - pripravljena projektna dokumentacija za izgradnju dizala
37	Šibenik	Prekršajni sud u Šibeniku	-	- nepristupačno
38	Velika Gorica	Prekršajni sud u Velikoj Gorici	- Sud se nalazi u zakupljenom prostoru, problematika će se nastojati riješiti s vlasnikom prostora	-
39	Vinkovci	Općinski sud u Vinkovcima	- nepristupačno - planira se adaptacija zgrade	-
40	Virovitica	Općinski sud u Virovitici	- nepristupačno - postoji plan	-
41	Vukovar	Općinski i županijski sud u Vukovaru	+ pristupačno	-

			- pristupačnost omogućena dizalom, u prizemlju objekta postoji pristupačan sanitarni čvor	
42	Vukovar	Županijski sud u Vukovaru	- pristupačnost omogućena dizalom, u prizemlju objekta pristupačni sanitarni čvor	-
43	Zadar	Općinski sud u Zadru	- nepristupačno - osobe se primaju u prizemlju	-
44	Zadar	Prekršajni sud u Zadru	+ pristupačno - Sud ima osigurane elemente pristupačnosti	-
45	Zagreb	Općinski sud u Novom Zagrebu	+ pristupačno - pristup omogućen dizalom	-
46	Zagreb	Upravni sud u Zagrebu	+ pristupačno - osobe se primaju u prizemlju - pristupačnost omogućena dizalom	-
47	Zagreb	Županijski sud u Zagrebu	- ugovoreni radovi na izgradnji panoramskog dizala su završeni, priprema se dokumentacija za tehnički pregled	- provedena procedura javne nabave za izgradnju dizala, planirani završetak krajem 2018.
48	Zagreb	Trgovački sud u Zagrebu	+ pristupačno radovi na ugradnji dizala su završeni, uporabna dozvola dobivena	- provedena procedura nabave za izgradnju dizala Planirani završetak radova sredinom 2018. godine
49	Zagreb	Vrhovni sud, Zagreb	- projektna dokumentacija za izgradnju dizala pripremljena	- u tijeku izrada projektne dokumentacije za izgradnju dizala
50	Zagreb	Općinski kazneni sud u Zagrebu	+ pristupačno	+ pristupačno
51	Zlatar	Općinski sud u Zlataru	+ pristupačno - pristupačnost omogućena dizalom	-
-	Zagreb	Općinsko državno odvjetništvo u Zagrebu, Kazneni odjel	+ pristupačno	- izvedeno je dizalo, dobivena uporabna dozvola
-	Zagreb	Centar za izobrazbu - Remetinec	+ pristupačno	- ugrađeno dizalo, radovi u završnoj fazi

NAPOMENA:

- dinamika rješavanja predmetne problematike definirana je proračunom osiguranim sredstvima zgrade su uglavnom u zaštićenim urbanističkim cjelinama te se navedena problematika rješava u suradnji s konzervatorskom strukom.

- dodatno su navedeni podaci za Općinsko državno odvjetništvo u Zagrebu, Kazneni odjel i Centar za izobrazbu Remetinec

Mišljenje pravobraniteljice: Slijedom dostavljenih podataka Ministarstva pravosuđa o pristupačnosti sudbenih tijela, može se zamijetiti intencija rješavanja nepristupačnosti građevina u kojima su ta tijela smještena. Pri tome je potrebno dodatnu pozornost obratiti na cjelokupni opseg pojma pristupačnosti

koji se ne odnosi samo na fizičku pristupačnost ulaznog prostora i mogućnost međuetazne komunikacije, nego i postojanje pristupačnog sanitarnog čvora i postojanja staza vodilja. Samo nastavkom planiranja i ulaganja dodatnih napora u osiguravanje pristupačnosti moći ćemo u budućnosti svim našim građanima osigurati jednaki pristup sudskim tijelima. Nadalje, osim sudskih tijela (sudova) potrebno je raditi i osiguravati pristupačnost u svim prostorima pravosudne mreže (koja obuhvaća spomenute županijske, općinske, prekršajne, trgovačke i upravne sudove, stalne službe, županijska i općinska državna odvjetništava itd.), koja na cjelokupnom području RH broje više od tri stotine tijela. Često je slučaj da su ta tijela smještena u građevinama starijeg datuma izgradnje, pa se osim osiguravanja pristupačnosti traži i sveobuhvatna obnova. Zbog svega navedenoga mišljenja smo kako treba nastaviti s planiranjem zahvata kojima će se osiguravati pristupačnost u sada nepristupačnim prostorima tijela pravosudne mreže.

9. OSOBNA SLOBODA I SIGURNOST

9.1. SMJEŠTAJ BEZ PRISTANKA TEMELJEM ČLANKA 26. ZAKONA O ZAŠTITI OSOBA S DUŠEVNIM SMETNJAMA

Broj obavijesti o smještaju bez pristanka dobivenih od psihijatrijskih ustanova u kojima se liječe odrasle osobe u vidljivom je padu u odnosu na prethodne godine. Naime, postupajući po ovlasti iz čl. 26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14, dalje: Zakon) u situaciji kada pristanak na smještaj daje zakonski zastupnik osobe, pravobraniteljica je u 2018. godini primila 14 obavijesti od psihijatrijskih bolnica u kojima se liječe odrasle osobe te ukupno 621 obavijest od psihijatrijskih ustanova u kojima se liječe djeca i adolescenti. Postupanja po obavijestima o smještaju bez pristanka odraslih osoba sastojala su se od uvida u dokumentaciju, analize dokumentacije, dostavljanja odgovora ustanovi. Vezano za dječju i adolescentnu psihijatriju, dodatno je izvršen obilazak Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež Zagreb, izvršen je uvid u nasumično odabranu medicinsku dokumentaciju te je obavljen razgovor s djecom i adolescentima i osobljem Bolnice.

Važno je naglasiti kako su rezultati u Godišnjem izvješću za 2017. godinu prikazani s parcijalnim brojem obavijesti zaprimljenih od Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež Zagreb, budući da Bolnica nije kontinuirano dostavljala obavijesti kroz kalendarsku godinu (podatci od 1. 11. 2017.), dok su u prošlom izvještajnom razdoblju podatci prikazani za cijelu kalendarsku godinu. Navedeno je utjecalo na ukupni broj hospitalizacija, koji za 2018. godinu iznosi 635 (u 2017. g. ukupni broj hospitalizacija iznosio je 211), međutim ukoliko se uspoređuje broj obavijesti vezanih za hospitalizaciju odraslih osoba, broj je smanjen. U nastavku su detaljnije prikazana postupanja i zaključci, ovisno radi li se o smještaju bez pristanka odrasle osobe ili djece i adolescenata.

Tablica 8. Broj obavijesti o smještaju bez pristanka zaprimljenih u 2018. godini od specijaliziranih psihijatrijskih ustanova/odjela

Naziv psihijatrijske ustanove/odjela opće bolnice	Broj primljenih obavijesti označenih kao	Broj nepotpunih obavijesti
Klinika za psihijatriju „Vrapče“	9	-
Neuropsihijatrijska bolnica „Dr. Ivan Barbot“ Popovača	1	-
Psihijatrijska bolnica Rab	1	1
Psihijatrijska bolnica Ugljan	1	-
Opća bolnica Pula	1	1
OB šibensko-kninske županije	1	1
Ukupno	14	3

I dalje je prisutno nerazumijevanje odredbe, odnosno u kojem je slučaju potrebno obavještavati pravobraniteljicu, a vidljivo je i prekoračenje roka. U svojim odgovorima (pismenim, usmenim) pravobraniteljica je ponovno pojašnjavala svoju ovlast i zakonsku odredbu.

Problematična je okolnost poslovne sposobnosti koja se ne utvrđuje, već se samo na temelju duševnog stanja u trenutku prijema u psihijatrijsku bolnicu šalje obavijest označena kao smještaj bez pristanka. S obzirom na to da je Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama na snazi već četvrtu godinu, zabrinjavajuća je okolnost da postoje još uvijek iste nejasnoće u njegovoj primjeni. Analizirajući obavijesti, također, uočava se da obavijesti šalju uvijek iste ustanove. Postavlja se pitanje koje se osnove smještaja navode kod prijema, dobrovoljni ili prisilni, odnosno na koji se način dolazi do pristanka na dobrovoljni smještaj. Uspoređujući broj obavijesti u 2018. godini s brojem obavijesti u 2017. godini, kada je primljeno 26 obavijesti o smještaju bez pristanka, vidljiv je pad u hospitalizacijama temeljem čl. 26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama.

Tablica 9. *Broj obavijesti o smještaju bez pristanka zaprimljenih u 2018. godini primljenih od ustanova u kojima se liječe djeca i adolescenti*

Naziv kliničkog bolničkog centra/opće bolnice – psihijatrijski odjeli /specijalna bolnica	Broj primljenih obavijesti označenih kao smještaj bez pristanka	Broj nepotpunih obavijesti
<i>Klinički bolnički centar Rijeka</i>	76	-
<i>Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež Zagreb</i>	545	-
Ukupno	621	

U pogledu psihijatrijskih ustanova koje šalju obavijesti o smještaju bez pristanka situacija je slična kao i kod psihijatrijskih ustanova u kojima se liječe odrasle osobe. Pravilnikom o listi psihijatrijskih ustanova koje ispunjavaju uvjete za smještaj i liječenje djece odvojeno od punoljetnih osoba („Narodne novine“, br. 13/15) ustanove koji su ovlaštene liječiti djecu su: Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež, Ulica Ivana Kukuljevića 11, Zagreb; Klinički bolnički centar Zagreb, Šalata 2, Zagreb; Klinički bolnički centar Rijeka, Krešimirova 42, Rijeka i Klinički bolnički centar Osijek, Josipa Huttlera 4, Osijek. Obavijesti o smještaju bez pristanka redovito su zaprimane od Kliničkog bolničkog centra Rijeka te od 1. studenoga 2017. od Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež Zagreb, sve kako je prikazano u gornjoj tablici.

Upozoravamo kako Klinički bolnički centar Osijek – Zavod za dječju i adolescentnu psihijatriju te Klinički bolnički centar Zagreb, Zavod za dječju i adolescentnu psihijatriju ne dostavljaju tražene podatke te se opetovano oglašuju na dopise kojima pravobraniteljica ukazuje na njihovu zakonsku obvezu.

Obilazak Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež, Kukuljevićeva, Zagreb

Predstavnice Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom izvršile su 11. srpnja 2018. godine obilazak Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež, Kukuljevićeva 11, Zagreb. Razlog obilaska su ovlasti pravobraniteljice koje proizlaze temeljem čl. 26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14, dalje: Zakon), odnosno primljene obavijesti Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež, Kukuljevićeva 11, 10 000 Zagreb (dalje: Bolnica), dok je preostali obilazak bio izvršen sukladno ovlastima iz čl. 12. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, br. 107/07, dalje: Zakon o pravobranitelju).

Obilazak je uključivao razgovor s ravnateljicom Bolnice i diplomiranom socijalnom radnicom, obilazak prostora, razgovor s nasumično odabranom djecom i adolescentima na smještaju te uvid u medicinsku dokumentaciju djece i adolescenata s kojima se razgovaralo.

U odnosu na ovlasti iz čl. 26. Zakona postupanja su se sastojala od razgovora s nasumično odabranom djecom i adolescentima na smještaju te uvida u njihovu medicinsku dokumentaciju. Do dana obilaska pravobraniteljica je zaprimila ukupno 120 obavijesti o smještaju djece na liječenje, a za koje je pristanak dao zakonski zastupnik. Na dječjem odjelu razgovaralo se s troje djece u dobi do 13 godina, a na adolescentnom odjelu s dvoje adolescenata u dobi od 17 godina. Djeca i adolescenti su bili sposobni shvatiti gdje se nalaze i zašto se tu nalaze te su slobodno izražavala svoja mišljenja i želje. U jednom primjeru djevojka (17) na jasan način artikulira potrebu za hospitalizacijom opisujući slobodno okolnosti koje su prethodile hospitalizaciji, dok druga djevojka (17) također smisleno opisuje svoje životne okolnosti iskazujući stavove i želje. Djeca su suvislo sudjelovala u razgovorima, sukladno

njihovoj dobi i mogućnostima. Uvidom u dokumentaciju proizlazi kako se uvažavaju i konvencijske odredbe jer je kod pojedinih pacijenata opisana volja/suglasnost za liječenje. Naime, iz medicinske je dokumentacije vidljivo kako je procijenjeno da su neki pacijenti u mogućnosti shvatiti gdje se nalaze i zašto, stoga je i njihova volja u spisu naznačena. Ujedno je u jednom primjeru bilo vidljivo kako su i prenijete želje pacijentice drugim institucijama. Ravnateljica Bolnice u razgovoru navodi kako uzimaju u obzir volju svakog djeteta kod kojeg se utvrdi da je sposobno iskazivati volju, koja se onda i naznači u medicinskom spisu.

Smatramo kako se trenutnim zakonskim uređenjem pojma djeteta i ograničavanjem isključivo na pretpostavke nenavršenih 18 godina i poslovne nesposobnosti krše prava djeteta zajamčena Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom („*Narodne novine – Međunarodni ugovori*“, br. 6/07, 3/08, 5/08; u daljnjem tekstu: Konvencija). Naime, čl. 7. st. 3. DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU propisano je: „*Djeca s teškoćama u razvoju imaju pravo slobodno izraziti svoje stavove o svim pitanjima koja ih se tiču, a njihovim će se stavovima dati odgovarajuće značenje sukladno njihovoj dobi i zrelosti, ravnopravno s drugom djecom, a u ostvarivanju tog prava bit će im pružena pomoć u skladu s razinom teškoća u razvoju i uzrastom.*“ Upravo donošenjem novog Zakona počela su se u većoj mjeri štititi temeljna ljudska prava osoba s mentalnim oštećenjima te je odredba čl. 12. st. 3. Zakona koja se odnosi na osobe starije od 18 godina, a koje su lišene poslovne sposobnosti, usmjerena upravo na takvo poštivanje – sposobnost za davanje pristanka utvrđuje se i kod osoba lišenih poslovne sposobnosti. Iako trenutni Zakon uvažava konvencijski zahtjev, mišljenja smo da je isti samo formalne naravi. Smatramo kako je potrebno mišljenju djeteta, sukladno njegovoj dobi i zrelosti, priznati konkretni krajnji učinak te da poslovna sposobnost ne smije biti automatizmom isključiva u odlučivanju, a uz obrazloženje potrebe za dodatnom zaštitom osoba s mentalnim oštećenjima. U Komentaru Zakona [1] razrađeni su pojedini zakoni koji priznaju volju osobe s nenavršenih 18 godina kao pravno relevantnu, neovisno o poslovnoj sposobnosti. Primjerice, Obiteljski zakon u čl. 88 – Informirani pristanak na liječenje navodi da dijete s navršenih 16 godina može samostalno dati pristanak na liječenje i dr., zatim je moguće steći poslovnu sposobnost i prije navršenih 18 godina, i to sklapanjem braka s navršenih 16 godina. Nadalje, prema Zakonu o radu za izražavanje volje nije potrebna poslovna sposobnost, već u određenoj situaciji osoba bez poslovne sposobnosti može vlastitim očitovanjem volje stvarati pravne učinke (s navršenih 15 godina može sklapati i raskidati ugovore o radu).

Smatramo kako odredba čl. 7. Konvencije u dijelu odredbe „*dati odgovarajuće značenje sukladno dobi i zrelosti*“ ima za cilj i stvarno priznanje mišljenja djeteta kao pravno relevantnog s konkretnim učinkom. Sadašnje uređenje tek načelno propisuje uvažavanje mišljenja, dok konkretnu odluku o medicinskom postupku donosi zakonski zastupnik. Mišljenja smo kako bi zakonodavac trebao uvažiti razliku u zrelosti ovisno o dobi maloljetnika. Primjerice, smatramo kako nije u duhu Konvencije pretpostaviti da osoba od 16/17 godina nije sposobna dati pristanak isključivo zbog nenavršenih 18 godina, dok se pretpostavlja da je s činjenicom nastupa 18 godina osoba sposobna dati pristanak, odnosno ukoliko je i nadalje bez poslovne sposobnosti, tada se sposobnost utvrđuje (čl. 12. st. 3). Mišljenja smo kako je sposobnost za pristanak potrebno utvrđivati i kod osoba s nenavršenih 18 godina koje nemaju poslovnu sposobnost te „*stavovima dati odgovarajuće značenje sukladno njihovoj dobi i zrelosti*“ koje će imati i konkretni učinak. Mentalni kapacitet potrebno je priznati i djeci, neovisno o poslovnoj sposobnosti, te ga uvažavati.

Preporučili smo Ministarstvu pravosuđa da prilikom idućih izmjena Zakona propiše da se u pogledu liječenja osobama mlađim od 18 godina priznaju pravni učinci očitovanja volje u skladu s dobi i zrelosti odnosno sposobnostima koje će procijeniti liječnik specijalist dječje psihijatrije, na takav način da proizvode i konkretan učinak u smislu mogućnosti za samostalno odlučivanje o medicinskom postupku. Naglašavamo kako je u hrvatskom zakonodavstvu još uvijek prisutan medicinski model pristupa invaliditetu koji podrazumijeva gledanje na invaliditet kroz prizmu „*nemoći*“ „*bolesti*“, „*potrebe za zaštitom*“. Članak 7. Konvencije propisuje „*dati odgovarajuće značenje sukladno njihovoj dobi i zrelosti, ravnopravno s drugom djecom, a u ostvarivanju tog prava bit će im pružena pomoć u skladu s razinom teškoća u razvoju i uzrastom*“, što znači da djetetu treba biti pružena razumna prilagodba s obzirom na oštećenje, a koja će djetetu omogućiti da bude uključeno u donošenje odluka o svom životu. Dakle,

Konvencija ne propisuje bezuvjetno pravo djeteta na odlučivanje, već daje određene granice u kojima je potrebno da se zakonodavac kreće, stoga **preporučujemo** Ministarstvu pravosuđa da odredbu uzme u obzir prilikom iduće izmjene Zakona te da u pogledu pristanka na medicinski postupak prizna jači učinak izražene volje, primjerice po uzoru na čl. 88. Obiteljskog zakona i ostale zakone koji propisuju samostalno donošenje odluka u određenim situacijama i s nenavršenih 18 godina i bez poslovne sposobnosti, odnosno da se odredbe čl. 26. određenim uvjetima prošire i na osobe mlađe od 18 godina. Sve prethodno navedeno imalo bi za posljedicu i redefiniranje čl. 26. Zakona.

Na preporuku pravobraniteljice mišljenje je dalo Povjerenstvo za zaštitu osoba s duševnim smetnjama koje navodi da konvencijski zahtjev ne zahtijeva od države da odluke djeteta u pravnom sustavu moraju proizvoditi konkretan učinak u smislu mogućnosti za samostalno odlučivanje, već da djeca s teškoćama u razvoju imaju pravo da se njihovim stavovima daje značenje ravnopravno s drugom djecom koja nemaju teškoća u razvoju. U odnosu na čl. 88. st. 1. i st. 2. Povjerenstvo navodi: „...*doktor medicine, specijalist psihijatrije, uvažavajući mišljenje i zrelost određenog djeteta starijeg od 16 godina može primjenom čl. 88. st. 1. Obiteljskog zakona procijeniti da je to dijete sposobno samostalno dati pristanak na pregled, pretragu ili medicinski postupak... U slučaju da se radi o medicinskom postupku koji je povezan s rizicima teških posljedica za fizičko ili psihičko zdravlje djeteta, uz djetetov pristanak potrebna je i suglasnost roditelja ili drugog zakonskog zastupnika.*“

Što se tiče tumačenja odredbe čl. 12. st. 3. ZZODS-a, Povjerenstvo smatra kako se ista ne može tumačiti na način da se primjenjuje i na djecu, budući da djeca nisu stekla poslovnu sposobnost. Sagledavajući situaciju u kontekstu primjene čl. 26. ZZODS-a, Povjerenstvo navodi kako članak ne razlikuje djecu i odrasle osobe, iako su se prilikom definiranja tog članka imale u vidu odrasle osobe. S tim u vezi, Povjerenstvo smatra kako je potrebno razmisliti o preciziranju odredaba čl. 26. ZZODS-a kada je u pitanju smještaj djeteta u psihijatrijsku ustanovu te je dopis dostavljen i na znanje Povjerenstvu za praćenje primjene ZZODS-a.

Pravobraniteljica smatra kako bi se čl. 26. ZZODS-a trebao primjenjivati i na djecu, tim više što prema saznanjima pravobraniteljice dobivenim od struke proizlazi kako su djeca s mentalnim oštećenjima, ovisno o stupnju oštećenja, sposobna izraziti svoj pristanak na medicinski postupak. Takav pristanak trebao bi imati i konkretni pravni učinak, što trenutno nema, jer se u praksi za svaku hospitalizaciju traži pristanak roditelja, neovisno o kojoj se zdravstvenoj ustanovi radi, dok se volja pacijenta eventualno naznači. S obzirom na navedeno, prilikom idućih izmjena i dopuna ZZODS-a pravobraniteljica će ponovno iznijeti svoje mišljenje.

U odnosu na ovlasti iz čl. 12. Zakona o pravobranitelju postupanja su se sastojala od razgovora s ravnateljicom i socijalnom radnicom, obilaska prostora, uvida u medicinsku dokumentaciju. Ravnateljica navodi kako se broj pacijenata smanjio u odnosu na prethodne godine kada je Bolnica bila prekapacitirana (oko 122 %), sada se popunjenost kreće oko 75-80 %, raspolažu s 37 kreveta, a skraćuje se prosječno vrijeme trajanja liječenja. Najniža dob djeteta na smještaju bila je 5 godina. Djeca na liječenje dolaze najčešće iz ustanova pa obitelji.

Bolnica je smještena u nepristupačnom objektu koji ne odgovara uvjetima iz Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („*Narodne novine*“, br. 78/2013, dalje: Pravilnik). Ako se majka kreće uz pomoć invalidskih kolica i dođe posjetiti svoje dijete, potrebno ju je nositi na treći kat gdje je dječji odjel, što predstavlja sigurnosni rizik za sve osobe.

Budući da je bolnica smještena u staroj zgradi, ne udovoljava niti uvjetima za liječenje djece i adolescenata, a na što ravnateljica redovito upozorava nadležna tijela i institucije. Neprikladnost prostora otežava organizaciju liječenja, što ima za posljedicu povredu prava djece. Naime, u bolnici se hospitaliziraju djeca s različitim dijagnozama. Budući da je bolnica zatvorenog tipa i da se u njoj liječe djeca koja nemaju medicinskih indikacija za liječenje u bolnici zatvorenog tipa, navedeno dovodi do povrede njihovih prava jer im se ograničava sloboda kretanja. Prostorije su zaključane, ne mogu samostalno izaći u dvorište, vrijeme provode u zajedničkom dnevnom boravku. Nadalje, ukoliko i

postoje opravdane medicinske indikacije za liječenje djece i adolescenata na zatvorenom odjelu, iste su u pravilu prisutne prvih nekoliko dana, a ne cijelo vrijeme hospitalizacije. Smatramo kako su prethodno navedenim prekršena prava djece i adolescenata te dodatno prekršena prava osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti zbog prostorne nepristupačnosti, a ujedno je i otežan rad djelatnika bolnice.

Preporučeno je Ministarstvu zdravstva revidiranje odluke o Bolnici kao bolnici zatvorenog tipa budući da su stvarne potrebe za liječenjem različite te da se uzme u obzir mogućnosti re/organizacija liječenja i u drugim ustanovama koje udovoljavaju uvjetima za liječenje djece odvojeno od odraslih, sukladno Pravilniku o listi psihijatrijskih ustanova koje ispunjavaju uvjete za smještaj i liječenje djece odvojeno od punoljetnih osoba („*Narodne novine*“, br. 13/15). Ministarstvo zdravstva je u svom odgovoru naglasilo kako je poznato s problemom prostorne neadekvatnosti te da radi na rješavanju problema. O uvjetima liječenja raspravljalo se 14. studenoga 2018. i na tematskoj sjednici „Dječja i adolescentna psihijatrija u Republici Hrvatskoj – gdje smo sada?“ u organizaciji saborskog Odbora za zdravstva i socijalnu politiku i pravobraniteljice za djecu. Sudionici su raspravljali o mogućnostima poboljšanja uvjeta liječenja, o budućnosti razvoja sustava zaštite mentalnog zdravlja djece i adolescenata, o nedostatnim kapacitetima Bolnice, o potrebi za školovanjem stručnjaka za rad s djecom i adolescentima s poremećajima u mentalnom zdravlju i drugom.

Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež Zagreb u prošlom je izvještajnom razdoblju u dva navrata sazivala konferenciju slučaja, a vezano za maloljetne pacijente čije je liječenje u bolnici završilo, a u obitelji se nisu mogli vratiti dok je CZSS imao problema s pronalaskom odgovarajućeg smještaja za djecu. Radilo se o djeci s višestrukim smetnjama i oštećenjima o kojima obitelj nije mogla voditi brigu. Na sastanku su bili prisutni, između ostalih, i predstavnici nadležnih centara za socijalnu skrb i Ministarstva te se raspravljalo o najprihvatljivijoj ustanovi s obzirom na težinu invaliditeta. Skrb izvan vlastite obitelji naposljetku je realizirana te su djeca smještena u ustanovama u Zagrebu.

Obitelji djece s višestrukim smetnjama često nemaju potrebnu stručnu podršku te su primorane tražiti smještaj za dijete. Imajući u vidu da je djeci s višestrukim smetnjama potreban multidisciplinarni pristup stručnjaka različitih profila, Bolnica nije u mogućnosti zadovoljiti različite potrebe djeteta kada hospitalno liječenje nije više medicinski indicirano pa je svaki daljnji ostanak djeteta u bolnici suprotan njegovim interesima. S druge strane, postoji problem smještajnih i stručnih kapaciteta ustanova u sustavu socijalne skrbi.

Pravobraniteljica je u svojim godišnjim izvješćima upozoravala na izostanak kapaciteta za odgovarajuće zbrinjavanje osoba s invaliditetom iznad 18 godina, neovisno o vrsti invaliditeta, a nakon što je liječenje završeno. Slična je situacija i s osobama ispod 18 godina, koje nakon završenog liječenja, pogotovo ako se radi o višestrukim smetnjama, otežano pronalaze smještaj.

Međutim, pravobraniteljica u svojim godišnjim izvješćima naglašava i zagovara potrebu razvijanja izvanbolničkih oblika psihijatrijske skrbi. Navedeno se ne odnosi samo na liječenje odraslih osoba s mentalnim oštećenjima, već i na liječenje djece i adolescenata. Na 2. hrvatskom kongresu o mentalnom zdravlju djece i mladih s međunarodnim sudjelovanjem pod nazivom *Mentalno zdravlje djece i mladih – bogatstvo naroda* koji se održavao 18. i 19. svibnja 2018. naglašeno je kako prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji čak do 20% djece i mladih diljem svijeta ima neki poremećaj mentalnog zdravlja te je od velike važnosti na vrijeme prepoznati simptome. Sadašnji uvjeti u kojima se liječe djeca i adolescenti u Psihijatrijskoj bolnici za djecu i mladež Zagreb nisu primjereni.

Naime, tendencija treba biti usmjerena na smanjivanje/ukidanje kreveta za bolničko liječenje, a naglasak treba staviti na prevenciju razvoja mentalnih oštećenja odnosno uspostavu sustava rane intervencije u slučaju pojave prvih znakova mentalnog oštećenja, kako bi se na vrijeme primijenio odgovarajući pristup.

U tom smislu upravo **Smjernice za usluge zaštite mentalnog zdravlja za mlade**¹ naglašavaju osnovna načela zaštite mentalnog zdravlja djece i adolescenata: „*Napori usmjereni djeci i mladima trebali bi biti usredotočeni na prevenciju, uključiti rani pristup programima zdravstvene zaštite te se, ako je to moguće, odvijati u zajednici... S obzirom na to da će se djeca najbolje oporaviti ako ostanu u svojem društvenom i obiteljskom okruženju, prijemi u bolnicu za stanja mentalnog zdravlja bi trebali biti ograničeni ili primijenjeni samo u ekstremnim situacijama.*“ Dalje se navodi: „*Hrvatska trenutno ima ograničeni broj kreveta na raspolaganju djeci s poremećajima mentalnog zdravlja. To je u isto vrijeme i prednost i nedostatak jer postoji mogućnost da se organizira sustav u zajednici i da se počne organizirati više kreveta u integriranom sustavu skrbi u zajednici. (Načelo: Sprječavanje nepotrebnih prijema u Bolnicu).*“

Preporučujemo da se prilikom izrade planova, strategija i ciljeva kako bi se razvili izvanbolnički oblici liječenja uzmu u obzir smjernice koje su zajednički izradili Hrvatski zavod za javno zdravstvo i Trimbuss institut u okviru Twinning projekta Osiguravanje optimalne zdravstvene skrbi za osobe s poremećajima mentalnog zdravlja. Jedan od takvih planova je i Strateški plan razvoja dječje i adolescentne psihijatrije u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 1. siječnja 2016. do 31. prosinca 2019. godine koji je još uvijek u izradi. Naime, iz izvješća Ministarstva zdravstva proizlazi kako su u tijeku konzultacije i završne aktivnosti vezane za izradu konačnog teksta Plana kako bi se isti objavio na portalu e-Savjetovanje.

ZADRŽAVANJE I SMJEŠTAJ OSOBE S DUŠEVNIM SMETNJAMA U PSIHIJATRIJSKU USTANOVU

U svojim pritužbama na povredu prava prilikom smještaja i liječenja u psihijatrijskim ustanovama pravobraniteljici se obratilo više osoba s invaliditetom, ali najčešće nisu željeli postupanje Ureda zbog straha od posljedično lošijeg tretmana.

Iz obraćanja osoba s invaliditetom koje su imale iskustvo zadržavanja ili smještaja u psihijatrijsku bolnicu doznaje se kako su mnogi od njih potpisali dobrovoljni pristanak na liječenje, iako su se istome protivili, ali su bili svjesni da će u sudskom postupku svakako biti određen prisilni smještaj, a da će njihov tretman biti bolji, a boravak u bolnici kraći ukoliko daju dobrovoljni pristanak na smještaj. Tijekom postupka određivanja prisilnog smještaja pritužitelji su isticali kako odvjetnici koje je postavio sud nisu štitili njihova prava i interese, odnosno bili su krajnje pasivni. Više pritužitelja navelo je kako nisu upoznati s terapijom koju uzimaju, a na upite liječniku iz kojeg je razloga potrebno promijeniti terapiju i zašto im se propisuju baš konkretni lijekovi ne dobivaju odgovore. Jedna pacijentica posvjedočila je o neprimjerenom postupanju liječnice koja joj se, na pokušaj odbijanja uzimanja konkretnog lijeka, obratila riječima: „Popit ćete ono što ja kažem“. Ta ista pacijentica doživjela je zastrašivanje i prijetnje sputavanjem od strane medicinskog tehničara, jer je bila, prema njegovim riječima, „bahata“. Pravobraniteljici je prijavljeno i nekoliko povreda prava osoba s duševnim smetnjama na opoziv pristanka na medicinski postupak te prava na tajnost podataka iz medicinske dokumentacije.

Primjer iz prakse Ureda: Ured pravobraniteljice zaprimio je telefonsku pritužbu pacijentice koja je zaprimljena na liječenje u psihijatrijsku ustanovu u noćnim satima. Kao razlog dovođenja navodi da je zvala policiju jer se boji dvojice muškaraca koje poznaje iz naselja u kojem živi te je vraćajući se kući s večernje mise jednoga od njih zatekla kako sjedi na ogradi kuće u kojoj unajmljuje sobu. Bojeći se proći pored njega kako bi došla u svoju sobu, za pomoć se obratila policiji. Policija je nakon dolaska pozvala hitnu medicinsku pomoć koja ju je odvezla u psihijatrijsku ustanovu. Imenovana navodi kako je dala svoj pisani pristanak na liječenje, ali ga je u jutarnjim satima sljedećeg dana povukla, o čemu je obavijestila liječnicu, izričito navodeći kako želi napustiti ustanovu. Prema njezinoj tvrdnji, liječnica je odbila pustiti je te je donijela odluku o promjeni terapije lijekovima, bez njezinog pristanka i bez obrazloženja o potrebi promjene terapije. Pacijentica je navela kako od trenutka zaprimanja u ustanovu nije dobila informaciju o razlozima zbog kojih je zadržana na liječenju niti o razlozima i cilju promjene

¹ HZJZ, Trimbuss Institute – TWINNING PROJECT, Osiguravanje optimalne zdravstvene skrbi za osobe s poremećajima mentalnog zdravlja (CRO MHD), Zaštita mentalnog zdravlja djece i adolescenata.

terapije. Naprotiv, kada bi ista postavila ova pitanja, od liječnice je dobivala odgovor da je „dosadna“, kao i prijetnju da će je „dati na prisilno liječenje“.

S obzirom na sumnju da se u ovom slučaju radi o više povreda prava osobe s invaliditetom s duševnim smetnjama, na isto je upozorena psihijatrijska ustanova te je zatraženo izvješće, koje nikada nije zaprimljeno, ali je pacijentica otpuštena iz bolnice neposredno nakon zaprimanja upozorenja pravobraniteljice.

Primjer iz prakse Ureda: Uredu pravobraniteljice pritužio se muškarac s invaliditetom, sa psihosocijalnim teškoćama, navodeći kako je u psihijatrijskoj ustanovi boravio protivno svojoj volji, a na temelju suglasnosti skrbnika.

Uvidom u izvješće ustanove utvrđeno je kako je imenovani liječen u toj ustanovi u trajanju od oko mjesec dana, na temelju dobrovoljnog pristanka, što se dokazuje dokumentom Suglasnost za prihvaćanje hospitalizacije. Međutim, u istom dokumentu nepotrebno se navodi ime zakonskog zastupnika/skrbnika, a potpis je nečitak te iz cijelog dokumenta nije zapravo jasno od koga je zatražen pristanak niti tko ga je dao. Nadalje, iz dokumentacije proizlazi kako je pacijent „samovoljno napustio liječenje“, o čemu je obaviještena nadležna policijska postaja. Nismo zaprimili odgovor niti je iz dokumentacije razvidno koja je osnova obavještavanja policije i raspisivanja potrage ukoliko je pacijentovo zadržavanje bilo dobrovoljno, kao što je ovdje slučaj. Pacijent je nedugo nakon udaljenja u pratnji MUP-a vraćen u ustanovu. Konačno, izvješću Bolnice priložen je dokument „Obavijest o prisilnom zadržavanju u psihijatrijskoj ustanovi“ i prijemni zapisnik, koji su upućeni nadležnom županijskom sudu. Kao obrazloženje za prisilno zadržavanje navodi se: „Pacijent je samovoljno napustio liječenje. Sada dolazi u pratnji MUP-a. Oduzete poslovne sposobnosti, postavljen skrbnik“.

Postupanje Bolnice i Policije smatramo nezakonitim, s obzirom na to da je pritužitelj bio dobrovoljni pacijent, a nigdje u dokumentaciji nije naveden razlog za njegovo prisilno dovođenje. Činjenica da je samovoljno napustio liječenje i da je pod skrbništvom nije valjana pravna osnova za traženje prisilnog zadržavanja. Prijemni zapisnik o prisilnom zadržavanju ne sadrži niti jedan zakonski razlog koji opravdava ovakvo zadržavanje. S obzirom na navedeno, psihijatrijska ustanova upozorena je na povrede prava osobe s duševnim smetnjama, o čemu je obaviješteno i Povjerenstvo za zaštitu osoba s duševnim smetnjama te je zatraženo daljnje nadležno postupanje, uz pokretanje prekršajnog postupka protiv ustanove, kao i odgovorne osobe u psihijatrijskoj ustanovi. Do kraja izvještajnog razdoblja nije zaprimljen odgovor Povjerenstva.

Povjerenstvo za zaštitu osoba s duševnim smetnjama posebno je tijelo ustrojeno Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14), koji je stupio na snagu 1.1.2015., s ovlastima između ostalog pratiti poštivanje ljudskih prava i sloboda osoba s duševnim smetnjama, ispitivati pojedinačne slučajeve prisilnog zadržavanja, primjenu medicinskih postupaka, mjera prisile, davati mišljenje o drugim pitanjima važnima za zaštitu osoba s duševnim smetnjama i slično. Cilj osnivanja Povjerenstva bio je uspostaviti učinkoviti kontrolni mehanizam za nadzor primjene Zakona u praksi. **Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom obavljajući poslove iz svog djelokruga rada više je puta obavijestila Povjerenstvo o uočenim povredama prava osoba s duševnim smetnjama te preporučila poduzeti potrebne mjere radi zaštite prava ovih osoba.** Međutim, pravobraniteljica tijekom 2017. godine niti u prvoj polovini 2018. godine nije dobila niti jedan odgovor na upućene preporuke kao niti izvješće o poduzetim radnjama.

S obzirom na odbijanje suradnje s pravobraniteljicom te nedostupnost javnih podataka o radu Povjerenstva, **Ministarstvu pravosuđa** uputili smo mišljenje kako je tijelo neučinkovito, ne obavlja poslove iz svoje nadležnosti pa stoga nema niti sustava zaštite prava zajamčenih ovim Zakonom. Stoga smo **preporučili ukazati Povjerenstvu na nužnost suradnje s pravobraniteljicom** za osobe s invaliditetom, radi postizanja zajedničkog cilja – zaštite prava i interesa osoba s invaliditetom s mentalnim oštećenjem, odnosno duševnim smetnjama. Nadalje smo **preporučili** poduzeti sve potrebne mjere kako bi ovo tijelo učinkovito obavljalo poslove iz svoje nadležnosti, na temelju

zakonskih odredbi. Odgovor Ministarstva pravosuđa nije zaprimljen, ali je u drugoj polovini izvještajnog razdoblja Povjerenstvo počelo dostavljati svoje odluke odnosno mišljenja o pojedinim predmetima.

Primjer iz prakse Ureda: *Uredu se pritužio muškarac sa psihosocijalnim teškoćama, navodeći kako mu je postupanjem psihijatrijske ustanove povrijeđeno pravo na tajnost podataka iz medicinske dokumentacije, na način da su njegova supruga i sin prijedlogu za pokretanje postupka radi njegovog lišenja poslovne sposobnosti pred sudom priložili Izvod iz povijesti bolesti koji im je bez njegove suglasnosti odnosno dopuštenja izdala liječnica psihijatrijske ustanove. Time je na štetu pritužitelja imenovana počinila prekršaj opisan u Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama.*

S obzirom na navedeno, pravobraniteljica je uputila prijedlog Povjerenstvu za zaštitu osoba s duševnim smetnjama da sukladno svojim ovlastima ispita je li došlo do povrede prava pritužitelja te da sukladno utvrđenom odluči o pokretanju prekršajnog postupka protiv psihijatrijske ustanove, kao i odgovorne osobe u psihijatrijskoj ustanovi. Od Povjerenstva je zaprimljen odgovor kako je ravnatelju ustanove te odgovornoj liječnici upućena zamolba da doktore medicine i druge djelatnike te ustanove upozori da bez pismenog pristanka osobe s duševnim smetnjama nisu ovlaštene davati podatke iz njezine medicinske dokumentacije. Nadalje je Povjerenstvo predložilo da pravobraniteljica inicira prekršajni postupak.

ODUZIMANJE PRAVA NA SLOBODU SMJEŠTAVANJEM U INSTITUCIJE SOCIJALNE SKRBI

U Smjernicama o čl. 14. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koje je Odbor za prava osoba s invaliditetom usvojio u rujnu 2015. godine navodi se kako je prisilno zadržavanje osoba s invaliditetom na temelju opasnosti ili prijetnje koju predstavljaju, navodne potrebe za njegom ili liječenjem, ili drugih razloga vezanih za oštećenja ili zdravstvenu dijagnozu, u suprotnosti s pravom na slobodu i predstavlja proizvoljno lišavanje slobode. Apsolutna zabrana lišavanja slobode na temelju stvarnog ili smatranog oštećenja uvelike je povezana s čl. 12. Konvencije (Jednakost pred zakonom). Ovaj Odbor je u svom Općem komentaru br. 1 pojasnio da se države stranke trebaju suzdržati od prakse uskraćivanja poslovne sposobnosti osoba s invaliditetom i zadržavanja istih u ustanovama protiv njihove volje ili bez slobodnog i informiranog pristanka tih osoba ili uz pristanak zamjenskog donositelja odluka, s obzirom na to da ova praksa predstavlja proizvoljno lišavanje slobode i krši članak 12. i 14. Konvencije.

Prema nacionalnom zakonodavstvu, osoba koja je u potpunosti lišena poslovne sposobnosti ili u dijelu „odlučivanja o smještaju“ može se smjestiti u ustanovu socijalne skrbi bez njezinog vlastitog pristanka, odnosno uz pristanak njezinog skrbnika. S obzirom na to da je takvoj osobi ograničena sloboda kretanja i onemogućen izlazak iz institucije, da nema redovitog preispitivanja odluke o smještaju te da osoba nema na raspolaganju niti jedno pravno sredstvo radi zaštite svojih prava, odnosno pristup pravosuđu, mišljenja smo da je ovakvim postupanjem ona zapravo lišena slobode.

Pravobraniteljica je ukazala nadležnom Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (u daljnjem tekstu: Ministarstvo) kako je praksa smještavanja osoba s invaliditetom u ustanove socijalne skrbi bez vlastitog pristanka, uz ograničenje slobode i nedostupnost pravne zaštite, protivna Ustavu RH i Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom. Upozorili smo na neodgodivu nužnost zatvaranja institucija za smještaj, njihovu transformaciju u centre za pružanje usluga u zajednici te intenziviranje razvoja usluga podrške neovisnom življenju u zajednici. Nadalje smo **preporučili** upozoriti centre za socijalnu skrb na prava smještenih osoba s invaliditetom na podnošenje prijave, prijedloga, pritužbi, prigovora, žalbi i drugih pravnih lijekova nadležnim državnim tijelima, što uključuje i pravo da na iste dobiju odgovor.

Ministarstvo je dostavilo odgovor kako su preporuke i upozorenja pravobraniteljice upućeni centrima za socijalnu skrb te će Ministarstvo nastaviti s educiranjem ravnatelja i stručnih radnika centara za socijalnu skrb i pružatelja usluga za odrasle osobe u temama vezanim uz prava osoba lišenih poslovne sposobnosti koje se smještavaju ili su smještene u ustanove socijalne skrbi ili kod drugih pružatelja socijalnih usluga.

Istovremeno je, međutim, iz odgovora Ministarstva na upozorenja pravobraniteljice u pojedinačnim slučajevima povrede prava na slobodu i pristup pravnoj zaštiti uočeno kako samo Ministarstvo ne

podržava stavove pravobraniteljice, pa činjenicu da osoba koja je lišena poslovne sposobnosti ne može pokrenuti upravni postupak preispitivanja odluke o smještaju niti bilo koji drugi postupak ne smatra uskraćivanjem pravne zaštite, obrazlažući kako se punoljetna osoba lišava poslovne sposobnosti zbog nemogućnosti da štiti svoja prava i interese te joj se u tu svrhu imenuje skrbnik koji u njezino ime poduzima potrebne radnje.

Također Ministarstvo obavještava pravobraniteljicu kako se ne može govoriti o oduzimanju slobode osobama koje su smještene u ustanove socijalne skrbi na temelju pristanka skrbnika i iz kojih ne mogu izaći bez odluke tog skrbnika, odnosno centra za socijalnu skrb.

Odbor za prava osoba s invaliditetom jasno je dao tumačenje kako je ovakvo postupanje oduzimanje slobode, a vezano uz pravo na pristup pravnoj zaštiti ukazali smo na odredbe Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda koja u čl. 5. st. 4., navodi kako svatko tko je lišen slobode ima pravo pokrenuti sudski postupak u kojem će se odlučiti o zakonitosti njegova pritvaranja, odnosno o puštanju na slobodu ako je pritvaranje bilo nezakonito. Nadalje, pritvaranje mora biti podvrgnuto periodičkom preispitivanju kako bi se osigurala njegova opravdanost tijekom trajanja.

Europski sud za ljudska prava, koji kroz svoje presude daje tumačenje odredbi Europske konvencije, u više je njih utvrdio povredu prava na slobodu osoba s invaliditetom iz čl. 5. st. 4. koji su protivno svojoj volji, odnosno na temelju odluke skrbnika bili smješteni u institucije socijalne skrbi (Stanev v. Bugarske, Sykora v. Češke, Hadžimejlić i drugi v. BiH).

Upravo u predmetu Stanev protiv Bugarske Sud izriče stav kako bi osoba koja se nalazi na smještaju u ustanovi socijalne skrbi bez vlastitog pristanka trebala imati mogućnosti osporavanja takvog smještaja. Sud u konkretnom slučaju primjećuje kako prema nacionalnoj sudskoj praksi valjanost pristanka na smještaj može biti ispitana samo na temelju inicijative skrbnika. Nadalje primjećuje da svrha postupka za vraćanje poslovne sposobnosti ne bi bila ispitati zakonitost smještavanja pritužitelja u ustanovu *per se*, već samo revidiranje njegovog pravnog statusa. Zaključuje da pritužitelju nije bilo na raspolaganju niti jedno pravno sredstvo kojim bi preispitao zakonitost smještavanja u ustanovu socijalne skrbi sukladno nacionalnom zakonodavstvu i Konvenciji. Stoga je Sud utvrdio povredu čl. 5. st. 4. Konvencije („*right to have lawfulness of detention decided speedily by a court*“).

Dokle god centri za socijalnu skrb nemaju na raspolaganju mogućnost primjene različitih oblika pomoći i podrške osobama s invaliditetom u potrebi, u smislu različitih usluga koje se pružaju u zajednici gdje osoba živi, njihov jedini mogući izbor i dalje će biti smještavanje pojedinaca u institucije, bez njihovog pristanka. Bez razvoja usluga i izmjene mjerodavnog zakonodavstva, a tek potom promjene u praksi, postupanje ne može doći do potrebne promjene i zaustavljanja kršenja prava osoba s invaliditetom u ovom smislu.

Primjer iz prakse Ureda: *Pravobraniteljici se radi ostvarivanja svojih prava na život u zajednici obratila korisnica prava na stalni smještaj u jednoj ustanovi, u potpunosti lišena poslovne sposobnosti, navodeći kako je protivno svojoj volji zatvorena u tu instituciju, iz koje je pokušala otići više puta, ali je svaki put vraćana uz pomoć policije. Pravobraniteljica je povodom pritužbe stranke uputila preporuku nadležnom centru za socijalnu skrb da se poduzmu potrebne mjere radi osiguravanja poštivanja želja štićenice u smislu odabira gdje i s kim će živjeti te da bude uključena u život zajednice. U izvješću nadležnog centra za socijalnu skrb u bitnome se navodi sljedeće:*

- jedini način zaštite života i zdravlja štićenice bilo je zbrinjavanje u ustanovi jer centar za socijalnu skrb nije imao druge raspoložive alate, a ističe se da nije mogao imati pod nadzorom štičenicu koja živi 180 km udaljena od mjesno nadležnog centra za socijalnu skrb; kako se skrbnica (sestra) protivila smještaju, ona je razriješena dužnosti i za skrbnika je imenovana službena osoba centra, s ciljem davanja suglasnosti na smještaj

- opisuje se kako je stranka izbjegavala savjetodavnu pomoć jer je stručni radnici centra za socijalnu skrb ne bi zatekli kod kuće kada bi dolazili u posjetu pa su pretpostavili da se skriva

- istaknuli su kako centar za socijalnu skrb nije nadležan za adaptaciju nečije kuće ili stana u svrhu poboljšanja uvjeta za život
- s obzirom na to da se radi o osobi s mentalnim i intelektualnim oštećenjem kojoj je bilo potrebno osigurati intenzivnu skrb i zadovoljavanje drugih životnih potreba, a nije bilo moguće osigurati joj skrb u obitelji pružanjem odgovarajućih izvaninstitucijskih oblika skrbi, istoj je priznato pravo na dugotrajan smještaj u adekvatnoj ustanovi
- „kad korisnik samovoljno napusti ustanovu, MUP je dužan po pronalasku osobu vratiti u ustanovu jer je rješenje o smještaju na snazi“
- zadnji posjet štićenici zaposlenika centra za socijalnu skrb bio je 2014. godine kada je ista iskazala želju da živi u rodnom mjestu, ali je utvrđeno da je želja za povratkom neprovediva jer štićenica „nema uvida da ne može živjeti sama“
- zaključno se navodi kako je centru poznata želja štićenice da živi u kući u rodnom mjestu, ali da ne može donijeti odluku o prestanku smještaja bez liječničkog mišljenja da imenovana može živjeti sama, a prema izvješćima ustanove ti uvjeti još nisu ispunjeni; Centar je pokrenuo postupak radi premještanja u drugu ustanovu, bližu domicilnoj sredini.

Na temelju svega navedenog, u provedenom postupku utvrđena je, među ostalim, povreda prava pritužiteljice na pristup pravosuđu odnosno pravnoj zaštiti, prava na jednakost pred zakonom te prava na život u zajednici. Naime, iz razloga što je lišena poslovne sposobnosti pritužiteljica ne može samostalno odlučiti niti o jednom pitanju u svojem životu, a njezine misli i želje se ne poštuju. Štoviše, kada se njezina skrbnica zastupajući njezine želje usprotivila smještavanju u instituciju, razriješena je skrbničke dužnosti te je imenovan novi skrbnik, kako bi isti dao pristanak na smještaj. S ovakvom praksom postupanja pravobraniteljica se već susrela – u slučaju da je skrbnik zastupao misli i želje štićenika koji nisu bili u skladu sa stavom centra za socijalnu skrb o potrebnom obliku zaštite štićenika, skrbnik se razrješava dužnosti i imenuje se novi skrbnik čije će mišljenje biti u skladu sa stavom/mišljenjem stručnog tima centra za socijalnu skrb. S obzirom na navedeno, uloga skrbnika kao zastupnika štićenika je formalna, jer on u slučajevima kada doista zastupa mišljenje i želje štićenika nema ovlasti osigurati poštivanje tih želja, ako je stav centra za socijalnu skrb o modalitetu zaštite štićenika drugačiji. Ne postoji treće tijelo koje bi razrješavalo ovaj sukob, odnosno oprečna stajališta centra za socijalnu skrb i skrbnika.

Nadalje, pritužiteljici nije dostupna pravna zaštita. Ona kao osoba lišena poslovne sposobnosti ne može podnijeti zahtjev za prekid smještaja, odnosno o njezinom zahtjevu centar ne želi donijeti rješenje u upravnom postupku kako bi joj se otvorio pravni put za daljnju zaštitu prava, ne može angažirati odvjetnika, niti zatražiti besplatnu pravnu pomoć bez pristanka skrbnika, a skrbnik taj pristanak neće dati jer ne misli da je ono što sama osoba želi „u njezinom najboljem interesu“ ili „u skladu s njezinom dobrobiti“. Kao razlog nemogućnosti poštivanja želje štićenice da živi u rodnom mjestu centar za socijalnu skrb navodi kako je ista odluka donesena na temelju mišljenja liječnika da štićenica nije sposobna živjeti samostalno. Neke osobe s invaliditetom nisu sposobne živjeti samostalno, ali sposobne su živjeti samostalno uz potrebnu podršku. U ovom slučaju nije provedena analiza o vrsti podrške koja bi štićenici trebala biti pružena, niti je utvrđeno ne/postojanje potrebnih usluga na tom području.

S obzirom na sve navedeno, nadležno ministarstvo upozoreno je na opisana kršenja prava osobe s invaliditetom te je **preporučeno** poduzeti mjere kako bi se imenovanoj osigurao pristup pravnoj zaštiti, pravo na jednakost pred zakonom, pravo na slobodu i život u zajednici.

U odgovoru Ministarstva navodi se kako je nadležni centar za socijalnu skrb poduzeo potrebne radnje radi zaštite prava i interesa pritužiteljice. Navode pravobraniteljice da je imenovanoj nedostupna pravna zaštita Ministarstvo smatra neutemeljenima, obrazlažući istu tvrdnju činjenicom da sve radnje u ime osobe koja je lišena poslovne sposobnosti poduzima njezin skrbnik, čija je uloga štititi prava i interese štićenika, a odluka skrbnika „nije proizvoljna već je donesena temeljem mišljenja stručnog tima centra o opravdanosti poduzimanja pojedine radnje“.

ZAŠTITA MENTALNOG ZDRAVLJA U ZAJEDNICI

Stranka se pravobraniteljici obratila radi pomoći i savjeta te s upitom postoji li u Zagrebu ili bilo gdje u RH organizirani sustav kroz koji bi se njezinom prijatelju pružila podrška nakon otpusta s bolničkog liječenja, kako bi on uspio održati stabilno zdravstveno stanje, uz nadzor nad uzimanjem lijekova, postupnu korekciju terapije, uključivanje u svijet rada, socijalizaciju, rehabilitaciju, pomoć kod obavljanja svakodnevnih obveza i ostalo. Ona navodi:

„M. je zadnjih godinu dana proveo u bolnici. Od hospitalizacije u prosincu 2017. godine do danas njegovo stanje varira od akutne psihoze i manije do relativne stabilnosti, zatim relapsa svaki put kad dobije izlaz za vikend (zbog neredovitog i selektivnog uzimanja terapije, pretpostavljam zato jer mu je propisana terapija tako jaka da na njoj ne može uopće funkcionirati, te konzumiranja marihuane i alkohola). To traje tako već godinu dana i do danas nema nikakvog pomaka na bolje.

Liječenje se sastoji isključivo od farmakoterapije, i to sa 4-5 različitih antipsihotika istovremeno, on je na tim terapijama potpuni zombi, slini, frflja, vuče noge po podu, mokri u krevet...”

Opisuje ranije razdoblje: „on je tada otpušten ... sa 5 različitih antipsihotika i još nekoliko drugih lijekova. Ja sam se brinula o njemu 24 sata na dan tijekom cijelog mjeseca. Kroz to vrijeme postupno smo ga skidali s lijekova uz kontrolu psihijatra ... i njegovo stanje se rapidno poboljšavalo. Međutim, čim sam ga ja zbog vlastitih obveza pustila da se počne polako sam brinuti o sebi njegovo stanje se počelo ponovno pogoršavati i uslijedila je ponovna hospitalizacija, zatim otpust ... nakon kratkog vremena policija ga je ponovno dovela u bolnicu gdje se i danas nalazi“.

„on nema nikakav izvor financiranja ... izgubio je sve prijatelje ... tako u bolnici nema nikoga tko bi mu donio bilo što, nema novaca za duhan, pa dolazi u konflikte s ostalim bolesnicima kojima uzima/krade duhan. Onda mu zbog nereda koji radi samo pojačavaju terapiju ne bi li ga onesposobili da radi probleme, a nuspojave lijekova su sve izraženije i njegovo stanje je sve gore i gore“.

U Hrvatskoj nije razvijen sustav brige o mentalnom zdravlju u zajednici, niti sustav podrške osobama sa psihosocijalnim teškoćama nakon njihovog bolničkog liječenja, odnosno sustav koji će spriječiti hospitalizacije i različite oblike prisilnih postupanja prema osobama s invaliditetom. Na ovaj problem pravobraniteljica ukazuje niz godina.

U Nacionalnoj strategiji zaštite mentalnog zdravlja za razdoblje od 2011. do 2016. godine kao jedno od područja djelovanja bila je navedena i Zaštita mentalnog zdravlja u zajednici. Rezultati provedbe Nacionalne strategije nikada nisu objavljeni. Prema saznanjima pravobraniteljice, osim na razini projektnih aktivnosti nisu poduzete sveobuhvatne mjere s ciljem transformacije sustava i razvoja novog pristupa liječenju i rehabilitaciji osoba sa psihosocijalnim teškoćama koje bi se zasnivale na zaštiti mentalnog zdravlja u zajednici. Iako je Nacionalna strategija istekla 2016. godine, nova još nije donesena. Usluge u zajednici se ne razvijaju te je još uvijek prevladavajući bolnički oblik skrbi za psihijatrijske pacijente, iako su preporuke Svjetske zdravstvene organizacije, kao i obveze koje je RH preuzela ratifikacijom međunarodnih dokumenata, transformirati postojeći sustav skrbi o osobama sa psihosocijalnim teškoćama.

Kritiku fokusiranosti sekundarne i tercijarne zdravstvene zaštite mentalnog zdravlja na psihijatrijske bolnice dao je i Dainius Puras, posebni izvijestitelj UN-a prilikom boravka u RH krajem 2016. godine. U svom izvješću o pravu svakoga na uživanje najviših ostvarivih standarda tjelesnog i mentalnog zdravlja u RH navodi kako nije dovoljno pažnje posvećeno razvoju dispanzerskog sustava usluga za skrb o mentalnom zdravlju u zajednici, što dovodi do pretjeranog oslanjanja na sustav stacionarnog liječenja, uglavnom u psihijatrijskim bolnicama. Nadalje ističe kako bi sredstva iz europskih strukturnih fondova trebala biti usmjerena na izgradnju sustava zasnovanog na poštivanju ljudskih prava, s uslugama koje će spriječiti usmjerenost na psihijatrijske bolnice i ustanove za smještaj. Izolirane institucije i velike psihijatrijske bolnice za dugotrajnu zdravstvenu skrb ne bi više trebale biti podržavane niti proširivane. Umjesto toga, u zajednici se trebaju razvijati usluge zasnovane na kombinaciji neophodne farmakološke terapije, psihosocijalne rehabilitacije, psihoterapije, profesionalne i druge rehabilitacije i podrške samostalnom življenju u zajednici.

Svjetska zdravstvena organizacija u svom Svjetskom izvješću o zdravlju još 2001. godine naglasila je da se sve usluge mentalnog zdravlja za djecu i odrasle osobe trebaju integrirati u opće zdravstvene i socijalne usluge u zajednici kako bi se ostvarili sustavi zdravstvene skrbi koji poštuju prava i koji su troškovno učinkoviti. Segregirane ustanove koje imaju za cilj dugoročnu skrb nad osobama sa psihosocijalnim invaliditetom, jednako kao i velike psihijatrijske bolnice, ne bi trebalo više podržavati i širiti kao modele politika i usluga za mentalno zdravlje.

Stručni suradnici pravobraniteljice imali su priliku posjetom Centru za mentalno zdravlje u zajednici u Trstu, koji je vodeći suradni centar Svjetske zdravstvene organizacije za provedbu deinstitucionalizacije i usluga u zajednici, uvjeriti se kako je moguće umjesto velikih bolničkih sustava zdravstvenu zaštitu organizirati na način koji je u skladu s poštivanjem ljudskih prava osoba sa psihosocijalnim teškoćama, pružajući im usluge liječenja i rehabilitacije kroz sustav različitih usluga u zajednici, s ciljem oporavka i socijalnog uključivanja.

Kao rezultat velike reforme skrbi o mentalnom zdravlju koja je u Italiji započela 1978. godine i trajala dva desetljeća, došlo je do zatvaranja velikih psihijatrijskih bolnica i organiziranja manjih, regionalnih odjela za zaštitu mentalnog zdravlja, u sklopu kojih su se razvili centri za mentalno zdravlje u zajednici, mali psihijatrijski odjeli u sklopu općih bolnica, dnevni centri i stambene zajednice. Odjel za mentalno zdravlje u Trstu prvi je i najuspješniji primjer rezultata ove reforme.

Na području grada Trsta transformacija organizacije psihijatrije završena je 1980. godine, kada je zatvorena psihijatrijska bolnica i osigurana mreža potrebnih usluga u zajednici. U sklopu opće bolnice u Trstu ustrojen je psihijatrijski odjel s ukupno šest kreveta, samo za potrebe hitnih noćnih prijema pacijenata, za područje Trsta i regije Gorizia. Potrebno je istaknuti da grad Trst ima 250.000 stanovnika. Na ovom odjelu nema uobičajenih bolničkih kreveta niti vidljive bolničke opreme, a liječnici i drugo osoblje ne nose bijele kute. Ovo sve iz razloga jer se željelo isključiti osjećaj podređenosti pacijenta autoritetu i moći liječnika koje pojačava njegova službena uniforma, s ciljem postizanja osjećaja povjerenja između liječnika i pacijenta. Nastoji se održati neformalno i prijateljsko okruženje te promicati „normalizaciju“. Time se doprinosi smanjenju otpora pacijenata nužnoj hospitalizaciji te njihovom dobrovoljnom pristupanju u ove centre kada im je potrebna pomoć u bilo kojem smislu. Osim noćnih hitnih zaprimanja pacijenata, sve ostalo liječenje i skrb o osobama u potrebi sa psihosocijalnim teškoćama provodi se u ukupno četiri centra za mentalno zdravlje, svaki s po šest kreveta, koji su ravnomjerno teritorijalno raspoređeni na području Trsta te uklopljeni u zajednicu. Svaki pokriva područje od oko 60.000 – 65.000 stanovnika. U njima su zaposleni liječnici specijalisti psihijatrije i drugo osoblje – psiholozi, socijalni radnici, tehničari rehabilitacije, medicinske sestre i tehničari. Niti na ovom mjestu liječnici nemaju svoje službene uniforme, a niti svoje ordinacije. Borave zajedno s pacijentima u prostoru, a za rad koriste nasumično neku od prostorija u kojima se nalaze sredstva za rad (računalo, uredski materijal). Sva vrata su otključana. Fizičke mjere prisile se ne primjenjuju, odnosno zabranjene su. Kemijske su u primjeni. Prisilna hospitalizacija je moguća, uz određene zakonom propisane uvjete. Statistički podaci kazuju da su ovakve hospitalizacije rijetke, pa je tako jedan od centara za mentalno zdravlje imao u jednoj godini ukupno četiri ovakve hospitalizacije. Podatci iz 2016. godine govore o najmanjoj stopi nedobrovoljnog tretmana u Europi (17/100.000 na razini Italije, a 13/100.000 na razini regije Friuli Venezia Giulia) i njegovog najkraćeg trajanja (10 dana). Od ukupnog broja ovih tretmana dvije trećine je primljeno u centrima za mentalno zdravlje, a ne na bolničkom odjelu, uz primjenu politike otvorenih vrata.

Prisilno zadržavanje na liječenju sprječava se neprestanim kontaktom i brigom za korisnika, ovisno o njegovoj potrebi, uz pregovaranje i zajedničko odlučivanje. Osoblje velik dio svog radnog vremena provodi na terenu, u kućama svojih „pacijenata“ ili im pružajući potrebnu podršku u obavljanju svakodnevnih dužnosti i zadataka. Redovitim obilascima kontroliraju njihovo zdravstveno stanje, surađuju s njihovim članovima obitelji i drugim službama, s ciljem pružanja najbolje moguće zaštite osobi u potrebi, u njezinom domu. Ovi centri razvili su različite oblike uključivanja korisnika u otvoreno tržište rada, ali su i organizirali 12 zadruga u kojima rade korisnici u zaštićenim uvjetima. Također posjeduju i stambene jedinice u kojima mogu uz podršku živjeti oni koji nemaju mogućnost živjeti u

vlastitom domu, odnosno nemaju vlastitu nekretninu. Tretman koji je dostupan osobi u potrebi sa psihosocijalnim teškoćama uključuje biološku (lijekovi), psihološku (individualne i grupne terapije), psihosocijalnu intervenciju (intervencija u obitelji i s obitelji), intervenciju u zajednici (sa susjedima, poslodavcima), rehabilitaciju, razvoj socijalnih vještina, s individualnim pristupom svakom pojedincu, ovisno o njegovim potrebama, a koji je orijentiran na oporavak.

Osobe zaprimljene u centre za mentalno zdravlje radi tretmana smatraju se „gostima“ – imaju neograničeno pravo na posjete, a nastavljaju sudjelovati u svojim svakodnevnim aktivnostima izvan centra, za što im je osigurana pratnja osoblja i volontera kao podrška, ako je ona potrebna. Prema podacima koje smo dobili, ovaj oblik skrbi jeftiniji je za 40% od ranijeg oblika bolničke skrbi. Broj kreveta je smanjen s 1200 na 75, a broj osoblja smanjen je za polovicu. Broj osoba uključen u neki oblik tretmana povećan je s 1200 1971. godine na 5000 2016. godine.

Preporuke: *Kako bi se zaustavilo kršenje prava osoba s invaliditetom na osobnu slobodu smještavanjem u ustanove socijalne skrbi bez vlastitog pristanka, **preporučujemo** izmjenu obiteljskog zakonodavstva, odnosno sustav skrbništva kao zamjenskog odlučivanja zamijeniti sustavom odlučivanja uz podršku. Nadalje, **preporučujemo** umjesto smještavanja osoba kojima je potrebna podrška samostalnom življenju u zajednici razviti usluge koje će spriječiti njihovo izdvajanje, odnosno omogućiti im da nastave živjeti u zajednici uz podršku. Za osobe sa psihosocijalnim teškoćama također je potrebno osigurati u zajednici sveobuhvatnu skrb o mentalnom zdravlju, što uključuje različite oblike prevencije, liječenja, rehabilitacije i socijalnog uključivanja, i transformirati sadašnji sustav koji se zasniva na bolničkom liječenju u velikim zdravstvenim ustanovama.*

*Poštivanje prava osoba s duševnim smetnjama u psihijatrijskim bolnicama **preporučujemo** da se sustavno nadzire, a kršenja prava sankcionira, s ciljem podizanja svijesti bolničkog osoblja o pravima pacijenata te zaustavljanja nezakonitog postupanja.*

9.2. ZATVORSKI SUSTAV

Počinjene kaznenog djela u stanju nebrojivosti

Tijekom 14. sjednice UN Odbora za prava osoba s invaliditetom održane u rujnu 2015.g., usvojene su Smjernice o čl. 14. Konvencije *Pravo na slobodu i sigurnost osoba s invaliditetom* iz kojih proizlazi sljedeće: 16. Odbor je utvrdio da su izjave o nesposobnosti za suđenje ili nesposobnosti da se osoba smatra kazneno odgovornom u kaznenopravnim sustavima kao i zadržavanje osobe na temelju tih izjava, u suprotnosti s čl. 14. Konvencije jer lišavaju osobu njezinom prava na pravični postupak i mjera zaštite koje se primjenjuju na svakog tuženika. Odbor je također pozvao države stranke da uklone takve izjave iz kaznenopravnog sustava. Odbor je preporučio da se sve osobe s invaliditetom koje su bile optužene za zločine i ... zadržane u zatvorima i ustanovama bez suđenja mogu braniti od kaznenih prijava, te im se treba pružiti potrebna podrška i prilagodba kako bi se olakšalo njihovo učinkovito sudjelovanje, ali i prilagodba postupka kako bi se osiguralo pravično suđenje i pravičan postupak.

Sve osobe pa tako i osobe primjerice, s intelektualnim ili mentalnim oštećenjem imaju obavezu ne nanijeti štetu ili ozljedu. Počinitelji koji su počinili kazneno djelo u stanju nebrojivosti trebaju kaznu izdržavati u zatvorskom sustavu, a ne na forenzičnom odjelu psihijatrijske bolnice s ciljem liječenja.

Naime, ukoliko osobe, neovisno o vrsti invaliditeta, počinu kazneno djelo, potrebno je provesti postupak koji se provodi i za osobe bez invaliditeta te im je potrebno staviti u raspolaganje sva pravna sredstva koja su na raspolaganju i osobama bez invaliditeta sukladno kaznenim zakonima. Međutim, osobama s invaliditetom često je uskraćena jednaka zaštita prema Kaznenom zakonu, budući da isti preusmjerava na posebni pravni put koji obuhvaća zakone o mentalnom zdravlju. Zakoni o mentalnom zdravlju i postupci obično imaju niži standard kada je u pitanju zaštita ljudskih prava na pravičan postupak i pravično suđenje, a nisu u skladu s čl. 13. u svezi s čl.14. Konvencije.²

² Smjernice o čl.14 KUN-a, VII-Lišavanje slobode na temelju smatrane prijetnje koju predstavljaju osobe s invaliditetom, navodne potrebe za njegovom ili liječenjem, ili nekih drugih razloga, t.14.

Nastavno na prethodno navedeno UN Odbor je razmotrio i sigurnosne mjere izrečene osobama koje se ne smatraju odgovornima zbog neuračunljivosti i nesposobnosti da se smatraju kazneno odgovornima te je preporučio ukinuće onih koji uključuje prisilno psihijatrijsko liječenje u ustanovama te je izrazio zabrinutost vezano za izostanak redovitih garancija u kaznenopravnom sustavu. Iz navedenog proizlazi kako je zahtjev iz Konvencije da se na sve počinitelje kaznenih djela primjenjuje isti zakonodavni postupak, neovisno ima li počinitelj invaliditet, ili nema. Nakon donošenja osuđujuće presude, sve osobe s invaliditetom trebaju se uputiti na izdržavanje kazne u zatvore i kaznionice, koje je potrebno prilagoditi zatvoreniku s invaliditetom ovisno o njegovim individualnim potrebama i podršci.

Posljednjih nekoliko godina, pravobraniteljica u svojim izvješćima, javnim nastupima, kao i službenim obraćanjima institucijama, naglašava potrebu razvijanja izvaninstitucionalnih usluga mentalnog zdravlja u zajednici što ima za posljedicu restrukturiranje institucionalnog načina liječenja osoba s mentalnim oštećenjima (psihijatrijskih ustanova), pogotovo u djelu prisilnog liječenja, budući da Konvencija ne podržava nikakav oblik prisile.

Ukoliko je zatvoreniku s invaliditetom potrebna podrška u vidu liječenja, istu je potrebno pružiti u zatvorskom sustavu. Ujedno je potrebno preispitati treba li se uopće i dalje koristiti *pojam neubrojivosti* kao što se trenutno koristi. O navedenim okolnostima Pravobraniteljica je uputila mišljenje Ministarstvu pravosuđa te upozorila na navedeno, s obzirom da je tada bila u tijeku izmjena i dopuna Kaznenog zakona. Ujedno je predložila i da se terminologija koja se trenutno koristi u Kaznenom zakonu „... zbog duševne bolesti, privremene duševne poremećenosti, nedovoljnog duševnog razvitka ili neke druge teže duševne smetnje uskladi sa Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Primjedbe nisu usvojene.

Nadalje, Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14) ne upotrebljava konvencijski termin „mentalno oštećenje“, već „duševna smetnja“ te će Pravobraniteljica prilikom iduće izmjene navedenog zakona, predložiti njegovo terminološko usklađenje sa Konvencijom.

Pristupačan prijevoz za osobe s invaliditetom u zatvorskom sustavu

Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratila se u listopadu 2018. stranka koja se nalazi na izvršavanju kazne zatvora u Kaznionici u Glini, koja u svom obraćanju navodi kako Kaznionica ne posjeduje vozilo primjereno za prijevoz osoba s najtežim invaliditetom, točnije onih koji se kreću uz pomoć invalidskih kolica. Zatvorenik opisuje kako je sam osoba koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica te je svaki njegov prijevoz na preglede i liječenje rizičan i težak, kako za njega, tako i za pravosudne policajce koji su u pratnji, jer osobu u kolicima treba podići, smjestiti na sjedalo što je obostrano teško, a osobi s invaliditetom i bolno, ili tu osobu treba, zajedno sa kolicima dignuti u stražnji prostor kombija (sanduk) koji nema rukohvata, sigurnosnih pojaseva te kao takav nije prilagođen niti siguran za prijevoz osoba s invaliditetom u kolicima. Navodi nadalje kako ga je službenik odbio odvesti na fizikalnu terapiju uz obrazloženje da „nije osposobljen za rad s invalidima“, iako je svojim nadređenima rekao da je zatvorenik odbio izvođenje, što nije točno. Čl. 14. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom propisano je da ukoliko osobe s invaliditetom budu lišene slobode u bilo kojem postupku, države potpisnice osigurati će da im se na jednakopravnoj osnovi s drugim osobama zajamče prava u skladu s međunarodnim pravom koje obuhvaća ljudska prava i s njima će se postupiti u skladu s ciljevima i načelima ove Konvencije, uključujući osiguravanje razumne prilagodbe. Zakonom o izvršavanju kazne zatvora („Narodne novine“, br. 190/03 – pročišćeni tekst, 76/07, 27/08, 83/09, 18/11, 48/11, 125/11, 56/13 i 150/13), u odredbi čl. 75. Zakona jasno stoji kako se zatvorenicima – osobama s invaliditetom osigurava smještaj primjeren vrsti i stupnju njihove invalidnosti.

Kaznionica u Glini jedina je Kaznionica koja osigurava osobama s invaliditetom, u nekoj mjeri primjeren smještaj te je iz toga razloga zasigurno Kaznionica s najviše zatvorenika s invaliditetom, i to onih najtežih, u smislu tjelesnog oštećenja, koji se kreću uz pomoć invalidskih kolica. Stoga smatramo nužnim da Kaznionica posjeduje kombi vozilo za prijevoz takvih zatvorenika, a koje će ispunjavati standarde pristupačnosti i sigurnog prijevoza.

S obzirom na navedeno, preporučili smo Ministarstvu pravosuđa odnosno Kaznionici u Glini nabavku vozila prilagođenog za osobe s najtežim tjelesnim oštećenjem, a koje se kreću uz pomoć običnih ili elektromotornih invalidskih kolica, odnosno preinakama što ne bi predstavljalo nerazmjerni teret za

Kaznionicu, odnosno Ministarstvo pravosuđa. Također smo u preporuci naveli mišljenje kako nošenje osoba s invaliditetom, zajedno s kolicima, ili radi posjedanja izvan kolica od strane pravosudnih policajaca nije primjeren način njihovog kretanja te je tegobno za djelatnike, a ponižavajuće za osobu s invaliditetom i tu je praksu postupanja potrebno napustiti. U svom odgovoru od 13. studenoga 2018. Kaznionica u Glini između ostalog navodi „...Kaznionica u Glini raspolaže s nekoliko različitih vrsta specijalnih vozila za prijevoz zatvorenika te je u nekima omogućeno da zatvorenik s invaliditetom koji se kreće uz pomoć inv. kolica sjedi u kolicima za vrijeme vožnje, dok je u ostalima moguće invalidska kolica smjestiti u prostor za prtljagu, a zatvorenika u prostor za putnike... Smještaj zatvorenika koji sjedi u invalidskim kolicima u stražnji prostor vozila prakticira se kod osoba koje imaju dostatnu pokretljivost i snagu gornjeg dijela tijela pri čemu su kolica fiksirana na način da su zakočena između klupa, dok službenici u svakom slučaju dinamiku vožnje moraju prilagoditi da se u stražnjem dijelu prevoze zatvorenici... Za smještaj zatvorenika s invaliditetom koji se kreće uz pomoć invalidskih kolica u vozilo u pravilu je potrebna pomoć drugih osoba, a istu pružaju službenici te zatvorenici koji su određeni kao pomoćni njegovatelji, dok vozila kojima raspolažemo nisu izravno namijenjena niti posebno prilagođena prijevozu osoba s invaliditetom, međutim isto se nadoknađuje pravovremenim planiranjem te dodatnim naporom i oprezom od strane službenika i u tom pogledu do sada nije bilo pritužbi...“

Nakon zaprimljenog odgovora, ponovno smo uputili preporuku i zatražili očitovanje od Upravnog odjela za probacijski sustav Ministarstva pravosuđa da li je u međuvremenu nabavljeno ili se planira nabavka odgovarajućeg kombi vozila za prijevoz zatvorenika s invaliditetom. Navedeno posebno s obzirom da je Kaznionica u Glini kaznionica koja u nekoj mjeri osigurava osobama s invaliditetom primjereni i odgovarajući smještaj.

U veljači 2019. u odgovoru Kaznionice u Glini zaprimamo odgovor u kojem između ostalog navode slijedeće: „S tim u vezi navodimo kako se sukladno čl. 38. Zakona o izvršavanju kazne zatvora („Narodne novine“, br. 128/99, 55/00, 59/00, 129/00, 59/01, 67/01, 11/02, 190/03 - pročišćeni tekst, 76/07, 27/08, 83/09, 18/11, 48/11, 125/11, 56/13 i 150/13) sredstva za rad kaznionica (i zatvora, Centra za dijagnostiku u Zagrebu i Centra za izobrazbu) osiguravaju u državnom proračunu. Sredstva za nabavu posebnog vozila specijaliziranog za prijevoz zatvorenika s invaliditetom, odnosno zatvorenika s ozbiljnim teškoćama u kretanju, nisu predviđena proračunom, a ne postoje niti dopunska sredstva koja bi Kaznionica u Glini mogla utrošiti za nabavu ovakvog specijaliziranog vozila. S obzirom na izloženo kao jedina opcija da se zatvorenici s invaliditetom u predstojećem razdoblju osigura prilagođeni prijevoz pokazala se suradnja tj. ugovor s pravnim osobama ovlaštenim za odgovarajući prijevoz. Iz tog razloga Kaznionica u Glini poslala je poziv za dostavu ponuda svim prostorno bliskim pravnim osobama koje bi mogle pružati uslugu ove vrste prijevoza (njih 4). Zaprimljena je samo jedna ponuda od društva Sanitet d.o.o., Vidikovac 84, Petrinja, koja bi pod opcijom 2) iz ponude mogla biti zadovoljavajući okvir za suradnju. Slijedom opisanog obratili smo se Središnjem uredu Uprave za zatvorski sustav i probaciju sa zahtjevom da nam se izda suglasnost za sklapanje predmetnog ugovora. 30. siječnja 2019. godine zaprimili smo obavijest Središnjeg ureda Uprave za zatvorski sustav i probaciju KLASA: 406-07/19-01/1, URBROJ: 514-08-01-02-02-19-02 od 09. siječnja 2019. godine, u kojoj se navodi kako su kaznenim tijelima sredstva za rad osigurana Državnim proračunom, a sukladno Zakonu o proračunu, čelnik tijela je odgovoran za zakonito i pravilno planiranje i izvršavanje Financijskog plana, te nas se upućuje da ukoliko nemamo raspoloživih (osiguranih) sredstava u Financijskom planu, mogu se sredstva ostvarena radom zatvorenika koristiti kao dopunska sredstva za potrebe programa izvršavanja kazne zatvora (usluga prijevoza zatvorenika - osoba s invaliditetom), kao i da s obzirom na status proračunskog korisnika sredstva koristimo sukladno Zakonu o fiskalnoj odgovornosti i Zakonu o javnoj nabavi, te da prema načelima ekonomičnosti izaberemo najpovoljniju ponudu. U ovom trenutku, u okviru postojećih financijskih mogućnosti, dogovaramo pojedinosti ugovora o prijevozu teško pokretnih i nepokretnih zatvorenika za preostali dio 2019. godine, s jedinim ponuditeljem.“

Mišljenje i preporuka pravobraniteljice: Slijedom navedenog primjera iz prakse rada Ureda indikativno je kako se problematika pristupačnosti prostora i pristupačnosti prijevoznih sredstava u zatvorskom sustavu rješava stihijski, te da je do postupanja došlo isključivo zbog preporuke Ureda

pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, odnosno zbog izjavljene predstavke zatvorenika s invaliditetom. S obzirom da je Kaznionica u Glini objekt zatvorskog sustava u kojem je donekle osigurana pristupačnost zbog koje se upravo tamo na izdržavanje zatvorske kazne upućuje većina zatvorenika s invaliditetom, potrebno je planirati i osigurati potrebna financijska sredstva kako bi prostor i potrebno prijevozno sredstvo bilo prilagođeno i pristupačno zatvorenicima s invaliditetom. Nadalje, mišljenja smo kako bi takva financijska sredstva trebala biti osigurana iz Državnog proračuna s pozicije Ministarstva pravosuđa, a ne uvjetovana vlastitim sredstvima svake kaznionice i/ili zatvora zasebno, što bi olakšalo provedbu i omogućilo ostvarivanje pristupačnosti u vidu razumne prilagodbe, posebice s obzirom da takva izdvajanja za sustav ne bi predstavljala nesrazmjeran trošak.

10. SLOBODA OD MUČENJA ILI OKRUTNOG, NEČOVJEČNOG ILI PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA ILI KAŽNJAVANJA

Uvjeti liječenja u psihijatrijskim bolnicama opisani u izvješću Odbora VE podudarni su zaključnim zapažanjima Odbora za prava osoba s invaliditetom s preporukama upućenima Hrvatskoj 2015. godine o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, kada je Odbor iznio zabrinutost zbog čestog korištenja nedobrovoljnih postupaka i mjera sputavanja te ostalih oblika ponižavajućeg postupanja. Odbor je zabrinut da se navedenim zakonima osobe s invaliditetom ne štiti dovoljno od nasilja u ustanovama i nedobrovoljnog ili ponižavajućeg postupanja.

Hitna je preporuka Odbora da se poduzmu direktni koraci za rješavanje teške situacije u ustanovama, zaustave nedobrovoljni tretmani i korištenje mjera sputavanja. Odbor nadalje sugerira da se zakonodavstvo uskladi s Konvencijom. Činjenica je da su u ovom području i zakonodavstvo i praksa suprotni čl. 15. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koji glasi: „*Nitko ne smije biti podvrgnut mučenju ili okrutnom, nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.*“

Okolnosti da Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („*Narodne novine*“, br. 76/14, dalje: ZZODS) dopušta i regulira prisilna postupanja, uključujući i mogućnost primjene, primjerice, elektrokonvulzivne terapije, ne znači da su takva postupanja u skladu s Konvencijom i osnovnim zahtjevom iz Konvencije koji se odnosi na poštivanje temeljenih ljudskih prava svake osobe i poštivanje njezinog dostojanstva. Naglašena prisutnost kontinuirane upotrebe prisile u psihijatriji protivna je temeljnom medicinskom načelu „*primum non nocere*“ – primarno ne naštetiti – te su takva postupanja sa stajališta UN-a neprihvatljiva.

Naglašavamo kako je upravo **zabrinjavajući otpor i nerazumijevanje odredbi Konvencije i smjernica Svjetske zdravstvene organizacije, koji je prisutan i na najvišoj zakonodavnoj razini, odnosno u Hrvatskom saboru.** Podsjetimo se da je upravo Hrvatski sabor bio taj koji je 2008. godine u cijelosti ratificirao UN-ovu Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, a koja je zabranila prisilna postupanja. Iako je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u više navrata nastojala informirati saborske zastupnike o odredbama Konvencije koje su po pravnoj snazi iznad nacionalnih zakona, izjava člana Saborskog odbora za zdravstvo i socijalnu politiku izrečenu na tematskoj sjednici Odbora posvećenoj dječjoj i adolescentskoj psihijatriji 14. studenoga 2018. pokazuje zabrinjavajuću razinu neinformiranosti o alternativama prisilnih postupanja, obvezama Hrvatske prema međunarodnim pravnim ugovorima i ulozi pravobraniteljice koja je dužna te obveze promicati i upozoravati na njihova kršenja.

Konvencijski zahtjev iz čl. 15. upućen svim državama potpisnicama Konvencije, pa tako i RH, traži suštinsku promjenu prakse i uvođenje novih načina rada koji će se temeljiti na zaštiti od nasilja, potpunom uvažavanju ljudskog dostojanstva te fizičkog i psihičkog integriteta svake osobe u svim situacijama, a posebice u onima u kojima su zbog svog invaliditeta naglašeno ranjive. Primjena alternativnih metoda u liječenju osoba s psihosocijalnim teškoćama nije moguća bez ozbiljne i kontinuirane edukacije stručnjaka i osoblja u psihijatrijskim i drugim ustanovama te suradnje stručnjaka različitih profila, sukladno smjernicama Svjetske zdravstvene organizacije, kao i

upoznavanja s novim načinima rada na području psihijatrije kao što je primjerice liječenje osoba s psihosocijalnim teškoćama u Trstu.

Činjenica je da RH do sada nije poduzela mjere kako bi se ovo pitanje raspravilo u širim stručnim krugovima, ali i u javnosti, niti je o mogućim poteškoćama u primjeni, dvojabama, ograničenjima i sl. izvijestila Odbor za prava osoba s invaliditetom i tražila dodatna pojašnjenja. Od predstavnika najviše zakonodavne razine očekuje se da priznaju i poznaju dužnost države da poštuje obvezujuće međunarodne dokumente, odnosno obveze koje iz njih proizlaze, jer bez te svijesti ne može doći niti do promjena u društvu u smislu napuštanja uvriježenih stavova te ustaljenih metoda i načina rada u odnosu na brigu o osobama sa psihosocijalnim teškoćama, koje je Odbor utvrdio neprihvatljivim u civiliziranom demokratskom društvu koje poštuje ljudska prava.

O iskustvima Ureda pravobraniteljice u zaštiti temeljnih ljudskih prava osoba s mentalnim oštećenjima kao i o Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom govorila je zamjenica pravobraniteljice na Znanstvenoj konferenciji pod nazivom ***Osobe s duševnim smetnjama u suvremenom društvu*** koja je održana u organizaciji Pravnog fakulteta u Rijeci, Katedre za kazneno pravo. Tijekom Konferencije bili su prezentirani rezultati istraživanja koje se provodilo u sklopu projekta Hrvatske zaklade za znanost, a koji su objavljeni u Zborniku Pravnog fakulteta u Rijeci. U svom obraćanju skupu zamjenica pravobraniteljice ponovno je upozorila na obvezu države u pogledu preporuka Odbora o ukidanju svih oblika prisile u psihijatriji.

Obilaskom Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež Zagreb utvrđeno je da Bolnica primjenjuje mjere prisile – fizičkog sputavanja u situacijama kada se primjenom drugih tehnika, primjerice deeskalacijskih tehnika ili medikamentne terapije, pacijent ne smiruje. Uvidom u obrasce o sputavanju za 2018. godinu proizlazi kako su pacijenti sputani u pravilu do 1 sat, rijetko dulje, te iz obrazaca proizlazi kako su sputavani najčešće isti pacijenti. Razlozi za sputavanje najčešće su opasnost od suicida i napad na drugu osobu. Nadalje, Bolnica je prostorno neadekvatna za ovu vrstu liječenja te se osobe na koje se primjenjuju mjere sputavanja ne mogu odvojiti od ostalih pacijenata. Time ne samo da su prekršena prava sputanog pacijenta, već i pacijenata koji to nisu.

Od KBC-a Osijek zaprimljena je sljedeća obavijest: „...obavještavamo vas da je dana xx.yy., a nakon nepredvidivog agresivnog ponašanja kojim je mld. pacijent yx ispoljavao ponašanje koje je ugrožavao svoju i sigurnost drugih pacijenata na Zavodu, stoga je bilo potrebno kratkotrajno poduzeti mjeru fizičkog sputavanja. Nakon što se psihomotorno smirio i pošto je procijenjeno da ne predstavlja svojim ponašanjem opasnost za sebe tako i za okolinu, sukladno pravilima struke i što je i okončano...”

Ponovno naglašavamo, prema saznanjima Ureda, da su iskustva osoba s težim duševnim smetnjama prema kojima je primijenjena prisila izrazito negativna i pokazuju kako se osobe koje su, primjerice, bile fiksirane za krevet itekako sjećaju toga lošeg iskustva te ga liječniku i zamjeraju, a što utječe na odnos povjerenja između pacijenta i liječnika. Posljedice primjene mjera sputavanja kod djece i adolescenata još su teže te je njihovu primjenu potrebno zabraniti.

Ministarstvu pravosuđa upućena je preporuka o ukidanju svih oblika prisile i njihovoj zamjeni alternativnim oblicima. U dijelu izvješća pod nazivom OSOBNA SLOBODA I SIGURNOST detaljnije je navedeno mišljenje Povjerenstva za zaštitu osoba s duševnim smetnjama povodom upućene preporuke, međutim na okolnost primjene mjera prisile odnosno njihove zamjene Povjerenstvo nije dostavilo svoje mišljenje.

Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje 2017. – 2020. godine u poglavlju Pravna zaštita i zaštita od zlostavljanja, iako citira preporuku Odbora o nužnosti zaustavljanja nedobrovoljnih tretmana i korištenja mjera sputavanja, kao mjeru za postizanje ovog cilja navodi **Vođenje evidencije zdravstvenih radnika educiranih za postupanje u slučaju primjene mjere prisile u bolničkoj zdravstvenoj ustanovi**. Kao Aktivnosti navodi: „*Educirati zdravstvene radnike za primjenu mjere prisile u bolničkim zdravstvenim ustanovama koje imaju ugovorenu djelatnost psihijatrije*“; Pokazatelj: „*broj educiranih zdravstvenih radnika za primjenu mjere prisile u bolničkoj*

zdravstvenoj ustanovi“; Polazni podatci (u odnosu na koje se mjeri postignuće): „Godišnja izvješća (podaci iz evidencija bolničkih zdravstvenih ustanova) o provedbi edukacije zdravstvenih radnika o primjeni mjera prisile u bolničkoj zdravstvenoj ustanovi u 2015. godini.“ Dakle, niti strateškim dokumentom s važenjem do 2020. godine nije predviđeno ukidanje mjera prisile i uvođenje alternativnih metoda te edukacija osoblja o tim metodama, nego naprotiv, predviđeno je dodatno educiranje zdravstvenih djelatnika upravo o primjeni mjera prisile.

Nadalje, Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama dopušta, a Pravilnik o vrstama i načinu primjene mjera prisile prema osobama s duševnim smetnjama propisuje postupanje primjenom mjera prisile prema osobama s težim duševnim smetnjama. Međutim, čl. 5. Pravilnika propisan je pripremni postupak, a koji se odnosi na savjetodavni razgovor s pacijentom, ukoliko je isti moguć, a koji prethodi primjeni mjera prisile, dok je čl. 19. Pravilnika propisana edukacija zdravstvenih radnika u svrhu ranog prepoznavanja eskalacije u ponašanju pacijenata i prevencija primjene mjera prisile u ustanovi, a koju je edukaciju dužna provoditi ustanova.

Pravobraniteljica je zatražila izvješće Ministarstva zdravstva o sadržaju edukacija koje psihijatrijske ustanove provode za medicinske sestre i psihijatre. Naime, postavljen je upit daje li Ministarstvo zdravstva pismene upute bolnicama kako provoditi edukacije te provodi li Ministarstvo zdravstva bilo koji oblik kontrole nad provedenim edukacijama u smislu redovitog održavanja edukacija za medicinske sestre i liječnike psihijatre, izvještavanja o osobama koje provode edukaciju te o odazivu na edukacije. Poseban je naglasak stavljen na sadržaj edukacija o primjeni alternativnih metoda umjesto mjera prisile, odnosno koriste li se i smjernice Svjetske zdravstvene organizacije. Ministarstvo je odgovorilo kako redovito traži od zdravstvenih ustanova izvještaje o ukupnom broju zdravstvenih radnika educiranih za primjenu mjera prisile sukladno čl. 19. navedenog Pravilnika, kao i podatke o broju i vrsti održanih edukacija tijekom godine (broj educiranih zdravstvenih radnika u 2017. godini iznosio je 2689, a u 2018. godini 3007). Posebno je navedeno kako se velika pozornost posvećuje upravo deeskalacijskim tehnikama, dok se mjere prisile primjenjuju samo iznimno, kada je to jedini način sprječavanja pacijenta da svojim postupcima ugrozi svoj ili tuđi život.

Međutim, Svjetska zdravstvena organizacija naglašava da se ni u takvim situacijama ugroženosti života ne smiju primjenjivati mjere prisile, već se treba pronaći alternativni način smirivanja pacijenta. Primjena mjera prisile predstavlja povredu prava osobe s težim duševnim smetnjama prema kojoj se primjenjuje te je potrebno usuglasiti nacionalno zakonodavstvo s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. **Ponovno naglašavamo kako nije cilj regulirati prisilna postupanja, nego ih ukinuti.**

Od Povjerenstva za zaštitu osoba s duševnim smetnjama zatraženo je izvješće koliko je utvrđeno pojedinačnih slučajeva kršenja prava osoba s invaliditetom sukladno ovlastima iz Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama i koje su mjere poduzete radi sankcioniranja prekršitelja prava.

Iz dostavljenog odgovora proizlazi kako je Povjerenstvo izradilo Izvješće o radu Povjerenstva za razdoblje trajanja mandata, od 26. siječnja 2015. do 25. siječnja 2019. godine. Povjerenstvo je u tom razdoblju primilo 81 predmet, a od kojeg broja se ukupno u 51 predmetu tvrdilo da je došlo do povrede prava osobe s duševnim smetnjama. Završeno je postupanje u 42 predmeta te je utvrđeno 10 slučajeva povrede prava. U tim slučajevima Povjerenstvo je one koji su počinili povredu upozorilo, a odluka odnosno mišljenje dostavljeno je i nadležnim ustanovama na daljnje postupanje.

10.1. PRIMJENA MJERA PRISILE

U Izvješću o radu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2017. godinu istaknuli smo mišljenje kako nisu poduzete dovoljne mjere s ciljem provođenja hitne preporuke Odbora.

Činjenica da se odredbe Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama u dijelu u kojem je regulirana primjena mjera prisile primjenjuju i na ustanove socijalne skrbi zapravo ne doprinosi značajnije zaštiti prava osoba s invaliditetom. Razlog tomu jesu neprimjenjive odredbe zakona u uvjetima ustanova socijalne skrbi, nedostatak kontrole primjena mjera i nepostojanje izrečenih sankcija koje dovode do teških povreda prava. Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (dalje:

Ministarstvo) ukazali smo na neprihvatljivost reguliranja ovog područja internim aktima pojedine ustanove. Nadalje smo iznijeli kako zabrinjava činjenica da nema kontrole nad primjenom mjera prisile pa onda nema niti sankcioniranja prekršitelja ljudskih prava u ovom području. S obzirom na trenutno stanje nepostojanja alternativa primjeni mjera prisile **preporučili smo Ministarstvu:**

- donijeti pravilnik o primjeni mjera prisile u ustanovama socijalne skrbi, koji će biti usklađen ne samo sa Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, već i s obvezujućim međunarodnim dokumentima, preporukama i smjernicama o primjeni mjera prisile
- narediti donošenje internih akata u smislu pisanih uputa o pravilima postupanja radnika ustanove u situacijama agresivnog ponašanja korisnika prije, u tijeku i nakon primjena mjera prisile, vođenje dokumentacije i evidencije o primjeni mjera prisile
- provođenje redovitog nadzora nad primjenom mjera prisile i pokretanje postupaka radi sankcioniranja prekršitelja ljudskih prava
- obvezati radnike ustanova na pohađanje redovite edukacije o primjeni alternativnih metoda kako bi se izbjegla primjena mjera prisile.

S obzirom na navedeno, pravobraniteljica je zatražila izvješće o poduzetom povodom danih preporuka, ali i o mjerama koje su poduzete s ciljem izvršavanja hitnih preporuka Odbora, u razdoblju od travnja 2016. godine do danas. U svom odgovoru Ministarstvo je naglasak stavilo na provedene edukacije, konkretnije tijekom 2017. godine proveden je ciklus od 4 dvodnevne edukacije pod nazivom:

Mjere i metode rada u svrhu zaštite života i zdravlja korisnika smještenih u ustanovama socijalne skrbi koje, između ostalog, obuhvaćaju smjernice i procjenu kvalitete života osoba smještenih u ustanovama socijalne skrbi prema kriterijima kvalitete života i ljudskih prava osoba s mentalnim oštećenjima Svjetske zdravstvene organizacije te strategije prevencije agresivnog ponašanja. Provedena je edukacija na temu primjene restriktivnih mjera te zaštite od ponižavajućeg postupanja prema korisnicima socijalnih usluga u ustanovama socijalne skrbi.

Prilikom provođenja inspekcijskog nadzora u 17 slučajeva od ukupno 264 provedena inspekcijska nadzora utvrđena je primjena nekog od oblika restriktivnih postupanja (sputavanja, odvajanja), no nisu potvrđeni slučajevi kršenja ljudskih prava.

Međutim, upravo utvrđeni slučajevi primjene restriktivnih postupanja (sputavanja, odvajanja), neovisno o okolnosti što su izvršeni sukladno protokolima, budući da iz izvješća Ministarstva proizlazi kako je nadzorom utvrđeno da ustanove imaju razrađene protokole, predstavljaju konvencijsku povredu temeljnih ljudskih prava te su isti sa stajališta Konvencije kao i preporuka Odbora UN-a neprihvatljiva. Upravo sâmo sputavanje i primjena mjera prisile predstavlja povredu čl. 15. Konvencije.

Primjer iz prakse Ureda: *Prilikom obilaska jednoga privatnog doma socijalne skrbi u kojem su smještene uglavnom osobe sa psihosocijalnim teškoćama utvrđeno je kako se mjere prisile primjenjuju za pojedine korisnike, na temelju odobrenja liječnika psihijatra koje je „generalno“, dakle ne traži se odobrenje niti liječnik osobno pregledava korisnika kod svakog pojedinog sputavanja, već je za neke osobe izdano generalno odobrenje za sputavanje u slučaju potrebe, odnosno kod ispunjenja zakonskih pretpostavki.*

Prema dokumentaciji u koju smo izvršili uvid, odluka o primjeni restriktivnih postupaka uvijek se donosi u pisanom obliku, u Izvješću o incidentnim situacijama, Dnevnoj knjizi. Restriktivne postupke provode stručni radnici ustanove i nadležni suradnici, a odobrenje u žurnim slučajevima daju stručni radnici ustanove uz odobrenje ravnatelja ili drugih ovlaštenih stručnjaka. Fizičko sputavanje korisnika primjenjuje se u slučajevima kada je to jedino sredstvo da se tu osobu spriječi da svojim postupcima ugrozi život ili zdravlje druge osobe ili svoj život ili zdravlje ili nasilno ošteti tuđu imovinu veće vrijednosti. Izolacija se ne primjenjuje. Primjenjuje se davanje lijekova kao restriktivna mjera i fizičko sputavanje korisnika. Od drugih restriktivnih postupaka primjenjuje se ograničenje slobode kretanja u lokalnoj zajednici. Osoblje nije prošlo obuku o primjeni restriktivnih postupaka. Dom ima izrađen *Standardni postupak primjene mjera prisile prema osobi s težim duševnim smetnjama*. Svako pojedino sputavanje upisuje se u *Obrazac fizičkog sputavanja*, koji sadrži ime pacijenta, razlog primjene prisile,

trajanje mjere, alternativne mjere koje su primijenjene u pripremnom postupku, ime zdravstvenog radnika koji je odredio primjenu mjera prisile i zdravstvenih radnika koji su sudjelovali te ime odgovorne osobe za određivanje primjene prisile. Evidencija se vodi i u Sestrinskoj listi praćenja vitalnih funkcija korisnika kod kojeg su primijenjene mjere fizičkog sputavanja, gdje se mjere: puls, tlak, temperatura, unos tekućine, mokrenje, stolica, bol, stanje kože, razgibavanje. Domski pravilnik o kućnom redu sadržava i poglavlje *Primjena fizičke sile* u kojemu se opisuje postupak.

Uočeno je kako je u svim dokumentima kao jedan od razloga primjene fizičke sile navedeno i oštećenje tuđe imovine veće vrijednosti, što nije u skladu s odredbama Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama. Također je malo pažnje posvećeno pokušajima i metodama prevencije primjene mjera prisile. Nadalje, s obzirom na to da ustanova nema stalno zaposlenog liječnika psihijatra, jasno je da je nemoguće provesti zakonsku odredbu da odluku o primjeni mjere prisile donosi psihijatar i nadzire njezinu primjenu, kao i da će, u slučaju da zbog hitnosti mjeru o primjeni sile odredi drugi član osoblja, liječnik psihijatar pregledati osobu i odlučiti o daljnjoj primjeni mjera prisile. Neki standardi o najduljoj mogućoj primjeni mjere prisile te drugim pravima pacijenta prilikom primjene same mjere propisani su u Pravilniku o vrstama i načinu primjene mjera prisile prema osobi s težim duševnim smetnjama („*Narodne novine*“, br. 16/159) koji je donio ministar zdravlja i koji se primjenjuje u zdravstvenim ustanovama. Sukladno navedenim odredbama, mjera prisile se primjenjuje u maksimalnom trajanju od 4 sata, odnosno ukupno trajanje vremena sputavanja ne može biti dulje od 24 sata. Pacijentu se omogućuje razgibavanje svaka dva sata po 15 minuta te se prate njegove vitalne funkcije svakih 15 minuta prva 2 sata, a nadalje ovisno o okolnostima i uputi doktora medicine. Uvidom u Sestrinske liste, vidljivo je da se relativno redovito sputava nekoliko korisnika, u trajanju prosječno 2-3 sata. U listu se uredno upisuju vitalne funkcije te se sva dokumentacija uredno vodi.

Provođenje mjera prisile u ustanovama socijalne skrbi nije, niti zapravo može biti u skladu sa spomenutim Zakonom iz razloga što liječnik psihijatar koji nije u radnom odnosu u ustanovi, već je vanjski suradnik, izdaje općenitu **preporuku** za primjenu mjera prisile nad pojedincem te ne nadzire primjenu svake pojedinačne mjere, odnosno ne pristupa osobno u ustanovu radi odobravanja daljnje primjene mjere i nadzora nad mjerom. Nadalje, primjena ovih mjera nije u ustanovama socijalne skrbi detaljnije regulirana podzakonskim aktom, već je regulacija prepuštena internim aktima ustanove (protokol/odluka/smjernica). Pravilnikom o standardima kvalitete socijalnih usluga opisani su standardi primjene mjera prisile koje se smatraju tzv. restriktivnim postupcima.

Preporučujemo da je potrebno u skladu s hitnom preporukom Odbora zaustaviti sve nedobrovoljne tretmane i korištenje mjera sputavanja, kako u zdravstvenim, tako i u ustanovama socijalne skrbi.

11. JEDNAKOST PRED ZAKONOM

Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2017. do 2020. godine („*Narodne novine*“, br. 42/17) kao jedan od ciljeva postavila je uvođenje sustava odlučivanja uz podršku u zamjenu za djelomično oduzimanje poslovne sposobnosti. Definirane su aktivnosti za postizanje cilja: 1. Izmijeniti Obiteljski zakon u smislu uvođenja instituta odlučivanja uz podršku koji se temelji na suodlučivanju koje ne ograničava poslovnu sposobnost korisnika; 2. Razviti modele odlučivanja uz podršku sukladno čl. 12. st. 4. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom UN-a. Obiteljski zakon je još uvijek u izradi.

Važećim Obiteljskim zakonom („*Narodne novine*“, br. 103/15), u čl. 556. propisano je kako će se odluke o lišenju poslovne sposobnosti donesene prema prijašnjim propisima preispitati u izvanparničnom postupku radi vraćanja poslovne sposobnosti u razdoblju od 1. studenoga 2015. do 1. studenoga 2020. godine. S obzirom na navedeno, od nadležnog ministarstva zatraženi su podaci koliko je postupaka za preispitivanje odluka o lišenju poslovne sposobnosti pokrenuto od 1. studenoga 2015. godine do 25. listopada 2018. godine te kojem je broju štićenika poslovna sposobnost vraćena u potpunosti, a koliki je broj onih kojima je poslovna sposobnost vraćena samo djelomično. Zaprimljen je odgovor kako je od nadležnih centara za socijalnu skrb pokrenuto 1179 postupaka za vraćanje poslovne sposobnosti.

Za 273 štićenika vraćena je poslovna sposobnost djelomično, a za 95 štićenika u potpunosti. S obzirom na to da je u RH poslovne sposobnosti lišeno ukupno 17.918 građana (prema podatcima Ministarstva na dan 31. 12. 2017.), broj pokrenutih postupaka od stupanja na snagu Obiteljskog zakona 1. 11. 2015. godine je nizak.

Vezano uz postupke lišavanja poslovne sposobnosti, pravobraniteljici su se obraćale osobe za koje su pokrenuti ovi postupci, a kojima su se one protivile, odnosno smatrale da ih ne treba pokrenuti jer se mogu samostalno brinuti za svoja prava i obveze. S druge strane, javljali su se roditelji ili drugi članovi obitelji koji su u nekim slučajevima inzistirali na lišavanju poslovne sposobnosti svojih članova navodeći kako ih je potrebno zaštititi ili im stavljanjem pod njihovo skrbništvo učiniti jednostavnijim obavljanje određenih poslova. Pravobraniteljica je zaprimila i nekoliko poziva zabrinutih roditelja za čiju su punoljetnu djecu lišenu poslovne sposobnosti pokrenuti postupci preispitivanja lišenja poslovne sposobnosti, sukladno ranije navedenoj obvezi centara za socijalnu skrb da u skladu s Obiteljskim zakonom pokrenu postupke preispitivanja odluka o lišenju poslovne sposobnosti. Između ostalog zaprimljeno je više pritužbi vezano uz imenovanje osobe skrbnika te vezano uz postupanje centra za socijalnu skrb kod upravljanja odnosno nadziranja trošenja redovitih prihoda štićenika ili upravljanja nekretninama i vrijednim pokretninama štićenika. Uz navedeno, pravobraniteljica je prilikom redovitih obilazaka institucija u kojima su trajno smještene osobe s invaliditetom lišene poslovne sposobnosti stekla saznanja o mogućim povredama imovinskih prava štićenika.

Pravobraniteljica je u skladu sa svojom nadležnošću osobama s invaliditetom, odnosno članovima njihove obitelji pružila savjetodavnu pomoć o načinu zaštite njihovih prava, a u određenim slučajevima, kada je utvrdila povredu prava osobe s invaliditetom pod skrbništvom, uputila je upozorenja i preporuke nadležnim centrima za socijalnu skrb upozoravajući ih na dužnost poštivanja načela skrbničke zaštite propisanog Obiteljskim zakonom te ostale zakonske odredbe, kao i prava osoba s invaliditetom zajamčena Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Kako pravobraniteljica ne može utjecati na ishode sudskih postupaka za lišenje poslovne sposobnosti, pritužiteljima je savjetovano kako zastupati svoja prava te su upoznati i s ulogom posebnog skrbnika u postupku.

Imovinska prava osoba lišenih poslovne sposobnosti

Obiteljski zakon štiti pravo osobe s invaliditetom na stjecanje vlasništva nad imovinompa tako i na nasljeđivanje. Međutim, unatoč tomu što ima formalnopravno vlasništvo nad imovinom, osobi lišenoj poslovne sposobnosti često su uskraćena temeljna vlasnička ovlaštenja – pravo na posjed, korištenje, upravljanje i raspolaganje tom imovinom.

Primjeri iz prakse Ureda: *Osoba pod skrbništvom centra za socijalnu skrb pritužila se, navodeći kako joj centar uskraćuje suglasnost za prodaju dijela vrijednih pokretnina kojih je vlasnica, navodeći kako joj za njezine životne potrebe nije dovoljan njezin redoviti prihod. Štićenica je vlasnica vrijedne nekretnine u kojoj živi te većeg broja iznimno vrijednih pokretnina. Korisnica je iznadprosječne mirovine. Ima 76 godina te navodi kako želi živjeti „lagodno i bezbrižno“, za kakav život joj mirovina nije dovoljna. Navodi kako ima „dovoljno obiteljske ostavštine“ te da to ne može potrošiti „da živi 100 godina“. Uz to ima sklopljen ugovor o doživotnom uzdržavanju kojim su obveznici uzdržavanja dužni osigurati joj podmirivanje osnovnih egzistencijalnih potreba.*

U izvješću nadležnog centra za socijalnu skrb koje je dostavljeno po traženju pravobraniteljice navodi se kako nije dano odobrenje za raspolaganje, odnosno prodaju pokretnine s obrazloženjem kako štićenica „ima dovoljno novčanih sredstava za podmirivanje životnih potreba i izvanrednih izdataka, a imovina štićenika se otuđuje kada isti nema dovoljno novčanih sredstava za podmirivanje svojih životnih potreba, iz čega proizlazi kako nije svrsishodno prodavati pokretnine u vlasništvu štićenice“.

Načela skrbničke zaštite propisana Obiteljskim zakonom („Narodne novine“, br. 103/15) nalažu da se u postupanju sa štićenikom uzmu u obzir njegova osobnost te sadašnji ili ranije izraženi stavovi. Prema tome, u tumačenju pojmova „dovoljno sredstava“, „životne potrebe“, „svrsishodnost“ i „najbolji

interes“ potrebno je uzeti u obzir osobne okolnosti, stavove i želje štićenice. Uzimajući u obzir životni kontekst imenovane, njezine životne potrebe ne možemo svesti na egzistencijalne potrebe. Onemogućavanje štićenici da uživa blagodati svog nasljedstva, samo zato što je osoba s invaliditetom lišena poslovne sposobnosti, predstavlja stoga diskriminaciju s osnove invaliditeta.

U izvješću centra za socijalnu skrb ne obrazlaže se iz kojeg razloga prodaja imovine nije u interesu štićenice. Ona jasno obrazlaže svoj sasvim legitiman interes – da živi lagodno i bezbrižno. Ovakva njezina želja ne bi se dovodila u pitanje da nije osoba s invaliditetom pod skrbništvom podložna tome da njezin interes procjenjuje netko drugi, a ne ona sama. S mirovinom koju ima doista se ne može smatrati da živi lagodno i bezbrižno te da može podmiriti sve svoje životne potrebe.

U svom postupanju Centar za socijalnu skrb zanemario je odredbe Obiteljskog zakona u odnosu na skrbništvo i osnovno načelo propisano u čl. 233. st. 2. Zakona koje glasi: „U provođenju skrbničke zaštite potrebno je težiti što je moguće manjim ograničenjima prava štićenika“, te stavku 5. istoga članka: „Skrbnik je dužan prihvatiti želje i osobne stavove štićenika osim ako je to u suprotnosti s njegovom dobrobiti.“

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom („Narodne novine - Međunarodni ugovori“, br. 06/07, 03/08 i 05/08) u čl. 12. st. 5. nalaže državi potpisnici obvezu da osobama s invaliditetom osigura jednaka prava da posjeduju i nasljeđuju imovinu, kontroliraju svoje vlastite financijske poslove, ..., i da ne budu bez vlastite volje lišene svojega vlasništva.

Osnovna vlasnička ovlaštenja su posjedovanje, uporaba, korištenje, raspolaganje. Bez postojanja vlasničkih ovlaštenja ne možemo govoriti o pravu na vlasništvo. Onemogućavanjem raspolaganja vlasništvom nad imovinom u smislu otuđenja iste, a bez razumnog opravdanja (povreda interesa, odnosno dobrobiti štićenice) povrijeđeno je pravo štićenice na vlasništvo, odnosno ona je lišena istoga vlasništva.

Argument iz čl. 256. Obiteljskog zakona koji centar navodi, da se imovina štićenika otuđuje kada nema dovoljno novčanih sredstava za podmirivanje svojih životnih potreba, treba tumačiti u kontekstu konkretnog slučaja i skrbničkog načela poštivanja želja i osobnih stavova štićenika.

Na temelju svega navedenog, pravobraniteljica je upozorila nadležni centar za socijalnu skrb na povredu prava štićenice te preporučila prihvatiti njezine želje i osobne stavove, uz osiguravanje podrške u donošenju odluka. Mišljenja smo kako je zahtjev štićenice za prodajom manjeg dijela naslijeđene imovine razuman i kako se istom prodajom ne bi ugrozila njezina dobrobit, niti bi ista prodaja bila suprotna njezinom interesu, tim više, što je imenovana vlasnica više vrijednih pokretnina, a ima i sklopljen ugovor o doživotnom uzdržavanju iz kojega je vidljivo da su joj davatelji uzdržavanja dužni osigurati egzistencijalne životne potrebe – kuhane obroke, održavanje higijene stana, podmirivanje troškova liječenja te smještaja u instituciju. Centar za socijalnu skrb prihvatio je preporuke pravobraniteljice tek nakon što je određen unutarnji nadzor od strane nadležnog ministarstva, iako iz samog nalaza proizlazi da je Centar štićenici omogućio prodaju slike u njenom vlasništvu, no da ista zahtijeva posebnu proceduru te da do prodaje nije došlo zbog administrativnih zapreka. S obzirom na navedene kontradiktornosti ured nastavlja i dalje pratiti predmet budući da postoje naznake da bi sam proces prodaje pokretnina mogao suviše dugo trajati.

Primjer iz prakse Ureda: Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratila se majka punoljetne kćeri s invaliditetom koja se nalazi pod skrbništvom u dijelu raspolaganja prihodom većim od 1.250,00 kuna. Navodi kako živi s kćeri te o njoj brine u svakom smislu. Za skrbnika je imenovana službena osoba centra za socijalnu skrb. Navodi kako je kći korisnica mirovine u iznosu od oko 2.000,00 kuna, kojom u potpunosti raspolaže skrbnica te ona mora, kako bi joj bili isplaćeni pojedini novčani iznosi, donositi račune za kupljene namirnice, što joj je tegobno. Nadalje navodi kako je njezina kći htjela kupiti određenu obuću i za tu svrhu je tražila isplatu iznosa od 400,00 kuna od mirovine, a skrbnica joj nije odobrila isplatu za tu namjenu, rekavši kako je to preveliki iznos za obuću i „da ni ona ne nosi takve“. Nadalje majka govori kako skrbnica neprestano upozorava štićenicu, ali i obitelj kako moraju štedjeti, pogotovo kako moraju štedjeti za njezinu „bolest“. Pritužiteljica navodi kako ona ima svoju mirovinu kojom uspijeva podmiriti svoje potrebe.

U svom izvješću centar za socijalnu skrb naveo je kako štićenica, sukladno sudskoj odluci, samostalno može raspolagati iznosom do 1.250,00 kuna mjesečno. Prema tumačenju Centra, iznosom mirovine od oko 2.000,00 kuna pomaže joj u raspolaganju skrbnica, na način da se isto raspolaganje smatra izvanrednim upravljanjem imovinom. Iz dostavljene dokumentacije proizlazi kako štićenica za redovito raspolaganje mirovinom (koja predstavlja redoviti prihod) mora podnijeti zahtjev centru, iskazati namjeru trošenja sredstava, nakon toga se rješenjem daje odobrenje skrbnici za raspolaganje, odnosno podizanje određenog iznosa sredstava sa tekućeg računa, koji ona daje štićenici kako bi ga ista potrošila za rješenjem određenu namjenu, o čemu mora priložiti račune. Kod upravljanja novčanim sredstvima štićenici se „objašnjava“ kako se radi o njezinoj imovini s kojom treba biti posebno oprezan i svrsishodan u trošenju te usmjeren na štednju.

Centar za socijalnu skrb je upozoren na temeljna načela skrbništva – poštivanje želja i osobnih stavova štićenika, uzimanje u obzir njihove osobnosti, dok god takvo postupanje nije u suprotnosti s njegovom dobrobiti. S obzirom na navedeno, neodobravanje isplate iznosa od 400,00 kuna štićenici za kupnju obuće po vlastitom izboru, jer je taj iznos skrbnica prema svojim osobnim stavovima procijenila previsokim i još napomenula da ni ona toliko ne troši na obuću, nije zakonito postupanje, jer se time ne poštuju želje i osobni stavovi štićenice kojima ne ugrožava svoju dobrobit. Nadalje, usmjerenost na štednju novca također ne mora nužno biti opredjeljenje štićenice i njezin osobni stav te na istome stoga ne treba inzistirati.

Iz dokumentacije je vidljivo da štićenica svako trošenje novca od mirovine, čija je namjena podmirenje osnovnih životnih potreba, mora opravdati računima. Mišljenja smo da se u uvjetima kada postoji dobra suradnja centra za socijalnu skrb sa štićenicom, odnos povjerenja prema skrbnici, kada nije utvrđeno da bi majka s kojom živi u istom kućanstvu na neki način ugrozila interese štićenice, može pristupiti s povjerenjem da će se sredstva od mirovine trošiti na način da se njima podmiruju svakodnevne i redovite potrebe štićenice za prehranom, higijenskim potrepštinama, odjećom, plaćanjem režijskih troškova, te da se ne mora opterećivati obitelj, ali i sustav obvezom donošenja računa za primjerice svakodnevnu nabavku hrane za kućanstvo.

Nadalje, mišljenja smo kako se raspolaganje njezinom mirovinom kao redovitim prihodom ne može smatrati raspolaganjem imovinom u smislu čl. 259. Obiteljskog zakona („Narodne novine“, br. 103/15). Obiteljskim zakonom, odredbom čl. 259. propisano je da je za poduzimanje važnijih mjera o imovini štićenika skrbniku potrebno prethodno odobrenje centra za socijalnu skrb, a u stavku 4. istoga članka navodi se što se smatra važnijom mjerom o imovini štićenika. To je otuđenje ili opterećenje štićenikove nekretnine, otuđenje iz štićenikove imovine pokretnina veće vrijednosti, raspolaganje štićenikovim imovinskim pravima te sklapanje ugovora o dosmrtnom ili doživotnom uzdržavanju, u ime i za račun štićenika. Stoga upravljanje iznosom mirovine od oko 2.000,00 kuna mjesečno ne predstavlja važniju mjeru koja se poduzima u vezi imovine štićenice.

12. POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI

Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom („Narodne novine - Međunarodni ugovori“, br. 06/07, 03/08 i 05/08), koja je stupila na snagu 3. svibnja 2008. godine, u čl. 23. Poštivanje doma i obitelji propisano je kako će „*Države stranke pružiti odgovarajuću pomoć osobama s invaliditetom u provedbi njihovih dužnosti u podizanju djece. ... Države stranke će osigurati da dijete ne bude odvojeno od svojih roditelja protivno njihovoj volji, osim ako nadležna tijela, čija je odluka podložna preispitivanju od strane pravosuđa, u skladu s pozitivnim pravom i postupcima, ne utvrde da je takvo odvajanje potrebno u najboljem interesu djeteta. Ni u kojem slučaju dijete neće biti odvojeno od roditelja na osnovi invaliditeta, bilo djeteta ili jednog ili oba roditelja.*“

Povodom Inicijalnog izvješća RH o provedbi Konvencije, Odbor UN-a je 2015. godine vezano uz članak 23. preporučio da „*država potpisnica poduzme pravne i praktične korake kojima će osigurati da osobe s invaliditetom mogu realizirati svoja roditeljska prava i posvajati djecu jednako kao i ostali. Također preporuča da država ugovornica osigura pristupačne informacije o spolnim i reproduktivnim pravima svim osobama s invaliditetom te da se osigura pristup posvojiteljskim službama i službama za podršku u zajednici za roditelje s invaliditetom*“. Od ratifikacije Konvencije prije 10 godina nisu poduzete

aktivnosti s ciljem razvijanja usluga koje bi bile na raspolaganju roditeljima s invaliditetom, kroz koje bi im se pružila pomoć u izvršavanju roditeljskih dužnosti, čime bi se spriječilo odvajanje djece od roditelja zbog njihovog invaliditeta.

Nacionalnom strategijom izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2022. godine koja je donesena u travnju 2017. godine također nisu predviđene mjere s ciljem razvoja usluga potrebnih za podršku roditeljstvu osoba s invaliditetom. Opisano područje djelovanja više je usmjereno na podršku roditeljima odnosno obiteljima u kojima žive djeca s teškoćama u razvoju, odnosno osobe s invaliditetom, dok nema mjera usmjerenih ka osiguravanju podrške osobama s invaliditetom kao roditeljima.

U *Ciljevima i očekivanim ishodima* djelovanja vezano uz roditeljstvo osoba s invaliditetom navodi se samo jačanje svijesti društva o pravu osoba s invaliditetom na partnerske odnose, brak, roditeljstvo i obitelj, odnosno jačanje svijesti o potrebi poštivanja prava na obiteljski život i o značaju kvalitetnog obiteljskog života za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom te osiguravanje pristupačnih informacija o spolnim i reproduktivnim pravima svim osobama s invaliditetom u svrhu poticanja ostvarivanja roditeljskih prava. Da bi se ostvarili *Ciljevi i očekivani ishodi* Nacionalne strategije, odnosno da bi se roditeljima s invaliditetom zajamčilo pravo na *roditeljstvo i obitelj*, kao i *kvalitetan obiteljski život*, potrebno im je osigurati podršku.

Pravobraniteljica je kroz godine svog rada zaprimila više pritužbi, odnosno zamolbi za pomoć roditelja s invaliditetom koji nisu u mogućnosti posve samostalno i bez podrške društva ostvarivati sva svoja roditeljska prava. Za to im je potreba pomoć društva u smislu osiguravanja različitih usluga, ovisno o njihovim individualnim potrebama koje su različite, ovisno o vrsti i težini oštećenja, životnim okolnostima i slično.

Primjer iz prakse Ureda: *Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratila se majka četverogodišnjeg djeteta koja je osoba s tjelesnim invaliditetom, s teškoćama u kretanju. Majka se samostalno skrbi o djetetu, međutim, zbog otežane pokretljivosti (hoda uz pomoć hodalice), potrebna joj je podrška u obavljanju nekih roditeljskih dužnosti, odnosno konkretno u dovođenju i odvođenju djeteta u dječji vrtić, njegovom izvođenju na igranje izvan kuće, odlascima kod liječnika i slično. Potrebnu pomoć ne može osigurati u krugu obitelji, a nema dovoljno novčanih sredstava da bi troškove usluge snosila samostalno.*

Pravobraniteljica je nadležnom centru za socijalnu skrb **preporučila** da pokuša u suradnji s jedinicom lokalne ili regionalne samouprave, udrugama civilnog društva ili na neki drugi način pronaći način da se majci s invaliditetom osigura podrška koja joj je potrebna u podizanju djeteta. Centar za socijalnu skrb odgovorio je pravobraniteljici kako nema mogućnosti osigurati pritužiteljici potrebnu pomoć, ali kako su o utvrđenim životnim okolnostima i izazovima roditeljstva s kojima se susrela pritužiteljica obavijestili jedinicu lokalne samouprave, lokalnu udrugu civilnog društva te gradsko društvo Crvenog križa. Pravobraniteljica do kraja izvještajnog razdoblja nije zaprimila izvješće o rezultatima provedenih aktivnosti.

Primjer iz prakse Ureda: *Ured je dobio saznanje o mogućoj povredi roditeljskog prava majke s invaliditetom, s mentalnim oštećenjem, koja je lišena u potpunosti poslovne sposobnosti 2008. godine, radi čega je njezina kći kao maloljetna osoba bez roditeljske skrbi odlukom centra za socijalnu skrb povjerena na čuvanje i odgoj baki koja je živjela u zajedničkom kućanstvu s majkom i djetetom. Nakon smrti bake (ujedno skrbnice) 2018. godine, djetetu je rješenjem centra za socijalnu skrb imenovana nova skrbnica, zaposlenica centra za socijalnu skrb koji je naumio razdvojiti majku i dijete smještanjem djeteta u udomiteljsku obitelj, zbog pretpostavke da se majka zbog svog invaliditeta neće biti u stanju brinuti o djetetu. Ostanak djeteta u obitelji uvjetovan je angažiranjem treće osobe koja je trebala živjeti u obitelji.*

Pravobraniteljica je uputila upozorenje nadležnom centru za socijalnu skrb kako sama činjenica da je majka lišena poslovne sposobnosti ne znači da je ujedno lišena roditeljskog prava. Obiteljskim zakonom („Narodne novine“, br. 103/15), u čl. 114. određeno je kako u slučaju da je roditelj lišen poslovne sposobnosti u dijelu u kojem nije u stanju ostvarivati roditeljsku skrb nastupa mirovanje ostvarivanja roditeljske skrbi. Izričito je stavkom 2. istoga članka propisano da dok traje mirovanje roditeljske skrbi, svakodnevnu skrb o djetetu može ostvarivati roditelj koji je lišen poslovne sposobnosti, samostalno ili zajedno s drugim roditeljem djeteta ili skrbnikom djeteta. Nadalje smo iznijeli mišljenje kako nema pravne osnove za odvajanje djeteta od majke samo na temelju činjenice da je majka osoba sa psiho-socijalnom teškoćom, bez konkretnih dokaza da ona nije u mogućnosti skrbiti o djetetu.

Naime, prema tvrdnjama članova obitelji, majka je stabilnog zdravstvenog stanja, pod redovitim nadzorom liječnika specijalista, uzima propisanu terapiju, u proteklom višegodišnjem razdoblju nije bilo pogoršanja zdravstvenog stanja. Uredno izvršava sve svoje kućanske obveze te primjereno skrbi o djetetu – o njezinom školovanju, zdravlju i slično. Upozorili smo nadalje kako bi o tome može li majka izvršavati sve ili neke sadržaje roditeljske skrbi – s obzirom na zdravstvene teškoće, odnosno invaliditet – trebalo, ako je to potrebno, odlučiti u posebnom postupku, bez diskriminacije s osnove invaliditeta i bez prejudiciranja te nemogućnosti samo zato što je ona osoba s dijagnozom psihičke bolesti. Nadalje smo upozorili na odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom te kako bi centar za socijalnu skrb kao tijelo nadležno voditi brigu o dobrobiti djeteta, kao i o zaštiti prava osobe s invaliditetom, trebao predložiti adekvatne načine pružanja podrške majci (ako joj je podrška potrebna) u provedbi njezinih roditeljskih dužnosti te poduzeti sve mjere kako bi joj se potrebna podrška i osigurala.

Nadležni centar za socijalnu skrb dostavio je odgovor kojim odbacuje upozorenje pravobraniteljice o povredi roditeljskog prava i diskriminatornom postupanju na štetu majke te u bitnome navodi kako ne razdvaja dijete od majke zbog pretpostavke da se ona zbog invaliditeta nije u mogućnosti brinuti o djetetu, nego je stručni tim centra procijenio da se ona nije u mogućnosti nositi sa zahtjevima djeteta i sama voditi brigu o njoj. Nadalje nas obavještava kako su u svrhu preispitivanja opsega lišenja poslovne sposobnosti predložili nadležnom sudu da se imenovanoj vrati poslovna sposobnost te da je se djelomično liši poslovne sposobnosti u pogledu obavljanja roditeljske skrbi nad djetetom. U tu svrhu predloženo je provođenje medicinskog vještačenja angažiranjem psihologa i psihijatra koji bi izvršili vještačenje majke i djeteta te dostavili mišljenje je li majka u mogućnosti samostalno voditi brigu o djetetu.

Pravobraniteljica je mišljenja kako je diskriminatorno prema osobi s invaliditetom u postupku preispitivanja poslovne sposobnosti odlučivati o njezinom roditeljskom pravu, iz razloga što Obiteljski zakon („Narodne novine“, br. 103/15) poznaje posebne postupke čija je svrha ograničavanje ili uskraćivanje roditeljskih prava koje treba provesti i primijeniti ako za to postoje uvjeti i prema osobama s invaliditetom, kao i prema svakoj drugoj osobi. Nadalje, i ukoliko je osoba lišena poslovne sposobnosti u dijelu poduzimanja radnji koje se odnose na roditeljstvo, ona se djelomično ograničava za pojedine radnje, a nastupa mirovanje ostvarivanja roditeljske skrbi, što ne isključuje sposobnost vođenja svakodnevne skrbi o djetetu. U konkretnom slučaju vidljivo je da se procjena roditeljskih kompetencija majke svodi na činjenicu je li se ona sama sposobna u potpunosti skrbiti o djetetu. Ako se procijeni da to nije u mogućnosti, doći će do ograničenja njezinih roditeljskih prava. Nepostojanje adekvatnog sustava podrške osobama s invaliditetom u obavljanju njihovih roditeljskih kompetencija koje dovodi do ograničavanja njihovih prava predstavlja diskriminaciju.

Unatoč brojnim prijedlozima i upozorenjima Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom te ukazivanju na konkretne slučajeve u kojima postoji opasnost za oduzimanje djece od roditelja zbog njihovog invaliditeta i nepostojanja podrške, na zakonodavnoj razini nisu poduzete mjere kako bi se odredbe Konvencije implementirale u nacionalno zakonodavstvo i time osigurao ravnopravni položaj roditelja s invaliditetom.

Stoga je Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku upućeno upozorenje na obveze države sukladno citiranoj Konvenciji i preporukama Odbora te **preporučeno** poduzeti konkretne mjere radi ustrojavanja sustava podrške roditeljima s invaliditetom.

Dana 18. veljače 2019. zaprimili smo odgovor Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku na preporuku u svrhu ostvarivanja i zaštite roditeljskih prava osoba s invaliditetom. U odgovoru Ministarstvo izvještava o poduzetim radnjama: „Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku u svrhu usklađivanja profesionalnog i privatnog života roditelja, ali i razvoja demografskih mjera poduzelo je niz koraka kao što su poboljšanje materijalnih uvjeta u dječjim vrtićima u RH i unaprjeđenje usluga u sustavu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Ove mjere provode se kroz 2 Poziva koji su objavljeni u ožujku 2018. godine:

1. *Projekti poboljšanja materijalnih uvjeta rada vrtića - kapitalne potpore za izgradnju i adaptacije dječjih vrtića i*

2. *Unaprjeđenje usluga za djecu u sustavu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja*

Mjera 1: širenje mreže vrtića provedena je kroz Poziv za prijavu projekata usmjerenih na poboljšanje materijalnih uvjeta u predškolskim ustanovama/dječjim vrtićima u 2018. (dalje: Poziv) koji je bio objavljen na web stranici Ministarstva od 23.2. do 30.3.2018.

Dana 17. srpnja 2018. godine potpisano je 250 Ugovora u RH o sufinanciranju projekata usmjerenih na poboljšanje materijalnih uvjeta u 311 objekata dječjih vrtića (za 103 grada i 147 općina RH) za koje je u Državnom proračunu osigurano ukupno 117,5 milijuna kuna (67.500,000,00 kn iz 2018. godine i 50.000,00 kn iz 2019. godine). Sredstvima se sufinancira izrada projektne dokumentacije za nove ili postojeće objekte dječjih vrtića, izgradnja novih i/ili nastavak izgradnje ili nadogradnja objekata, sanacija, rekonstrukcija, adaptacija objekata ili dijela objekata, opremanje fiksnom opremom, uređenje okoliša/dječjih igrališta, uređenje vanjskih terena te energetska obnova objekata. Provedbeno razdoblje i realizacija projekata je u tijeku. Posebno izdvajamo sredstva osigurana za gradove i općine u potpomognutim područjima (I.-IV. skupina po indeksu razvijenosti, 112 Ugovora o sufinanciranju projekata usmjerenih na poboljšanje materijalnih uvjeta u dječjim vrtićima u potpomognutim područjima RH (za 31 grad i 81 općina). Sufinancirat će se 123 objekata dječjih vrtića. Ukupan iznos sufinanciranja iznosi 59.202.182,00 kn.

Mjera 2: Usklađivanje radnog vremena predškolskih ustanova s radnim vremenom roditelja (Vrtići za skladniji život) odnosi se na osiguravanje usluga za djecu rane i predškolske dobi koje doprinose usklađivanju i ravnoteži obiteljskog i poslovnog života obitelji s uzdržavanim članovima uključenim u programe ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

Ova mjera provodi se kroz otvoreni trajni poziv „Unaprjeđenje usluga za djecu u sustavu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja“ (dalje: Poziv) koji je objavljen 08. ožujka 2018. na mrežnim stranicama MDOMSP-a i Ministarstva rada i mirovinskog sustava (MRMS-a) u čijoj nadležnosti je korištenje sredstava Europskog socijalnog fonda (dalje: ESF). Sredstva za financiranje projekata u iznosu od 300.000.000,00 kn osigurana su u Europskom socijalnom fondu kroz Operativni Program Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020.; Projektima se osigurava: zapošljavanje odgojitelja/ica, stručnih suradnika/ca, stručnjaka edukacijsko-rehabilitacijskog smjera te pomoćnog osoblja; razvoj i provedbu redovnih, posebnih programa, alternativnih odgojno-obrazovnih programa te programa javnih potreba u dječjim vrtićima; edukacija djelatnika dječjih vrtića (odgojitelja, stručnjaka ERS i stručnih suradnika); zdrava prehrana te opremanje prostora osnovnom i didaktičkom opremom te stručnim pomagalicama. Do danas je potpisano 60 ugovora i ukupno je po ugovorima ugovoreno 295.830.203,43 kuna (od 300 mil kn). Poziv je privremeno obustavljen do 28. veljače 2019. godine.

Vrijednim smatramo naglasiti da kontinuirano širimo mrežu usluga asistencije te možemo konstatirati da ove usluge obuhvaćaju značajno veći broj korisnika nego u proteklom razdoblju, odnosno usluga osobnog asistenta osigurana je za više od 1.700 korisnika, zaposleno je 80 tumača/prevoditelja hrvatskog znakovnog jezika i 35 videćih pratitelja za slijepe osobe te će za 167 korisnika usluge osobne asistencije ovu uslugu asistenti pružati u punom radnom vremenu. Budući da je u tijeku ugovaranje ovih usluga iz Europskog socijalnog fonda očekujemo da će broj korisnika u narednih nekoliko mjeseci biti i veći, a povećanje satnice za veći broj korisnika bit će omogućen u narednom razdoblju te se do kraja 2019. godine planira i izrada zakonodavne regulative. Za navedene

usluge u 2019. godini ugovorena su sredstva u iznosu od 48.064.929,00 kuna državnom proračunu, a iz Europskog socijalnog fonda za ove usluge za dvogodišnje razdoblje osigurano je 155.000.000,00 kuna što na godišnjoj razini govori o ulaganju od 125.564.929,00 kuna. Ministarstvo za demografiju obitelj, mlade i socijalnu politiku uvijek je iznalazilo rješenja održavanja kontinuiteta pružanja ovih usluga što će svakako činiti i dalje kako bi svim osobama s invaliditetom iste bile dostupne sukladno individualnim potrebama. S ciljem razvoja široke palete usluga u zajednici potrebnim osobama s invaliditetom Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku koristi sve izvore financijskih sredstava potičući razvoj inovativnih usluga kako bi kvaliteta života osoba s invaliditetom bila na što je moguće većoj razini te stoga vjerujemo da će sve navedeno pridonijeti ostvarivanju i zaštiti roditeljskih prava osoba s invaliditetom.“

Mišljenje pravobraniteljice i preporuke: Zaprimljeni podaci sadržavaju općenite mjere koje Ministarstvo poduzima ili planira poduzeti, te planirana sredstva koja će biti osigurana u cilju mjera demografske politike i poboljšanja položaja roditelja i djece u Hrvatskoj kao i planiranih aktivnosti i sredstava u odnosu na osiguravanje osobnog asistenta. Međutim, Ministarstvo se nije očitovalo na sasvim konkretnu preporuku Pravobraniteljice, odnosno jedino što se može zaključiti je kako će podrška roditeljstvu osoba s invaliditetom i nadalje nedostajati, budući da iz opisanih mjera izvješća Ministarstva, nije vidljivo na koji način, kako, kojim uslugama i planiranim sredstvima će se pružiti ciljane podrška roditeljima s invaliditetom kao i razvijanje usluga potrebnih za podršku roditeljstvu osoba s invaliditetom. Zaključno, mišljenja smo da u ovom trenutku kao i u skoroj budućnosti, osobe s invaliditetom nemaju, niti je planirana odgovarajuća podrška njihovom roditeljstvu.

U organizaciji Hrvatske udruge za školovanje pasa vodiča i mobilitet 28. svibnja 2018. u Bakru održan je okrugli stol na temu **Roditeljstvo – izazovi, brige, odgovornosti i ljubavi**.

Uvodno su predstavljene aktivnosti projekta *Edukacija i podrška izazovima roditeljstva* koje je financiralo MDOMSP i Grad Bakar kao partner projekta, a provodila udruga. Aktivnosti su se odnosile na pomoć i podršku roditeljstvu roditelja s invaliditetom s područja Bakra o čijim potrebama Pravobraniteljica redovito izvještava. Naime, podrška se obitelji pruža kroz projektne aktivnosti te se kao glavno pitanje postavilo kako će se podrška obitelji pružati nakon što projekt istekne u srpnju 2018. godine, a svi su se stručnjaci složili da im je ovakva podrška potrebna i dalje. Ostaje problem financiranja asistenta vikendom, blagdanom i za vrijeme godišnjeg odmora sadašnje asistentice. Zaključeno je kako je neophodno obitelji osigurati još jednog asistenta na 8 sati dnevno, a za što je poznato da kod ove obitelji ne postoje zakonski uvjeti.

Predstavnica ureda pravobraniteljice istaknula je kako je ured upoznat sa situacijom u obitelji od početka 2016. godine, neposredno nakon rođenja djeteta, kada se uredu obratio za pomoć otac djeteta. Već je tada pravobraniteljica ukazala nadležnom ministarstvu na nužnost postupanja u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom te na općeniti problem nepostojanja zakonodavnog okvira za pružanje pomoći i podrške roditeljima s invaliditetom.

Prilikom izrade Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2023. godine ukazali smo na nužnost uvođenja zakonodavnog okvira; međutim, u Strategiji ponovno nije predviđeno uvođenje mjera podrške roditeljima s invaliditetom. Predviđena je samo edukacija, senzibilizacija i slično. Predložili smo uvođenje ovih mjera i u Obiteljski zakon, koji je trenutno u izradi. Prisustvovali smo sastanku 6. 6. 2017. godine gdje su svi izrazili dobru volju da poduzmu potrebne mjere, ali bili su prilično ograničeni nepostojanjem potrebnog zakonodavnog okvira. Projektom u koji je uključena obitelj s invaliditetom učinila je značajan doprinos poštivanju prava obitelji, te, kao što je ovdje slučaj, udruge civilnog društva često preuzmu ulogu države pružanjem usluga djeci s teškoćama u razvoju i OSI ondje gdje je država ili lokalna zajednica zakazala. **Preporučujemo** da se svim osobama s invaliditetom, sukladno njihovim individualnim potrebama, pruži ona podrška koja im je potrebna u izvršavanju roditeljskih kompetencija, što je uostalom i obveza po preuzetoj Konvenciji.

Uloga očeva u odgoju djece

U Hrvatskom saboru je 17. travnja u organizaciji Veleposlanstva Švedske i u suradnji s Odborom za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora, a u okviru *Festivala tata*, održan **Okrugli stol o angažiranom roditeljstvu i aktivnoj ulozi očeva u odgoj u djece**.

Predstavnik iz Švedske prezentirao je švedska iskustva roditelja koji u Švedskoj imaju pravo na ukupno 480 dana (dakle oko 16 mjeseci) dopusta, uz uvjet da svaki od roditelja mora koristiti najmanje tri mjeseca. Samo u tom slučaju preostalih 10 mjeseci dopusta mogu rasporediti prema vlastitim željama. Iako u početku takav dopust nije baš bio dobro prihvaćen, danas očevi koriste oko 110 dana. Tijekom izlaganja moglo se čuti i kako u Švedskoj roditelji plaćaju samo 10% ukupne ekonomske cijene vrtića, a da se sredstva za socijalna davanja osiguravaju i kroz vrlo visoke porezne obveze. Osim spomenutog „ukupnog“ dopusta žene imaju pravo na 60 dana trudničkog dopusta (pri čemu ostvaruju pravo na najmanje 80% iznosa pune plaće). Također, roditelji imaju pravo i na dopust u slučaju bolesti djeteta (kada također ostvaruju pravo na naknadu od najmanje 80% iznosa pune plaće) s time da je potvrda liječnika potrebna samo ako takva odsutnost traje duže od sedam dana.

Razvoj ovih i ovakvih rješenja započeo je još pedesetih godina prošlog stoljeća, a formalno je uokviren 1974. godine. Očevi su u početku (kao i kod nas danas) vrlo malo i vrlo rijetko koristili pravo na dopust kako bi aktivno ostvarivali svoju ulogu očeva u odgoju djece. Danas je to u Švedskoj postalo pravilo. Gost iz Švedske napomenuo je kako je donošenje ovakvih reformi u ono vrijeme tadašnjim političarima umanjilo popularnost, ali upravo ovakvi hrabri potezi doveli su do toga da je danas korištenje dopusta očeva zbog rođenja djeteta (kod nas bi to bili roditeljski dopust) nešto potpuno normalno, poželjno, prihvatljivo i svakako dobro za dijete. O iskustvima i situaciji u Hrvatskoj govorili su Višnja Ljubičić, pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Helenca Primat Dragičević, pravobraniteljica za djecu, Valentina Otmačić, predstojnica ureda UNICEF-a, doc. dr. sc. Ivana Dobrotić s Katedre za socijalne politike Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Josip Šipić iz Instituta za društvena istraživanja i Ivana Zanze iz Udruge Roda.

Nadalje, govoreći o stanju na globalnoj razini iznesen je podatak kako 55% djece između tri i četiri godine u 74 zemlje svijeta, što je oko 40 milijuna djece, ima očeve koji se s njima ne igraju ili ne sudjeluju u aktivnostima ranog učenja te kako mnogim očevima manjka vremena, znanja ili podrške da cjelovito podrže razvoj svoje djece. Hrvatska je među sedam europskih zemalja (od istraživanjem obuhvaćenih ukupno 32) koje nemaju očev dopust, a ima ga 25 zemalja, gdje dopust traje od jednog tjedna do devet tjedana (u Finskoj) ili 30 dana u susjednoj Sloveniji.

Istaknuto je kako je hrvatski sustav izuzetno kompliciran, zbog čega je zapravo i teško doći do informacija o pravima i načinu ostvarivanja prava. Jedan od zaključaka izlaganja bio je da smo iz primjera Švedske mogli čuti koji je to pravi način praćenja i istraživanja politika na temelju čijih se rezultata tek tada povlače konkretni potezi i oblikuju reforme, te kako je potrebna hrabrost da se odustane od tradicijskih elementa koji nas ograničavaju, a koji se očituju i u nerazumijevanju činjenice da u odgoju djece i očevi moraju imati aktivnu ulogu.

13. ŽENE S INVALIDITETOM

Posebna je obveza države uspostava usluga koje će pružiti primjerenu skrb za žene i djevojke s invaliditetom. Sukladno čl.6. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, država je dužna poduzeti mjere radi osiguranja punog i ravnopravnog uživanja svih ljudskih prava i temeljnih sloboda, a kako bi se spriječila višestruka diskriminacija kojoj su žene s invaliditetom izložene u svim segmentima društva.

Aktivnosti pravobraniteljice su i u prošlom izvještajnom razdoblju bile usmjerene na preventivne preglede žena s invaliditetom. Imajući u vidu rezultate istraživanja detaljno opisane u Godišnjem izvješću za 2017., Pravobraniteljica je uputila **tri preporuke** Ministarstvu zdravstva i to o potrebi

vođenja statističkih podataka o odazivu žena s invaliditetom na preventivne preglede, zatim o potrebi i obvezi države koja proizlazi iz čl. 9. Konvencije, a odnosi se na pristupačnost zdravstvenih ustanova te je uputila i preporuku o potrebi podizanja svijesti sukladno obvezi države iz čl. 8. Konvencije.

Preporuka o podizanju svijesti o potrebi obavljanja preventivnih pregleda upućena je i udrugama osoba s invaliditetom na području RH. U daljnjem tekstu izložit ćemo sadržaj upućenih preporuka.

Statističko vođenje podataka o preventivnim pregledima žena s invaliditetom

Pravobraniteljica je uputila preporuku svim županijskim zavodima za javno zdravstvo na području RH kao i Upravnim odjelima za zdravstvo i socijalnu skrb te postavila upit o broju žena s invaliditetom koje su obavile preventivni pregled dojke. Na preporuku Pravobraniteljice odgovorilo je ukupno 11 Županijskih zavoda za javno zdravstvo i 7 Županija (Upravni odjeli za zdravstvo i socijalnu skrb) i Grad Zagreb. Iz primljenih odgovora može se u bitnome zaključiti kako tijela ne raspolažu informacijama o broju žena s invaliditetom koje su pristupile preventivnim pregledima dojki, a kao razlog navode ne postojanje informatičkog sustava koji bi bio postavljen da se takvi podaci mogu prikupljati. Podaci se mogu prikazati u ukupnosti odaziva, ali i ne po kategoriji invaliditeta. Naime, ne postoji službena statistička baza podataka na razini države iz koje bi bio vidljiv odaziv žena s invaliditetom na preventivne preglede.

Na temelju zaprimljenih odgovora **zaključujemo** da je odaziv žena izrazito nizak, dok neke županije navode kako upita o provođenju bilo kojeg preventivnog programa nije niti bilo.

Odbor o pravima osoba s invaliditetom je u travnju 2015. godine, u Zaključnim zapažanjima i preporukama o inicijalnom izvješću RH o primjeni Konvencije, dao preporuku o potrebi sakupljanja statističkih podataka:

Statistika i prikupljanje podataka (čl. 31.)

49. Odbor je zabrinut jer sustav prikupljanja podataka ne omogućava državi potpisnici da prikuplja informacije potrebne za planiranje i pripremu strategije za realizaciju njezinih dužnosti koje proizlaze iz Konvencije ...

50. Preporuka je Odbora da država potpisnica sustavno pregledava i preoblikuje sustav prikupljanja podataka u mjeri koja se odnosi na žene i muškarce s invaliditetom te da bude aktivno uključena i da se blisko savjetuje s osobama s invaliditetom i njihovim predstavničkim organizacijama.

S obzirom na navedeno, Pravobraniteljica je **preporučila Ministarstvu zdravstva** da u suradnji sa Hrvatskim zavodom za javno zdravstvo, a po potrebi i s drugim institucijama i samim Zavodima, koji su između ostalog u svojim odgovorima i iznijeli prijedloge kako bi statistički podaci bili što konkretniji:

- razmotri mogućnost kreiranja baza podataka/žena s invaliditetom koje obavljaju preglede dojki (mamograf, ultrazvuk) kao i ginekološke preglede sa pripadajućim informacijama kako bi se iste mogle usporediti s popisom pozvanih/odazvanih žena te tako saznati jesu li i u kojem postotku žene s invaliditetom obavile mamografiju/ginekološki pregled
- razmotri mogućnost vođenja evidencije osoba s invaliditetom po spolu u informatičkom sustavu koji vode liječnici opće medicine i ginekolozi
- revidira *mamma upitnik* sa pitanjima vezano za invaliditetom kako bi se lakše prikupili podaci o ženama s invaliditetom koje su obavile pregled
- učini navedene medicinske usluge u zdravstvenim ustanovama pristupačnima svim ženama s invaliditetom u RH kako bi se otklonilo diskriminatorno postupanje, podredno u onim situacijama i za ono vrijeme kada to nije moguće, učiniti razumnu prilagodbu.

Iskustva žena s invaliditetom: *„...lako živim u Zagrebu, bilo mi je iznimno teško naći pristupačnu ordinaciju, a da ima ginekologa... kad sam pronašla jedno i drugo uvidjela sam da ne prima nove pacijente i da nema prilagođeni ginekološki stol... tada sam čula za prilagođenu ambulantu u bolnici Sveti Duh gdje imaju prilagođeni ginekološki stol, međutim, kako bih obavila ginekološki pregled bilo je potrebno 4 osobe kao podrška da bi me mogle pridržavati dok ginekolog obavlja pregled... Međutim, bolnica je mogla osigurati na pregledu ginekologa i jednu medicinsku sestru, a ja sam trebala povesti troje ljudi... pregled je bio neugodan... nema veze sa intimnošću, privatnošću, dostojanstvom... i onda*

još na to ginekolog između ostalog kaže: „...Blago Vama koliko vas osoba drži, da bar i meni hoće pomoći... i nastavio se smješkat...“.

„...Kao osobi s teškoćama govora, upravo najveći problem mi je komunikacija... Jedan od primjera bio je negativno iskustvo koje se dogodilo pri ultrazvuku prsa gdje se liječnik obraćao mojoj asistentici umjesto meni. Obratio joj se pitanjem koje nije imalo veze s pregledom: gdje živim, s obitelji ili u domu. Govorila sam o mom nesnalaženju u tom trenutku. Trebala sam „dići glas“ i reći: „Ne gospodine doktore, ne živim u domu, živim s obitelji“. Vrlo ponižavajuće.

Također imala sam i pozitivno iskustvo... Liječnica na ginekološkom pregledu se od početka pregleda do kraja obraćala isključivo meni...

I treće iskustvo je bilo moj odlazak zubaru. Govorila sam kako kod tog pregleda jednostavno „prisiljavam“ zubaricu i medicinsku sestru da komuniciraju sa mnom na način da me asistentica samo posjedne na stolac i izađe iz ordinacije.“

Navedeni primjeri nisu usamljeni. Mnoge žene s invaliditetom bez obzira žive li u gradu Zagrebu ili manjim sredinama imaju iste ili slične probleme, dapače, još im je i gore jer je značajnije manji broj pristupačnih zdravstvenih ustanova, a time i pristupačne opreme, podrške i educiranog osoblja o specifičnostima osoba sa različitim stupnjevima oštećenja.

Međutim, upoznati smo da ima i pozitivnih primjera, ali su malobrojni i uglavnom se radi o onim ženama s invaliditetom koje imaju „sreću“ da u svojoj sredini pronađu sve što je potrebno da bi ginekološki pregled ili neki drugi zdravstveni pregledi prošli što laganije, brže i bezbolnije, a ujedno i da osoba dobije potpunu informaciju o svom stanju.

Važno je da žene s invaliditetom ne izbjegavaju obavljanje ginekoloških i drugih preventivnih pregleda, upravo zbog samog postojanja invaliditeta čije su posljedice same po sebi vrlo često komplicirane posebno kod onih žena koje nemaju ili imaju vrlo slabi osjet čime još više ugrožavaju svoje reproduktivno zdravlje.

Sagledavajući situaciju u cjelini i sa aspekta pristupačnosti, **zaključujemo** kako preventivni mamografski i ginekološki pregledi nisu u potpunosti dostupni svim ženama s invaliditetom.

Pristupačnost preventivnih pregleda žena s invaliditetom

Žene s invaliditetom, posebice s težim tjelesnim invaliditetom, upravo su zbog postojanja invaliditeta sklonije zanemarivanju svog zdravstvenog stanja, budući da im je svaki odlazak liječniku otegotan zbog nekog vida nepristupačnosti (mjesta, ordinacije, pomagala i dr.). Pravobraniteljica **upozorava** kako je odgovornost na državi da zdravstvene usluge budu pristupačne, a ne na pojedinoj županiji/zavodu. Također, pružanje zdravstvene usluge nikako ne smije isključivo ovisiti o individualnom zalaganju pojedinog zavoda i motiviranosti za rad njihovih djelatnika, što posljedično može rezultirati nejednakom zdravstvenom uslugom na razini države. RH kao potpisnica Konvencije dužna je rješavanju problema pristupiti sustavno i organizirano na nivou države potpisnice. Imajući u vidu navedene odredbe Konvencije i provedeno istraživanje o pristupačnosti ginekoloških stolova osobama s invaliditetom, koje može poslužiti kao podloga, Pravobraniteljica je **preporučila** Ministarstvu zdravstva poduzimanje daljnjih radnji za opremanje zdravstvenih ustanova potrebnom ginekološkom opremom. Ujedno je **preporučila** i rad na pristupačnosti u pogledu obavljanja pregleda dojki u zdravstvenim ustanovama na području cijele države, a pogotovo na pristupačnosti zdravstvenih ustanova u ruralnim krajevima. Država je dužna osigurati ženama s invaliditetom i takvu zdravstvenu skrb koja će biti provedena na primjeren način, u skladu sa specifičnostima invaliditeta, te u ozračju povjerenja i sigurnosti.

Podizanje svijesti o preventivnim pregledima žena s invaliditetom na području RH

Obveza države članice u pogledu podizanja svijesti o pravima osoba s invaliditetom propisana je čl. 8. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Naime, žene s invaliditetom izložene su stereotipnom načinu razmišljanja kako nije potrebno da obavljaju preventivne preglede jer su podložnije

stereotipizaciji kao aseksualne, neaktivne, pasivne, nesposobne za partnersku vezu/obitelj, rađanje pa im niti ne trebaju pregledi i dr.

Takvo razmišljanje osim što dovodi do povrede ljudskih prava i temeljnih sloboda dovodi i do obeshrabrenja samih žena s invaliditetom što opet ima za posljedicu mogućnost ozbiljnog narušavanja zdravlja i konačnog dolaska liječniku u situaciji kada je liječenje dugotrajnije ili izlječenje nije moguće. Tim više što su žene u ruralnim područjima, ali i manjim gradovima, izložene nekom vidu stereotipnog vjerovanja, **potrebno je raditi na otklanjanju takvih stavova te osnaživanju žena s invaliditetom da pristupe preventivnim pregledima.**

S obzirom na rezultate odgovora koji su prikazani u Godišnjem izvješću za 2017. i neovisno što se općenito u većoj mjeri ne udovoljava standardu pristupačnosti, pojedini Zavodi kao i liječnici trude se razumnom prilagodbom pružiti zdravstvenu zaštitu svakoj osobi koja je zatraži. Stoga je Pravobraniteljica **preporučila** Ministarstvu zdravstva da u suradnji sa Hrvatskom liječničkom komorom, liječnicima opće medicine, u suradnji sa komorom medicinskih sestara poduzme radnje vezano za osnaživanje i podizanje svijesti žena s invaliditetom o potrebi preventivnih pregleda. **Udruge osoba s invaliditetom provode edukacije svojih članica te postoji i potreba za daljnjim takvim aktivnostima, ali je potrebno osnaživati i žene s invaliditetom koje nisu članice niti jedne udruge.**

Podizanje svijesti o preventivnim pregledima žena s invaliditetom na području RH

Analizom odgovora o odazivu žena s invaliditetom na preventivne preglede dojki, pravobraniteljica saznaje i za dodatni problem, a koji se odnosi na neosvijestjenost samih žena s invaliditetom o potrebi obavljanja preventivnih pregleda. Odnosno, **iz primljenih odgovora proizlazi potreba podizanja svijesti o nužnosti obavljanja preventivnih pregleda kod žena s invaliditetom.**

Naime, zabrinjavajući su navodi: *“Iskustvo rada Udruge za osobe s invaliditetom ukazuje da se žene s invaliditetom iz ruralnog djela županije u manjem broju odazivaju preventivnim pregledima. Poglavitno se to odnosi na žene koje nisu članice niti jedne udruge za osobe s invaliditetom. Razlog neobavljanja preventivnih pregleda nije samo udaljenost, već i nedovoljna osviještenost žena o potrebi takvih pregleda...”*

„Inače su u našoj županiji odazivi u sklopu Nacionalnih programa ranog otkrivanja raka iznad prosječni, a odazivi žena okupljenih u udrugama osoba s invaliditetom su niži od prosjeka. Možemo pretpostaviti da su odazivi drugih žena s invaliditetom koje nisu članice nekih udruga još i lošiji.”

S obzirom na rezultate odgovora i neovisno što se općenito u većoj mjeri ne udovoljava standardu pristupačnosti, liječnici se trude razumnom prilagodbom pružiti zdravstvenu zaštitu svakoj osobi koja je zatraži. S obzirom na rezultate istraživanja o načelno niskom odazivu na preglede, pravobraniteljica je **preporučila** svim udrugama osoba s invaliditetom na području RH da provode aktivnosti usmjerene osnaživanju žena s invaliditetom kao i savjetovanja o potrebi samih pregleda, kako bi žene u što većem broju odlazile na preglede.

Pravobraniteljica je i za prošlo izvještajno razdoblje zatražila podatke iz Registra osoba s invaliditetom Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo. U sljedećoj tablici prikazujemo stanje na dan 11. veljače 2019. Tablica broj 10. Ukupan broj žena s invaliditetom raspoređenih po županijama u RH

ŽUPANIJE	BROJ ŽENA S INVALIDITETOM
BJELOVARSKO-BILOGORSKA	6.334
BRODSKO-POSAVSKA	5.386
DUBROVAČKO-NERETVANSKA	3.770
GRAD ZAGREB	41.472
ISTARSKA	6.070
KARLOVAČKA	6.243
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	5.156
KRAPINSKO-ZAGORSKA	8.321
LIČKO-SENJSKA	2.115
MEĐIMURSKA	4.885
OSJEČKO-BARANJSKA	11.189
POŽEŠKO-SLAVONSKA	3.184
PRIMORSKO-GORANSKA	12.572
SISAČKO-MOSLAVAČKA	7.330
SPLITSKO-DALMATINSKA	22.030
ŠIBENSKO-KNINSKA	5.005
VARAŽDINSKA	8.884
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	3.309
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	5.970
ZADARSKA	4.913
ZAGREBAČKA	12.164
NESPECIFICIRANO	15.812
UKUPNO	202.114

Iz tablice proizlazi kako je prema registru Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo ukupno 202.114 žena s invaliditetom što predstavlja 9,5% od ukupnog broja žena u RH (za podatke o ukupnom broju žena je korištena procjena DZS-a za 2017. godinu (https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/07-01-03_01_2018.htm)).

Kada govorimo o dobi, 16 447 djevojčica i djevojaka s invaliditetom je u dječjoj dobi 0-18 godina (8,1%), 75 781 žena s invaliditetom je u radno aktivnoj dobi 19-64 godine (37,5%) dok je najveći broj u dobi većoj od 65+ njih 109 886 (54,4%).

Najveći broj žena s invaliditetom ima kao **uzrok invaliditeta** ili **komorbiditetne dijagnoze** koje pridonose funkcionalnom oštećenju osobe iz skupine oštećenja **lokomotornog sustava** te posljedica **kroničnih bolesti**.

Najveći broj žena s invaliditetom ima **prebivalište u Gradu Zagrebu i Splitsko dalmatinskoj županiji**. U te dvije županije živi oko 31% od ukupnog broja žena s invaliditetom u RH.

Najveći broj žena s invaliditetom, kod kojih je specificiran taj podatak, **živi u obitelji**, njih 78,3% dok njih oko 13% živi u **nezadovoljavajućim uvjetima stanovanja**.

Tablica broj 11. Struktura obrazovanja kod žena s invaliditetom u RH

Struktura obrazovanja	Postotak
Bez osnovne škole/nezavršena osnovna škola	52,10%
Osnovna škola	18,90%
Srednja škola	20,90%
Viša stručna sprema/visoka stručna sprema	3,40%
Specijalno školovanje	4,70%
Ukupno	100,00%

Pravobraniteljica smatra kako je **zabrinjavajući** postotak od **52,10%** žena s invaliditetom koje su bez završene osnovne škole, odnosno **71%** bez osnovne i sa osnovnom školom. Upravo Odbor za prava osoba s invaliditetom upozorava na potrebu *poduzimanja mjera za unapređivanje razvoja i osnaživanja žena s invaliditetom u područjima obrazovanja*.

Države potpisnice Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom trebaju osigurati pristup i ostanak djevojčica s teškoćama u razvoju kao i žena s invaliditetom u sustavu obrazovanja kao i rehabilitacijske usluge kao instrumente njihova razvoja napredovanja i osnaživanja. Pravobraniteljica u svojim izlaganjima često naglašava potrebu ulaganja u obrazovanje koje je temelj za kvalitetniji, neovisniji život. Takav život omogućava poduzimanje daljnjih koraka u slučaju narušavanja kvalitete života (primjerice, nasilja u obitelji, na radnom mjestu, okoline, potraga za bolje plaćenim poslovima, osigurana egzistencija, samostalnost i dr.) Ukoliko je žena obrazovanja i financijski neovisnija lakše će se nositi sa životnim poteškoćama, iskazati volju za izlazak i za nju negativne situacije, zatražiti pomoć i podršku. Međutim, ukoliko nema temelja u obrazovanju, žene s invaliditetom često ostvaruju neki oblik naknade iz sustava socijalne skrbi, odnosno egzistencijalne potrebe su im ugrožene, a samim time su i ovisnije o drugoj osobi i sa financijskog aspekta, a ne samo pomoći i njege. Sve zajedno ima za posljedicu nemogućnost uključivanja u zajednicu na ravnopravnoj osnovi s drugim građanima.

Odbor za prava osoba s invaliditetom u Općem komentaru br. 4 (2016) o pravu na uključivo obrazovanje, naglašava potrebu podizanja svijesti na otklanjanju stereotipa, predrasuda i štetnih postupaka prema osobama s invaliditetom, s posebnim postupkom na postupke koji utječu na žene s invaliditetom i djevojčice s teškoćama u razvoju, osobe s intelektualnim poteškoćama i osobe kojima je potrebna intenzivna podrška.

Odbor je primijetio praksu nekih roditelja koji povlače svoju djecu s teškoćama u razvoju iz redovitih škola zbog nedostatka svijesti i razumijevanja prirode invaliditeta.

Sama činjenica da djevojka s teškoćama u razvoju odnosno žena s invaliditetom ima završenu srednju školu (prema prikazanim podacima HZJZ, 2019. - 20,90%), ne znači da joj je egzistencija osigurana. Naime, žene s invaliditetom se često zapošljavaju na slabije plaćenim poslovima. Najčešće specificirano zanimanje kod žena s invaliditetom je iz skupine uslužnih i trgovačkih zanimanja.

Postotak od 3,40% žena s invaliditetom koje su završile dodatno obrazovanje nakon srednje škole je nizak i zabrinjavajući. Upućuje na zaključak kako država ne poduzima dovoljno da bi obrazovanje bilo dostupno, pristupačno u najširem smislu, svim osobama s invaliditetom koje se žele školovati.

*Kvalitetno uključivo obrazovanje mora pripremiti osobe s invaliditetom na radni život kroz stjecanje znanja, vještina i samopouzdanja koji su potrebni za sudjelovanje na otvorenom tržištu rada i u otvorenom, uključivom i pristupačnom radnom okruženju.*³

Podizanje svijesti o poiožaju žena s invaliditetom - organiziranje i sudjeiovanje na događanjima

Obilježavajući Međunarodni dan žena, Pravobraniteljica je u suradnji sa Zajednicom saveza osoba s invaliditetom Hrvatske, u okviru kampanje (SOIH) „**I dalje aktivne i uključene**“ organizirala Okrugli stol. Naglašeno je kako je posebna obveza države uspostava usluga koje će pružiti primjerenu skrb za žene i djevojke s invaliditetom, a koje su višestruko diskriminirane na svim područjima. Posljedice takvog nepovoljnog položaja očituju se prvenstveno u području obrazovanja i zapošljavanja, što je usko povezano sa odlukom žene s invaliditetom hoće li živjeti život dostojanstveno i bez nasilja ili će tražiti opravdanje i prešućivati napad na svoj osobno integritet.

U Novinarskom domu u Zagrebu, 9. ožujka 2018. godine održana je tribina „**Žene i mediji u Hrvatskoj**“ koja je nastala kao rezultat suradnje Europskog Parlamenta u RH, Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova i HND-a. U svom uvodnom obraćanju, Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova istaknula je

³ Odbor za prava osoba s invaliditetom, Opći komentar br. 4 (2016), t.56

kako je u medijima prisutan stereotipan način prikazivanja žene te prikazala brojne primjere naslovnica raznih časopisa gdje su žene prikazane na degradirajući i neprimjeren način. Posebno se osvrnula na nasilje nad ženama koje je u društvu uveliko prisutno.

Dana 25. travnja 2018. održan je Okrugli stol Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog Sabora „Ravnopravnost žena i muškaraca na tržištu rada“ koji su organizirali u suradnji s pravobraniteljicom za ravnopravnost spolova. Zamjenica Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom se tom prilikom osvrnula na statističke podatke te posebno upozorila na nepovoljan položaj žena s invaliditetom.

13. i 14. studenoga 2018. u Zagrebu je održan 23. simpozij osoba s invaliditetom u organizaciji Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske. Na Simpoziju je ujedno obilježeno 10 godina od stupanja na snagu UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Uz upoznavanje predstavnika ministarstava sa situacijom na terenu u području **inkluzivnog obrazovanja i rada i zapošljavanja**, tema ovogodišnjeg simpozija bilo je praćenje Konvencije o pravima osoba s invaliditetom sukladno čl. 33. Konvencije. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i njezina savjetnica govorile su o praćenju Konvencije s pozicije nezavisnog tijela za praćenje kao i trenutnom stanju ispunjavanja preporuka koje je Hrvatskoj uputio UN-ov Odbor za prava osoba s invaliditetom nakon razmatranja inicijalnog izvješća o provedbi Konvencije 2015. godine.

Tom prilikom Pravobraniteljica je u izlaganju vezano uz žene s invaliditetom naglasila sljedeće: „Prevladavajući oblik obrazovanja za pomoćna zanimanja koja ne slijede potrebe regionalnog tržišta i gospodarskog razvoja - razlog za otežano zapošljavanje djevojčica. Izloženost dvostrukoj stigmatizaciji po osnovu spola i invaliditeta osobito u ruralnim područjima, ozbiljna je prepreka za veću uključenost djevojčica s invaliditetom u obrazovanje i žena s invaliditetom u zapošljavanje. Ponižavajuća postupanja, iskorištavanja (pa i seksualna), nasilje su još uvijek tabu tema o kojima žene i djevojčice nerado govore, a još se teže odlučuju prijaviti neželjene oblike postupanja prema njima. Razlozi najčešće leže u ekonomskoj i drugoj ovisnosti žena i djevojčica bilo o članovima obitelji ili o pružateljima njege i usluga u institucijama. Iako je RH prepoznala potrebu promicanja prava žena i djevojaka s invaliditetom, posebno u nacionalnim strategijama i politikama, kao i višestruku diskriminaciju kao jedan od oblika s kojim se najčešće susreću žene s invaliditetom, većina mjera se provodi kroz projektne aktivnosti udruga osoba s invaliditetom, čime je njihova provedba diskontinuirana. Što se tiče povećanja zastupljenosti žena s invaliditetom u tijelima vlasti, nije prepoznata potreba poduzimanja posebnih mjera namijenjenih unaprjeđenju položaja žena s invaliditetom unatoč preporukama koje godinama upućujemo, a što je iskazano u Izvješćima o radu upućenim Hrvatskom Saboru. U odnosu na žene bez invaliditeta, žene s invaliditetom često se nalaze u životnim situacijama kada se trebaju opravdavati za postupke koji se za žene bez invaliditeta podrazumijevaju. Društvo često na ženu s invaliditetom gleda kroz prizmu invaliditeta, a ne kroz njenu rodnu ulogu i potrebe koje iz nje proizlaze.“

S obzirom na navedeno u ovom području **preporučujemo** sljedeće:

- *razraditi načine uključivanja žena s invaliditetom u javne politike,*
- *definirati načine kontinuiranog prikupljanja podataka vodeći računa o specifičnim obilježjima obzirom na invaliditet,*
- *uključiti žene s invaliditetom neposredno ili preko organizacija civilnog društva u odluke koje se tiču njih samih ali i općenito osoba s invaliditetom.*

14. SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA

U svom desetogodišnjem radu Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upozoravala je nadležne institucije na višestruko diskriminirajući položaj osoba s invaliditetom, prvenstveno žena s invaliditetom kao žrtava nasilja, zalažući se da se kroz zakonodavne i druge inicijative implementiraju načela Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u hrvatsko zakonodavstvo. Ujedno se obraćala institucijama preporukama o potrebi ratifikacije Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (Istanbulska konvencija) vjerujući da Konvencija svojom nadzakonskom snagom može doprinijeti prevenciji svih oblika nasilja nad ženama, posebno nad

ženama s invaliditetom. Istanbulska konvencija je, uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, važan pravni mehanizam u borbi protiv nasilja nad ženama s invaliditetom. Ženama s invaliditetom kao žrtvama nasilja potrebno je osigurati podršku sukladno potrebama koje proizlaze iz invaliditeta vodeći se pri tome svim međunarodnim i domaćim pravnim dokumentima. Potrebno je stalno naglašavati nultu toleranciju na nasilje nad ženama kao i potrebu osvještavanja i senzibiliziranja javnosti vezano za problem nasilja, ali i potrebu osnaživanja samih žena za prijavu i izlazak iz nasilja.

Sagledavajući situaciju u cjelini, u društvu su osobe s invaliditetom zbog same činjenice postojanja neke vrste invaliditeta u znatno neravnopravijem položaju u odnosu na osobe bez invaliditeta, a ako se još doda i rod, položaj je još nepovoljniji, o čemu je stajalište zauzeo i Odbor za prava osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda koje će biti prikazano u nastavku. Naime, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom kao neovisno tijelo zaduženo za zaštitu temeljnih ljudskih prava osoba s invaliditetom postupi po Zakonu o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (*Narodne novine*, br. 107/07). Glavni naglasak u radu Pravobraniteljice je usuglašavanje domaćeg zakonodavstva s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom uz korištenje dostupnih tumačenja i komentara pojedinih odredaba Konvencije radi lakše implementacije. U tom smislu smatramo važnim istaknuti Zaključna zapažanja i preporuke UN Odbora za prava osoba s invaliditetom u odnosu na:

- *Žene s invaliditetom (članak 6. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom)*

Odbor je zabrinut zbog izvješća o nasilju nad ženama i djevojčicama s invaliditetom unutar obitelji i u ustanovama, posebno u psihijatrijskim ustanovama. Preporuka je odbora da se poduzmu konkretni koraci u suzbijanju seksualnog nasilja. Preporuka je Odbora sustavno prikupljanje podataka i statistike o situaciji u kojoj se nalaze žene i djevojčice s invaliditetom uz pokazatelje za ocjenu međusektorske diskriminacije i uključivanje odgovarajuće analize u sljedeće izvješće. Odbor također preporučuje da obje mjere i koraci budu popraćeni odgovarajućim sredstvima i jasnim rokovima.

- *Sloboda od nasilja i zlostavljanja (članak 16. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom)*

Odbor je zabrinut da redovne usluge za žrtve nasilja u pravilu nisu dostupne osobama s invaliditetom te da su posebno nezaštićeni žene i djevojčice te dječaci s invaliditetom. Preporuka je Odbora da država potpisnica stavi usluge za zaštitu osoba s invaliditetom od nasilja u prvi plan i da ih učini u potpunosti dostupnima.

Žene s invaliditetom vrlo rijetko prijavljuju nasilje u obitelji, bilo od strane partnera ili drugih članova. Prema saznanjima dobivenim iz neposrednog razgovora sa ženama s invaliditetom, stručnjacima te predstavnicima sigurnih kuća/skloništa više je razloga neprijavlivanja nasilja nad ženama/djevojkama/djevojčicama s invaliditetom – ovisnost o nasilniku, a uglavnom se radi o ekonomskoj ovisnosti, kao i ovisnosti o njezi i drugoj vrsti podrške te osobe; nepovjerenje u sustav; teškoće u dokazivanju nasilja, posebno kada se radi o suptilnim psihološkim oblicima nasilja; nedostatak edukacije i informacija o prihvatljivim i neprihvatljivim oblicima ponašanja; socijalna isključenost; otežana pristupačnost skloništa. U našem društvu još uvijek su prisutni stereotipni stavovi i doživljavanje žena s invaliditetom kao svjedoka ili kao žrtava nasilja.

Imajući u vidu dugotrajnost sudskih postupaka, ženama s invaliditetom potrebno je pružati psihološku podršku, potrebna je financijska skrb i ovisno o okolnostima i osiguravanje pristupačnog stambenog prostora uz osiguravanje potrebne razine podrške u obliku osobne asistencije kao i medicinskih usluga koje mogu biti potrebne ženama s invaliditetom kako bi mogle živjeti neovisno od nasilnika. To nužno uključuje suradnju između raznih resora. Pravobraniteljica je institucijama upućivala preporuke i upozoravala na zakonske nedorečenosti i propuste te na potrebu uspostavljanja primjerene podrške osobama s invaliditetom, počevši od pristupačnosti skloništa/savjetovališta za one žene s invaliditetom koje se nađu u situaciji da moraju otići iz obiteljskog doma.

Mišljenje pravobraniteljice i preporuke: Osim međuresorne suradnje, vrlo je važna i suradnja s organizacijama civilnog društva koje su vrijedan suradnik upravo zbog njihovog neformalnijeg pristupa žrtvama, znanja i iskustva. Organizacije civilnog društva u svom radu više pozornosti i pažnje posvećuju

žrtvi nasilja i izdvajaju vrijeme koje je žrtvi nasilja potrebno u procesu dobivanja informacija ili pružanja podrške.

Prateći problematiku nasilja unatrag deset godina vidljivi su pozitivni pomaci, međutim, potrebno je djelovanjem kontinuirano otklanjati slabosti i unaprjeđivati postupanje i suradnju.

Vjerujemo da će prethodno navedena iskustva pravobraniteljice kao i zapažanja i preporuke Odbora za prava osoba s invaliditetom dodatno potaknuti institucije na usmjereno djelovanje. U svakom slučaju, smatramo potrebnim prilikom donošenja odluka uključiti organizacije koje se bave problematikom nasilja te same žene s invaliditetom kao žrtve nasilja.

Pristupačnost skloništa za žrtve nasilja s invaliditetom

U Godišnjem izvješću za 2016. godinu prikazani su rezultati istraživanja koje je pravobraniteljica provela o pristupačnosti skloništa/savjetovališta odnosno udovoljavaju li skloništa/savjetovališta standardima koje propisuje Pravilnik o pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, br. 78/13, dalje: Pravilnik). Pristupačnost se odnosi na svladavanje visinskih razlika (rampa, stubište, dizalo, vertikalno podizna platforma, koso podizna sklopiva platforma) kao i na elemente pristupačnosti neovisnog življenja koji se odnose na ulazni prostor, komunikacije, WC, kupaonicu, kuhinju, tuš kabinu i drugo. Pokazalo se kako u RH nedostaje pristupačnih skloništa i savjetovališta. Nedostatak novčanih sredstava najčešći je razlog koji navode organizacije koje se bave zaštitom žrtava nasilja kako bi osigurale pristupačnost odnosno uklonile postojeće prepreke u savjetovalištim i skloništim.

Skloništa i savjetovališta najčešće se nalaze u objektima koji su starijeg datuma i nisu izgrađeni prema standardima, a koje su prostore organizacije dobile na korištenje primjerice od jedinica lokalne ili regionalne samouprave. Izvor financiranja nije siguran pa time niti kontinuiran, uglavnom se provodi preko projekata i to najčešće javljanjem na natječajne jedinice lokalne samouprave. Međutim, iznosi pokrivaju tek hladni pogon odnosno tekuće troškove, dok za radove većih razmjera nema sredstava. (detaljnije: Godišnje izvješće o radu za 2015. godinu).

Važnost Istanbulske konvencije očituje se, između ostalog, i u nametanju obveza državi u pogledu „osiguranja lako dostupnih skloništa u dovoljnom broju“. S tim u vezi potrebno je istaknuti kako mjere nove Nacionalne strategije za zaštitu od nasilja u obitelji za razdoblje 2017. – 2022. godine posebno ne ističu aktivnosti usmjerene prema osobama s invaliditetom, budući da je isto propisano Nacionalnom strategijom izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom, osim u dijelu koji se odnosi na skloništa (čl. 23. Istanbulske konvencije).

U dijelu Nacionalne strategije II. *Zakonodavni okvir iz područja zaštite od nasilja u obitelji* predviđaju se mjere važne za ovu problematiku:

Mjera 8. *Izraditi prijedlog izmjena provedbenog propisa kojim se uređuju uvjeti za pružanje socijalnih usluga u cilju propisivanja obveze osiguravanja pristupačnosti skloništa osobama s invaliditetom* (rok provedbe do 2020. godine).

Zatim, u dijelu Nacionalne strategije III. *Potporna i zbrinjavanje žrtava nasilja u obitelji*, predviđena je mjera 4. koja se odnosi na prostore u kojima djeluju skloništa za žrtve nasilja u obitelji: *prilagoditi i za boravak osoba s invaliditetom* (rok provedbe: 2021. i kontinuirano).

Ujedno skrećemo pozornost i na još jedan vrlo važan segment kada se govori o pristupačnosti skloništa za žene s invaliditetom, žrtve nasilja. Taj segment se odnosi upravo na edukaciju djelatnika koji neposredno rade sa žrtvama obiteljskog nasilja. Žrtve obiteljskog nasilja često su traumatizirane događanjima pa ako žrtva ima i neki invaliditet, to su dodatna znanja i podrška potrebni. Ujedno je prisutan i problem zapošljavanja stručnog kadra koji će biti u svojstvu osobnog asistenta osobi s najtežim stupnjem invaliditeta kao žrtvi obiteljskog nasilja.

Primjerice, neka skloništa su pristupačna za osobe s invaliditetom u smislu arhitektonskih prilagodbi, ali osobu s teškim invaliditetom koja je u potpunosti ovisna o brizi i njezi druge osobe ipak ne mogu primiti jer nema zaposlenog asistenta/medicinsku sestru, što ima za posljedicu usmjerenost na prijem osoba s invaliditetom, ali samo onih koji su samostalne u osnovnoj brizi i njezi.

Navodimo neke od problema koje su istakle neke organizacije tijekom istraživanja koje je provedeno u 2015. godini: „Iz naše perspektive udruga iz osnovnog proračuna ne dobiva sredstva za ulaganje u uređenje prostora ili prilagodbu prostora za ovakve potrebe. Isto tako za osobe s invaliditetom nemamo mogućnosti za zapošljavanje dovoljnog broja osoblja potrebnih za specifičnosti rada vezanih za osobe s invaliditetom. To zahtijeva osim građevinskih zahvata i daljnju kompletnu izmjenu plana i programa udruge.“ (Ženska pomoć sada, SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja)

„Želimo još dodati da smo svjesni da je boravak osobe u invalidskim kolicima na smještaju gotovo nemoguć bez prisustva osobnog asistenta.

Naša sistematizacija radnih mjesta ne predviđa osobu u ulozi njegovatelja. Postojeće domaćice ne stignu raditi takvu njegu i dnevnu brigu za osobe s invaliditetom: hranjenje, pranje i slično. To je objektivno velika prepreka za smještaj osobe u invalidskim kolicima ili s bitno otežanim kretanjem.

Uvjet za boravak u skloništu jest da se osoba može samostalno brinuti o higijeni (vlastitoj kao i prostora), hranjenju, kao i preuzimanje obaveza u dežurstvima i dr. Mi nemamo kuhare i čistačice, nego je pravilnikom predviđeno da to sve rade osobe na smještaju.“ (Dom Duga Zagreb).

Mišljenje pravobraniteljice i preporuke: Mišljenja smo ako je osoba s invaliditetom u dovoljnoj mjeri pokretna i samostalna, može biti smještena u sklonište kao i osoba bez invaliditeta, neovisno o standardima iz Pravilnika. Međutim, što je s osobama s najtežim oblikom invaliditeta kao žrtvama obiteljskog nasilja? Takve osobe su stavljene u nepovoljniji položaj i s aspekta pristupačnosti objekta i s aspekta pružanja pripadajuće brige koju ta osoba zbog invaliditeta nije u mogućnosti voditi za sebe kao druge osobe bez invaliditeta.

S obzirom na prethodno opisanu situaciju, **preporučujemo** osnivačima skloništa/savjetovališta, Ministarstvu za demografiju, socijalnu politiku, obitelj i mlade i jedinicama lokalne samouprave i jedinicama područne regionalne samouprave kao nosiocima mjere da se prilikom provedbe iste rukovode prethodno opisanom problematikom. Ako se pristupi samo arhitektonskoj prilagodbi bez uvažavanja specifičnosti koje proizlaze iz invaliditeta, za osobe s invaliditetom koje su ovisne o podršci druge osobe realizacija mjere 4. bit će nesvrhovita.

Nadalje, Nacionalnom strategijom zaštite od nasilja u obitelji kao problematično utvrdilo se stambeno zbrinjavanje žrtava nasilja nakon izlaska iz skloništa, što ima za posljedicu propisivanje mjere osiguranja stambenog zbrinjavanja djece i odraslih osoba žrtava nasilja u obitelji i pripadajućih aktivnosti realizacije mjere. S tim u vezi postavlja se pitanje: što je sa stambenim zbrinjavanjem osoba s invaliditetom nakon izlaska iz skloništa? Analizom Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji, koja se bavi pitanjem invaliditeta samo u dijelu skloništa – čl. 23. Istanbulske konvencije i analizom Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom 2017. – 2020., koja se upravo bavi pitanjem invaliditeta po svim područjima, **upozoravamo** na uočeni propust u nepropisivanju mjera i aktivnosti za osiguranje smještaja za osobe s invaliditetom koje su žrtve nasilja u obitelji, nakon njihova izlaska iz skloništa.

Budući da trenutno ne postoje stambene zajednice u kojima bi osobe s invaliditetom mogle neovisno živjeti uz potrebnu podršku, jedina alternativa za život bez nasilja je smještaj u dom za starije i nemoćne osobe. Takva situacija ne djeluje ohrabrujuće za osobe s invaliditetom, prvenstveno žene s invaliditetom da prijave nasilje, pogotovo ako se žrtva već naučila nositi s nasilnikom i suptilnijim oblicima nasilja te ih ipak i tolerira u odnosu na neizvjesnost života u neprilagođenim skloništima ili institucijama. Međutim, da samo prijavljivanje nasilja ne ovisi samo o pristupačnosti skloništa i osiguranja smještaja nakon izlaska iz skloništa za one žrtve koje ne mogu osigurati vlastitu egzistenciju, upozorila je i Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom na tematskoj sjednici koju je organizirao saborski odbor za ravnopravnost spolova povodom Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama. Naime, pravobraniteljica je naglasila: ...ako žena s invaliditetom trpi nasilje, a u ekonomskom pogledu i u pogledu pružanja njege ovisi o svom zlostavljaču, a država joj nije u mogućnosti ponuditi životna

rješenja, neće se odlučiti za prijavljivanje nasilja. Žene s invaliditetom nerado prijavljuju svaki vid neželjenog postupanja, a još manje su spremne prijaviti službama takva postupanja od strane okoline. Na odluku hoće li žena s invaliditetom prijaviti nasilje utječe i činjenica što u sustavu zaštite nedostaje odgovarajuća i pravovremena podrška ženi s invaliditetom – od psihološkog osnaživanja, programa osposobljavanja i zapošljavanja te pristupačnog stambenog zbrinjavanja i drugih mjera koje im osiguravaju neovisan život. Izlaganje je završila pitanjima na koja je potrebno dati odgovor, kako bismo zaista mogli reći da razumijemo problem i da poduzimamo konkretne radnje kako bismo zadovoljili stvarne potrebe zlostavljane žene s invaliditetom...

Ujedno je i zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sudjelovala na 33. tematskoj sjednici Županijskog povjerenstva za ravnopravnost spolova pod naslovom: *Položaj žena s invaliditetom u Republici Hrvatskoj*. Tematska sjednica održana je povodom obilježavanja Međunarodnog dana nasilja nad ženama. Tom prigodom zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom upoznala je sve prisutne o problemima/preprekama s kojima se susreću žene s invaliditetom u RH, a koji problemi/prepreke utječu na odluku hoće li žena s invaliditetom prijaviti nasilje ili ne. Niski stupanj obrazovanja, rad na slabije plaćenim poslovima, česta nezaposlenost, ovisnost o socijalnim naknadama, ali i o brizi i njezi najčešće od nasilnika, ima utjecaj na ženino doživljavanje raznih oblika nasilja i njihovo prijavljivanje. Naglašeno je kako su žene s invaliditetom višestruko diskriminirane, kako po osnovi spola i invaliditeta, tako su i u nepovoljnijem položaju i u odnosu na muškarce s invaliditetom.

Prijedlozi izmjena i dopuna propisa u 2018. godini

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji („Narodne novine“, br. 70/17) stupio je na snagu 1. siječnja 2018. godine, te je pravobraniteljica aktivno sudjelovala u donošenju provedbenih propisa, kako slijedi:

Pravilnik o načinu prikupljanja, obrade i dostave statističkih podataka i izvješća iz područja primjene Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji. Pravobraniteljica je u upućenom mišljenju na Nacrt Pravilnika naglasila potrebu dobivanja uporabljivih i usporedivih statističkih podataka kao osnove za izradu strategija i konkretnih aktivnosti na planu suzbijanja i sprječavanja nasilja u obitelji. S tim u vezi predložila je kako je potrebno dodatno razraditi statističke podatke i tablice upotpuniti i ostalim obilježjima za kategoriju osoba s invaliditetom kao žrtava (po spolu, po dobi, po bračnom statusu, obrazovanju i sl.), odnosno na isti način kao što je to razrađeno i s osobama bez invaliditeta). Konvencija o pravima osoba s invaliditetom propisuje načelo ravnopravnosti u pravima, međutim, isto se načelo primjenjuje i u pogledu obveza, što znači da osoba s invaliditetom ima obvezu suzdržavati se od nasilja. Budući da se osoba s invaliditetom može pojaviti i kao počinitelj, potrebno je statističke podatke odnosno evidencije upotpuniti na takav način da je vidljivo koliko je osoba s invaliditetom počinilo nasilje. Naime, i u zaključnim primjedbama o inicijalnom izvješću Hrvatske Odbor za prava osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda dao je RH preporuku o potrebi prikupljanja statističkih podataka:

49. Odbor je zabrinut, jer sustav prikupljanja podataka ne omogućava državi potpisnici da prikuplja informacije potrebne za planiranje i pripremu strategije za realizaciju njezinih dužnosti koje proizlaze iz Konvencije (npr. jer nedostaju podaci o nasilju nad ženama i djevojčicama s invaliditetom). Preporuka je Odbora da država potpisnica sustavno pregledava i preoblikuje sustav prikupljanja podataka u mjeri koja se odnosi na žene i muškarce s invaliditetom te da bude aktivno uključena i da se blisko savjetuje s osobama s invaliditetom i njihovim predstavničkim organizacijama. Međutim, prijedlog pravobraniteljice nije prihvaćen.

Pravilnik o načinu provedbe zaštitne mjere obveznog liječenja od ovisnosti

Budući da se osoba s invaliditetom može pojaviti kao počinitelj nasilja u obitelji, pravobraniteljica je predložila da se PRILOG 1, EVIDENCIJA ZAŠTITNE MJERE OBVEZNOG LIJEČENJA OD OVISNOSTI, upotpuni na takav način da bude vidljivo primjenjuje li se zaštitna mjera obveznog liječenja od ovisnosti na osobu s invaliditetom ili na osobu bez invaliditeta. Detaljnijom razradom prikupit će se konkretniji podatci koji će biti podloga za daljnje aktivnosti, a ujedno će se omogućiti i ispunjavanje preporuke Odbora o prikupljanju statističkih podataka. Prijedlog pravobraniteljice je prihvaćen.

Pravilnik o provođenju zaštitne mjere obveznog psihosocijalnog tretmana

Pravobraniteljica je dostavila opći komentar koji se odnosio na mjesto provođenja psihosocijalnog tretmana. Naime, sukladno konvencijskom zahtjevu, mjeru obveznog psihosocijalnog tretmana koja je izrečena počinitelju nasilja u obitelji koji ima pozitivnu psihijatrijsku anamnezu potrebno je provoditi kod istih ovlaštenih pravnih ili fizičkih osoba specijaliziranih za otklanjanje nasilničkog ponašanja. Navedeno znači da je svim počiniteljima, neovisno imaju li invaliditet ili ne, potrebno pristupiti na jednak, ravnopravan način, te svim osobama omogućiti jednaku pravnu zaštitu i jednake procesne mogućnosti. Izrečene sankcije svi počinitelji trebaju izdržavati na istom mjestu (kaznionice, zatvori, ne odjeli psihijatrije), dok u ovom konkretnom slučaju mjesto provođenja psihosocijalnog tretmana treba biti isto za sve počinitelje nasilja u obitelji, neovisno o postojanju „pozitivne psihijatrijske anamneze“. Ipak, imajući u vidu specifičnosti koje proizlaze iz pojedine vrste invaliditeta, Konvencija propisuje da je država potpisnica dužna osigurati „razumnu prilagodbu“ s obzirom na potrebnu podršku primjerenu vrsti i stupnju određenog invaliditeta. Navedeno podrazumijeva da se počiniteljima s mentalnim oštećenjima pruži potrebna podrška, ali ne na zasebnom mjestu, već na mjestu (ustanovi) gdje kaznu izdržavaju i ostali počinitelji, dok je za osobe s drugim oblicima invaliditeta potrebno osigurati razumnu prilagodbu.

Osim navedenog općeg komentara, pravobraniteljica je predložila dvije nadopune teksta koje se odnose na prostore u kojima će se provoditi zaštitna mjera obveznog psihosocijalnog tretmana. Naglasila je kako prostori ne samo da moraju udovoljavati minimalnim sanitarno-tehničkim i higijenskim uvjetima, već moraju udovoljavati i uvjetima iz Pravilnika o pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti kako bi osobe koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica te osobe s osjetilnim oštećenjima (oštećenje sluha i vida) mogle koristiti prostor na ravnopravnoj osnovi kao i osobe bez invaliditeta.

Daljnji komentar odnosio se na potrebu stjecanja dodatnih znanja za osobu koja će provoditi psihosocijalni tretman ako je počinitelj osoba s invaliditetom (primjerice osoba s intelektualnim oštećenjem, slijepa osoba, gluha osoba te osoba s mentalnim oštećenjima). Konvencija u tom smislu propisuje korištenje odgovarajućih augmentativnih i alternativnih načina, sredstava i oblika komunikacije, tehnika i materijala za potporu osobama s invaliditetom/počiniteljima nasilja u obitelji. Ujedno je predloženo da se i evidencija o počiniteljima nasilja upotpuni kategorijom ima li počinitelj invaliditet ili ne, a što je bitno radi donošenja daljnjih strategija i planova te je u skladu s preporukama Odbora UN-a. Prihvaćen je prijedlog Pravobraniteljice koji se odnosi na prilagodbu prostora osobama s invaliditetom kao i osobama smanjene pokretljivosti, dok ostali prijedlozi nisu prihvaćeni.

Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja

Pravobraniteljica se u mišljenju na Nacrt protokola osvrnula na odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, na čl. 16. Konvencije pod nazivom SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA, na komentar Odbora za prava osoba s invaliditetom koji u Općem komentaru br. 3 (2016.) na čl. 6. Konvencije u svezi čl. 16. Konvencije navodi kako ženama s invaliditetom prijeti veći rizik od nasilja, izrabljivanja i zlostavljanja u usporedbi s ostalim ženama. Neke žene s invaliditetom, posebice gluhe i gluhoslijepe te žene s intelektualnim poteškoćama mogu biti izložene još većem riziku od nasilja i zlostavljanja zbog njihove izoliranosti, ovisnosti ili ugnjetavanja. Nadalje, Odbor UN-a u Zaključnim primjedbama o Inicijalnom izvješću Hrvatske (travanj 2015. godine) iskazuje zabrinutost što redovne usluge za žrtve nasilja u pravilu nisu dostupne osobama s invaliditetom te da su posebno nezaštićene žene i djevojčice te dječaci s invaliditetom. Preporuka je Odbora da država potpisnica stavi usluge za zaštitu osoba s invaliditetom od nasilja u prvi plan i da ih učini dostupnim (t. 26 Inicijalnog izvješća).

S obzirom na navedeno, Pravobraniteljica je ukazala na potrebu da se i prethodno navedeni dokumenti moraju istaknuti u uvodu Protokola, u dijelu međunarodnih dokumenata usmjerenih na zaštitu žrtava seksualnog nasilja, kao što su spomenute i ostale konvencije, deklaracije, direktive i drugo, a što je bilo izostavljeno.

Niže navedeni prijedlozi temelje se upravo na prethodno navedenim dokumentima:

„Policijski stručnjaci, socijalni radnici i drugi djelatnici koji reagiraju na hitne slučajeve moraju biti osposobljeni da prepoznaju osobe s invaliditetom kao punopravne osobe jednake pred zakonom i dati istu težinu njihovim pritužbama i izjavama kao što bi ih imale osobe bez invaliditeta.“

Naime, postoje situacije kada institucije propituju vjerodostojnost iskaza žena s invaliditetom, pogotovo žena s intelektualnim ili mentalnim oštećenjima upravo zbog postojanja samog invaliditeta. Odbor za prava osoba s invaliditetom UN-a u Komentaru br. 3. (2016.) na članak 6. Konvencije takvo postupanje opisuje kao strukturnu ili sustavnu diskriminaciju koja se upravo odražava u skrivenim ili očitim uzorcima diskriminatornog institucionalnog ponašanja, diskriminatornih kulturnih tradicija i diskriminatornih socijalnih normi. Stoga je obveza države potpisnice Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (čl. 5, čl. 12, čl. 13, čl. 16), kao obvezujućeg međunarodnog dokumenta, da poduzme sve potrebne mjere kako bi se otklonila diskriminirajuća postupanja te ženama s invaliditetom osigurala pravna zaštita na ravnopravnoj osnovi s drugima. Kao početni stadij otklanjanja takvog postupanja smatra se nepropitivanje vjerodostojnosti njihova iskaza.

Ne smije se propitivati vjerodostojnost iskaza žena s intelektualnim i mentalnim oštećenjima, kao žrtava nasilja, već se njihovim iskazima mora pristupiti kao i iskazima žena bez invaliditeta, na ravnopravnoj osnovi.

U društvu je prisutno stereotipno razmišljanje i doživljavanje žena s invaliditetom kao svjedoka i kao žrtava nasilja. Primjerice, iz iskustva Ureda proizlazi kako se žene s invaliditetom teško odlučuju prijaviti nasilje upravo i iz razloga što smatraju da ih institucije neće ozbiljno shvatiti i da će policija, državno odvjetništvo i sud odbaciti njihove prijave. S obzirom na navedeno, smatramo da je potrebno dodatno pojasniti način pristupanja izjavama žena s invaliditetom kako bi se izbjegla diskriminacija s osnova invaliditeta.

Prema čl. 13 Konvencije o pravima osoba s invaliditetom PRISTUP PRAVOSUĐU, obveza je države između ostalog: „1. Države stranke osigurat će djelotvorni pristup pravosuđu osobama s invaliditetom na jednakoj osnovi s drugim osobama, pa i putem osiguravanja postupovnih i dobi primjerenih prilagodbi kako bi se olakšala njihova djelotvorna uloga, bilo kao izravnih ili neizravnih sudionika, uključujući i svjedočenje, u svim sudskim postupcima, uključujući istražni postupak i druge prethodne faze postupka...“.

Također, i u čl. 16. st. 5 SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA, koji glasi: „Države stranke će uvesti djelotvorno zakonodavstvo i politike, uključujući zakonodavstvo i politike usmjerene na žene i djecu, kako bi osigurale da se slučajevi izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja osoba s invaliditetom identificiraju i istraže, i gdje je to primjereno, kazneno gone.“

U djelu Nacrta Protokola *Značajke obavijesnog razgovora sa žrtvom* pravobraniteljica je predložila da se uzimajući u obzir potrebu angažiranja specijaliziranih stručnjaka u slučaju specifičnih potreba žrtve, a u odnosu na invaliditet, zastarjela terminologija poput *nedovoljni duševni razvitak* te termin *gluhonijemost* zamijene i prošire s konvencijskom terminologijom: *mentalno, intelektualno, osjetilno ili tjelesno oštećenje* slijedom kojeg svaka vrsta oštećenja zahtijeva specijaliziranog stručnjaka koji će osobi moći s obzirom na specifičnost/vrstu njenog oštećenja pružiti primjerenu i njoj razumljivu podršku.

U djelu Nacrta protokola koji se odnosi na mogućnost prisustvovanja drugih osoba medicinskom pregledu predloženo je da svaka osoba, pa i osoba lišena poslovne sposobnosti ima pravo odbiti da pregledu prisustvuje druga osoba. Pravobraniteljica je ujedno predložila kako je potrebno izričiti je navesti kako i žrtva koja je lišena poslovne sposobnosti, ako je po mišljenju liječnika sposobna dati pristanak, mora dati informirani pristanak na cjeloviti pregled i tretman. Medicinsko osoblje dužno je provjeriti razumije li žrtva koja je lišena poslovne sposobnosti danu informaciju. Naime, osobama s invaliditetom zajamčena je jednakost pred zakonom te sama činjenica da je osoba lišena poslovne sposobnosti ne smije imati za posljedicu lišavanje prava na izbor, a koje je još uvijek u određenim

zakonskim situacijama moguće. Pravo na uživanje najviše moguće razine zdravlja (čl. 25) uključuje pravo na zdravstvenu zaštitu na osnovi slobodnog i informiranog pristanka osobe s invaliditetom, te države stranke imaju obvezu ne dopustiti da zamjenski donositelji (skrbnici) daju pristanak u ime osobe s invaliditetom. (Komentar br. 1. (2014.) Odbora UN-a na čl. 12. Konvencije).

U djelu postupanja odgojno-obrazovnih ustanova u slučaju seksualnog nasilja predloženo je da ustanove uz pravobraniteljicu za djecu obavještavaju i pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom. Nadalje je kao prijedlog istaknuta nužnost provođenja dugotrajne edukacije za osobe koji rade sa žrtvama seksualnog nasilja o specifičnostima u radu sa žrtvama seksualnog nasilja koje su osobe s invaliditetom. Naime, potrebna je posebna senzibiliziranost u radu sa žrtvama seksualnog nasilja s invaliditetom, ne samo zbog same težine čina seksualnog nasilja, već je potrebno i uvažavati pojedinu vrstu invaliditeta te steći znanja o načinima pravilnog ophođenja kako bi se postigao maksimalan stupanj oporavka. U tom cilju potrebne su posebne edukacije koje će, osim problematike seksualnog nasilja, stručnu osobu dodatno educirati o pravilnom načinu ophođenja u odnosu na invaliditet. Pravobraniteljica je dostavila ukupno 9 prijedloga, usvojeno je 8 prijedloga i 1 prijedlog djelomično.

Sudjelovanje na događanjima

Povodom **obilježavanja Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama**, 23. studenoga, u Zagrebu je u organizaciji Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH održano predstavljanje *Protokola o postupanju u slučaju seksualnog nasilja Vlade RH i Opće preporuke br. 35 Odbora za uklanjanje diskriminacije žena UN-a o rodno utemeljenom nasilju nad ženama* kojom se ažurira *Opća preporuka br. 19*.

Vlada RH je Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja donijela u srpnju 2018. godine kao dokument kojim se točno propisuju obveze svih nadležnih tijela za suzbijanje nasilja nad ženama. Konkretno, Protokolom se propisuje koje su obveze Ministarstva unutarnjih poslova, Ministarstva pravosuđa, Ministarstva zdravstva, Ministarstva znanosti i obrazovanja i Državnog odvjetništva RH. Publikacija o Protokolu tiskana je u tisuću primjeraka kako bi došla do svih nadležnih institucija s ciljem da se spriječi i smanji nasilje nad ženama, djevojčicama i djevojkama. Posebno osjetljivu skupinu čine žene i djevojke s invaliditetom koje vrlo često doživljavaju višestruku diskriminaciju.

Općom preporukom br. 35 nadopunjuju se i ažuriraju smjernice državama strankama utvrđene u Općoj preporuci br. 19.

Pojmom „nasilja nad ženama” definiranim u Općoj preporuci br. 19, kao i u drugim međunarodnim instrumentima i dokumentima, naglašava se da je to nasilje rodno utemeljeno. U ovoj se Općoj preporuci rabi izraz „rodno utemeljeno nasilje nad ženama” kao precizniji pojam kojim se izriču rodno specifični uzroci i utjecaji nasilja. Taj izraz dodatno osnažuje shvaćanje tog nasilja kao društvenog, a ne pojedinačnog problema koji iziskuje sveobuhvatne odgovore koji nadilaze specifične događaje, pojedine počinitelje i žrtve/preživjele.

Tijekom predstavljanja moglo se čuti kako je i obiteljsko i seksualno nasilje nad ženama toliko rašireno, ne samo u Hrvatskoj nego i u svijetu, da takve pojave predstavljaju globalni problem. Danas brojne međunarodne organizacije pokušavaju pronaći rješenje kako suzbiti takvo nasilje, ali sve to ide vrlo sporo. Zastrašujući je podatak o nasilju nad ženama iz objavljene studije Agencije za temeljna prava Europske unije iz 2014. godine, prema kojoj je jedna od tri žene iz Europske unije doživjela fizičko ili seksualno nasilje u dobi nakon 15 godina života. Također, sve postaje još strašnije kada se čuju podatci iz istraživanja koje je 2005. godine provela Ženska soba, a koje je pokazalo kako je u Hrvatskoj 17% žena doživjelo silovanje ili pokušaj silovanja, a od toga 95 posto nije prijavilo to institucijama.

Obilježavajući Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad ženama, u prostorima Vlade RH potpisan je **Sporazum o suradnji u području sprečavanja i borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji**. Sporazum su potpisali ministri/ce sedam ministarstava: vanjskih i europskih poslova, unutarnjih poslova, pravosuđa, uprave, zdravstva, za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, znanosti i

obrazovanja. Nadalje, Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku izdalo je treće izdanje brošure ***Možemo zajedno – međuresorna suradnja u suzbijanju nasilja***. U brošuri je uz ostale sudionike, u tekstu pod nazivom *Možemo zajedno – osvrt na probleme nasilja u obitelji iz perspektive Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom*, dala doprinos i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom. Posebno se osvrnula na položaj žena s invaliditetom, suzbijanje nasilja i potrebnu podršku kako bi žene prijavile nasilje te preporuke UN-ova Odbora za prava osoba s invaliditetom.

Povodom obilježavanja 16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama, dana 12. prosinca održan je okrugli stol pod nazivom ***Progovorile smo o nasilju, ne čuju nas***.

Svake godine dani aktivizma započinju s Međunarodnim danom borbe protiv nasilja nad ženama te završavaju Međunarodnim danom ljudskih prava. U tim danima se posebno želi istaknuti važnost suzbijanja nasilja te potreba za jednakošću i ravnopravnošću žena.

U svom obraćanju ravnateljica Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH predstavila je **Strategiju za ravnopravnost spolova Vijeća Europe 2018. do 2023.** i istaknula tematske prioritete Strategije koji uključuju borbu protiv stereotipa i seksizma, nasilja te ravnopravan pristup ženama pravosuđu kao i postizanje ravnoteže u političkom i javnom životu. Istaknuto je i pitanje žena sa invaliditetom te rastuće pitanje migrantica kao skupina koje su posebice ugrožene. Savjetnica u Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku iznijela je važnost potpisivanja Sporazuma o međuresornoj suradnji u području sprječavanja i borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, a pozdravljen je i novi Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja.

Statistika o nasilju nad osobama s invaliditetom

Statistika koju donosimo izvedena je iz podataka dobivenih od **Ministarstva pravosuđa** koje je temeljem Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji dužno prikupljati podatke s prekršajnih sudova na način kako je to uređeno Pravilnikom o sadržaju obvezne evidencije i izvješća, načinu prikupljanja, obrade i pohrane statističkih podataka iz područja primjene Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji (*Narodne novine*, br. 31/18). Trenutno je u postupku izrade novi Pravilnik koji bi trebao biti prilagođen novom Zakonu. Slijedom prikupljenih podataka proizlazi kako su u evidenciji za 2018. godinu bile ukupno 32 osobe s invaliditetom kao žrtve nasilja u obitelji, od kojeg broja je 15 muškaraca s invaliditetom i 17 žena s invaliditetom.

Prema podacima **Ravnateljstva policije** o zabilježenom stanju, kretanju i nekim obilježjima nasilja u obitelji u RH, za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2018. godine, u kojima je policija poduzimala nadležne mjere, stanje je slijedeće:

Zbog prekršaja počinjenog nasiljem u obitelji prekršajno je prijavljeno 10.272 osobe (za 10,7% manje nego u istom razdoblju prošle godine, kada je prekršajno prijavljeno 11.506 osoba), od toga 7.983 osoba muškog i 2.289 osoba ženskog spola; nasiljem u obitelji oštećene su 133 osobe s invaliditetom, što iznosi 1,18% od sveukupnog broja oštećenih osoba, a što je više u odnosu na isto razdoblje 2017. godine kada su zabilježene 92 oštećene osobe s invaliditetom ili udio od 0,74% u ukupnom broju oštećenih osoba.

Prema spolu oštećenih osoba s invaliditetom, 74 osobe su ženskog spola u odnosu na razdoblje 2017. godine kada su oštećene 52 osobe ženskog spola, te 59 osoba muškog spola u odnosu na razdoblje 2017. godine kada je oštećeno 40 osoba muškog spola. Raščlanjujući podatke oštećenih osoba s invaliditetom po dobi razvidno je da je njih 10 mlađe od 18 godina, 27 u dobi od 18-30 godina, 31 u dobi od 31-50 godina, 35 u dobi od 51-65 godina te njih 30 starije od 65 godina.

Prema podacima iz **Registra osoba s invaliditetom** na dan 11. veljače 2019. proizlazi kako je 51 žena s invaliditetom izložena nekom obliku nasilja, a što je manje nego u prošlom izvještajnom razdoblju kada je u evidenciji HZJZ bilo 60 žena s invaliditetom izloženo nekom obliku nasilja.

14.1. KAZNENA DJELA POČINJENA ZBOG PREDRASUDA PREMA OSOBAMA S INVALIDITETOM

U prošlom izvještajnom razdoblju pravobraniteljica je nastavila s aktivnostima usmjerenim ka prepoznavanju objektivnih činjenica, okolnosti ili obrazaca povezanih s kaznenim djelom koji sami ili povezani s drugim činjenicama i okolnostima naznačuju da je počinitelj dijelom ili u cijelosti motiviran nekim oblikom predrasude. Izloženost učestalom nasilju, primjerice verbalnim napadima, ruganju, ismijavanju, blažim oblicima fizičkog nasilja ili uništavanja imovine, koje najčešće ne poprima obilježje kaznenih djela, ali znatno narušava njihovu kvalitetu života, potrebno je prijaviti i reagirati kako bi se spriječile teže posljedice.

Primjer iz prakse Ureda: *Uredu se obratila majka dvojice sinova, osoba s intelektualnim poteškoćama, pritužbom na ponašanje trojice vozača redovite autobusne linije na splitsko-dalmatinskom području. Iz pritužbe proizlazi kako se vozači neprimjereno i ponižavajuće odnose prema njima, „pogrešno kazuju da karte nisu valjane, zastrašuju policijom, ne puste u autobus, prijetu da će ih pregaziti“. S ostalim vozačima nemaju probleme.*

Pravobraniteljica se obratila upravi trgovačkog društva u kojem su zaposleni vozači upozorivši da svako ponižavajuće postupanje prema osobama s invaliditetom predstavlja kršenje njihovog urođenog dostojanstva i temeljnih ljudskih prava zajamčenih Ustavom i Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. S obzirom na to da se obitelj već obraćala za pomoć ovlaštenom djelatniku tog trgovačkog društva i tražila pomoć, ali ponižavajuće ponašanje trojice djelatnika nije prestalo, već se pojačalo, pravobraniteljica je preporučila upravi trgovačkog društva u kojem su vozači zaposleni ponovno upozorenje te poduzimanje daljnjih mjera koje kao poslodavac imaju na raspolaganju. U svom obraćanju poslodavcu pravobraniteljica je naglasila namjeru obavješćivanja nadležne policijske uprave da se ispita iz kojih se razloga (stereotipnih, postojanja predrasuda) djelatnici na ponižavajući način obraćaju osobama s invaliditetom i prijetu im (čl. 87. st. 21. Kaznenog zakona – Zločin iz mržnje prema osobama s invaliditetom). Nadalje, vozači su takvo svoje ponašanje negirali, međutim, iz dostavljenog izvješća proizlazi kako je uprava društva došla do saznanja da su se drugi vozači ponašali neprimjereno na način da su osobe s intelektualnim poteškoćama „u šali“ plašili navedenom trojicom vozača. Uprava trgovačkog društva upozorila je sve sudionike događaja o štetnosti takvog postupanja te se pismenim putem ispričala osobama s intelektualnim poteškoćama. Vozači su se, također, osobnim dolaskom ispričali obitelji, slijedom čega nije bilo potrebe za poduzimanjem daljnjih radnji. Naknadne pritužbe nisu zaprimljene.

Upravo važnost prepoznavanja blažih oblika nasilja te praćenje njihova kontinuiteta i pravodobno reagiranje, istaknuto je i u presudi Europskog suda za ljudska prava u predmetu Đorđević protiv Hrvatske (Zahtjev br.: 41526/10 – presuda od 24. srpnja 2012.) koji je utvrdio niz propusta RH u zaštiti osobe s invaliditetom (djeteta s teškoćama u razvoju) koja je bila žrtva nasilja okoline, a koje je nasilje započelo ponižavajućim primjedbama, uvredljivim izrazima, psovanjima i sl. te kulminiralo teškom tjelesnom ozljedom, a sve zbog invaliditeta djeteta – mentalnog i tjelesnog (str. 7. t. 26.).

Pozivajući se na navedenu presudu, a imajući u vidu dugogodišnje izjave susjeda koji stanuje do stambene zajednice osoba s invaliditetom poput: „*postajem alergičan na njih*“, „*promašeno, preskupo, totalno neodgovorno, ponižavajuće i sramotno, prema ostalim članovima Frankopanske ulice, koje se svakodnevno uznemirava i ostalim normalnim ljudima ovoga grada*“. „*Sramite se vi koji ste doselili te jadnike u naše susjedstvo*“, „*maknite njih ili odselite nas*“, „*Jeste li vi normalni što ste to nastanili u našu blizinu*“ pa do izjava za koje je pravobraniteljica saznala putem medija, „*Sve vas treba zapaliti, zaklat ću vas, boli nas želudac od vaših bedastoća*“, upućuju na zaključak kako se osumnjičeničnikovo neprijateljstvo i averzija prema osobama s invaliditetom pojačava. Navedeno dovodi do sumnje na počinjenje kaznenih djela, a koja su motivirana predrasudama prema osobama s invaliditetom, počinjena zbog njihovog invaliditeta. Slijedom navedenog podnesena je kaznena prijava radi sumnje u počinjenje kaznenih djela iz čl. 125. KZ-a, čl. 139. KZ-a, čl. 325. KZ-a, sve u svezi čl. 87. t. 21. KZ-a. Postupak je u tijeku.

Smatramo kako u praksi odnosno u postupanju policijskih službenika i državnog odvjetništva postoje nejasnoće i nedoumice vezano za pokretanje postupka kada je žrtva osoba s invaliditetom, a u kojem slučaju se automatizmom djelo podvodi pod kvalificirani oblik temeljnog kaznenog djela te se ne

ispituju pretpostavke koje su potrebne da bi se djelo okarakteriziralo kao zločin iz mržnje prema osobama s invaliditetom.

U tom smislu, Pravobraniteljica je u lipnju 2018. godine dostavila svoje primjedbe u postupku **izmjena i dopuna Kaznenog zakona** na čl. 87. st. 21. Kaznenog zakonanaaglasivši da korištenje elementa „ranjivosti“ kako bi se objasnila motivacija počinitelja kad je žrtva osoba s invaliditetom sprječava nadležne institucije da kvalificiraju ta postupanja kao kazneno djelo iz mržnje, motivirano predrasudom. Iz tog razloga u RH među zabilježenim zločinima iz mržnje nema onih prema osobama s invaliditetom. Policijski službenici u situacijama kada je počinjeno kazneno djelo na štetu osobe s invaliditetom trebaju ispitati koju je ulogu invaliditet žrtve imao kod počinjenja kaznenog djela. Prilikom istraživanja i procesuiranja takvih kaznenih djela potrebno je tražiti predrasude i pristranost, a ne mržnju. Biranje žrtve ZBOG invaliditeta čini djelo zločinom iz mržnje. Nije nužno dokazati mržnju, već samo to da je netko izabran kao žrtva zbog invaliditeta. Ako je zločin počinjen s motivom utemeljenim na averziji ili predrasudama zbog osobina žrtve, može se voditi i istraživati kao zločin iz mržnje. Europska komisija protiv rasizma i netolerancije koja djeluje pri Vijeću Europe usvojila je standard prema kojem se neko kazneno djelo smatra kaznenim djelom iz mržnje ukoliko žrtva osjeća da je ono bilo motivirano neprijateljstvom prema njoj zbog njezinog invaliditeta.

Žrtva ne treba dokazivati da je počinitelj motiviran mržnjom. Imajući u vidu konvencijsko načelo ravnopravnosti osoba s invaliditetom i osoba bez invaliditeta te dužnost provedbe socijalnog modela poimanja invaliditeta, smatramo kako bi promjene u ovom djelu zakona trebale ići u smjeru poštivanja preuzetih međunarodnih obveza. Smatramo kako je potrebno da RH razvija praksu osuđivanja protupravnog postupanja koje je motivirano predrasudama prema osobama s invaliditetom, stoga se preporučuje daljnji rad na ovoj složenoj problematici.

Savjetnica pravobraniteljice izlagala je o zločinu iz mržnje zbog invaliditeta na **treningu Agencije Europske unije za osposobljavanje u području izvršavanja zakonodavstva (CEPOL)**. Edukacija u organizaciji Policijske akademije održana je u periodu od 2. do 5. srpnja 2018. godine na Policijskoj akademiji u Zagrebu. Sudjelovala su 34 službenika iz područja sigurnosti, državnih odvjetnika, predstavnika fakulteta i policijskih akademija iz država članica EU-a i Turske. Cilj četverodnevne edukacije bio je razmjena dobre prakse i iskustava te podizanje razine svijesti policijskih službenika o zločinima iz mržnje na različitim osnovama. Poseban naglasak stavljen je na prepoznavanje i istraživanje zločina iz mržnje, postupanje sa žrtvama i svjedocima, ranjive skupine, islamofobiju, simbole mržnje i govor mržnje, prikupljanje podataka, ali i važnost policijsko-pravosudne suradnje u istraživanju zločina iz mržnje. Savjetnica pravobraniteljice za polaznike je pripremila prikaz slučajeva kaznenih djela i incidenata motiviranih invaliditetom iz prakse Ureda na kojima su polaznici raspravljali o tome što bi poduzeli svaki iz svoje nadležnosti. Isto su tako prepoznavali indikatore predrasuda vezane uz invaliditet. Neki od zaključaka su bili da se u slučaju kad su žrtve kaznenih djela osobe s invaliditetom posebna pažnja treba posvetiti istraživanju uloge koju je invaliditet imao u okolnostima počinjenja djela i biranja žrtve i da se od toga ne smije odustati samo zato jer će to najčešće biti zahtjevno ili teško dokazivo (kao što je to slučaj s nasiljem u ustanovama). Kako bi se adekvatno provela istraga i uspostavila kvalitetna komunikacija sa žrtvom, potrebno je uspostaviti suradnju s udrugama osoba s invaliditetom i drugim institucijama. Mala anketa polaznika na početku izlaganja otkrila je da iako neki od njih rade na policijskim i državno-odvjetničkim poslovima i više od 20 godina, mnogi od njih i u specijaliziranim odjelima za zločine iz mržnje i diskriminaciju, niti jedan od 34 polaznika nije se u praksi susreo sa slučajem zločina iz mržnje zbog invaliditeta. Razlog tomu, čini se, treba tražiti u nedovoljnom poznavanju pojma zločina iz mržnje zbog invaliditeta i njegovih obilježja. U mnogim zemljama invaliditet niti nije jedna od zaštićenih osobina u odnosu na koju se dodatno kažnjavaju kaznena djela počinjena iz predrasude kao jednog od motiva.

Sama činjenica da je kazneno djelo počinjeno protiv osobe s invaliditetom kao pripadnika ranjive skupine bit će u takvim slučajevima otegotna okolnost koja će rezultirati višom kaznom za počinitelja. Međutim, osobe s invaliditetom ne žele da ih se smatra ranjivima i ukazuju da je takvo shvaćanje još

jedna od predrasuda prema njima. To ujedno svraća pozornost s prepreka u okolini i nedostatka podrške koje dovode osobu u ranjivu situaciju.

Takvo shvaćanje i nedostatak definiranja zločina iz mržnje zbog invaliditeta u kaznenim zakonima vjerojatno objašnjava i nedostatak podataka o zločinima iz mržnje zbog invaliditeta u statistici koju prikuplja i objavljuje Organizacija za sigurnost i suradnju o zločinima iz mržnje (OESS). U izvješću o zločinima iz mržnje OESS-a za 2016. godinu samo 9 od 44 zemlje koje prikupljaju statističke podatke o zločinu iz mržnje prikazuju podatke o zločinima iz mržnje zbog invaliditeta (SAD, Ujedinjeno Kraljevstvo, Španjolska, Estonija, Finska, Nizozemska, Njemačka, Ukrajina i Švicarska).

Ujedinjeno Kraljevstvo je u 2016. godini imalo daleko najveći broj zabilježenih kaznenih djela motiviranih predrasudama zbog invaliditeta, njih 5.572 od 80.763 ukupnog broja po svim osnovama odnosno zaštićenim karakteristikama koje je zabilježila policija (najbrojniji su zločini iz mržnje zbog rasne pripadnosti – ksenofobije, zatim zbog spolne orijentacije i rodnog identiteta te vjere i uvjerenja). Od tog broja 20.321 slučaj je i procesuiran kao zločin iz mržnje. Kaznena djela motivirana predrasudama zbog invaliditeta u UK-u najčešće su bile fizički napadi i kaznena djela protiv imovine. <http://hatecrime.osce.org/taxonomy/term/234>.

O problematici se razgovaralo i s **Radnom skupinom za praćenje zločina iz mržnje** na sastanku koji je održan 28. rujna 2018. u Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Istaknuta je potreba analize Kaznenog zakona s ciljem utvrđivanja postoji li nešto u samom zakonu što praktičarima onemogućava da se djelo procesuirao kao zločin iz mržnje prema osobama s invaliditetom. Čemu uopće dokazivati mržnju ako je već sama pripadnost odnosno obilježje da je žrtva osoba s invaliditetom kvalifikatorna okolnost? Organizacija *Office for Democratic Institutions and Human Rights* (ODIHR) ponudila je da napravi analizu Kaznenog zakona kako bi se pristupilo eventualnim izmjenama i otklanjanju nejasnoća. Međutim, potrebno je da se formalno i zatraži pomoć te će Radna skupina razmotriti mogućnost izravnog obraćanja OIHR-u.

U prošloj je godini organizirano nekoliko seminara na temu govora mržnje i zločina iz mržnje. U organizaciji *Equineta* – Europske mreže tijela za jednakost održan je u Rimu u razdoblju od 19. do 21. studenoga 2018. **trodnevni seminar na temu govora mržnje**. Seminaru su prisustvovali predstavnici institucija ombudsmana iz pojedinih država koje su članice *Equineta*, predstavnici ostalih institucija za suzbijanje diskriminacije, kao i neprofitnih organizacija. Kroz trodnevne radionice i rasprave razmjenjivala su se iskustva u radu pojedinih tijela, postupanja u slučaju govora mržnje, predstavljene su nove inicijative i ideje – pogotovo ako se govor mržnje pojavi na društvenim mrežama. Posebno se raspravljalo o pravnom okviru kao i potrebi jasnijeg definiranja što je govor mržnje, kao i o potrebi sankcioniranja istog (<http://www.equineteurope.org/Not-on-Our-Watch-Equality-Bodies-fighting-Hate-Speech>).

U organizaciji CEJI-a *Jewish Contribution to an Inclusive Europe*, u Bruxellesu je 11. prosinca 2018. održana jednodnevna konferencija na temu **govora mržnje i zločina iz mržnje**. Konferenciji su prisustvovali predstavnici raznih europskih organizacija koje se bave ovim pitanjima. Istaknuto je kako je ponižavajući, diskriminatorni govor prisutan u svim zemljama, i to neovisno o osnovi, te je već potrebno u fazi pojave govora mržnje pristupiti suzbijanju kako bi se spriječila eskalacija u težu posljedicu. Posebno je istaknuto kako je potrebno raditi na konkretiziranju pravnog okvira, na edukaciji svih stručnjaka o tome što znači motiviranost predrasudama i zašto je takvo utvrđivanje važno, kao i osnaživanju same žrtve da prijavi postupanja koja su motivirana predrasudama. Važno je napomenuti kako se o zločinu iz mržnje prema osobama s invaliditetom malo govori, ne samo u Hrvatskoj, nego i u ostalim zemljama. Stoga je važno naglasiti kako je u 2017. godini savjetnica pravobraniteljice sudjelovala na stručnom sastanku o definiranju pokazatelja predrasuda prema osobama s invaliditetom u sklopu EU-projekta *Facing all the Facts* (*Suočavanje sa svim činjenicama*). U sklopu

projekta razvijen je *online* trening o zločinima iz mržnje koji je proširen s pokazatelja predrasude prema pripadnicima romske nacionalnosti i na osobe s invaliditetom.

U organizaciji pučke pravobraniteljice održan je 30. studenoga 2018. Okrugli stol na temu: ***Govor mržnje u Hrvatskoj – kako naprijed?***. I ovdje se raspravljalo o samoj definiciji govora mržnje te o pravnim mogućnostima koje su na raspolaganju u okviru kaznenog i prekršajnog zakonodavstva, a koji prepoznaju govor mržnje te sudskoj praksi. Ujedno je napomenuto kako će se donijeti zakon koji će regulirati neprimjereno ponašanje na društvenim mrežama, a o kojem će se raspravljati iduće godine. Na završetku su usvojeni određeni zaključci kojima se potrebno rukovoditi u daljnjim aktivnostima koji imaju za cilj suzbijanje i sankcioniranje govora mržnje.

Preporuke: Imajući u vidu sve prethodno navedeno, preporučujemo

- da se pristupi analizi Kaznenog zakona s ciljem otklanjanja mogućih nejasnoća koje se javljaju u konkretnom postupanju prilikom kvalifikacije nekog djela kao zločina iz mržnje
- provedu edukaciju svih djelatnika u sustavu, počevši od policije i pravosuđa, koji bi trebali moći prepoznati tu dodatnu dimenziju prekršaja i kaznenih djela počinjenih prema osobama s invaliditetom i adekvatno ih sankcionirati.

Osobe s invaliditetom kao žrtve kaznenih djela

U organizaciji Ministarstva pravosuđa 22. veljače u Zagrebu je povodom Europskog dana žrtava kaznenih djela održan Okrugli stol na temu ***Mreže podrške i suradnje za žrtve i svjedoke - izazovi, ciljevi i smjernice u radu***. Cilj organizacije okruglog stola bio je kroz primjere dobre prakse razmotriti dosadašnja postupanja i pružanja usluga žrtvama u odnosu na današnje izazove uspostave mreže partnerskih organizacija za pomoć i podršku žrtvama, kao i moguće načine suradnje s državnim i javnim tijelima te lokalnom i područnom samoupravom. Na okruglom stolu okupili su predstavnici organizacija civilnog društva kao provoditelji programa, te predstavnici Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, Ministarstva unutarnjih poslova, ureda pravobranitelja, državnog odvjetništva, županijskih, općinskih i prekršajnih sudova, predstavnici Vladinog ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina te Vladinog ureda za ravnopravnost spolova te zamjenik pravobraniteljice. Ministarstvo pravosuđa je i u 2018. godini nastavilo financirati organizacije civilnog društva sredstvima od igara na sreću za program ***Mreže podrške i suradnje za žrtve i svjedoke kaznenih djela***. Navedeni program provodit će se sljedeće tri godine (od 1. siječnja 2018. do 31. prosinca 2020. godine) u 13 županija. Više o podršci žrtvama i svjedocima na poveznici Ministarstva pravosuđa (više: <https://pravosudje.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-6366/iz-pravosudnog-sustava-6372/podrska-zrtvama-i-svjedocima/6156>)

Dana 6. srpnja 2018. godine u Novinarskom domu u Zagrebu održano je predstavljanje izvještaja o položaju i pravima žrtava kaznenih djela. Rezultati prikazani u izvještaju temelje se na aktivnostima u projektu pod nazivom ***Prava, podrška, zaštita i kompenzacija žrtava kaznenih djela*** koji od 1. siječnja 2017. provode *Documenta*– Centar za suočavanje s prošlošću, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava iz Osijeka, Bijeli krug Hrvatske iz Splita i Udruga za podršku žrtvama i svjedocima iz Vukovara. Kroz praćenje suđenja za ratne zločine, kao i druga kaznena djela, istraživači su zamijetili da još nije zaživjela punopravna uloga žrtve te da se tijekom glavne rasprave žrtve upoznaju samo s pravima na postavljanje imovinsko-pravnog (odštetnog) zahtjeva, a tek sporadično s mogućnošću praćenja daljnjeg suđenja, prava na savjetnika ili prava dostavljanja sudskih odluka kojima se završava sudski postupak. Iznimno važnu ulogu informiranja i usmjeravanja žrtava obavljaju Odjeli za podršku žrtvama i svjedocima osnovani pri pojedinim županijskim sudovima. Savjetnica pravobraniteljice postavila je pitanje o načinu na koji su u napore oko pružanja podrške žrtvama kaznenih djela uključene potrebe osoba s invaliditetom. U tom kontekstu istaknuta je potkapacitiranost udruga osoba s invaliditetom koje bi trebale biti važan partner u osiguravanju specifične potrebe žrtvama s invaliditetom. Nacionalni pozivni centar za žrtve kaznenih djela je 116006. Na tom broju žrtve i svjedoci anonimno i besplatno mogu tražiti pomoć, savjete i osnovne informacije.

Nadalje, Direktiva 2012/29/EU i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku predviđaju pojedinačnu procjenu prava žrtve, uključujući i priznavanje žrtava s posebnim potrebama zaštite.

Žrtvama se osigurava poštivanje njihova dostojanstva i uvažavanje želja u procjeni razine potrebne zaštite (poseban način ispitivanja žrtve, uporaba komunikacijskih tehnologija radi izbjegavanja vizualnog kontakta s počiniteljem i druge mjere propisane zakonom). Pri poduzimanju pojedinačne procjene žrtve osobito se uzimaju u obzir osobne značajke žrtve, vrsta ili narav kaznenog djela i okolnosti počinjenja kaznenog djela. Posebna pažnja posvećuje se žrtvama koje su pretrpjele značajnu štetu zbog težine kaznenog djela, žrtvama kaznenog djela počinjenog zbog nekog osobnog svojstva žrtve (nacionalnost, seksualna orijentacija, invaliditet, itd.) te žrtvama koje njihov odnos s počiniteljem čini osobito ranjivima. Žrtvama kaznenih djela u velikoj mjeri je potrebna pravna, psihološka i emocionalna pomoć, neovisno o vremenu proteklom od pretrpljenog kaznenog djela. Najviše ispitanika dobilo je psihološku pomoć od organizacija civilnog društva koje se u svom radu bave podrškom žrtvama, a one su uz obitelj i prijatelje bile i glavni pružatelji emocionalne podrške.

U Hrvatskoj predstoji još puno rada na provedbi preporuke Europske komisije od 27. studenoga 2013. o postupovnim jamstvima za ranjive osobe osumnjičene ili optužene u kaznenom postupku 2013/C 378/02:

[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013H1224\(02\)&from=HR](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013H1224(02)&from=HR)

15. ZAŠTITA OSOBNOG INTEGRITETA OSOBE

„Svaka osoba s invaliditetom ima pravo na poštivanje svog tjelesnog i mentalnog integriteta na ravnopravnoj osnovi s drugima.“ (čl. 17. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom).

Ustavni sud RH rješenjem br: U-I-60/1991 i dr. od 21. veljače 2017. („Narodne novine“, br. 25/17) i Izdvojenim mišljenjem naložio je Hrvatskom saboru da u roku od dvije godine od dana donošenja rješenja donese novi zakon. Međutim, rok i potrebu za donošenjem novog zakona nije utvrdio samo Ustavni sud RH, već je i Odbor za prava osoba s invaliditetom UN-a u svojim Zaključnim primjedbama o Inicijalnom izvješću Hrvatske u 2015. godini izrazio zabrinutost što djeca i odrasle osobe s invaliditetom mogu na temelju zakona u sustavu zdravlja biti sterilizirani na zahtjev roditelja ili skrbnika, bez njihovog slobodnog i informiranog pristanka. Takvo postupanje je protivno čl. 17. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, a koja je za RH obvezujući međunarodni dokument:

Odbor je zabrinut zbog čestog podvrgavanja medicinskim postupcima bez pristanka osoba s invaliditetom te preporuka Odbora UN-a glasi:

(a) donošenje hitnih izmjena i dopuna Zakona kojima se bezuvjetno zabranjuje sterilizacija dječaka i djevojčica s invaliditetom te odraslih osoba s invaliditetom ako ne postoji njihov osobni, potpuno informirani i slobodni pristanak;

(b) osobe s invaliditetom trebaju dobiti podršku u donošenju informiranih izbora i odluka u odnosu na medicinske postupke i intervencije;

c) zdravstveni radnici trebaju biti educirani u pristupačnim i alternativnim tehnikama komunikacije kako bi mogli komunicirati s osobama koje imaju intelektualna, mentalna i osjetilna oštećenja.

Navedena je preporuka označena kao hitna preporuka te je država bila u obvezi realizirati istu u roku od 12 mjeseci od njenog donošenja, a što je država propustila učiniti. Posebno napominjemo kako je RH dužna podnijeti Odboru za prava osoba s invaliditetom drugo, treće i četvrto izvješće o napretku, ne kasnije od 15. rujna 2021. godine, a u koja je potrebno uključiti informacije o provedbi zaključnih primjedbi.

Pravobraniteljica je uputila preporuku Ministarstvu zdravstva da se prilikom izrade novog zakona rukovode odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i preporukama Odbora, kao i obvezom podnošenja novog izvješća Odboru za prava osoba s invaliditetom UN-a povodom zaključnih primjedbi o Inicijalnom izvješću Hrvatske iz 2015. godine. Osim navedenog zakona, odredbe Obiteljskog zakona također nisu u skladu sa Konvencijom jer dopuštaju sterilizaciju bez osobnog

potpuno informiranog i slobodnog pristanka osobe s invaliditetom. Okolnost što sud bilo po prijedlogu štićenika bilo po prijedlogu skrbnika može odlučivati o zdravlju štićenika ipak ne udovoljava konvencijskom zahtjevu.

Poštivanje tjelesnog i mentalnog integriteta osobe na ravnopravnoj osnovi s drugima podrazumijeva da se osobi s invaliditetom omogućiti donošenje odluka na isti način kao i osobama bez invaliditeta.

Tek bezuvjetnom zabranom sterilizacije djevojčica, dječaka i osoba s invaliditetom, ako ne postoji njihov osobni, potpuno informirani i slobodni pristanak bit će poštovan tjelesni i mentalni integritet osobe u skladu s čl. 17. Konvencije i preporukama Odbora.

16. ZDRAVSTVO

Kao i u prošlom izvještajnom razdoblju zdravstvo je bilo jedno od pet područja u kojima su se najčešće prituživale osobe s invaliditetom. U 136 pritužbi osoba s invaliditetom, njihovih obitelji kao i organizacija civilnog društva, radilo se problematici vezanoj uz dostupnost usluga, opreme, osiguravanja prava na ortopedsku i druga pomagala, liječenje, ponašanje zdravstvenog osoblja i dr. Tijekom 2018. godine značajan rad je bio usmjeren na predlaganje izmjena i na zakonodavnoj razini.

16.1. DOSTUPNOST ZDRAVSTVENIH USLUGA

Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje – Direkcija (HZZO) proveo je u lipnju prošle godine postupak savjetovanja sa zainteresiranom javnošću vezano za Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja za bolničko liječenje medicinskom rehabilitacijom i fizikalnom terapijom u kući (Interni pročišćeni tekst – „Narodne novine“, br. 26/96, 79/97, 31/99, 51/99, 73/99, 40/07, 46/07 - pročišćeni tekst, 64/08, 91/09 i 118/09 - dalje Pravilnik). U cilju da se ugrade odredbe koje će unaprijediti i povećati dostupnost fizikalne terapije u kući i medicinske rehabilitacije za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju, pravobraniteljica je održala sastanak sa Stručnim savjetom pravobraniteljice i zainteresiranim predstavnicima udruga i osoba s invaliditetom, i naknadno se sastala s predstavnicima udruga različitih vrsta invaliditeta, a na kojim su sastancima sudjelovali i predstavnici HZZO-a. Tom prilikom **ponovno smo upozorili predstavnike HZZO-a na pritužbe koje Ured zaprima**, a iz kojih proizlaze ključni problemi u sustavu zdravstva: predugi vremenski period čekanja na bolničku medicinsku rehabilitaciju, fizikalnu terapiju u kući, zdravstvenu njegu, problem popunjavanja kvota ustanova koje pružaju uslugu stacionarne rehabilitacije, napomenuvši kako je cijeli sustav potrebno drugačije organizirati. Posebno je problematično što su pojedine osobe s invaliditetom, neovisno o težini invaliditeta, potpuno isključene s liste korisnika fizikalne terapije u kući, jer na pojedinim (njihovim) područjima nema takve usluge, odnosno službe koja bi to radila. Međutim, važno je naglasiti i kako ima osoba koje koriste rehabilitaciju u kući, a kojima to nije potrebno, a ima onih koji imaju teški invaliditet, a ne mogu ostvariti ovopravo. Što se tiče individualnih pritužbi na ostvarivanje prava na fizikalnu terapiju u kući, zaključeno je kako kod priznavanja ovog prava treba primjenjivati individualizirani pristup, odnosno omogućiti ostvarivanje prava osobama kojima zaista i treba.

Stoga, pravobraniteljica ponovno **preporučuje** da se razmotre mogućnosti koje država ima na raspolaganju, a sve s ciljem reorganizacije postojećeg sustava koji trenutno nije usmjeren na zadovoljavanje stvarnih zdravstvenih potreba osoba s invaliditetom.

Na održanim sastancima s predstavnicima udruga osoba s invaliditetom iznesen je niz pritužbi, a posebice na dio Pravilnika koji se odnosi na Popis bolesti i bolesnih stanja – šifre za odobravanje bolničke rehabilitacije i fizikalne terapije u kući, a za koje se navodi da nisu u skladu s potrebama osoba s invaliditetom i ne utječu pozitivno na njihovu rehabilitaciju, nalazeći da su sporni i određeni parametri, primjerice *“Pod provođenjem fizikalne terapije ne podrazumijeva se aktivno i pasivno razgibavanje zglobova”*, a što je vrlo bitan parametar – čl. 19. st. 2. Ovim putem ukazali bismo na neke nelogičnosti vezano za Popis bolesti i bolesnih stanja koji je pridružen dio Pravilnika, a obuhvaća dijagnoze (šifre) temeljem kojih se pojedino pravo ne/priznaje.

Primjerice, pravobraniteljici su se pritužile osobe s invaliditetom koje zbog nepostojanja šifre u Popisu bolesti i bolesnih stanja ili zbog ograničenja u dobi ili zdravstvenom statusu ne mogu ostvariti pravo, a isti je problem istaknut i na održanim sastancima.

Osoba s dijagnozom *infantilna cerebralna paraliza* – šifra G80 navodi: „U dijagnozi G80 piše da osobe s cerebralnom paralizom imaju pravo na medicinsku rehabilitaciju samo nakon operativnog zahvata što ne smije biti. Naime, osobe s cerebralnom paralizom se ne mogu stalno operirati da bi ostvarili svoje pravo na medicinsku rehabilitaciju, a održavajuća rehabilitacija nije predviđena (odnosno predviđena je samo za djecu). Pitanje je gdje on kao osoba od 35 godina može dobiti rehabilitaciju. Napominje kako mu je nemoguće funkcionirati bez održavajuće rehabilitacije. Kao osoba s invaliditetom osjeća se diskriminiran po ovom prijedlogu Pravilnik koji ne predviđa nikakvu mogućnost da se i on kao odrasla osoba s invaliditetom može rehabilitirati. Ističe kako je njegovo zdravstveno stanje nakon rehabilitacije u zdravstvenoj ustanovi tako poboljšano da gotovo šest mjeseci ne mora uzimati nikakve lijekove.“

Predsjednica Udruga „OKO“ također problematizira šifru G80 – održavajuća koja se priznaje samo do 18. godine, a kasnije samo kao početna. Smatra da takav parametar nije dobar, te da ne bi smjelo biti ograničenja.

Savez društava multiple skleroze Hrvatske imao je između ostalog primjedbu na šifru G35 – *Sclerosis multiplex*, za koju se navode slijedeći kriteriji „nakon pogoršanja s teškim oštećenjem sustava za kretanje neurolog, fizijatar, otpusno pismo/povijest bolesti s iscrpnim neurološkim nalazom i funkcionalnim statusom; popunjeni obrazac mjernog testa, ovisno o funkcionalnom statusu; EDSS 4,0 – 9,5 – početna. održavajuća“.

Savez navodi: „Onemogućava se primjena stacionarnih rehabilitacijskih programa u svrhu prevencije bolesti, obzirom na ograničenje EDSS broja kao i rehabilitacija kod osoba kod kojih je tek dijagnostificirana multipla skleroza. Isto tako opet se navodi pogoršanje bolesti kao osnovni uvjet te se čeka da se EDSS pogorša do minimalno 4,0. Isto tako po EDSS skali 9,5 – Bolesnik je potpuno bespomoćan u krevetu; nesposoban da normalno komunicira, da jede ili guta. Kako da tako težak bolesnik uopće ide na rehabilitaciju? Stava smo da bi za rehabilitaciju trebalo isključiti EDSS skalu jer samim time dovodi se u pitanje zdravstveno stanje novooboljelih osoba kao i održavajuća rehabilitacija onih iznad EDSS-a 4,0. Predlažu da se uz dijagnozu G71.0 doda i odgovarajuća dijagnoza koja obuhvaća mišićnu atrofiju. Nastavno na Fizikalnu terapiju u kući (Popis II) navedeno je: „Dimijelinizacijske bolesti središnjeg živčanog sustava u stanju potpune nepokretnosti.“ Sa istim se ne slažemo jer je i osobama koje su teže pokretne potrebna fizikalna terapija u kući. Navedeno je vrijeme 4 mjeseca godišnje (svaki treći mjesec) po 12 puta u mjesečnom ciklusu. Vremensko ograničenje na 4 mjeseca je neprihvatljivo obzirom da osobama oboljelima od multiple skleroze treba stalna održavajuća terapija (grčenje/spazme i stanje totalne ukočenosti).“

Roditelji djece s teškoćama u razvoju, između ostalog, navode: „Uvidom u Popis II uočavamo smanjenje mogućnosti ostvarivanja prava na fizikalnu terapiju u kući osiguranicima koji spadaju u najugroženiju skupinu bolesnika, a boluju od spinalne mišićne atrofije u stupnju potpune nepokretnosti, demijelinizirajuće bolesti središnjeg živčanog sustava u stupnju potpune nepokretnosti, cerebralne paralize i ostalih paralitičkih sindroma (hemiplegija, paraplegija, tetraplegija) u stupnju potpune nepokretnosti, prirođenih malformacija i deformacija živčanog i mišićno-koštanog sustava s potpunom nepokretnošću.“

Radi se o osiguranicima kojima je nadasve potrebna adekvatna i dostatna fizikalna terapija zbog izrazite promjenjivosti kliničke slike u slučaju nedostajanja iste te posljedičnog razvoja kontraktura i deformacija te pridruženih cirkulatornih i respiratornih poteškoća posebice kod osoba koje se nalaze na strogoj/kućnoj ventilaciji.

Nacrtom ovog Pravilnika umanjuje se mogućnost ostvarivanja prava na dostatnu fizikalnu terapiju u kući, pa stoga predlažemo da se umjesto navedenih trajanja fizikalne terapije u kući „do 4 mjeseca godišnje (svaki treći mjesec) po 12 puta u mjesečnom ciklusu“ omogući ugovaranje fizikalne terapije u kući, kao i do sada tj. po odobrenju doktora specijalista, 90 puta tijekom godine. Također bismo se ovim

putem osvrnuli na izostavljanje osoba s amiotrofičnom lateralnom sklerozom (ALS) s popisa bolesti i stanja za odobranje fizikalne terapije u kući a navedena je na popisu bolničke medicinske rehabilitacije pri kojoj su izuzeti pacijenti s respiratornom insuficijencijom. Ovim putem želimo ukazati da i osobama s amiotrofičnom lateralnom sklerozom, bolesti koja spada u skupinu progresivnih neuroloških bolesti, pripada pravo na odobrenje provođenja fizikalne terapije u kući.“

U cilju objašnjenja spornih parametara i odredbi, a sukladno odgovoru HZZO-a o društvu koje je konzultirano prilikom izrade Pravilnika, pravobraniteljica se obratila navedenom društvu (Hrvatsko društvo za fizikalnu i rehabilitacijsku medicinu, dalje: Društvo). Iz primljenog odgovora proizlazi kako i samo Društvo ima vrlo mnogo primjedbi na odredbe Pravilnika, dok za dio sporne odredbe čl. 19. st. 2. navodi kako odredbu nitko iz Društva nije predložio. S obzirom na navedeno, a s ciljem da odredbe Pravilnika udovoljavaju konkretnim i stvarnim životnim potrebama osoba s invaliditetom prilikom rehabilitiranja, pravobraniteljica je predložila odgodu postupka savjetovanja sa zainteresiranom javnošću s roka 8. lipnja 2018. godine na novi rok, ovisno o konzultacijama HZZO-a i ključnih dionika, u ovom slučaju predstavnika osiguranih osoba sa svim relevantnim stručnjacima i društvima koja će svojim znanjima doprinijeti boljem razumijevanju zdravstvenih potreba osoba s invaliditetom kao i životnijem definiranju pojedinih parametara kako bi osoba s invaliditetom u rehabilitaciji postigla i održala svoj maksimum te time spriječila progresiju bolesti/bolesnih stanja/posljedica ozljeda. Zatim slijedi ponovno otvaranje postupka savjetovanja sa zainteresiranom javnošću s novim Nacrtom Pravilnika i priloga – Popisa i šifri.

Rok za dostavu mišljenja pomaknut je za tjedan dana, ali usprkos nastojanjima pravobraniteljice da se održe sastanci sa strukom, do toga nije došlo, a niti se stručno društvo pristalo sastati s pravobraniteljicom, neovisno o prisutnosti predstavnika HZZO-a.

U svom konačnom tekstu pravobraniteljica je podržala prijedloge udruga te dostavila konačno mišljenje o Pravilniku. O pojedinim važnim dijelovima Pravilnika već smo izvještavali te se više može pročitati na linku: <http://posi.hr/misljenja-preporuke-i-upozorenja/>.

Slijedom navedenog, a u odnosu na aktualni Pravilnik, HZZO je osnovao Posebno povjerenstvo HZZO-a koje čine četiri člana predstavnika HZZO-a, predstavnica Stručnog društva fizijatara – fizijatrica, predsjednica Hrvatske komore fizioterapeuta te pravobraniteljica. Na prvom sastanku pravobraniteljica je **upozorila** na štetnost odredaba Nacrta Pravilnika koje nisu usmjerene na poštivanje čl. 25. i čl. 26. Konvencije te **preporučila** daljnje konzultacije HZZO-a i ključnih dionika, u ovom slučaju predstavnika osiguranih osoba sa svim relevantnim stručnjacima i društvima koja će svojim znanjima doprinijeti boljem razumijevanju zdravstvenih potreba osoba s invaliditetom kao i životnijem definiranju pojedinih parametara kako bi osoba s invaliditetom u rehabilitaciji postigla i održala svoj maksimum te time spriječila progresiju bolesti/bolesnih stanja/posljedica ozljeda.

U odnosu na općenitu situaciju vezano za dostupnost fizikalne terapije u kući kao i medicinske rehabilitacije, pravobraniteljica je **ponovno upozorila** na problem naglašavajući kako je smisao rehabilitacije poboljšanje odnosno održavanje zdravstvenog stanja pojedinog pacijenta. Stoga u slučaju potrebe za daljnjom rehabilitacijom koja se treba provesti izvan bolnice treba pristupiti u što kraćem roku od dana priznavanja usluge, uzimajući u obzir još lošiju situaciju u ruralnim područjima kao i na otocima, gdje je još teže realizirati priznato pravo, budući da je prisutna i prostorna udaljenost, a ne samo nedostatak izvršitelja. Ujedno je ponovno **preporučila** hitno pristupanje pronalasku primjerenog rješenja na takav način da se mreža javne zdravstvene zaštite revidira i proširi/upotpuni s novim izvršiteljima ili da se preispitaju drugačije mogućnosti organizacije ovakvog oblika usluga.

U okviru dostupnosti zdravstvenih usluga nametnulo se i pitanje **radnog vremena fizioterapeuta** koji pružaju fizikalnu terapiju u kući na području RH kao i organizacije radnog vremena medicinskih sestara prilikom pružanja zdravstvene njege. Naime, u pravilu ustanove organiziraju radno vrijeme u jutarnjoj smjeni, a koja se podudara s obvezama osobama s invaliditetom koje su zaposlene ili na školovanju. Pritužbe odnosno upiti koje pravobraniteljica zaprima ukazuju na potrebu fleksibilnije organizacije rada

te na potrebu pružanja, primjerice, fizikalne terapije i usluga medicinske njege i u poslijepodnevnoj smjeni. Uvidom u Pravilnik o početku, završetku i rasporedu radnog vremena zdravstvenih usluga i privatnih zdravstvenih radnika u mreži javne zdravstvene službe (*Narodne novine*, br. 4/14, dalje: Pravilnik) propisano je radno vrijeme pojedine djelatnosti. U odnosu na djelatnost fizioterapije, propisano je u čl. 10.: „*Radno vrijeme u specijalističkim ordinacijama u domovima zdravlja kao i u jedinicama u kojima se obavlja fizikalna terapija i drugi oblici rehabilitacije i medicinsko-biokemijskom laboratoriju mora se organizirati sukladno čl. 7. ovog Pravilnika*“, koji propisuje dvosmjenski rad. Međutim, iz odredaba Pravilnika ne proizlaze odredbe o radu fizioterapeuta na terenu, odnosno radno vrijeme fizioterapeuta kada pružaju fizikalnu terapiju izvan jedinica/ustanova. Pojedine ustanove na svojim web stranicama imaju navedeno radno vrijeme u popodnevnm satima, dok većina ima u jutarnjoj smjeni. Imajući u vidu da rad na terenu nije jasno propisan, ustanove odnosno privatne prakse koje pružaju uslugu fizikalne terapije propisuju radno vrijeme diskrecijski, primjenjujući Zakon o radu i Pravilnik, na njima najprihvatljiviji način.

Pravilnikom je rad u pojedinim djelatnostima konkretno propisan, primjerice u ljekarnama (čl. 12) i dr., te smatramo kako je potrebno konkretnije propisati radno vrijeme fizioterapeuta na terenu kako bi se postigla ujednačenost u postupanju pružatelja usluga.

Iz obraćanja osoba s invaliditetom Uredu, saznajemo kako ipak postoji mogućnost dogovora provedbe usluge i u poslijepodnevnom terminu, ali samo ukoliko korisnik sam plaća uslugu, dok se usluga na teret HZZO-a, prema saznanjima, provodi samo u jutarnjoj smjeni.

Problem se javlja i u **organizaciji rada medicinskih sestara** prilikom pružanja zdravstvene njege. Primjerice, kod osoba s invaliditetom koje studiraju te uz studij rade ili zaposlenih osoba u pravilu je problematično organiziranje dolaska medicinske sestre, što ima za posljedicu „čekanje reda“, a što opet dovodi do nemogućnosti kvalitetne organizacije vremena. Spomenutim Pravilnikom regulirano je radno vrijeme djelatnosti patronaže u domovima zdravlja (čl. 9. st. 1), međutim, smatramo kako je potrebno konkretnije definirati/organizirati radno vrijeme medicinskih sestara iz ustanova koje pružaju zdravstvenu negu na terenu. Kao što je Pravilnikom navedeno, potrebno je voditi računa o „... potrebama osiguranih osoba Zavoda, uz poštivanje načela kontinuiranosti, učinkovitosti i dostupnosti zdravstvene zaštite.“

Pravobraniteljica je **preporučila Ministarstvu zdravstva** da se Pravilnik dopuni konkretnijom odredbom o radnom vremenu fizioterapeuta na terenu odnosno da se rad fizioterapeuta propiše na drugačiji način kako bi osobama kojima je fizikalna terapija potrebna ista bila pružena i u poslijepodnevnm satima. Iz odgovora Ministarstva zdravstva proizlazi kako će se preporuka uzeti u razmatranje prilikom iduće izmjene Pravilnika.

Mišljenje liječnika specijaliste o potrebi provođenja medicinske rehabilitacije ili drugih usluga

Postupajući po dostavljenim pritužbama i uvidom u dostupnu medicinsku dokumentaciju, konkretno, mišljenje liječnika specijalista o potrebi provođenja fizikalne terapije ili bolničke medicinske rehabilitacije, vidljivo je kako su pojedina obrazloženja liječnika štura te se često sastoje od jedne rečenice kojom se konstatira ne/postojanje medicinskih indikacija, a što dovodi do uskraćivanja prava pacijenata na uslugu. Naime, kao što je Pravilnikom o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja za bolničko liječenje medicinskom rehabilitacijom i fizikalnom terapijom u kući propisano („*Narodne novine*“, br. 26/96, 79/97, 31/99, 51/99, 73/99, 40/07, 64/08, 91/09 i 118/09, u nastavku: Pravilnik), pravo na bolničku medicinsku rehabilitaciju odnosno fizikalnu terapiju u kući propisuje liječnik specijalist odgovarajuće specijalnosti. Osobe s invaliditetom u svom obraćanju Uredu često navode kako ne znaju iz kojeg razloga njihovo zdravstveno stanje „nije dovoljno teško“ da bi, primjerice, bile upućene na rehabilitaciju.

Ako liječnik specijalist smatra da medicinske indikacije za provođenje medicinske rehabilitacije ili fizikalne terapije u kući ne postoje, potrebno je da svoje mišljenje detaljno i obrazloži. S obzirom na navedeno, smatramo kako je potrebno da liječnik obrazloži mišljenje i ako smatra da je medicinska

usluga potrebna, kako bi povjerenstvo prilikom vještačenja imalo potpuniji, konkretniji i nedvojbenu uvid u pojedino medicinsko stanje pacijenta. Svaki pacijent ima pravo na obaviještenost vezano za svoje zdravstveno stanje, a koje mu je pravo zajamčeno Zakonom o zaštiti prava pacijenata („Narodne novine“, br. 164/04 i 37/08) te Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom („Narodne novine - Međunarodni ugovori“, br. 06/07, 03/08 i 05/08).

Pravobraniteljica je **preporučila** Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje izdavanje upute liječnicima specijalistima o potrebi detaljnijeg obrazloženja o ne/postojanju medicinskih indikacija prilikom zauzimanja stava/mišljenja o postojanju istih.

Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje u svom je odgovoru naglasio kako nema nadležnost nad ostvarivanjem sadržaja medicinske dokumentacije koja se uručuje pacijentima, ali je isto kao i Ministarstvo zdravstva naglasilo mogućnost traženja drugog mišljenja odnosno dostave pritužbe ako pacijent smatra da mu je povrijeđeno pravo na obaviještenost sukladno Zakonu o zaštiti prava pacijenata.

Neprepoznatljivost osoba oboljelih od bolesti kralježnice

Pravobraniteljica je održala sastanak s osobama oboljelim od bolesti kralježnice, a koji je organiziran povodom *Otvorenog pisma* upućenog institucijama. U svom obraćanju institucijama oboljeli od bolesti kralježnice upozoravaju na ozbiljnost stanja i posljedica različitih bolesti kralježnice te njihovo neprepoznavanje u sustavu, prvenstveno u području ostvarivanja zdravstvenih usluga te u postupku vještačenja i ostvarivanja prava iz raznih sustava. Predstavnice smatraju kako bi kategorija „teška kronična bol kralježnice“ trebala biti nova kategorija prilikom vještačenja kako bi se mogla ostvarivati prava iz raznih sustava, međutim, prethodno je potrebno educirati osobe koje vještače. S obzirom na specifičnost bolova, predstavnice napominju kako osim medikamenata i fizikalne terapije ne postoje drugi terapijski postupci kako bi se stanje poboljšalo. Pravo na medicinsku rehabilitaciju imaju samo nakon operacije, dok im se održavajuća rehabilitacija ne priznaje. Jedino mjesto gdje im se stanje „olakšava“ te liječnici imaju razumijevanje i pružaju potporu jest ambulanta za bol. Tijekom sastanka istaknuti su i drugi povezani problemi i to u području zapošljavanja kao i mirovinskog osiguranja. *Predstavicama je preporučeno da kontaktiraju Saveze koji okupljaju osobe sa sličnom problematikom – Savez društava oboljelih od multiple skleroze Hrvatske, Savez za rijetke bolesti, Zajednicu saveza osoba s invaliditetom Hrvatske. Preporuka je da zajednički identificiraju probleme te da zajedno nastupe, imajući u vidu da na području Hrvatske ima svega 30 osoba s teškom kroničnom boli kralježnice. Potrebno je utvrditi zajedničke ciljeve, zatim je predloženo da se organizira stručni skup na koji bi bili pozvani liječnici, predstavnici institucija, a kojemu bi bio cilj edukacija o posebnostima bolesti i stanja i ostalim bolestima. Dogovorena je buduća zajednička suradnja te će pravobraniteljica poduprijeti daljnje akcije koje će se poduzimati s ciljem veće prepoznatljivosti ove skupine bolesnika u sustavu.*

Mišljenje pravobraniteljice i preporuke: Sa stajališta pravobraniteljice najvažnije je osigurati svakoj osobi s invaliditetom, neovisno o vrsti i uzroku invaliditeta, odgovarajuću razinu zaštite i podrške. Prateći godinama položaj osoba s degenerativnim ili drugim oboljenjima ili ozljedama kralježnice, možemo potvrditi da su upravo ove vrste oštećenja uzrok invaliditeta, često i teških stupnjeva invaliditeta, onesposobljenosti i nemogućnosti izvršavanja osnovnih životnih funkcija, dugotrajnih bolovanja i preranih umirovljenja. Osobe koje pate od bolesti kralježnice nemaju odgovarajuću zdravstvenu skrb, i to se ne odnosi samo na dostupnost potrebnih zdravstvenih usluga, kvalitetno liječenje i rehabilitaciju, nego i na pravo na opskrbu ortopedskim i drugim pomagalicama.

Primarna funkcija svih institucija kao i obveza prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom jest osigurati najbolje standarde zdravstvene skrbi osobama s invaliditetom kao bi se što je moguće dulje očuvale njihove funkcionalne sposobnosti.

Nepravovremeno liječenje i rehabilitacija osoba s bolestima kralježnice rezultira teškim stanjima koja su u konačnici za zdravstvene i druge sustave skuplja negoli dobro organizirana i dostupna skrb. Istaknuli su da liječnici i stručnjaci nisu dovoljno educirani i nemaju dovoljno specifičnih znanja o kompleksnim funkcionalnim poremećajima osoba s oboljenjima ili ozljedama kralježnice.

*Slijedom navedenog **pravobraniteljica preporučuje** osigurati dostupnost zdravstvenih usluga sukladno standardima drugih europskih zemalja, educiranje liječnika i drugih zdravstvenih i nezdravstvenih djelatnika. S tim u vezi izgradnja spinalnog centra kao ustanove visoko specijalizirane za sve probleme kralježnične moždine dijelom bi riješila ovaj problem, budući da bi uključivala multidisciplinarno liječenje i rehabilitaciju, a što uključuje i socijalnu, profesionalnu i psihološku stručnu podršku.*

Spinalni centar Varaždinske Toplice

Pravobraniteljica u suradnji s Hrvatskim udrugama paraplegičara i tetraplegičara (HUPT) već dugi niz godina aktivno radi na problematici izgradnje/osnivanja Spinalnog centra kao središnjeg mjesta za liječenje osoba sa spinalnom ozljedom, a koji bi trebao biti izgrađen u Specijalnoj bolnici za medicinsku rehabilitaciju Varaždinske Toplice. U tom smislu tijekom prethodnih godina održano je više sastanaka, pravobraniteljica je upućivala preporuke te o poduzetim radnjama izvještavala javnost putem medija i godišnjih izvješća.

Dana 4. rujna 2018. godine u Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održan je sastanak predstavnika Specijalne bolnice Varaždinske Toplice, Ministarstva zdravstva, Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje, HUPT-a i projektanata u svrhu predstavljanja nacrt projekta budućeg Rehabilitacijskog centra „Junona“ kao Nacionalnog rehabilitacijskog centra za osobe s bolestima i povredama kralježnične moždine u Varaždinskim Toplicama. Sastanak je održan s ciljem razmatranja nacrt projekta izgradnje Spinalnog centra, s obzirom na to da se u međuvremenu odustalo od prvobitnog prijedloga s kojim je prije više od pet godina započeta realizacija ideje osnivanja ovakvog centra.

Prema predstavljenom projektu, budući rehabilitacijski centar u Varaždinskim Toplicama u okviru kompleksa Specijalne bolnice trebao bi se sastojati od suterena i četiri nadzemne etaže ukupne površine 6.721 m²; imat će kapacitet od 78 kreveta s pet kreveta u dnevnoj bolnici te tri apartmana za samostalno življenje u okviru centra neovisnog življenja. Istaknuto je kako se prilikom projektiranja posebna pažnja posvećivala širini hodnika i širini dizala. U sklopu objekta postojat će i vanjski dio za tretman na otvorenom s pacijentima. Voditelj projekta izvijestio je kako je do sada formirana građevna čestica, definirano idejno rješenje; definirane su potrebe u medicinskoj i nemedicinskoj opremi; provedeno je geotehničko istraživanje; riješeni su imovinsko-pravni odnosi; određen je voditelj projekta i projektantska kuća za izradu projektne dokumentacije; formiran je projektni tim za provođenje projekta i stručni medicinski tim za suradnju s tehnologom projektanata; izrađen je Glavni projekt te je započeto ishođenje Građevinske dozvole i proces ugovaranja projekta s nadležnim Ministarstvom regionalnog razvoja i fondova Europske unije. Prema trenutnim projekcijama predviđa da će za realizaciju cjelokupnog projekta trebati osigurati 85 milijuna kuna bez uračunatog PDV-a.

Pravobraniteljica je ponovno istaknula kako je osnivanje ovakvog centra od izuzetne važnosti za osobe sa spinalnim ozljedama, posebice paraplegičare i tetraplegičare. U sklopu centra mora postojati odgovarajući prostor opremljen za manje zahvate u okviru dnevne bolnice. Istaknula je važnost omogućavanja korištenja ostalih sadržaja specijalne bolnice, kao npr. hidromasažnih tretmana, budući da novi objekt neće imati vlastiti bazen. Konačno, naglasila je važnost kadrovskog ekipiranja, budući da bez liječnika i drugih stručnjaka odgovarajućeg profila s potrebnim znanjima sâm objekt neće ispunjavati svoj cilj.

Kao **zaključak sastanka** dogovoreno je da se utvrdi koliko će točno biti potrebno financijskih sredstava za realizaciju projekta, jer je već sada zamijećeno kako odobrena sredstva neće biti dostatna. Slijedom navedenog, trebat će se održati novi sastanak na kojem bi se primjerice iznio prijedlog nadležnim tijelima da se projekt oslobodi plaćanja PDV-a. Dogovoreno je da se ravnatelj Bolnice nakon razgovora s nadležnim tijelima ponovno obrati pravobraniteljici radi poduzimanja daljnjih koraka. *Do kraja izvještajnog razdoblja nije bilo novih sastanaka.*

Prevenција i liječenje dekubitalnih rana

O ozbiljnosti situacije u kojoj se nalaze osobe sa spinalnim ozljedama i raznim vrstama kralježničnih ozljeda, a koje imaju za posljedicu stvaranje dekubitalnih rana i drugih teških stanja, Pravobraniteljica

je detaljno izvijestila u Godišnjem izvješću za 2017. godinu. Kao što je navedeno u izvješću, upravo povodom zaprimljenih pritužbi održan je sastanak s predstavnicima Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje – Direkcija, Ministarstva zdravstva, Hrvatskih udruga paraplegičara i tetraplegičara (HUPT) i Udruge paraplegičara i tetraplegičara Osječko-baranjske županije (UPIT). Budući da je neizvjesno kada će se započeti s izgradnjom Spinalnog centra, pravobraniteljica i predstavnici udruga smatraju potrebnim osigurati da se liječenje provodi u pojedinim bolnicama i omogućiti zacjeljivanje rana u kontroliranim uvjetima.

Kako u Hrvatskoj ne postoji jedinstveni centar u kojem bi se rješavala sva pitanja dekubitalnih rana, bilo je potrebno odrediti koje će bolnice u RH biti centri za sanaciju dekubitalnih rana. Predstavnik Ministarstva zdravstva naveo je kao mogućnost organizaciju takvog rada u veteranskim bolnicama (Knin, Zabok, Vinkovci, Ogulin, Vukovar, Lipik...) ili u bolnicama za palijativnu skrb. Dalje navodi kako će se bolnice nakon odluke i nove organizacije njihova rada u suradnji s HZZO-om opremiti potrebnim antidekubitalnim pomagalicama, ističući da postoje i nekirurški oblici liječenja dekubitalnih rana koji se primjenjuju i u nas, a sukladno suvremenim načinima liječenja.

Na sastanku su definirani slijedeći zaključci: „Ministarstvo zdravstva će utvrditi bolničke centre koji će se organizirati i opremiti potrebnom opremom te će se u tim bolnicama vršiti liječenje dekubitalnih rana – dugoročni cilj“. Povodom održanog sastanka pravobraniteljica je uputila Ministarstvu zdravstva preporuku te zatražila izvješće o realizaciji zaključka. Međutim, uvidom u dostavljeno izvješće proizlazi kako konkretni bolnički centri u kojima će se liječiti dekubitalne rane neće biti određeni/oformljeni, već se „liječenje dekubitalnih rana odvija u postojećim zdravstvenim ustanovama u okviru djelatnosti kirurgije. Od strane specijaliste plastične i vaskularne kirurgije. Liječenje se odvija ambulantno ili na kliničkom odjelu. U liječenju kroničnih rana aktivno sudjeluju liječnici specijalisti dermatologije i venerologije. Kompleksne slučajeve liječenja dekubitalnih rana zbrinjava Referentni centar Ministarstva zdravstva za kronične rane koji se nalazi pri Kliničkom bolničkom centru „Sestara milosrdnica“ u kojem se primjenjuju najsloženiji oblici zdravstvene zaštite u ovom medicinskom području. Referentni centar pruža stručnu i metodološku pomoć svim suradnim ustanovama vezano za liječenje kroničnih rana. Suraduje sa liječnicima opće medicine te Hrvatskom udrugom za rane.“

Liječenje i sanacija dekubitalnih rana, ovisno o stupnju, vrši se u prethodno navedenim ustanovama. Međutim, pravobraniteljica smatra kako je ovo tek privremeno rješenje te je i nadalje najprimjerenije mjesto za rješavanje problema spinalno ozlijeđenih Spinalni centar, stoga ponovno **upozorava** na potrebu što brže realizacije projekta.

Istovremeno **upozorava** i na važnost prevencije nastanka dekubitalnih rana u bolničkim uvjetima i to primjerenim medicinskim postupcima, edukacijom i dovoljnim brojem osoblja, ali i opskrbom antidekubitalnom opremom. Međutim, jednako je tako važno raditi i na samom sprječavanju nastanka rana u izvanbolničkim uvjetima (socijalnoj sredini). Potrebno je povezivanje zdravstva s resorom socijalne skrbi, budući da je međuresorna suradnja neophodna upravo u dijelu prevencije i utjecaja socijalnih uvjeta na nastanak dekubitusa. Redovita higijena i primjena medicinske terapije u ustanovama socijalne skrbi, kao i u samom domu osobe, važan je preduvjet prevencije nastanka težih rana.

Liječenje oboljelih od multiple skleroze

Pravobraniteljica je uputila **upozorenje** i **preporuku** Ministarstvu zdravstva i Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje, koju je na znanje dostavila i Odboru za zdravstvo i socijalnu politiku Hrvatskog sabora, vezano za diskriminatorne kriterije u liječenju multiple skleroze. Ujedno je i podržala kampanju Saveza društava multiple skleroze Hrvatske pod nazivom: „Je li liječenje MS-a i dalje lutrija?“ koja je usmjerena na promjene kriterija u liječenju.

Sagledavajući kriterije za liječenje oboljelih od multiple skleroze s konvencijskog stajališta može se zaključiti kako se radi o povredi prava na zdravlje, dok se sa stajališta Zakona o suzbijanju diskriminacije može zaključiti kako se radi o diskriminaciji s obzirom na dob i na invaliditet. Prvi kriterij je dob ispod 55 godina:... „početak bolesti je najčešći između 20. i 30. godine života kad govorimo o relapsnoremittirajućem obliku multiple skleroze, ali u primarno progresivnom obliku od kojeg oboli 10

do 15% svih bolesnika, karakterističan je početak bolesti u kasnijoj dobi, pa je tako moguć početak i nakon 55. godine i takve su osobe diskriminirane u pravu na liječenje. Niti jedne europske smjernice kao uvjet za početak liječenja ne postavljaju dob ispod 55 godina⁴. Ograničavanje primanja lijekova dobnom granicom nije u skladu s Konvencijom. Liječenje treba biti dostupno svima kojima je potrebno i to trenutkom nastanka te potrebe i tako dugo dok potreba postoji. Pravobraniteljica upozorava kako država potpisnica Konvencije propuštajući izmijeniti propisani kriterij krši odredbe Konvencije na štetu osoba s invaliditetom te je istima povrijeđeno pravo na zdravlje.

Sagledavajući navedenu odredbu sa stajališta odredbi Zakona o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12) iz čl. 2. Zakona može se zaključiti kako postoji i povreda nacionalnog zakona. Propisivanjem/ograničavanjem liječenja s dobnom granicom do 55 godina izravno se stavljaju u nepovoljniji položaj osobe koje su oboljele nakon 55. godine života i osobe koje su oboljele prije 55. godine života te su s navršених 55 godina završile s liječenjem, dok bolest još uvijek traje. Sa stajališta zaštite temeljnih ljudskih prava neprihvatljiva je okolnost da je kronološka dob isključivo mjerilo o kojem ovisi početak/trajanje liječenja. Temeljni kriterij za određivanje liječenja primarno treba biti zdravstveno stanje i zdravstvena indikacija oboljele osobe i svako drugo postupanje je diskriminatorno. Ostala dva kriterija također se negativno odražavaju na liječenje oboljelih, a to su: uvjeti trajanje bolesti najmanje 1 godinu i 2 liječena relapsa u 2 godine. Naime, Savez navodi „Rezultati brojnih studija pokazuju da je rana intervencija ključna kod multiple skleroze (MS) te da se na taj način usporava ili zaustavlja daljnja progresija bolesti. Istraživanja su pokazala da, ako se liječenje započne u fazi klinički izoliranog sindroma (CIS), učinkovitost je između 40 i 60 posto u smanjenju povratka ili pogoršanja bolesti (relapsa).

Ako se imunomodulacijsko liječenje započne u fazi relapsa, onda je njegova učinkovitost samo 30 posto. Prema tome, čekanjem i odgodom početka liječenja umanjuju se šanse za dobrim odgovorom na imunomodulacijsko liječenje. Primjerice, u Sloveniji je moguće liječiti visokoaktivni CIS uz pismeno obrazloženje neurološkog konzilija. Iz prakse se zna da je po tijeku bolesti MS vrlo nepredvidiva. Može se dogoditi da se 2 relapsa dogode u 6 mjeseci ili u 6 godina. Međutim, nepostojanje relapsa ne znači da bolest nema svoju supkliničku aktivnost i progresiju, a to se može evidentirati na nalazu MR ili u nekom od brojnih testova kognicije ili motorike donjih i gornjih ekstremiteta. Kognitivne promjene i atrofija mozga se pojavljuju već u CIS-u i nastavljaju tijekom bolesti neovisno o kliničkom fenotipu MS-a.“. O važnosti rane intervencije govori članak 26. Konvencije: „Osposobljavanje i rehabilitacija“, što znači da se dostupnošću suvremenih lijekova u trenutku nastanka potrebe za primjenom lijeka uvelike utječe na smanjivanje simptoma bolesti i ublažavanje posljedica bolesti. Rana intervencija prepoznata je kao standard kojim se potrebno rukovoditi, prvenstveno u zdravstvu, a potom i u drugim područjima. Uvjetovanje da bolest treba trajati najmanje 1 godinu i da trebaju postojati 2 liječenja relapsa predstavlja povredu Konvencije i povredu temeljnih ljudskih prava, kao što to predstavlja i određivanje dobne granice za liječenje ove bolesti. Ovakvo postupanje države potpisnice i nadalje potvrđuje zabrinutost Odbora za prava osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda „kako glavne zdravstvene usluge nisu dostupne i primjerene za osobe s invaliditetom“⁴. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom („Narodne novine - Međunarodni ugovori“, br. 06/07, 03/08 i 05/08; u daljnjem tekstu: Konvencija) pravno je obavezujući dokument za RH i po pravnoj je snazi iznad zakona. Ratificirajući Konvenciju RH je preuzela obavezu izmjene nacionalnog zakonodavstva u duhu Konvencije odnosno implementaciju odredbi Konvencije u nacionalne propise.

Svako drugačije postupanje predstavlja kršenje preuzetih obveza.

S obzirom na navedeno, pravobraniteljica **upozorava** da su postojećim kriterijima prekršena prava oboljelih osoba iz čl. 25. Konvencije kao i čl. 26. Konvencije, a predstavljaju i diskriminatorno postupanje sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije te **preporučuje** hitnu izmjenu kriterija kojom se trebaju otkloniti postojeće nepravilnosti i omogućiti svim oboljelima pravovremeno liječenje koje treba trajati u skladu s individualnom zdravstvenom potrebom i u skladu s temeljnim ljudskim pravom na liječenje i na zdravlje svake oboljele osobe.

⁴ Zaključne primjedbe o Inicijalnom izvješću Republike Hrvatske, 17. travnja 2015.; t. 37., čl. 25. Konvencije.

Liječenje oboljelih od rijetkih bolesti

Upozorenja i preporuke upućene nadležnim institucijama vezano za liječenje oboljelih od multiple skleroze i potrebu otklanjanja ograničavajućih kriterija odnose se i na liječenje oboljelih od spinalne mišićne atrofije. Lijek *Spinraza* je 24. travnja 2018. stavljen na Osnovnu listu lijekova za liječenje djece oboljele od spinalne mišićne atrofije tipa I, II i III, koja nisu na mehaničkoj ventilaciji. Lijek je uvršten i u Popis posebno skupih lijekova te je tim odlukama omogućeno dobivanje lijeka *Spinraza* na teret sredstava obveznog zdravstvenog osiguranja. Nakon uvrštavanja lijeka na Osnovnu listu lijekova liječenje lijekom *Spinraza* provodi se samo u Referentnom centru Ministarstva zdravstva za pedijatrijske neuromuskularne bolesti u Kliničkom bolničkom centru u Zagrebu te liječenje odobrava Bolničko povjerenstvo za lijekove po preporuci pedijatra neurologa.

Odluka o imenovanju Povjerenstva za donošenje stručnog mišljenja o učinkovitosti i opravdanosti uključivanja novih lijekova za liječenje osiguranih osoba od rijetkih bolesti za lijek *Spinraza* (nusnensen) za liječenje spinalne mišićne atrofije stavljena je izvan snage 29. svibnja 2018. godine.

Međutim, liječenje djece oboljele od spinalne mišićne atrofije navedenim lijekom nije dostupno svima kojima je potrebno. Roditelji djece svojim javnim istupima i akcijama upozoravaju na diskriminatorno postupanje ograničavanjem dobivanja lijeka za djecu koja nisu na mehaničkoj ventilaciji i to do 18 godina. RH, kao potpisnica Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, dužna je osigurati liječenje koje je usmjereno na smanjenje i prevenciju daljnjeg invaliditeta, uključujući invaliditet kod djece.

Stoga u skladu s obvezom iz Konvencije kao i potrebama oboljelih od spinalne mišićne atrofije, **preporučujemo** nadležnim institucijama da se prošire indikacije za liječenje, kako bi liječenje bilo dostupno svima onima kojima je potrebno.

*Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom primila je pritužbu majke dječaka oboljelog od rijetke genetske bolesti *Osteogenesis Imperfecta* (OI).*

Iz pritužbe proizlaze zabrinjavajući navodi o nemogućnosti realizacije operacija djece koja boluju od ove rijetke bolesti zato što Klinika za dječje bolesti Zagreb ne raspolaže potrebnom medicinskom opremom. Dosadašnji su operativni zahvati bili izvođeni „posuđenim instrumentima“ iz drugih zdravstvenih ustanova. U pritužbi majka navodi kako je obaviještena da će se daljnje liječenje nastaviti u Klinici za ortopediju Kliničkog bolničkog centra Zagreb te je zatražila i u ime drugih roditelja održavanje sastanka s pravobraniteljicom kako bi iznijeli svoje strahove i nedoumice. Redovite operacije su nužne kako bi djeca postigla što veći stupanj samostalnosti u kretanju i kako bi se spriječili daljnji lomovi kostiju odnosno nastanak težeg invaliditeta. Upravo rana i kontinuirana medicinska intervencija omogućava što neovisniji život te djece, veću uključenost u zajednicu i sudjelovanje u svim životnim aktivnostima na ravnopravnoj osnovi kao i djeca bez teškoća u razvoju/osobe bez invaliditeta.

Ministarstvu zdravstva i Klinici za dječje bolesti Zagreb upućena je **preporuka** o potrebi opskrbe Klinike za dječje bolesti Zagreb medicinskom opremom koja je potrebna za provedbu operativnih zahvata kod djece s dijagnozom *Osteogenesis Imperfecta*. Međutim, iz dobivenih odgovora proizlazi kako je *Nacionalnim programom za rijetke bolesti* za liječenje *Osteogenesis Imperfecta* određen KBC Zagreb, Klinika za ortopediju kao centar koji raspolaže visoko specijaliziranim stručnjacima i medicinskom opremom, stoga će se daljnje liječenje odvijati u toj zdravstvenoj ustanovi.

Ujedno je održan i zajednički sastanak s predstavnicima KBC Zagreb, Klinike za ortopediju kao i Klinike za dječje bolesti Zagreb, na kojemu su sudjelovale i predstavnice pravobraniteljice, gdje su roditelji djece koja boluju od *Osteogenesis Imperfecta* iskazali nezadovoljstvo zbog promjene bolnice budući da su bili zadovoljni s dosadašnjim liječenjem i brigom medicinskog osoblja, iskazujući bojazan da će se ova promjena negativno odraziti i na njihovu djecu koja će se morati prilagođavati novim uvjetima. Ujedno su postavili i pitanje prijema u hitnim stanjima koja su kod ove bolesti česta, budući da KBC Zagreb nema hitni prijem. Dogovoreno je da u slučaju potrebe za hitnom medicinskom pomoći roditelji mogu doći u Kliniku za dječje bolesti Zagreb, gdje će se obaviti imobilizacija, te će se uspostaviti kontakt s Klinikom za ortopediju KBC-a Zagreb, gdje će se nastaviti daljnje liječenje.

16.2. ORTOPEDSKA I DRUGA POMAGALA

Izmjenom i dopunom Pravilnika o ortopedskim i drugim pomagalicama („Narodne novine“, br. 54/14) pojedine kategorije osoba s istom težinom oštećenja sluha izgubile su mogućnost ostvarivanja prava na baterije za slušne aparate. Navedenom dopunom Pravilnika, pravo na baterije se nadalje osigurava na teret sredstava zdravstvenog osiguranja samo djeci do 18. godine života i koja su na redovitom školovanju, dok ostale osobe s oštećenjem sluha trebaju samostalno snositi troškove za baterije.

Pravobraniteljica je nakon spornih izmjena i dopuna Pravilnika upozorila na nužnost otklanjanja navedene odredbe jer je u nesuglasju s Konvencijom i ostalim propisima, međutim, upozorenja nisu uvažena. Osim pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, Savez gluhih i nagluhih Grada Zagreba poduzimao je organizirane akcije u cilju otklanjanja nejednakosti između osoba s istim stupnjem oštećenja sluha te se obraćao Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje upozoravajući na problem. S obzirom na protek roka, kao i činjenicu kontinuiranog revidiranja Pravilnika i dopunjavanja Popisa pomagala, pravobraniteljica je ponovno ukazala na nužnost priznavanja prava na baterije za slušna pomagala svim osobama koje koriste slušne aparate, na način kako je to bilo propisano prije uvedno naznačene izmjene i dopune Pravilnika.

Posebno je upozorila na neke kategorije građana koje posebno pogađa ova izmjena, poput nezaposlenih, zaposlenih s malim primanjima ili zaposlenih koji mjesecima ne dobivaju plaću, umirovljenika s oštećenjem sluha odnosno s invaliditetom koji koriste slušna pomagala. Dakle, radi se o egzistencijalno ugroženoj skupini osoba s invaliditetom, koje osim redovitih troškova koji proizlaze iz invaliditeta po odluci Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje moraju snositi dodatne troškove baterija za slušne aparate ako žele da aparat bude u funkciji i kako bi mogli sudjelovati u životnim aktivnostima (na poslu, u obitelji, u zajednici). Osnovno pravo osoba s invaliditetom jest ravnopravno sudjelovanje u svim aktivnostima u društvu po načelu uključenosti osoba s invaliditetom u zajednicu. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u čl. 19. nalaže osigurati pristup različitim uslugama i oblicima potpore osobama s invaliditetom „... radi punog uključenja i sudjelovanja u zajednici“.

Potrebno je da kriterij za ostvarivanje prava bude zdravstveno stanje osoba s oštećenjem sluha, a ne obrazovni status koji je privremenog karaktera, dok je potreba koja se javlja zbog oštećenja sluha trajna. Imajući u vidu prethodno navedeni propis, pravobraniteljica je **preporučila** nadležnim institucijama da se diskriminatorni elementi otklone i da se pravo na baterije za slušne aparate omogući svima kojima je to potrebno.

Čl. 22. st. 2. Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju („Narodne novine“, br. 80/13 i 137/13) određena je svrha ortopedskih pomagala koja se nalaze na osnovnoj i dodatnoj listi Zavoda, a koja se svrha odnosi na „... ublažavanje ili otklanjanje tjelesnih oštećenja ili nedostatka organa i sustava organa ili nadomještanju anatomskih ili fizioloških funkcija organa koji su nastali kao posljedica bolesti ili ozljede“. Slušni aparat bez baterije ne može biti u funkciji. Ukoliko osoba s invaliditetom ne može snositi trošak kupnje baterije, slušni aparat ne može koristiti. Bez slušnog aparata ne može primati informacije iz okoline, što izravno takvu osobu isključuje iz svijeta rada, obiteljske komunikacije i ograničava je u svim segmentima života. Međutim, preporuka nije uvažena.

Građanska inicijativa „Drugo Selo“ iz Dugog Sela uputila je institucijama u RH kao i medijima otvoreno pismo u kojem opisuje potrebu nabavke robotskog medicinskog uređaja „Locomat“ koji bi pomogao u oporavku mozga kod teških trauma mozga.

Navedeni robotski medicinski uređaj namijenjen je odraslim pacijentima kao i djeci s medicinskim indikacijama moždanog udara, cerebralne paralize, multiple skleroze, ozljeda leđne moždine, traumatske ozljede mozga te drugih neuroloških problema.

Pravobraniteljica kao tijelo zaduženo, između ostalog, i za promicanje prava osoba s invaliditetom te predlaganje mjera za poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom, podržala je nastojanja Građanske inicijative vezana za nabavu robotskog medicinskog uređaja „Locomat“ (tvrtke Hocoma) koji bi pomogao u oporavku mozga kod teških trauma mozga. Imajući u vidu odredbe Konvencije koje se odnose na članak 25. i članak 26. Konvencije, pravobraniteljica je izdala **preporuku Ministarstvu zdravstva i Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje** da razmotre mogućnosti nabavke uređaja za javne zdravstvene ustanove u RH, odnosno da se uvažavaju navodi Građanske inicijative detaljno navedeni

u dostavljenom otvorenom pismu te ujedno **preporučuje** poduzimanje radnji i drugih prikladnih mjera kako bi država bila u mogućnosti pružiti osobama s oštećenjem mozga najveći mogući standard liječenja, osposobljavanja i rehabilitacije u skladu s razvojem tehnologije, ali i preuzetim obvezama. Do kraja ovog izvještajnog razdoblja zaprimili smo dopise HZZO-a kojim traže očitovanje Hrvatskog liječničkog zbora o kriterijima i smjernicama za liječenje robotskom neurorehabilitacijom unutar obveznog zdravstvenog osiguranja, odnosno informaciju provodi li se takvo liječenje trenutno u nekoj od ugovornih ustanova.

16.3. ZAKON O ZDRAVSTVENOJ ZAŠTITI

U prošloj je godini Zakon o zdravstvenoj zaštiti bio u postupku e-Savjetovanja. Pravobraniteljica se uključila u postupak sa svojim prijedlozima i komentarima, implementirajući odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u Zakon o zdravstvenoj zaštiti. Naime, imajući u vidu pojedinu vrstu invaliditeta, potrebno je da pružena zdravstvena zaštita bude razumljiva i prilagođena osobi s invaliditetom (primjerice, u slučaju davanja informacija o liječenju koristiti jednostavnije rečenice ako je pacijent osoba s intelektualnim poteškoćama, pisanim putem ili na drugi odgovarajući način ako je pacijent gluha osoba). Individualni pristup osobi s invaliditetom i pristupačna zdravstvena zaštita predstavljaju poštivanje temeljnih ljudskih prava u duhu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

Nadalje, pravobraniteljica je predložila da u Savjet za zdravlje budu uključene i neprofitne organizacije. Udruge su specijalizirane organizacije koje se bave promicanjem i zaštitom prava osoba s pojedinim vrstama invaliditeta i kao takve temeljem vlastitih iskustava mogu dati potrebne podatke i informacije te time unaprijediti planirane akcije, strateške dokumente, mogu razmatrati pitanja od značaja za osobe s invaliditetom, predlagati mjere za promicanje prava i unaprjeđenje položaja osoba s invaliditetom u RH te dati mišljenja za područja koja su važna za zaštitu prava i interesa.

Pravobraniteljica je predložila da u Savjetu za zdravlje sudjeluje predstavnik udruge, ako ista djeluje na području jedinice područne (regionalne) samouprave, ovisno o temi dnevnog reda i djelokrugu rada Udruge (primjerice, ako se raspravlja o mentalnom zdravlju, potrebno je konzultirati predstavnike udruga koje se bave zaštitom mentalno oboljelih; ukoliko se raspravlja o potrebama osoba s osjetilnim oštećenjima, potrebno je uključiti predstavnike udruga gluhih i slijepih) kako bi predstavnik svojim konkretnim iskustvom skrenuo pozornost na pitanja u kojima ta vrsta invaliditeta ima bitnu ulogu za uključivanje u zajednicu.

Zdravstvena zaštita stanovništva u RH provodi se po načelima sveobuhvatnosti, kontinuiranosti, dostupnosti i cjelovitog pristupa u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, specijaliziranog pristupa u specijalističko-konzilijarnoj i bolničkoj zdravstvenoj zaštiti te je Pravobraniteljica predložila da se navedena načela dopune i „*načelom pristupačnosti, a po potrebi i razumne prilagodbe*“. Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom propisane su obveze države u pogledu osiguravanja načela pristupačnosti i razumne prilagodbe. Pristupačnost se ne odnosi isključivo na pristup građevinama (primjerice, zdravstvenoj ustanovi), već obuhvaća pristupačnost zdravstvenoj zaštiti u najširem smislu, opisano u čl. 9. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Odbor za prava osoba s invaliditetom, u Općem komentaru br. 2 (2014.) na čl. 9. Konvencije pojasnio je razliku u obvezi države prilikom osiguravanja pristupačnosti i razumne prilagodbe. Naime, dužnost osiguranja razumne prilagodbe predstavlja *ex nunc* dužnost, što znači da se prilagodba primjenjuje individualno, od trenutka kada osobi s određenim oštećenjem bude potrebna u konkretnoj situaciji, odnosno kada ona postavi zahtjev za njenim osiguranjem. Drugim riječima, razumna prilagodba se odnosi na konkretnu osobu s invaliditetom u određenoj situaciji i predstavlja antidiskriminacijsku mjeru.

Međutim, RH se ratificirajući Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom obvezala na provedbu načela pristupačnosti te se država potpisnica ne može pozivati na mjere štednje kao izgovor za izbjegavanje postupne realizacije pristupačnosti za osobe s invaliditetom. RH ima dužnost osigurati pristupačnost prije nego zaprimi pojedini zahtjev za uslugu. Nadalje, u dijelu osiguravanja cjelovite zdravstvene zaštite žena, a posebno u vezi s planiranjem obitelji, trudnoćom, porođajem i majčinstvom, predloženo

je da se odredba upotpuninavodom: „*uvažavajući i osiguravajući dodatne potrebe zdravstvene zaštite u vezi s planiranjem obitelji, trudnoćom, porođajem i majčinstvom žena s invaliditetom.*“

Naime, sama potpora žena s invaliditetom trebala bi biti višedimenzionalna, od pristupačnih informacija u raznim formatima putem kojih bi se žena mogla upoznati sa svim izazovima trudnoće s obzirom na vrstu i stupanj invaliditeta, informirati se o svim važnim pitanjima prije same trudnoće, za vrijeme njenog trajanja te nakon poroda. S obzirom na invaliditet potrebno je uvažiti i neke dodatne potrebe koje proizlaze iz invaliditeta, posebice nakon poroda. Prilikom pregleda i kontakata s medicinskim osobljem žene s invaliditetom ne smiju imati osjećaj da ih medicinsko osoblje „drugačije gleda“ zbog invaliditeta, te upravo zato što ima određeni invaliditet država je dužna omogućiti primjerenu podršku ženi s invaliditetom (primjerice, češći dolazak patronažne sestre u početku, razne usluge u zajednici koje pružaju podršku u skladu s potrebama djeteta i sl.).

U dijelu zakona kojim se regulira dužnost svake osobe da brine o svom zdravlju, a sukladno načelu ravnopravnosti koje propisuje Konvencija, a koje podrazumijeva i obveze, pravobraniteljica je predložila da se briga o zdravlju kao dužnost propiše za sve osobe neovisno o poslovnoj sposobnosti. S obzirom na to da osobe koje nisu lišene poslovne sposobnosti imaju dužnost u očuvanju i unaprjeđenju svoga zdravlja te obvezu suzdržavati se od njegovog ugrožavanja, istu obvezu trebaju imati i osobe bez poslovne sposobnosti, uz osiguravanje primjerenih oblika podrške kako bi osobe lišene poslovne sposobnosti mogle razumjeti posljedice određenih rizičnih ponašanja te njihovog negativnog utjecaja na vlastito zdravlje. Prijedlozi su primljeni na znanje.

Organiziranje i sudjelovanje u događanjima

Povodom obilježavanja **Međunarodnog dana sestrinstva** 12. svibnja 2018. Hrvatska udruga medicinskih sestara (HUMS) održala je svečanu akademiju te stručni skup pod nazivom *Glas medicinskih sestara i tehničara za osobe s invaliditetom*. **Pravobraniteljica, kao jedna od izlagačica, upozorila je na vrlo važnu ulogu koju imaju medicinske sestre za osobe s invaliditetom.**

Naime, sestrinstvo je jedan od najvažnijih potpornih stupova zdravstvenog sustava bez kojega je nezamisliv opstanak svih segmenata zdravstvene zaštite – od zdravlja do bolesti, od dijagnostike do terapije, liječenja, rehabilitacije, od rođenja do palijativne skrbi. Medicinska sestra je prva osoba s kojom pacijent ostvaruje kontakt, nezamjenjiva je kao posrednik u ostvarivanju zdravstvenih usluga, ona je često tumač kompliciranih medicinskih izraza i fraza koje „prevodi“ na lako razumljiv jezik, ona je ta koja savjetuje, tješi, razumije, daje upute, ulijeva nadu i pruža podršku kad je teško i bolno. Ona je prva koja dočekuje svoje pacijente i zadnja koja ih ispraća – pratitelj i oslonac. Za osobe s invaliditetom medicinska sestra je nerijetko jedina bliska osoba; za one s potrebom svakodnevne njege potpora i prijatelj. Međutim, postupanje i komunikacija medicinske sestre s osobama s invaliditetom nosi brojne profesionalne izazove koji iziskuju spremnost, prilagodljivost i strpljenje, ali istovremeno i obogaćuju međusobne odnose. Da bi medicinske sestre mogle odgovoriti na te izazove, uvjetovane osobitostima koje proizlaze iz invaliditeta, moraju usvojiti temeljna znanja i vještine o specifičnostima osoba s različitim vrstama invaliditeta, a posebno o utjecaju invaliditeta na zdravlje i na bolest kao i na načine pružanja zdravstvene zaštite. Stjecanje potrebnih znanja stvara profesionalnu sigurnost i gradi prijeko potreban autoritet. Medicinska sestra treba biti spremna prilagoditi osobni profesionalni pristup individualnim potrebama osobe s određenom vrstom invaliditeta i treba biti predana dobrobiti pacijenata. Invaliditet nije bolest, nego kompleksno stanje u kojemu je medicinska komponenta samo dio. Invaliditet je ujedno dio identiteta neke osobe i kao takav jedan od oblika ljudske različitosti.

Za postizanje povoljnih ishoda u liječenju, njezi, primjeni terapijskih postupaka i rehabilitaciji osoba s invaliditetom važno je u svakom trenutku postupati sukladno načelima Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Konvencija u čl. 25. Zdravlje između ostalog ističe kako će države potpisnice, u ovom slučaju RH: „...d) *zahtijevati od zdravstvenih radnika pružanje iste kvalitete usluga osobama s invaliditetom kao i drugima, i na osnovi slobodnog i informiranog pristanka, među ostalim podizanjem razine svijesti o ljudskim pravima, dostojanstvu, neovisnosti i potrebama osoba s invaliditetom kroz obuku i promicanje etičkih standarda u javnom i privatnom sektoru ...*“

Odnos povjerenja, razumijevanja i međusobnog uvažavanja jamstvo je dobre komunikacije i uspjeh u postizanju zajedničkog cilja – otklanjanja bolesnih stanja, očuvanja i unaprjeđenja zdravlja te uklanjanja posljedica invaliditeta.

S obzirom na navedeno, Pravobraniteljica je tom prilikom **preporučila** da se osobi s invaliditetom izravno obraća i s njom komunicira, a ne s prevoditeljem, asistentom, roditeljem, pratiteljem i drugim osobama; zatim da se prikupljaju informacije i podaci o zdravstvenom stanju izravno od same osobe; pruža pomoć na način koji najbolje odgovara osobi s invaliditetom i samo onda kada to osoba traži; jasno i razgovijetno daju bitne informacije koje se odnose na zdravlje, primjenu dijagnostičkih i terapijskih postupaka; iskazuje razumijevanje za strahove i zabrinutost; potiče i ohrabruju osobe da slobodno opisuju svoje stanje, iznosi mišljenje i stavove; pristupa osobi s poštovanjem i razumijevanjem; grade prijateljski odnosi, ali s jasno određenom profesionalnom granicom – ugodnoj za obje strane; uvažava osobu kao ravnopravnog i aktivnog partnera u liječenju, njezi i zaštiti.

Osim prethodno navedenih općih načela primjenjivih prema svim kategorijama osoba s invaliditetom, potrebno je poznavati i osnovne značajke pojedinih vrsta invaliditeta i načine prilagodbi pristupa individualnim potrebama i specifičnostima osoba s invaliditetom, a potrebna znanja i vještine stjecati dodatnim i kontinuiranim edukacijama i usavršavanjima kroz cjeloživotno učenje.

Na Medicinskom fakultetu u Zagrebu u organizaciji Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo 13. lipnja 2018. održan je za djelatnike Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje stručni skup ***Načini ostvarivanja primjerenog kontakta i specifičnosti zdravstvene skrbi za osobe s invaliditetom***. Pred pedesetak sudionika, predstavnici osoba s invaliditetom prenijeli su znanja i iskustva o praktičnim izazovima s kojima se susreću osobe s raznim oštećenjima i teškoćama u kontaktima sa zdravstvenim i nezdravstvenim djelatnicima. Izdana je i brošura *Načini ostvarivanja primjerenog kontakta i specifičnosti zdravstvene skrbi za osobe s invaliditetom* koju možete preuzeti na poveznici: <https://www.hzjz.hr/aktualnosti/nacini-ostvarivanja-primjerenog-kontakta-i-specificnosti-zdravstvene-skrbi-za-osobe-s-invaliditetom/>

Povodom **Međunarodnog dana djeteta oboljelog i liječenog od maligne bolesti** koji se obilježava 15. veljače svake godine, *SANUS* – klub roditelja djece oboljele i liječene od malignih bolesti organizirao je Okrugli stol na temu *Zajedničkim koracima do cilja*. Cilj je bio promicanjem zajedništva potaknuti sve relevantne institucije da boljom suradnjom na svim nivoima i kroz partnerstvo s udrugama osiguraju ostvarenje kvalitetnijeg života djece oboljele i liječene od malignih bolesti za vrijeme liječenja, ali i nakon liječenja u svim segmentima življenja. Nakon izlaganja predstavnice Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku pokrenula se rasprava oko rada tijela vještačenja te pitanje ostvarivanja prava iz sustava socijalne skrbi, osobne invalidnine i prava na status roditelja njegovatelja. Napomenuto je kako su vještačenja dugotrajna i različite komisije različito vještače istu dijagnozu, dok je poseban interes iskazan za razlikovanje teškog i težeg invaliditeta.

U raspravi je sudjelovala i zamjenica pravobraniteljice koja je istaknula raskorak između Uredbe po kojoj se vještači te zakonske definicije kojom je definirano pravo na osobnu invalidninu i ostala prava te potrebu usuglašavanja Uredbe i Zakona o socijalnoj skrbi. Predstavnica tijela vještačenja navela je kako se po zahtjevu postupa hitno ukoliko se radi o vještačenju djeteta oboljelog od maligne bolesti, odnosno dijete se u tijelu vještačenja izvještači u roku od 2 tjedna, ali sam postupak priznavanja prava traje dulje, pogotovo ako se radi o priznavanju prava na status roditelja njegovatelja. U raspravi su otvorena i pitanja iz područja zdravstva, posebno u odnosu na financiranje skupih lijekova, realizaciju palijativne skrbi za onkološke bolesnike, izgradnju rehabilitacijskog centra, realizaciju centra u Osijeku kako bi se roditelji rasteretili dolaska u Zagreb. Članovi Udruge podijelili su i neka osobna iskustva.

U suradnji Hrvatskog društva za rijetke bolesti pri Hrvatskom liječničkom zboru i Hrvatskog saveza za rijetke bolesti održana je 21. i 22. rujna 2018. godine u Hotelu Panorama u Zagrebu **5. Nacionalna konferencija i simpozij o rijetkim bolestima s međunarodnim sudjelovanjem**. Cilj Konferencije i simpozija bio je širenje znanja i razvijanje međusektorske suradnje te uključivanje svih zainteresiranih sudionika u zajedničku komunikaciju i razmjenjivanje informacija te zajedničko djelovanje.

Svjetski dan multiple skleroze 30. svibnja 2018. obilježen je kroz više događanja. Na konferenciji za novinare koja je održana u Zagrebu pod nazivom „Je li liječenje MS-a i dalje lutrija?“ pravobraniteljica se s gledišta zaštite temeljnih ljudskih prava osoba s invaliditetom osvrnula na tri diskriminirajuća kriterija u liječenju multiple skleroze, a koji su detaljno objašnjeni u prethodnom tekstu ovog izvješća. U raspravi su istaknuti problemi i nejednakosti s kojima se susreću osobe oboljele od multiple skleroze, a posebice diskriminatorni kriteriji koji dovode do neodgovarajuće i prekasne primjene lijekova koji usporavaju tijek te progresivne i autoimune bolesti koju u RH ima više od 6.500 osoba.

Od 28. do 30. rujna 2018. u Varaždinskim Toplicama u organizaciji Saveza društava multiple skleroze Hrvatske održan je **XI. hrvatski simpozij oboljelih od multiple skleroze** pod nazivom „Informacijom do zdravlja 2018.“. Na simpoziju je ove godine sudjelovalo više od 200 osoba oboljelih od multiple skleroze iz cijele Hrvatske, a izlaganja su održali brojni stručnjaci i renomirani predavači. Tijekom izlaganja predstavljene su teme: „Nove smjernice Hrvatskog neurološkog društva“, „PPMS – liječenje i zašto je važno liječiti“, „Prava pacijenata s multiplom sklerozom u Republici Hrvatskoj“, „Multiplaskeroza u Makedoniji“, „MS iznad oblaka (motivacijsko predavanje)“, „Važnosti potpore medicinskog osoblja u liječenju i rehabilitaciji multiple skleroze“, „Rehabilitacija oboljelih od multipleskeroze“, „Seksualne disfunkcije kod multiple skleroze“, „Psihoprofili – karta blaga zakopane osobnosti“ i još mnogo prilika za razmjenu znanja i iskustava u borbi s ovom bolesti.

17. DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Za uspostavu sustava rane intervencije obveze RH proizlaze iz Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine zaključnih preporuka Odbora za prava za osobe s invaliditetom o primjeni Konvencije o pravima OSI u RH, kao i realiteta s kojim se suočavaju djeca s rizikom za razvoj. Realitet govori o malom obuhvatu djece postojećom uslugom rane intervencije iz sustava socijalne skrbi, nedostatkom pružatelja usluge i educiranih stručnjaka; postojeće usluge naglašeno se pružaju izvan prirodnog dječjeg okruženja, naglašeno su terapijskog usmjerenja prema medicinskom modelu umjesto podrške usmjerene djetetu i roditeljima i drugo.

Kako bismo potakli brže provođenje aktivnosti na razvoju sustava rane intervencije, organizirali smo 12. prosinca 2017. Nacionalni simpozij pod nazivom *Danas za sutra – kroz intersektorsku suradnju do integriranih usluga u ranoj intervenciji u djetinjstvu*, u čijoj su organizaciji i pripremi sudjelovala sva stručna društva čije se djelovanje odnosi na rani dječji razvoj, a na samom simpoziju sudjelovala je i međunarodna stručnjakinja u području ranog razvoja i politika Emily Vargas Baron. Zaključci Simpozija (rasprava i rad u grupama), kao i ranije prikupljeni podatci od stručnih društava i komora, predstavljaju dobru bazu za razvoj Strateškog plana, kao i Akcijskog plana te Smjernica, standarda i procedura za usluge rane intervencije u djetinjstvu, te praćenje provedbe Strateškog plana i ispunjenje pokazatelja.

Odlučujući preduvjet za uspostavu sustava rane intervencije i podrške najranjivijim obiteljima jest povezivanje različitih resora, a ključni element za realizaciju takvog sustava je odluka o uspostavljanju Vladinog međuresornog upravljačkog tijela za ranu intervenciju u djetinjstvu. Nacionalni međuresorni Upravljački odbor predstavljao bi najviše upravljačko tijelo za ranu intervenciju koje bi bilo odgovorno za usmjeravanje procesa, pružanje savjeta i podrške razvoju prvog Nacionalnog strateškog plana za stvaranje sustava rane intervencije u djetinjstvu te usmjeravanje procesa i pružanje savjeta i podrške razvoju Akcijskog plana. Upravljački odbor sastavljen od najviše razine ministarstava trebao bi biti garancija da će Plan djelovanja na uspostavi integriranih usluga u ranoj intervenciji biti obvezujući te da će se stvarno implementirati kao sustav podrške ranom razvoju djece s razvojnim rizicima.

Rani razvoj i rana intervencija zahtijevaju usku međuresornu suradnju te stvaranje zakonodavnog i institucionalnog okvira za pružanje koordiniranih usluga u okviru zdravstvenog, obrazovnog i socijalnog sustava. Treba naglasiti da kvalitetan sustav usluga u ranoj intervenciji podrazumijeva korištenje

postojećih organizacijskih, ljudskih, stručnih, financijskih i svih drugih potencijala koje već imamo u tri najznačajnija resora – zdravstvu, obrazovanju i socijalnoj skrbi.

Moramo biti svjesni da samo postojanje ovih resursa ne znači da ne trebamo raditi ništa – jer kada bi to bilo dovoljno, onda ne bismo imali situaciju da samo 30% od sve djece u potrebi ostvaruje nekakvu uslugu za poticanje ranog razvoja. Očito je da moramo početi teško raditi na stvaranju međusektorskog, interdisciplinarnog, integriranog i koordiniranog sustava individualiziranih i učinkovitih usluga za djecu rane i predškolske dobi, s fokusom na najranjivije skupine, te ostvarivanju punog potencijala svakog djeteta.

Ne bi smjeli zaboraviti da neulaganje u rani razvoj za učinak ima kasnije za posljedicu daleko veće trošenje svih društvenih resursa. Ulaganjem u rani razvoj ulažemo u postizanje punih kapaciteta u odrasloj dobi.

Dana 5. travnja 2018. u Vladi RH održan je sastanak na kojem se s ministrima zdravstva, obrazovanja i socijalne politike raspravljalo o nekoliko tema, između ostalog i o imenovanju Upravljačkog odbora za ranu intervenciju. Osnivanje Upravljačkog odbora za ranu intervenciju podržano je od svih prisutnih ministara, uz prijedlog da koordinaciju rada ovog tijela preuzme Ministarstvo zdravstva. Ministar je na sastanku prihvatio ovaj prijedlog te se ubrzo očekuje donošenje odluke prema prijedlogu upućenom Vladi RH od strane Ureda POSI. Na Prijedlog Odluke o osnivanju Povjerenstva za ranu intervenciju u djetinjstvu koji smo zaprimili tek u prosincu 2018. godine, Uredu je dostavio svoje mišljenje i dodatne prijedloge, nakon čega još uvijek čekamo na osnivanje Povjerenstva.

Regionalne razlike – Brač i Zadar

Godinama također ističemo i problem regionalne nejednakosti u dostupnosti usluga rane intervencije. O tome govori i primjer otoka Brača. Na inicijativu i u organizaciji Centra za socijalnu skrb Brač – Supetar, zamjenica i savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sudjelovale su na susretu čelnika lokalne samouprave i ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja te udruga za djecu s teškoćama u razvoju, na kojem su se razmatrale mogućnosti osiguravanja potpore uključivanju djece s teškoćama u razvoju u predškolske ustanove. Sastanku su uz predstavnike jedinica lokalne samouprave prisustvovali stručni djelatnici predškolskih i školskih ustanova grada Supetra i svih općina otoka te Udruge „Brački pupoljci“.

Nedostupnost usluga rane intervencije za djecu s različitim razvojnim teškoćama, njihovo otežano uključivanje u sustav odgoja i obrazovanja zbog nemogućnosti osiguravanja podrške te nedostatak rehabilitatora i ostalih potrebnih stručnjaka pokazuje se kao gorući problem u svim općinama. Naglašena je potreba da se dodatnim mjerama i aktivnostima poboljša pristup općem odgoju i obrazovanju u svim obrazovnim periodima na ravnopravnoj osnovi za svu djecu s teškoćama u razvoju, što je primarni javni interes.

Na ovom sastanku izneseni su glavni problemi s kojima se suočavaju djeca s teškoćama u razvoju i njihovi roditelji, ali i stručnjaci u podršci – nedostatak usluga za podršku ranom razvoju djeteta, nedostatan broj stručnjaka za rad s djecom s teškoćama u razvoju, nedovoljna suradnja različitih dionika u procesu podrške ranom razvoju djeteta. Činjenica da se radi o otoku utječe i na neke druge odrednice odgojno-obrazovne uključenosti djece s teškoćama u razvoju.

Upoznati smo s podatkom da na otoku Braču živi 46 djece s teškoćama u razvoju koja, prema evidenciji Centra za socijalnu skrb, ostvaruju određena prava iz socijalne skrbi. Istaknuto je da ovo nije realan broj djece, s obzirom na to da dio djece s utvrđenim teškoćama u razvoju ne ostvaruje nikakva prava u sustavu socijalne skrbi, a jedan dio roditelja nije zainteresiran niti motiviran utvrditi razvojne teškoće djeteta, iako su one evidentne.

Usluge koje su potrebne djeci s teškoćama u razvoju djelomično se mogu ostvariti tek u Splitu, ali zbog prekapacitiranosti svih institucija koje pružaju potrebne usluge rane intervencije i rane rehabilitacije roditelji uglavnom odustaju i ostavljaju dijete u obitelji bez odgovarajućeg tretmana.

Većina predškolskih ustanova nema dovoljan broj stručnih suradnika ili nedostaju određeni profili, najčešće logopedi i edukacijski rehabilitatori. Čak i predškolske ustanove koje imaju određene profile stručnih suradnika navode da su potrebe puno veće.

Izražena je problematika nemogućnosti pronalaska potrebnih stručnjaka i djelatnika kao dio općeg demografskog stanja u zemlji. Lokalne samouprave otoka Brača u svojim strategijama ne predviđaju stipendiranje potrebnih stručnjaka koji bi nakon završenog obrazovanja sukladno uvjetima stipendiranja ostali raditi na Braču i time omogućili svojim građanima ono što im jamče zakoni i međunarodni dokumenti, kao niti drugu vrstu poticaja za stručnjake kojih nedostaje kako bi ih se motiviralo da dođu i/ili ostanu na otoku.

Podrška ranom razvoju djece na otoku nije sustavno osigurana. Izuzetno je važan u tom smislu doprinos Udruge „Brački pupoljci“, koja osigurava ranu intervenciju i rehabilitaciju velikom broju djece s teškoćama u razvoju s otoka. Udruga je u procesu sklapanja ugovora s Ministarstvom za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku za provođenje poludnevnog programa i psihosocijalne podrške, kako bi osigurala sustavno financiranje svojih djelatnika i provođenje programa. Financiranje putem projekata i donacija ne osigurava kontinuitet stručnog rada te je iskazana potreba da se najveća moguća pažnja usmjeri na djecu i podršku njihovom razvoju.

U radu s djecom s teškoćama u razvoju u predškolskim ustanovama sve je izraženija potreba za pomoćnicima/asistentima. Ovo područje podrške nije zakonski regulirano za predškolski odgoj, ali je u praksi vidljiva njegova opravdanost. Nije moguće osigurati kvalitetan rad s djetetom s teškoćama u razvoju bez dosljednog ostvarenja standarda propisanog DPS-om za broj djece u odgojnoj skupini u kojoj boravi dijete s teškoćama u razvoju, bez odgovarajućeg broja i profila stručnih suradnika i asistenata. Osiguravanje/financiranje asistenata u nadležnosti je osnivača predškolskih ustanova – jedinica lokalne samouprave. Prema saznanjima pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, brojni osnivači predškolskih ustanova sredstva za pomoćnike/asistente/treće odgajatelje u vrtiću osiguravaju iz vlastitih sredstava i/ili putem mjera aktivne politike zapošljavanja Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, suradnjom i putem projekata udruga, apliciranjem na sredstva EU fondova putem nadležnog Ministarstva i drugih izvora.

Činjenica je da jedinice lokalne samouprave osiguravaju nekoliko pomoćnika u vrtićima i obrazovnim ustanovama, ali još uvijek su prisutne teškoće u radu dječjih vrtića koji ne mogu zadovoljiti sve specifične potrebe djece. U sredini koja ne obiluje mrežom usluga i stručnih institucija dječji vrtić postaje jedino mjesto na kojem dijete s razvojnim teškoćama može dobiti stručni tretman i podršku. Za uspjeh obrazovne inkluzije djece s teškoćama u razvoju nužni su bolji uvjeti za rad vrtića, a pri tom prije svega mislimo na dovoljan broj odgajatelja i stručnih suradnika koji trebaju biti podrška djeci s teškoćama u razvoju. Vrtići trebaju biti raspoloživi za svu djecu – pri čemu je potrebno osigurati dostatan broj mjesta za njihov odgoj i obrazovanje u predškolskim ustanovama. Odgovornost za osiguravanje primjerenih uvjeta u predškolskim ustanovama zakonski nosi osnivač predškolske ustanove.

Radi osiguravanja što kvalitetnije podrške djeci s teškoćama u razvoju i njihovim roditeljima neophodna je kontinuirana edukacija stručnjaka, kao i kvalitetnije povezivanje stručnjaka iz različitih sustava (neformalna i formalna suradnja socijalnih radnika, pedijatar, stručnih suradnika i odgojitelja, stručnjaka zaposlenih u Udruzi i sl.). U sustavu odgoja i obrazovanja izuzetan doprinos edukaciji djelatnika daje Agencija za odgoj i obrazovanje putem savjetodavnih posjeta ili mobilnih timova. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom niz godina predlaže da se profesionalna podrška Agencije sustavno koristi u svakoj odgojno-obrazovnoj ustanovi odmah po uključivanju djeteta s teškoćama u razvoju. Osim toga, **preporučili smo** kontakt i suradnju vrtića s djetetovim rehabilitatorom radi utvrđivanja najkvalitetnijeg pristupa djetetu s teškoćama u razvoju te podršku sustava socijalne skrbi kroz ostvarenje prava djeteta na pomoć pri uključivanju u programe odgoja i redovitog obrazovanja (integraciji) koja se sastoji od pružanja stručne pomoći odgajateljima, učiteljima i nastavnicima u predškolskim i školskim ustanovama.

Problem prijevoza i dostupnosti određenih usluga i institucija također je bio istaknut na navedenom sastanku. Pristupačnost je za osobe s invaliditetom osnovni preduvjet za postizanje neovisnosti i aktivne participacije u zajednici. Stoga je potrebno raditi na tome da građanima iz udaljenijih naselja i

općina bude dostupan prijevoz. Organizacija prijevoza za djecu s teškoćama u razvoju, za odrasle osobe s invaliditetom, ali i stare i nemoćne i sve ostale rizične kategorije građana preduvjet je za korištenje rehabilitacijskih, zdravstvenih i socijalnih usluga.

Briga i skrb za najslabije civilizacijsko je i moralno pitanje, vjerujemo danas sve manje upitno kad se radi o invaliditetu. Već dugo vremena u RH uočavamo promjenu nekad prevladavajućeg stava da je invaliditet „teret“ i „balast“ društva i prakse prema kojoj su osobe s invaliditetom trebale moliti za svoja prava. Unatoč promjenama, činjenica je da i dalje trebamo mijenjati odnos prema invaliditetu. Ovo podrazumijeva odgovornost okoline, društva, za uklanjanje prepreka koje onemogućuju puno sudjelovanje osoba s invaliditetom u društvu. Osobe s invaliditetom imaju pravo uživati sva prava na jednakoj osnovi s drugima, a pravo na odgoj i obrazovanje jedno je od temeljnih ljudskih prava djeteta čije je ostvarenje obveza i prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom („Narodne novine - Međunarodni ugovori“, br. 06/07, 03/08 i 05/08), koju je RH ratificirala.

Stajališta okoline i prepreke koje postoje u okolišu u međudjelovanju s određenim oštećenjem odrednica su invaliditeta. Neulaganje u podršku ranog razvoja djeteta kao prevenciju invaliditeta rizik je za još veća izdvajanja u kasnijoj dobi. Možemo reći da su ulaganja u rani razvoj djeteta ulaganja u budućnost i najisplativija investicija za stvaranje prosperitetnih, uključivih zajednica.

Preporučili smo Gradu Supetru i općinama otoka Brača da učine sve potrebno kako bi se stvorile mogućnosti da niti jedno dijete s teškoćama u razvoju ne bude onemogućeno u ostvarivanju prava na zdravlje, inkluzivno obrazovanje i rehabilitaciju samo zbog činjenice što ima određene razvojne teškoće ili zato što je udaljeno od potrebnih usluga.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom već niz godina upozorava da neosiguravanje primjerene stručne podrške djeci s teškoćama u razvoju u smislu ranog poticanja razvoja predstavlja nepoštivanje odredbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, ali i diskriminaciju djece s osnove zdravstvenog stanja. Propust da se djetetu osiguraju odgovarajući rani tretman, psihosocijalna podrška i korištenje javnih servisa na ravnopravnoj osnovi s drugima prema odredbama Zakona o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12) zabranjen je.

Jedinice lokalne samouprave trebaju definirati ciljeve koji se odnose na osiguravanje dostupnih usluga za sve osjetljive kategorije građana. Smatramo da za osiguravanje rane rehabilitacije i rane intervencije ne treba osnivati posebne ustanove, nego koristiti sve resurse koje zajednica već ima te ulagati u jačanje stručnih kapaciteta svih već postojećih institucija, što je za zajednicu racionalnije.

Preporučili smo lokalnim samoupravama da poduzmu sve potrebne mjere i donesu sve potrebne odluke kako bi djeca s teškoćama u razvoju ostvarila pravo na zdravlje, obrazovanje i socijalnu sigurnost. Stoga smo **predložili** da je potrebno:

- utvrditi prostorne, stručne, organizacijske i druge resurse za poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju – izraditi analizu potreba i akcijski plan djelovanja za uspostavu rane podrške djeci s teškoćama u razvoju
- zaposliti potreban broj stručnjaka u predškolskim i školskim ustanovama – rehabilitatora, logopeda, psihologa i dr., radi pružanja potrebnih socijalno-zdravstvenih i rehabilitacijskih usluga za djecu s teškoćama u razvoju
- sustavno kroz odgovarajuće lokalne projekte podržati programe Udruge „Brački pupoljci“ usmjerene na rehabilitaciju djece s teškoćama u razvoju
- osigurati vlastita sredstva ili iz drugih izvora (programa HZZ-a, EU fondova) za pomoćnike u nastavi i predškolskim ustanovama
- poticati sve preventivne programe zdravstvenih i odgojno-obrazovnih institucija i udruga zapošljavanjem potrebnog broja djelatnika i osiguravanjem odgovarajućih prostornih uvjeta za pružanje tih usluga
- izraditi akcijski plan vezano uz osiguranje prilagođenog prijevoza djece s teškoćama u razvoju kao preduvjeta korištenja usluga.

Predstavnice Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u Zadru su izvršile i **obilazak Kabineta za ranu intervenciju** koji djeluje kao program Caritasa Zadarske nadbiskupije od 2014. godine. Kabinet provodi postupke dijagnostike, odnosno rane razvojne procjene, terapijski rad s djecom i obiteljima, poslove savjetovališta za roditelje i obitelji te održavanje radionica. Korisnici programa su djeca s razvojnim teškoćama ili rizicima u dobi od 0 do 4 godine (iznimno do šeste godine) i njihove obitelji, odgojitelji i drugi stručnjaci koji se bave malom djecom, roditelji i šira javnost. U razdoblju od 1. siječnja do 1. listopada 2018. godine u rad Kabineta za ranu intervenciju bilo je uključeno više od 120 djece i njihovih obitelji. Trenutno je u rad Kabineta uključeno više od 70 djece, dok su termini za ranu razvojnu procjenu popunjeni do siječnja 2019. godine. U ovom trenutku Kabinet ima 22 djece na čekanju termina za procjenu.

Osnivači Kabineta su Grad Zadar i Zadarska županija, koji zajedno financiraju troškove za 3,5 plaće djelatnika, koja sredstva nisu dostatna za širenje usluge i druge posredne troškove kao što su npr. dijagnostička i didaktička sredstva, telefon, edukacije, troškovi prijevoza i drugo.

Kabinet djeluje u prostorijama Caritasa koji podmiruje troškove režija. Prostor nije dovoljan za sve programe koje se provode u Kabinetu – radionice, edukacije za članove obitelji i stručnjake i sl., niti je dostatan za provođenje specifičnih rehabilitacijskih postupaka. Nema dovoljno prostora za rad svakog od zaposlenih stručnjaka i održavanje sjednica stručnog tima te administrativne poslove.

Trenutno su u Kabinetu zaposlene dvije logopedinje na puno radno vrijeme i pedagoginja/specijalistica rane intervencije na pola radnog vremena te jedan psiholog na stručnom osposobljavanju bez zasnivanja radnog odnosa (ugovor ističe 31.12.2018.) i jedan edukacijski rehabilitator. Nedovoljan je broj djelatnika u odnosu na potrebe. Svake godine produžava se period čekanja na početnu dijagnostiku, a nedovoljan broj djelatnika ograničava intenzitet terapijskog rada, kao i mogućnost mobilnog rada.

Licenciranje programa rane intervencije u sustavu socijalne skrbi je u tijeku, nakon čega bi bile ostvarene pretpostavke za sustavno financiranje cjelokupnog programa ili dijela programa.

Stručni djelatnici Kabineta smatraju da su kapaciteti djelatnika i prostora ograničeni u odnosu na stvarne potrebe za ovakvom uslugom. Suština rane intervencije jest da podrška bude pravovremena te nije prihvatljivo da djeca i obitelji čekaju mjesecima na početak uključivanja u program. Rana intervencija kao sustav integriranih usluga poticanja ranog razvoja djece neizostavno uključuje rad s obitelji, kao i procjenu i rad s djetetom u djetetovom prirodnom okruženju (obitelj, vrtić), ali zbog nedostatnog broja djelatnika i prijevoznog sredstva kao i novčanih sredstava, Kabinet nema mogućnosti mobilnog/terenskog rada.

Kabinet za RI trenutno je jedini ovakav program na području Zadra odnosno Zadarske županije namijenjen djeci s neurorizikom i razvojnim teškoćama i njihovim obiteljima. Podržavanjem ovog programa Zadarska županija i Grad Zadar daju izuzetan doprinos u izvršavanju obveza da „države potpisnice poduzmu sve mjere kako bi osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju osigurale pristup zdravstvenim službama, uključujući i rehabilitaciju povezanu sa zdravljem, te da osiguraju zdravstvene usluge uključujući primjerenu ranu identifikaciju i intervenciju, kao i usluge čija je namjena smanjenje i prevencija daljnjeg invaliditeta, a ove zdravstvene usluge pružaju što bliže zajednicama u kojima žive“, zadanih Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.

Konvencija obvezuje na poduzimanje djelotvornih mjera kojima će se proširiti sveobuhvatne usluge i programi rehabilitacije, posebno na području zdravstva, obrazovanja i socijalnih usluga, na takav način da programi rehabilitacije započnu u najranijoj mogućoj fazi i budu temeljeni na multidisciplinarnoj procjeni individualnih potreba, na najbližoj mogućoj lokaciji njihovom prebivalištu, uključujući i ruralna područja.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom već više godina ukazuje na obvezu da se na sustavan način riješi pitanje rane intervencije i rehabilitacije djece s teškoćama u razvoju, koja zbog nedostatne podrške u zajednici ostaju izvan re/habilitacijskog tretmana, čime se intenziviraju razvojne

teškoće. Upozoravali smo nositelje provedbe različitih strateških dokumenata i planova da usmjere svoje aktivnosti prema uspostavi sustava za poticanje ranog razvoja djece s najrazličitijim razvojnim odstupanjima, prema svim principima na kojima se zasniva rana intervencija. Rana intervencija, ako započne na vrijeme i provodi se prema potrebi pojedinog djeteta, može spriječiti nastanak težeg razvojnog odstupanja i invaliditeta stoga itekako ima opravdanje sa stanovišta pojedinca, ali i društva u cjelini.

Smatramo da je svojim dosadašnjim radom Kabinet za ranu intervenciju Zadar dokazao potrebu i nužnost svojega djelovanja (broj obitelji od osnutka Kabineta prelazi 350). Zadarska županija obuhvaća i gradove i općine u zaleđu i na otocima, te je u daljnjem razvoju ovog programa svakako potrebno osigurati pružanje usluge svakom djetetu u potrebi, neovisno o tome gdje živi.

Stoga smo **preporučili Gradu Zadru i Zadarskoj županiji, kao i Caritasu Zadarske nadbiskupije**, da sukladno obvezama razvoja i širenja mreže socijalnih usluga namijenjenih djeci u riziku poduzmu sve potrebne mjere i aktivnosti da se Kabinetu za ranu intervenciju trajno osiguraju svi potrebni uvjeti za kvalitetan rad.

17.1. RANE INTERVENCIJE I AUTIZAM

Uspostava sustava rane intervencije direktno se tiče i djece s poremećajima iz autističnog spektra i nikako na ova dva područja ne bi trebalo raditi odvojeno. Uspostava sustava rane intervencije omogućila bi da i djeca s poremećajima iz autističnog spektra dobiju podršku ranom razvoju, koja sada za njih gotovo ne postoji, uz iznimku Zagreba, Rijeke i Splita.

Što se tiče autizma, smatramo da je prvi i najvažniji zadatak implementacija Nacionalnog okvira za probir i dijagnostiku, a što vjerojatno podrazumijeva izmjenu propisa u području zdravstvene zaštite koji se odnose na rad pedijataru i njihovu edukaciju, te formiranje stručnih timova za dijagnostiku u barem nekoliko kliničkih centara.

Ministarstvo zdravstva, vezano uz proces uspostave sustava probira i dijagnostike autizma, izvijestilo je da je u prosincu 2018. godine potpisalo Sporazum o suradnji pri realizaciji tehničke podrške NICEF-a za provedbu pilot-projekta integriranog modela za rani probir i dijagnostiku djece s poremećajima iz spektra autizma u Osječko-baranjskoj županiji, te je sporazum potpisan i s Kliničkim bolničkim centrom Osijek. Rezultati projekta bit će osnova za izradu i donošenje dokumenta o ranom probiru i dijagnostici, a nakon čega će uslijediti njegova implementacija u sustav zdravstvene zaštite.

Na spomenutom sastanku s troje ministara u Vladi RH predstavnik MDOMSP izvijestila je da su prema Planu Transformacije CZA odvojene Podružnice Rijeka i Split. Na taj je način osigurana autonomija nekadašnjih podružnica koje su ostale u sustavu odgoja i obrazovanja. Split na taj način može razvijati cjelovitu skrb za osobe s autizmom, budući da za odrasle korisnike s PAS-om postoji odjel u Centru „Juraj Bonačić“ u okviru kojega se i za odrasle nakon završenog obrazovanja (21. god.) nastavlja pružanje dnevnih programa i smještaja.

U Zagrebu se planira izgradnja novog CZA na Oporovcu, u okviru kojega će se u suradnji s Gradom Zagrebom osnovati odjel u sustavu socijalne skrbi, koji bi na isti način osigurao skrb za odrasle osobe s PAS-om.

Zbog obveze osiguravanja prava na život u zajednici i neovisno življenje te socijalnu inkluziju za sve osobe s invaliditetom, umjesto zadržavanja jedne kategorije osoba s invaliditetom od djetinjstva do odrasle dobi u okviru jedne institucije treba razvijati različite organizacijske oblike za korisnike s poremećajima iz autističnog spektra.

Predstavnik Ministarstva zdravstva izvještava da Nacionalni program probira i dijagnostike autizma ide u svoju punu primjenu. Navodi da je Nacionalni program usvojen odnosno podržan od svih stručnih društava uz manje korekcije te će se ubrzo dokument uputiti u procedure donošenja. U tijeku je postupak potpisivanja sporazuma o suradnji između triju ministarstava te UNICEF-a, koji predviđa provedbu Pilot-projekta uspostave regionalnog dijagnostičkog centra, tijekom kojih aktivnosti se planira nabava opreme za potrebe Zavoda za dječju i adolescentnu psihijatriju KBC-a Osijek koji je dijagnostički centar za područje slavonske regije, kao i edukacija stručnjaka. Očekuje se da će provedba pilot-projekta započeti u rujnu te će trajati godinu dana. Istovremeno se planira edukacija pedijataru

za postupke probira. Isto tako, mijenja se status logopeda koji će postati zdravstveni djelatnik i dio tima za mentalno zdravlje pri domovima zdravlja.

Budući da se u Osijeku gradi novi centar za djecu i odrasle s PAS-om, time bi se kroz tu ustanovu i postojeće Centre za autizam osigurala skrb za djecu i odrasle s PAS-om u glavnim regijama u RH, što bi bila baza za razvoj i drugih programa usmjerenih prema odraslim osobama (organizirano stanovanje, zapošljavanje i sl.).

Ministarstvo znanosti i obrazovanja navodi da je, sukladno Sporazumu o suradnji u uspostavi Centra za odgoj, obrazovanje i rehabilitaciju Osijek u Osijeku između triju odgovornih Ministarstava te Osječko-baranjske županije i Grada Osijeka, dovršen Centar, a u tijeku je postupak izmjene osnivačkog akta s ciljem promjene djelatnosti i naziva u Centar za autizam Osijek. Od navedenog Centra zatražena su odobrenja za zapošljavanje potrebnog broja stručnih djelatnika. Obavljaju se završne aktivnosti radi uspostave Centra za autizam kao obrazovne ustanove za predškolski i osnovnoškolski odgoj i obrazovanje učenika s poremećajima iz autističnog spektra.

Ovime će konačno i Slavonija dobiti nužno potreban obrazovni i rehabilitacijski centar za djecu, a nakon Pilot-projekta rane intervencije mogućnosti rane dijagnostike.

Upravni odjel za prosvjetu, kulturu, šport i tehničku kulturu u svojem izvješću pravobraniteljici navodi da je 13. prosinca 2018. Skupština Osječko-baranjske županije donijela odluku o promjeni naziva ustanove u Centar za autizam, te da obavlja djelatnosti predškolskog odgoja i obrazovanja te osnovnog odgoja i obrazovanja učenika s poremećajima iz autističnog spektra, djelatnost socijalne skrbi za usluge smještaja, poludnevnog boravka, cjelodnevnog boravka, usluge psihosocijalne podrške kod pružatelja usluga, uslugu rane intervencije te uslugu integracije. Centar će početkom 2019. godine započeti s radom i pružanjem predškolskog odgoja i osnovnoškolskog obrazovanja, dok će se ostala pitanja vezana za rad Centra usuglasiti na razini svih dionika.

Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku navodi da je za 2018. godinu osiguralo oko 1.600.000,00 kn za opremanje prostora za pružanje socijalne usluge. Nakon opremanja prostora, Centar za autizam Osijek dužan je podnijeti zahtjev za utvrđivanje minimalnih uvjeta za pružanje socijalnih usluga te kasnije i upis u Evidenciju pravnih osoba za pružanje socijalne usluge, nakon čega su stečeni uvjeti za ugovaranje socijalnih usluga.

Preporuke:

- što hitnije formirati Nacionalni upravljački odbor za ranu intervenciju koji će upravljati procesom uspostave sustava integriranih usluga u djetinjstvu
- prihvatiti sustav rane intervencije kao dio cjelokupne demografske politike
- ulagati u edukaciju i obrazovanje stručnjaka u ranoj intervenciji
- nastaviti aktivnosti vezane uz transformaciju Centra za autizam Zagreb i Podružnica Split i Rijeka – osigurati pružanje socijalnih usluga u tim ustanovama – rane intervencije i skrbi za osobe iznad 21. godine života.

18. ODGOJ I OBRAZOVANJE

Misija hrvatskoga obrazovnog sustava jest osigurati kvalitetno obrazovanje dostupno svima pod jednakim uvjetima, u skladu sa sposobnostima svakoga korisnika sustava. Misija hrvatskoga znanstvenog sustava jest istraživanjima unapređivati ukupni svjetski fond znanja te pridonositi boljitku hrvatskog društva, a napose gospodarstva.

Vizija na kojoj počiva ova Strategija jest hrvatsko društvo u kojem kvalitetno obrazovanje bitno utječe na život svakog pojedinca, na odnose u društvu i na razvoj gospodarstva.

Hrvatsko će društvo biti demokratsko, tolerantno i inovativno, a osobnost svakog pojedinca moći će doći do punog izražaja....

Strategija znanosti, obrazovanja i tehnologije, „Narodne novine“, br. 124/14

*Misija i vizija
Hrvatskog obrazovnog
i znanstvenog sustava*

Obrazovanje treba biti prvenstveni strateški cilj razvoja svakog društva, pa tako i našeg. Jedan je od najznačajnijih alata kojim se pojedinac, a onda i cjelokupno društvo mogu izdignuti iz siromaštva. Obrazovanje i znanost od posebnog su javnog interesa.

Odgoj i obrazovanje uz ekonomski rast i neovisnost jednog društva, pridonose kvalitetnim, tolerantnim i konstruktivnim ljudskim odnosima.

Za osobe s invaliditetom obrazovanje je garancija ostvarenja ljudskih prava, a osnovno sredstvo za postizanje takvoga cilja je *uključivo obrazovanje*.

18.1. PREDŠKOLSKI ODGOJ

Ukupan broj djece u vrtićima u 2018. godini je **153.933**, a broj djece s teškoćama u vrtićima u RH koji su ostvarili pravo na sufinanciranje sukladno čl. 50. Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju je **2192**, od čega su **1564** djeteta u integraciji, a u posebne odgojno-obrazovne skupine je uključeno **628** djece s teškoćama. **272** djece s teškoćama u razvoju integrirano je u dječjim vrtićima, a **356** djece u programima pri centrima za odgoj i obrazovanje djece s teškoćama.

Statistika

Podaci MZO, 2018.

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom pritužuju se roditelji djece s teškoćama u razvoju kada ne dobivaju jednaki tretman, podršku i pristup djetetovim potrebama. Proteklu godinu obilježio je manji pad broja pritužbi na sustav predškolskog odgoja, a pritužbe su se odnosile na nemogućnost upisa u vrtić ili duže čekanje na upis, kvalitetu rada djelatnika i odnos prema djetetu s teškoćama u razvoju te razumnu prilagodbu djetetovim potrebama. Sve je izraženiji problem (loše) komunikacije između vrtića i roditelja: s jedne strane roditelji ne prihvaćaju preporuke dobivene od predškolske ustanove (npr. da provedu vještačenje djetetovih razvojnih teškoća ili dijete upute na specijalističke preglede), a s druge strane izostaje profesionalna suradnja predškolske ustanove u planiranju podrške djetetu s teškoćama u razvoju.

O navedenom govore slijedeći primjeri:

Roditelji djeteta s teškoćama u razvoju pritužili su se kršenja djetetovih prava zbog izostanka odgovarajuće podrške. U svojem podnesku opisuju tijek boravka koji je obilježen neprimjerenim odnosom nekih odgajatelja prema djetetu, te prvenstvenom usmjerenošću na djetetove razvojne teškoće i deficite, umjesto na njegove pozitivne strane. Navode da su problemi počeli uključivanjem djeteta u vrtićku grupu koju je vodila ravnateljica vrtića, te da se od tog razdoblja neizostavno naglašavala djetetova „različitost“ u odnosu na drugu djecu: u vrijeme odvikavanja od pelena grubo se ukazivalo roditeljima na to da se sada stalno za djetetom treba čistiti; kad bi neko dijete bilo udareno, ovi su roditelji uvijek dobili informaciju da ih je udarilo njihovo dijete (a kada je ono bilo udareno, to nikada nije bio slučaj); od drugih roditelja čuli su da im govore da je dijete glupo te su ismijavali dijete i njegove roditelje. Dijete je u redovitom tretmanu stručnjaka koji nikada nisu predlagali asistenta, ali se unatoč tomu naglašavalo u vrtiću da „oni s njim ne mogu, da stvara probleme“, a isto tako roditeljima je rečeno da oni drugoj djeci „ne mogu objasniti što ne valja s njim“. Također navode da su sva uobičajena dječja ponašanja kod djeteta bila tretirana kao velik problem, dijete, njegove razvojne teškoće i njegova „različitost“ uvijek su bili isticali u negativnom kontekstu. Cjelokupna atmosfera i odnos prema djetetu s teškoćama u razvoju za roditelje su bili teški i uvredljivi, zbog čega su odlučili dijete ispisati iz tog vrtića.

Senzibilitet i profesionalni odnos prema djetetu

Povodom pritužbe pravobraniteljica je zatražila od dječjeg vrtića izvješće o navodima roditelja te o svemu što je do sada poduzeto kako bi se djetetu omogućilo da napreduje i ostvari svoje potencijale te da uživa pravo na inkluzivan odgoj i pristup predškolskom odgoju na istoj osnovi s drugima. Isticanje djetetovih teškoća, neprihvatanje djetetove različitosti i različitog tempa učenja i razvoja vještina, needuciranje djelatnika te nekonstruktivan odnos s roditeljima ukazuju na moguća kršenja prava djeteta zbog njegovih razvojnih teškoća. Stoga je zatražen i stručno-pedagoški nadzor AZOO.

Zaprimili smo izvješće vrtića kojim se detaljno očituju po svakom pojedinačnom prigovoru. Kroz cjelokupno izvješće uočavamo da je između ostalog vrtić kontinuirano inzistirao da roditelji donesu medicinsku dokumentaciju djeteta kako bi mogli „precizno odrediti što je za njega najbolje“ te da se već prilikom upisa djeteta roditelje upozorilo da vrtić „nema verificiran zasebni program za djecu s teškoćama u razvoju“, te da „ako bude potrebe za posebnom brigom za dijete, vrtić to ne može pružiti“. AZOO u svojem stručno-pedagoškom nadzoru potvrđuje niz propusta predškolske ustanove:

1. nema zapisa s individualnih razgovora s roditeljima djeteta;
2. nije poštovan DPS o broju djece u skupini;
3. iako vrtić posjeduje opsežnu medicinsku dokumentaciju koju su roditelji dostavljali, nije razvidno sustavno planiranje, praćenje i individualizirani pristup u stručnom radu s djetetom;
4. stručni suradnik vrtića nije sudjelovao u upisnom postupku;
5. nije izrađen individualiziran odgojno-obrazovni plan za dijete prema čl. 7. DPS-a;
6. vrtić nije osigurao sustavnu i stručnu podršku djetetu i roditeljima, posebno na području osmišljavanja primjerenog odgojno-obrazovnog programa i pristupa u radu s djetetom koje ima teškoće u razvoju;
7. stručno usavršavanje odgajatelja u posljednje tri pedagoške godine nije sadržavalo teme vezane za primjereno zadovoljavanje prava i potreba djeteta s teškoćama u razvoju te o ostvarivanju kvalitetne suradnje s roditeljima;
8. godišnji plan i program rada ne sadrži dio koji se odnosi na djecu s posebnim potrebama, te niz drugih propusta.

AZOO u svojem nalazu zaključuje da svi uočeni propusti ukazuju na izostanak formalnih temelja koji su preduvjet razvoju stručnog odgojno-obrazovnog rada s djecom i roditeljima, a utvrđeno nestručno i neprofesionalno postupanje moglo je doprinijeti osjećaju nezadovoljstva roditelja te zanemarivanju potrebne stručne podrške djetetu koja se od vrtića kao odgojno-obrazovne ustanove i očekuje.

Senzibilitet za djetetovu različitost i djetetove potrebe ne predstavlja nerazmjerni teret za vrtić, dok nerazmjerni teret podnosi samo dijete ukoliko je izloženo nesenzibiliziranoj okolini, neprihvatljivim postupcima i nepodržavajućoj klimi u dječjem kolektivu.

Naglašavamo da je suradnja s roditeljima djeteta s teškoćama neizostavan dio inkluzivne podrške djetetu s teškoćama u razvoju. Kroz ispitni postupak uočavamo sve učestaliju praksu predškolskih ustanova da se obraćaju centrima za socijalnu skrb ako ne ostvare zadovoljavajuću suradnju s roditeljima, odnosno ako imaju različite stavove o ostvarenju najboljeg interesa djeteta. Roditelji smatraju da njihova briga i skrb za dijete s teškoćama u razvoju nije upitna te da imaju pravo autonomno donositi odluke o liječenju i rehabilitacijskim postupcima za dijete.

Primjer iz prakse Ureda: Roditelji su se pritužili da se kroz dvije godine nije realizirao upis djeteta niti u jedan vrtić kojem su se obratili, a da ih je na kraju posljednji vrtić prijavio centru za socijalnu skrb zbog navodnog zanemarivanja djeteta. U ispitnom postupku zatražena su očitovanja od dvaju vrtića kojima

su se roditelji obratili, a iz kojih proizlazi da je razlog neuključivanja djeteta nesuradnja roditelja. Prvi vrtić je odgovorio da su uključili dijete nakon upisnog postupka, ali roditelji naknadno nisu dostavili potrebnu dokumentaciju nužnu za polazak djeteta u vrtić. Obvezna dokumentacija je Potvrda o obavljenom sistematskom zdravstvenom pregledu predškolskog djeteta koju izdaje odabrani doktor djeteta, a koju potvrdu roditelji nisu dostavili vrtiću niti nakon višekratnog upozoravanja. Isto tako, sukladno Programu zdravstvene zaštite, higijene i pravilne prehrane djece u dječjim vrtićima⁵ bez primljenih obveznih cijepljenja dijete se ne može upisati u vrtić. Vrtić je potom surađivao s nadležnom liječnicom koja je izvijestila da je dijete naručeno na prvo cijepljenje, ali roditelji se na zakazani termin nisu odazvali.

Naknadno, u sljedećoj pedagoškoj godini roditelji nisu niti predali zahtjev za upis u isti vrtić.

Centar za
socijalnu skrb –
pomoć ili kazna

⁵ „Narodne novine“, br. 105/02,55/06 i 121/07

Ove pedagoške godine zahtjev za upis predan je drugom vrtiću koji navodi da je dijete uključeno, te da su roditelji od strane stručnog tima savjetovani da je potrebno za dijete pribaviti određenu medicinsku dokumentaciju, budući da se radi o djetetu koje ima razvojne poteškoće. Mišljenje je vrtića da roditelji ove teškoće negiraju. Iz podneska navedenog vrtića također je navedeno da su roditelji savjetovani o potrebi poticanja razvoja djeteta prema razvojnim područjima, te da nema dokumentacije o tome da su pravovremeno reagirali i dijete uključili u sustavni rehabilitacijski tretman radi poticanja cjelokupnog razvoja. Stoga su o navedenim okolnostima obavijestili nadležni centar za socijalnu skrb.

Prema odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, u svim aktivnostima koje se odnose na djecu s teškoćama u razvoju prvenstveni značaj treba pridati najboljim interesima djeteta. Sukladno pozitivnim zakonskim propisima prvenstveno je pravo djeteta na zdravlje, zaštitu i sigurnost, kao i pravo na odgovarajuće inkluzivno obrazovanje. Predškolska ustanova sukladno zakonskim propisima dužna je stvarati primjerene uvjete za rast i razvoj svakog djeteta te dopunjavati obiteljski odgoj i uspostaviti djelatnu suradnju s roditeljima.

Sukladno navedenom, smatramo da je dječji vrtić postupio sukladno zakonskim obavezama i obavijestio nadležni centar za socijalnu skrb da dijete nije uključeno u postupke poticanja ranog razvoja djeteta, a što smatraju da jest najbolji interes djeteta s teškoćama u razvoju. Iz cjelokupne dokumentacije i uvida u slučaj zaključujemo da djetetu nije bio uskraćen pristup odgojno-obrazovnoj ustanovi, nego upis nije realiziran zbog činjenice da roditelji nisu za potrebe upisa dostavili dokumentaciju potrebnu za upis.

Primjer: Još tijekom 2017. godine pravobraniteljici se obratila majka djeteta s teškoćama u razvoju (poremećaj iz autističnog spektra) zbog nemogućnosti uključivanja djeteta u redovni vrtić u opsegu 2 puta tjedno (3 puta tjedno dijete je pohađalo Centar „Slava Raškaj“). Tada smo vrtiću **preporučili** neodgodivo uključivanje djeteta u vrtić, što je i učinjeno. U lipnju 2018. g. zaprimili smo uz novu pritužbu majke, ali i podnesak vrtića koji navodi da su se obratili centru za socijalnu skrb zbog nesuradnje majke i zaštite najboljeg interesa djeteta. Vrtić je stava da dijete treba ostati tri puta tjedno u programu Centra „Slava Raškaj“, dok majka smatra da u Centru treba biti 2 dana, a u vrtiću tri dana u tjednu. U ovom slučaju potrebno je utvrditi djetetovu dobrobit u kvalitetnom zadovoljavanju njegovih razvojnih potreba. Ovog trenutka osnovno je pitanje je li povećanje broja dana u vrtiću uz istovremeno smanjenje opsega i intenziteta rehabilitacijskog programa u Centru „Slava Raškaj“ u najboljem interesu djeteta te koje je oblike podrške potrebno osigurati kako bi se eventualno udovoljilo zahtjevu majke.

Radi utvrđivanja činjenica zatražili smo mišljenje rehabilitatora djeteta, Centra za odgoj i obrazovanje „Slava Raškaj“, koji predlaže odgodu polaska u osnovnu školu za jednu školsku godinu radi *nastavka rehabilitacijskog programa u predškolskom odjelu Centra u dosadašnjem intenzitetu*. Predlaže se i nastavak polaznja redovnog dječjeg vrtića, sve radi sustavnog poticanja djetetovog sveopćeg psihomotornog funkcioniranja. Treba uzeti u obzir i činjenicu da je dijete u godini prije polaska u školu te da treba unaprijediti dječakovu kompetentnost u vršnjačkim odnosima i zajedničkim aktivnostima. U individualnom programu rada potrebno je predvidjeti načine za poticanje i uključivanje dječaka u svakodnevne aktivnosti s vršnjacima u vrtićkoj skupini, pri čemu ponovno upućujemo na potrebu edukacije odgajatelja i suradnju s rehabilitatorom.

Sukladno važećim zakonskim propisima, pravo je roditelja da samostalno odlučuje o odgoju djeteta, a to se njegovo pravo može ograničiti samo na zakonom propisani način. Obveza roditelja je briga o prvenstvenom interesu djeteta – zdravlju djeteta (prema tome i briga za provođenje svih rehabilitacijskih postupaka), ali i potrebi djeteta za socijalizacijom u društvu vršnjaka.

Ako roditelj ne surađuje s djelatnicima vrtića, ne prihvaća sugestije stručnjaka i informacije o funkcioniranju djeteta ili ne osigurava djetetu **preporučene** specijalizirane rehabilitacijske postupke, svakako su se stekli uvjeti da dječji vrtić o svojim saznanjima obavijesti nadležni centar za socijalnu skrb, koji će dalje postupati sukladno svojim ovlaštenjima.

Međutim, istovremeno je potrebno da dječji vrtić djetetu s teškoćama u razvoju i roditelju pristupa prvenstveno afirmativno i u dobroj vjeri, s punim prihvaćanjem roditelja kao suradnika u pogledu brige za dijete.

Naglašavamo da svako dijete ima pravo na boravak u vrtiću na jednakoj osnovi kao i druga djeca, cijele pedagoške godine, a u dnevnom trajanju sukladno potrebama djeteta i roditelja, kao što je to omogućeno i svim drugih roditeljima djece koja nemaju zdravstvenih poteškoća. Vrtić je dužan utvrditi razvojne karakteristike djeteta sa svrhom osiguravanja odgovarajućeg programa i pristupa djetetu, a ne kako bi se temeljem utvrđenih odstupanja u razvoju djetetu ograničio boravak zbog unaprijed očekivanih poteškoća.

Stoga smo u konkretnom slučaju predložili da se održi zajednički sastanak stručnog tima predškolske ustanove, rehabilitatora, centra za socijalnu skrb i roditelja radi donošenja kvalitetne odluke o najboljem interesu djeteta te uspostavljanja konstruktivne međusobne suradnje i komunikacije o svim pitanjima koja se odnose na obiteljske okolnosti, djetetov boravak u dječjem vrtiću i nastavak rehabilitacijskih postupaka.

Iz prakse uočavamo da kvalitetna i suradnička komunikacija između roditelja i stručnjaka doprinosi kvalitetnijem izboru primjerenih oblika podrške djetetu s teškoćama u razvoju. Kada govorimo o propuštanju razumne prilagodbe kao obliku diskriminatornog postupanja, ne možemo dovoljno naglasiti da je u slučajevima na kojima smo radili uglavnom bila riječ o RAZUMNOM zahtjevu i RAZUMNOM rješenju do kojega se moglo doći najčešće uvažavajućom, suradničkom i konstruktivnom komunikacijom ustanove i roditelja. Posljedice izostanka konstruktivne komunikacije uglavnom su gubitak povjerenja i nepotrebno sukobljavanje.

*Diskriminacija i
razumna
prilagodba*

Primjer: Uredu se pritužio roditelj zbog diskriminacije djeteta sa zdravstvenim teškoćama u kojoj se navodi da vrtić ne dozvoljava korištenje sanitarnog čvora za djelatnike u kojem majka treba jednom za vrijeme boravka u vrtiću kateterizirati dijete koje ima neurogeni mjehur. Vrtić navodi da iz razloga što vodi računa o djetetovim potrebama i cjelovitom razvoju, na postupak kateterizacije i dilatacije ne gledaju kao na isključivo zdravstveni postupak, već rutinu koja je vezana uz intimnost i privatnost djeteta, utječe na djetetov razvoj slike o sebi i svom tijelu, stoga je itekako važan način na koji se obavlja i gdje se obavlja u cilju preveniranja anksioznosti, stresa i nelagode kod djeteta; stoga zaključno predlažu postupak kateterizacije provesti „u toplini djetetova doma“. Osim toga, vrtić navodi da nemaju odgovarajuću prostoriju u kojoj se može provoditi sterilna kateterizacija. Prema nalazu zdravstvene ustanove u kojoj se dijete liječi potvrđeno je da za kateterizaciju nije potrebno osigurati posebne uvjete, osim sanitarnog čvora („dijete treba mokriti u normalnom toaletu kao i sva ostala djeca“). Stoga je pravobraniteljica nakon razmatranja ovog slučaja dječjem vrtiću uputila mišljenje sljedećeg sadržaja:

„Na temelju dostavljene dokumentacije, pritužbe i očitovanja, te primjenjujući navedene zakonske odredbe pravobraniteljica za osobe s invaliditetom mišljenja je da u konkretnom slučaju dječji vrtić djetetu s teškoćama u razvoju ... zbog zdravstvenog stanja odnosno invaliditeta onemogućava pristup predškolskoj ustanovi na jednakoj osnovi s drugima. Neosiguravanjem prostora u kojem bi majka jednom dnevno za vrijeme boravka djeteta u vrtiću izvršila postupak kateterizacije, posredno se utječe na način i duljinu boravka djeteta u vrtiću“.

Nakon zaprimljenog mišljenja pravobraniteljice, vrtić je dostavio Uredu odgovor uz koji prilaže nalaz zavoda za javno zdravstvo u kojem se navodi da „...minimalni higijenski uvjeti potrebni za izvođenje kateterizacije u dječjem vrtiću su izdvojena prostorija koja osigurava izolaciju i diskreciju, umivaonik odnosno voda za pranje ruku i krevet/ležaj s podlogom koja se može dezinficirati prije i poslije kateterizacije uz osiguran sterilni pribor i dezinfekciona sredstva. Uvidom u prostor ovog vrtića nije nađena prostorija koja bi zadovoljavala ove osnovne uvjete....“. Uz to vrtić između ostalog navodi „...da je Dječjem vrtiću....najvažnija dobrobit djeteta, njegovo zdravlje i ostvarenje njegovih prava...“ te da moli instituciju pravobraniteljice za osobe s invaliditetom da razmotri sve aspekte situacije, jer danim Mišljenjem „...preuzima se odgovornost za zdravstveno stanje djeteta i moguće neželjene posljedice....“.

Od poliklinike u kojoj se dijete liječi zatražili smo još detaljniji opis postupka „čiste intermitentne kateterizacije“, kao što je to bilo i u ranijoj potvrdi i preporuci, ali sada se navodi i da je za postupak kateterizacije konkretnog djeteta „... potrebno oprati ruke prije postupka, dijete se kateterizira u stojećem stavu iznad školjke, kateter se nakon mokrenja odlaže u pakiranje u kojem je bio prvotno, oprati ruke nakon kateterizacije“. Iz navedenog Mišljenja vidljivo je da je za postupak kateterizacije djeteta u stvari potrebna: prostorija koja se može zatvoriti (izolacija i diskrecija); voda (za pranje ruku); WC školjka za mokrenje, te da nije potreban ležaj, jer se dijete kateterizira stojeći iznad školjke.

O činjenici da dijete ne leži prilikom kateterizacije majka je, prema vlastitom navodu, obavijestila stručni tim vrtića, ali iz dokumentacije koja nam je naknadno dostavljena nije razvidno je li o toj činjenici vrtić izvijestio i prilikom epidemiološkog izvida u vrtiću, budući da se u Nalazu zavoda za javno zdravstvo inzistira na ležaju koji dijete ne treba i ne koristi.

Stoga je na temelju svih ranije i naknadno dostavljenih izvješća i dokumentacije pravobraniteljica za osobe s invaliditetom na temelju čl. 9. st. 1. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, br. 107/07) i čl. 13. Zakona o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12) Dječjem vrtiću ponovo uputila **upozorenje** da „...vrtić diskriminira dijete s teškoćama u razvoju ... kada mu ne omogućava korištenje toaleta – sanitarnog čvora, WC-a i umivaonika radi postupka čiste intermitentne kateterizacije koji provodi majka djeteta.

Slijedom navedenog potrebno je majci djeteta ... osigurati uvjete za provođenje postupka kateterizacije u primjerenom prostoru dječjeg vrtića koji zadovoljava uvjet diskrecije, u kojem postoje WC-školjka i umivaonik.

Diskriminacija koju Vrtić čini opisana je u čl. 4. st. 2. (propuštanje razumne prilagodbe) Zakona o suzbijanju diskriminacije, a njezina osnova je invaliditet (čl. 1. st. 1. istog Zakona)“.

Unatoč pismenim potvrdama zdravstvene ustanove u kojoj se dijete liječi da nema zapreke njegovom boravku u vrtiću te unatoč opisanom postupku čiste intermitentne kateterizacije za koji nije potrebno osigurati sterilne uvjete, niti je potrebno osigurati krevet/ležaj, majci se nije omogućilo jednom dnevno provesti kateterizaciju u toaletu vrtića.

U konkretnom slučaju roditelj nije zahtijevao da osoblje vrtića provodi postupak kateterizacije, nego samo mogućnost korištenja toaleta, odnosno primjerenog prostora u kojem bi taj postupak jednom za vrijeme boravka provela majka. Odgovornost za način provođenja postupka kateterizacije snose roditelji koji postupak i provode i za njega su educirani.

U ovom slučaju donekle je uznemirujuća činjenica da je majka bila prisiljena obratiti se pravobraniteljici kako bi osigurala korištenje toaleta za dijete koje nuždu vrši na drukčiji način. Iako se mišljenje zdravstvene ustanove razlikuje od nalaza zavoda za javno zdravstvo koji uz obvezu osiguravanja privatnosti u WC-u i umivaonika nalaže osigurati i krevet/ležaj, sterilne rukavice, sterilni pribor i dezinfekcijska sredstva, vidljivo je da niti jednu od navedenih preporuka vrtić nije niti pokušao provesti, i nije poduzeo niti jednu aktivnost ili radnju u cilju osiguravanja takvih uvjeta, a što je prema pozitivnim zakonskim propisima dužan.

Osim toga, vrtić nije niti pokušao komunicirati s ustanovom u kojoj se dijete liječi, upoznati se s postupkom kateterizacije koju provodi majka dječaka, kompetencijama roditelja za provođenje navedenog postupka ili drugim eventualno spornim okolnostima (je li ili nije potreban ležaj/krevet). Nažalost, iako je vrtić u svojim očitovanjima u prvi plan isticao „brigu za zdravlje djeteta“, ipak ne nalazimo aktivnosti usmjerene na djelatnu suradnju s roditeljima djeteta i/ili djetetovim liječnicima radi dobivanja detaljnijih informacija o potrebama djeteta i pronalaženja primjerenog načina i mjesta za provođenje kateterizacije u vrtiću. Zabranom korištenja toaletnog prostora u vrtiću i vršenja nužde (koju u konkretnom slučaju zbog zdravstvenih poteškoća obavlja na drugačiji način – kateterizacijom), dijete treba prekidati uobičajeni boravak u vrtiću i aktivnosti u kojima sudjeluje. Time je dijete osnovom svojeg invaliditeta/zdravstvenog stanja stavljeno u nepovoljniji

Pravo djeteta
na boravak vs.
pravo roditelja
na dopust

položaj u odnosu na ostalu djecu kojoj je za vrijeme boravka u vrtiću omogućeno korištenje toaleta, odnosno zadovoljavanje njihovih fizioloških potreba. Nema nikakve dvojbe da osiguravanje odgovarajuće temperature prostora i privatnost ne predstavljaju nerazumno i preveliko opterećenje za predškolsku ustanovu. Ishod: nakon upozorenja zbog diskriminacije, vrtić je osigurao prostor za postupak kateterizacije. Navedeni primjer oslikava probleme koji nastaju zbog odsutnosti komunikacije roditelja i vrtića.

Problemi u suradnji mogu nastati i zbog krive predodžbe o potrebama djeteta s teškoćama ili nepoznavanja propisa koji definiraju ovlasti predškolske ustanove ili roditeljska prava i dužnosti.

Primjer: Uredu se obratio dječji vrtić iz Rijeke koji se obratio većem broju institucija za mišljenje vezano za zaštitu dobrobiti i interesa djece s težim smetnjama u razvoju, čiji su roditelji korisnici prava na dopust ili rad sa skraćenim radnim vremenom zbog njege djeteta s težim smetnjama u razvoju⁶, a istovremeno traže boravak djece u punom trajanju programa predškolskog odgoja. Vrtić smatra da je korištenje ovih prava roditelja u izravnoj koliziji s cjelodnevnom boravkom djeteta u vrtiću. Navode da je vrtić izložen pritiscima roditelja i prijetnjama tužbama nadležnim institucijama od strane roditelja koji koriste ova prava, a istovremeno žele cjelodnevni boravak za dijete.

Svoje mišljenje o ovom pitanju dostavili smo navedenoj predškolskoj ustanovi, Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje i Agenciji za odgoj i obrazovanje:

Zakonom o roditeljskim potporama⁷ utvrđeno je da jedan od roditelja djeteta s težim smetnjama u razvoju može koristiti pravo na rad s polovicom punog radnog vremena odnosno pravo na dopust do 8. godine djetetova života. Ova su prava ustanovljena radi zaštite materinstva/roditeljstva, njege novorođenog djeteta te usklađenja obiteljskog i poslovnog života roditelja. Koji od ovih oblika vremenske potpore će koristiti i hoće li pravo uopće koristiti, odlučuje roditelj djeteta s težim smetnjama u razvoju.

Pravilnikom o uvjetima i postupku za stjecanje prava zaposlenog roditelja ili samozaposlenog roditelja djeteta s težim smetnjama u razvoju na dopust ili na rad u skraćenom radnom vremenu radi njege djeteta⁸ propisani su uvjeti i postupak stjecanja prava zaposlenog roditelja ili samozaposlenog roditelja djeteta s težim smetnjama u razvoju na dopust ili prava na rad u skraćenom radnom vremenu radi njege djeteta. Smetnje u razvoju djeteta navedene su u čl. 2. st. 2. ovog Pravilnika, a pod težim smetnjama u razvoju podrazumijevaju se teža tjelesna ili mentalna oštećenja ili teže psihičke bolesti zbog kojih dijete ne može samostalno izvoditi aktivnosti primjerene djetetovoj dobi te ovisi o pomoći druge osobe.

Čl. 6. st. 2. određeno je da roditelj može ostvarivati ovo pravo ako dijete boravi u ustanovi socijalne skrbi, zdravstva ili prosvjete svakodnevno manje od 8 sati, što znači da korištenje prava roditelja nije u koliziji s boravkom djeteta s težim smetnjama u razvoju u ustanovi do 8 sati dnevno.

Gore navedeni propisi reguliraju prava zaposlenog ili samozaposlenog roditelja djeteta s težim smetnjama u razvoju, te sami po sebi ne utvrđuju najbolji interes djeteta u odnosu na boravak odnosno duljinu boravka djeteta u predškolskoj ili školskoj ustanovi, stoga ni na koji način navedeno pravo roditelja automatizmom ne isključuje pravo djeteta na određeni oblik odgoja i obrazovanja. Smatramo da najbolji interes djeteta s teškoćama u razvoju u odnosu na duljinu boravka u predškolskoj ustanovi nije moguće uopćeno stavljati u kontekst korištenja prava zaposlenog ili samozaposlenog roditelja, nego ga treba utvrđivati u svakom pojedinom slučaju, vodeći računa o sljedećem:

1. *Konvencija o pravima osoba s invaliditetom*, koja je po svojoj snazi iznad zakona RH, kao jedno od osnovnih načela navodi nediskriminaciju, puno i učinkovito sudjelovanje i uključivanje u društvo,

⁶ Temeljem Pravilnika o uvjetima i postupku za stjecanje prava zaposlenog roditelja ili samozaposlenog roditelja djeteta s težim smetnjama u razvoju na dopust ili na rad u skraćenom radnom vremenu radi njege djeteta, „Narodne novine“, br. 18/09.

⁷ „Narodne novine“, br. 85/08, 110/08, 34/11, 54/13, 152/14 i 59/17.

⁸ „Narodne novine“, br. 18/09.

poštivanje razlika i prihvaćanje invaliditeta kao dijela ljudske raznolikosti i čovječnosti, jednakost mogućnosti, pristupačnost te poštivanje razvojnih sposobnosti djece s teškoćama u razvoju. U području odgoja i obrazovanja, Konvencija obvezuje na ostvarenje ovog prava bez diskriminacije i na osnovi jednakih mogućnosti te nalaže uz ostalo i da djeca s teškoćama u razvoju dobiju potrebnu pomoć unutar općeg obrazovnog sustava, kako bi se olakšalo njihovo djelotvorno obrazovanje, te razumnu prilagodbu individualnim potrebama.

2. *Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe* („Narodne novine“, br. 63/08 i 90/10) opisuje način uključivanja djeteta s teškoćama u razvoju u programe odgoja i obrazovanja u predškolskoj ustanovi te propisuje da djeca s teškoćama u razvoju sukladno svojim sposobnostima, potrebama i interesima imaju pravo i na uključivanje u redovite, posebne te alternativne programe s ostalom djecom.

3. *Obiteljski zakon*⁹ ovlašćuje prvenstveno roditelja da štiti dobrobit djeteta, prema načelu prvenstvenog prava roditelja da skrbe o djetetu i dužnosti tijela da im pruža pomoć. Prema odredbama ovog Zakona roditelj je dužan čuvati i njegovati dijete i skrbiti za njegove potrebe, voditi brigu o životu i zdravlju djeteta i omogućiti mu korištenje mjera za unaprjeđenje, čuvanje i vraćanje zdravlja.

4. *Zakon o suzbijanju diskriminacije*¹⁰ zabranjuje svako postupanje, odredbu ili praksu kojom se osoba stavlja u nepovoljniji položaj po nekoj od osnova predviđenih Zakonom (invaliditet ili zdravstveno stanje djeteta) u odnosu na drugu osobu u usporedivoj situaciji, osim ako se ono može opravdati zakonitim ciljem te primjerenim i nužnim sredstvima. Propuštanje razumne prilagodbe jedan je od oblika diskriminacije, a predstavlja propust da se osobama s invaliditetom omogući korištenje javno dostupnih resursa prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjeran teret za onoga tko je to dužan omogućiti.

Iz svih navedenih zakonskih odredbi proizlazi prvenstveno pravo i obveza roditelja da skrbe o zdravlju, sigurnosti i dobrobiti djeteta, ali i obveza društva da obitelji osobe s invaliditetom pruži posebnu zaštitu i pomoć kako bi im se omogućilo davanje doprinosa punom i ravnopravnom uživanju prava osoba s invaliditetom. Obveza je svih pružiti podršku roditelju kako bi na najbolji mogući način mogao ispuniti svoje dužnosti prema djetetu, a to se njegovo pravo može ograničiti samo na zakonom propisani način.

Prema saznanjima ovog Ureda, roditelji se odlučuju na uključivanje djeteta u predškolsku ustanovu kada dijete rehabilitacijom/liječenjem razvije svoje sposobnosti, kada je kod djeteta postupno došlo do poboljšanja stanja i funkcioniranja u odnosu na ono utvrđeno u vrijeme ostvarivanja navedenih prava, te roditelj želi (a često mu to i specijalisti preporuče) uključiti dijete u vrtić, radi socijalizacije i iskustva učenja sa zdravom djecom. Ovo tim više što su često upravo zbog intenzivne rehabilitacije i medicinskih postupaka ova djeca „željna“ igre s vršnjacima, zbog djelomične izolacije od obične dnevne rutine kakvu imaju djeca bez teškoća. Osim toga, vrtići često skraćuju boravak djeteta u predškolskoj ustanovi samo zbog postojanja određene razvojne teškoće, čak i u slučajevima kada djetetov liječnik ili rehabilitator preporučuje boravak u vrtiću radi socijalizacije djeteta i interakcije s vršnjacima urednog razvoja te kada bi potrebni oblici podrške uključivanju djeteta s teškoćama u razvoju bili u granicama razumne prilagodbe.

Sukladno navedenom, ako je za boravak djeteta s teškoćama u razvoju potrebno osigurati dodatne uvjete sukladno specifičnim potrebama djeteta (npr. treći odgajatelj, stručni suradnik, edukacija djelatnika, prilagodba prostora i sl.), vrtić je dužan takve uvjete osigurati, uz pomoć svojeg osnivača. U osiguravanju inkluzivnih uvjeta i planiranju oblika podrške djetetu izuzetno je značajna edukacija djelatnika ustanove, kao i suradnja s roditeljima djeteta s teškoćama u razvoju te po potrebi i suradnja s djetetovim liječnicima i rehabilitatorima. Sve navedene aktivnosti i mjere imaju svrhu da se djetetu s teškoćama u razvoju u okvirima razumne prilagodbe omogući pravo na inkluzivni odgoj odnosno mogućnost boravka u vrtiću na jednakoj osnovi s drugom djecom.

⁹ „Narodne novine“, br. 130/15.

¹⁰ „Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12.

Stoga, ako predškolska ustanova smatra da postoji osnova za preispitivanje roditeljske skrbi roditelja koji ostvaruje pravo na dopust ili rad s polovicom punog radnog vremena zbog njege djeteta s težim smetnjama u razvoju, ona za to ima zakonske instrumente. Prema čl. 108. Obiteljskog zakona svatko je dužan obavijestiti centar za socijalnu skrb o kršenju djetetovih prava, stoga i predškolska ustanova ima dužnost obavijestiti nadležni centar za socijalnu skrb o svojim saznanjima o npr. zapuštanju djeteta, zanemarivanju zdravlja djeteta ili neprovođenju preporučenih stručnih postupaka i slično. Roditelju koji je ostvario pravo na dopust ili rad s polovicom punog radnog vremena zbog njege djeteta s težim smetnjama u razvoju trebalo bi pristupiti prvenstveno afirmativno i u dobroj vjeri, s punim prihvaćanjem roditelja kao suradnika u pogledu brige za dijete.

Pitanje asistenta u predškolskoj ustanovi nije zakonski regulirano u propisima iz predškolskog odgoja, međutim, u praksi se koristi. Uglavnom se kao podrška djetetu osigurava treći odgajatelj u skupini. Iako smo se ranijih godina intenzivnije zalagali za zakonodavne promjene u području predškolskog odgoja, one se u tom smislu nisu dogodile. O planiranim promjenama i stavovima u pogledu inkluzivne podrške u sustavu predškolskog odgoja bilo je riječi na sastanku koji je održan u Ministarstvu znanosti i obrazovanja 26.11.2018., na kojem je pomoćnica ministrice navela da u Godišnjem planu rada Ministarstva nije predviđena izmjena Zakona o predškolskom odgoju. Prijedlozi i promjene koje želimo unijeti u zakonodavni okvir za predškolski odgoj (pomoćnici) mogu se realizirati u okviru sadašnjih zakonodavnih rješenja, kao treći odgajatelj. Stručnjaci u području predškolskog odgoja stava su, a Ministarstvo ga podržava, da u ustanovama za predškolski odgoj nije primjereno omogućiti ulazak nestručnjaka, te se kod osnivača vrtića propagira da se kao podrška djeci s TURkoriste treći odgajatelji. Bojazan da je treći odgajatelj usmjeren na cijelu skupinu, a ne na dijete s teškoćama, otklanja se na takav način da za vrijeme boravka djeteta s TUR u vrtiću on isključivo pruža podršku tom djetetu, a ostatak vremena može raditi s drugom djecom u odgojnoj skupini.

Asistent u vrtiću

Što se tiče stručnog profila asistenta, on treba biti istovjetan onome koji je definiran za ostale djelatnike (Pravilnik o vrsti stručne spremlje stručnih djelatnika te vrsti i stupnju stručne spremlje ostalih djelatnika u dječjem vrtiću)¹¹, stoga je učestala praksa vrtića zapošljavanje dodatnog odgajatelja odnosno stručnog suradnika u okviru programa stručnog osposobljavanja bez zasnivanja radnog odnosa.

Zapošljavanje dodatnog odgajatelja ili stručnog suradnika, angažiranje djelatnika u programu stručnog osposobljavanja i dr., dužan je osigurati osnivač vrtića. Isto tako, osnivač vrtića će nakon uključivanja djeteta s teškoćama u razvoj zatražiti sufinanciranje programa javnih potreba od nadležnog Ministarstva i time osigurati dodatna sredstva za predškolsku ustanovu.

Kako bi se podržalo zapošljavanje potrebnog broja trećih odgajatelja, **preporuka** je da se oni osiguravaju i putem projekata i EU fondova putem natječaja namijenjenih angažiranju pomoćnika u nastavi, odnosno osiguravanju inkluzivne podrške u sustavu odgoja i obrazovanja. Tu se vidi rješenje i za manje, financijski slabije lokalne samouprave.

Informirani smo da je na razini EU od strane Europske komisije osnovana radna skupina za predškolski odgoj i ranu intervenciju te da je rana inkluzija u središtu interesa u sljedećem razdoblju.

Što se tiče DPS-a¹² i kriterija o broju djece u skupini, navodi se da su signali iz predškolskih ustanova dvojaki, traži se i povećanje i smanjenje broja djece u skupini u kojoj su djeca s teškoćama u razvoju, ali su čak brojniji zahtjevi da se standard poveća, kako bi bio što veći obuhvat djece u lokalnoj sredini. Na taj način bi se povećao postotak obuhvata predškolske djece u programima predškolskog odgoja, a putem projekata će se podržati rad vrtića u smjenama i povećati dostupnost smještaja. Ističe se razlika u gradskim i ruralnim sredinama; u istočnoj Hrvatskoj i ruralnim područjima situacija je daleko teža

¹¹ „Narodne novine“, br. 133/97.

¹² Državni pedagoški standard, „Narodne novine“, br. 63/08.

nego u ostalim područjima. Iako veliki gradovi imaju i veći broj predškolskih ustanova, ipak bi smanjenje standarda otežalo mogućnosti za uključivanje i obuhvat isto tako i velikog broja djece, jer već sada npr. u Splitu i Zagrebu nedostaju odgovarajući kapaciteti i nedovoljan je broj vrtića.

Izmjenama Zakona omogućilo se osnivanje vrtića i u drugim prostorima – školama i kod poslodavaca, podružnice se mogu osnovati svugdje, što je u skladu s demografskom politikom.

Što se tiče ostvarivanja prednosti kod upisa u vrtić, smatramo da su zakonske izmjene potrebne i u dijelu koji se odnosi na roditelje – osobe s invaliditetom. Povodom pritužbe majke čije dijete nije upisano u vrtić unatoč tomu što je otac djeteta zaposlen, a majka osoba s invaliditetom, ovisna o tuđoj pomoći dječjem vrtiću i njegovom osnivaču, uputili smo preporuku.

Prednost upisa
djeteta čiji je
roditelj OSI

Pravo prednosti pri upisu djeteta u vrtić regulirano je čl. 20. Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju¹³. Tom je odredbom navedeno koja djeca imaju pravo prednosti upisa u vrtić, a razmatranjem tih kategorija djece koja ostvaruju prednost vidljivo je da se radi o vulnerabilnim skupinama djece koje društvo posebno štiti kako zbog njihovog osobnog statusa (djeca s teškoćama u razvoju) ili obiteljskog statusa (dijete zaposlenog roditelja, samohranih roditelja, djeca uzeta na uzdržavanje i dr.). U zaštićenu kategoriju djece uključena su i djeca roditelja žrtava i invalida domovinskog rata, ali ne i djeca roditelja s invaliditetom nastalim izvan ratnih zbivanja, odnosno uzrokovanim rođenjem, bolešću, ozljedama i dr. Smatramo da je ta kategorija djece nepravедно izostavljena i onemogućena u ostvarivanju prava na prednost upisa u vrtić, čime je stavljena u nepovoljniji položaj u odnosu na druge osjetljive kategorije djece navedene ovim člankom.

Naime, socijalni model invaliditeta kojega definira Konvencija o pravima osoba s invaliditetom pretpostavlja obavezu društva da pruži svu moguću potporu osobama s invaliditetom u ravnopravnom uživanju svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na jednakoj osnovi s drugima.

Kada govori o zaštiti obitelji i roditeljstva, Konvencija izričito navodi:

„Uvjerene da je obitelj prirodna i temeljna skupna jedinica društva i da ima pravo na zaštitu društva i države, a da osobe s invaliditetom i članovi njihovih obitelji trebaju primiti potrebnu zaštitu i pomoć kako bi se obiteljima omogućilo davanje doprinosa punom i ravnopravnom uživanju prava osoba s invaliditetom... Države potpisnice će pružiti odgovarajuću pomoć osobama s invaliditetom u provedbi njihovih dužnosti u podizanju djece.“

Uzevši u obzir obvezu podržavanja roditeljstva osoba s invaliditetom, smatramo da je pogotovo ovu kategoriju djece potrebno posebno zaštititi, jer je roditeljima s invaliditetom nužna podrška u ispunjavanju roditeljske uloge. Roditelji s invaliditetom, ovisno o vrsti i stupnju njihovog invaliditeta, trebaju različite oblike pomoći i podrške u provedbi svojih dužnosti podizanja djece, pri čemu je uključivanje djeteta u dječji vrtić jedan od oblika podrške s obzirom na ulogu dječjih vrtića kao ustanova u kojima se provodi izvanobiteljski odgojno-obrazovni rad, njega i skrb o djeci predškolske dobi.

Roditelji s težim ili teškim tjelesnim invaliditetom, slijepi, gluhi i s drugim vrstama invaliditeta trebaju podršku u podizanju djeteta, primjerice u poticanju učenja, razvoja govora, socijalizaciji, te je u tom smislu prioritetan interes djeteta da u dijelu dana boravi u predškolskoj instituciji čija je zadaća nadopuniti roditeljski odgoj.

Međutim, kako bi ovo pravo bilo dostupno svim roditeljima s invaliditetom kojima je ono potrebno, nužno je definirati prednost kod upisa i ove kategorije djece. Kao kriterij za ostvarivanje prednosti može se uzeti postojanje određenog stupnja (težeg ili teškog) invaliditeta jednog od roditelja, utvrđenog temeljem važećeg nalaza Jedinstvenog tijela vještačenja. Ovakva zakonska odredba predstavljala bi ujedno i usklađivanje nacionalnog zakonodavstva s gore citiranom Konvencijom, što je obveza RH.

¹³ „Narodne novine“, br. 10/97, 107/07 i 94/13.

Stoga smo **preporučili Ministarstvu znanosti i obrazovanja** da u tom smislu izmijeni i odredbu čl. 20. Zakona o predškolskom odgoju. Ministarstvo se na preporuku očitovalo na takav način da i prije izmjene ove zakonske odredbe osnivači predškolskih ustanova ničim nisu ograničeni u definiranju kriterija prednosti za upis u vrtić, pa i kategorije djece čiji su roditelji osobe s invaliditetom. Na spomenutom sastanku dogovoreno je da će Ministarstvo znanosti i obrazovanja uputiti **preporuku** svim predškolskim ustanovama da o takvim roditeljima i djeci također vode računa prilikom formiranja upisnih lista.

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratilo se i nekoliko predškolskih ustanova ukazujući na velik problem koji im se pojavljuje u organizaciji rada zbog velikog broja djece s teškoćama u razvoju, a kojima zbog uvjeta u vrtiću ne mogu osigurati primjerenu podršku. Njihovo obraćanje ovom Uredu razumijemo kao dokaz osjetljivosti za specifične potrebe i položaj djeteta s teškoćama u razvoju te odgovornosti za zadovoljavanje djetetovih potreba, ali i kao određeni vapaj za podrškom sustava. Vrtići uglavnom navode da nemaju stručni tim, niti posebne odgojne skupine te da im je u radu s djecom s teškoćama potreban asistent, stručna služba i edukacija.

Vrtići u
problemu

Naglašavali smo da asistent nije jedina mogućnost podrške odgojnoj inkluziji djeteta s teškoćama u razvoju. Dječji vrtić treba planirati i osigurati podršku koja je najprimjerenija potrebama pojedinog djeteta, u okviru vlastitih resursa sukladno odredbama DPS-a – manji broj djece u odgojnoj skupini, primjereni individualizirani program boravka u vrtiću, intenzivna podrška stručnih suradnika. Djetetu se kao podrška inkluziji može osigurati dodatni odgajatelj, a djelatnicima vrtića u radu mogu pomoći savjetnici i mobilni tim Agencije za odgoj i obrazovanje i drugi. Kao podršku inkluziji djeteta s teškoćama u razvoju ovaj Ured često **preporučuje** ostvarivanje prava na integraciju iz sustava socijalne skrbi, ako za takvu uslugu postoje odgovarajući pružatelji.

Neosiguravanje asistenta ne može biti prepreka djetetovom uključivanju, a ukoliko je prisutnost asistenta njegov najbolji interes, onda su dječji vrtić, odnosno njegov osnivač dužni osigurati i takav oblik podrške djetetu. Ministarstvo također smatra da se u većoj mjeri treba i može zapošljavati pomoćni radnik za njegu, koji bi zajedno s medicinskom sestrom koja je obvezni kadar u predškolskim ustanovama predstavljao također kvalitetnu podršku djeci s teškoćama u vrtićima.

Analiza pristupačnosti, kvalitete, kapaciteta i financiranja sustava ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja u RH¹⁴ daje pregled dostupnosti, kvalitete i udjela izdataka u proračunu JLS za predškolski odgoj, te daje zaključak da je zbog regionalnih razlika potrebno osigurati jasan zakonodavni i fiskalni okvir djelovanja kako bi svako dijete bilo ravnopravno u pristupu uslugama ranog odgoja i obrazovanja.

18.2. OSNOVNOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

U školskoj godini 2017./2018. osnovnoškolski odgoj i obrazovanje ostvarivalo se u 905 osnovnih škola s redovitim i posebnim programima za djecu s teškoćama. Od toga je 10 ustanova u kojima se provodi osnovnoškolski odgoj i obrazovanje u sustavu Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku i jedna ustanova u sustavu Ministarstva zdravstva. Osnivači 97% osnovnih škola s redovitim i posebnim programima za djecu s teškoćama u razvoju su jedinice lokalne i regionalne samouprave.

U skladu s propisima, osnovnoškolski odgoj i obrazovanje obvezni su za svako dijete u dobi od 6,5 do 15 godina života, a za djecu s većim teškoćama u razvoju do navršene 21 godine života.

Vrste teškoća, primjeren program školovanja i primjeren oblik pomoći za pojedinog učenika s teškoćama u razvoju utvrđuje stručno povjerenstvo nadležno za utvrđivanje psihofizičkog stanja djeteta u uredu državne uprave u županiji nadležnom za poslove obrazovanja odnosno Gradskome uredu Grada Zagreba nadležnom za poslove obrazovanja.

¹⁴ Ivana Dobrotić, Teo Marković, Valentina Menger, Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, 2018.

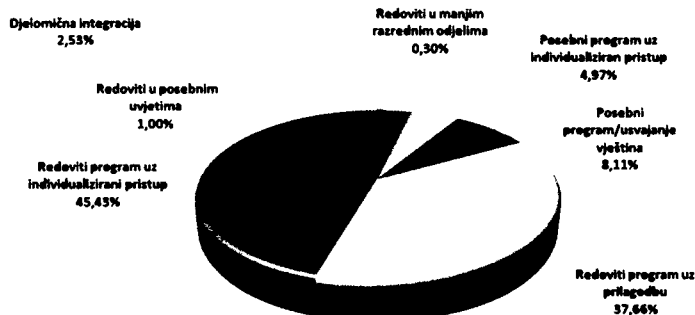

Programska potpora obuhvaća različite vrste primjerenih programa odgoja i obrazovanja, dodatne odgojno-obrazovne i rehabilitacijske programe te privremene oblike odgoja i obrazovanja koji se provode u školama i drugim javnim ustanovama koje provode djelatnost odgoja i obrazovanja (sukladno Mreži školskih ustanova ili uz suglasnost ministarstva nadležnog za obrazovanje). Primjereni program odgoja i obrazovanja jest nastavni plan i program i/ili kurikulum koji omogućava odgojno-obrazovno napredovanje učenika poštujući specifičnosti njegove utvrđene teškoće, specifičnosti njegova funkcioniranja i njegove odgojno-obrazovne potrebe.

U osnovnim školama s redovitim i posebnim programima nastavu je pohađalo **23.627** učenika s teškoćama u razvoju (**7,37%** učenika osnovnih škola). Najviše učenika s teškoćama u razvoju (**19.933; 84,39%**) pohađa nastavu po redovitom programu i to u posebnim uvjetima (**236; 1%**), u manjim razrednim odjelima (**71; 0,3%**) ili je integrirano u redovite razredne odjele te se školuje po redovitom programu uz individualizirane postupke (**10.733** učenika ili **45,43%** učenika s teškoćama) i redoviti program uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke (**8.899** učenika ili **33,76%** učenika s teškoćama). (Izvor: Podaci MZO, 2018.)

Statistika

Grafikon 9. Učenici s teškoćama u razvoju prema obliku i programima školovanja.¹⁵

Iz grafikona je vidljivo da najveći broj učenika s teškoćama u razvoju pohađa redoviti program uz individualizirani pristup, te redoviti program uz prilagodbu (83% učenika s TUR).

Osim redovitog programa u kojem su učenici uključeni u redovite razredne odjele, dio učenika pohađao je osnovnoškolski odgoj i obrazovanje po redovitom programu u posebnim uvjetima, tj. u ustanovama koje učenicima omogućuju svladavanje redovitog programa uz pomoć posebnih oblika i metoda rada prema njihovim sposobnostima. Navedeni oblik nastave provodi se u Centru za odgoj i obrazovanje „Slava Raškaj“ u Zagrebu, Poliklinici za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG i Centru za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“, a u njega je bilo uključeno 236 učenika (1,0 % učenika s teškoćama, odnosno 0,37% učenika osnovne škole).

Od sustava odgoja i obrazovanja očekujemo postizanje jedinog cilja, a to je uključivo obrazovanje u kojem se djeca s teškoćama u razvoju obrazuju zajedno sa svojim vršnjacima, a ne odvojeno. Odvojenim obrazovanjem započinje se odvajanje osoba s invaliditetom iz zajednice koje je kasnije teško pa i nemoguće prevladati drugim mjerama. Unatoč do sada ostvarenom napretku, još uvijek pred nama stoje izazovi koje trebamo prevladati. Prema pritužbama koje zaprimamo, a one su pokazatelj nedostataka u sustavu obrazovanja, upravo nam nedostaje obrazovni sustav prihvatljiv za sve – za svakog učenika, neovisno o osobinama, vrsti invaliditeta ili jeziku kojim komunicira. Uključivost podrazumijeva da je obrazovanje dostupno, pristupačno i prilagodljivo potrebama svakog pojedinog učenika. Ne samo programi i metode rada, nego i cjelokupna infrastruktura sustava obrazovanja (tu se misli na manje razrede, stručne timove u

„Škola za sve“

¹⁵ Ministarstvo znanosti i obrazovanja, izvješće o sustavu odgoja i obrazovanja u 2018.

školama i vrtićima, prilagođeni prijevoz, didaktiku i asistivnu tehnologiju, arhitektonske prilagodbe i dr.). Posebno je važno obrazovanje sadašnjih i budućih nastavnika za rad s djecom s različitim karakteristikama.

Prema podacima Agencije za odgoj i obrazovanje, u 2018. godini Agencija je organizirala 101 stručni skup koji se odnosio na integraciju učenika s teškoćama u redoviti odgojno-obrazovni sustav, a na stručnim skupovima prisustvovala su 6623 odgojno-obrazovna radnika. Uz navedeno, Agencija u suradnji s renomiranim i specijaliziranim institucijama pruža savjetodavnu i stručnu pomoć odgojno-obrazovnim ustanovama, posjetom mobilnih timova prema posebnom dogovoru s ustanovama. U suradnji sa stručnjacima tih institucija Agencija je provela 71 stručno-savjetodavni posjet s ciljem pružanja cjelovite stručno-savjetodavne pomoći i potpore školama pri traženju rješenja za konkretne probleme u učenju i poučavanju učenika s teškoćama u razvoju. Uz stručno-savjetodavne posjete, Agencija je provela 32 stručno-pedagoška nadzora u ustanovama obrazovanja, od čega 1 u predškolskoj ustanovi, 26 u osnovnim školama i 5 nadzora u srednjim školama. Smatramo da je pružanje stručne i savjetodavne pomoći potrebno regulirati određenim protokolom, prema kojem bi svaka obrazovna ustanova imala obavezu zatražiti savjetodavni posjet prije ili neposredno nakon uključivanja djeteta/učenika s teškoćama u razvoju.

Unutar odgojno-obrazovnog procesa treba u potpunosti prilagoditi način poučavanja, promijeniti tradicionalne standardne načine provjere znanja, prilagoditi nastavne materijale za učenje. Treba se puno više angažirati za razvoj i primjenu alata za komunikaciju – asistivnu tehnologiju, te izgraditi sustav podrške kroz primjenu tehnologije, raditi na razvoju univerzalnog dizajna.

Promijeniti pristupe i načine poučavanja

Ured UNICEF-a za Republiku Hrvatsku u razdoblju listopad 2016. – rujan 2018. provodio je program *Izgradnja nacionalnih kapaciteta za primjenu potpomognute komunikacije kao metode rane intervencije za djecu s razvojnim odstupanjima/teškoćama od 0 do 8 godine* s ciljem uvođenja podrške koja podrazumijeva usluge potpomognute komunikacije i asistivne tehnologije u RH¹⁶.

Još uvijek nam u sustavu odgoja i obrazovanja nedostaju educirani nastavnici i odgajatelji za pitanja invaliditeta, a trebali bi biti otvoreni i za zapošljavanje nastavnika s invaliditetom. Bez kontinuirane edukacije nastavnog osoblja nema uključivog obrazovanja. Edukacija odgajatelja i nastavnika treba se temeljiti na modelu invaliditeta koji se temelji na ljudskim pravima i uključivati praktičnu pomoć i podršku u individualiziranju nastave, prakticiranju različitih stilova učenja i razumijevanja jedinstvenosti svakog djeteta.

Praktična edukacija

Ključno je kod razumijevanja invaliditeta u kontekstu ljudskih prava upravo to, da uključivo obrazovanje polazi od potreba učenika s invaliditetom i podrazumijeva obavezu sustava da učeniku omogući ravnopravno i učinkovito sudjelovanje. Sustav se prilagođava učeniku, a ne učenik sustavu.

Kultura raznolikosti

Kurikularna reforma će biti uspješna ako u praksi osigura upravo ovakav pristup. Obveza je države graditi kulturu raznolikosti, sudjelovanja i uključenosti, ukidanja stereotipa i predrasuda jer su oni također prepreka za ostvarivanje uključivog obrazovanja u kojemu ima mjesta za svakog učenika.

¹⁶ UNICEF, Preporuke za unaprjeđenje usluga i pristupa potpomognutoj komunikaciji i asistivnoj tehnologiji za najmlađu djecu, Nacrt, 2018.

U okviru Kurikularne reforme za učenike s teškoćama u razvoju donesen je *Okvir za poticanje i prilagodbu iskustava učenja te vrednovanje postignuća djece i učenika s teškoćama* (dalje: Okvir) kojim se određuju kurikulumski aspekti odgoja i obrazovanja djece i učenika s teškoćama te čini osnovu za primjenu svih nacionalnih kurikuluma, područja kurikuluma, kurikuluma nastavnih predmeta i kurikuluma međupredmetnih tema kod djece/učenika s teškoćama.

Kurikularna
reforma

Okvir stavlja dijete i učenika u središte odgojno-obrazovnog procesa. Prema ovome, kurikularna reforma za učenike s teškoćama u razvoju naglašava upravo uključivo obrazovanje kojega nema i ne može biti ako u središtu naše pažnje nije DIJETE, kojemu se sve prilagođava. Predviđa se i osobni kurikulum za dijete s teškoćama u razvoju kojim se određuju obrazovne potrebe i planira individualna podrška za učenika (prilagodba sadržaja, materijala, metoda poučavanja, tempa učenja, oblici podrške, obrazovni ishodi, oblici vrednovanja i dr.). To je nešto što djelomično imamo i sada u pravilnicima o školovanju učenika s teškoćama u razvoju, ali ponovno u praksi nailazimo na zapreke ostvarenju ovih načela. Na to ukazuju najčešće pritužbe roditelja, prvenstveno ako dijete nije ostvarilo potporu pomoćnika u nastavi ili nije izrađen individualni odgojno-obrazovni program za dijete.

Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima (u daljnjem tekstu Pravilnik) donesen je u studenom 2018. godine¹⁷ te konačno formalizirao jedan oblik podrške koji se niz godina osiguravao putem projekata, prema kriterijima definiranim projektom ili odlukom lokalnih samouprava. Donošenjem Pravilnika definirani su ujednačeni i jasni kriteriji, te on kao takav predstavlja dobro polazište i za bolje razumijevanje značenja, uloge i svrhe ovakve potpore za učenika.

Pomoćnik
u nastavi

Angažiranje pomoćnika u nastavi jest oblik razumne prilagodbe individualnim potrebama pojedinog učenika (što znači da učenici s istom vrstom invaliditeta ne trebaju nužno istu vrstu potpore u obrazovnom procesu). Pomoćnika u nastavi obrazovna ustanova osigurava kada ostali oblici potpore nisu dovoljni; pomoćnici su dio sustava obrazovanja koji je za njega i odgovoran, oni nisu nositelji nastavnoga procesa, već na nastavi obavljaju poslove koji su programom rada definirani, a učeniku potrebni, a koji izrađuje stručni suradnik škole – koordinator, a s programom rada trebaju biti upoznati i roditelji učenika.

Za kvalitetu ovog oblika podrške važni su edukacija i iskustvo pomoćnika u nastavi, ali i kvalitetan rad koordinatora, nastavnika i stručnog suradnika u izboru, pripremi i praćenju rada pomoćnika. Neizostavna je i suradnja s učenikom i njegovim roditeljima u planiranju i praćenju rada pomoćnika/stručnog komunikacijskog posrednika, što je i definirano Pravilnikom. Definiranjem ovog oblika podrške kroz navedeni Pravilnik ostvarene su pretpostavke za djelotvorno obrazovanje i razumnu prilagodbu djetetovim potrebama.

Ocjenjujemo da su slabe točke Pravilnika u odredbama koje se odnose na način uključivanja pomoćnika/stručnog komunikacijskog posrednika (administrativne procedure i trajanje postupka za uključivanje pomoćnika), različiti izvori sredstava za financiranje plaća kao i kratkotrajnost ugovora (kraj nastavne godine). Smatramo da će ograničenje ugovora na jednu nastavnu godinu te neujednačenost u visini naknade dugoročno doprinijeti intenzivnoj fluktuaciji i negativnoj selekciji izvršitelja, a samim time utjecati i na kvalitetu ovog oblika sustavne podrške inkluzivnom obrazovanju.

Mišljenja smo da podrška pomoćnika u nastavi nije jedini, već je samo **jedan od oblika podrške** inkluzivnom obrazovanju. Učenici s teškoćama u razvoju ovaj oblik podrške trebaju dobiti u obimu i na način koji će u najvećoj mogućoj mjeri omogućiti djetetu da u nastavi sudjeluju samostalno, jednako kao i druga djeca, bez prisutnosti roditelja ili drugih odraslih osoba, što konačno dovodi do njihove socijalizacije i emancipacije.

¹⁷ Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima, „Narodne novine“, br. 102/18.

U određenom broju slučajeva nakon provedenog ispitnog postupka utvrdili smo da se programskom prilagodbom uz izrađen individualni odgojno-obrazovni program mogu zadovoljiti obrazovne potrebe djeteta i bez podrške pomoćnika. Najčešće je potrebno razumno se prilagoditi potrebama djeteta uz jednostavne preinake okruženja i organizacije nastave.

O tome govori **primjer** o učenici koja boluje od bulozneepidermolize i potrebna joj je zaštita od ozljeda i fizičkih podražaja, te su roditelji zatražili da se nastava za njezin razred održava u jednoj učionici, kako bi se u najvećoj mogućoj mjeri izbjeglo ozljeđivanje prilikom kretanja po hodnicima, nastanak rana i posljedično velikih bolova, pogoršanje zdravstvenog stanja, izostajanje s nastave i drugo. U privitku smo zaprimili i medicinsku dokumentaciju te preporuke dvoje liječnika da se za učenicu osigura školovanje u jednoj učionici te da je nužno što manje je izlagati tjelesnim traumama. Uz podnesak priložen je i odgovor osnovne škole na zamolbu roditelja, u kojem se u bitnome navodi sljedeće:

Zaštita zdravlja
i propuštanje
razumne
prilagodbe

- kabinetska nastava je u ovoj školi organizirana od 1973. godine
- ravnateljica i pedagoginja su na osnovi medicinske dokumentacije i svjesne zdravstvenih tegoba zaključile da bi učenici boravak u školi olakšao pomoćnik u nastavi, te su navedene i aktivnosti koje bi provodio pomoćnik (vađenje knjiga na satu, zapisivanje, sigurnije kretanje kroz školu, boravak s djetetom u ambulanti...)
- Škola će se potruditi da njezin razred nastavu ima što više na jednom traktu... kako bi učenica u najmanjem mogućem obliku mijenjala učionice.

Pritužbu roditelja ocijenili smo opravdanom, te smo **Školi uputili preporuku** da se učenici osigura razumna prilagodba individualnim potrebama osiguravanjem nastave u jednoj učionici, radi zaštite zdravlja i time osiguravanja njezinog najboljeg interesa te ostvarivanja prava na obrazovanje na jednakoj osnovi s drugima. Ističemo da predložena podrška pomoćnika u nastavi u konkretnom slučaju nije odgovarajuća, roditelji je nisu tražili niti su je predlagali djetetovi liječnici, stoga se ne može smatrati *učinkovitom* mjerom potpore. Smatramo da bi nametanje pomoćnika u nastavi u ovom slučaju moglo biti motivirano potrebom da se učenica prilagodi ustaljenom načinu rada Škole, umjesto obratno, a istovremeno nepotrebno ističe djetetovu različitost u odnosu na druge učenike.

Kada govori o pravu na uključivo obrazovanje, UN Odbor za prava osoba s invaliditetom navodi da se definicija onoga što je razmjerno nužno razlikuje ovisno o kontekstu, te da različitim učenicima s teškoćama u razvoju treba različita prilagodba. Kako bi se osiguralo da je prilagodba u skladu s potrebama, zahtjevima, voljom, željama i odabirom učenika potrebno je da obrazovne ustanove, učenici s invaliditetom, njihovi roditelji, stručnjaci i drugi međusobno komuniciraju.

Različiti učenici –
različita
prilagodba

Iz predmeta je vidljivo da je komunikacija roditelja i Škole formalna i jednostrana, odvija se pismenim putem, nije vidljivo da se Škola u traženju odgovarajućih rješenja konzultirala s roditeljima, stručnjacima, djetetovim liječnicima ili prosvjetnim savjetnicima. U konkretnom slučaju traženje da se nastava za razred koji pohađa učenica organizira u jednoj učionici u granicama je pravnog standarda razumne prilagodbe, čime bi se za sada u najvećoj mogućoj mjeri izbjeglo pogoršanje njezinog zdravstvenog stanja te osigurali isti uvjeti školovanja koje imaju i drugi učenici, a to je – prisustvovati nastavi bez opasnosti po zdravlje.

Ishod: Roditelji su zbog trajno narušenog povjerenja u Školu dijete ispisali i upisali u drugu osnovnu školu!

Primjer: Sljedeća pritužba seodnosi se na razumnu prilagodbu na testiranju za upis u I. razred osnovne škole. Roditelji se pritužuju na prijedlog Stručnog povjerenstva za utvrđivanje psihofizičkog stanja djeteta u postupku određivanja primjerenog programa školovanja i primjerenih oblika pomoći tijekom školovanja. Iako su Stručnom povjerenstvu predočene specifičnosti djeteta, činjenica da dijete, iako neverbalno, uspostavlja komunikaciju alternativnim načinima i upotrebom komunikacijske tehnologije, sugestije roditelja u vezi

Razumna
prilagodba upisne
tehnologije

prilagodbe testiranja nisu uvažene, te su posljedično ostale neprepoznate i neutvrđene djetetove stvarne sposobnosti. Odluka o programu obrazovanja, prema mišljenju roditelja, temeljila se isključivo na djetetovim teškoćama (spektar autizma), ne uzimajući u obzir djetetove stvarne potencijale, sposobnosti i pozitivne strane, niti druge okolnosti obitelji (udaljenost škole i kuće, motivaciju roditelja za podršku djetetu i sl.). Roditelji smatraju da bi primjereni oblik školovanja njihovog djeteta bilo školovanje u obližnjoj redovnoj osnovnoj školi po redovnom programu uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke u posebnom razrednom odjelu škole. Ured za obrazovanje odredio je učeniku obrazovanje po posebnom programu u posebnom razrednom odjelu, te bi prema takvom rješenju dijete trebalo pohađati školu koja je od adrese stanovanja obitelji udaljena više od 20 km.

Prigovor roditelja smatramo opravdanim, te je **Ministarstvu znanosti i obrazovanja upućena preporuka** da preispita prvostupanjsku odluku Stručnog povjerenstva za utvrđivanje psihofizičkog stanja djeteta i donese odluku kojom se u najvećoj mogućoj mjeri podržava njegovo pravo na inkluzivno obrazovanje. Kako bi se ostvario najbolji interes djeteta i osiguralo inkluzivno obrazovanje, to između ostalog znači i da sve provjere (znanja) trebaju biti fleksibilne i individualizirane, prema potrebama djeteta, uz razumnu prilagodbu i potrebnu podršku. U inkluzivnom obrazovnom okruženju nema mjesta unaprijed definiranim negativnim pretpostavkama o potencijalu učenika. Mišljenje stručnog povjerenstva za utvrđivanje psihofizičkog stanja djece ne smije se temeljiti isključivo na dijagnozi niti na rezultatima standardiziranih testova i provjera znanja, pogotovo ukoliko je provedena standardiziranim načinima bez upotrebe asistivne tehnologije koju dijete koristi.

Ishod: Ministarstvo je poništilo prvostupanjsko rješenje o određivanju oblika školovanja.

Potaknuti medijskim napisima o slučaju djevojčice za koju škola u koju je upućena nije imala informaciju o njezinom dolasku, ali i prijedlozima pojedinih roditeljskih inicijativa, Ministarstvu obrazovanja uputili smo preporuku za izmjenom prakse i propisa koji uređuju upis učenika s teškoćama u razvoju u prvi razred osnovne škole.

**Termini i postupak
upisa u I. razred
učenika s TUR**

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je vezano uz problematiku upisa u I. razred i određivanja oblika školovanja za učenike s teškoćama u razvoju i ranije zaprimala pritužbe u odnosu na rokove za donošenje rješenja o primjerenom programu školovanja. Naime, ako roditelj nije do početka školske godine zaprimio pravomoćno rješenje o primjerenom programu školovanja, učenik se sukladno navedenom Pravilniku upisuje u školu prema upisnom području.

Prema sadašnjim odredbama Pravilnika o postupku utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta, učenika te sastavu stručnih povjerenstava,¹⁸ postupak upisa djeteta u I. razred osnovne škole u smislu rokova uređen je između ostalog na sljedeći način:

- Ured utvrđuje popis djece, školskih obveznika i dostavlja ga Stručnom povjerenstvu škole do 1. ožujka tekuće godine.
- Postupak utvrđivanja psihofizičkog stanja djece radi upisa u prvi razred osnovne škole provodi se u osnovnoj školi kojoj dijete pripada prema upisnom području u razdoblju od 31. ožujka do 15. lipnja.
- Ako rješenje nije doneseno do 31. kolovoza tekuće godine za dijete koje se upisuje u prvi razred osnovne škole, dijete se do donošenja rješenja upisuje u redoviti program.
- Na rješenje iz stavka 2. ovoga članka roditelj ima pravo žalbe ministarstvu nadležnom za obrazovanje (u daljnjem tekstu: Ministarstvo) putem Ureda.

Pravo na pritužbu i mehanizme pravne zaštite u području odgoja i obrazovanja jedna je od odrednica inkluzivnog obrazovanja. Potrebno je računati s pravom roditelja na korištenje pravnih lijekova u određivanju rokova potrebnih za upis učenika s teškoćama u razvoju. Prema gore navedenim odredbama proizlazi da ukoliko drugostupanjski postupak nije dovršen do početka školske godine, učenik se upisuje u školu prema upisnom području, a ukoliko žalba roditelja nije prihvaćena, učenik treba u toku školske godine mijenjati školu, razred, sredinu u kojoj je započeo školovanje.

¹⁸ „Narodne novine“, br. 67/14.

Smatramo da propis kojim se uređuje proces određivanja primjerenog programa školovanja i upis u I. razred treba osigurati da će učenik s teškoćama u razvoju odnosno njegov roditelj i obrazovne ustanove *prije početka školovanja* imati *pravomoćnu odluku* o školi i programu koji će pohađati.

Mišljenja smo da je za kvalitetno uključivo obrazovanje potrebna *pravodobna* priprema škole, djeteta i roditelja, te da početak takve pripreme treba i kroz zakonsku regulativu definirati odmah nakon završetka tekuće školske godine. Ovo znači da bi cjelokupni proces upisa u osnovnu školu za učenike s teškoćama u razvoju trebao započeti daleko prije 1. ožujka, i obvezno treba uključiti i predškolske ustanove koje raspolažu podacima o djeci s teškoćama u razvoju.

Dugotrajnost postupka određivanja oblika školovanja utječe i na pravodobno planiranje i osiguravanje podrške, posebno pomoćnika u nastavi. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom smatra da je upis u I. razred učenika s teškoćama u razvoju potrebno dovršiti što prije, kako bi sve pripreme za upis, uključujući i upoznavanje škole koju će učenik pohađati s djetetovim potrebama, pa i potrebom za pomoćnikom u nastavi, bile izvršene prije početka ili odmah s početkom nastavne godine u kojoj započinje školovanje.

Ministarstvu za obrazovanje preporučili smo da do odgovarajuće izmjene propisa sve urede državne uprave potakne na posebnu pozornost u postupcima upisa učenika s teškoćama u razvoju, prvenstveno na pravodobnost u svim fazama postupka, te na informiranje roditelja o tijeku postupka upisa djeteta u školu.

Prijevoz i pratnja

Određeni broj pritužbi zaprimili smo i vezano za osiguravanje prijevoza učenika u školu. Prema propisima koji reguliraju odgoj i obrazovanje, definirano je da se prijevoz u osnovnu školu osigurava za sve učenike s teškoćama u razvoju bez obzira na udaljenost od škole, a osigurava se i pratitelj učenika kada je on nužan zbog vrste i stupnja teškoće.

Obveza je svih osiguravanje sigurnosti za učenika s teškoćama u razvoju s obzirom na učenikove zdravstvene poteškoće koje predstavljaju potencijalni rizik, stoga je potrebno osigurati asistenciju i pratnju ako je to u skladu s navedenim liječničkim mišljenjem i potrebama učenika. Također, preporučuje se i dogovor Škole i roditelja učenika o svim okolnostima i elementima prijevoza.

Primjer: Zanimljivo je obraćanje profesorice jedne srednje škole u vezi putovanja učenika s teškoćama u razvoju u zemlje EU. Imenovana se obratila jer je u organizaciji putovanja u Madrid u sklopu projekta „Tolerancija“ naišla na otpor, nerazumijevanje i nesuradnju kolega kada je u sklopu projekta trebao putovati i učenik s teškoćama u razvoju. Uglavnom su je upozoravali na moguću odgovornost, a posebno njegovu „specifičnost“, pa čak i odbili dati relevantne informacije o učeniku. Iako je roditelj učenika dao suglasnost za takvo putovanje, ipak se radilo o učeniku s određenim osobinama i osobnosti koja zahtijeva dodatnu pažnju (opisuje elemente njegove osobnosti, izbjegavanje društva, strahove), što može zahtijevati posebnu pažnju, drugačiji pristup, dodatnu osobu u pratnji, podršku vršnjaka i slično. Svjesna svih okolnosti, profesorica je bila odlučna omogućiti ovom učeniku putovanje, budući da je za to ispunio potrebne uvjete, smatrajući da je pravo učenika s teškoćama sudjelovati u svim aktivnostima na jednakoj osnovi, ali se želi prethodno informirati postoje li u tom smislu bilo kakve zapreke. Profesorici smo dostavili naše mišljenje prema kojem je pravo svakog učenika s teškoćama u razvoju da u svim aktivnostima sudjeluje na jednakoj osnovi s drugima.

*Diskriminacija
ili stigma*

Smatramo da bi svi djelatnici koji o učeniku imaju dodatnih saznanja trebali pružiti dostatne informacije i savjete potrebne za organizaciju ovog putovanja s navedenim učenikom. Negativne reakcije kolega upućuju na nepoznavanje invaliditeta kao pitanja ljudskih prava, što podrazumijeva poštivanje i prihvaćanje razlika kao dijela ljudske raznolikosti i čovječnosti, priznavanje njihovih jednakih mogućnosti i obveze osiguravanja punog i učinkovitog sudjelovanja u društvu. Profesorici smo zahvalili na reakciji i zalaganju za učenika, a prvenstveno na stavovima koje u podnesku izražava, a koji su komplementarni s odredbama i načelima Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

Ishod: Učenik je putovao, putovanje je proteklo bez ikakvih problema.

Uključivo obrazovanje osigurava pristup svim razinama obrazovanja, osobito strukovnom, srednjoškolskom i visokoškolskom obrazovanju, jer je to temelj za ostvarivanje svih drugih prava osoba s invaliditetom – rada i zapošljavanja, materijalne sigurnosti. Kako bi se osigurao pristup ovoj razini obrazovanja treba otkloniti fizičke, jezične, komunikacijske, financijske, pravne i sve druge prepreke koje umanjuju šanse da učenici s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom završe srednju školu ili fakultet. I proteklih godina već smo govorili o ovoj temi, te smatramo da su potrebne konkretne aktivnosti i odluke kako bi se osigurao pristup višim razinama obrazovanja, kao i nastavku obrazovanja nakon prekida. Potaknuti slučajem učenika koji je prekinuo srednjoškolsko obrazovanje nakon završenog II. razreda, motiviran za dovršetak školovanja, te se srednjoj školi obratio zamolbom za polaganje razrednih ispita završnog trećeg razreda, u 2018. godini smo također **nadležnom Ministarstvu uputili preporuku** za izmjenu propisa u dijelu koji se odnosi na nastavak započetog školovanja. Zakonske odredbe iz područja obrazovanja reguliraju pravo učenika da promijeni započeto ili nastavi prekinuto redovno srednjoškolsko obrazovanje unutar dvije školske godine, ali za takvo određenje nije vidljivo razumno opravdanje. Strogost odredbi koje propisuju uvjete nastavka prekinutog školovanja, promjene programa ili prelaska u viši stupanj školovanja u neskladu su s našim društvenim nastojanjima u borbi protiv siromaštva i socijalne isključenosti te ostvarenju prava osoba s invaliditetom.

*Prekid/nastavak
školovanja
učenika s TUR*

Prekid školovanja za svakog mladog čovjeka predstavlja direktan rizik od socijalne isključenosti, marginalizacije, materijalne deprivacije i niza drugih nepovoljnih okolnosti. Zbog svih navedenih razloga, smatramo da zadržavanje učenika s teškoćama u razvoju u sustavu redovnog obrazovanja treba biti ozbiljan zadatak stručnjaka i stručnih službi kojima je to djelokrug rada. Ovim je učenicima u pravilu potrebno više stručne podrške, stoga bi odgovarajuća prilagodba zakonodavstva predstavljala razumnu prilagodbu u ostvarivanju njihovog prava na pristup inkluzivnom obrazovanju.

Sukladno navedenom **preporučili smo Ministarstvu znanosti i obrazovanja** da započne analizu, a onda i postupak izmjene zakonskih i podzakonskih odredbi kojima se reguliraju prekid i pravo na nastavak školovanja, promjena programa obrazovanja, prelazak u drugu obrazovnu ustanovu i dr., kako bi se učenicima s teškoćama u razvoju omogućilo da realiziraju svoje pravo na uključivo obrazovanje.

Ishod: Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi („Narodne novine“, br. 68/18) u čl. 8. definira mogućnost nastavka prekinutog školovanja i nakon proteka dvije školske godine, uz suglasnost Ministarstva.

Na spomenutom sastanku ukazali smo na potrebu aktivnosti vezanih za problematiku napuštanja školovanja učenika s teškoćama u razvoju, te smo u nadležnom Ministarstvu upoznati da se putem e-matice prate podatci o prekidu školovanja učenika na razini obrazovne ustanove (koliko njih, gdje su nastavili školovanje i sl.), ali ne i na razini pojedinog učenika. Budući da srednja škola nije obavezna, teško je obvezati učenika za daljnje školovanje ili planirati postupanje u slučaju napuštanja školovanja. Međutim, smatramo potrebnim osigurati sve potrebne mehanizme u slučajevima želje za nastavkom školovanja te i dalje naglašavamo da bi se pitanju preranog prekidanja školovanja trebala posvetiti dodatna pozornost.

18.3. SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

U školskoj godini 2017./18. u srednjoškolskim ustanovama bilo je uključeno

Statistika

6.329 učenika s teškoćama u razvoju i to u redovitom programu uz individualizirane postupke i redovitom programu uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke imala su **5.524** učenika s teškoćama u razvoju; u posebnom programu uz individualizirane postupke u pomoćnim zanimanjima (TES programi) imalo je **805** učenika s teškoćama u razvoju. (Izvor: Podaci MZO, 2018.)

Uključivo obrazovanje osigurava pristup svim razinama obrazovanja, osobito strukovnom, srednjoškolskom i visokoškolskom obrazovanju, jer je to temelj za ostvarivanje svih drugih prava osoba s invaliditetom – rada i zapošljavanja, materijalne sigurnosti. Kako bi se osigurao pristup ovoj razini obrazovanja treba otkloniti fizičke, jezične, komunikacijske, financijske, pravne i sve druge prepreke koje umanjuju šanse da učenici s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom završe srednju školu ili fakultet.

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obraćalo se kontinuirano unazad nekoliko godina više roditelja djece s teškoćama u razvoju pritužbama na postupak davanja Mišljenja Stručnog tima za profesionalno usmjeravanje radi stjecanja pogodnosti pri upisu učenika s teškoćama u razvoju.

*Postupak
profesionalnog
usmjeravanja*

Prigovori koje smo zaprimili odnose se na nekoliko stvari:

- Nedostatak odgovarajućih prilagodbi prilikom testiranja – produženje vremena pisanja, podrška asistenta, korištenje asistivne tehnologije i sl.
- Preporučeni programi obrazovanja izdaju se na osnovi deficita, automatizmom, isključivo na temelju određenog programa školovanja učenika tijekom osnovne škole – učenicima koji su završili osnovnu školu po redovnom programu uz prilagodbu sadržaja predlažu se, neovisno o sposobnostima, uspjehu i motivaciji, programi za pomoćna zanimanja
- Preporuka za samo jedan program obrazovanja, umjesto pet ili najmanje tri
- Neuzimanje u obzir da su srednje škole također dužne učenicima s teškoćama u razvoju osigurati različite prilagodbe i podršku u obrazovanju, kao i činjenice da postoji i kasnija obveza poslodavaca za osiguravanje razumne prilagodbe.

Nezadovoljstvo učenika izdanim Mišljenjem o izboru programa u srednjoj školi često rezultira upisom učenika u srednju školu sukladno svojem uspjehu i interesu, ali takva praksa kasnije otežava pravodobno planiranje podrške učeniku s teškoćama u razvoju u srednjoj školi.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u javnim raspravama vezano uz kriterije za izravan upis učenika s teškoćama u razvoju uvijek je naglašavao da je izravan upis učenika s teškoćama u razvoju, odnosno upis izvan reda prvenstva jedan od oblika razumne prilagodbe. Učenici s teškoćama u razvoju upravo zbog svojih razvojnih teškoća, neovisno o svojem uspjehu ili čak motivaciji, često imaju ograničen izbor zanimanja, stoga im se na ovaj način omogućava da upišu onaj obrazovni program za koji imaju odgovarajuće sposobnosti. U tom kontekstu smatramo, uz ostalo, ključnim dokumentom **Procjenu i mišljenje Službe za profesionalno usmjeravanje** – ona je ključna za određivanje nastavka obrazovanja učenika s teškoćama, jer ga usmjerava prema školovanju za ona zanimanja u kojima bi prema svojim sposobnostima i mogućnostima mogao biti uspješan.

Više pritužbi koje smo zaprimili odnosi se upravo na učenike koji su se u osnovnoj školi obrazovali po redovnom programu s prilagodbom sadržaja, a onda se automatizmom u srednju školu upućuju u dvogodišnje i trogodišnje programe.

Mišljenje i podaci Hrvatskog zavoda za zapošljavanje o prigovorima vezano uz mišljenja stručnih timova za profesionalno usmjeravanje

Vodeći računa o svemu navedenom, zatražili smo od HZZ-a¹⁹ mišljenje o navedenim prigovorima na proces davanja stručnog Mišljenja stručnih timova za profesionalno usmjeravanje, te podatke za prethodnu školsku godinu o postupcima izdavanja mišljenja o izboru programa.

Hrvatski zavod za zapošljavanje dostavio je tražene podatke i mišljenje o problematici postupka profesionalnog usmjeravanja. Navodi se da se postupak temelji na multidisciplinarnom pristupu – u postupke su uključeni savjetnik za profesionalno informiranje, savjetnik za profesionalno savjetovanje, liječnik specijalist medicine rada, školski liječnik, stručni suradnici škola te po potrebi drugi stručnjaci. U postupku se provodi psihodijagnostička obrada, eksplorativni intervju s učenikom i roditeljima te se

¹⁹ Hrvatski zavod za zapošljavanje

donosi stručno mišljenje s najmanje 3 najprimjerenija obrazovna programa, sukladno mogućnostima učenika, njegovim interesima, motivaciji i drugim bitnim elementima.

Navedeno je također da se u postupku profesionalnog usmjeravanja koriste različite prilagodbe s obzirom na specifične potrebe i teškoće učenika: produljeno vrijeme testiranja, prilagodba ispitne tehnologije, višekratno ponavljanje upute za rad i primjera ispravnog načina rješavanja zadataka, učestalije i dulje pauze tijekom testiranja i slično. Ako je riječ o učenicima s izrazitijim teškoćama, na testiranju sudjeluje više ispitivača, a po potrebi i osobni asistent učenika. U iznimnim slučajevima provodi se i retestiranje. Ako učenici iskazuju teškoće vezane uz promjenu uobičajene okoline, testiranje se provodi u prostoru škole. Isto tako, koriste se testovi i asistivna tehnologija prilagođena za učenike s određenom vrstom teškoća.

Zavod u pravilu predlaže tri odgovarajuća programa, ali postoji više razloga zbog kojih je u nekim slučajevima smanjena mogućnost predlaganja programa: nedovoljna ponuda obrazovnih programa u sredini u kojoj učenik želi nastaviti školovanje, nedostatak potrebne podrške za učenike s teškoćama u organizacijama obrazovanja te utvrđeni minimalni broj bodova za pojedini program (uz mišljenje Zavoda uvjet upisa je i zadovoljavanje minimalnog bodovnog prava).

Analizom vrsta obrazovnih programa prema navedenom izvješću HZZ-a utvrđeno je da je najveći broj preporuka izdan za dvogodišnje i trogodišnje strukovne programe – 67%. Za četverogodišnje i petogodišnje strukovne programe izdano je 28% preporuka, 4% preporuka za gimnazijske programe, te 3 preporuke za radno osposobljavanje (za šk. god. 2018./2019.). Također, izdane su 44 preporuke za pokretanje postupka utvrđivanja primjerenog programa daljnjeg obrazovanja.

U odnosu na učenike s teškoćama u razvoju koji su osnovnoškolsko obrazovanje završili po *redovitom programu uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke, vidljivo je da se tim učenicima oko 90% preporuka izdaje za dvogodišnje i trogodišnje strukovne programe, a manje od 9% za četverogodišnje i petogodišnje strukovne programe, dok je oko 0,4% učenika iz prilagođenog programa upućeno u gimnazijske programe.*

S obzirom na navedene podatke ponavljamo da, ukoliko se postupci usmjeravanja temelje na nedostatku, manjku, oštećenju i nesposobnosti učenika s teškoćama u razvoju te iznimnom oprezu glede buduće uspješnosti učenika s teškoćama u razvoju, onda istovremeno predstavljaju negaciju principa razumne prilagodbe i inkluzivnog obrazovanja.

18.3.1. OBRAZOVANJE U POSEBNIM UVJETIMA

Obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju u centrima za odgoj i obrazovanje u sustavu socijalne skrbi ili zdravstva, prema našem iskustvu i na osnovi većeg broja pritužbi koje smo zaprimili, ne osigurava dovoljnu kvalitetu obrazovanja u usporedbi s redovnim sustavom obrazovanja – centri za odgoj i obrazovanje opterećeni su nedostatkom potrebnog broja stručnih djelatnika, problemima u osiguravanju zamjene za odsutne djelatnike, često se ne primjenjuje kvalitetan individualizirani pristup svakom pojedinom učeniku i slično. Mnogi roditelji navode da je manji broj učenika u razredu gotovo jedina prednost ovakvog načina obrazovanja. Isto tako, školovanje u centrima za odgoj i obrazovanje ne pruža kasnije jednake šanse za zapošljavanje u općem sustavu rada, djelomično i zbog predrasuda poslodavaca. Prema preporuci UN Odbora za prava osoba s invaliditetom²⁰, takav sustav obrazovanja treba u potpunosti napustiti.

Centar za odgoj i obrazovanje Dubrava

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila je pritužbe više roditelja učenika Centra za odgoj i obrazovanje Dubrava koji navode da šk. god. 2017./18. veći dio prvog polugodišta uopće nije bilo nastavnika iz predmeta kemije, geografije i engleskog, zbog čega učenici nisu bili u mogućnosti naučiti gradivo iz tih predmeta, a onda niti postići zadovoljavajući uspjeh.

²⁰ Opći komentar br. 4 (2016.) o pravu na uključivo obrazovanje, str. 3. i 12.

Problem nedostatka nastavnika bio je prisutan i prošle školske godine. Stoga, navodi se u predstavi, učenici ovog Centra nemaju uvjete obrazovanja kakve imaju djeca koja se školuju u redovnim školama, prvenstveno zbog činjenice da Centar kontinuirano ne zapošljava zamjenu za odsutne djelatnike, niti na vrijeme popunjava upražnjena radna mjesta. Posljedično, upitna je kvaliteta nastave i sigurnost učenika. Isto tako, u pritužbi se navodi da u COO Dubrava nedostaje odgajatelja u poludnevnom boravku, zbog čega se njihova podrška osigurava prvenstveno učenicima prvog razreda, dok se djeca u drugom razredu moraju snalaziti uglavnom sama. Medicinskog osoblja nema dovoljno, slaba je podrška stručnog tima djeci i roditeljima. Sobe nisu prilagođene djeci s invaliditetom pa dijete koje je samo u sobi u slučaju potrebe ne može dozvati nikoga (nema zvona ili druge komunikacije). Spominju se neispravne električne instalacije, ne mogu se otvarati prozori, brave na vratima su neispravne, kupaonice su u lošem stanju. Uvjeti rada i života djece u Centru su loši.

Ne/kvaliteta
posebnog
obrazovanja

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i proteklih je godina zaprimila više pritužbi sličnog sadržaja, u kojima se prvenstveno naglašava problem organizacije i izvođenja nastave zbog nedostatka nastavnika i profesora u Centru. Centar Dubrava navodi da su od traženja suglasnosti za izvanredno zapošljavanje djelatnika na zamjenu – odustali, jer u pravilu traženu suglasnost nikada nisu dobili po žurnom postupku, odnosno prije nego se vrati djelatnik. Osnivač ustanove, Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku obrazlaže nerješavanje problema zamjena za bolovanje nastavnika Vladinom uredbom o zabrani zapošljavanja.

Međutim, niti restrikcije u politici zapošljavanja, niti zakonska rješenja ne smiju stavljati u nepovoljniji položaj učenike koji se školuju u ustanovi socijalne skrbi u odnosu na učenike obrazovnih ustanova u nadležnosti sustava obrazovanja.

Zbog navedenog **predložili smo u navedenom Centru** provođenje inspekcijskog nadzora radi utvrđivanja opravdanosti pritužbi o neizvođenju nastave zbog nedostatka nastavnog osoblja te posljedično nejednakom položaju učenika s teškoćama u razvoju u ustanovi socijalne skrbi, odnosno propustima u osiguravanju primjerenih uvjeta obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju. Prema rješenju Samostalnog sektora za inspekcijski nadzor nedvojbeno je utvrđeno da plan i program rada za školsku godinu 2017./18. nije realiziran iz 10 predmeta. Centar Dubrava zatražio je suglasnosti za zapošljavanje potrebnih nastavnika u kolovozu 2017. godine, ali je suglasnost za nastavnika pravne i grafičke grupe predmeta pristigla tek krajem siječnja 2018., a za nastavnika ekonomske grupe predmeta te geografiju i engleski jezik u studenom, odnosno prosincu 2017. godine. Konstatira se da Centar Dubrava nije proveo plan i program za navedene predmete, ali da su razlozi tomu bili izvan mogućnosti Centra, koji nije mogao samostalno zaposliti nastavni kadar koji mu je bio nužno potreban za realizaciju planiranog.

Budući da je zapošljavanje potrebnog nastavnog kadra isključivo u nadležnosti Ministarstva, to je ono jedino i odgovorno za propuste utvrđene inspekcijskim nadzorom.

Na osnovi takvog nalaza inspekcijskog nadzora te zbog kontinuiteta i učestalosti različitih pritužbi kojima se ukazuje na sustavne probleme ove ustanove, za koje je svakako odgovoran i njezin osnivač, predložili smo nadležnom Ministarstvu da posveti pozornost stanju u ovom Centru te poduzme aktivnosti za stvaranje primjerenih uvjeta za učenje i boravak učenika s teškoćama u razvoju.

Centar za odgoj i obrazovanje „Juraj Bonačić“

Povodom pritužbe majke učenice s teškoćama u razvoju na kvalitetu obrazovanja u COO „Juraj Bonačić“ proveden je stručno-pedagoški nadzor Agencije za odgoj i obrazovanje, kojim su utvrđeni određeni propusti. U nadzoru je utvrđeno da je učenici određeno školovanje u programu za stjecanje kompetencija u aktivnostima svakodnevnog života koji podrazumijeva ostvarivanje prava i na rehabilitacijske postupke i individualnu podršku edukacijskog rehabilitatora. Međutim, rehabilitacijski se postupci u Centru provode kao socijalne usluge i reguliraju rješenjem nadležnog centra za socijalnu

skrb. Time se na drugačiji način, različito od sustava obrazovanja, donosi inicijalna procjena i postavljaju ciljevi provođenja odgojno-obrazovnih programa. „*Obrazovna komponenta posebnog programa za stjecanje kompetencija u aktivnostima svakodnevnog života je zanemarena, a procjena djetetovih obrazovnih i rehabilitacijskih potreba nije provedena sukladno pravilima struke*“, navodi se u nalazu AZOO. „*Realne individualne odgojno-obrazovne programe može se izraditi na osnovi prikupljene medicinske i pedagoške dokumentacije, inicijalne procjene te dosadašnjeg praćenja rada učenika. Potrebno je voditi računa o najboljem interesu djeteta. Kod planiranja poželjno je uključiti i roditelja, pogotovo kada se radi o djetetu sa višestrukim teškoćama*“. U konkretnom slučaju način izrade individualnog plana nije u skladu s navedenim. Agencija za odgoj i obrazovanje navodi da poteškoće proizlaze iz činjenice da se odgojno-obrazovni program provodi u ustanovi čiji je osnivač Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku. Zbog te činjenice postoji više problema u organizaciji rada u Odjelu odgoja i obrazovanja, prvenstveno u slučaju potrebe za zamjenom učitelja prije isteka 42 dana bolovanja. Nadzorom su Centru izrečene mjere i to rad na razvijanju kvalitetne komunikacije između djelatnika i roditelja te ponovna procjena potrebne rehabilitacijske podrške uz korištenje svih mogućnosti koje nudi zakonska regulativa za pružanje podrške djetetu.

Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku podsjetili smo da je Odbor za prava osoba s invaliditetom u Općem komentaru br. 4 (2016.) o pravu na uključivo obrazovanje i ostvarenje čl. 24. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom preporučio da *obrazovanje djece se teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom treba biti u nadležnosti sustava nadležnog za obrazovanje, te da nije prihvatljivo postojanje dvaju sustava obrazovanja: redovnog obrazovnog sustava i posebnog/segregiranog obrazovnog sustava. Odbor je zabrinut što je velikom broju osoba s invaliditetom obrazovanje dostupno samo u okruženju u kojem su osobe s invaliditetom izolirane od svojih vršnjaka i u kojem je obrazovni sadržaj inferiorne kvalitete.*

Jedinstveni sustav
obrazovanja

Što se tiče provedbe preporuka Odbora o isključivoj nadležnosti Ministarstva obrazovanja za obrazovanje svih učenika, informirani smo da je u okviru MZO formirana radna skupina koja radi na tom procesu. U tijeku je analiza stanja, a radna skupina to radi u suradnji sa sustavom socijalne skrbi. Ovisno o broju učenika obuhvaćenih u drugim sustavima u pojedinim sredinama, treba odlučiti treba li od bivših centara za odgoj i obrazovanje stvarati nove škole ili, ukoliko je manji broj učenika, pripojiti ih formalno nekoj od postojećih matičnih škola.

Budući da osnivačka prava nad obrazovnim institucijama imaju lokalne i regionalne samouprave, za bilo kakve statutarne promjene treba se tražiti odobrenje skupštine osnivača. Promjenu Mreže škola mora također odobriti i Županija. Očito je stoga da u pogledu uspostave jedinstvenog sustava obrazovanja ne možemo očekivati brzo rješenje.

Segregirani oblik školovanja (obrazovne ustanove namijenjene učenicima s pojedinom vrstom invaliditeta) treba napustiti. Uvjete i resurse iz takvih sustava treba prenijeti u redovni sustav obrazovanja (nastavnike iz posebnog sustava obrazovanja treba koristiti kao stručnu podršku redovnom sustavu obrazovanja). Odgovornost za područje obrazovanja treba imati isključivo ministarstvo nadležno za obrazovanje, iako je jasno da za osiguravanje otvorenog i uključivog obrazovnog sustava treba uspostaviti suradnju na različitim razinama državne vlasti, ali i s različitim stručnim institucijama, organizacijama civilnog društva i drugim dionicima.

MZO je Za školsku godinu 2017./2018. sufinanciralo troškove prilagođenog prijevoza za 3.062 učenika s teškoćama u razvoju i troškove prehrane, posebnih nastavnih sredstava i pomagala za 1.378 učenika s teškoćama u razvoju u osnovnim školama te troškove prilagođenog prijevoza za 190 učenika s teškoćama u razvoju i troškove prehrane, posebnih nastavnih sredstava i pomagala za 598 učenika s teškoćama u razvoju u srednjim školama. (Izvor: Podaci MZO, 2018.)

*Prijevoz u centrima za
odgoj i obrazovanje*

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom godinama zaprima pritužbe roditelja korisnika centara za odgoj i obrazovanje u sustavu socijalne skrbi zbog neriješenog pitanja prijevoza učenika, te smo se zbog ovog pitanja već i ranijih godina obraćali osnivaču ustanove – ministarstvu nadležnom za socijalnu skrb, kao i ministarstvu nadležnom za obrazovanje, te sudjelovali svojim prijedlozima u javnim raspravama o Zakonu o socijalnoj skrbi. Naime, propisi iz područja obrazovanja propisuju modalitete za ostvarivanje prava na troškove prijevoza učenika s teškoćama u razvoju, pa tako Zakon o odgoju i obrazovanju u čl. 69. st. 4. navodi da „za učenike s teškoćama ... osigurava se prijevoz bez obzira na udaljenost i prijevoz pratitelja kada je zbog vrste i stupnja teškoća pratitelj potreban, a sukladno rješenju o primjerenom obliku školovanja“. Odluka o kriterijima za financiranje povećanih troškova prijevoza i posebnih nastavnih sredstava i pomagala za školovanje učenika s teškoćama u razvoju u srednjoškolskim programima definira vrstu prijevoza te visinu naknade za individualni prijevoz roditelja. Međutim, *ona se primjenjuje samo na učenike s teškoćama u razvoju koji pohađaju ustanove odgoja i obrazovanja kojih su osnivač RH ili jedinica lokalne i područne samouprave, odnosno u nadležnosti Ministarstva znanosti i obrazovanja. Za takvo ograničenje u ostvarivanju ovog prava ne uočavamo razumno opravdanje.*

Međutim, Zakonom o socijalnoj skrbi čl. 53. regulirana je naknada za troškove prijevoza djeci s teškoćama u razvoju *u visini cijene vozne karte javnog prijevoznog sredstva*, ukoliko ovo pravo ne ostvaruju na drugi način, pod uvjetom da srednjoškolsko obrazovanje pohađaju po posebnom programu, da se školuju izvan mjesta svoga prebivališta i tada ostvaruju naknadu po najnižoj cijeni za redovita prijevozna sredstva javnoga prometa.

Mišljenja smo da navedena odredba nije logična. Sada je moguća paradoksalna situacija da učenik koji je započeo školovanje npr. u programu ekonomista u jednoj od ekonomskih srednjih škola u Gradu Zagrebu, prelaskom u Centar Dubrava više ne dobiva istu naknadu troškova prijevoza niti mu je na isti način osiguran prijevoz (realni troškovi za individualni prijevoz roditelja ili troškovi u cijeni karte javnog gradskog prijevoza). Prijevoz kombijem ustanove mogu ostvariti samo učenici koji su uključeni i u poludnevni boravak Centra, stoga su posljedično i unutar samog Centra učenici u različitom položaju ovisno o tome u kojem se programu školuju (redovni – posebni) i koje usluge koriste.

Smatramo da ograničavanje u ostvarivanju prava na prijevoz jedne kategorije učenika s teškoćama u razvoju na opisani način te naglašavanje posebnog programa kao uvjeta za ostvarivanje ovog prava ili razlikovanje prema osnivaču obrazovne institucije ne odražava obvezu dostupnosti obrazovanja svim učenicima s teškoćama u razvoju u RH na jednaki način, te je u svojoj osnovi diskriminirajuće.

Stoga smo **preporučili i Ministarstvu nadležnom za obrazovanje, a ponovo i Ministarstvu nadležnom za socijalnu skrb**, da usklade zakonodavstvo kojim se uređuje pitanje prijevoza učenika s teškoćama u razvoju, neovisno o sustavu i programu u kojem se školuju.

Mišljenje pravobraniteljice i preporuke: *Sustav segregiranog obrazovanja ubrzano treba napustiti, a centrima za odgoj i obrazovanje omogućiti da postanu centri potpore redovnom sustavu obrazovanja. Obrazovanje na svim razinama treba biti dostupno i uključivo te svakom djetetu, neovisno o njegovim osobinama, treba osigurati najvišu moguću razinu individualnog razvoja.*

Još uvijek svjedočimo nedostatku slobodnih mjesta u vrtićima, zbog čega jedan dio djece s teškoćama u razvoju ne ostvari iskustvo socijalizacije u predškolskoj dobi. Kada nema dovoljno mjesta, djeca s teškoćama se teže upisuju. Potrebno je intenzivnije uključivanje u predškolski sustav, veći obuhvat i pravodobno prepoznavanje problema djeteta i obitelji.

U osnovnim i srednjim školama kontinuirano treba raditi na edukaciji nastavnika te osiguranju potrebnog broja stručnih suradnika. Sustav se treba učinkovito boriti za svakog učenika s teškoćama u razvoju da nastavi školovanje.

Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima treba u praksi učiniti kvalitetnom potporom uključivom obrazovanju te nastojati stvoriti održivi sustav financiranja, kako bi se izbjegla negativna selekcija i fluktuacija kadrova.

18.4. VISOKO OBRAZOVANJE

U ovom izvještajnom razdoblju studenti s invaliditetom uglavnom su se obraćali pravobraniteljici radi regulacije svojih studentskih prava, kao što je primjerice oslobađanje od plaćanja studija na osnovi invaliditeta. Studenti s invaliditetom, za razliku od ostalih studenata, oslobođeni su plaćanja studija i prilikom drugog upisa studija. To smatramo opravdanim za izjednačavanje mogućnosti i uklanjanje prepreka koje proizlaze iz invaliditeta, pogotovo kad on nastane tijekom studija i time značajno mijenja okolnosti studiranja. Studenti s invaliditetom također će biti u situaciji da zaključie da njihova procjena mogućnosti svladavanja određenih studijskih programa nije bila odgovarajuća i da će teškoće koje proizlaze iz invaliditeta možda biti manje ograničavajuće u međudjelovanju s nekim drugim akademskim okruženjem, zbog čega je opravdano da im se olakša i upis drugog studija. Česte su situacije u kojima studenti s invaliditetom zapnu s polaganjem ispita i godinama bezuspješno pokušavaju završiti studij, pri čemu ne postoji služba ni savjetovanje koje bi im pomoglo da donesu odgovarajuće odluke kojima bi razriješili svoju situaciju.

Ministarstvo obrazovanja bilo je aktivno pri donošenju strateškog okvira koji bi trebao doprinijeti unaprjeđenju položaja studenata s invaliditetom u sklopu Nacionalnog plana za unaprjeđenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj 2019. – 2021. koji je usmjeren na podzastupljene i ranjive skupine studenata, među kojima su i studenti s invaliditetom. Pristupilo se i izmjeni temeljnog Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, o čemu će biti više riječi u nastavku.

Iskustvo studentice s psihičkim teškoćama: *Studentica završne godine studija obratila se pravobraniteljici navodeći kako zbog zdravstvenih teškoća ne može pristupiti ispitima koji su joj preostali jer ne može fizički otići do fakulteta. Pri tome je kao uzrok tegoba navela postojanje srčane mane i drugih tjelesnih promjena.* Kako takva zdravstvena stanja obično ne dovode do nemogućnosti izlaska na ispite, tražili smo dodatnu medicinsku dokumentaciju kojom bi to bilo potkrijepljeno. Tijekom komunikacije sa studenticom saznali smo i za postojanje psihičkih teškoća, za koje bi bilo vjerojatnije da dovode do teškoća u odlaženju na fakultet, pogotovo jer se radi o putovanju u grad udaljen od mjesta prebivališta. Pretpostavili smo da studentica zbog stigme psihičkih teškoća nije upravo te teškoće navela kao razlog nemogućnosti da putuje do fakulteta i izlazi na ispite.

Kao vid prilagodbe studentica je tražila da je se oslobodi obveze polaganja ispita koji su izborni. Pri tome smo je informirali da razumna prilagodba općenito pretpostavlja da student mora ispuniti minimum akademskih standarda, a prilagoditi se može način njihova postizanja: produženo vrijeme pisanja ili odgovaranja, zamjena pisanog ispita usmenim ili obrnuto, prilagodba literature, osiguravanje podrške druge osobe i slično. Oslobađanje od polaganja ispita ili snižavanje akademskih standarda ne smatra se razumnom prilagodbom. Naglasili smo također da se zahtjev za prilagodbom treba potkrijepiti odgovarajućom medicinskom dokumentacijom. Jedina prilagodba koju je studentica dotad koristila bilo je mirovanje studija. Studentica je također ukazala na nepostojanje procedura na Sveučilištu koje bi određivale na koje prilagodbe studenti s invaliditetom imaju pravo i pod kojim uvjetima. Istaknula je primjer profesorice koja je prilagodila način rada i komunikaciju njezinim potrebama time što joj je omogućila izvršavanje studentskih obaveza na daljinu bez potrebe boravka na fakultetu kad to nije bilo neophodno. Navela je da ostali profesori nisu takvi i da iako možda znaju za njezin status, jer je prilikom traženja mirovanja priložila potvrdu o postojanju 80-postotnog tjelesnog oštećenja, nailazila bi samo na odbijanje i nerazumijevanje. Iako na Sveučilištu postoji služba za podršku studentima s invaliditetom, čini se da nisu definirane procedure.

Dogovor s profesorom u takvim situacijama nije najbolje rješenje jer profesor nije i ne mora biti stručnjak za zdravstvena stanja niti vrste prilagodbi kako bi mogao ocijeniti je li nešto opravdano ili ne. Sa službama na Sveučilištu podijelili smo iskustvo i praksu određivanja prilagodbi za studente s invaliditetom na Sveučilištu u Zagrebu, gdje je to regulirano pravilnikom, a indikaciju za potrebu prilagodbe određuje liječnik.

Isход: Na Sveučilištu su pokazali veliku spremnost da u dogovoru sa studenticom izvrše odgovarajuće prilagodbe načina polaganja ispita kojim se neće ugroziti akademski standardi.

Iskustvo studenta s invaliditetom – problem asistencije studentima s invaliditetom smještenim u studentskim domovima: „Student sam s invaliditetom treće godine preddiplomskog studija Sveučilišta u Zagrebu, a diplomski studij upisat ću u Rijeci. Poznato mi je da imam pravo izravnog smještaja u studentski dom na temelju 100-postotne invalidnosti, kao i to da u Studentskom naselju Trsat postoji 10 soba prilagođenih osobama s invaliditetom s prilagođenim sanitarnim čvorom. Međutim, za svakodnevno funkcioniranje unutar doma potrebna mi je djelomična asistencija druge osobe. Znam da imam pravo na osobnog asistenta i najvjerojatnije ću ga dobiti preko udruge. Međutim, problem je u tome što asistenta mogu koristiti četiri sata dnevno, pet dana u tjednu. Prvo, nisam siguran da je četiri sata dnevno dovoljno i drugo, asistent mi je potreban i vikendom. Apsurdno je da osobe s invaliditetom mogu koristiti osobnog asistenta samo pet dana u tjednu jer prema tome ispada da ja hiberniram ili prestajem živjeti vikendom. Jasno je da moje potrebe i život ne prestaju vikendom. Osim toga, prema informacijama koje sam dobio od predsjednika udruge, natječaj za nove osobne asistente trebao bi biti raspisan tek krajem ove godine, što znači da bih u periodu od rujna do prosinca ostao bez ikakve pomoći, te bih se tada morao sam snalaziti kako znam i umijem.“

Prije obraćanja pravobraniteljici u lipnju 2018. godine student je već od listopada 2017. godine počeo komunicirati s nadležnim službama. Kontaktirao je Ured za studente s invaliditetom, rektoricu Sveučilišta, Ured za potporu studentima pri Sveučilištu i Studentski centar. Istaknuo je da zbog nepostojanja asistencije u studentskom domu studenti ostaju uskraćeni za svoje zakonsko pravo te im je onemogućeno studiranje na Sveučilištu u Rijeci. Taj je problem u Zagrebu riješen na takav način da je Ured za studente s invaliditetom raspisao natječaj kojim traži studente za ispomoc osobama s invaliditetom u prostorima studentskog doma. S vremenom se pokazalo da takvo rješenje nije optimalno jer studenti asistenti nisu uvijek mogli pružiti potrebnu uslugu studentima s invaliditetom. Stoga je Sveučilište sklopilo ugovor s vanjskim pružateljem usluge, odnosno ustanovom za pomoć i njegu koja i inače pruža usluge zdravstvene njege i asistencije u stambenom prostoru osoba kojima je potreban takav vid podrške. Problem financiranja te usluge nije riješen i Sveučilište u Zagrebu nije zadovoljno rješenjem u kojem ono financira uslugu, već smatra da bi se Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku trebalo uključiti ili čak u potpunosti preuzeti financiranje.

Studenta su informirali da u tom trenutku nije bilo riješeno pitanje asistencije u prostoru studentskog doma na Trsatu. Sveučilište u Rijeci osigurava vršnjačku podršku studentima kojima je ona potrebna u obliku pratnje s fakulteta i do fakulteta te tijekom nastave i/ili ispita.

Budući da su već imali sličnih upita, Sveučilište u Rijeci je odmah izrazilo spremnost da u suradnji s Upravom Sveučilišta i Savjetom Ureda pokušaju pronaći način kako bi se u studentskom smještaju omogućila kvalitetna medicinska skrb i zdravstvena njega studentima s invaliditetom. Naveli su kako je Ured za studente s invaliditetom to pitanje već pokretao i obraćao se Upravi Sveučilišta, međutim, i u komunikaciji sa zagrebačkim Uredom i relevantnim dionicima još uvijek nisu pronašli odgovarajuće rješenje za pružanje podrške studentima s invaliditetom u studentskom smještaju. Dotadašnja razmišljanja išla su u prilog tome da takav oblik podrške nije moguće organizirati kao vršnjačku podršku jer se podrška odnosi više na samu njegu, a ne podršku u akademskom okruženju. Naglasili su i kako je studentski smještaj zasebna jedinica Sveučilišnog centra te da i oni moraju biti uključeni u organizaciju takve podrške.

Iako do lipnja nije bilo naznake rješenja, Sveučilište je od samog početka prepoznalo da postoji praznina u osiguravanju podrške studentima s invaliditetom i uključilo različite instance u iznalaženje rješenja. U lipnju su sazvali sastanak svih relevantnih dionika: Uprave Sveučilišta u Rijeci, Studentskog centra Rijeka, Savjeta Ureda za studente s invaliditetom, Studentskog zbora Sveučilišta u Rijeci, Centra za socijalnu skrb, Primorsko-goranske županije, Grada Rijeke te relevantnih udruga i samih studenata s invaliditetom. Na sastanku je sudjelovala i predstavnica Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Iako su bili pozvani, sastanku se nisu odazvali predstavnici Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku. Prethodno je Uprava Sveučilišta obavijestila studenta kako Sveučilište u Rijeci kao registrirana visokoškolska ustanova jednostavno nije u mogućnosti pružati usluge njege i osobne asistencije. Naveli su da je za to zaduženo Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu

politiku, na čijim stranicama postoji Katalog prava i usluga iz nadležnosti navedenog Ministarstva, odnosno prava koja se ostvaruju temeljem Zakona o socijalnoj skrbi (među kojima su upravo pomoć, njega, osobna asistencija, pa čak i smještaj). Naglasili su da se Ured zalaže i zalagat će se, po uzoru na mnoga inozemna sveučilišta, poput onih u Francuskoj, Švedskoj, Velikoj Britaniji ili SAD-u da se studentima kojima je potrebna potpora u zadovoljavanju osnovnih životnih potreba i za to imaju osiguranu asistenciju i osobi koja pruža potporu osigura smještaj unutar smještajnih kapaciteta Studentskog centra, sukladno naravno Pravilniku o subvencioniranom smještaju koji donosi Ministarstvo znanosti i obrazovanja. U nastavku je sažetak zapisnika koji je sastavljen u Uredu za studente s invaliditetom i koji pokazuje kako je uz sudjelovanje velikog broja dionika pitanje podrške konstruktivno riješeno. Na početku sastanka je sumirano kako Studentski centar Rijeka, točnije Studentsko naselje Trsat ima na raspolaganju 10 jednokrevetnih soba koje su prilagođene za osobe s invaliditetom. Međutim, u njima nije osigurana podrška studentima s invaliditetom niti odgovarajući smještaj za eventualnu potporu koju bi student mogao sam organizirati (npr. osobni asistent). Osim toga, osobni asistenti koji se dodjeljuju preko udruga i projektno (natječaj krajem godine) mogu se zaposliti samo na pola radnog vremena i rade samo radnim danima (5 dana u tjednu, 4 sata na dan). Uslugu potpore u studentskom smještaju trenutno u RH pruža samo Sveučilište u Zagrebu za 20 studenata s invaliditetom preko privatne ustanove. Iako se raspravljalo o mogućnostima organiziranja stambene zajednice za studente s invaliditetom koji bi dijelili asistente (npr. dva asistenta bi pokrila 8 sati radnog vremena kada studenti nisu na fakultetu gdje im je osigurana vršnjačka potpora) te mogućnosti koje imaju pojedine ustanove i/ili programi u Primorsko-goranskoj županiji (npr. HALO POMOĆ), ostala su otvorena sljedeća pitanja:

- 1) rad osobnih asistenata noću, vikendima i blagdanima
- 2) vrijeme od početka nastave do dobivanja osobnog asistenta (neujednačenost natječaja i početka akademske godine)
- 3) odgovornost za pronalazak i zapošljavanje osobnih asistenata
- 4) potreba za osiguranjem ne samo zakonskog minimuma, nego i zatvaranja kompletnog lanca podrške (eventualne promjene definirati i tražiti odobrenje Središnje agencije za financiranje i ugovaranje (SAFU) budući da su sredstva za izgradnju studentskih paviljona dobivena iz sredstava Europske unije)

U svrhu rješavanja navedene problematike zaključeno je sljedeće: kako ostvarivanje prava na osobnog asistenta ima svoju proceduru koja traje određeno vrijeme (prijave na natječaje preko udruga), Sveučilište u Rijeci će (putem Fonda Abramov te Programskih ugovora) razmotriti financiranje prijelaznog razdoblja do dobivanja asistenta te prekovremene sate, sukladno potrebama studenata, a u suradnji s udrugama preko kojih će studenti i ostvariti pravo na osobnu asistenciju (Udruga osoba s cerebralnom paralizom Rijeka i Udruga osoba s mišićnom distrofijom Primorsko-goranske županije). Osim toga, dogovoreno je da će studenti i Ured u lokalnim zajednicama iz kojih potječu studenti tražiti dodatna sredstva (Grad Zagreb i Međimurska županija, koja je već roditeljima obećala financiranje). Dogovorene su i konkretne radnje:

- 1) Studenti u suradnji s Udrugom osoba s cerebralnom i dječjom paralizom Rijeka kao i Udrugom osoba s mišićnom distrofijom PGŽ-a trebaju pokrenuti postupak za ostvarivanje prava na osobnog asistenta (dokumentacija; potrebe). Navedene udruge će pronaći osobne asistente, educirati ih i voditi računa o potrebama studenata.
- 2) Ured za studente s invaliditetom od udruga će pribaviti ponude za pružanje usluge osobne asistencije na temelju kojih će Sveučilište u Rijeci pripremiti projekciju troškova za sljedeću akademsku godinu. Nakon što se definiraju troškovi, vremenski okviri te sredstva iz lokalnih sredina (Grad Zagreb i Međimurska županija), Sveučilište u Rijeci će se, sukladno svojim mogućnostima, uključiti u financiranje rada osobnih asistenata sukladno gore navedenim dogovorima (financiranje prijelaznog razdoblja do dobivanja asistenta preko projekta, prekovremenih sati, rada vikendom i blagdanom te eventualno po potrebi i noćne smjene).

Ishod: Iako još uvijek ne postoji sustavno rješenje za osiguravanje potrebne podrške studentima s invaliditetom smještenima u studentskom domu u okviru Riječkog sveučilišta, Sveučilište je prepoznalo

da je ona neophodna kako bi studenti s invaliditetom funkcionirali u akademskom okruženju i uključilo se u financiranje usluge. Studenti su povratno izrazili veliko zadovoljstvo organizacijom usluge.

Savjetnica pravobraniteljice na Veleučilištu u Požegi održala je izlaganje o studentima s invaliditetom. Na dvosatnoj radionici sudjelovalo je 28 djelatnika Veleučilišta, nastavnog i administrativnog osoblja. Iskustva u radu sa studentima s invaliditetom te praksu najstarijeg ureda za studente s invaliditetom prenijela je savjetnica za studente s invaliditetom u Uredu za studente s invaliditetom pri Sveučilištu u Zagrebu. U izlaganju smo se posebno osvrnuli na definiciju invaliditeta u akademskom okruženju te prilagodbe koje ne smiju kompromitirati akademske standarde. Posebno je naglašeno da snižavanje akademskih standarda i oslobađanje od obveza nije oblik prilagodbe.

Iako i dalje imaju problema s arhitektonskom pristupačnošću viših katova, na Veleučilištu u Požegi poduzet je niz mjera kako bi se omogućilo uključivanje studenata s invaliditetom. Na veleučilištu djeluju koordinator i mentor za studente s invaliditetom, a najčešći oblici prilagodbe su produljeno vrijeme pisanja ispita, zamjena usmenog ispita pismenim i obrnuto te odobravanje mirovanja studentskih obaveza. Preporuka je da se navede popis mogućih prilagodbi kako bi studenti znali na što imaju pravo.

Strateške i zakonodavne aktivnosti na području visokog obrazovanja

U studenom 2018. godine na traženje pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održan je sastanak s predstavnicima Ministarstva znanosti i obrazovanja. Cilj sastanka bio je raspraviti o pretpostavkama za ostvarenje odgojno-obrazovne inkluzije djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom na svim razinama obrazovanja, od predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog do visokog obrazovanja. Sukladno tom cilju na sastanku je sudjelovala i predstavnica Uprave za visoko obrazovanje.

Upoznati smo da je u Vladinu proceduru upućen **Nacionalni plan za unaprjeđenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj 2019. – 2021.** koji je Vlada i usvojila 3. siječnja 2019. godine. Kako se navodi u preambuli ovog važnog strateškog dokumenta, Nacionalni plan je prijedlog operacionalizacije *Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije* u dijelu koji se odnosi na socijalnu dimenziju visokog obrazovanja, i to prijedlog konkretnih ciljeva, podciljeva i aktivnosti koje preuzimaju provesti ponajprije institucije i tijela u visokom obrazovanju, ali i drugi relevantni dionici u sustavu obrazovanja.

Izradi Nacionalnog plana prethodila je izrada dvaju dokumenata koji čine prilog Nacionalnom planu: *Podzastupljene i ranjive skupine u visokom obrazovanju u RH* te *Smjernice za unapređenje sustava potpore studentima s invaliditetom u visokom obrazovanju u RH*. Smjernice za unapređenje sustava potpore studentima s invaliditetom u visokom obrazovanju u RH izrađene su temeljem uvida u propise koji reguliraju ovo područje kao i u rezultate znanstvenih istraživanja vezanih uz različite aspekte akademskog života studenata s invaliditetom. Dodatni su podatci prikupljeni anketnim upitnikom koji je tadašnje Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, Uprava za visoko obrazovanje, uputilo svim visokim učilištima u RH vezano uz moguće prilagodbe i prava u akademskom okruženju i službe podrške studentima s invaliditetom. Nacrt dokumenta potom je poslan na raspravu svim stručnim službama podrške studentima s invaliditetom na onim visokim učilištima gdje one postoje. Nakon zaprimljenih povratnih informacija i učinjenih korekcija izrađena je konačna verzija ovog dokumenta.

Neki od ciljeva navedenih u Nacionalnom planu jesu: ostvariti sustavno prikupljanje i obradu podataka o podzastupljenim i ranjivim skupinama (među kojima su i studenti s invaliditetom), unaprijediti njihov pristup visokom obrazovanju, unaprijediti sustav prilagodbi za studente s invaliditetom, provesti istraživanja o obrazovnim iskustvima studenata i studentica iz podzastupljenih i ranjivih skupina, podići stopu završavanja studija i zapošljavanja te unaprijediti sustav financijske podrške. Neke od predviđenih aktivnosti koje ističemo kao posebno važne za studente s invaliditetom jesu uspostava programa nadoknade kompetencija, uspostavljanje sustava savjetovanja, izrada programa za usavršavanje nastavnika u području rada s pripadnicima ranjivih skupinama, ustrojavanje odgovarajućih tijela koja osiguravaju podršku (financijsku, nastavnu, mentorsku i dr.) studentima ranjivih i podzastupljenih skupina. Smatramo da će ovi ciljevi doprinijeti uklanjanju nedostataka u području osiguravanja odgovarajuće podrške studentima s invaliditetom na koje pravobraniteljica

godinama upozorava, kao što su nedostatak educiranosti nastavnog osoblja za rad sa studentima s invaliditetom, nepostojanje točnih podataka o njihovom broju, neujednačenost u osiguravanju prilagodbi te problemi u završavanju studija i prijelazu u svijet rada. Također pozdravljamo cilj da se postojeći sustav savjetovanja razvije i proširi kako bi uključivao i ostale vrste podrške za studente (karijerno, financijsko, akademsko te podršku studentima s invaliditetom).

Nacionalni plan sadrži i preporuku da se uvede obvezno dodatno savjetovanje za studente s invaliditetom o mogućim teškoćama pri realizaciji ishoda učenja studijskog programa koji kandidati žele upisati, a koje bi trebali provesti koordinatori za studente s invaliditetom, voditelji studijskih programa i prodekani za nastavu. Izražavamo zabrinutost da bi takvo postupanje moglo dovesti do diskriminacije na osnovi invaliditeta, tim više što ne primjećujemo da je dovoljno naglašena obaveza osiguravanja razumne prilagodbe u postizanju ishoda učenja kao i procjena načina na koje bi se ona mogla izvesti. U Nacionalnom planu se ističe da je cilj dodatnog savjetovanja preveniranje eventualnih teškoća vezanih uz nemogućnost postizanja nekih ishoda učenja pojedinog obveznog kolegija ili studijskog programa, uzrokovano mogućim ograničenjima kao posljedica oštećenja, bolesti ili poremećaja kod studenta i kako bi se na vrijeme osigurale potrebne prilagodbe. Ovakvo dodatno savjetovanje treba, prema želji i potrebi, omogućiti i drugim kandidatima za upis na studij.

Savez SUMSI upozorio je pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom na neprimjerenost **zdravstvenih zahtjeva kao uvjeta za upis na preddiplomske studije *edukacijski rehabilitator, logoped i socijalni pedagog* Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta**. Navedeni ograničavajući zdravstveni zahtjevi su: uredno kognitivno, emocionalno i perceptivno funkcioniranje, uredna ravnoteža, stabilno stanje svijesti, uredan vid s ili bez korekcije, uredan sluh bez slušnog pomagala te potpuno uredno glasovno-jezično-govorno izražavanje. Obvezna dodatna provjera uključuje provjeru psihomotoričkog funkcioniranja odnosno uredne mentalne funkcije kontrole motoričkih i psiholoških procesa na razini tijela te uredne funkcije mišićno-koštanoga sustava gornjih ekstremiteta i trupa – očuvane funkcije pokretljivosti gornjih ekstremiteta i trupa u fiziološkim granicama (rasponima). Nije potrebno napominjati da kriterij zdravstvenog stanja i zdravstvenih sposobnosti sam po sebi predstavlja isključujući odnos koji osobe s invaliditetom stavlja u nepovoljniji položaj u pristupu visokoškolskom obrazovanju. Tim više što kod definiranja određenih zdravstvenih sposobnosti i stanja nisu akceptirana pomagala i prilagodbe uz koje osoba s određenim zdravstvenim ograničenjima može biti u funkcionalnom smislu izjednačena s drugima. S obzirom na to da ovako široko definirane odrednice prihvatljivog „zdravstvenog stanja“ kao uvjeta za upis izazivaju bojazan da će kandidatima s invaliditetom biti uskraćen pristup navedenim studijskim programima samo na osnovi njihovih zdravstvenih sposobnosti odnosno zdravstvenog stanja, od Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta zatražili smo da obrazlože ove zahtjeve i ograničenja i da posebno opišu razloge zbog kojih su sva navedena stanja isključujuća za upis.

U svom očitovanju s Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta odgovorili su da su zdravstvene odnosno funkcionalne kriterije uveli po prvi put za akademsku godinu 2016./2017. nakon vrlo pomnog promišljanja i analize dotadašnje uspješnosti studiranja i mogućnosti ostvarivanja učenja studenata s invaliditetom. Pri određivanju kriterija za upis na preddiplomski studij Rehabilitacija Vijeće studija vodilo se zahtjevima studija, odnosno ishodima učenja koji su ključni za stjecanje profesionalnih kompetencija odnosno dosezanje programom studija definiranih ishoda učenja. Za to je potrebna i određena razina funkcionalnih sposobnosti kandidata koje se utvrđuju testiranjem intelektualnih sposobnosti, procjenom funkcionalnosti vida i sluha, kretanja, ravnoteže, korištenja gornjih ekstremiteta te komunikacijskih vještina. Pri tome kriterij isključivanja predstavlja postojanje značajno snižene razine funkcionalnih sposobnosti i vještina kod kojih je i uz sve preporučene i prihvatljive prilagodbe u nastavi u potpunosti onemogućena realizacija ključnih ishoda učenja. Sve razine procjene provode nastavnici Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta čije je uže stručno i znanstveno područje procjena funkcionalnih sposobnosti. Pri tome naglašavaju važnost izjednačavanja mogućnosti za studente s invaliditetom, ali i važnost stjecanja visoke razine profesionalnih kompetencija. Potvrda

uvođenja zdravstvenih uvjeta za studij logopedije temelji se na potvrđenoj činjenici da osobe koje imaju teškoće navedene u popisu zdravstvenih uvjeta ne mogu uspješno dostići ishode učenja studija i ne mogu biti ocijenjene iz tih predmeta.

Vezano uz studij socijalne pedagogije istaknuti su samostalnost u psihosocijalnom funkcioniranju i određene razine psihofizičke spremnosti.

Spornim ocjenjujemo zahtjev da pristupnik treba imati sposobnost za samostalni kontakt, komunikaciju i rad s korisnicima i suradnicima u stvarnim životnim uvjetima. To može dovesti u pitanje primjerice pravo gluhe osobe da ostvaruje komunikaciju uz pomoć komunikacijskog posrednika. *Pozvali su se na osobitost studijskih programa iz kojih proizlazi potreba za uvođenjem navedenih kriterija. Pri tome naglašavaju kako nije apsolutno svaki oblik invaliditeta i/ili zdravstvene teškoće isključujući kriterij, već samo oni za koje se procjenjuje da utječu na nesamostalnost u psihofizičkom funkcioniranju te oni koji s obzirom na vrstu i intenzitet predstavljaju prepreku u ostvarivanju obrazovnih ishoda.* Pri tome se postavlja pitanje znači li inzistiranje na samostalnosti u funkcioniranju da osoba s invaliditetom ne bi smjela koristiti podršku druge osobe (osobnog asistenta ili asistenta u nastavi ili čak asistivne tehnologije).

Iako ovako postavljeni zahtjevi izazivaju zabrinutost, dosad nismo imali konkretnih pritužbi potencijalnih studenata koji bi bili isključeni iz daljnjeg razredbenog postupka temeljem ovako definiranih zdravstvenih zahtjeva pa je nemoguće zaključiti hoće li u pojedinačnim slučajevima dolaziti do povrede prava osoba s invaliditetom. S tim u vezi razgovarali smo sa studenticom koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica, a pri kraju je uspješnog studija logopedije. Studentica smatra da sukladno obveznoj dodatnoj provjeri ona više ne bi imala pravo na upis jer nema očuvanu funkciju pokretljivosti trupa. Budući da se zanimanje logopeda čini kao ono u kojem ta činjenica ne bi trebala predstavljati prepreku obavljanju nužnih dijelova posla, zamolili smo studenticu da nam objasni na koji način bi je njezine teškoće onemogućavale u obavljanju tog zanimanja (ili u postizanju akademskih ishoda tijekom studija). Navela je situaciju logopedskog rada s nepokretnom osobom koja leži u krevetu i kojoj se pregled glasovnih organa može obaviti samo naginjanjem nad osobu, što ona zbog svojih teškoća ne bi mogla učiniti. Međutim, broj radnih mjesta na kojima može raditi osoba sa zvanjem logopeda toliko je širok da ne nalazimo opravdanje da bi činjenica da osoba ne može obavljati sve zadatke svih radnih mjesta koja traže kvalifikaciju logopeda značila da se osoba ne smije upisati na stručni studij za stjecanje te kvalifikacije. Pri tome nije uzeto u obzir pravo osobe s invaliditetom da joj se osigura razumna prilagodba.

Na sastanku s predstavnicima Ministarstva saznali smo da se mijenja **Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju** pa smo podsjetili Ministarstvo na inicijativu pravobraniteljice da se na razini temeljnog zakona koji regulira visoko obrazovanje definira tko su studenti s invaliditetom te koja su njihova prava i obveze u svrhu osiguravanja potrebne podrške i razumne prilagodbe te otklanjanja diskriminacije na osnovi invaliditeta. Ponovili smo preporuku da se u Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju definira obveza osiguravanja razumne prilagodbe za studente s invaliditetom u svrhu njihovog ravnopravnog uključivanja u visoko obrazovanje, kao i to da se definiraju studenti s invaliditetom sukladno UN-ovoj Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom kako bi se nacionalno zakonodavstvo u tom pogledu uskladilo s Konvencijom. Na temelju takve odredbe treba predvidjeti i donošenje podzakonskih akata kakvi se planiraju donijeti ili su doneseni u svrhu uključivanja djece s teškoćama u razvoju na nižim razinama obrazovanja, jer primjeri iz prakse pokazuju da za to postoji velika potreba.

Kako bismo bili što bliže definiranju ovog pojma, predložili smo Ministarstvu da se studenti s invaliditetom definiraju kao oni koji zbog bolesti i/ili oštećenja zdravlja imaju teškoće u realizaciji akademskih aktivnosti te im je potrebno osigurati odgovarajuće prilagodbe i podršku. Pozdravili smo namjeru Ministarstva da rješenje (o postotku oštećenja zdravlja) ili rješenje o ostvarivanju određenog prava ne bi trebalo biti odlučujući uvjet kojim se dokazuje postojanje bolesti ili oštećenja od utjecaja na akademske aktivnosti pa smo u skladu s tim predložili dodati novu točku (3) koja bi glasila: *Oblik i*

vrsta razumne prilagodbe priznaju se temeljem dokaza o primjenjivanoj prilagodbi osiguranoj u prethodnim obrazovnim fazama odnosno ispitu državne mature ili temeljem stručne individualne procjene odgovarajuće razumne prilagodbe nadležnog tijela / službe. To je pogotovo važno s obzirom na niz pritužbi na poteškoće u ostvarivanju prava s osnova invaliditeta zbog traženja da se status osobe s invaliditetom dokaže rješenjem o postotku tjelesnog oštećenja.

Iskustvo studenta s invaliditetom: Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratio se budući student koji je liječen od maligne bolesti. Na temelju nalaza i mišljenja Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje ima utvrđen IV. stupanj invaliditeta (na temelju kojeg je u sustavu socijalne skrbi ostvario pravo na osobnu invalidninu). Navodi da se priprema za polaganje državne mature i namjerava upisati studij. Na mrežnim stranicama Agencije za visoko obrazovanje <https://www.studij.hr/sve-o-prijavama> pronašao je sljedeće podatke:

„Pojedina visoka učilišta pravo prednosti pri upisu na visoka učilišta daju kandidatima sa šezdesetpostotnim i većim tjelesnim oštećenjem (invaliditetom), pod uvjetom da prijeđu razredbeni prag. Navedenim kategorijama kandidata omogućuje se upis na studijske programe, bez obzira na položaj na rang-listi, ako polože sve ispite državne mature koji su obvezan uvjet za upis na pojedine studijske programe, prijeđu bodovni prag tamo gdje je postavljen te, tamo gdje je to potrebno, zadovolje preduvjet i polože dodatne provjere posebnih znanja, vještina i sposobnosti koje propisuje visoko učilište. **4. kandidati sa šezdesetpostotnim i većim tjelesnim oštećenjem (Invaliditetom) svoj status dokazuju rješenjem o invaliditetu Hrvatskoga zavoda za mirovinsko osiguranje.** Navedeni dokazi (u izvorniku ili ovjerenoj preslici) moraju biti izdani u RH i dostavljaju se najkasnije do roka navedenoga u Kalendaru, isključivo preporučenom poštom.“

Sukladno navedenom dostavio je dokaz o invaliditetu (gore spomenuti nalaz i mišljenje) Agenciji za znanost i visoko obrazovanje, iz koje je obaviješten da je navedeni dokaz zaprimljen, „ali se ne vrednuje za ostvarivanje prava prednosti pri upisu“. S obzirom na navedeno, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upozorila je na sljedeće:

Traženi uvjet ostvarivanja prednosti za studente s invaliditetom nije sukladan zakonskim odredbama koje se odnose na određivanje statusa osobe s invaliditetom. Naime, u hrvatskom pravnom prostoru ne postoji „rješenje o invaliditetu“, pa niti „rješenje o invaliditetu Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje“. Naime, u sustavu mirovinskog osiguranja utvrđuje se invaliditet u odnosu na radnu sposobnost, pri čemu se utvrđuje postoji li kod osiguranika (zaposlenih, obrtnika i dr.) radna nesposobnost ili preostala radna sposobnost, radi utvrđivanja određenih prava osobe s invaliditetom u sustavu mirovinskog osiguranja, a jedno od prava je i naknada zbog tjelesnog oštećenja. Ovu naknadu može ostvariti „osiguranik kod kojega je utvrđeno tjelesno oštećenje od najmanje 30%, a koje je nastalo kao posljedica ozljede na radu ili profesionalne bolesti“. Postupak vještačenja osnova je za ostvarivanje različitih prava u različitim sustavima. Način i postupak vještačenja u svrhu ostvarivanja prava u području socijalne skrbi, mirovinskog osiguranja, profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja osoba s invaliditetom, prava po osnovi roditeljskih potpora, zaštite ratnih i civilnih žrtava rata te u svrhu utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta pri ostvarivanju prava u sustavu obrazovanja, kao i u svrhu ostvarivanja prava u drugim područjima u kojima se prava ostvaruju na temelju nalaza i mišljenja tijela vještačenja uređen je Uredbom o metodologijama vještačenja (Narodne novine, br. 67/17).

Sve osobe s invaliditetom svoj status osobe s invaliditetom dokazuju na temelju postojanja nalaza i mišljenja Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje. Čl. 23. gore citirane Uredbe propisano je da je osoba s invaliditetom osoba koja ima dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprječavati njezino puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima. Status osobe s invaliditetom ima osoba (starija od 15 godina) kojoj je u postupku vještačenja utvrđeno barem jedno oštećenje iz Liste I. i najmanje stupanj 1. iz Liste težine i vrste invaliditeta – oštećenja funkcionalnih sposobnosti. Pod postupkom vještačenja iz stavka 2. ovoga članka smatra se vještačenje oštećenja organizma, težine invaliditeta – oštećenja funkcionalnih sposobnosti i radne sposobnosti. Oštećenja organizma iznose 0 – 100%, a oštećenja funkcionalnih sposobnosti imaju 4 razine, pri čemu se III. i IV.

razina oštećenja odnose na osobe s najtežim invaliditetom. Iz navedenog, za ostvarivanje prava prednosti za upis na pojedine fakultete neispravno je tražiti „rješenje o invaliditetu Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje“, s obzirom na to da budući studenti, djeca s tek završenom srednjom školom nisu osiguranici u sustavu mirovinskog osiguranja te nemaju niti zakonske osnove tražiti pravo na naknadu za tjelesno oštećenje, samo kako bi dobili postotak oštećenja organizma. Postotak oštećenja organizma još se uvijek traži kao dokaz kod ostvarivanja pojedinih povlastica (npr. oslobođanje plaćanja cestarine i sl.), te su zainteresirane osobe prisiljene pokretati postupak za ostvarivanje prava na naknadu za tjelesno oštećenje, iako nemaju osnovni zakonski uvjet za njezino ostvarivanje – status osiguranika u mirovinskom osiguranju. Osim što je trajanje postupka dugotrajno, ono za njih predstavlja i financijsko opterećenje, s obzirom na to da ga za osobne potrebe i osobno plaćaju.

Na osnovi navedenog, olakšice za upis učenika i studenata mogu obuhvaćati djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom određenog stupnja invaliditeta, dakle stupnja oštećenja prema Listi 1 i stupnja oštećenja prema Listi težine i vrste invaliditeta – oštećenja funkcionalnih sposobnosti, ali dokaz statusa osobe s određenim stupnjem invaliditeta može biti jedino Nalaz i mišljenje Zavoda za vještačenje, Jedinstvenog tijela vještačenja. Dokaz invaliditeta može biti ili oštećenje organizma (u postotcima) ili stupanj oštećenja funkcionalnih sposobnosti (razine oštećenja). **Preporučili smo** da propozicije za ostvarivanje prednosti za upis studenata s invaliditetom usklade sa zakonodavnom regulativom koja se odnosi na dokazivanje statusa osobe s invaliditetom te ih na taj način objave na mrežnim stranicama. Isto tako smo zamolili da konkretan nalaz i mišljenje za ovog studenta prihvate, kako kao osoba s najtežim stupnjem invaliditeta (IV. stupanj oštećenja funkcionalnih sposobnosti) ne bi bio zakinut za ostvarivanje prava na pristup visokoškolskom obrazovanju zbog navedene administrativne prepreke.

Ishod: Na preporuku pravobraniteljice iz Agencije za znanost i visoko obrazovanje odgovorili su da su čl. 77. Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju propisani uvjeti upisa na studij na visoka učilišta, te je iz toga razvidno da su visoka učilišta nadležna za utvrđivanje uvjeta za upis. Sukladno tomu, Agencija će pravodobno upozoriti visoka učilišta i Povjerenstvo za unapređenje postupaka upisa, a po potrebi i ostale relevantne dionike, na diskrepanciju zakonskih i podzakonskih propisa u odnosu na uvjete upisa na studij na visokom učilištu.

Savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sudjeluje u radu **Odbora za studente s invaliditetom na nacionalnoj razini**. Odbor čine predstavnici akademskih ustanova, studenata s invaliditetom, predstavnika donositelja odluka i ostalih koji rade na unaprjeđenju položaja studenata s invaliditetom u Hrvatskoj.

Na sastanku odbora održanom u lipnju 2019. godine prof. dr. sc. Željka Car s Fakulteta elektrotehnike i računarstva Sveučilišta u Zagrebu predstavila je projekt na području pristupačnosti Kompetencijske mreže ICT-AAC. Kompetencijsku mrežu ICT-AAC (www.ict-aac.hr) čini nekoliko sastavnica Sveučilišta u Zagrebu, roditeljske i stručne udruge, medicinski i poslovni sektor, a cilj joj je ostvariti kontinuitet suradnje i omogućiti da znanja i tehnologije pridonesu osobama sa složenim komunikacijskim potrebama. Jezgru mreže čine Fakultet elektrotehnike i računarstva, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet i Grafički fakultet Sveučilišta u Zagrebu, HAKOM te Hrvatska zajednica za Down Syndrom i Udruga roditelja OKO. Članovi Kompetencijske mreže ICT-AAC surađuju u obrazovanju, istraživanju, razvoju i inovacijama, a posebice u zajedničkim nastupima u pripremi i provedbi projekata te uspostavljanju i održavanju izravnog dijaloga s europskim i nacionalnim tijelima državne vlasti i agencijama odgovornima za razvoj uključivog društva. Dosad je razvijeno trideset mobilnih aplikacija za uređaje s operacijskim sustavom Android i iOS te za *web*, koje se mogu besplatno preuzeti s trgovina *Google Play* i *Appstore*, a detaljno su opisane na *web*-stranici

<http://www.ict-aac.hr/index.php/hr/aplikacije>. Aplikacije su za komunikaciju osoba – korisnika potpomognute komunikacije, edukaciju djece s teškoćama u razvoju kao i djecu urednog razvoja te za povećanje svijesti javnosti o potpomognutoj komunikaciji i važnosti razvoja pristupačnog *web*a. Istraživanja se također usmjeravaju prema bežičnim tehnologijama (RFID, *beacon* i sl.), prema virtualnoj i potpomognutoj stvarnosti te pristupačnosti višemedijskih sadržaja.

Profesorica Jesenka Pribernik s Grafičkog fakulteta Zagreb predstavila je projekt *Erasmus + Lifelong Learning Programme "Assistive Technology Workin Europe"*. Govorila je i o dosadašnjim iskustvima sa studentima s invaliditetom na Grafičkom fakultetu. Posebno se osvrnula na izradu dnevnih rasporeda otisnutih na magnetnu podlogu, rad profesora i asistenata s (bivšom) studenticom Lanom Prager, rad s Jelenom Perković i udrugom "Jelenini anđeli dobri želja", projekt "Sapuni s točkicama" te projekt ICT – AAC za koji je Grafički fakultet dizajnirao simbole. Vladimir Nišević, glavni urednik *Poslovnog dnevnika*, predstavio je i ovogodišnji projekt *Iskustvo zlata vrijedi*.

Poslovni dnevnik i Večernji list već tradicionalno putem društveno odgovornog projekta *Iskustvo zlata vrijedi* spajaju partnere poslodavce sa studentima s invaliditetom i studentima slabijega materijalnog statusa, s ciljem omogućavanja prakse radi lakšeg zapošljavanja u budućnosti. Kroz projekt *Iskustvo zlata vrijedi* proširuje se svijest u poslovnoj i široj zajednici te se problematizira pitanje zapošljavanja onih koji ne mogu doći lako do posla zbog osobnih razloga i trenutačne gospodarske situacije. Organizatori s posebnim senzibilitetom i sviješću o teškoj zapošljivosti navedene skupine studenata iz godine u godinu razvijaju ovaj projekt u suradnji s uglednim hrvatskim kompanijama – vrijednim partnerima dosadašnjih izdanja projekta koji prepoznaju njegovu važnost te svojim sudjelovanjem aktivno sudjeluju u omogućavanju studentske prakse s jedne strane, ali i stvaranju pozitivnog ozračja i nužnosti progovaranja o navedenoj problematiki. Do sada je kroz projekt omogućena radna praksa za više od 80 studenata s invaliditetom te studenata slabijega materijalnog statusa. Više studenata je nakon odrađene prakse dobilo i stalan posao u istoj tvrtki.

Zaključno, vjerujemo da će se usvajanjem **Nacionalnog plana za unaprjeđenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj 2019. – 2021.** i donošenjem izmijenjenog Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju popuniti pravna praznina koju pravobraniteljica godinama ističe kao znatnu prepreku uključivanju studenata s invaliditetom u visoko obrazovanje.

Preporuke:

Preporučujemo jasno reguliranje studentskih prava osoba s invaliditetom i da se propišu minimalni standardi podrške i prilagodbe koje im sve visokoobrazovne ustanove moraju pružiti na nacionalnoj razini.

Preporučujemo unaprjeđenje vođenja statističkih podataka o studentima s invaliditetom kako bi mogli planirati intervencije za sprječavanje njihove evidentne podzastupljenosti.

Preporučujemo definiranje razumne prilagodbe i oblika potpore i za učenike s teškoćama u zakonodavstvu te propisivanje obveze osiguravanja razumne prilagodbe za studente s invaliditetom u Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju.

Preporučujemo sustavno osiguravanje potrebne asistencije studentima s invaliditetom smještenim u studentskim domovima.

Preporučujemo usklađivanje dokaza kojima se dokazuje status invaliditeta s pozitivnim zakonskim uređenjem.

19. OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom odredbom čl. 26. posebnu pozornost posvećuje osposobljavanju i rehabilitaciji kojom obvezuje države stranke na poduzimanje djelotvornih i prikladnih mjera, kako bi omogućile osobama s invaliditetom stjecanje i održavanje najveće moguće neovisnosti i potpunu tjelesnu, mentalnu, društvenu i profesionalnu sposobnost, te punu uključenost i sudjelovanje u svim područjima života. U tu svrhu potrebno je da države stranke organiziraju, ojačaju i prošire sveobuhvatne usluge i programe osposobljavanja i rehabilitacije, pa tako i u području zapošljavanja. Donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom („*Narodne novine*“, br. 39/18) u 2018. godini nastojalo se, između ostaloga:

- pojednostavniti i ubrzati proceduru obavljanja osnivačkih prava i dužnosti nad centrima za profesionalnu rehabilitaciju na način da se Zakonom izričito propiše da osnivačka prava i dužnosti u ime RH obavlja ministarstvo nadležno za rad;
- omogućiti da se sredstva prikupljena s osnove novčane naknade zbog neispunjenja obveze kvotnog zapošljavanja osoba s invaliditetom mogu koristiti i za razvoj sustava profesionalne rehabilitacije, a ne samo za isplatu poticaja i nagrada za zapošljavanje osoba s invaliditetom, budući da profesionalna rehabilitacija utječe na zapošljavanje osoba s invaliditetom;
- olakšati uključivanje nezaposlenih osoba s invaliditetom u postupak profesionalne rehabilitacije na način da se iste direktno upute u centar za profesionalnu rehabilitaciju na rehabilitacijsku procjenu.

Prijašnjih godina upozoravali smo na probleme pri samom uključivanju u postupak profesionalne rehabilitacije. Sada je ubrzano i olakšano uključivanje nezaposlenih osoba s invaliditetom u postupak profesionalne rehabilitacije, na način da se osobe izravno upućuju u centre za profesionalnu rehabilitaciju (CPR) na rehabilitacijsku procjenu, bez potrebe prethodnog vještačenja kako je to predviđeno do tada važećim Zakonom. Naime, prije izmjena Zakona osoba s invaliditetom je prvo morala proći postupak vještačenja, a tek potom odlukom vještaka se upućivala na rehabilitacijsku procjenu u CPR, što je znatno usporavalo njezino uključivanje na tržište rada. Izmjenama Zakona je omogućeno izravno upućivanje osoba s invaliditetom u CPR-ove, a na temelju rezultata rehabilitacijske procjene savjetnici Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (HZZ) dobivaju sve informacije potrebne u svrhu pripreme osoba s invaliditetom za zapošljavanje.

Osim navedenog Zakona, u 2018. godini doneseni su i provedbeni prateći akti koji su usklađeni s promjenama u Zakonu i to: Pravilnik o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom, Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom, Pravilnik o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom, Pravilnik o zaštitnim radionicama i integrativnim radionicama za zapošljavanje osoba s invaliditetom i Pravilnik o profesionalnoj rehabilitaciji i centrima za profesionalnu rehabilitaciju osoba s invaliditetom.

Stupanjem na snagu spomenutih zakonodavnih novina znatno se poboljšao položaj CPR-ova. RH od 1. siječnja 2019. godine preuzima osnivačka prava nad sva četiri CPR-a u Hrvatskoj, a centri postaju korisnici državnog proračuna te su time izjednačeni u financiranju i neovisni su o lokalnim izvorima financiranja. Sada se CPR-ovi mogu financirati iz namjenskih prihoda uplaćenih s osnove novčane naknade i iz ostalih namjenskih prihoda i primitaka. Preuzimanjem osnivačkih prava nad CPR-ovima i osiguravanjem sredstava za njihov rad, stvaraju se pretpostavke za jačanje njihovih kapaciteta (u smislu adekvatnog prostora, dovoljnog broja stručnjaka, osnivanja mobilnih timova radi bolje pristupačnosti usluga i sl.). Na taj način osiguravaju se svi potrebni uvjeti za daljnji razvoj sustava profesionalne rehabilitacije koji ima ključnu ulogu u osposobljavanju osoba s invaliditetom za rad i njihovoj integraciji na tržište rada. Nadalje, usklađeno je postupanje CPR-ova s Općom uredbom o zaštiti podataka. Napravljena je razlika u izvještavanju naručitelja o provedenoj usluzi. Za razliku od nalaza i mišljenja CPR-a, ukoliko je naručitelj usluge poslodavac, dostavlja mu se izvještaj o provedenoj usluzi i rezultatima, u svrhu kojih je podnio zahtjev za uslugom. Nalaz i mišljenje CPR-a sadrži osobne podatke, socijalni status, rezultate psihološkog testiranja što podliježe zaštiti, a mogu ih koristiti isključivo stručni radnici u najboljem interesu korisnika. U Standarde usluga profesionalne rehabilitacije (koji su postali sastavni dio Pravilnika o profesionalnoj rehabilitaciji) uvedene su dvije nove usluge i jedna podusluga. Temeljem dosadašnjeg iskustva u provođenju usluga profesionalne rehabilitacije utvrđena je potreba za novim uslugama kojima bi se unaprijedilo postojeći sustav i omogućilo više opcija za osobe s invaliditetom. Osim toga, jasnije su opisane i definirane sve usluge, način njihova provođenja, kriterije uključivanja u usluge i ciljne skupine kojima je usluga namijenjena.

Zatražili smo od CPR-ova u Zagrebu, Rijeci, Osijeku i Splitu podatke o radu za 2018. godinu, opis osnovnih teškoće s kojima su se susretali u provedbi profesionalne rehabilitacije, te pozvali da navedu

prijedloge za poboljšanje. CPR-ovi kao neke od teškoća u provedbi usluga profesionalne rehabilitacije izdvajaju:

- neusklađenost propisa koji uređuju područje profesionalne rehabilitacije - sustav mirovinskog osiguranja i dalje počiva na kompenzacijskom modelu te je usmjeren na umirovljenje i uklanjanje osoba s invaliditetom s tržišta rada umjesto na njihovu aktivaciju i vraćanje na tržište rada; prema propisima o mirovinskom osiguranju profesionalna rehabilitacija može se predložiti tek ako je smanjenje radne sposobnosti više od 50%; stoga predlažu da se puno ranije otpočne s mjerama i na taj način spriječi daljnje propadanje radne sposobnosti,
- iz sustava HZMO dolaze korisnici koji nemaju želju ni motivaciju nastaviti raditi te se nadaju umirovljenju; zbog dugotrajnih bolovanja i brojnih postupaka ocjene radne sposobnosti, izgubili su motivaciju za radom ili prekvalifikacijom,
- period od nastanka invaliditeta do upućivanja u proces profesionalne rehabilitacije traje predugo što djeluje demotivirajuće za potencijalne korisnike profesionalne rehabilitacije;
- profesionalna rehabilitacija nije propisana kao obveza HZMO-a, poslodavaca i osiguranika, a u općem je interesu da bude obvezna; navedeno također djeluje demotivirajuće kako za upućivanjem, tako i za ulazak u usluge profesionalne rehabilitacije,
- potrebno je usklađivanje različitih sustava; uz približavanje usluga profesionalne rehabilitacije HZZ-u potrebno je isto napraviti prema Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje (dalje HZZO): najveći broj klijenata dolazi na rehabilitacijsku procjenu nakon dugog razdoblja bolovanja, koje ponekad traje i više godina; time bi se postigle veće uštede zbog dugih bolovanja, jer bi se uz medicinsku rehabilitaciju mogla obavljati profesionalna rehabilitacija odnosno moglo bi se raditi na pronalasku adekvatnih poslova,
- ne postoje programi socijalnog uključivanja u koje bi mogli uključiti mnoge korisnike koji trenutno, zbog različitih razloga, nisu spremni za uključivanje u svijet rada, a za takve programe postoji itekako velika potreba,
- nedovoljna zainteresiranost poslodavaca za zapošljavanje osoba s invaliditetom, kao i zadržavanje osobe s invaliditetom u radnom odnosu, što za posljedicu ima mali broj upućivanja u usluge profesionalne rehabilitacije osoba koje na procjenu dolaze iz radnog odnosa;
- prilikom suradnje s poslodavcima nailaze na raznolike stavove poslodavaca prema profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom,
- nedostatak/neadekvatnost prostora zbog kojeg je teško postići kvalitetu usluge kojoj centri teže (vremenski postupak pružanja usluge dugo traje, nedostatak privatnosti, više stručnih radnika dijele ured zbog čega je otežan individualan pristup, neprilagođen sanitarni čvor, nedostaju prostorije za grupni rad i medicinske preglede zbog čega postoje organizacijske poteškoće i zastoji u radu i slično); zbog nedostatka prostornih kapaciteta dodatno povećanje broja zaposlenika ne bi dovelo do značajnijeg povećanja broja obrađenih predmeta,
- provođenje usluga profesionalne rehabilitacije sukladno Standardima usluga zahtijeva izradu brojnih stručnih analiza i mišljenja, popratne dokumentacije i evidencija što bez odgovarajućeg informatizacijskog sustava poprilično usporava proces (o provođenju „Pilot projekt nadzora nad radom centara za profesionalnu rehabilitaciju i razmjena podataka između Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom“ vidjeti niže pod aktivnostima koje provodi ZOSI)
- na tržištu rada nema dovoljno liječnika specijaliste medicine rada s iskustvom u području rada i profesionalne rehabilitacije, ali ni drugih stručnjaka koji imaju iskustva u području profesionalne rehabilitacije.

O istim ili sličnim teškoćama s kojima se centri za profesionalnu rehabilitaciju susreću u svom radu pisali smo i u prošlogodišnjem izvješću.

Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (ZOSI) je nositelj razvoja novog modela profesionalne rehabilitacije dok su CPR-ovi zaduženi za njegovu provedbu. Tijekom 2018. godine zaposlenici ZOSI-ja su kontinuirano pružali stručnu podršku stručnim radnicima u CPR-ovima s ciljem postizanja što ujednačenije prakse i kvalitete u njihovom radu s

osobama s invaliditetom. ZOSI kontinuirano provodi niz mjera i aktivnosti s ciljem poboljšanja postupaka i kvalitete usluga profesionalne rehabilitacije, izdvajamo:

- u 2017. godini je pokrenut „*Pilot projekt nadzora nad radom centara za profesionalnu rehabilitaciju i razmjena podataka između Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom*“. Pilot projekt se provodio od veljače 2018. godine u CPR-u Zagreb putem aplikacije REA sa ciljem provođenja valjanog mjerenja njihove učinkovitosti te posredno razvoja jedinstvene i organizirane zbirke podataka od strane provoditelja usluga profesionalne rehabilitacije. Projektom su obuhvaćene dvije usluge. Aplikacija pruža lakši uvid u status svakog pojedinog predmeta i značajno ubrzava cjelokupne poslovne procese. Omogućava brže generiranje svih dokumenata, od nalaza i mišljenja pojedinih stručnjaka, popratne dokumentacije, službenih zabilješki, poziva i potvrda, pa sve do završnog nalaza i mišljenja. Jedna od također vrlo važnih karakteristika aplikacije je što pruža mogućnost za vođenje detaljnih statističkih podataka. U 2019. godini planiran je daljnji razvoj aplikacije, odnosno proširenje na sve usluge profesionalne rehabilitacije, koji će se testno primjenjivati u CPR-u Zagreb, te nakon toga implementirati i u druge CPR-ove.
- provodi kontinuiranu stručnu edukaciju za sve stručnjake koji sudjeluju u pružanju usluga profesionalne rehabilitacije. Edukacija obuhvaća sljedeća područja: Osnovne profesionalne rehabilitacije (Zakonska i podzakonska regulativa s područja profesionalne rehabilitacije; Standardi usluga profesionalne rehabilitacije; Poticaji pri zapošljavanju OSI; Prezentacija slučajeva; Postupak profesionalne rehabilitacije) i praktičnu edukaciju (mentoriranje svakog stručnjaka pri obradi predmeta, sudjelovanje u timskoj sintezi i izrada nalaza i mišljenja).
- u 2018. godini nastavilo se sa redovitim održavanjem kolegija ravnatelja CPR-ova na mjesečnoj razini i ukupno je do kraja godine održano 12 takvih kolegija.
- u sklopu procjene u okviru Usluge 1. i Usluge 3. se osim ostalih statusa utvrđuju i postojeća školska znanja (matematika i hrvatski). S ciljem osiguravanja ujednačenog pristupa, te pružanja iste kvalitete usluga ZOSI je početkom 2018. godine naručio od Pučkog otvorenog učilišta izradu testova za hrvatski i matematiku (I, II i III razina znanja). Provedeno je testno razdoblje i edukacija za primjenu testova za 10 stručnih radnika CPR-ova, koji primjenjuju testove. Slijedom toga od travnja 2018. godine svi CPR-ovi primjenjuju u obradi iste testove znanja.

Mišljenje pravobraniteljice: Očekujemo da će novo zakonodavno uređenje kojim je predviđeno osnaživanje cjelovitog sustava profesionalne rehabilitacije osigurati optimalne uvjete za nesmetano funkcioniranje centara te da će se navedene teškoće većim dijelom ukloniti tijekom 2019. godine. Posebno ističemo da smatramo neophodnim jačanje kapaciteta CPR-ova radi brže obrade zahtjeva i dostupnosti usluge većem broju korisnika (osiguranje adekvatnog prostora, dovoljnog broja kvalificiranih stručnjaka, pohađanje neophodnih edukacija, nabava specijalizirane dijagnostičke i rehabilitacijske opreme, osnivanje mobilnih timova radi bolje pristupačnosti usluga). Sustav profesionalne rehabilitacije je nov sustav koji se implementira na razini države i nema predloška iz prakse po kojem su CPR-ovi osnovani, već su se svi poslovni procesi, protokoli i postupanja razvijali od nule, te je izuzetno važna kontinuirana, gotovo svakodnevna uključenost ZOSI-ja kako bi se ostvario cilj da svi CPR-ovi imaju istu razinu kvalitete pružanja usluge i da su ujednačeni u svom postupanju.

Pravobraniteljica upozorava: Međuresorna suradnja svih sustava koji se dotiču profesionalne rehabilitacije i sveobuhvatna podrška nositeljima modela profesionalne rehabilitacije koji se provodi sukladno propisima o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, u narednim razdobljima ne smije izostati i to od strane svih koji sudjeluju u postupku uključivanja osoba s invaliditetom u svijet rada i imaju obvezu održati ih u njemu te brinu o pravima osoba s invaliditetom tijekom radnog vijeka. Statistički pokazatelji o malom broju osoba s invaliditetom na tržištu rada već dugi niz godina ukazuju da uklanjanje prepreka za implementaciju ovog sustava profesionalne rehabilitacije ne smije više biti odgađano.

U sklopu rasprave o Prijedlogu zakona o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju tijekom 2018. godine, podržali smo prijedloge stručnjaka za profesionalnu rehabilitaciju iz ZOSI-ja,

budući da njihova višegodišnja praksa potvrđuje opravdanost potrebnih izmjena, a i naše iskustvo kroz rad na pritužbama i upitima stranaka to potvrđuje:

- u odnosu na odredbu čl. 27. st. 6. Zakona: da se korisnicima invalidske mirovine zbog djelomičnog gubitka radne sposobnosti iz čl. 39. st. 3. ovog zakona u staž osiguranja računa razdoblje provedeno u zaposlenju s najmanje 50% radnog vremena na prilagođenim poslovima iste ili slične stručne spreme koji odgovaraju njegovim dosadašnjim poslovima, kao da su proveli na radu puno radno vrijeme;

Obrazloženje: ukoliko se usvoji da korisnik invalidske mirovine zbog djelomičnog gubitka radne sposobnosti može raditi najmanje 50% radnog vremena na prilagođenim poslovima, navedenih 50% radnog vremena računat će se kao da je proveo na radu puno radno vrijeme;

- u odnosu na odredbu čl. 39. st. 2. Zakona: preostala radna sposobnost postoji kada je kod osiguranika nastalo smanjenje radne sposobnosti iz stavka 1. ovoga članka, ali se može osposobiti za rad s punim radnim vremenom na drugim poslovima, odnosno profesionalnom rehabilitacijom može osposobiti za rad s najmanje 50% radnog vremena na drugim poslovima;

Obrazloženje: U praksi se pokazalo da je uključivanje u postupak profesionalne rehabilitacije samo onih osiguranika za koje je procijenjeno da će se kroz usluge profesionalne rehabilitacije moći osposobiti za rad u punom radnom vremenu, ograničavajuće te se na taj način umirovljuju osobe koje bi se mogle osposobiti za rad s polovicom radnog vremena i ostati u svijetu rada;

- u odnosu na odredbu čl. 39. st. 3. Zakona: djelomični gubitak radne sposobnosti postoji kada kod osiguranika postoji smanjenje radne sposobnosti iz stavka 1. ovoga članka, a s obzirom na zdravstveno stanje, životnu dob, naobrazbu i sposobnost ne može se profesionalnom rehabilitacijom osposobiti za rad s punim radnim vremenom na drugim poslovima, ali može raditi najmanje 50% radnog vremena na prilagođenim poslovima iste ili slične razine obrazovanja koji odgovaraju njegovim dosadašnjim poslovima ili se kroz osposobljavanje na radnom mjestu, može osposobiti za rad s najmanje 50% radnog vremena na prilagođenim poslovima iste ili slične razine obrazovanja koji odgovaraju njegovim dosadašnjim poslovima;

Obrazloženje: Važeća pravna norma propisuje da se osiguranicima kod kojih je nastupio djelomični gubitak radne sposobnosti u postupku ocjene radne sposobnosti utvrđuje i postotak radnog vremena kojeg su sposobni odraditi na prilagođenim poslovima (poslovi koji su u skladu s medicinskim kontraindikacijama osiguranika, te je prema važećoj normi predviđeno od 70% do 100% radnog vremena. U praksi se pokazalo da postoji potreba da se uz djelomični gubitak radne sposobnosti predvidi mogućnost rada s 50% radnog vremena. Donošenjem ove izmjene omogućilo bi se dulji ostanak u svijetu rada brojnih osoba s invaliditetom, ponajprije onih oboljelih od multiple skleroze, miastenije gravis i sl. Nadalje, UN Konvencija o pravima osoba s invaliditetom nalaže implementaciju razumne prilagodbe, a prilagodba radnog vremena predstavlja jedan od značajnijih vidova razumne prilagodbe. Uz gore navedeno postoji i potreba da se za osobe kojima je utvrđen djelomični gubitak radne sposobnosti te su im u svezi s tim utvrđene neke kontraindikacije (stoga im je radno mjesto potrebno prilagoditi ili ih je potrebno rasporediti na drugo radno mjesto iste ili slične razine obrazovanja), uvede mogućnost osposobljavanja na radnom mjestu. Za vrijeme tog osposobljavanja primali bi osobni dohodak, tj. ne bi im se priznavalo pravo na neku posebnu naknadu. Poslodavci bi za vrijeme osposobljavanja mogli koristiti uslugu stručne podrške na radnom mjestu (provodi nadležni Centar za profesionalnu rehabilitaciju) te bi im se po završenom osposobljavanju omogućilo korištenje usluga procjene radne učinkovitosti i prilagodbe radnog mjesta;

- izmijeniti čl. 44. Zakona na način da bude usklađen sa Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, tako da glasi: „1) Profesionalna rehabilitacija prema ovome Zakonu je skup aktivnosti (predviđenih propisima o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom) usmjerenih na osposobljavanje invalida rada za rad uz očuvanje njegove preostale radne sposobnosti. 2) Profesionalna rehabilitacija provodi se u skladu s propisima o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, ako ovim Zakonom nije drukčije propisano;

Obrazloženje: Proces profesionalne rehabilitacije u mirovinskom sustavu sveden je na samo dva postupka - prekvalifikaciju i dokvalifikaciju. Navedenim terminima pokriven je samo manji dio procesa profesionalne rehabilitacije predviđenog Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom i Standardima usluga profesionalne rehabilitacije;

- mnogi osiguranici stariji od 53 godine života bi uz mogućnost uključivanja u programe profesionalne rehabilitacije mogli ostati dulje na tržištu rada. Razlog više za omogućavanje ulaska u profesionalnu rehabilitaciju osiguranika starijih od 53 godine života je i podizanje dobne granice za odlazak u starosnu mirovinu, pa je predloženo brisati čl. 45. st. 2. Zakona;

- u odjeljku profesionalne rehabilitacije dodati odredbu kojom se utvrđuje: Predlaže se utvrditi mogućnost financiranja profesionalne rehabilitacije osiguranicima kojima je utvrđeno smanjenje radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, a poslodavci im ne mogu osigurati adekvatno radno mjesto, u tim slučajevima predlaže se da troškove profesionalne rehabilitacije zajednički snose HZMO i HZZ;

Obrazloženje: Smatramo da je ovakav način zajedničkog financiranja potreban, jer smo se u praksi susreli sa slučajevima kada poslodavac doista nema mogućnost preraspodijeliti zaposlenika na drugo radno mjesto. Ovim načinom bi se omogućilo da se što ranije krene sa uslugama profesionalne rehabilitacije i nalaženjem novog poslodavca i prije nego je osoba izašla iz radnog odnosa. U suprotnom osoba ostane bez posla, te završi na HZZ-u.

- Predlaže se osnivanje Povjerenstva, u kojem će biti predstavnici HZMO-a, HZZ-a, ZOSI-a, Hrvatskog zavoda za zaštitu zdravlja i sigurnost na radu i CPR-a, a koje će biti nadležno za donošenje odluke o opravdanosti osobno uvjetovanog otkaza;

Obrazloženje: Prema važećoj zakonskoj regulativi ako kod radnika postoji smanjenje radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, smanjenje radne sposobnosti uz djelomični gubitak radne sposobnosti ili neposredna opasnost od nastanka smanjenja radne sposobnosti, a poslodavac radniku ne može osigurati odgovarajuće radno mjesto može mu otkazati ugovor o radu uz suglasnost radničkog vijeća. Osnivanjem predloženog povjerenstva osigurala bi se puno veća objektivnost prilikom odlučivanja o osnovanosti odluke poslodavca o osobno uvjetovanom otkazu.

Osim gore podržanih prijedloga, vezano za članak 69. stavak 5. ovog Zakona predložili smo: Ova odredba se u praksi pokazala teško provedivom u slučajevima kada dijete sa statusom osobe s invaliditetom (najčešće utvrđenim u slučaju ostvarivanja prava sustavu socijalne skrbi), nije kroz sustav školovanje koristilo pravo na profesionalnu rehabilitaciju. Primjer je osoba koja ima 40 godina i nastoji ostvariti status osobe s invaliditetom s preostalom radnom sposobnošću iz čl. 69. st. 5. i s tim ciljem želi utvrditi preostalu radnu sposobnost radi priznavanja prava na profesionalnu rehabilitaciju, biva odbijena budući da nije bila u osiguranju i nema evidentiranog radnog staža, a u predmetu ocjene radne sposobnosti kao dio obvezne dokumentacije mora biti priložen obrazac Z1N-opis poslova zadnjeg radnog mjesta osiguranika prema kojemu se cijeni radna sposobnost. Predlažemo jasnije definirati čl. 69. st. 5. Smatramo presudnim pitanjem utvrditi protokol i nadležnost utvrđivanja preostale radne sposobnosti, odnosno je li taj uvjet potreban obzirom na recentne izmjene propisa iz područja profesionalne rehabilitacije i upućivanja na istu;

- predložili smo uvođenje prava na rad sa skraćenim radnim vremenom za one osobe s invaliditetom koje zbog vrste i stupnja svoga invaliditeta nemaju umanjenu radnu sposobnost (jer uspješno obavljaju sve zadatke svoga radnog mjesta ukoliko im se osigura potrebno vrijeme tijekom rada za podmirenje potreba koje proizlaze iz njihovog invaliditeta), ali ne mogu odraditi puno radno vrijeme, odnosno da im se omogući da rade onoliko vremena koliko im dopušta njihov invaliditet, a sukladno procjeni centra za profesionalnu rehabilitaciju, a da za preostalo vrijeme do punog radnog vremena dobivaju naknadu plaće iz sustava mirovinskoga osiguranja slijedom čega bi bile plaćene kao da rade puno radno vrijeme. Naime, javljaju nam se osobe s invaliditetom koje imaju sklopljene ugovore na puno radno vrijeme, ali koje zbog vrste i stupnja invaliditeta s vremenom ne mogu fizički odraditi puno radno vrijeme (primjer: osobe s većim stupnjem invaliditeta koje ne mogu zbog svoga stanja i fizioloških potreba provesti na radnom mjestu sjedeći punih osam sati u invalidskim kolicima ili slučaj osobe s visokom amputacijom obiju nogu koja ne može u protezama izdržati puno radno vrijeme koje zbog zdravstvenih i higijenskih razloga iziskuju skidanje nakon nekoliko sati nošenja). Jedina mogućnost prema sadašnjim zakonskim rješenjima je rad u nepunom radnom vremenu što te osobe dovodi u neravnopravni položaj u odnosu na osobu bez invaliditeta na istim ili sličnim radnim mjestima. Naime, osoba s invaliditetom na ovaj način ne dobiva mogućnost biti plaćena jednako kao i osoba bez invaliditeta na istom radnom mjestu, a koja može odraditi puno radno vrijeme, dok osoba s invaliditetom upravo zbog težine invaliditeta i

potreba koje proizlaze iz invaliditeta nije u mogućnosti odraditi puno radno vrijeme. Stoga su osobe s invaliditetom primorane sklapati ugovore na nepuno radno vrijeme čime su i manje plaćene, odnosno plaćene su samo za polovicu radnog vremena. Time su neminovno dovedene u neravnopravni položaj isključivo zbog invaliditeta. Napominjemo da se poticaj u vidu subvencija plaće utvrđuje sukladno odrađenim radnom vremenu, ali se time ne rješava opisani problem. Naime, osobe iz gore opisanih slučajeva ne moraju nužno imati umanjenu radnu sposobnost. Sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom država je obvezna kroz odgovarajuće mjere usmjeravati osobe s invaliditetom prema tržištu rada i iskorištavanju njihovih potencijala. Za ovu kategoriju predlažemo mogućnost ostvarivanja statusa sličnom statusu roditelja koji koriste rad sa skraćenim radnim vremenom zbog njege djeteta s težim razvojnim teškoćama. Dakle, analogno pravu roditelja koji radi s polovicom punog radnog vremena, a za preostalu polovicu radnog vremena ostvaruje naknadu. Postoji puno opravdanje da se na jednaki način i osobi s invaliditetom može priznati ovo pravo i naknada zbog potreba proizašlih iz invaliditeta, a na temelju mišljenja i procjene centra za profesionalnu rehabilitaciju. Mišljenja smo da je navedeni prijedlog u skladu s načelom i obvezom osiguravanja razumne prilagodbe. Ovo smatramo jednom od važnih zaštitnih i poticajnih mjera. Naime, sadašnje zakonsko uređenje ne pokriva slučajeve poput navedenih primjera budući da prema sadašnjim propisima osoba s invaliditetom mora odraditi u cijelosti puno radno vrijeme ili imati sklopljen ugovor na nepuno radno vrijeme da bi jedino mogla ostvariti subvenciju u iznosu od 10 do 70%.

Iz teksta Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju objavljenog u Narodnim novinama broj 115/2018 vidljivo je da je zakonodavac uvrstio sljedeće izmjene i dopune vezano za profesionalnu rehabilitaciju:

članak 44. mijenja se i glasi:

»Profesionalna rehabilitacija je skup mjera i aktivnosti prema propisima o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, a koje se provode radi osposobljavanja invalida rada za rad uz očuvanje njegove preostale radne sposobnosti.«.

U čl. 45. st. 2. mijenja se i glasi:

»(2) Pravo na profesionalnu rehabilitaciju stječe se obvezno ako kod osiguranika ili osigurane osobe nastane smanjenje radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost iz čl. 39. st. 2. ovoga Zakona prije navršene 55. godine života, uz uvjete iz st. 3., odnosno st. 4. ovoga članka.«.

U čl. 51. st. 4. mijenja se i glasi:

»(4) Invalidu rada iz stavka 1. ovoga članka naknada plaće za vrijeme profesionalne rehabilitacije ne može iznositi manje od najnižeg mjesečnog iznosa bruto plaće koja radniku pripada za rad u punom radnom vremenu, određenog propisom kojim se određuje visina minimalne plaće.«.

U čl. 52. iza st. 2. dodaje se st. 3. koji glasi:

»(3) Invalidu rada iz stavka 1. ovoga članka naknada plaće za vrijeme profesionalne rehabilitacije ne može iznositi manje od najnižeg mjesečnog iznosa bruto plaće koja radniku pripada za rad u punom radnom vremenu, određenog propisom kojim se određuje visina minimalne plaće.«.

U čl. 69. iza stavka 8. dodaje se stavak 9. koji glasi:

»(9) Status djeteta osobe s invaliditetom s preostalom radnom sposobnošću iz stavka 5. ovoga članka dokazuje se pravomoćnim rješenjem nadležnog tijela o pravu na osposobljavanje za rad ili rješenjem o pravu na posebne programe odgoja i obrazovanja prema posebnim propisima.«.

Mišljenje pravobraniteljice: Iako Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju donosi određena poboljšanja vezana za profesionalnu rehabilitaciju, to još uvijek neće biti dovoljan poticaj za uključivanje osoba s invaliditetom iz sustava mirovinskog osiguranja u postupke profesionalne rehabilitacije niti će sam postupak olakšati odnosno ubrzati. Mišljenja smo da će opisani problemi na koje već dulje vrijeme upozoravaju stručnjaci iz područja profesionalne rehabilitacije i dalje predstavljati prepreku za potpunu afirmaciju novog modela profesionalne rehabilitacije. Potrebno je i dalje intenzivno raditi na usklađivanju različitih sustava, prvenstveno sustava mirovinskog osiguranja, kako bi se uklonilo identificirane prepreke s ciljem uključivanja osobe u profesionalnu rehabilitaciju što ranije, a samo provođenje procesa moglo se realizirati u što kraćem vremenskom

razdoblju. To potvrđuje i podatak da je u 2018. godini samo jednoj osobi priznato pravo na profesionalnu rehabilitaciju prema odredbama Zakona o mirovinskom osiguranju.

Pravobraniteljica je u okviru javnog savjetovanja o izmjenama i dopunama Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom predlagala da profesionalna rehabilitacija bude obvezna za osobe na dugotrajnom bolovanju. Smatramo da je već tada potrebno uključiti te osobe u neki vid profesionalne rehabilitacije radi očuvanja preostalih radnih sposobnosti i/ili stjecanja novih znanja i vještina. U takvim slučajevima je nužna podrška sustava zdravstva koji bi trebao prepoznati prednosti uključivanja u profesionalnu rehabilitaciju i financirati uslugu. Ovaj prijedlog je odbijen od nadležnog ministarstva s obrazloženjem da prema važećem Zakonu nema zapreke da osoba s invaliditetom koja je na dugotrajnom bolovanju bude uključena u postupak profesionalne rehabilitacije. Prema čl. 6. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom naručitelj usluga profesionalne rehabilitacije može biti i HZZO. Međutim, u svom očitovanju za potrebe izrade prošlogodišnjeg izvješća o radu pravobraniteljice, HZZO je naveo: *“...navedeni postupak nije pravo koje se ostvaruje u okviru prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja. Naime, zavod je sukladno čl. 3. stavku 1. Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju („Narodne novine“, br. 80/13 i 137/13 – u daljnjem tekstu: Zakon) provoditelj obveznog zdravstvenog osiguranja. Prava iz zdravstvenog osiguranja koja osigurane osobe Zavoda mogu ostvariti prema Zakonu su: pravo na zdravstvenu zaštitu i pravo na novčane naknade (članak 17. zakona)...”* Pravobraniteljica je tada **preporučila Ministarstvu zdravstva** inicirati potrebne zakonske izmjene kako bi se iskoristile sadašnje mogućnosti naručivanja usluga profesionalne rehabilitacije za osobe na dugotrajnom bolovanju. Veliki broj klijenata dolazi na rehabilitacijsku procjenu nakon dugog razdoblja bolovanja, koje ponekad traje i više godina. Predugim razdobljem radne neaktivnosti nerijetko se gubi motivacija za rad i rehabilitaciju. Budući da CPR-ovi i dalje upozoravaju na ovaj problem te da nije bilo pomaka na ovom polju, pravobraniteljica **preporuča**, osim usklađivanje propisa koji mogu biti od utjecaja na provođenje postupaka profesionalne rehabilitacije, iskoristiti i zakonske mogućnosti zajedničkog naručivanja usluga od različitih subjekata s ciljem pravovremenog uključivanja osobe u profesionalnu rehabilitaciju i motivacije korisnika za ostanak u svijetu rada.

Nastavno na važnost međuresorne suradnje i usklađivanje propisa, HZZ ističe da je tijekom 2018. godine ukupno 20 savjetnika za osobe s invaliditetom sudjelovalo na stručnim edukacijama za stručnjake u području profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja osoba s invaliditetom koje su se održale u organizaciji Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom u Zagrebu. Provedena je i rasprava o potrebnim usklađivanjima i prilagodbama postojećih procedura u svakodnevnom radu. U organizaciji ZOSI-ja i u suradnji s regionalnim CPR-ovima i HZZ-om održane su i četiri regionalne stručne radionice pod nazivom „Postupak uključivanja nezaposlenih osoba s invaliditetom u profesionalnu rehabilitaciju“. Cilj radionica je bio upoznati članove Povjerenstva za profesionalnu rehabilitaciju iz regionalnih i područnih ureda HZZ-a sa Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom. Na stručnim radionicama su predstavljeni standardi profesionalne rehabilitacije, postupci uključivanja osoba s invaliditetom u profesionalnu rehabilitaciju iz aspekta CPR-ova i HZZ. Sukladno reformi vještačenja i profesionalne rehabilitacije, HZZ je tijekom 2018. godine izradio tri interne procedure za: utvrđivanje invaliditeta u odnosu na rad, rehabilitacijsku procjenu i ostvarivanje prava na profesionalnu rehabilitaciju. Također su proširene nadležnosti Povjerenstva za profesionalnu rehabilitaciju, izrađen je novi Poslovnik o radu Povjerenstva i ažurirana imenovanja članova Povjerenstva u svim regionalnim i područnim uredima.

I u prošlogodišnjem izvješću pravobraniteljica je upozoravala na nedostatak programa socijalnog uključivanja. Nacionalnom strategijom izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine („Narodne novine“, br. 42/17) u području profesionalna rehabilitacija, zapošljavanje i rad predviđena je u 2017. godini aktivnost izrade procedure uključivanja privremeno nezapošljivih osoba s invaliditetom u programe radno-socijalnog uključivanja kroz provedbu projekata. Izrađena

procedura će biti osnova za donošenje Pravilnika o socijalnom uključivanju privremeno nezapošljivih osoba s invaliditetom. Nositelji navedene aktivnosti su Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, HZZ i Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava. Prema odredbi čl. 14. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, programi socijalnog uključivanja su programi namijenjeni osiguravanju stručne podrške i razvijanju radnih sposobnosti osoba s invaliditetom. U programe socijalnog uključivanja trebale bi se uključivati osobe s invaliditetom koje se vode u evidenciji HZZ-a, a koje su temeljem nalaza i mišljenja CPR-a procijenjene kao privremeno nezapošljive, a uključivanjem u programe za održavanje i usavršavanje radnih i radno-socijalnih vještina i sposobnosti može se očekivati njihovo zapošljavanje. Na upit pravobraniteljice o programima socijalnog uključivanja u 2018. godini Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, između ostaloga, navodi: „Navedena aktivnost provodi se u suradnji s Ministarstvom rada i mirovinskog sustava, te Zavodom za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom koji će provoditi pilot projekt. Nakon provedenog projekta na temelju rezultata istog, donijet će se navedeni Pravilnik. U navedenu svrhu organizirana je studijska posjeta ustanovama u Republici Sloveniji koje u okviru svog rada pružaju programe socijalnog uključivanja u skladu s Zakonom o socijalnom uključivanju koji je u Republici Sloveniji na snazi od 1.1.2019. godine.”

Pravobraniteljica upozorava da je predviđeni rok za opisane aktivnosti bila 2017. godina. CPR-ovi konstantno upozoravaju na problem nedostatka programa socijalnog uključivanja i ističu da za njima itekako postoji potreba. Ne smijemo zaboraviti da u RH imamo veliki nesrazmjer između broja osoba s invaliditetom u radno aktivnoj dobi i broja osoba s invaliditetom koje aktivno traže posao. Budući da provođenjem ovih programa uklanjamo prepreke za pristup tržištu rada i da možemo očekivati zapošljavanje osoba s invaliditetom koje su sada privremeno nezapošljive, neophodno je ove programe početi provoditi što prije kako bi se spriječilo daljnje narušavanje radnih sposobnosti i socijalnih vještina.

Mišljenje pravobraniteljice: S obzirom na to da je državni interes uključivanje svih osoba koje imaju preostalu radnu sposobnost u svijet rada, ali i pravo osoba s invaliditetom na rad sukladno čl. 27 Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, pravobraniteljica iznova ističe da usluga profesionalne rehabilitacije mora biti na jednaki način dostupna svim osobama s invaliditetom kako bi se izbjeglo da mogućnost korištenja ove usluge za zaposlene osobe ovisi o volji i odluci poslodavca te njegovim trenutnim poslovnim mogućnostima (npr. financijama). Provođenjem usluga profesionalne rehabilitacije i programa socijalnog uključivanja omogućavamo osobama s invaliditetom veću neovisnost, društvenu i profesionalnu sposobnost, stjecanje znanja i vještina te pripremu za uključivanje u primjerene oblike rada, a istovremeno sprječavamo usmjeravanje prema socijalnim naknadama.

20. ZAPOSŁJAVANJE I RAD

U području zapošljavanja i rada osoba s invaliditetom, 2018. godinu obilježilo je stupanje na snagu dugo očekivanog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom („*Narodne novine*“, br. 39/18). Njime se nastojalo ukloniti uočene nedostatke u njegovoj višegodišnjoj primjeni i unaprijediti postojeći zakonodavni i institucionalni okvir podrške koji je osobama s invaliditetom i poslodavcima na raspolaganju u pripremama za zapošljavanje i tijekom radnog vijeka. Nedugo nakon stupanja na snagu spomenutih izmjena i dopuna, zakonodavac je uskladio i prateće pravilnike u području zapošljavanja, rada i profesionalne rehabilitacije s novim zakonodavnim uređenjem. Svi pravilnici stupili su na snagu 30. kolovoza 2018. godine. U trenutku pisanja ovog izvješća o radu, zakonodavne novine su prekratko u primjeni da bi se kroz pritužbe i upite stranaka analiziralo njihov učinak u drugoj polovici 2018. godine.

STATISTIČKI PODACI HRVATSKOG ZAVODA ZA ZAPOSŁJAVANJE²¹

U nastavku prikazujemo statističke podatke o osobama s invaliditetom - o kretanju nezaposlenosti, zaposlenosti te mjerama aktivne politike za razdoblje od 01. siječnja do 31. prosinca 2018. godine.

Nezaposlenost osoba s invaliditetom: Na dan 31. prosinca 2018. godine u evidenciji Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje registrirane su ukupno 148.919 nezaposlene osobe. Od tog broja, **5.843 su osobe s invaliditetom**, što iznosi 3,9 % populacije nezaposlenih osoba prijavljenih u evidenciji Zavoda. U 2017. godini bilo je prijavljeno 6.497 osoba s invaliditetom.

Blagi porast je vidljiv kod udjela nezaposlenih osoba s invaliditetom u ukupnoj populaciji svih nezaposlenih u evidenciji Zavoda i to za 0,4 % u odnosu na prošlu godinu, što je posljedica većeg smanjenja ukupnog broja svih nezaposlenih.

Najviše nezaposlenih osoba s invaliditetom evidentirano je u Gradu Zagrebu (1.251 ili 21,41 % od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom iz evidencije Zavoda), slijede Osječko-baranjska (656 ili 11,23 %) i Splitsko-dalmatinska županija (475 ili 8,13 %). Unatoč tome, što se mlade osobe s invaliditetom najviše zapošljavaju, također ih je i najviše prijavljeno u evidenciji, i to u dobi od 20 do 24 godine, njih 895 (15,32 %). Slijede osobe u dobi od 25 do 29 godina, njih 718 (12,29 %). Primjetno je da se kod osoba s invaliditetom porastom dobi smanjuje i broj nezaposlenih osoba, dok u općoj populaciji broj nezaposlenih osoba raste s porastom dobi. U općoj populaciji je najviše nezaposlenih osoba u kasnijoj dobi, od 55 do 59 godina. Gledajući spolnu strukturu nezaposlenih osoba s invaliditetom u evidenciji Hrvatskog zavoda za zapošljavanje prevladavaju muškarci (3.228 ili 55,25 % od ukupnog broja nezaposlenih osoba u evidenciji).

Većina nezaposlenih osoba s invaliditetom prijavljenih u evidenciji Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje ima završenu srednju školu (4.542 ili 77,73 %), od čega je 3.528 (60,38 %) osoba s invaliditetom završilo srednju školu u trajanju do tri godine, a 1.014 (17,35 %) nezaposlenih osoba s invaliditetom srednju školu u trajanju od 4 i više godina. Od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom, 278 (4,76 %) osoba s invaliditetom imaju više (138 osoba) ili visoko (140) obrazovanje, što je mali postotak u odnosu na opću populaciju gdje visokoobrazovane nezaposlene osobe čine 15,35 % ukupnog broja nezaposlenih osoba.

Kao i dosadašnjih godina, najveći broj osoba s invaliditetom je prema trajanju prethodne nezaposlenosti dugotrajno nezaposlen, što za posljedicu ima gubitak stečenih znanja i kvalifikacija, te uz invaliditet dodatno doprinosi njihovoj nekonkurentnosti na otvorenom tržištu rada.

Na dan 31. prosinac 2018. u evidenciji Zavoda bilo je ukupno 2.055 ili 35,17 % dugotrajno nezaposlenih osoba s invaliditetom (više od godinu dana u evidenciji). Od tog broja, 1.070 osoba s invaliditetom (18,31%) prijavljeno je u evidenciji nezaposlenih osoba 8 i više godina.

Gledajući nezaposlenost osoba s invaliditetom s obzirom na njihovo prethodno radno iskustvo, vidljivo je da 1.856 osoba ili 31,74 % osoba s invaliditetom uopće nema radnoga iskustva. Do godinu radnog iskustava ima 1.199 osoba s invaliditetom, odnosno 20,52 % od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom, a slijede osobe sa stažem od godinu do dvije (649 osobe ili 11,11%).

Nedostatak radnog iskustva osobama s invaliditetom predstavlja još jednu prepreku prilikom njihovog zapošljavanja na otvorenom tržištu rada.

U evidenciji Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje i dalje je najviše nezaposlenih osoba s intelektualnim teškoćama, njih 1.881, odnosno 32,19% od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom. Slijede osobe s višestrukim kombiniranim smetnjama (1.351 ili 23,12 %), te osobe s tjelesnim invaliditetom (1.056 ili 18,67 % od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom).

Prikaz nezaposlenih osoba s invaliditetom po županijama i spolu, po udjelu nezaposlenih osoba s invaliditetom po županijama, po strukturi nezaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na dob i spol,

²¹ Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje

s obzirom na razinu obrazovanja i spol, s obzirom na duljinu radnog staža i spol, s obzirom na vrstu invaliditeta i spol, nalaze se u prilogu 2 ovog izvješća.

Mišljenje pravobraniteljice: Već dulji niz godina upozoravamo na potrebu usklađivanja obrazovanja osoba s invaliditetom s potrebama tržišta rada. Neminovno da dugotrajna nezaposlenost dovodi do gubitka znanja i kvalifikacija, te smo mišljenja da u ovakvim slučajevima ključnu ulogu ima profesionalna rehabilitacija posebice kroz usluge usmjerene na jačanje radnih potencijala i profesionalnih kompetencija. Za kategoriju privremeno nezapošljivih osoba s invaliditetom do sada nisu razvijeni programi radno-socijalnog uključivanja. Hrvatski zavod za zapošljavanje nizom mjera i aktivnosti nastoji pridonijeti učinkovitijem uključivanju osoba s invaliditetom u svijet rada, pružajući podršku obrazovnom sustavu osiguravajući usluge cjeloživotnog profesionalnog usmjeravanja. Aktivnosti profesionalnog usmjeravanja usmjerene su učenicima osnovnih i srednjih škola, najčešće na prijelazima iz jedne obrazovne razine u drugu te u trenucima donošenja odluka o daljnjem obrazovanju. Unutar Hrvatskog zavoda za zapošljavanje i CISOK centara, usluge profesionalnog usmjeravanja koristilo je ukupno 39.283 učenika osnovnih i srednjih škola.

Zavod svake godine objavljuje brošure pod nazivom „**Kamo nakon osnovne škole**“, koje se objavljuju za pet hrvatskih regija, pri čemu svaka od njih sadrži opise zanimanja, informacije o uvjetima upisa, stipendijama, školama i programima obrazovanja, učeničkim domovima, najtraženijim zanimanjima te uslugama profesionalnog usmjeravanja Zavoda. Učenicima je također dostupan i portal **e-Usmjeravanje**, koji nudi brojne informacije i savjete za razvoj karijere i donošenje poslovnih odluka. Portal prati tzv. Kompas karijere, alat koji omogućuje pretraživanje prema spomenutim ciljnim skupinama. Na portalu se mogu pronaći i informacije o više od 250 zanimanja. Ponuđeni su i sadržaji koji služe kao potpora u planiranju karijere, poput savjeta za pisanje životopisa ili razgovora za posao. Jedna od glavnih kvaliteta portala su upitnici samoprocjene koji pomažu korisnicima u procjeni vlastitih interesa i kompetencija u svrhu odabira karijere. Upitnici sadrže i procjenu izraženosti osobina koje su poželjne na tržištu rada, poput komunikacijskih vještina, timskog rada i sl.

Pravobraniteljica preporučuje razvijati i širiti mrežu savjetnika za zapošljavanje osoba s invaliditetom pri Zavodu, budući da su isti posebno educirani u ovom području slijedom čega mogu prepoznati radna mjesta na kojima specifičnosti koje proizlaze iz invaliditeta neće predstavljati zapreku za zapošljavanje i obavljanje poslova tog radnog mjesta. Upravo radi tog cilja, pravobraniteljica preporučuje, uvijek tamo gdje je to potrebno, da savjetnici za osobe s invaliditetom sami izvrše uvid u radni prostor i radne uvjete kod mogućeg poslodavca. Naglašavamo da je terenski rad savjetnika prijeko potreban u slučajevima osoba s invaliditetom teže pokretljivosti kako bi i njima bila dostupna ova usluga bez diskriminacije.

Zaposlenost osoba s invaliditetom: Tijekom 2018. godine iz evidencije Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje zaposleno je ukupno 174.420 osoba, od čega **3.231 osoba s invaliditetom**. U odnosu na prošlu godinu kada je zaposleno 3.366 osoba s invaliditetom to je neznatno smanjenje (za 4,01 %). Udio zaposlenih osoba s invaliditetom u ukupnom broju svih zaposlenih osoba iz evidencije Zavoda iznosi 1,9 % (udio muških osoba s invaliditetom iznosi 2,5 %, a ženskih 1,4 %), što je više u odnosu na prošlu godinu kada je udio osoba s invaliditetom iznosio 1,7%.

Od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom, 3.106 osoba (**96,13 %**) zaposleno je na temelju **zasnivanja radnog odnosa**, a 125 osoba (3,87 %) na temelju drugih poslovnih aktivnosti (stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa, registriranje trgovačkog društva, obrta, ugovor o djelu i dr.).

Prema djelatnosti zaposlenja, **najviše osoba s invaliditetom, u 2018. godini zaposleno je u prerađivačkoj industriji** (15,35 % od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom), u javnoj upravi i obrani (14,08 %) i djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (12,6 %) iz čega je vidljivo da je trend zapošljavanja po djelatnostima jednak prošlogodišnjem.

Gledajući kretanje zaposlenosti i nezaposlenosti osoba s invaliditetom kroz posljednjih deset godina vidljiv je kontinuirani rast broja zaposlenih osoba s invaliditetom do 2018. godine u kojoj je uslijedio lagani pad, ali je istodobno povećan udio zaposlenih osoba s invaliditetom u ukupnom broju zaposlenih osoba posredovanjem Zavoda za zapošljavanje. Registrirana nezaposlenost osoba s invaliditetom se u posljednje tri godine smanjila što je u skladu s općim trendom nezaposlenosti svih osoba u RH.

Najviše zaposlenih osoba s invaliditetom evidentirano je u Gradu Zagrebu (550 osoba ili 17,02 % od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom), potom u Osječko-baranjskoj županiji (320 osoba ili 9,9 % od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom) i Bjelovarsko-bilogorskoj županiji (227 osoba ili 7,03 %).

Gotovo polovinu zaposlenih osoba s invaliditetom čine mlade osobe u dobi od 15 do 29 godina, njih 1.614 ili 49,95 %. Najviše zaposlenih ima u dobi između 20 i 24 godine, njih 725.

Iz evidencije Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje do kraja 2018. godine zaposleno je ukupno 1.859 muškaraca (57,54 % od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom) i 1.372 žena (42,46 %).

Rodna razlika u zapošljavanju osoba s invaliditetom posljednjih godina kontinuirano se smanjuje, te je u odnosu na 2017. godinu vidljivo smanjenje za 7,14%. U općoj populaciji rodna razlika u zapošljavanju nezaposlenih osoba kreće se u suprotnom smjeru (58,02% od ukupnog broja zaposlenih osoba s evidencije Zavoda su žene, a 41,98% muškarci).

Kontinuirano, **najveći broj zaposlenih osoba s invaliditetom ima završenu srednju školu**, njih 2.660 (82,33 % od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom), od toga 2.106 (65,18 %) zaposlenih osoba s invaliditetom ima završenu srednju školu u trajanju do tri godine, a 554 (17,15 %) osobe s invaliditetom srednju školu u trajanju od četiri ili više godina. Zaposlenih visoko obrazovanih osoba s invaliditetom (završeni prvi stupanj fakulteta, stručni studij, viša škola, završen fakultet, akademija, magisterij ili doktorat) ima ukupno 227, odnosno 7,03 %.

Broj zaposlenih osoba s invaliditetom koje su visoko obrazovane, iako sporo, posljednjih godina kontinuirano raste.

U općoj populaciji, također najviše zaposlenih osoba ima završeno srednjoškolsko obrazovanje (61,88% od ukupnog broja zaposlenih osoba s evidencije Zavoda), dok je postotak visokoobrazovanih zaposlenih osoba znatno veći naspram postotka zaposlenih osoba s invaliditetom i iznosi 23,89 %.

Najveći broj osoba s invaliditetom zaposlenih u razdoblju od 01. siječnja do 31. prosinca 2018. godine, prije zaposlenja bio je u evidenciji Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje do godinu dana, ukupno 2.260 osoba s invaliditetom tj. 72,3 % od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom. Najbrže su se zapošljavale osobe koje su bile kraće u evidenciji Zavoda (do 6 mjeseci), njih 1.697, što čini više od pola svih zaposlenih osoba s invaliditetom (52,52 %) iz evidencije Zavoda.

Podaci pokazuju da osobe s invaliditetom, kao i osobe u općoj populaciji s duljim ostankom u nezaposlenosti teže dolaze do posla i dolazi do gubitka već usvojenih znanja i vještina stečenih tijekom školovanja ili rada, što posljedično dovodi do sve veće isključenosti, a time i otežanom ponovnom pristupu tržištu rada.

Prema vrsti invaliditeta, najveći broj zaposlenih osoba s invaliditetom su osobe s intelektualnim teškoćama (1.134 ili 35,1 %), slijede osobe s višestrukim kombiniranim smetnjama (696 ili 21,54 %) te osobe s tjelesnim invaliditetom (630 ili 19,5 %).

Osobe s invaliditetom su se tijekom 2018. godine najviše zapošljavale u slijedećim zanimanjima: a) pomoćni kuhar/ica, b) radnik/ica u održavanju, c) čistač/ica, d) administrativni službenik/ica, e) vrtlarski radnik/ica, f) radnik/ica na proizvodnoj liniji, g) kuhinjski radnik/ica, h) pomoćni cvjećar/ka, i) ekonomski službenik/ica, j) ručni pakirer/ka.

U 2018. godini, muškarci s invaliditetom su se najčešće zapošljavali u zanimanjima: radnik u održavanju (194), pomoćni kuhar (137), te kao vrtlarski radnici za jednostavne vrtlarske i hortikulture radove (106), dok su se žene s invaliditetom zapošljavale na poslovima: pomoćne kuharice (202), čistačice (187) i administrativne službenice (75).

Prikaz zaposlenosti po županijama i spolu, po udjelu zaposlenih osoba s invaliditetom po županijama, po strukturi zaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na dob i spol, s obzirom na razinu obrazovanja i spol, s obzirom na duljinu radnog staža i spol i s obzirom na vrstu invaliditeta i spol nalaze se u prilogu 2 ovog izvješća.

Mjere aktivne politike zapošljavanja: U mjere aktivne politike zapošljavanja u 2018. godini ukupno je uključeno **1.648 osoba s invaliditetom**, od čega je 1.013 muškaraca s invaliditetom (61,47 %) i 635 (38,53 %) žena s invaliditetom. Od 01. siječnja 2018. godine u mjere je novouključena 981 osoba s invaliditetom, točnije 597 muškaraca i 384 žene s invaliditetom.

U odnosu na prošlu godinu, broj osoba s invaliditetom uključenih u mjere aktivne politike zapošljavanja povećao se za 15 %.

Najviše osoba s invaliditetom zaposleno je putem financiranja/sufinanciranja Javnih radova, njih 874 (53,03 % od ukupnog broja uključenih osoba s invaliditetom u mjere). Navedenu mjeru koristila su 567 muškaraca i 307 žena s invaliditetom. Uz korištenje Potpora za zapošljavanje zaposleno je ukupno 409 osoba s invaliditetom (24,82 %), od čega 259 muškaraca i 150 žena. U Obrazovanje nezaposlenih uključeno je ukupno 168 osoba s invaliditetom, što je za 66,34 % više nego u 2017., kada je uključena 101 osoba s invaliditetom. Također, povećanje za 66,67 % vidljivo je kod broja korisnika Potpora za samozapošljavanje (ukupno 40 osoba s invaliditetom). Broj uključenih osoba s invaliditetom u mjeru Stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa (111 osoba s invaliditetom) pao je za 13,95 % u odnosu na prošlu godinu kada je uključeno 129 osoba.

Mišljenje pravobraniteljice: U Registru osoba s invaliditetom zabilježeno su 240 173 osobe s invaliditetom u radno aktivnoj dobi (rođeni u periodu od 1954. – 2001.). U Očevidniku je na dan 31. prosinca 2018. bilo upisano 10 836 osoba s invaliditetom koje zadovoljavaju kriterije Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom i poslodavac ih može računati u kvotu. U evidenciji nezaposlenih 5 843 su osobe s invaliditetom, dok je osoba s utvrđenom profesionalnom nesposobnošću, a koje su izvan radnog odnosa čak 68 617. Slična situacija bila je i prošle godine te ju je pravobraniteljica komentirala u Izvješću o radu za 2017. godinu: *“... odnosi među ovim brojkama su alarmantni i ukazuju na niz prepreka s kojima se osobe s invaliditetom susreću na tržištu rada. Teško je vjerojatno da je preostali broj osoba s invaliditetom u radno aktivnoj dobi nesposoban za bilo kakav posao pa bi trebalo istražiti razloge ovog nesrazmjera. Nedvojbeno je da je od strane sustava zapostavljen ogroman radni potencijal osoba s invaliditetom... Osim već spomenutog problema neusklađenosti obrazovanja s potrebama tržišta rada, jedan od razloga svakako čine neutemeljene predrasude i diskriminacija osoba s invaliditetom od strane poslodavaca pri zapošljavanju i radu te prepreke iz okoline s kojima se svakodnevno suočavaju (npr. neprilagođen prijevoz, nepristupačnost radnog mjesta, uskrata razumne prilagodbe i slično). Međutim, neučinkovita i manjkava zakonska uređenja također otežavaju njihov položaj npr. još uvijek nemamo zakonski uređen institut radnog asistenta. Veliki dio problema leži i u dugogodišnjim preranim umirovljenjima i u tom kontekstu neprepoznavanja uloge profesionalne rehabilitacije od strane predviđenih naručitelja ovih usluga, a s ciljem očuvanja preostalih radnih sposobnosti...Dugi niz godina zbog prihodovnog cenzusa, pravo na osobnu invalidninu ukidalo se osobama koje bi se zaposlile ili stekle bilo kakav prihod od rada ukoliko je njihova plaća/prihod bila veća od iznosa osobne invalidnine. Dok je s jedne strane sustav zapošljavanja razvijao mjere aktivne politike zapošljavanja osoba s invaliditetom, s druge strane sustav socijalne skrbi tako uređenim odredbama nije podržavao stjecanje niti najmanjeg prihoda od rada. Ovakvi propisi djelovali su destimulirajuće na osobe s invaliditetom da se zapošljavaju te im se slala poruka da se „drže“ socijalne naknade i ne prihvaćaju zaposlenje. Stupanjem na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj skrbi 30. prosinca 2017. godine plaća i autorski honorar više nisu zapreka za ostvarivanjem prava na osobnu invalidninu te je konačno omogućeno osobama s invaliditetom da se zaposle, zarade plaću i istovremeno zadrže svoje pravo na osobnu invalidninu. Međutim, ovdje je zakonodavac ponovno napravio propust i stavio u neravnopravan položaj osobe koje ne ostvaruju plaću odnosno autorski honorar, već neke druge oblike primitaka, jer će utjecati na*

ostvarivanje prava na osobnu invalidninu. Ti primici (poput ugovora o djelu) nisu isključeni od dohodovnog cenzusa čime su destimulirani drugi oblici rada, osim onih čija je osnova ugovor o radu, odnosno o autorskom djelu...”

U kontekstu poticanja zapošljavanja, Zavod je i tijekom 2018. godine provodio niz aktivnosti i mjera u cilju boljeg i učinkovitijeg uključivanja osoba s invaliditetom na tržište rada, poput provođenja redovne aktivnosti u radu s osobama s invaliditetom, kao što su individualno savjetovanje, konzultacije, aktivnosti profesionalnog usmjeravanja i upućivanje u oblike profesionalne rehabilitacije, te rad s poslodavcima na podizanju svijesti i informiranju o mogućnostima osoba s invaliditetom. U cilju upoznavanja šire javnosti o mogućnostima korištenja poticaja za zapošljavanje i obrazovanje, mogućnostima korištenja usluga Zavoda koje su namijenjene različitim ciljnim skupinama organiziran je redoviti rad s elektroničkim i tiskanim medijima, redovito su distribuirani letci koji se odnose na poticanje zapošljavanja, programe za usavršavanje i obrazovanje, programe javnih radova, aktivnosti profesionalnog usmjeravanja i profesionalne rehabilitacije, kao i informacije o radionicama za nezaposlene osobe i tražitelje zaposlenja i sl. U cilju povećanja senzibilizacije poslodavaca za zapošljavanje osoba s invaliditetom, predstavnici Zavoda tijekom 2018. godine organizirali su ili sudjelovali na različitim aktivnostima, koje su uključivale održavanje okruglih stolova, tribina i seminara za poslodavce, te prezentacije Mjera aktivne politike zapošljavanja, kako na nacionalnoj tako i na regionalnoj razini.

20.1. OTVORENO TRŽIŠTE RADA

Pritužbe stranaka u ovom području odnosile su se uglavnom na: provođenje postupaka zapošljavanja odnosno natječaja/oglasa, uskratu prava prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima, potrebu za razumnom prilagodbom odnosno na uskratu iste pri zapošljavanju i na radnom mjestu, te na druge oblike diskriminacije osnovom invaliditeta pri zapošljavanju i na radnom mjestu. U području zapošljavanja i rada zaprimljene su ukupno 283 prijave, odnosno 163 putem pisanog obraćanja i 120 telefonskim putem, te je drugo područje po broju prijava u 2018. godini.

Kroz primjere iz prakse nastojat ćemo prikazati neke od najčešćih problema s kojima su se osobe s invaliditetom susretale tijekom 2018. godine na tržištu rada, a iz kojih je vidljivo kršenje njihovih prava i poteškoće u primjeni nekih zakonskih odredbi. Nastavno na 2017. godinu, i ove godine primjećujemo nastavak pozitivnog trenda, odnosno da se sve veći broj osoba s invaliditetom obraća pravobraniteljici **radi informiranja** o svojim pravima tijekom postupaka zapošljavanja i na radnom mjestu. Primjećujemo da se u ovim slučajevima osobe s invaliditetom javljaju najčešće netom prije nego pošalju prijavu/molbu s natječajnom dokumentacijom na konkretni natječaj odnosno oglas i to kako bi se informirale na koji način ostvariti **pravo prednosti pri zapošljavanju**. Drugo najčešće pitanje odnosi se na postupke i rokove radi zaštite ovog prava pred nadležnim inspekcijama u slučaju uskrate. Radi informiranja pravobraniteljici su se tijekom 2018. godine obraćali i poslodavci, kako tijekom zapošljavanja, tako i tijekom radnog vijeka pri donošenju odluka o pravima iz radnog odnosa npr. o godišnjem odmoru za zaposlenika koji je osoba s invaliditetom.

Mišljenje pravobraniteljice: Budući da pravovremenim informiranjem o svojim pravima pridonosimo učinkovitijoj zaštiti istih te da je pokretanje postupaka za provedbu inspekcijskih postupaka radi moguće uskrate ovog prava vezano za rokove, porast broja ove vrste upita je pozitivna pojava. Napominjemo da su pozivanje na pravo prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima, postupak prijave moguće uskrate ovog prava i rokovi uređeni čl. 9. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom („Narodne novine”, br. 157/13, 152/14 i 39/18). Upravo su odredbe koje propisuju rokove za podnošenje zahtjeva nadležnoj inspekciji za provedbu nadzora bile predmetom većih zakonskih izmjena u ovoj godini, iz razloga kako bi se isti precizirali i na taj način otklonila pravna nesigurnost. U mnogim slučajevima poslodavci na službenim internetskim stranicama daju samo obavijest o izboru kandidata, a bez da obavijeste osobu koja se pozivala na pravo prednosti o sklapanju ugovora s izabranim kandidatom što je dužnost poslodavca sukladno čl. 9 st. 12. Zakona.

Taj propust dovodi osobu s invaliditetom u pravnu nesigurnost budući da u takvoj situaciji nije jasno od kada teče rok za prijavu inspekciji zbog moguće uskrate prava prednosti. Slijedom mnogobrojnih upita i pritužbi stranaka vezano za rokove, pravobraniteljica predložila duži rok u kojem osoba s invaliditetom koja smatra da joj je povrijeđeno pravo prednosti pri zapošljavanju u tijelu javne uprave može podnijeti zahtjev upravnoj inspekciji za provedbu inspekcijskog nadzora. Također, predložen je i duži rok u kojem osoba s invaliditetom koja smatra da joj je povrijeđeno pravo prednosti pri zapošljavanju može podnijeti zahtjev nadležnoj inspekciji za provedbu inspekcijskog nadzora (u roku od 30 dana od dana dostave obavijesti o sklopljenom ugovoru s izabranim kandidatom ili u roku od 30 dana od dana saznanja o sklapanju ugovora o radu s izabranim kandidatom, a najkasnije u roku od šest mjeseci od sklapanja ugovora o radu s izabranim kandidatom). Ovaj prijedlog je usvojen.

Iskustvo osobe s invaliditetom: *Stranka se pritužila pravobraniteljici zbog toga što poslodavac, koji je u državnom vlasništvu, nije u tekstu natječaja za radno mjesto naveo da se osobe s invaliditetom mogu pozvati na pravo prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima, dok je tu mogućnost naveo prema Zakonu o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji ("Narodne novine", broj 121/17). Slijedom toga, stranka je smatrala da joj je poslodavac uskratio pravo pozivanja na prednost pri zapošljavanju prema Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom.*

U svom odgovoru stranci, pravobraniteljica je savjetovala stranci poslati zamolbu na natječaj i pozvati se na pravo prednosti pri zapošljavanju i naglasila: *"Pravo prednosti pri zapošljavanju osoba s invaliditetom pod jednakim uvjetima je propisano Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom („Narodne novine”, br. 157/13, 152/14 i 39/18). Prema odredbi čl. 9. Zakona, tijela državne uprave, tijela sudbene vlasti, tijela državne vlasti i druga državna tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te javne službe, javne ustanove, izvanproračunski i proračunski fondovi, pravne osobe u vlasništvu ili u pretežitom vlasništvu RH, pravne osobe u vlasništvu ili pretežitom vlasništvu jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te pravne osobe s javnim ovlastima dužni su prilikom zapošljavanja osobi s invaliditetom dati prednost pod jednakim uvjetima. Dakle, obveza ovih poslodavaca je propisana Zakonom i obvezuje ih neovisno o tome jesu li u tekstu natječaja/oglasa za radno mjesto posebno naznačili pravo na zapošljavanje pod jednakim uvjetima osobe s invaliditetom i pozivanje na ovo pravo. Drugim riječima, osoba s invaliditetom se ima pravo pozvati na prednost pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima pri javljanju na natječaj/oglas objavljen od strane poslodavaca iz čl. 9. Zakona, jer je to njezino zakonsko pravo, a poslodavac ne može svojom odlukom uskratiti kandidatu pozivanje na to pravo. Napominjemo da se odredba čl. 9. st. 1. Zakona odnosi samo na naznačene poslodavce, a ne i na privatni sektor. Da bi ostvarila pravo prednosti pri zapošljavanju, osoba s invaliditetom dužna je uz prijavu odnosno ponudu na javni natječaj ili oglas pozvati se na to pravo te priložiti sve dokaze o ispunjavanju traženih uvjeta, kao i dokaz o invaliditetu. Pravo prednosti primjenjuje se samo pod jednakim uvjetima."*

Mišljenje pravobraniteljice: Tijekom 2018. godine bilo je više ovakvih upita. Sukladno odredbi čl. 103. st. 3. Zakona o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji, tijela državne uprave, tijela sudbene vlasti i druga državna tijela, upravna tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave iz čl. 101. Zakona i javne službe i javne ustanove kojima je osnivač ili jedan od osnivača RH, općina, grad, županija, izvanproračunski i proračunski fondovi, pravne osobe u vlasništvu ili pretežitom vlasništvu RH, kao i pravne osobe u vlasništvu ili pretežitom vlasništvu jedinica lokalne ili područne (regionalne) samouprave i pravne osobe s javnim ovlastima iz čl. 102. Zakona su dužni prilikom raspisivanja javnog natječaja ili oglasa za zapošljavanje, objavljenog putem internetskih stranica objaviti poveznicu na internetsku stranicu ministarstva na kojoj su navedeni dokazi potrebni za ostvarivanje prava prednosti pri zapošljavanju. Iz upita kao što je gornji primjer proizlazi da stranke često pogrešno smatraju da poslodavac objavljujući poveznicu iz čl. 103. Zakona o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji "priznaje" pozivanje na pravo prednosti pri zapošljavanju po ovom Zakonu, a da u slučajevima gdje poslodavac nije izrijekom u tekstu natječaja/oglasa naveo mogućnost pozivanja na pravo prednosti pri čl. 9. Zakona

o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, to isto uskraćuje osobama s invaliditetom po ovom Zakonu. Pravobraniteljica upozorava: Važno je napomenuti za sve buduće slične slučajeve da se radi o zakonskom pravu, te se kandidat za posao koji je osoba s invaliditetom ima pravo pozvati na prednost pri zapošljavanju iz čl. 9. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, neovisno je li mogućnost korištenja ovog prava navedena u tekstu natječaja.

Tijekom 2018. godine zaprimili smo veći broj pritužbi/upita koji su se odnosili na **dokaz o invaliditetu vezano za pozivanje na pravo prednosti** u natječajnom postupku. Mnoge osobe s invaliditetom kao dokaz o invaliditetu prilažu potvrdu Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo kojom se potvrđuje da je osoba evidentirana osoba s invaliditetom u Hrvatskom registru osoba s invaliditetom te da ispunjava uvjere iz čl. 4. Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 75/18). Uglavnom se stranke pritužuju da su se kao kandidati u natječajnom postupku pozvali na pravo prednosti i priložili navedenu ispravu kao dokaz invaliditetu u svezi sa st. 2. čl. 9. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, ali da nisu uspjeli ostvariti to pravo iz razloga što nisu dostavili valjani dokaz o invaliditetu. Međutim, pravobraniteljica upozorava da ta isprava ne predstavlja dokaz potreban za ostvarivanje prava prednosti pri zapošljavanju, odnosno to nije javna isprava o invaliditetu temeljem kojih se osoba može upisati u očevidnik zaposlenih osoba s invaliditetom iz čl. 13. ovoga Zakona. Dakle, ta isprava nije osnova za upis u očevidnik. Praksa pokazuje da se mnogi poslodavci tijekom natječajnog postupka obraćaju Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo kako bi se raspitali udovoljava li osoba za upis u očevidnik. S druge strane, i same osobe s invaliditetom se obraćaju ovom Zavodu kako bi na neki način potvrdile valjanost svoje dokumentacije odnosno dokaza o invaliditetu koje posjeduju i koje namjeravaju dostaviti u natječajnu dokumentaciju. Ovakva praksa proizašla je iz velikog broja osnova predviđenih čl. 4. Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja očevidnika za upis u očevidnik i teškog snalaženja među njima, kako poslodavcima tako i osobama s invaliditetom, pa je Hrvatski zavod za javno zdravstvo izdavanjem takve potvrde nastojao pomoći u konkretnoj situaciji. Međutim, kao što smo naveli, ova isprava sama za sebe nije dovoljna u natječajnom postupku za pozivanje na pravo prednosti pri zapošljavanju!

Iskustvo osobe s invaliditetom: *Stranka se pritužila pravobraniteljici zbog sumnje da joj je uskraćeno pravo prednosti pri zapošljavanju na koje se pozvala sukladno čl. 9. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom i u tu svrhu priložila dokaz o invaliditetu - Nalaz i mišljenje prvostupanskog tijela za vještačenje iz sustava socijalne skrbi.*

U svom očitovanju poslodavac je naveo: „Uvidom u natječajnu dokumentaciju utvrđeno je da je pristigla prijava kandidatkinje potpuna, no kandidatkinja nije dostavila javnu ispravu na temelju koje se osoba može upisati u očevidnik zaposlenih osoba s invaliditetom već presliku potvrde Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo od 10. srpnja 2018. godine i presliku Nalaza i mišljenja prvostupanskog tijela za vještačenje od 3. rujna 2001. godine. Iz nalaza i mišljenja prvostupanskog tijela za vještačenje nije vidljivo je li osobi temeljem istoga utvrđena invalidnost“.

Ovaj primjer smo izdvojili, jer je tijekom 2018. godine bilo više pritužbi vezano za Nalaz i mišljenje prvostupanskog tijela za vještačenje u sustavu socijalne skrbi kao dokaza o invaliditetu u ovom kontekstu, a koji poslodavac kao takav nije priznavao. Zbog sumnje da je uskraćeno pravo prednosti u ovom slučaju, pravobraniteljica je savetovala stranku obratiti se nadležnoj inspekciji, te dala sljedeće mišljenje: *“...iz spisa proizlazi da je pritužiteljica u tu svrhu, osim što je priložila presliku potvrde Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, KLASA: ..., URBROJ od 10. srpnja 2018. godine kojom se potvrđuje da udovoljava uvjetima za upis u očevidnik, priložila i Nalaz i mišljenje prvostupanskog tijela vještačenja, broj ...od 5. srpnja 2001. godine. Razmatrajući u ovom slučaju moguću povredu prava osoba s invaliditetom iz čl. 27. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, mišljenja smo da je odluka poslodavca sporna. Naime, smatramo da predmetni Nalaz i mišljenje prvostupanskog tijela vještačenja koji je pritužiteljica priložila potpada pod isprave odnosno osnove pobrojane u čl. 4. st. 1. alineja 1. Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 75/18), budući da se istim utvrđuje da kod pritužiteljice postoji ometenost u psihofizičkom razvoju*

na razini graničnog intelektualnog funkcioniranja, a što potvrđuje i potvrda izdana od strane Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo." Naime, uvidom u Nalaz i mišljenje razvidno je da je stranci iz opisanog primjera priznat status osobe ometene u psihofizičkom razvoju prema propisima o socijalnoj skrbi.

Iz pritužbi, koje se odnose na pravo prednosti pri zapošljavanju, vidljivo je da još uvijek ima slučajeva gdje osobe s invaliditetom smatraju da ih je poslodavac dužan zaposliti odnosno dati im prednost pred drugim kandidatima, već samim time što su se pozvale na pravo prednosti pri zapošljavanju. Pravo prednosti pri zapošljavanju primjenjuje se samo pod jednakim uvjetima. Navedeno podrazumijeva da, nakon obavljenog testiranja, osoba s invaliditetom mora biti jednaka po broju bodova kao onaj kandidat koji je prvi na listi. Za poslodavce koji žele biti konkurentni, nužno je da na tržištu rada traže najbolje kadrove koji će svojim znanjima i vještinama dati pozitivan i utjecajan doprinos djelatnosti kojom se bave te poslovnim procesima. U tom smislu i Direktiva Vijeća 2000/78/EZ od 27. studenoga 2000. o uspostavi okvira za jednak tretman na području zapošljavanja i odabira zvanja (SL L 303, 2.12.2000.) navodi da se ne zahtijeva zapošljavanje osobe koja nije stručna, sposobna i raspoloživa za obavljanje osnovnih zadataka odgovarajućeg radnog mjesta, ne dovodeći u pitanje obvezu razumne prilagodbe potrebama osoba s invaliditetom. Osoba s invaliditetom ima pravo u postupku testiranja tražiti razumne prilagodbe koje su joj potrebne kako bi se ravnopravno natjecala za radno mjesto. Pravobraniteljica upozorava da okolnost što je osobi s invaliditetom osigurana **razumna prilagodba pri testiranju** (npr. više vremena za rješavanje testa), ne smije biti razlogom za davanje niže ocjene ili manjeg broja bodova pri ocjenjivanju znanja i vještina za radno mjesto.

Iskustvo osobe s invaliditetom: *Pravobraniteljici se obratila stranka s disleksijom koja je bila kandidat u natječajnom postupku za radno mjesto spremača/ice u Domu zdravlja u V. Smatrala je da se neće moći ravnopravno s ostalim kandidatima natjecati tijekom pisane provjere znanja zbog poteškoća koje proizlaze iz disleksije. Stranka nije znala kako postupiti u ovoj situaciji.*

Budući da se stranka obratila pravobraniteljici nekoliko dana prije termina pisane provjere, pravobraniteljica je sukladno svojim zakonskim ovlastima potencijalnom poslodavcu pozivom na mjerodavne propise uputila preporuku: *"S obzirom na vrstu invaliditeta J.B. i potrebu za primjenom odgovarajućeg načina postupka provjere, molimo da prilikom testiranja i provjere znanja u selekcijskom postupku izbora kandidata za radno mjesto spremača/ice osigurate imenovanome primjerenu razumnu prilagodbu. Molimo vas da uvažite činjenicu postojanja disleksije kod imenovanoga koja kod provjere znanja zahtijeva u pravilu veći font, podebljane i istaknute ključne riječi, veći razmak, tekst razlomljen u manje cjeline, osiguravanje više vremena za ispitivanje u odnosu na druge kandidate i slično. Međutim, budući da svaka prilagodba mora biti prilagođena individualnim potrebama osobe kojoj se osigurava, preporučujemo da u suradnji s kandidatom J.B. definirate njemu primjereni oblik i način razumne prilagodbe prilikom provjere za radno mjesto spremača/ice."*

Poslodavac je obavijestio pravobraniteljicu da je u potpunosti uvažio preporuku osiguravši stranci potrebnu prilagodbu tijekom pisanog testiranja: *"...Kandidatu je pripremljen test s uvećanim fontom i podebljanim tekstom koji sadrži pitanja, a također mu je osigurano i dvostruko više vremena za rješavanje testa."*

Mišljenje pravobraniteljice: Tijekom 2018., kao i prijašnjih godina, upiti i pritužbe koji su se odnosili na razumnu prilagodbu pri testiranju znanja za određeno radno mjesto bili su česti. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom odredbom čl. 27. posebno naglašava da je zabranjena diskriminacija na temelju invaliditeta u odnosu na sva pitanja koja se tiču zapošljavanja, uključujući uvjete pronalaženja kandidata. U skladu s time odredbu o zabrani diskriminacije u odnosu na kriterije za odabir i uvjete pri zapošljavanju sadrži i Zakon o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12). Rutinsko testiranje kandidata na jednak način osobe s invaliditetom može dovesti u nepovoljniji položaj. U tim slučajevima, potrebno je prilagoditi ispitivanje odnosno osigurati razumnu prilagodbu (npr. dopustiti dodatno vrijeme osobi s invaliditetom za rješavanje testa, veći font, podebljane i istaknute ključne riječi i sl.), kao i način na koji se vrednuju rezultati. To se, međutim, neće moći primijeniti gdje su priroda i oblik testova potrebni za ocjenu građe koja je bitna za određeni posao.

Upravo su ovi upiti bili poticaj pravobraniteljici da predloži zakonodavcu da se odredbom Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom naglasi da su poslodavci dužni osigurati razumnu prilagodbu osobi s invaliditetom i prilikom provedbe testiranja i/ili intervjua u okviru natječajnog postupka, što je i usvojeno. Iako Zakon o suzbijanju diskriminacije zabranjuje svaku diskriminaciju u odnosu na kriterije za odabir i uvjete pri zapošljavanju, mišljenja smo da će poslodavci u slučajevima kada zapošljavaju osobe s invaliditetom, ali i same osobe s invaliditetom, kada se informiraju o pravima i obvezama u ovom području, prvo posegnuti za Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom budući da uređuje zapošljavanje i rad osoba s invaliditetom kao *lexspecialis*. Stoga je radi podizanja razine svijesti o ovom konvencijskom načelu i pravodobnog informiranja zainteresiranih, itekako bitna ova zakonska izmjena.

Nastavno na prethodno, velik broj pritužbi i upita tijekom 2018. godine, uostalom kao i prethodne, bili su oni koji su se odnosili na **potrebu za razumnom prilagodbom odnosno na uskratu istena radnom mjestu**. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u odredbi čl. 27. obvezuje države članice na osiguranje prihvatljive prilagodbe na radnom mjestu. Navedenu obvezu u skladu s Konvencijom i Direktivom Vijeća 2000/78/EZ sadrže odredbe Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom i Zakona o suzbijanju diskriminacije. Propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama, osigura razumna prilagodba na način koji nije nerazmjerni teret za onoga tko je to dužan omogućiti predstavlja diskriminaciju.

Iskustvo osobe s invaliditetom: *Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se stranka iz Zagreba, koja boluje od cistične fibroze, nasljedne bolesti iz skupine rijetkih bolesti koja u prvom redu uzrokuje ponavljajuće infekcije dišnog sustava, zaposlena kao stručni suradnik/psiholog u Dječjem vrtiću ... vezano za promjenu radnog mjesta i prava na osnovi invaliditeta u odnosu na rad. Iz dokumentacije u spisu razvidno da je ... u rujnu ove godine uputila na gornju adresu zamolbu za promjenu radnu mjesta zbog zdravstvenog stanja u kojoj je detaljno opisala prepreke i poteškoće koje proizlaze iz njezinog invaliditeta u odnosu na radno mjesto tj. u radu s djecom predškolskog uzrasta koja su često nositelji različitih bakterijskih i virusnih infekcija. Istu je potkrijepila i mišljenjem liječnika specijalista o potrebi omogućavanja rada na drugom odgovarajućem radnom mjestu s ciljem sprječavanja respiratornih infekcija, a time i pogoršanja plućne funkcije, a što na sadašnjem radnom mjestu koje podrazumijeva neposredan kontakt i rad s djecom po vrtićkim skupinama nekoliko sati dnevno nije moguće postići, već naprotiv, imenovana je na svom radnom mjestu često izložena različitim bakterijskim i virusnim infekcijama, a što je kontraindikacija za dijagnozu cistične fibroze i što je uzrokovalo učestale hospitalizacije usporedno sa zapošljavanjem u vrtiću (česta pogoršanja plućnih manifestacija, u nekoliko navrata učinjena obrada za transplantaciju pluća).*

Postupajući po navedenoj pritužbi, pravobraniteljica je u skladu sa svojim ovlastima osnivaču dječjeg vrtića i predstavnicima Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i sport uputila preporuku osigurati stranci potrebnu razumnu prilagodbu kako bi joj se omogućio rad u uvjetima koji ne predstavljaju povećani rizik za njezino zdravlje, a sukladno mišljenju i preporuci liječnika specijalista. Nakon prihvaćene preporuke, s predstavnicima Gradskog ureda održan je sastanak na kojem su razmatrana moguća odgovarajuća rješenja u kontekstu razumne prilagodbe, pa tako i premještanje na radna mjesta koja u svom opisu ne obuhvaćaju rad s djecom, ali je potrebno ili korisno zvanje psihologa. npr. radno mjesto u odjelu ljudskih potencijala. Kod iznalaženja odgovarajućih rješenja razumne prilagodbe, potrebno je razmišljati izvan ustaljenih okvira.

Pravobraniteljica upozorava: Paušalni odgovori poput *mjesto se ne može prilagoditi osobama s invaliditetom* bez ikakvog obrazloženja su nažalost i dalje česti prema našem iskustvu. Poruka koja se u takvim slučajevima odašilje osobi je *to je tvoj problem*. I dalje nije rijetkost da osobu koja postavi takav zahtjev poslodavac i okolina na radnom mjestu doživljavaju kao nekoga tko traži povlaštenu tretman ili je neradnik. Bez da je poslodavac doista razmotrio zahtjev stranke i proveo detaljne analize mogućih odgovarajućih rješenja, ukazuje na diskriminaciju temeljem invaliditeta. Zamjećujemo da se negativni odgovori na zahtjev za razumnom prilagodbom, često opravdavaju uobičajenom praksom

postupanja u sličnim slučajevima (koja je inače loša) ili zakonskim odredbama i internim aktima koji se tumače proizvoljno i u istima se traži opravdanje za nepostupanje. Uz određene iznimke, u takvim primjerima se u potpunosti zanemaruju načela Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i zakonske odredbe o potrebi osiguravanja razumne prilagodbe kao preduvjetu ravnopravnosti na radnom mjestu, a koje također obvezuju poslodavce.

U prosincu 2018. godine Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom je predstavio ***Priručnik s preporukama za razumnu prilagodbu radnog mjesta***. Nastao je temeljem dosadašnjih iskustava u radu s poslodavcima koji zapošljavaju osobe s invaliditetom te potrebi da se osigura sustavna i kontinuirana podrška u planiranju i izvedbi prilagodbe radnog mjesta prilikom uključivanja osoba s invaliditetom u radno okruženje. Sadrži praktične, jednostavne i lako primjenjive savjete. U sažetku se navodi da je namijenjen je poslodavcima, nadređenima, kolegama, ali i samim osobama s invaliditetom, kao i *“Važno je istaknuti kako je, unatoč velikim individualnim razlikama među osobama s invaliditetom različitih vrsta oštećenja u većini slučajeva riječ o jednostavnim rješenjima prilagodbe koja se lako provode i najčešće zahtijevaju minimalna ulaganja finansijskih sredstava”*. U priručniku su navedene mogućnosti prilagodbe radnog mjesta za 10 različitih ciljanih skupina osoba s invaliditetom, prema vrsti oštećenja, poremećaja i bolesti. Predviđeno je da se preporuke razumnih prilagodbi za različita oštećenja, poremećaje i bolesti izrađuju postupno te da se objavljuju u narednim izdanjima. Ovaj nadasve koristan i praktičan Priručnik je dostupan online na mrežnim stranicama ZOSI-ja:

http://www.zosi.hr/novosti/zosi_news/razumnom_prilagodbom_radnog_mjesta_do_inovacija-1832/, kao i na službenim stranicama Pravobranitelja za osobe s invaliditetom <http://posi.hr/brosure/>.

Mišljenje pravobraniteljice: Pravobraniteljica pozdravlja izdavanje ovog priručnika, jer će sigurno olakšati provedbu načela razumne prilagodbe u praksi, ali i učiniti razumljiv to načelo, a to je bitno kada govorimo o radu bez prepreka na ravnopravnoj osnovi. Različiti faktori utječu na okolnost hoće li se određena prilagodba smatrati razumnom. Procjena što je razumno mora biti objektivna, a ne stvar osobnog stava poslodavca ili osobe s invaliditetom. Kada razmatra hoće li se neka prilagodba smatrati razumnom, poslodavac može razmotriti različite faktore, npr. koliko učinkovita će biti planirana promjena za osobu s invaliditetom, praktičnost, trošak, veličinu poslodavca i finansijske mogućnosti, mogućnost dobivanja državnih poticaja i slično. Nadalje, prilagodbe moraju učinkovito uklanjati barijere i neravnopravnost na radnom mjestu. Različite osobe trebaju različite prilagodbe, čak i u slučaju kada imaju ista ili slična oštećenja. Ponekad će biti potrebno napraviti više preinaka i podešavanja kako bi se uklonile ili smanjile prepreke, međutim, poslodavac to možda neće biti u mogućnosti prepoznati. Stoga je nužno da poslodavac i zaposlenik, osoba s invaliditetom, surađuju kako bi se identificirale prepreke i iste uspješno uklonile. U pronalaženju odgovarajućih rješenja u kontekstu razumne prilagodbe, možda će biti potrebno potražiti stručnu pomoć. U tom slučaju preporučujemo obratiti se centrima za profesionalnu rehabilitaciju. *Priručnik s preporukama za razumnu prilagodbu radnog mjesta* posebnu pozornost posvećuje informiranju poslodavaca o mogućnosti ostvarivanja poticaja i pružanju stručne podrške od strane centara za profesionalnu rehabilitaciju pri iznalaženju odgovarajuće prilagodbe u poglavlju *Kako ostvariti pravo na sufinanciranje troškova razumne prilagodbe?*

Ovaj Priručnik namijenjen je i kolegama na radnom mjestu koji često nisu svjesni poteškoća s kojima se susreću njihovi kolege koji su osobe s invaliditetom, pa čak ni ne znaju da je možda neka osoba iz njihovog radnog kolektiva osoba s invaliditetom. Iz našeg iskustva, prikupljenog tijekom rada na predmetima ove problematike i obilazaka radnim mjestima na kojima rade osobe s invaliditetom, primijetili smo da poslodavci i nadređeni vole istaknuti da su u radnim prostorima gdje rade osobe s invaliditetom izvršene određene arhitektonske prilagodbe, kao i kad se općenito priča o prilagodbama da se najčešće misli na tjelesni invaliditet zaposlenika. Međutim, situacija je nešto drugačija kod prilagodbi uvjeta i organizacije rada. Zahtjevi za ovim vrstama prilagodbi ipak češće nailaze na nerazumijevanje radne okoline, a k tome i poteškoće u primjeni. Zašto je tome tako? Mišljenja smo da ove prilagodbe u većoj mjeri podrazumijevaju suradnju s kolegama i zahtijevaju na određeni način

preinake njihove organizacije i načina rada te mijenjanje ustaljenog načina svakodnevnog funkcioniranja na radnom mjestu. Kroz obraćanja i pritužbe stranaka, zamijetili smo da se u ovakvim situacijama nerijetko stvara otpor kolega. Nadalje, potreba za ovim prilagodbama često proizlazi iz tzv. *nevidljivog invaliditeta* (npr. psihičke poteškoće). Kod ovog invaliditeta još uvijek govorimo o velikoj stigmatizaciji, diskriminaciji i predrasudama (lijen, neradnik i slično). Osobe se rjeđe odlučuju o ovoj vrsti invaliditeta razgovarati sa svojim poslodavcem kako bi ostvarile pravo na razumnu prilagodbu, a kada to učine u velikom broju slučajeva se susreću s opisanim problemom.

Tijekom 2018. godine stranke su se prituživale i na **druge oblike diskriminacije na temelju invaliditeta pri zapošljavanju i na radnom mjestu.**

Iskustvo osobe s invaliditetom: *Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila je pritužbu vezano za slučaj g. ... i utvrđivanje zdravstvene sposobnosti u Službi medicine rada Doma zdravlja ..., a u koji postupak je upućen od strane mogućeg poslodavca Opće bolnice ... nakon što je dana 22. kolovoza 2018. godine donesena, po provedenom natječajnom postupku, Odluka o izboru kandidata za prijem u radni odnos na neodređeno vrijeme kojom je utvrđeno da je imenovani izabran kandidat za prijam u radni odnos za radno mjesto spremača. U pritužbi se u bitnom navodi da gospodinu ... nakon obavljenog zdravstvenog pregleda, unatoč ponovljenom traženju, doktorica med. spec. medicine rada i sporta, nije izdala i uručila Uvjerjenje s ocjenom zdravstvene sposobnosti, već je isto dostavljeno, ali protekom nekog vremena, samo potencijalnom poslodavcu OB Očitujući se na ovaj dio pritužbe, doktorica je potvrdila da je predmetno uvjerenje doista službenim putem upućeno samo na poslodavca, te da je to i inače praksa. Drugi dio pritužbe odnosi se na razgovor s doktoricom, nakon obavljenog pregleda, koji je opisao g. ..., tajnik Udruge gluhih i nagluhih ..., budući da je bio prisutan kao osoba u pratnji g. ..., cit.: "Tijekom tog razgovora doktorica je izjavila kako smatra da je u pitanju posao s posebnim uvjetima rada te smatra kako gospodin ... neće biti sposoban kvalitetno obavljati takvu vrsta posla. Izjavila je kako nije kvalificiran za spremača, premda je ispunio sve uvjete navedene natječajem. Zatim da takav posao neće moći obavljati zbog rada s kemikalijama, iako ga se kao i svakog radnika koji bi prvi put pristupio tom poslu može obučiti kako ih koristiti. Nakon toga navodi da se zbog gluhoće neće moći sporazumijevati što sam također osporio, jer je komunikacija gluhe osobe u radnom okruženju "čujućih" (g. ... izvrsno čita s usana plus pisana komunikacija) itekako moguća što sam potkrijepio primjerima gluhih osoba koje znam i koji su članovi Udruge te kvalitetno obavljaju svoje radne zadatke. ... Doktorica je pitala da li prima invalidninu ili nešto drugo. Odgovorio sam da osobnu invalidninu ne prima, već doplatu za pomoć i njegu u iznosu od 420,00 kn te zajamčenu minimalnu naknadu u iznosu od 1.600,00 kn te da je to nedostavno za sve potrebe koje ima njegova četveročlana obitelj. Na kraju, doktorica izjavila je kako ne može dati niti pozitivnu niti negativnu ocjenu te da bi Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom trebao dati konačan sud te da će tako navesti i u svom odgovoru Općoj bolnici ... kao poslodavcu." U odnosu na ovaj dio pritužbe, doktorica se očitovala da ništa od navedenog nije izjavila, te da je pregled obavila savjesno, odgovorno i po pravilima struke... Dana 11. rujna 2018. godine ravnatelj OB ... donio je Odluku o poništenju odluke o izboru g. ... za prijam u radni odnos, budući da imenovani sukladno ocjeni zdravstvene sposobnosti ne može započeti radni odnos na radnom mjestu na kojem je primljen na temelju natječaja. Doktorica je u svom očitovanju posebno napomenula da se kod ocjene radne sposobnosti g. ... za posao spremača rukovodila isključivo uputama Hrvatskog zavoda za zaštitu zdravlja i sigurnost na radu (HZZZSR) za utvrđivanje kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom.*

Pravobraniteljica je postupajući po ovoj pritužbi, između ostaloga, obavijestila HZZZSR i zatražila provođenje stručnog nadzora vezano za pritužbu odnosno ocjenu zdravstvene sposobnosti. U svom očitovanju, HZZZSR je naveo u bitnom:

- zdravstveni pregled je obavljen po pravilima struke, te je stranka upućena na dodatnu obradu liječniku medicine s obzirom na kroničnu bolest jetre koja je navedena kao kontraindikacija za posao spremača;
- doktorica se kod pisanja Uvjerenja rukovodila uputom za utvrđivanje kvote koja se nalazi na stranicama HZZZSR i navodima iz predavanja dr. Ivane Kerner i prim. dr. sc. Jelene Macan "Osobe s invaliditetom i radna sposobnost" s Proljetnom stručnog sastanka Hrvatskog društva medicine rada

održanog na Plitvicama u travnu 2015. u kojoj se netočno navodi da je kod određivanja zdravstvene sposobnosti osoba s invaliditetom potrebno tražiti mišljenje HZZZSR-a;

- HZZZSR daje mišljenje o ukupnoj mogućnosti kvotnog zapošljavanja na odabranim radnim mjestima, a ne daje mišljenje u trenutku zapošljavanja osobe s invaliditetom;
- HZZZSR ne daje mišljenje specijalistima medicine rada na koji način da pregledavaju osobu s invaliditetom niti postoji ikakva obaveza specijalista medicine rada da, prije izdavanja uvjerenja o radnoj sposobnosti, zatraži mišljenje HZZZSR-a;
- HZZZSR će obavijestiti Hrvatsko društvo medicine rada o potrebi uklanjanja sporne prezentacije sa njihove službene Internet stranice;
- trenutno uvriježena praksa je da se uvjerenje s ocjenom zdravstvene sposobnosti dostavlja poslodavcu, a da se radnik usmeno informira o ocjeni zdravstvene sposobnosti;
- kandidat može nakon obavljenih liječničkih pretraga vezanih za probleme s jetrom i visokim tlakom pristupiti liječničkom pregledu;
- dana je uputa doktorici i ostalim kolegama radniku uručiti uvjerenje upravo iz razloga da im se omogućiti pokretanje drugostupanjskog postupka u slučaju neslaganja s ocjenom zdravstvene sposobnosti.

Prema stanju spisa proizlazi da su stranci tijekom pregleda radi utvrđivanja zdravstvene sposobnosti u službi medicine rada i postupanjem nakon obavljenog pregleda višestruko povrijeđena prava. U zaključnom odgovoru upućenom HZZZSR-u, doktorici med., spec. medicine rada i sporta, ravnatelju Doma zdravlja i stranci, pravobraniteljica je, između ostaloga, navela sljedeće: *"S gore citiranim očitovanjem HZZZSR-a u odnosu na okolnost nedostavljanja uvjerenja s ocjenom zdravstvene sposobnosti radniku - pregledanoj osobi ne slažemo se u potpunosti. I dalje zastupamo mišljenje da ne postoji opravdani razlog zbog kojeg se radniku kao pregledanoj osobi također, kao i poslodavcu, ne bi uručilo uvjerenje s ocjenom zdravstvene sposobnosti. Naime, Pravilnik o poslovima na kojima radnik može raditi samo nakon prethodnog i redovnog utvrđivanja zdravstvene sposobnosti odredbom čl. 6. propisuje da se nakon obavljenog zdravstvenog pregleda izdaje uvjerenje o zdravstvenoj sposobnosti radnika za obavljanje određenih poslova, što ovdje nije bio slučaj iz gore opisanih razloga. Dalje se navodi da uvjerenje o zdravstvenoj sposobnosti radnika izdaje zdravstvena ustanova, odnosno trgovačko društvo koje u svom sastavu ima djelatnost medicine rada te specijalist medicine rada u privatnoj praksi. U Pravilniku se nigdje izriječno ne navodi kome je sve potrebno dostaviti Uvjerenje o zdravstvenoj sposobnosti, međutim, mišljenja smo da je namjera zakonodavca da se predmetno uvjerenje dostavlja i pregledanoj osobi itekako jasna i ne bi je trebalo dovoditi u pitanje, posebice kada se iščitavaju odredbe čl. 7. Pravilnika. Iz teksta Pravilnika nigdje ne proizlazi uporište za nedostavljanje uvjerenja s ocjenom zdravstvene sposobnosti pregledanoj osobi nakon pregleda, odnosno da se isto dostavlja samo poslodavcu. Također, iz teksta Pravilnika nigdje ne proizlazi uporište o različitim načinima informiranja zainteresiranih strana o ocjeni. Smatramo da ovakva praksa nije dobra, a što u potpunosti potvrđuje ovaj slučaj. Konačno, i sam HZZZSR u svom odgovoru na kraju ispravno zaključuje kada preporučuje uručiti uvjerenje radniku upravo iz razloga da se omogućiti pokretanje drugostupanjskog postupka u slučaju neslaganja s ocjenom zdravstvene sposobnosti. Smatramo važnim naglasiti da će u slučajevima postojanja određenih vrsta invaliditeta možda biti potrebno prilagoditi način komunikacije tako da informacija bude prilagođena sposobnostima i mogućnostima osobe uz obveznu provjeru je li osoba informaciju u potpunosti razumjela. Pravo na pravni lijek je ustavno, zakonsko i međunarodno pravo građanina. Pravovremenim podnošenjem žalbe, osoba ima mogućnost osporavanja zakonitosti i/ili pravilnosti donesene prvostupanjske odluke zahtijevajući istodobno da nadležna viša instanca kao drugostupanjsko tijelo pobijanu odluku preispita. Uporabom žalbe omogućava se ispravljanje pogrešnih i nezakonitih prvostupanjskih odluka, čime se osigurava dodatna zaštita prava i pravno priznatih interesa stranke i drugih osoba o čijim se pravima ili obvezama odlučivalo prvostupanjskom odlukom. Njihovom se uporabom zaštićuju temeljna prava i slobode čovjeka i građanina, ali i najviše društvene vrijednosti..."*

Mišljenje pravobraniteljice: Dana 11. rujna 2018. godine ravnatelj OB ... donio je Odluku o poništenju odluke o izboru stranke za prijam u radni odnos, budući da sukladno ocjeni zdravstvene sposobnosti ne može započeti radni odnos na radnom mjestu na koje je primljen na temelju natječaja. Mišljenja smo da je u konkretnom slučaju dostavom uvjerenja s ocjenom zdravstvene sposobnosti samo poslodavcu odnosno propuštanjem dostave uvjerenja i stranci kao pregledanoj osobi, povrijeđeno njegovo zajamčeno pravo na žalbu te onemogućena provedba načela zakonitosti. S obzirom da ovo uvjerenje o zdravstvenoj sposobnosti radnika izdaje zdravstvena ustanova, odnosno trgovačko društvo koje u svom sastavu ima djelatnost medicine rada te specijalist medicine rada u privatnoj praksi, smatramo da je na istima i obveza dostave uvjerenja radniku i poslodavcu kako bi im se omogućilo korištenje prava na žalbu u zakonskom roku odnosno dala im se mogućnost da pred drugostupanjskim tijelom pokreću pitanje pravilnosti i zakonitosti ocjene zdravstvene sposobnosti donesene u prvom stupnju u cilju zaštite svojih prava i pravnih interesa. Poslodavčeva je obveza uputiti radnika na pregled ukoliko je riječ o poslovima na kojima radnik može raditi samo nakon prethodnog i redovnog utvrđivanja zdravstvene sposobnosti, međutim, mišljenja smo da nije primarno poslodavčeva obveza dostavljati uvjerenje s ocjenom radne sposobnosti radniku, budući da poslodavac ne utvrđuje zdravstvenu sposobnost niti izdaje uvjerenje s ocjenom. Uostalom, i sam je predviđen kao mogući žalitelj. Smatramo da ovakav način postupanja otvara i mnoga druga pitanja poput moguće kolizije interesa radnika i poslodavca, problem računanja rokova za podnošenje žalbe, netransparentnosti, neispravljanja pogrešnih prvostupanjskih odluka, sprječavanje ili onemogućavanje učinkovitijega i kvalitetnijega rada službe medicine rada itd. Budući da stranka sukladno ocjeni zdravstvene sposobnosti nije mogla započeti radni odnos na radnom mjestu spremača, uz očiti pravni interes da uloži žalbu, stranka je opisanim postupanjem onemogućena u svom pravu preispitivanja prvostupanjske odluke u pravom trenutku tj. prije nego poslodavac donese konačnu odluku. Prema navodima stranke, ni mogući poslodavac joj nije uručio uvjerenje s ocjenom zdravstvene sposobnosti. U odnosu na razgovor koji se vodio tijekom pregleda, utvrđena je sumnja na diskriminaciju na temelju invaliditeta: *“Prema stanju spisa, navodima pritužitelja i njegovog pratitelja g. ..., te očitovanja doktorice, mišljenja smo da je pritužitelj uspio dokazati kako je vjerojatnije da je bilo spornog postupanja tijekom razgovora na temelju invaliditeta nego da nije, dok doktorica nije uvjerila da spornog postupanja temeljem invaliditeta nije bilo. Naime, pitanja postavljena o invaliditetu i u svezi s njim, a koja nisu bila usmjerena na propitivanje mogućih kontraindikacija za posao spremača sukladno Pravilniku i Uputnici poslodavca, predstavljaju diskriminaciju na osnovi invaliditeta te je vjerojatno da takva pitanja ne bi bila upućena drugoj osobi bez invaliditeta u usporedivo istoj situaciji odnosno tijekom pregleda. Mišljenja smo da je ovakvo postupanje, uz nemogućnost pravovremenog dobivanja uvjerenja s ocjenom zdravstvene sposobnosti iz gore opisanih razloga, protivno odredbama Zakona o suzbijanju diskriminacije.”*

Zakon o suzbijanju diskriminacije se primjenjuje na postupanje svih državnih tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravne osobe s javnim ovlastima te na postupanje svih pravnih i fizičkih osoba, i u području rada i radnih uvjeta, uključujući kriterije za odabir i uvjete pri zapošljavanju. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, koju je RH ratificirala, zabranjuje diskriminaciju na temelju invaliditeta u odnosu na sva pitanja vezana za sve oblike zapošljavanja, uključujući uvjete pronalaženja kandidata, primanja na posao i zapošljavanja. Odredbe o zabrani diskriminacije osnovom invaliditeta na radnom mjestu sadrži Direktiva Vijeća 2000/78/EZ o uspostavi općeg okvira za jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja, koja je prenesena u pravni poredak RH Zakonom o suzbijanju diskriminacije, Zakonom o radu („Narodne novine”, br. 93/14 i 127/17) i Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom. Uz poštivanje kriterija i doktrine medicine rada pri donošenju ocjena o zdravstvenoj sposobnosti, potrebno je imati na umu i citirane propise o zabrani diskriminacije.

Zašto opisujemo slučajeve iz prakse našeg Ureda? Svjesni smo da je diskriminacija na osnovi invaliditeta u postupcima zapošljavanja i na radnom mjestu i dalje, nažalost, svakodnevna pojava. Slučajeva diskriminacije na osnovi invaliditeta u ovom području ima daleko više nego što se prijavljuje.

Razlozi za to su razni. Osim straha od viktimizacije, iz obraćanja stranaka zaključujemo da se diskriminacija često ni ne prepoznaje kao takva. Iz rada po pritužbama stranaka proizlazi da nemjerljivu razliku za osobu i zaštitu njezinih prava čini postojanje svijesti da određeno postupanje predstavlja diskriminaciju te da je neprihvatljivo. **Pravobraniteljica upozorava:** U slučajevima gdje su nadređeni osviješteni po ovom pitanju, daleko se brže pronalaze rješenja i uklanja loše postupanje na radnom mjestu. Kroz primjere iz prakse, nastojimo javnosti približiti zakonodavne odredbe kojima se uređuju prava osoba s invaliditetom i njihova zaštita. Također nastojimo pridonijeti prepoznavanju i češćem prijavljivanju štetnih postupanja prema osobama s invaliditetom. Smatramo da je poticajno pokazati i pozitivne primjere iz prakse, kako bismo ih tamo gdje će to biti potrebno primijenili s ciljem promicanja jednakosti.

20.2. IZVRŠAVANJE OBVEZE KVOTNOG ZAPOSŁJAVANJA

Na mjesečnoj razini Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (u daljnjem tekstu: ZOSI) u prosjeku evidentira 9.406 poslodavaca koji su dužni ispunjavati obvezu kvotnog zapošljavanja osoba s invaliditetom.

Zapošljavanje osoba s invaliditetom: Na dan 31. prosinca 2018. godine prema podacima ZOSI-ja evidentirano je 10.836 zaposlenih osoba s invaliditetom koji podatak pokazuje porast u zapošljavanju od 324 osoba s invaliditetom više u odnosu na 31. prosinca 2017. godine. Tijekom cijele 2018. godine bilježi se porast zapošljavanja osoba s invaliditetom u odnosu na 2017. godinu.

Tablica 12. Broj zaposlenih osoba s invaliditetom po poslodavcima na dan 31. prosinca 2018.

Poslodavac	Broj zaposlenih OSI
Privatni sektor	6607
Javni sektor	3407
Zaštitne radionice	438
Samozapošljavanje	31
Organizacije civilnog društva	149
UKUPNO	10836

Mišljenje pravobraniteljice: Budući da je u Registru osoba s invaliditetom na dan 31. prosinca 2018. godine registrirano 240 173 osoba s invaliditetom u radno aktivnoj dobi od 18 do 65 godina, gornja brojka, unatoč porastu zapošljavanja, pokazuje da je zaposlenost osoba s invaliditetom, kao i prethodnih godina, i dalje mala, kao i broj osoba s invaliditetom koje udovoljavaju uvjetima za upis u Očevidnik.

Struktura obveznika kvotnog zapošljavanja: U prosincu 2018. godine ZOSI je evidentirao 9.435 obveznika kvotnog zapošljavanja, od kojih je 2.670 obveznika iz javnog sektora, 6.659 obveznika iz privatnog sektora te 106 obveznika koji su organizacije civilnog društva, dok je 364 novoosnovanih poslodavaca koji su obveznici kvotnog zapošljavanja, ali u vremenu uvođenja u rad (24 mjeseca od dana početka rada) nisu u obvezi ispunjavati kvotnu obavezu.

Tablica 13. Prikaz obveznika kvotnog zapošljavanja na dan 31. prosinca 2018.

OBVEZNICI KVOTNOG ZAPOŠLJAVANJA	Javni sektor	Privatni sektor	Civilne organizacije	UKUPNO
Broj obveznika kvote	2670	6659	106	9435
Obveznici koji ispunjavaju kvotu isključivo zapošljavanjem osoba s invaliditetom (zapošljavaju dovoljan broj OSI)	371 1473 osi	845 2000 osi	50 117 osi	1266 3590 osi
Obveznici koji ne ispunjavaju obvezu plaćanja naknade u potpunosti niti na koji način (ne zapošljavaju OSI, nemaju ZK, ne plaćaju)	783	2595	23	3401
Obveznici koji obvezu djelomično ispunjavaju zapošljavanjem OSI, ali ne ispunjavaju preostali dio obveze plaćanjem naknade	227 815 osi	391 1431 osi	7 9 osi	625 2225 osi
Obveznici koji ne podmiruju obvezu plaćanja naknade (u cijelosti ili djelomično)	856	1918	4	2778
Obveznici koji obvezu ispunjavaju djelomično zapošljavanjem OSI, a ostali dio obveze plaćanjem naknade su podmirili u potpunosti	316 811 osi	415 1818 osi	5 7 osi	736 2636 osi
Obveznici koji su najavili ispunjenje obveze zamjenskim načinom	57	208		265
Novoosnovani poslodavci (obveznici s počekom)				364

Od ukupno 9.435 obveznika (kako je prikazano u gornjoj tablici):

- **1.266 (13,41%) obveznika u potpunosti ispunjava obvezu zapošljavanjem osoba s invaliditetom (3.590 zaposlenih OSI)** i to 371 obveznik iz javnog sektora, 845 obveznika iz javnog sektora te 50 obveznika koji su civilne organizacije.
- **1.361 (14,42%) obveznik djelomično ispunjava obvezu zapošljavanja osoba s invaliditetom (4.861 zaposlenih OSI)**, i to 625 obveznika nije uplatilo dovoljan iznos za podmirenje obveze u potpunosti (227 obveznika iz javnog sektora, 391 obveznik iz privatnog te 7 obveznika koji su civilne organizacije) dok je 736 obveznika u potpunosti ispunilo obvezu plaćanjem naknade (316 obveznika iz javnog sektora, 415 obveznika iz privatnog te 5 obveznika koji su civilne organizacije).
- **6.179 (65,49%) obveznika ne zapošljava osobe s invaliditetom te su obveznici plaćanja naknade**, i to 3.401 obveznik nije uplatio dovoljan iznos za podmirenje obveze u potpunosti (783 obveznika iz javnog sektora, 2.595 obveznika iz privatnog te 23 obveznika koji su civilne organizacije) dok je 2.778 obveznika u potpunosti ispunilo obvezu plaćanjem naknade (856 obveznika iz javnog sektora, 1.918 obveznika iz privatnog sektora te 4 obveznika koji su civilne organizacije).
- **265 (2,8%) obveznika najavilo je ispunjenje 2.672 obveze zamjenskim načinom**, i to 57 (727 obveza) obveznika iz javnog sektora te 208 (1945 obveza) obveznika iz privatnog sektora.
- **364 (3,85%) su novoosnovani poslodavci u početku.**

Promatrajući odnose među brojkama unutar pojedinih struktura poslodavaca, najveći broj poslodavaca još uvijek ispunjava kvotu plaćanjem novčane naknade. I dalje je najmanji broj obveznika koji su najavili ispunjenje obveze zamjenskim načinima.

Zamjenski način ispunjenja kvote: U 2018. godini 336 poslodavaca (77 poslodavca u javnom sektoru te 259 poslodavaca u privatnom sektoru) najavilo je ispunjenje kvotne obveze zamjenskim načinom, odnosno najavilo je zamjensko zapošljavanje 3.213 osoba s invaliditetom putem 432 najave ispunjenja zamjenskog zapošljavanja osoba s invaliditetom, i to na sljedeći način:

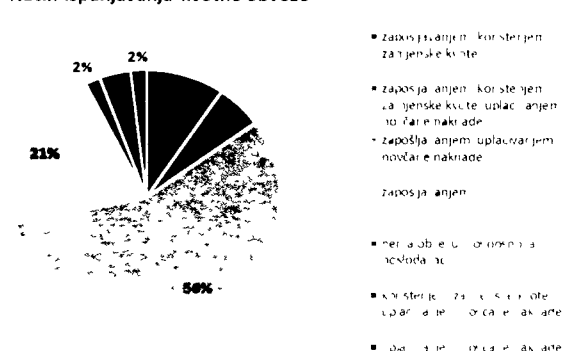
- 304 najava ugovorom o poslovnoj suradnji sa zaštitnim radionicama,
- 34 najava ugovorom o poslovnoj suradnji s integrativnim radionicama,
- 43 najava ugovorom o poslovnoj suradnji s pravnim osobama u kojima više od polovine radnika čine osobe s invaliditetom,
- 17 najava ugovorom o poslovnoj suradnji s osobom s invaliditetom koja se samozapošljava,
- 25 najava ugovorom o praksi učenika s teškoćama u razvoju,
- 6 najava ugovorom o stipendiranju učenika/studenata s invaliditetom,
- 1 najava studentskim ugovorom,
- 2 najave stručnog osposobljavanja bez zasnivanja radnog odnosa.

Na dan 31. prosinca 2018. godine evidentirane su dvije neispunjene zamjenske kvote najavljene u 2018. godini, 82 najave su potvrđene, dok se ostale zamjenske kvote potvrđuju po isteku odnosno po dostavi potvrde o ispunjenju zamjenskog zapošljavanja osoba s invaliditetom

Ispunjenje kvotne obveze u bolničkim zdravstvenim ustanovama²²: Svake godine provodimo anketu o zapošljavanju osoba s invaliditetom kod određene skupine poslodavaca. U prošlogodišnjem izvješću prikazali smo rezultate ankete koju je provela pravobraniteljica o kvotnom zapošljavanju osoba s invaliditetom u državnim upravnim organizacijama RH. Ove godine zatražili smo putem anketnog upitnika od 62 bolničke zdravstvene ustanove podatke i druge informacije o zapošljavanju osoba s invaliditetom, načinu ispunjavanja kvotne obveze, korištenju zamjenske kvote i primjeni načela razumne prilagodbe za zaposlenike koji su osobe s invaliditetom te pozvali da daju svoje prijedloge za koje smatraju da bi pridonijeli većem zapošljavanju osoba s invaliditetom, kao i ostalo što smatraju važnim istaknuti na tom području. Popis bolničkih zdravstvenih ustanova možete pogledati ovdje <https://zdravlje.gov.hr/kontakti/kontakti-zdravstvenih-ustanova/bolnicke-zdravstvene-ustanove/2722>.

Grafikoni 10., 11. i 12. Prikaz rezultata ankete o kvotnom zapošljavanju osoba s invaliditetom u bolničkim zdravstvenim ustanovama sa stanjem na dan 31. prosinca 2018. godine prema načinu ispunjavanja kvotne obveze, korištenju zamjenske kvote i primjeni načela razumne prilagodbe za zaposlenike koji su osobe s invaliditetom. Od

Način ispunjavanja kvotne obveze

ukupno 62 ustanove koje se nalaze na popisu Ministarstva zdravstva, 53 ustanove su sudjelovale u anketi, dok njih 9 nisu dostavile tražene podatke. Očekivano, najveću skupinu i to 56% ispitanika, čine obveznici koji obvezu ispunjavaju kombinirano djelomično zapošljavanjem osoba s invaliditetom, a ostali dio obveze plaćanjem naknade. Zatim slijede obveznici koji obvezu ispunjavaju isključivo zapošljavanjem (21%).

²² Rezultati anketnog upitnika pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u bolničkim zdravstvenim ustanovama sa stanjem na 31.12.2018.

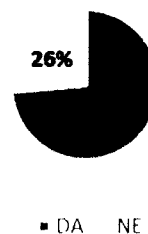
9% ispitanika djelomično ispunjava obvezu zamjenskim načinom, a za ostatak obveze imaju zaposlen dovoljan broj osoba s invaliditetom.

Od ukupnog broja ispitanika, njih 19% koristi zamjenske kvote. U ovom dijelu se rezultati ankete najviše razlikuju u odnosu na rezultate anketa iz prethodnih izvješća.

Korištenje zamjenske kvote

Primjena načela razumne prilagodbe za radna mjesta i uvjete rada

Mišljenje pravobraniteljice i zaključna zapažanja: Ističemo Opću bolnicu Zadar, Opću županijsku bolnicu Vukovar i bolnicu hrvatskih veterana, Opću bolnicu Zabok i bolnicu hrvatskih veterana, Specijalna bolnicu za medicinsku rehabilitaciju Daruvarske toplice i Specijalna bolnicu za medicinsku rehabilitaciju "Kalos" kao pozitivan primjer ispunjavanja obveze kvotnog zapošljavanja isključivo zapošljavanjem osoba s invaliditetom i to izvan kvote, dakle, zapošljavanjem većeg broja osoba s invaliditetom od propisanog.

Sukladno odredbama Pravilnika o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom („*Narodne novine*“, br. 75/18 i 120/18), poslodavac ne može zaposlenicima koji nisu evidentirani u Očevidniku ispuniti kvotu. Česti su slučajevi u kojima poslodavci zapošljavaju osobe s invaliditetom, poput nekih bolničkih zdravstvenih ustanova, koje nemaju dokaz o invaliditetu odnosno javnu ispravu na temelju koje se mogu upisati u Očevidnik zaposlenih osoba s invaliditetom pa se stoga ni ne ubrajaju u kvotu. *Više o tome pisali smo pod poglavljem Stručne radionice „Izazovi zapošljavanja osoba s invaliditetom i kako ih prevladati“, budući da je to bilo jedno od najčešćih pitanja poslodavaca.*

U odnosu na razumnu prilagodbu, čak 74% ispitanih bolničkih zdravstvenih ustanova navodi da su prilagođavale radna mjesta, organizaciju rada i radne uvjete zaposlenim osobama s invaliditetom. Prilagodbe koje je poslodavac dužan napraviti nisu neograničene, one moraju biti u funkciji radnog mjesta i prilagođene uvjetima rada koje zahtijeva određeno radno mjesto na kojem je zaposlena osoba s invaliditetom. Osobe s istim vrstama oštećenja mogu imati različite poteškoće pri funkcioniranju, a stupanj ograničenja i funkcioniranja razlikuje se među pojedincima. Stoga nekim osobama s invaliditetom nisu potrebne prilagodbe na radnom mjestu, što može biti razlogom zašto neke bolničke zdravstvene ustanove nisu primjenjivale načelo razumne prilagodbe.

Međutim, dio razloga leži i u unaprijed zauzetom stavu da osobe s invaliditetom određene poslove unutar bolničkog sustava ne mogu uspješno obavljati, na što ukazuju pojedini odgovori poput „*unutar klinike nema odgovarajućih radnih mjesta*“, „*nemamo prikladnih radnih mjesta*“, i sl. Što su to odgovarajuća ili prikladna radna mjesta za osobe s invaliditetom? Kako smo došli do zaključka da na nekom radnom mjestu uopće ne mogu raditi osobe s invaliditetom? Možemo li to tvrditi unaprijed u odnosu na sve moguće vrste oštećenja i moguće poteškoće u funkcioniranju? Ove predrasude razbijaju i odgovore na ova pitanja dijelom daju i same bolničke zdravstvene ustanove kada navode na kojim su radnim mjestima raspoređene zaposlene osobe s invaliditetom unutar ustanove. Lepeza radnih mjesta i njihove složenosti i raznolikosti je široka: liječnik specijalist psihijatar, telefonist, medicinska sestra, vozač, fizioterapeut, liječnik specijalist opće kirurgije, liječnik specijalist neurologije, liječnik specijalist

otorinolaringologije, spremačica, električar, tokar, primalja, administrator, pomoćni djelatnik u kuhinji, zdravstveno-laboratorijski tehničar i drugo. Postupanje prilikom provođenja postupaka zapošljavanja i kreiranja općenito politike zapošljavanja uvjetovani negativnom predrasudom o sposobnostima osobe s invaliditetom da uspješno izvršava zadatke svog radnog mjesta dovode do diskriminacije na osnovi invaliditeta. Odgovori ovog tipa navode na zaključak da se odredbe o razumnoj prilagodbi određenog radnog mjesta u odnosu na poteškoće i funkcioniranje *konkretne osobe s invaliditetom, posebice kao kandidata u postupku zapošljavanja*, u potpunosti zanemaruju odnosno da se čak ni ne pokušava pronaći odgovarajuće rješenje.

Pravobraniteljica upozorava: Različito postupanje može se opravdati u vrlo malom broju slučajeva, ako određena značajka povezana s invaliditetom predstavlja stvarni ili odlučujući uvjet za obavljanje tog posla, te ako je cilj opravdan, a zahtjev razmjeran. Ovu iznimku sadrži odredba čl. 9. st. 2. toč. 4. Zakona o suzbijanju diskriminacije. Sve iznimke, pa tako i one u odnosu na određeni posao, trebaju ostvarivati svoj legitimni cilj za koji su određene i moraju biti primjerene i nužne za ostvarenje tog cilja.

Nadalje, neke su ustanove kao razlog zbog kojeg ne udovoljavaju kvotnoj obvezi zapošljavanjem osoba s invaliditetom komentirale, osim gore navedenog o "neprikladnim radnim mjestima", da se na natječaje za posao osobe se invaliditetom ni ne javljaju. Ovi odgovori se ne razlikuju od odgovora iz prijašnjih anketa u kojima su sudjelovala ministarstva RH i državne upravne organizacije. Anкета potvrđuje da i dalje veliku prepreku za ulazak u svijet rada predstavlja neusklađenost obrazovanja s trendovima na tržištu rada. U prošlogodišnjem izvješću o radu **pravobraniteljica je upozorila:** „Poslodavac ima pravo zahtijevati od kandidata za posao da posjeduju određene vještine, znanje, kvalitete i iskustvo za određeni posao. Međutim, tražene uvjete za obavljanje poslova određenog radnog mjesta poslodavac mora biti u mogućnosti *objektivno obrazložiti* kako bi izbjegao diskriminaciju. Ako poslodavac neki uvjet ne može *objektivno obrazložiti*, tada to može dovesti do indirektna diskriminacije npr. uvjet vozačke dozvole, a posjedovanje vozačke dozvole nije objektivno bitno za obavljanje poslova nekog radnog mjesta. Za radno mjesto vozača kamiona posjedovanje vozačke dozvole je bitan i odlučujući uvjet, no možda npr. za neko administrativno mjesto nije. Ukoliko i na tom radnom mjestu postoje poslovi koje se sastoje od prijevoza stvari, povremene dostave i slično, potrebno je u svakom konkretnom slučaju razmotriti postoji li mogućnost razumne prilagodbe, npr. može li se taj dio posla obaviti javnim prijevozom, može li se izvršiti preraspodjela zadataka na način da taj dio posla obavi drugi zaposlenik itd. Poslodavac pri objavi natječaja za posao treba razmisliti je li neki traženi uvjet iz natječaja doista bitan za obavljanje poslova radnog mjesta. U suprotnom, osobe s invaliditetom se ni ne javljaju na takve natječeaje, jednostavno ih zaobilaze, te na taj način bivaju diskriminirane osnovom invaliditeta.”

Budući da bolničke zdravstvene ustanove navode da se osobe s invaliditetom ni ne javljaju na natječeaje i oglase, smatramo da, uz ostale razloge na koje upozoravamo već dugi niz godina, jedan dio leži i u gore opisanom. **Pravobraniteljica preporučuje** poslodavcima prilikom raspisivanja natječaja/oglasa za posao, u tekstu natječaja/oglasa pozvati osobe s invaliditetom da se kandidiraju za posao, kao i da obavijeste mogućeg poslodavca o potrebnim prilagodbama pri testiranju za radno mjesto.

O uočenim poteškoćama vezano za poslove s posebnim uvjetima rada pisali smo u poglavlju Stručne radionice „Izazovi zapošljavanja osoba s invaliditetom i kako ih prevladati“.

Bolničke zdravstvene ustanove ne koriste poticaje koje isplaćuje ZOSI sukladno Pravilniku o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 75/18 i 120/18) odnosno neke ističu da sukladno Pravilniku ne mogu ostvarivati poticaje. Međutim, tijela državne uprave, tijela sudbene vlasti, tijela državne vlasti i druga državna tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, javne službe, javne ustanove, izvanproračunski i proračunski fondovi, pravne osobe u vlasništvu ili u pretežitom vlasništvu RH, pravne osobe u vlasništvu ili pretežitom vlasništvu jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, te pravne osobe s javnim ovlastima mogu ostvariti *pravo na*

sufinanciranje troškova prilagodbe uvjeta rada za osobu s invaliditetom i pravo na sufinanciranje troškova stručne podrške. Poticaj sufinanciranje troškova za prilagodbu uvjeta rada (tehnička prilagodba) pokriva troškove razumne prilagodbe uvjeta rada za zaposlenu osobu s invaliditetom, ako joj je radi vrste i težine invaliditeta potrebno tehničkom opremom prilagoditi radno mjesto.

Bolničke zdravstvene ustanove su za razliku od ispitanika prethodnih godina donekle prepoznale korištenje zamjenskih kvota kao načina ispunjavanja kvotne obveze. Konkretno, ustanove se odlučuju za sklapanje ugovora o poslovnoj suradnji sa zaštitnim radionicama (poput usluge pranja i najma rublja ili nabave radno-zaštitne odjeće), primanje na stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa osobe s invaliditetom ili primanje na obavljanje prakse učenika s teškoćama u razvoju ili studenta s invaliditetom. **Pravobraniteljica pozdravlja** ovu praksu budući da vrijednosti sustava zamjenskih kvota leži u činjenici da njihovo korištenje pridonosi povećanju zapošljivosti osoba s invaliditetom i očuvanju postojećih radnih mjesta, ali i njihovoj raznolikosti pa stoga poslodavci mogu odabrati ispunjavanje ove obveze na način koji im najviše odgovara s obzirom na njihovu djelatnost i financijske mogućnosti.

Za potrebe izrade ovog Izvješća, **zaštitne radionice osvrnule se na svoje poslovanje tijekom 2018. godine, s posebnim naglaskom na sklopljene ugovore o poslovnoj suradnji** u odnosu na strukturu naručitelja i vrstu robe/ili usluge za koje su sklopljeni ugovori. Još uvijek, kao i prethodnih godina, zaštitne radionice sklapaju ugovore o poslovnoj suradnji uglavnom s naručiteljima iz privatnog sektora. Ankete koje smo provodili prijašnjih godina i obrađivali u izvješću o radu potvrđuju da javni sektor zamjensku kvotu kao način ispunjavanja kvotne obveze još uvijek ne prepoznaje u dovoljnoj mjeri, već se radije odlučuje za uplaćivanje novčane naknade. Kao mogući razlog, jedna zaštitna radionica navodi, cit.: *“Mišljenja smo da ustanove koje imaju obvezu, a nisu u mogućnosti zaposliti osobe s invaliditetom, nisu motivirane za zamjensko ispunjenje kvotnog zapošljavanja, jer to moraju financirati iz vlastitih sredstava, dok obračunate posebne doprinose za zapošljavanje osoba s invaliditetom plaćaju nadležna ministarstva u Državni proračun. Ukoliko bi ta sredstva doznali ustanovama, uz obvezu da ih utroše na sklapanje ugovora o poslovnoj suradnji u svrhu ispunjenja zamjenske kvote, ustanove bi bile zainteresirane za klapanje ugovora o kvotnom zapošljavanju od kojih bi imale dodatnu korist u vidu nabavljene robe, usluga ili radova, a zaštitne radionice bi imale mogućnost sklapanja novih poslova, povećanje proizvodnje i mogućnost zapošljavanja većeg broja radnika.”*

Zaštitne radionice naglašavaju da ulažu dodatni napor za unapređivanje svog poslovanja radi svoje održivosti i praćenja trendova na tržištu, a što obuhvaća i ulazak u nove sfere poslovanja tj. plasman novih usluga i proizvoda. Proizvodi i usluge koji proizlaze iz djelatnosti zaštitnih radionica su raznovrsni; radno zaštitna odjeća i obuća, proizvodi od tekstila i kože, ugostiteljski tekstil, tiskovine i kartonaža, sitotisak, fleksografija metalni i keramički proizvodi, ortopedski pomagala, proizvodi od drva (kreveti, stolice, komode, dječje igračke), šivanje posteljine i stolnog rublja, usluge pakiranja i prepakiranja, označavanje proizvoda proizvodnim deklaracijama. *“Unatoč našem angažmanu i informiranju javnosti, nedovoljna informiranost poslodavaca prepreka je za brže i brojnije sklapanje ugovora o poslovnoj suradnji u svrhu ispunjenja zamjenske kvote. Praksa je pokazala da je za zaštitne radionice ovaj oblik poslovne suradnje vrlo značajan te da je potrebno uložiti dodatne napore kako bi zaposlenost kapaciteta zaštitnih radionica bio bolji te kako bi se stvorili uvjeti za nova zapošljavanja osoba s invaliditetom. Također, dosadašnja percepcija poslodavca je bila da proizvodi i usluge zaštitnih radionica nisu za njih dovoljno dobri, no to je zaista već prošlost, jer svakodnevno stižu njihove pohvale na račun kvalitete, tokova isporuke i ponuđenih prodajnih cijena.”*

Primjena ugovora o poslovnoj suradnji pozitivno utječe na poslovanje zaštitne radionice – znači očuvanje postojećih radnih mjesta i mogućnost rasta broja zaposlenih osoba s invaliditetom, kao i financijski rast i stabilnost na tržištu. Popis zaštitnih radionica objavljen je na službenim stranicama ZOSI-ja <http://www.zosi.hr/zavod/poticaaji/>.

U odnosu na nedavne izmjene Pravilnika o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom zaštitne radionice se uglavnom pozitivno očituju, jer očekuju veći broj sklopljenih ugovora o poslovnoj suradnji i nove poslodavce koji do sada nisu koristili ovaj način ispunjavanja kvotne obveze, iako su, prema navodima jedne zaštitne radionice, ukupno manje vrijednosti pojedinačno sklopljenih ugovora. *Više u poglavlju Zaštitne radionice.*

Mišljenje pravobraniteljice i preporuka: Višegodišnja primjena Pravilnika o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom identificirala je određene probleme u primjeni i razloge slabog korištenja zamjenskih kvota kao načina ispunjavanja kvotne obveze. Pojedini načini ispunjenja zamjenskih kvota uopće nisu bili zaživjeli u praksi. U prethodnim smo izvješćima upozoravali na ove probleme. Poboljšani zakonodavnog okvir je svakako unaprijedio postojeći sustav zamjenskih kvota i olakšao njihovu primjenu, međutim, još uvijek ostaje otvoreno pitanje hoće li to biti dovoljno za potaknuti poslodavce da na ovaj način ispunjavaju obvezu. U ovom trenutku, potrebno je i dalje podizati razinu svijesti među poslodavcima o višestrukoj korisnosti zamjenskih kvota te ih u tu svrhu promovirati.

Ispunjenje kvote plaćanjem novčane naknade²³

Obveznik kvotnog zapošljavanja koji ne ispunji kvotu zapošljavanjem osoba s invaliditetom ili na zamjenski način, dužan je mjesečno, obračunati i uplatiti novčanu naknadu u iznosu od 30% minimalne plaće u RH za svaku osobu s invaliditetom koju je bio dužan zaposliti kako bi ispunio propisanu kvotu. Navedena novčana naknada na naplatu dospijeva zadnji dan u mjesecu za prethodni mjesec. Ista naknada za 2018. godinu iznosila je 1.031,94 kuna. Na ime novčane naknade za nezapošljavanje osoba s invaliditetom u 2018. godini obveznici kvotnog zapošljavanja uplatili su sredstva u ukupnom iznosu od 214.558.877,41 kuna.

Izmjenama i dopunama Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom omogućeno je da se navedena sredstva mogu koristiti i za održivost i razvoj sustava profesionalne rehabilitacije. Navedeno je nužno radi učinkovitije integracije osoba s invaliditetom u svijet rada. Osim, toga, sada se sredstva prikupljena s osnove novčane naknade mogu koristiti i za poticaje, programe i projekte za zapošljavanje osoba s invaliditetom koje, osim Zavoda, isplaćuju odnosno provode drugi korisnici utvrđeni Registrom proračunskih i izvanproračunskih korisnika.

Smanjenje kvotne obveze izuzimanjem radnih mjesta s posebnim uvjetima rada iz ukupnog broja zaposlenika

Osim zapošljavanjem osoba s invaliditetom, kvotnu obvezu zapošljavanja osoba s invaliditetom moguće je ispuniti na zamjenski način, plaćanjem novčane naknade, ili pak utjecati na kvotnu obvezu putem izuzeća, ukoliko su ispunjene pretpostavke za ishođenje izuzeća.

U 2018. godini uz dotadašnja izuzeća radnika zaposlenih na radnim mjestima s posebnim uvjetima rada, odnosno zaposlenih na poslovima Oružanih snaga RH, policijskim poslovima, poslovima zaštite i spašavanja, poslovima zaštite osoba i imovine, te poslovima vatrogasaca i pirotehničara na koje se, sukladno Zakonu o zaštiti na radu, primjenjuju posebni propisi o zaštiti na radu te izuzeća radnika zaposlenih na radnim mjestima s posebnim uvjetima rada na temelju dobivene suglasnosti ovog Zavoda uz prethodno pribavljeno mišljenje Hrvatskog zavoda za zaštitu zdravlja i sigurnost na radu (sukladno posljednjim izmjenama Pravilnika potrebno je prethodno pribavljeno mišljenje Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo) o izuzimanju tih radnih mjesta, dodano je i izuzimanje radnika zaposlenih u udrugama osoba s invaliditetom na radnim mjestima osobnih asistenata.

Vezano uz navedeno, ističe se kako je u 2018. godini 48 poslodavaca zatražilo izuzimanje radnika zaposlenih u udrugama osoba s invaliditetom, te kako se na mjesečnoj razini evidentira 155 obveznika kojima se izuzimaju radnici temeljem Zakona o zaštiti na radu te 506 obveznika kojima se radnici izuzimaju temeljem dobivene suglasnosti Zavoda.

²³ Podaci Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom

„U odnosu na 2017. godinu bilježi se porast broj zaposlenih osoba s invaliditetom koji prati porast broja obveznika zapošljavanja osoba s invaliditetom i to za gotovo 400 osoba s invaliditetom, odnosno gotovo 1.000 obveznika više. Za istaknuti je povećani broj najava ispunjenja zamjenskog zapošljavanja osoba s invaliditetom. Razlog tomu je prije svega donošenje novog Pravilnika o kvoti koji je omogućio povoljnije uvjete najave zamjenskog zapošljavanja osoba s invaliditetom. Posebno je značajan porast najava zamjenskog zapošljavanja ugovorima s pravnim osobama koje zapošljavaju više od polovine radnika osobe s invaliditetom te s osobama s invaliditetom koje se samozapošljavaju. Za naglasiti je i kako su tri pravne osobe dobile status intergrativnih radionica tijekom 2018. godine i to Hedona, Labtex i Krokoteks. Kao što je već spomenuto, mogućnosti izuzimanja radnih mjesta iz ukupnog broja na temelju kojeg se obračunava kvotna obveza proširene su za kategoriju zaposlenih osoba u udrugama za osobe s invaliditetom zaposlenih na radnim mjestima osobnih asistenata što je vrlo bitna značajka s obzirom na rezervirana sredstva s kojima raspolažu navedene udruge pri zapošljavanju asistenata a koja su nedostatna i za pokriće ispunjenja kvotne obveze. Mjesečna uplata naknada uglavnom je veća od potrebnog iznosa za podmirenje kvote u potpunosti, no kvota ipak nije podmirena u cijelosti, ponajviše stoga sto određen dio poslodavaca uplatama podmiruje ranije nepodmirene naknade. Ostali čimbenici koji utječu na utvrđivanje i ispunjavanje obveze zapošljavanja osoba s invaliditetom ostali su na razini iz ranijih godina.“, zaključuje ZOSI.

20.3. POTICAJI PRI ZAPOSŁJAVANJU OSOBA S INVALIDITETOM²⁴

U 2018. godini ukupno su za zapošljavanje 1163 osobe s invaliditetom (636 muškaraca i 527 žena), od čega 600 na otvorenom tržištu (385 muškarca i 215 žena), te 563 u zaštićenim uvjetima (251 muškarac i 312 žena) isplaćeni poticaji, koje dodjeljuje ZOSI prema 318 poslodavaca (308 na otvorenom tržištu te 7 zaštitnih i 3 integrativne radionice), u ukupnom iznosu od 101.604.413,68 kn.

Tablica 14. Broj poslodavaca korisnika poticaja i ukupan broj OSI za koje su traženi poticaj od 2016. do 2018. godine:

Godina	2016.	2017	2018
Broj poslodavaca	288	287	318
Broj OSI	1063	1037	1163

U 2018. godini poticaje je koristilo ukupno 318 poslodavaca koji su zapošljavali 1163 osobe s invaliditetom (u nastavku: OSI; 636 muškaraca i 527 žena), a isplaćeno je ukupno 101.604.413,68 kuna, i to u iznosima po namjenama kako slijedi:

- 19.535.781,10 kuna za subvenciju plaće osobe s invaliditetom, od čega 6.030.887,36 kn za korisnike na otvorenom tržištu rada, a 13.504.893,74 kn za zaštitne radionice; poticaj koristilo 250 poslodavaca za 924 OSI (481 muškaraca i 443 žene), odnosno 240 korisnika na otvorenom tržištu za 419 OSI (265 muškaraca i 154 žene), te 10 zaštitnih i integrativnih radionica za 505 OSI (216 muškaraca i 289 žena)
- 21.363,78 kuna za sufinanciranje troškova obrazovanja; poticaj koristila 2 korisnika na otvorenom tržištu rada za 2 OSI (1 muškarac i 1 žena)
- 433.732,00 kuna za sufinanciranje troškova za prilagodbu radnog mjesta – arhitektonska prilagodba; poticaj koristila 1 korisnik na otvorenom tržištu rada za 4 OSI (3 muškaraca i 1 žena)
- 429.427,70 kuna za sufinanciranje troškova za prilagodbu uvjeta rada – tehnička prilagodba; poticaj koristila 9 korisnika na otvorenom tržištu rada za 12 OSI (9 muškaraca i 3 žene)
- 47.324,48 kn za naknadu u visini uplaćenog doprinosa za obvezno zdravstveno osiguranje, doprinosa za zapošljavanje i doprinosa za zaštitu zdravlja na radu; poticaj koristilo 67 OSI (25 muškaraca i 42 žene)
- 1.388,11 kuna za sufinanciranje kamata na kreditna sredstva namijenjena kupnji strojeva, opreme, alata ili pribora potrebnog za zapošljavanje osoba s invaliditetom; poticaj koristio 1 korisnik na otvorenom tržištu rada za 1 OSI (1 žena)

²⁴ Podaci Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom

- 27.063.966,71 kuna za posebna sredstva za programe inovativnog zapošljavanja; poticaj koristila 24 korisnika na otvorenom tržištu rada za 116 OSI (67 muškarca i 49 žena)
- 53.500.000 kuna za posebna sredstva za otvaranje novih radnih mjesta i održavanje zaposlenosti u integrativnim radionicama i zaštitnim radionicama; poticaj koristilo 10 zaštitnih i integrativnih radionica za 473 OSI (223 muškarac i 250 žena)
- 568.549,80 kuna za novčanu nagradu za zapošljavanje izvan kvote; nagradu koristilo 102 poslodavca na otvorenom tržištu rada i 3 integrativne radionice (do stjecanja statusa iste) za 250 OSI (144 muškaraca i 106 žena).
- 2.880,00 kuna za financiranje troškova stručne podrške; poticaj koristio 1 korisnik za 1 OSI (1 muškarac)

Prikaz podataka po vrstama poticaja ovisno o broju korisnika i OSI na otvorenom tržištu i u zaštitnim i integrativnim radionicama i o isplati poticaja po županijama u odnosu na pravni oblik korisnika i vrstu poticaja, nalaze se u prilogu 3. ovog izvješća.

Mišljenje pravobraniteljice: Čl. 27. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom obvezuje države stranke na promicanje mogućnosti samozapošljavanja, poduzetništva i pokretanja vlastitog posla. Novim Pravilnikom o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom koji je stupio na snagu 30. kolovoza 2018. godine postojeći sustav poticaja nadopunjen je i drugim poticajima, a posebno izdvajamo poticaj *potpora za održivost samozapošljavanja osoba s invaliditetom* koji se isplaćuje u iznosu od 1.000,00 kn mjesečno. Prema podacima koje je dostavio HZZ za 2018. godinu ukupno je 1.648 osoba s invaliditetom u 2018. godini koristilo mjere aktivne politike zapošljavanja, a od toga samo 40 osoba potpore za samozapošljavanje. Pravobraniteljica preporučuje Ministarstvu rada i mirovinskoga sustava u suradnji s ZOSI-em i HZZ-om i dalje razvijati konkretne mjere i aktivnosti s ciljem pružanja potpore samozapošljavanju osoba s invaliditetom i uklanjanju poteškoća na koje nailaze u pokretanju svog posla, ali i njegovoj održivosti, budući da brojke ukazuju na iznimno malu zastupljenost ove kategorije na tržištu rada, unatoč povećanju od 66,67% u odnosu na prošlu godinu. Budući da je poticaj financiranje stručne podrške u 2018. godini koristio samo jedan poslodavac za jednu osobu s invaliditetom, potrebno je utvrditi slabe razloge korištenja ovog poticaja.

Stručne radionice „Izazovi zapošljavanja osoba s invaliditetom i kako ih prevladati“ i suradnja na brošuri „Informiraj se o MS-u“

Nastavno na 2016. i 2017. godinu tijekom kojih je u organizaciji Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u suradnji s Hrvatskom gospodarskom komorom i županijskim komorama održano niz stručnih skupova pod nazivom *„Zapošljavanje i rad osoba s invaliditetom – prilika, a ne namet“* na kojima je sudjelovalo preko četiristo poslodavaca diljem Hrvatske, s ovom praksom Ured je nastavio i tijekom 2018. godine.

U organizaciji Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i Hrvatske udruge poslodavaca (HUP), u centralnom uredu u Zagrebu i Regionalnom uredu Osijeku održane su za poslodavce stručne radionice pod nazivom *„Izazovi zapošljavanja osoba s invaliditetom i kako ih prevladati“*. Navedena suradnja zamišljena je kao projekt u okviru kojeg bi se u održavale edukacije članova HUP-a vezano za temu zapošljavanja osoba s invaliditetom i na taj način pridonijelo povećanju broja zaposlenih osoba s invaliditetom i informiranosti poslodavaca o ovoj temi. Skupove su popratili lokalni mediji. Cilj skupova je bio zajedničkim dijalogom i razmjenom iskustava rasvijetliti izazove zapošljavanja osoba s invaliditetom kroz primjere dobre prakse i pomoći poslodavcima prepoznati priliku za dobivanje kvalitetne radne snage uz poticaje i olakšice koje je moguće ostvariti za zapošljavanje osoba s invaliditetom. Neka od pitanja na koja smo željeli dobiti odgovor na skupu bila su: Koji su izazovi i mogućnosti u zapošljavanju i radu osoba s invaliditetom iz pozicije poslodavaca i osoba s invaliditetom? Zašto je za podizanje konkurentnosti važno zapošljivati osobe s invaliditetom? Kakvi poticaji su osigurani i kako ih ostvariti? Kakve su mogućnosti za radnike kod kojih dođe do smanjenja radnih sposobnosti? Kako ispuniti kvotu, dobiti novčanu nagradu i što su to zamjenske kvote?

Predavači na radionicama bili su Dario Karačić iz Instituta za razvoj tržišta rada i Natalija Krajnović iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom s temom *Zašto je za podizanje konkurentnosti važno zapošljavati osobe s invaliditetom*; rukovoditeljica Službe za profesionalnu rehabilitaciju u ZOSI-ju Natalija Vičević upoznala je poslodavce s *ulogom centara za profesionalnu rehabilitaciju*; prim. dr. sc. Marija Zavalić, dr. med. spec. med. rada održala je predavanje na temu *Radna sposobnost osoba sa invaliditetom na poslovima s posebnim uvjetima rada*, Martina Sajko Olovec, viša stručna savjetnica u Odsjeku profesionalne rehabilitacije HZZ-a govorila je o *Uslugama i aktivnostima HZZ-a prema poslodavcima i nezaposlenim osobama s invaliditetom*; Monika Hartek i Julije Šoltić, stručni savjetnici za zapošljavanje osoba s invaliditetom u HZZ RU Zagreb i HZZ RU Osijek prikazali su *primjere dobre prakse zapošljavanja osoba s invaliditetom*.

Mišljenje pravobraniteljice: Budući da je preko pedeset poslodavaca sudjelovalo na stručnim radionicama u Zagrebu i Osijeku i iskazani interes za ovu temu, održavanje stručnih radionica "Izazovi zapošljavanja osoba s invaliditetom i kako ih prevladati" planira se i tijekom 2019. godine. Vjerujemo da će poslodavci prepoznati važnost ove teme te iskoristiti priliku saznati više o zapošljavanju i radu osoba s invaliditetom, podijeliti iskustva i izazove na koje nailaze i dobiti odgovore na svoja pitanja vezanu uz ovu temu budući da će predavanja na radionici održati stručnjaci koji se bave zapošljavanjem i radom osoba s invaliditetom. Ciljane radionice poput ovih pridonose promicanju prepoznavanja vještina, stvarnih vrijednosti i sposobnosti osoba s invaliditetom te njihovog doprinosa na radnom mjestu i tržištu rada. Budući da se radi o zajedničkim interesima, uloga poslodavaca je ključna u stvaranju pozitivne klime za zapošljavanje osoba s invaliditetom i rušenje predrasuda, stoga pozivamo poslodavce da se odazivaju na edukacije i radionice o ovoj temi. Tijekom rasprava koje su uslijedile po završetku izlaganja, imali smo prilike saznati i o problemima, prijedlozima za poboljšanje te iskustvima osoba s invaliditetom i poslodavaca. Zahvaljujući iskustvima i saznanjima stečenim na održanim skupovima, pravobraniteljica je uputila konkretne prijedloge za poboljšanje položaja osoba s invaliditetom na tržištu rada i razvijanje novih suradnji s ključnim institucijama, kao i zakonske prijedloge putem e-Savjetovanja.

U prošlogodišnjem izvješću o radu pisali smo o uočenim poteškoćama vezano za poslove s posebnim uvjetima rada, na koje u jednakoj mjeri upozoravaju i poslodavci i osobe s invaliditetom. Poslovi s posebnim uvjetima rada u kontekstu zapošljavanja osoba s invaliditetom česta su tema ovakvih skupova.

Prema odredbi čl. 4. st. 7. Pravilnika o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osobe s invaliditetom („Narodne novine“, br. 75/18 i 120/18) poslodavac koji smatra da se na određeno radno mjesto zbog posebnih uvjeta rada ne mogu zaposliti osobe s invaliditetom i da se isto treba izuzeti iz ukupnog broja radnih mjesta na temelju kojih se utvrđuje kvota, dužan je zatražiti suglasnost ZOSI-ja, uz prethodno pribavljeno mišljenje Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo. *“Iz perspektive poslodavaca, problem se pojavljuje u situacijama kada poslodavac ne dobije suglasnost za izuzimanje određenih radnih mjesta iz ukupnog broja radnih mjesta na temelju kojih se utvrđuje kvota, a ne može na isto zaposliti osobu s invaliditetom, jer osoba ne može ishoditi uvjerenje o zdravstvenoj sposobnosti za te poslove. Osobe s invaliditetom se često pritužuju na ovaj problem iz perspektive potencijalnog ili trenutnog zaposlenika na konkretnom radnom mjestu s posebnim uvjetima rada, jer se u tom slučaju ne mogu zaposliti odnosno prijeti im otkaz ako su zaposleni. Možemo li određene poslove s posebnim uvjetima rada razumno prilagoditi konkretnoj osobi s invaliditetom na način da ona u skladu sa zahtjevima zaštite na radu sigurno obavlja svoj posao, a da poslovi tog radnog mjesta i dalje budu kvalitetno izvršavani prema uputama poslodavca i zahtjevima konkretnog radnog mjesta? Mišljenja smo da ovom problemu treba ozbiljno pristupiti prigodom izmjena postojećih propisa jer su mnogi poslodavci bez predrasuda iskazali namjeru da zaposle osobu s invaliditetom, radije nego da plaćaju novčanu naknadu zbog potrebe za zaposlenicima. Međutim, to nisu u mogućnosti zbog gore opisanog problema. S ciljem povećanja zapošljivosti osoba s invaliditetom i smanjenja broja osobno uvjetovanih otkaza, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je inicirala sastanke s predstavnicima Hrvatskog zavoda za zaštitu zdravlja i*

sigurnost na radu i ZOSI-ja kako bi ukazala na problem s kojim se susreću osobe s invaliditetom...”, navodi se u izvješću pravobraniteljice za 2017. godinu. Pravobraniteljica, uvažavajući načela doktrine medicine rada, preporučuje nadležnim institucijama prilikom izmjene propisa koji uređuju smanjenje opasnosti i štetnosti na radu, siguran rad i zaštitu zdravlja na radu, te liječnicima specijalistima medicine rada prilikom ocjene zdravstvene sposobnosti, implementirati načelo razumne prilagodbe uvijek gdje je to moguće, kako bi se u najvećoj mogućoj mjeri pronašlo odgovarajuće rješenje za gore opisane situacije.

Jedno od najčešćih pitanja tijekom održavanja radionica, uostalom kao i prethodnih godina, od strane poslodavaca odnosilo se na nemogućnost upisa zaposlene osobe s invaliditetom u Očevidnik zaposlenih osoba pri HZMO-u. U takvim slučajevima, primjenjuje se odredba čl. 8. st. 2. Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja Očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom („Narodne novine”, br. 75/08) prema kojoj osiguranici koji nisu navedeni u čl. 4. točka 1. do 12. ovoga Pravilnika (dakle, oni koji nemaju po ovim osnovama dokaz o invaliditetu), za potrebe upisa u Očevidnik, moraju imati uvjerenje o utvrđenom invaliditetu u odnosu na rad. Naime, prema odredbi čl. 4. st. 1. toč. 13. Pravilnika, u Očevidnik zaposlenih osoba s invaliditetom upisuje se i osoba koja joj je utvrđen invaliditet u odnosu na rad od 1 do 4 temeljem uvjerenja ZOSI-ja, a sukladno prethodno pribavljenom nalazu i mišljenju centra za profesionalnu rehabilitaciju. Na mrežnim stranicama ZOSI-ja navodi se: *U postupku utvrđivanja invaliditeta u odnosu na rad procjenjuje se funkcioniranje pojedinca, poteškoće i prepreke, te potrebe vezane uz zapošljavanje s obzirom na zdravstvene karakteristike osobe i čimbenike okoline. Stupanj invaliditeta u odnosu na rad određuje se pomoću ljestvice od pet stupnjeva (0 do 4), opisane u Pravilniku o profesionalnoj rehabilitaciji i centrima za profesionalnu rehabilitaciju NN 75/2018. Procjena se provodi samo za one osobe s invaliditetom koje ne mogu ostvariti upis u Očevidnik ni po jednoj drugoj osnovi iz čl. 4. Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja Očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom. Procjeni mogu pristupiti i zaposlene i nezaposlene osobe s invaliditetom. Zaposlene osobe podnose zahtjev za utvrđivanje invaliditeta u odnosu na rad nadležnom centru za profesionalnu rehabilitaciju, u kojem se mogu i informirati o uvjetima procjene. Nezaposlene osobe podnose zahtjev za utvrđivanje invaliditeta u odnosu na rad Zavodu za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom. Procjenu invaliditeta u odnosu na rad provode centri za profesionalnu rehabilitaciju. Na temelju pozitivnog nalaza i mišljenja, Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom izdaje Uvjerenje o utvrđenom invaliditetu u odnosu na rad koje se dostavlja podnositelju zahtjeva i Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo radi evidencije u Registru o osobama s invaliditetom. Više na mrežnim stranicama ZOSI-ja <http://www.zosi.hr/zavod/rehabilitacija/>.*

Od mnogobrojnih aktivnosti na ovom području, ističemo suradnju Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na izradi priručnika za oboljele od multiple skleroze i poslodavce „**Informiraj se o MS-u**” čiji je izdavač Savez društava multiple skleroze Hrvatske. *“Ova brošura tiskana je u sklopu trogodišnjeg programa “SOS MS telefon - pravom informacijom do poboljšanja kvalitete života osoba oboljelih od multiple skleroze” a koji izravno doprinosi razvoju alternativnih socijalnih usluga, stjecanju novih vještina oboljelih te potiče razvoj suradničkih odnosa različitih pružatelja usluga, a s ciljem poboljšanja kvalitete života osoba s multiplom sklerozom u RH.”* navodi se u uvodu. Ova brošura namijenjena je svim zaposlenim i nezaposlenim osobama s multiplom sklerozom koje žele ostvariti kvalitetan dijalog sa svojim sadašnjim ili potencijalnim poslodavcima kao i poslodavcima. Kao autorica jednog od tekstova u ovoj brošuri, pravobraniteljica se imajući u vidu najčešće upite stranaka u području zapošljavanja i rada osvrnula na prava regulirana Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom s naglaskom na pravo prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima, pravo na razumnu prilagodbu radnog mjesta, uvjeta i organizacije rada i suzbijanje diskriminacije na osnovi invaliditeta. Brošura je objavljena na poveznici: http://sdmsh.hr/sadrzaj/uploads/2019/01/informiraj_se_o_msu.pdf.

ZOSI je u 2018. godini inicirao pokretanje i proveo projekt **Nagrada „Poslodavac godine za osobe s invaliditetom“** za 2017. godinu u suradnji s partnerima HZZ-om, HUP-om, Institutom za razvoj tržišta rada, Moj Posao i Zajednicom saveza osoba s invaliditetom Hrvatske – SOIH. Glavni cilj pokretanja projekta je utjecati na povećanje zapošljavanja osoba s invaliditetom na otvorenom tržištu rada, kroz promicanje, unapređivanje i poticanje zapošljavanja, podizanjem svijesti i razmjenom iskustava te uspostavljanjem dobre suradnje između glavnih dionika na tržištu rada. Ukupno je dodijeljeno šest nagrada, pobjednicima unutar kategorija: javni sektor; privatni sektor; mikro, mali, srednji i veliki poslodavac te izdvojena kategorija „primjer dobre prakse“.

Poslodavci godine za osobe s invaliditetom za 2017. godinu:

1. Javni sektor: Makarski komunalac d.o.o. iz Makarske
2. Mikro poduzetnik: Punkt d.o.o. iz Pule
3. Mali poduzetnik: Bijela harmonija d.o.o. iz Zagreba
4. Srednji poduzetnik: Parkovi plus d.o.o. iz Rijeke
5. Veliki poduzetnik: Drvna industrija Klana d.d. iz Klane
6. Primjer dobre prakse: Galeb d.d. iz Omiša.

Mišljenje pravobraniteljice: Ciljani projekti poput ovih nedvojbeno mogu poticajno utjecati na odluku poslodavca o zapošljavanju osoba s invaliditetom. Naime, biti prepoznat kao tolerantan poslodavac koji zapošljava potreban kadar bez predrasuda i ima zadovoljne zaposlenike pridonosi poslovnom i društvenom ugledu, te mnogi krajnji korisnici i potrošači, ali i mogući poslovni partneri, ovu okolnost cijene prilikom kupnje proizvoda, korištenja usluga ili dogovaranja poslovne suradnje.

ZAŠTITNE RADIONICE I STRUČNI NADZOR

Kao i prošle godine, za potrebe izrade ovogodišnjeg izvješća o radu ZOSI očitovao se o provođenju stručnog nadzora nad radom zaštitnih radionica te ga prenosimo u cijelosti:

Stručni nadzor zaštitnih radionica i zaštitnih radnih jedinica (u daljnjem tekstu: ZIR) za 2017. godinu proveden je u razdoblju od 10. listopada do 10. prosinca 2018. godine za sve ZIR koje su bile upisane u Knjigu evidencije zaštitnih radionica na dan 31.12.2017. godine kako slijedi:

1. Ustanova za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje Suvenir Arbor, Sirač
2. Zaštitna radionica Tekop Nova Pula
3. Lada d.o.o. za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje invalida, Zagreb
4. URIHO - Ustanova za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, Zagreb
5. Ustanova za zapošljavanje, rad i profesionalnu rehabilitaciju osoba s invaliditetom DES, Split
6. Srednja strukovna škola, Varaždin - Zaštitna radna jedinica
7. Hrast-Export-Puklavec d.o.o., Martijanec - Zaštitna radna jedinica
8. Bilokalnik - IPA industrija papirne ambalaže d.d., Koprivnica – Zaštitna radna jedinica.

Rezultati provedenog stručnog nadzora: Uvidom u podatke o zaposlenim osobama s invaliditetom (stanje na dan 31.12.2017. godine) utvrđeno je kako svi ZIR-ovi imaju zaposleno više od 51% osoba s invaliditetom u odnosu na ukupan broj zaposlenih te više od 20% osoba s invaliditetom zaposlenih na zaštitnim radnim mjestima. Među zaposlenim osobama s invaliditetom prevladavaju žene (56,5%). Ukupan broj zaposlenih osoba s invaliditetom kojima je prijelaznim odredbama čl. 34. Pravilnika priznato zapošljavanje na zaštitnom radnom mjestu (priznato zatečeno stanje na dan 31.12.2014. godine) je sveukupno pao za 72 osobe u odnosu na stanje na dan 31.12.2014. godine.

Prosječna dob zaposlenih osoba s invaliditetom u svim ZIR-ovima iznosi 45,5 godina. Najveći broj zaposlenih osoba s invaliditetom je u dobi od 50-59 godina života, što ukazuje na činjenicu da će kroz slijedećih nekoliko godina doći do većeg odljeva zaposlenika u mirovinu, a prema informacijama dobivenim tijekom stručnog nadzora, većina ZIR-ova već sad ima teškoća u pronalasku odgovarajućeg kadra za rad. Sveukupno je u ZIR-ovima u 2017. godini bilo 37 novozaposlenih osoba s invaliditetom. U svim ZIR-ovima, izuzev Ustanove Tekop Nova Pula, došlo je do pada broja osoba s invaliditetom zaposlenih na zaštitnim radnim mjestima priznatim prijelaznim odredbama (zatečeno stanje 31.12.2014. godine). Najčešći razlozi za to su umirovljenje i smrt zaposlenika.

Stručnim nadzorom je uočen nejednak položaj ZIR-ova u odnosu na podršku lokalne, odnosno regionalne samouprave. Većina ZIR-ova ima zaposlene stručne radnike, ali njihov rad nije organiziran niti strukturiran na jednak način.

Slijedom utvrđenih rezultata stručnog nadzora donesene su sljedeće preporuke i prijedlozi:

- Stručni nadzor ukazao je na relativno mali broj novozaposlenih osoba s invaliditetom, stoga je potrebno organizirati radionicu za stručne radnike HZZ-a, ZIR-a i CPR-a na temu zapošljavanja OSI, kako bi se ostvarila što uspješnija suradnja ovih institucija na području zapošljavanja OSI.
- Obzirom na činjenicu da u CPR-ovima još uvijek nema dovoljno stručnih timova, zaštitnim radionicama bi trebalo omogućiti zapošljavanje osoba s invaliditetom na način da se Nalaz i mišljenje CPR-a može ishoditi u periodu nakon zapošljavanja, ali da se iznađe način za isplatu privremene subvencije plaće u određenom iznosu. Također, troškove stručne obrade u CPR-u ne bi smjele snositi ZIR.
- Donesene izmjene u zakonskoj i podzakonskoj regulativi rezultirale su značajnim brojem novozaposlenih stručnih radnika, te novoimenovanih radnih instruktora u ZIR, što zahtijeva organiziranje stručne edukacije na različite teme (rad s OSI s različitim vrstama oštećenja, komunikacijske vještine, tehnike upravljanja stresom, motivacija, mentalno zdravlje na radnom mjestu, primjena ergonomskih načela na radnom mjestu i sl.).
- ZIR posluju pod uvjetima kao i druge tvrtke na otvorenom tržištu rada te su zbog cilja da zarade što više vlastitih prihoda pod velikim pritiskom. Svi zaposleni u ZIR su u klasičnom radnom odnosu s ugovorom o radu. Postoji velika potreba za zaštitnim radionicama tzv. „mješovitog modela“ prema kojem je dio osoba s invaliditetom zaposlen s klasičnim ugovorom o radu, a dio zaposlenika je zaposlen bez punog učinka radnog odnosa te gdje je cilj radni trening koji prethodi pravom zapošljavanju. Kako bi se postiglo navedeno potrebno je osmisliti programe koji nude različite oblike zaštitnog zapošljavanja koji osobama s invaliditetom nude radni odnos sličan zaposlenju. Za dio osoba s invaliditetom teško je unaprijed odrediti poslove koji bi im bili primjereni zbog čega je potrebno omogućiti isprobavanje različitih radnih mjesta i radnih operacija uz stručnu podršku što upravo ZIR mogu omogućiti.
- Zaštitnim radionicama koje su kao takve upisane u Knjigu evidencije zaštitnih radionica 01.01.2015. godine trebalo bi omogućiti preregistraciju u integrativnu radionicu, ako to žele i smatraju da na taj način mogu bolje i lakše poslovati

Krajem 2018. godine osnovane su tri integrativne radionice za zapošljavanje osoba s invaliditetom koje su upisane u Knjigu evidencije integrativnih radionica kako slijedi:

1. Labtex d.o.o., Zagreb

2. Krokoteks d.o.o., Sv. Ivan Zelina

3. Hedona d.o.o., Križevci

Stručni nadzor nad njihovim radom provest će se tijekom 2019. godine.

ZOSI je u 2018. godini kontinuirano provodio stručne edukacije za zaposlene stručne radnike u zaštitnim i integrativnim radionicama. Održana je stručna edukacija „Osnove profesionalne rehabilitacije“ na kojoj je sudjelovalo ukupno 6 stručnih radnika iz zaštitnih i integrativnih radionica te dvije stručne edukacije za stručnjake koji se bave profesionalnom rehabilitacijom i zapošljavanjem osoba s invaliditetom, na kojima je sudjelovalo ukupno 38 sudionika iz zaštitnih i integrativnih radionica. U 2019. godini planira se organiziranje edukacija za radne instruktore u zaštitnim i integrativnim radionicama te s nastavkom održavanja stručnih edukacija za stručne radnike.

Mišljenje pravobraniteljice: Osim što podržavamo preporuke koje su uputili stručnjaci u provođenju stručnog nadzora zaštitnih radionica i zaštitnih radnih jedinica budući da su iste dane isključivo radi poboljšanja zatečenog stanja i s ciljem održavanja potrebne razine kvalitete stručnog rada i održivosti daljnjeg zapošljavanja, pozdravlja se i osnivanje integrativnih radionica. Njihovo postojanje predstavlja još jedan bitan korak ka otvorenom tržištu rada te intenzivno treba poticati njihovo osnivanje s ciljem potpune inkluzije osoba s invaliditetom. Pravilnikom o zaštitnim radionicama i integrativnim

radionicama za zapošljavanje osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 75/18) propisani su kadrovski, tehnički i organizacijski uvjeti potrebni za rad integrativnih radionica, postupak za ostvarivanje statusa te preporučamo zainteresiranim za ovaj oblik poslovanja da se radi informiranja obrate ZOSI-ju.

20.4. IZMJENE I DOPUNE ZAKONA O PROFESIONALNOJ REHABILITACIJI I ZAPOŠLJAVANJU OSOBA S INVALIDITETOM I PRATEĆIH PRAVILNIKA

U Narodnim novinama, br. 39/18 od 27. travnja 2018. objavljen je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom koji je stupio na snagu 5. svibnja 2018. godine. Pravobraniteljica je tijekom 2017. i 2018. godine aktivno pratila postupak izmjene i dopune Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom. Prijedlozi za izmjene i dopune dostavljeni su Ministarstvu rada i mirovinskog sustava i putem e-Savjetovanja, te proizlaze iz svakodnevnog praćenja primjene Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom uglavnom kroz:

- obraćanja stranaka Uredu pravobraniteljice putem pritužbi, radi davanja prijedloga ili traženja savjeta o zapošljavanju i zaštiti svojih prava u području zapošljavanja i rada;
- održavanje stručnih skupova koje je Ured pravobraniteljice u suradnji s Hrvatskom gospodarskom komorom organizirao pod nazivom *Zapošljavanje i rad osoba s invaliditetom – prilika, a ne namet* dvije godine za redom tijekom 2016. i 2017. godine i gdje su ciljane skupina bili poslodavci i
- suradnju s udrugama osobama s invaliditetom i nadležnim institucijama iz područja profesionalne rehabilitacije, zapošljavanja i rada.

Prihvaćeni su sljedeći prijedlozi pravobraniteljice:

- preciznije urediti odnosno približiti samom duhu Direktive 2000/78 Vijeća EZ od 27. studenoga 2000. o uspostavi općeg okvira za jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja pojam razumne prilagodbe naglaskom da obuhvaća obvezu osiguranja razumne prilagodbe radnog mjesta, uvjeta rada i organizacije rada od strane poslodavca;
- obveza osiguravanja razumne prilagodbe već pri samom testiranju i/ili intervjuu u okviru natječajnog postupka, jer iz pritužbi osoba s invaliditetom proizlazi da već u ovaj fazi nailaze na zapreke za pristup tržištu rada;
- detaljno preciziranje razdoblja tijekom kojeg je poslodavac oslobođen obvezna način da se propiše da je to razdoblje od 24 mjeseca od dana upisa u odgovarajući registar, kako bi se izbjegla različita tumačenja;
- produljenje i preciziranje rokova u kojima se može pokrenuti postupak provedbe nadzora prava prednosti iz čl. 9. Zakona. Tako je pravobraniteljica predložila duži rok u kojem osoba s invaliditetom koja smatra da joj je povrijeđeno pravo prednosti pri zapošljavanju u tijelu javne uprave može podnijeti zahtjev upravnoj inspekciji za provedbu inspekcijskog nadzora. Također, predložen je i duži rok u kojem osoba s invaliditetom koja smatra da joj je povrijeđeno pravo prednosti pri zapošljavanju može podnijeti zahtjev nadležnoj inspekciji za provedbu inspekcijskog nadzora (u roku od 30 dana od dana dostave obavijesti o sklopljenom ugovoru s izabranim kandidatom ili u roku od 30 dana od dana saznanja o sklapanju ugovora o radu s izabranim kandidatom, a najkasnije u roku od šest mjeseci od sklapanja ugovora o radu s izabranim kandidatom). Naime, učestala je praksa da poslodavci na službenim internetskim stranicama daju samo obavijest o izboru kandidata, a bez da obavijeste osobu koja se pozivala na pravo prednosti o sklapanju ugovora s izabranim kandidatom što je dužnost poslodavca sukladno čl. 9 st. 12. Zakona. Taj propust dovodi osobu s invaliditetom u pravnu nesigurnost budući da u opisanoj situaciji nije jasno od kada teče rok za prijavu inspekciji zbog moguće uskrate prava prednosti;
- preciznije određenje roka iz čl. 9. st. 14. Zakona u kojem je nadležna inspekcija obvezna razmotriti zahtjev osobe s invaliditetom za provedbu nadzora (u roku od 60 dana od dana podnošenja zahtjeva).

Neki od prijedloga pravobraniteljice su odbijeni poput prijedloga da se izmijeni odredba čl. 9. st. 2. Zakona na način da ista glasi *“Da bi ostvarila pravo prednosti pri zapošljavanju, osoba s invaliditetom*

je dužna uz prijavu odnosno ponudu na javni natječaj ili oglas priložiti sve dokaze o ispunjavanju traženih uvjeta iz natječaja ili oglasa te dokaz o invaliditetu.” Prema važećem tekstu Zakona da bi osoba s invaliditetom ostvarila pravo prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima dužna je pozvati se na ovo pravo i priložiti dokaz o invaliditetu, kao i sve dokaze o ispunjavanju traženih uvjeta. Dakle, uvjet pozivanja na pravo prednosti i uvjet prilaganja dokaza o invaliditetu moraju biti ispunjeni kumulativno. Naime, u praksi se često događa da osoba priloži dokaz o invaliditetu bez posebnog naglašavanja u prijavi/zamolbi na natječaj ili oglas da se poziva na pravo prednosti, smatrajući da se navedeno podrazumijeva već iz samog prilaganja dokaza o invaliditetu natječajnoj dokumentaciji. Međutim, ako osoba kumulativno ne ispuní oba uvjeta (pozivanje na pravo prednosti i prilaganje dokaza o invaliditetu) postoji opasnost da neće moći ostvariti pravo prednosti zbog ovog propusta i strogog gramatičkog tumačenja teksta Zakona. Prijedlog je odbijen s obrazloženjem da sadašnje zakonsko rješenje prema kojem je osoba s invaliditetom dužna pozvati se na pravo prednosti i priložiti dokaz o invaliditetu ispravan jer se istim na nedvojben i jasan način izražava namjera glede ostvarivanja prava prednosti.

Budući da je u interesu države osposobiti što veći broj osoba s invaliditetom za potrebe otvorenog tržišta rada ili drugih oblika rada, smatramo da bi usluga profesionalne rehabilitacije trebala biti jednako dostupna svima bez obzira na status osobe (zaposlena/nezaposlena). Prema našim iskustvima, činjenica da se ova usluga plaća bila je često zaprekom da poslodavac uputi osobu na profesionalnu rehabilitaciju unatoč potrebi za istom. Prijedlog je odbijen s obrazloženjem da su, sukladno Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, usluge profesionalne rehabilitacije dostupne i zaposlenim i nezaposlenim osobama s invaliditetom. U obrazloženju se dalje navodi da su cijene usluga određene u manjem iznosu od stvarnih troškova, kako bi se poslodavce dodatno motiviralo na upućivanje osoba s invaliditetom na profesionalnu rehabilitaciju.

Odbijen je i prijedlog da profesionalna rehabilitacija bude obvezna za osobe na dugotrajnom bolovanju. Smatramo da je već tada potrebno uključiti te osobe u neki vid profesionalne rehabilitacije radi očuvanja preostalih radnih sposobnosti i/ili stjecanja novih znanja i vještina. U obrazloženju se navodi da prema važećem Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom nema zapreke da osoba s invaliditetom koja je na dugotrajnom bolovanju bude uključena u postupak profesionalne rehabilitacije. Navodi se da je u takvim slučajevima nužna podrška sustava zdravstva koji bi trebao prepoznati prednosti uključivanja u profesionalnu rehabilitaciju i financirati uslugu. Više o tome u poglavlju *Osposobljavanje i rehabilitacija*.

U prošlogodišnjem izvješću o radu, upozoravali smo da je radi usklađivanja s ovim Zakonom i uklanjanja manjkavosti u primjeni, nužno je započeti s postupcima izmjene i dopune pratećih pravilnika koji uređuju materiju zapošljavanja osoba s invaliditetom i profesionalne rehabilitacije već u prvoj polovici 2018. godine. U Narodnim novinama broj 75/2018 objavljeni su Pravilnik o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom, Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom, Pravilnik o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom, Pravilnik o zaštitnim radionicama i integrativnim radionicama za zapošljavanje osoba s invaliditetom i Pravilnik o profesionalnoj rehabilitaciji i centrima za profesionalnu rehabilitaciju osoba s invaliditetom. Pravobraniteljica je aktivno sudjelovala u javnim savjetovanjima putem aplikacije e-Savjetovanja u postupku donošenja ovih pravilnika i dostavila sljedeće prijedloge na:

- Pravilnik o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom:

1. Prihvaćen je prijedlog da se produlji sa 6 na 12 mjeseci razdoblje u kojem poslodavac može ostvariti pravo na novčanu nagradu za zapošljavanje izvan kvote budući da navedeno smatramo u skladu s preporukom UN Odbora za prava osoba s invaliditetom da se postojeće kvote nadopune i drugim poticajima za poslodavce.
2. Prihvaćen je prijedlog više predlagatelja da se regulira status udruga koje provode projekte osobnog asistenta u odnosu na obvezu kvotnog zapošljavanja.

- Pravilnik o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom:

1. uvođenje poticaja rada sa skraćenim radnim vremenom za one osobe s invaliditetom koje zbog vrste i stupnja svoga invaliditeta nemaju smanjenu radnu sposobnost, ali ne mogu odraditi puno radno vrijeme, odnosno da im se omogući da rade onoliko vremena koliko im dopušta njihov invaliditet, a sukladno procjeni centra za profesionalnu rehabilitaciju, a da za preostalo vrijeme do punog radnog vremena dobivaju naknadu plaće u vidu poticaja slijedom čega bi bile plaćene kao da radi puno radno vrijeme, a za poslodavca to ne bi bio izdatak, odnosno trošak.

Obrazloženje: Javljaju nam se osobe s invaliditetom koje imaju sklopljene ugovore na puno radno vrijeme, ali koje zbog vrste i stupnja invaliditeta s vremenom ne mogu fizički odraditi puno radno vrijeme (primjer: osobe s većim stupnjem invaliditeta koje ne mogu zbog svoga stanja i fizioloških potreba provesti na radnom mjestu sjedeći punih 8 sati u invalidskim kolicima ili slučaj osobe s visokom amputacijom obiju nogu i koja ne može u protezama izdržati puno radno vrijeme koje zbog zdravstvenih i higijenskih razloga iziskuju skidanje nakon nekoliko sati nošenja). Jedina mogućnost prema sadašnjim zakonskim rješenjima je rad u nepunom radnom vremenu što te osobe dovodi u neravnotežni položaj u odnosu na osobu bez invaliditeta na istim ili sličnim radnim mjestima. Naime, osoba s invaliditetom na ovaj način ne dobiva mogućnost biti plaćena jednako kao i osoba bez invaliditeta na istom radnom mjestu, a koja može odraditi puno radno vrijeme, dok osoba s invaliditetom upravo zbog težine invaliditeta i potreba koje proizlaze iz invaliditeta nije u mogućnosti odraditi puno radno vrijeme. Stoga su osobe s invaliditetom primorane sklapati ugovore na nepuno radno vrijeme čime su i manje plaćene, odnosno samo za polovicu radnog vremena. Time su neminovno dovedene u neravnotežni položaj i to isključivo zbog invaliditeta. Napominjemo da se poticaj u vidu subvencija plaće utvrđuje sukladno odrađenim radnom vremenu, ali se time ne rješava opisani problem. Naime, osobe iz gore opisanih slučajeva ne moraju nužno imati umanjenu radnu sposobnost pa stoga niti ne bi trebale ostvarivati prava prema Zakonu o mirovinskom osiguranju. Nadalje, sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, država je obvezna kroz odgovarajuće mjere usmjeravati osobe s invaliditetom prema tržištu rada i iskorištavanju njihovih potencijala. Za ovu kategoriju predlažemo mogućnost ostvarivanja statusa slično statusu roditelja koji koriste rad sa skraćenim radnim vremenom zbog njege djeteta s težim razvojnim teškoćama. Analogno pravu roditelja koji radi s polovicom punog radnog vremena, a za preostalu polovicu radnog vremena ostvaruje naknadu. Postoji puno opravdanje da se na jednaki način i osobi s invaliditetom može priznati ovo pravo i naknada zbog potreba proizašlih iz invaliditeta, a na temelju mišljenja i procjene centra za profesionalnu rehabilitaciju. Mišljenja smo da je navedeni prijedlog u skladu s načelom i obavezom osiguravanja razumne prilagodbe. Ovo smatramo jednom od važnih zaštitnih i poticajnih mjera. Naime, sadašnje zakonsko uređenje ne pokriva slučajeve poput navedenih primjera budući da prema sadašnjim propisima osoba s invaliditetom mora odraditi u cijelosti puno radno vrijeme ili imati sklopljen ugovor na nepuno radno vrijeme da bi jedino mogla ostvariti subvenciju u iznosu od 10 do 70%.

2. uvođenje novog poticaja koji bi bio namijenjen financiranju radnog asistenta za vrijeme rada i to u trajanju u kolikom je utvrđena potreba, a sukladno procjeni centra za profesionalnu rehabilitaciju. Poticaj stručne podrške je prema sadašnjem uređenju ograničen određenim brojem sati što je osobama s nekim vrstama invaliditeta nedostavno da bi uopće mogle obavljati svoj posao. Osobama s određenim vrstama invaliditeta potreban je radni asistent tijekom cijelog radnog vremena i konstantno tijekom cijelog radnog vijeka.

3. Prijedlog da iznos poticaja isplaćen za sufinanciranje prilagodbe radnog mjesta i uvjeta rada u slučajevima samozapošljavanja osoba s invaliditetom ne predstavlja dohodak, odnosno da se ne smatra prihodom ili primitkom po osnovu obavljanja samostalne djelatnosti. Mišljenja smo da se poticaji prilagodbe radnog mjesta i uvjeta rada ne bi trebali smatrati primitkom od samostalne djelatnosti odnosno da primitak istih ne bi trebao utjecati na paušalno oporezivanje samostalne djelatnosti u slučajevima samozapošljavanja osoba s invaliditetom. Ukoliko će se isti zbrajati u iznos primitaka kod paušalno oporezovanih obrtnika, osobe s invaliditetom će znatno teže ispuniti propisane cenzuse za ostanak u paušalnom oporezivanju u odnosu na osobe bez invaliditeta kojima takvi poticaji nisu potrebni. Cilj dodjele ovih novčanih poticaja je olakšati uključivanje osoba s invaliditetom na tržište

rada odnosno pomoći im da prevladavaju prepreke s kojima se svakodnevno susreću i tržište im učiniti dostupnim. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom odredbom čl. 27. naglašava pravo osoba s invaliditetom na ravnopravnu mogućnost zarađivanja za život od rada, slobodno odabranog ili prihvaćenog, na tržištu rada i u radnom okruženju koje je otvoreno, uključujući i dostupno osobama s invaliditetom. Posebnu pažnju Konvencija pridaje promicanju mogućnosti samozapošljavanja i pokretanja vlastitog posla te obvezuje države članice na poduzimanje odgovarajućih koraka. Međutim, osobe s invaliditetom se suočavaju s mnogim preprekama koje ih onemogućavaju da uopće pristupe tržištu rada, da svoje radne zadatke izvršavaju ili da posluju neometano i bez diskriminacije u odnosu na ostale sudionike na tržištu rada. Kako bi se nosili s takvim preprekama razvijeno je načelo razumne prilagodbe. Ovi novčani poticaji su namijenjeni isključivo za sufinanciranje troškova razumne prilagodbe odnosno uklanjanje diskriminacije na radnom mjestu, kako bi se osobama s invaliditetom olakšalo uključivanje u svijet rada putem vlastitog poslovanja, a slijedom čega se jasno razlikuju od primitaka generiranih iz samog poslovanja obrta. Ukoliko će se isti zbrajati u iznos primitaka kod paušalno oporezovanih obrtnika, osobe s invaliditetom će znatno teže ispuniti propisane cenzuse za ostanak u paušalnom oporezivanju u odnosu na osobe bez invaliditeta kojima takvi poticaji nisu potrebni. Premda se ovi poticaji isplaćuju jednokratno, njihova je svrha trajno uklanjanje barijera te će se njihov učinak protezati kroz sva naredna porezna razdoblja u kojima obrt posluje.

4. Predlažemo uvođenje poticaja koji će biti namijenjen financiranju troškova prijevoza do mjesta rada u odlasku i povratku za zaposlenu osobu s invaliditetom, a osobito priznati troškove prilagođenog prijevoza neovisno o vrsti poslodavca u slučajevima kada se niti na koji način ne može osigurati dolazak na radno mjesto. Stoga smatramo osnovanim predvidjeti i poticaj sufinanciranja kamata na kredit za kupnju vozila prilagođenog za osobe s invaliditetom u slučajevima kada ne postoje drugi načini za prijevoz do radnog mjesta.

Obrazloženje: Javljale su nam se osobe s invaliditetom kod kojih je nemogućnost prijevoza na radno mjesto bila jedina zapreka njihovom zapošljavanju i radu. Ako osobe s invaliditetom zbog neprilagođenoj javnog prijevoza te izostanka drugih mogućnosti osiguravanja prijevoza ne mogu niti pristupiti radnom mjestu i dobiti priliku za rad, ozbiljno im se krši pravo na rad i zapošljavanje zajamčeno Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.

Osim gore prihvaćenih prijedloga, drugi prijedlozi su odbijeni s obrazloženjem po točkama:

1. Poticaji za zapošljavanje osoba s invaliditetom koje dodjeljuje ZOSI isplaćuju se na temelju pravila o državnim potporama sukladno Uredbi Komisije (EU) br. 651/2014 od 17. lipnja 2014. Prema navedenoj Uredbi pod troškom plaće podrazumijeva se ukupni iznos koji korisnik potpore stvarno mora platiti za određeno radno mjesto. Dakle, poticaj u obliku subvencije plaće odnosi se na vrijeme provedeno na radu, pa stoga nije moguće putem ove vrste poticaja nadoknaditi preostalo vrijeme koje osoba zbog svog invaliditeta nije u mogućnosti odraditi.

2. U planu je provedba pilot projekta „Radni asistent“, a rezultati tog projekta bit će osnova i za unapređenje poticaja stručne podrške.

3. Navedeni prijedlog nije predmet uređenja ovoga Pravilnika.

4. Naknadu troška prijevoza moguće je ostvariti u okviru dodjele posebnih sredstava putem javnih natječaja koje raspisuje ZOSI.

- Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom

Ukazujemo na učestalu praksu da u slučajevima kada se osoba prijavljuje ili natječe za određene poslove i poziva se na pravo prednosti, a da bi dokazala svoj invaliditet, obraća se izravno Registru osoba s invaliditetom pri Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo (HZJZ) radi dobivanja isprave kao dokaza invaliditeta. Primjećujemo da HZJZ tada izdaje potvrdu kojom potvrđuje da osoba udovoljava uvjetima za upis u očevidnik, a sukladno Pravilniku o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom. Stranke bez iznimke smatraju da se takva potvrda smatra pravovaljanim dokazom invaliditeta pri ostvarivanju prava prednosti kod zapošljavanja smatrajući da nije potrebno priložiti niti jedan drugi dokaz invaliditeta. Sporno je to što takva potvrda nije jedan od taksativno navedenih osnova temeljem kojih se osoba može upisati u očevidnik sukladno, a sukladno navedenom

Pravilniku. Naime, u više slučajeva postupanja zbog uskrate prava prednosti po osnovu invaliditeta zamijećeno je da se potvrda ponekad priznaje kao dokaz invaliditeta, a ponekad i ne priznaje što dovodi do pravne nesigurnosti. S obzirom na dosadašnju praksu, predložili smo da se predmetna isprava regulira propisom.

Ovaj prijedlog je odbijen s obrazloženjem: Potvrdom HZIZ ne utvrđuje se status osobe s invaliditetom, koji je preduvjet za upis u očevidnik. Status osobe s invaliditetom utvrđuje se isključivo na temelju odluka nadležnih tijela. Osim toga, treba istaknuti da se navedena potvrda izdaje prvenstveno kao dokaz da je osoba upisana u Registar osoba s invaliditetom kojeg vodi HZIZ. Dodatna napomena o tome da osoba ispunjava i uvjete za upis u očevidnik uvedena je s ciljem pomoći poslodavcima (kako bi i prije samog zapošljavanja osobe s invaliditetom imali saznanja o tome).

- Pravilnik o profesionalnoj rehabilitaciji i centrima za profesionalnu rehabilitaciju osoba s invaliditetom:

Predložili smo da i poslodavci budu oslobođeni plaćanja usluga profesionalne rehabilitacije koje provode centri za profesionalnu rehabilitaciju.

Obrazloženje: Ovaj je prijedlog sukladan izmjenama Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom kojim je predviđeno osnaživanje profesionalne rehabilitacije. Budući da je ova usluga priznata Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, da ju provode centri za profesionalnu rehabilitaciju kao ustanove čiji je osnivač RH, smatramo da je državni interes kroz mjere profesionalne rehabilitacije osposobiti što veći broj osoba s invaliditetom koje imaju preostalu radnu sposobnost kako bi se poboljšao njihov položaj na tržištu rada. Ovim prijedlogom se postiže izjednačavanje prava i mogućnosti nezaposlenih i zaposlenih osoba s invaliditetom, odnosno sprječava se da odluka o upućivanju na profesionalnu rehabilitaciju zaposlene osobe ovisi o volji ili financijskim mogućnostima poslodavca. Stoga smatramo da bi se profesionalna rehabilitacija i zaposlenih osoba trebala financirati iz sredstava uplaćenih s osnove novčanih naknada. Iako naručitelj ove usluge može biti i Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (HZMO), niska naknada koja se u tom sustavu isplaćuje korisniku usluge profesionalne rehabilitacije je nedostatna za podmirenje egzistencijalnih potreba i demotivirajuća što dokazuju podaci HZMO-a. Osim toga, propisani uvjet za profesionalnu rehabilitaciju u ovom sustavu je smanjenje radne sposobnosti za više od 50 %. Upravo zbog toga smatramo neophodnim da se već na radnom mjestu s nastankom promjena u zdravstvenom stanju koje utječu na radnu sposobnost - započne s postupkom radne sposobnosti i u tom slučaju će poslodavac biti češće naručitelj ove usluge, a time se postiže veća vjerojatnost da će osoba zadržati svoj posao i ostati u svijetu rada, a bez daljnjih posljedica za zdravlje i radnu sposobnost. Prijedlog je odbijen s obrazloženjem:

S obzirom da je Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom propisana obveza financiranja usluga profesionalne rehabilitacije, ovaj prijedlog nije moguće prihvatiti. Osim toga, treba uzeti u obzir da za zaposlene osobe s invaliditetom naručitelj usluga može biti poslodavac, ali i primjerice HZMO, dok će za nezaposlene osobe s invaliditetom naručitelj biti HZZ. Nezaposlene osobe s invaliditetom koje su nakon usluge rehabilitacijske procjene upućene u neku od ostalih usluga (radni centar, virtualna radionica i dr.), imaju već izrađen nalaz i mišljenje o procjeni radne učinkovitosti ili pak nalaz i mišljenje o potrebnoj prilagodbi radnog mjesta, pa za te osobe (kada se zaposle) poslodavac neće morati ponovno naručivati i financirati uslugu. Također, važno je napomenuti da nemaju sve osobe s invaliditetom smanjenu radnu učinkovitost, pa im stoga i neće biti potrebna procjena od strane centra za profesionalnu rehabilitaciju. Međutim, ako poslodavac ipak smatra da osoba s invaliditetom ima smanjenu radnu učinkovitost, isti može zatražiti procjenu (ali ne prije isteka roka od 3 mjeseca od dana zapošljavanja). U tom slučaju, poslodavac plaća uslugu procjene i temeljem iste može ostvariti subvenciju plaće za osobu s invaliditetom. Cijena usluge je iznimno niska u odnosu na sve postupke koje stručnjaci centra za profesionalnu rehabilitaciju moraju provesti. Nakon što poslodavac ostvari pravo na subvenciju plaće, istu može primiti praktički do kraja radnog vijeka zaposlene osobe s invaliditetom, a sredstva uložena u procjenu vraćaju mu se već za nekoliko mjeseci. Dodatno napominjemo da je Pravilnikom o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom poslodavcima omogućeno refundiranje troška pojedinih usluga profesionalne rehabilitacije. Ostale

primjedbe vezane uz ostvarivanje prava na profesionalnu rehabilitaciju u sustavu mirovinskog osiguranja, nisu predmet uređenja ovoga Pravilnika.

I prijašnjih smo godina upozoravali na nedostatak usluge radne asistencije. Služba za razvoj projekata ZOSI - je u 2018. godini započela s pripremnim radnjama izrade pilot projekata vezanih za socijalno uključivanje osoba s invaliditetom, radnog treninga osoba s invaliditetom na zaštitnim radnim mjestima u zaštitnim i integrativnim radionicama, osiguravanja usluge asistencije u radu za osobe s invaliditetom – „radni asistenti“ i drugih programa i projekata vezanih za uključivanje osoba s invaliditetom na tržište rada. Smatramo da cilj ovih projekata treba biti što kvalitetnije i sveobuhvatnije uređenje instituta radnog asistenta kroz izmjene i dopune propisa koji uređuju zapošljavanje osoba s invaliditetom, kako bi se omogućilo osobama s invaliditetom kojima je radni asistent neophodan sudjelovanje u procesima rada na ravnopravnoj osnovi s drugima, tijekom cijelog radnog vijeka i uvijek tamo gdje je to konkretnoj osobi potrebno.

21. PRISTUPAČNOST

Pristupačnost uz mobilnost i stanovanje predstavlja osnovni preduvjet za uključivanje osoba s invaliditetom u život zajednice i upravo zato kao jednu od svojih glavnih zadaća imamo osvještavanje društva o preprekama na koje osobe s invaliditetom svakodnevno nailaze kao i poticanje svih sudionika na suradnju da se zajedničkim naporima one uklone. Tijekom 2018. godine nije bilo promjena zakonskog i/ili podzakonskog okvira kojim se uređuju područja pristupačnosti.

Kada se spominje pristupačnost prostora, uvijek se pomišlja na javne prostore i ustanove za koje javne institucije i tijela državne, lokalne ili područne (regionalne) samouprave imaju obvezu osiguravanja svih elemenata pristupačnosti, temeljem Pravilnika o osiguranju pristupačnosti osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (*Narodne novine*, broj 78/13). Međutim, radi se ne samo o prostorima javne i poslovne namjene, već o površinama, sportskim objektima, plažama i drugom. Osim pritužbi na nedostupnost usluga i dobara, tijekom 2018. godine zaprimali smo i upite o ostvarivanju prava u području mobilnosti, učestalo i pritužbe na nepropisno parkiranje i nedostatak prijevoza. Pristupačno stanovanje i dalje je bilo jedno od područja na kojem smo radili kroz promicanje obveza, ukazivanje na potrebe osoba s invaliditetom, prvenstveno onih s tjelesnim oštećenjem – korisnika ortopedskih pomagala, zatim sudjelovanje na skupovima i prisutnost u medijima, a sve kako bismo osvijestili javnost i nadležne institucije o potrebi za nužnim promjenama. Tijekom prošle godine zaprimili smo u tim područjima **156 podnesaka**.

U travnju 2017. godine donesena je **Nacionalna strategija za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2017. – 2020.** (*Narodne novine*, broj 42/17).

U području *Stanovanje, pristupačnost i mobilnost* navedene su sljedeće mjere:

Mjera 1. Nadzirati provedbu propisa za osiguravanje pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivosti kod gradnje novih i rekonstrukcije postojećih građevina

Mjera 2. Donošenje Tehničkog propisa o pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti

Mjera 3. Evidentiranje građevina u vlasništvu Republike Hrvatske

Mjera 4. Evidentiranje građevina koje za svoj rad koriste tijela državne uprave Republike Hrvatske (koje jesu i koje nisu u njezinom vlasništvu)

Mjera 5. Osiguranje pristupačnosti građevina koje za svoj rad koriste tijela javne vlasti Republike Hrvatske (u vlasništvu RH i u najmu)

Mjera 6. Poticati osiguravanje pristupačnosti stambenih objekata osobama s invaliditetom

Mjera 7. Osiguravanje pristupačnosti javnog prometa osobama s invaliditetom

Mjera 8. Osiguranje mobilnosti i jednaka dostupnost javnih cesta i autocesta osobama s invaliditetom

Mjera 9. Poticati razvoj Univerzalnog dizajna.

Prateći primjenu politika, nacionalnih strategija i programa RH koji se odnose na zaštitu prava i interesa osoba s invaliditetom, sukladno čl. 6. Zakona o pravobranitelju osoba s invaliditetom, uočili smo da na kraju 2018. godine ne možemo provjeriti što je učinjeno tijekom 2018. godine, jer se Izvješće o

provedbi aktivnosti iz Nacionalne strategije objavljuje tek sredinom 2019. godine. **Međutim, prateći i pregledavajući izvješće za 2017. godinu zamjećujemo kako nije niti započeta realizacija pojedinih aktivnosti koje su trebale biti provedene još tijekom 2017. godine.** Primjerice, u području djelovanja 6. Stanovanje, mobilnost i pristupačnost, Mjerom 2. bilo je u 2017. godini predviđeno donošenje tehničkog propisa o pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti, što do danas nije ostvareno. Za praćenje uspješnosti provedbe Nacionalne strategije prilično se izazovnim pokazuje provođenje evaluacija mjera i aktivnosti kod kojih su rokovi provedbe određeni s „kontinuirano“, na što je pravobraniteljica upozoravala i tijekom donošenja predmetne Nacionalne strategije. Također, kao što smo to naveli i u Izvješću o radu za 2017. godinu, za većinu aktivnosti nisu predviđena dodatna sredstva, već redovna sredstva iz Državnog proračuna, a što se u mnogim slučajevima do sada pokazalo nedostatnim. Mali je broj mjera i aktivnosti za čiju se provedbu predviđa osiguranje sredstava iz drugih izvora financiranja, npr. EU fondova.

Svako uskraćivanje uživanja temeljnih prava, a to je zasigurno pristup dobrima i uslugama, podliježe sankcijama na temelju Zakona o suzbijanju diskriminacije.

21.1. PRISTUP DOBRIMA I USLUGAMA

Tijela javne vlasti su obveznici poštivanja propisa koji su u nadležnosti državnih tijela i RH. Međunarodni dokument, Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, RH je potpisala i ratificirala te je dužna suzbiti i suzbijati diskriminaciju te uskladiti nacionalne propise s navedenom Konvencijom.

Značajan broj osoba s invaliditetom kod izjašnjavanja o najvažnijim uslugama odnosno područjima na kojima je neophodno što prije osigurati pristupačnost i dalje ističe dostupnost usluga u javnopravnim tijelima gdje ostvaruju i najveći broj prava – Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje (HZZO), Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje (HZMO) i centrima za socijalnu skrb.

Nastavno na preporuke o osiguravanju pristupačnosti prostora **HZZO-a** koje su dostavljane HZZO-u tijekom 2015., 2016. i 2017. godine, zatražili smo podatke o pristupačnosti prostora za osobe s invaliditetom i o mjerama podrške koje su tijekom 2018. godine poduzete za uključivanje osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti. Minimalni standard elemenata pristupačnosti propisan je Pravilnikom o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (*Narodne novine*, broj 78/13), te Zakonom o gradnji (*Narodne novine*, broj 153/13 i 20/17) kojim su uostalom predviđene i propisane sankcije. Zakonska obveza osiguravanja pristupačnosti osobama s invaliditetom propisana je i Zakonom o suzbijanju diskriminacije (*Narodne novine*, broj 85/08 i 112/12). Naime, ovim se Zakonom zabranjuje nejednako postupanje odnosno stavljanje u nepovoljniji položaj na temelju neke od zakonom propisanih osnova, među kojima su invaliditet i zdravstveno stanje. Postojanje diskriminacije utvrđuje se postojanjem diskriminatornog postupanja na osnovi invaliditeta te ono po svom obliku može biti izravno, neizravno ili se može očitovati uskraćivanjem razumne prilagodbe, što je najčešće prisutan oblik diskriminacije u odnosu na osobe s invaliditetom. Zakon izrijekom navodi da se diskriminacijom **smatra propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama, omogući korištenje javno dostupnih resursa prilagodbom infrastrukture, prostora i korištenjem opreme** te na drugi način koji nije nerazmjeran teret za onoga tko je to dužan omogućiti. Ukratko, neosiguravanje pristupačnosti od strane onih koji su je dužni osigurati predstavlja povredu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, Zakona o gradnji, ali i Zakona o suzbijanju diskriminacije te podliježe sankcijama.

S obzirom na gore navedeno, uputili smo preporuku Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje da sukladno odredbama navedenih pravnih propisa osigura pristupačnost osobama s invaliditetom koje se kreću uz pomoć ortopedskih pomagala, kao i osobama smanjene pokretljivosti, te da nas ujedno izvijeste o planiranim aktivnostima u 2019. godini na planu osiguranja elemenata pristupačnosti njihovim prostorijama i uslugama u uredima Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje.

U svom odgovoru od 20. veljače 2019. godine navode između ostalog sljedeće:

„...Poslovne zgrade i poslovni prostori se u velikoj mjeri nalaze unutar područja povijesnih urbanih cjelina gradova u kojima se nalaze, koje su kao zaštićeno kulturno dobro upisane u Liste zaštićenih nepokretnih kulturnih dobara Registra kulturnih dobara RH, te podliježu svim

odredbama Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara... Osim toga, najveći broj poslovnih građevina i prostora nalaze se u suvlasništvu s drugim subjektima, pa prilikom planiranja rekonstrukcija i održavanja istih uklanjanje arhitektonskih barijera ovisi o spremnosti sufinanciranja zajedničke investicije u istoj godini. **Tamo gdje nije moguće osigurati pristupačnost šalter dvoranama HZZO-a, naši radnici izlaze u susret osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti na način da uvijek po dogovoru ili pozivu stranke silaze u prizemlje i izvan zgrade riješiti problem zbog kojega je stranka došla u HZZO.** HZZO uvažava preporuku i potrebu osiguranja pristupa osobama s invaliditetom uslugama koje pružaju uredi HZZO-a i u okviru raspoloživih sredstava maksimalno rješava predmetnu problematiku. Međutim, s obzirom na izrazito velik broj lokacija na kojima HZZO pruža svoje usluge osiguranicima, HZZO pokušava, s obzirom na različito postojeće stanje nekretnina od kojih značajan broj zahtijeva velika ulaganja da bi udovoljio potrebama svih osiguranika, prema prioritetima svake godine riješiti i dio problematike koja se odnosi na arhitektonske barijere u svojim prostorima... HZZO će i u narednim godinama rješavati predmetnu problematiku u okviru raspoloživih sredstava.“

Sljedeći podatci govore o popisu lokacija i pristupačnosti diljem RH:

1. **Direkcija** posluje na **šest lokacija** od kojih su **dvije pristupačne** (Martićeva 63A, Bolnička 94-96), a **četiri nisu pristupačne** (Margaretska 1-3, Gundulićeva 24-26, Gundulićeva 63 i Dalmatinska 8), ali je osigurana komunikacija sa strankama ili zvonom ili preko porte.
2. **RU Zagreb** posluje na **osam lokacija** od kojih je **sedam pristupačnih**, a **jedna nije pristupačna** (Branimirova 37), ali je osigurana komunikacija sa strankama preko porte.
3. **Devet Ispostava RU Zagreb** su **sve pristupačne** (Dugo Selo, Ivanić Grad, Jastrebarsko, Samobor, Sesvete, Sv. Ivan Zelina, Velika Gorica, Vrbovec i Zaprešić)
4. **Poslovne prostorije PS Bjelovar** su **pristupačne** do prizemlja gdje se nalazi šalter dvorana
5. **Četiri Ispostave PS Bjelovara** su **sve pristupačne** (Čazma, Daruvar, Garešnica i Grubišno Polje)
6. **Poslovne prostorije PS Čakovec** su **pristupačne** do prizemlja gdje se nalazi šalter dvorana i liječničko povjerenstvo
7. **Dvije Ispostave PS Čakovec** su **pristupačne** (Prelog i Mursko Središće)
8. **Poslovne prostorije PS Karlovac** su **pristupačne** do visokog prizemlja gdje se nalazi šalter dvorana s prijemnom kancelarijom i liječničko povjerenstvo
9. **Od pet Ispostava PS Karlovac**, tri su **pristupačne** (Ogulin, Ozalj i Vojnić), a **dvije nisu pristupačne** (Duga Resa i Slunj), ali je osigurana komunikacija sa strankama zvonom u prizemlju
10. **Poslovne prostorije PS Koprivnica** su **pristupačne** do prizemlja gdje se nalazi šalter dvorana
11. **Dvije Ispostave PS Koprivnica** su **pristupačne** (Đurđevac i Križevci)
12. **Poslovne prostorije PS Krapina** su **pristupačne** do prizemlja gdje se nalazi šalter dvorana
13. **Od pet Ispostava PS Krapina** četiri su **pristupačne** (Donja Stubica, Klanjec, Zabok i Zlatar), a **jedna nije pristupačna** (Pregrada)
14. **Poslovne prostorije PS Sisak** su **pristupačne do svih etaža**
15. **Od sedam Ispostava PS Sisak**, šest Ispostava je **pristupačno** (Dvor, Glina, Hrvatska Kostajnica, Kutina do prizemlja, Novska, Topusko), a **jedna Ispostava nije u potpunosti pristupačna** (Petrinja), ali je izvedena rampa za pristup prizemlju i portafon za poziv zaposlenika
16. **Prostorije PS Varaždin** su **pristupačne** do prizemlja i visokog prizemlja gdje radi većina službi
17. **Od tri Ispostave PS Varaždin** jedna je **pristupačna** (Novi Marof), a **dvije nisu** (Ivanec i Ludbreg), ali je osigurana komunikacija sa strankama zvonom u prizemlju
18. **RU Osijek** posluje na **dvije lokacije** od kojih je **jedna pristupačna** do šalter dvorane, a u planu je izgradnja dizala za ostale etaže, a druga je **u potpunosti pristupačna**
19. **Od pet Ispostava RU Osijek**, tri Ispostave su **pristupačne** (Donji Miholjac, Đakovo i Valpovo), a **dvije Ispostave nisu pristupačne** (Beli Manastir i Našice), ali je osigurana komunikacija sa strankama na poziv
20. Do prizemlja **PS Požega** postoji stara rampa do prizemlja, gdje se nalazi šalter dvorana i liječničko povjerenstvo, koja više nije prema sadašnjim pravilima, ali postoji projekt za izgradnju nove
21. **Ispostava PS Požega (Pakrac)** nije **pristupačna**, a izdvojeni ured u **Pleternici** je **pristupačan**

22. **PS Slavonski Brod nije pristupačan**, u tijeku je rekonstrukcija
23. **Ispostava PS Slavonski Brod nije pristupačna** (Nova Gradiška), ali je u planu izrada projekta uređenja cijele zgrade
24. **PS Vinkovci – pristupačan** do prizemlja gdje je šalter dvorana
25. **Od četiri Ispostave PS Vinkovci, sve su pristupačne** (Ilok, Otok, Vukovar, Županja)
26. **PS Virovitica – pristupačna** do prizemlja gdje je šalter dvorana
27. **Od tri Ispostave PS Virovitica, jedna je pristupačna** (Orahovica), a **dvije nisu** (Pitomača i Slatina)
28. **RU Rijeka posluje na dvije lokacije od kojih je jedna pristupačna, a druga nije**
29. **Od osam Ispostava RU Rijeka, četiri Ispostave su pristupačne** (Crikvenica, Delnice, Mali Lošinj i Rab), a **četiri nisu pristupačne** (Čabar, Krk, Opatija, Vrbovsko), ali je osigurana komunikacija sa strankama na poziv ili zvonom
30. **PS Gospić – liječničko povjerenstvo u prizemlju je pristupačno**, a šalter dvorana u visokom prizemlju i ostale radne prostorije **nisu pristupačne**
31. **Od četiri Ispostave PS Gospić i jednog izdvojenog ureda, tri lokacije su pristupačne** (Otočac, Senj i Novalja), a **dvije nisu pristupačne** (Donji Lapac i Korenica)
32. **PS Pazin je u potpunosti pristupačan** na lokaciji O. Keršovanija, a na lokaciji J. Dobrile br. 4 **nije pristupačan**
33. **Od šest Ispostava PS Pazin, dvije Ispostave su pristupačne** (Labin i Umag), a **četiri nisu pristupačne** (Buzet, Poreč, Pula i Rovinj)
34. **RU Split je pristupačan**
35. **Od 11 Ispostava RU Split, pet Ispostava je pristupačno** (Kaštela, Makarska, Omiš, Trogir i Vis), a **šest Ispostava nije pristupačno** (Brač, Hvar, Imotski, Sinj, Solin, Vrgorac), ali je osigurana komunikacija sa strankama na poziv ili zvonom
36. **PS Dubrovnik je pristupačan**
37. **Od četiri Ispostave PS Dubrovnik jedna je pristupačna** (Korčula), a **tri nisu pristupačne** (Lastovo, Metković i Ploče), ali je osigurana komunikacija sa strankama zvonom
38. **PS Šibenik nije pristupačan**, ali je izrađen projekt za izvođenje
39. **Od tri Ispostave PS Šibenik dvije Ispostave su pristupačne** (Drniš i Knin), a **jedna nije** (Vodice)
40. **PS Zadar je pristupačan**
41. **Od pet Ispostava PS Zadar, dvije Ispostave su pristupačne** (Biograd na moru i Gračac), a **tri nisu pristupačne** (Benkovac, Obrovac i Pag).

Slijedom navedenoga, od 130 lokacija HZZO-a u svim županijama RH, 84 lokacije su pristupačne, a 46 lokacija nije pristupačno.

U 2018. godini je realizirano:

1. **RU OSIJEK –** Ministarstvo graditeljstva i prostornoga uređenja odobrio je HZZO-u i HZMO-u bespovratna sredstva Europskog fonda za regionalni razvoj (EFRR) u iznosu **od 5.021.664,25 kn u financijskom razdoblju 2014. – 2020.** za provedbu projekta energetske obnove i ugradnju dizala u zajedničkoj poslovnoj zgradi u Osijeku, Ul. kralja Zvonimira 1. U tijeku je postupak javne nabave za izvođača radova. Projektom se predviđa ugradnja dvaju dizala koja će omogućiti osobama koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica pristup na sve etaže zgrade (od prizemlja do 4. kata).
2. **RU OSIJEK, Područna služba Slavonski Brod –** u tijeku je izvođenje radova na dogradnji i rekonstrukciji poslovne zgrade kojom se predviđa dogradnja dizala koje će omogućiti osobama koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica pristup na sve etaže zgrade (od prizemlja do 2. kata).
3. **RU SPLIT, Područna služba Dubrovnik –** u tijeku je nabava radova za izvođenje vertikalne podizne platforme, kojom će biti omogućen pristup osobama s invaliditetom do kata na kojem su smješteni prostori HZZO-a za rad sa strankama (liječničko povjerenstvo i šalter dvorana).
4. **RU SPLIT, Područna služba Zadar –** HZZO i HZMO planiraju kupnju novog poslovnog prostora tijekom 2018. i 2019. godine u koji će preseliti sve stručne službe obaju Zavoda u Zadru. Novi prostor omogućit će rad s osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti u razini prizemlja, ujedno će se osigurati parkirna mjesta za invalide i omogućiti dolazak do zgrade automobilom.

5. **RU SPLIT, Područna služba Šibenik** – izrađena je projektna dokumentacija za rješavanje pristupačnosti u zajedničkoj zgradi s HZMO-om koji je nositelj posla.
6. **RU Zagreb, Ispostava Dugo Selo** – izvedena je rampa za rješavanje pristupačnosti osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti.
7. **RU Zagreb, PS Krapina, Ispostava Klanjec** – dana je suglasnost RU Zagreb za nabavu rampe za rješavanje pristupačnosti osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti, koja je izvedena.
8. **RU Zagreb, PS Varaždin, Ispostava Ivanec** – dana je suglasnost Gradu Ivancu za energetske obnovu poslovne zgrade u kojoj HZZO ima poslovne prostorije. Energetskom obnovom se planira i ugradnja dizala za sve etaže.
9. **RU Zagreb, PS Varaždin** – u tijeku je nadmetanje za opremanje prostora kojim će se riješiti i pristupačnost osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti u smislu izvođenja prilagođenog šalter pulta za osobe koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica, postave taktilne crte vođenja, komunikacijskog pomagala na šalter pultu, orijentacijskog plana kretanja i oglasnog panoa. Ostali elementi pristupačnosti osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti zadovoljeni su od ranije.

Za 2019. godinu je do sada planirano:

1. **RU Osijek, PS Požega** – izvođenje radova na rješavanju pristupačnosti osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti, za što je projekt napravljen 2015. godine, a postupak provodi HZMO
2. **RU SPLIT, PS Šibenik** – izvođenje radova za rješavanje pristupačnosti u zajedničkoj zgradi s HZMO-om koji je nositelj posla
3. **RU Osijek, PS Slavonski Brod, Ispostava Nova Gradiška** – izrada projekta za rekonstrukciju poslovne zgrade
4. **RU Zagreb, lokacija Klovićeva 1** – izrada projekta za ugradnju dizala/podizne rampe do 1. kata.“

Mišljenje pravobraniteljice: Uspoređujući gore zaprimljene podatke HZZO-a s anketnim ispitivanjem koje smo proveli početkom 2017. godine možemo zaključiti da je došlo do pozitivnih pomaka, a što je vidljivo i iz uloženi sredstava kao i učinjenih prilagodbi u protekle dvije godine. Međutim, mišljenja smo da HZZO tumači pojam pristupačnosti samo kroz osiguravanje ulaza (nabavkom i ugradnjom dizala, podizno-spuštajućih platformi, postavljanjem rampi) ne uvažavajući isto tako bitne elemente pristupačnosti, a to su pristupačan sanitarni čvor te taktilne staze vodilje za osobe s oštećenjem vida. Također nas zabrinjava činjenica da se konstantno u odgovoru naglašava kako je riješeno pitanje komunikacije između djelatnika i stranaka ugradnjom zvona na koje stranke mogu pozvati djelatnika, a on će zasigurno odmah sići/izaći te obaviti tražene poslove ispred zgrade. Navedeno smatramo i dalje neprihvatljivim i ne možemo se složiti da je to razumna prilagodba ili oblik razumne prilagodbe, jer pregledi, uvid u dokumentaciju i ostali bitni sadržaji obavljanja navedene usluge ne mogu biti na javnoj površini po različitim vremenskim uvjetima ne uvažavajući dostojanstvo i privatnost same stranke. Vezano za navode o građevinama koje su kulturna dobra, napominjemo kako prije izdavanja građevinske dozvole investitor i kod takvih građevina mora izraditi projektnu dokumentaciju te nije dovoljno da je samo neka građevina upisana u Registar kulturnih dobara pa da bude svega oslobođena; prema informacijama zaprimljenim od nadležnog Ministarstva graditeljstva i prostornoga uređenja tijekom 2018. godine niti jedna takva suglasnost nije dana.

Kao i kod drugih javnopravnih tijela, a čije su usluge od primarne važnosti za osobe s invaliditetom i osobe smanjene pokretljivosti, nakon upućivanja višegodišnjih preporuka zatražili smo podatke što je **Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje** poduzeo tijekom 2018. godine te što planiraju poduzeti u 2019., a kako bi se pristup uslugama za osobe s invaliditetom poboljšao.

U odgovoru koji smo zaprimili od Ministarstva rada i mirovinskoga sustava, Uprave za mirovinski sustav, navodi se između ostalog sljedeće:

„...Sredstva se planiraju i osiguravaju financijskim planom HZMO-a na godišnjoj razini, odnosno višegodišnjim planovima na razini cijelog HZMO-a. HZMO obavlja svoje poslovanje u poslovnim prostorima različitih površina i namjena na području cijele Hrvatske. Rad službi organiziran je u Središnjoj službi HZMO-a u Zagrebu, 5 područnih službi, 15 područnih ureda i 91 ispostavi sa sjedištima

u gradovima i općinama RH. Poslovne zgrade u kojima se obavlja djelatnost HZMO-a smještene su vrlo često u neadekvatnim prostorima koji ne zadovoljavaju uvjete modernog poslovanja i u većoj mjeri slabo održavanima zbog nedostatka financijskih sredstava. S obzirom na velik broj građevina, stručne službe u fazama rješavaju pristupačnost zgradama u kojima su smješteni poslovni prostori za rad sa strankama. Osnovni princip planiranja je rješavanje arhitektonskih barijera pri adaptaciji i rekonstrukciji pojedinih prostora. Veći broj poslovnih prostora već je u prethodnom razdoblju prilagođen osobama s invaliditetom, a svake godine se podižu standardi. U 2018. godini izrađena je projektna dokumentacija za rješavanje pristupačnosti zajedničke poslovne zgrade HZMO-a i Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje u Osijeku i Šibeniku te ugradnja sanitarnog čvora za osobe s invaliditetom u Središnjoj službi HZMO-a u Zagrebu. U tijeku je izrada projektne dokumentacije za ugradnju dizala u Područnom uredu HZMO-a u Šibeniku, ugradnju sanitarnog čvora za osobe s invaliditetom u Područnoj službi HZMO-a u Zagrebu, a izvedeni su radovi na rješavanju pristupačnosti poslovnog prostora Ispostave u Samoboru te sanitarnog čvora Područnog ureda HZMO-a u Dubrovniku. Također, u tijeku je postupak nabave za izvođenje radova ugradnje dizala u Područnoj službi HZMO-a u Osijeku. Problem pristupačnosti riješen je ovisno o prostoru i uvjetima u zgradama izgradnjom rampe, ugradnjom vertikalne platforme, skalamobilima, ugradnjom dizala i slično, manji dio prostora nije riješen, a postoje i prostori u kojima prepreke pristupu nije moguće riješiti iz različitih razloga, na primjer zgrade koje su registrirane kao zaštićeni spomenik kulture, poslovni prostori u zgradama gdje građevinski nije moguće riješiti pristup i slično. Najviše problema s pristupačnošću osoba s invaliditetom HZMO ima u prostorima ispostava. Radi se uglavnom o manjim prostorima, u većini slučajeva s jednim do dva zaposlenika, dio prostora je zakupljen pa je uređenje tuđeg prostora problematično, a u ispostavama se uglavnom obavljaju poslovi prijave i odjave osiguranika na mirovinsko osiguranje. Budući da su poslodavci s više od tri zaposlenika dužni prijave podnositi elektroničkim putem, velika većina prijava uspostavlja se kao e-prijave pa je potreba osobnog dolaska u ispostave HZMO-a smanjena na minimum. HZMO i nadalje planira kontinuirano provoditi mjere radi otklanjanja prepreka u poslovnim objektima u vlasništvu HZMO-a gdje god je moguće, ovisno o građevinskim karakteristikama poslovnih prostora, njihovom pravnom, odnosno zemljišnoknjižnom statusu i u skladu s raspoloživim financijskim sredstvima.“

Mišljenje pravobraniteljice i preporuke: Od početka 2017. do pisanja ovog Izvješća nismo uočili značajne pomake u području pristupačnosti prostora Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje. Gore navedeni podatci pokazuju da postoji namjera poboljšanja, međutim pokazatelji su minorni. Kao primjer navela bih **Središnji ured u Zagrebu u Mihanovićevoj ulici** gdje npr. kada stranka (koja je koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica) ima potrebu za obavljanjem poslova u navedenom tijelu, mora poslati slučajnog prolaznika ili pratnju na portu da portir javi zaposleniku u prostoru fizikalne terapije da otključa podiznu platformu kako bi stranku spustio u podrum, a onda ju u slučaju da je sama upućuje na dizalo koje ne može samostalno pokrenuti jer joj treba pratnja (u to vrijeme portir je na porti, a zaposlenik s ključem od platforme vraća se na svoje radno mjesto). Pri izlasku iz zgrade stranka mora naći načina kako da pozove portira putem nekog od djelatnika, kako bi portir obavijestio zaposlenika u fizikalnoj terapiji da otključa platformu, a da bi stranka mogla izaći (ako nema pratnju tada je problem prijelaz od dizala do platforme). Jednostavno rečeno, prostor je nepristupačan, prilaz je maksimalno zakompliciran **te smo mišljenja da je potrebno mijenjati prostor.**

Također je zabrinjavajuće da se ne shvaća da još uvijek većina građana, a koji su korisnici usluge HZMO-a nisu informatički pismeni, da mnoge zahtjeve za ostvarivanje svojih prava moraju podnijeti osobno u poslovnica HZMO-a i da se radi o desetcima tisuća građana koji su ili korisnici nekog od pomagala ili su smanjene pokretljivosti.

S obzirom na pristupačnost prostora u kojima se provodi vještačenje osoba s invaliditetom, neovisno o kojem pravu ili području govorimo, važno je da istima bude osiguran nesmetan pristup i kretanje. Stoga smo uputili preporuku te zatražili izvješće o poduzetom kako bismo ispitali koliko je poboljšanje u ovom području. Od **Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (ZOSI)** dobili smo slijedeći odgovor:

„...U svibnju 2018. godine Područni ured Split preselio je u novi prostor, koji je u potpunosti prilagođen osobama s invaliditetom. U pojedinim mjestima rada došlo je do određenih preinaka u smislu poboljšanja pristupačnosti u odnosu na prethodnu godinu. Nadalje, u tijeku je rješavanje poslovnog prostora u Zagrebu, a intenzivno se radi i na pronalasku poslovnih prostora i u drugim gradovima.“

Tablica 15. Prikaz pristupačnosti pojedinih prostora

PODRUČNI UREDI I IZDOJENA MJESTA RADA:

ZAGREB - Pristupačno, nema sanitarnog čvora
Karlovac - Pristupačno
Bjelovar - Pristupačno, nema sanitarnog čvora
Sisak - Pristupačno, nema sanitarnog čvora
VARAŽDIN - Pristupačno
Koprivnica - Pristupačno
RIJEKA - Pristupačno
Pula - Pristupačno, nema sanitarnog čvora
Gospić - Pristupačno
SREDIŠNJI URED - Pristupačno

OSIJEK - Pristupačno
Vukovar - Pristupačno
Požega - Nije pristupačno ali je u postupku rješavanja
Virovitica - Pristupačno
Slavonski Brod - Pristupačno
SPLIT - Pristupačno
Zadar - Nije pristupačno
Šibenik - Nije pristupačno
Dubrovnik - Pristupačno

Mišljenje pravobraniteljice i preporuke: Prema zaprimljenim podacima od ZOSI mišljenja smo da su učinjeni pozitivni pomaci, ali isto tako znamo prema informacijama od stranaka da još uvijek i kod pristupačnih prostora npr. u Zagrebu postoji problem vezan za ulaz kada se radi o pristupu koji je osiguran putem skalamobila ili dizala/platformi, a ključ ima portir koji se nalazi na katu do kojega vode stepenice (npr. prostor u Mihanovićevoj).

Preporučujemo da se u žurnom roku presele usluge u pristupačne prostore, kao i da se osiguraju prilagođeni sanitarni čvorovi. Više se nalazi u ovom Izvješću u području *Jedinstveno tijelo vještačenja*.

Kao i kod gore navedenih tijela, u **području socijalne zaštite** također zaprimamo pritužbe na nedostupnost usluga zbog nepristupačnosti. Naime, unatoč preporukama koje upućujemo kontinuirano iz godine u godinu nadležnom ministarstvu, i dalje je vidljivo da su stranke nezadovoljne. U 2018. godini zaprimili smo nekoliko pritužbi pa kao jedan od primjera navodimo odluku jednog centra u Zagrebu koji je preselio pružanje usluga u nepristupačan prostor, zbog čega nam je stranka apelirala da uputimo upozorenje nadležnom centru. Iz odgovora saznajemo da se radi o preseljenju radi dotrajalosti i loših uvjeta u bivšem prostoru, a kako bi radili u sigurnosnim uvjetima, premjestili su centar u drugi prostor. S obzirom na nepristupačnost obaviješteni smo da će biti postavljena rampa, međutim problem je i sanitarni čvor, a i ostali potrebni elementi koji se tiču osoba s invaliditetom i drugih oštećenja.

Od MDOMSP zatražili smo informacije o trenutnom stanju vezano uz **pristupačnost centara za socijalnu skrb** na prostoru cijele Hrvatske te smo zaprimili sljedeće: „...Slijedom Vašeg zahtjeva obavještavamo Vas da je od ukupno 10 centara za socijalnu skrb s kojima je potpisan ugovor o dodjeli bespovratnih sredstava u okviru Europskog fonda za regionalni razvoj, u 2018. godini Centar za socijalnu skrb Zabok osigurao pristupačnost osobama s invaliditetom sredstvima iz europskih fondova kroz izgradnju potrebne infrastrukture, što znači da je ugovoren i proveden do lipnja 2018. godine, uz poštivanje horizontalnih načela. Uz navedeni centar, projekte je ugovorilo još 9 centara za socijalnu skrb (CZSS Opatija, CZSS Nova Gradiška, CZSS Donja Stubica, CZSS Županja, CZSS Slunj, CZSS Jastrebarsko, CZSS Krapina, CZSS Osijek i CZSS Vrbovec) u kojima će se prilikom izgradnje ili adaptacije voditi računa o osiguravanju pristupačnosti za osobe s invaliditetom u narednom periodu, budući su u procesu provedbe do 2019. odnosno 2021. godine, uz poštivanje horizontalnih načela. Nadalje, u postupku izgradnje ili adaptacije centara za socijalnu skrb pristupačnost za osobe s invaliditetom u 2018. godini osiguravala se sredstvima iz državnog proračuna Centru za socijalnu skrb Benkovac i Centru za socijalnu skrb Novi Marof, međutim radovi nisu do kraja gotovi, te će isti završiti u 2019. godini. Također je u planu za 2019. godinu u postupke izgradnje ili adaptacije centara za socijalnu skrb kojima će se osigurati i pristupačnost za osobe s invaliditetom obuhvatiti Centar za socijalnu skrb Ivanić

Grad, Centar za socijalnu skrb Samobor, Centar za socijalnu skrb Labin, Centar za socijalnu skrb Sinj, Centar za socijalnu skrb Zadar i Centar za socijalnu skrb Kostajnica.”

Mišljenje pravobraniteljice i preporuke: U odnosu na 2017. godinu zamjećujemo minimalne pozitivne pomake u ovom području. Prema podacima koje smo zaprimili, očekivali smo veće pomake s obzirom na dostupnost sredstava iz europskih fondova i svih radionica, kao i naših preporuka koje su upućene u cilju osiguravanja pristupačnosti i ukazivanja da je neprihvatljivo i diskriminatorno rješenje da se stranke primaju u hodnicima, prostorima drugih javnih ustanova, “na ulici” te korištenjem “zvona”. Ponavljam i podsjećam da već sama činjenica većini osoba koje trebaju doći u centar za socijalnu skrb stvara nelagodu i osjećaj manje vrijednosti, a na ovaj nepristupačan način dolazi do dodatnog omalovažavanja i nerazumijevanja i ovako teških situacija. Mišljenja smo da proces osiguravanja pristupačnosti treba ubrzati i iskoristiti sredstva koja su nam na raspolaganju.

Više o pristupačnosti građevina javne i poslovne namjene možete pročitati u ovom Izvješću u područjima *Pristup pravosuđu, Zdravstvo, Žene s invaliditetom, Kultura, Mirovinsko osiguranje, Jedinstveno tijelo vještačenja te Odgoj i obrazovanje*.

Godinama neprekidno i kontinuirano upozoravamo sva nadležna tijela o nužnosti bolje i učinkovitije primjene Pravilnika o osiguranju pristupačnosti osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (*Narodne novine*, br. 78/13). Kao i prethodnih godina, obraćale su nam se osobe s invaliditetom pritužujući se na dostupnost usluga u prostorima **Financijske agencije (FINA)**. U preporuci smo se pozivali na poštivanje nacionalnih propisa i međunarodnih dokumenata, kontinuirano ukazujući na to da je pristupačnost osnovni preduvjet da bi se osobe s invaliditetom uključile u život zajednice, a što se svakako odnosi na sve svakodnevne aktivnosti, pa tako i obavljanje poslova u FINA-i.

U svom odgovoru FINA navodi da je prihvatila upućene preporuke te da će poduzeti sve potrebne radnje kako bi se u svim njihovim poslovnicama u vrlo skorom roku, a sukladno mogućnostima, učinile prilagodbe kako bi osobe s invaliditetom imale nesmetan pristup. Između ostalog su naveli kako je npr. u poslovnici u Osijeku na adresi Lorenza Jagera 1–3 učinjena prilagodba na takav način da su ugrađena automatizirana vrata, te da je u potpunosti osiguran ulaz. Budući da nam je važno da svaka poslovnica koja učini određene prilagodbe bude doista i pristupačna za sve, kao što i navode u FINA-i, otišli smo u obilazak navedenog prostora te uočili slijedeće: vrata jesu automatizirana (lijevo krilo otvara se samo), ali da bi se prošlo s kolicima, mora se otvoriti i desno krilo. Otvara ga portir – njegova “kućica” je unutra u zgradi iza vrata. Ispred navedenih vrata postoji malo zvonca s desne strane i naljepnica po kojoj bi se trebalo shvatiti da osobe koje se kreću pomoću invalidskih kolica tu trebaju pozvoniti radi omogućavanja ulaza. Uz to što automatizirana vrata ipak mora otvoriti portir, problem je u tome što se zvonca nalazi na mjestu do kojega osoba s invaliditetom ne može doći samostalno, jer ispred praga kosine nema. U stvarnosti to znači da osoba koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica mora pronaći prolaznika ili imati pratnju koja će pritisnuti zvonca i pozvati portira da otvori automatizirana vrata. Za to vrijeme portir se nalazi u prostoru unutar zgrade i uopće nema uvida što se događa ispred prostora.

Mišljenje pravobraniteljice: Unatoč namjerama FINA-e da učini poslovnice pristupačnim, vidljivo je da se rješavanju prepreka za osobe s invaliditetom pristupilo nepromišljeno, bez suradnje sa samim osobama s invaliditetom i nadležnim institucijama. S obzirom na zaprimljeni odgovor, FINA-i je ponovno upućena preporuka u cilju prepoznavanja i poštivanja propisa uz stvarnu primjenu za osobe s invaliditetom.

Pristup grobljima i mrtvačnicama

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u radu je uočila **poteškoće u pristupu osoba s invaliditetom grobljima i mrtvačnicama**. Radi se o osobama koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica i drugih pomagala ili o osobama sa smanjenom pokretljivošću kojima je zbog arhitektonskih prepreka gotovo uvijek neprilagođen pristup mrtvačnicama, sanitarnom čvoru, a često i kretanje na grobljima. **Mnoge osobe s invaliditetom i njihove obitelji uskraćene su za temeljna ljudska prava nemogućnošću**

pristupa i kretanja po groblju, jer su stavljeni u nepovoljan položaj u odnosu na osobe bez invaliditeta. Naime, neki žele svakodnevno ili povremeno obići grobove dragih osoba, neki samo nazoče sprovodima, međutim svi imaju istu potrebu, bez obzira na invaliditet te su im i država kao i jedinice lokalne samouprave dužne to osigurati. Uz nacionalne propise koji propisuju osiguravanje pristupačnosti za osobe s invaliditetom kao jedan od preduvjeta za kvalitetno življenje, podsjetili smo jedinice lokalne regionalne samouprave na međunarodni dokument – Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom koju je RH potpisala i ratificirala, a time i preuzela obvezu osiguravanja svih mjera koje osobama s invaliditetom osiguravaju puno uživanje njihovih temeljnih prava i sloboda. Također smo upoznali i s drugim propisima, posebno istaknuvši **Pravilnik o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (Narodne novine, broj 78/13), gdje su propisani uvjeti pristupačnosti koje moraju ispuniti građevine javne namjene.**

U čl. 5. se ističe: „Obveze iz ovoga Pravilnika odnose se na građevine javne i poslovne namjene, te na građevine stambene i stambeno-poslovne namjene.

Građevine javne i poslovne namjene jesu: ...

15. građevine ostale namjene: sajamski i izložbeni centar; tehnološki park; javni WC; građevina u kojoj je obvezo izvođenje 4 ili više WC jedinica za javnu uporabu; mrtvačnica i krematorij; javno sklonište i sl.“ ...

Sukladno rečenom, preporučili smo jedinicama lokalne samouprave i pravnim osobama s javnim ovlastima koje upravljaju grobljima da poduzmu sve mjere kako bi se osigurao pristupačan prilaz grobnim mjestima, mrtvačnicama te osigurali pristupačni sanitarni čvorovi. Ujedno smo zatražili i odgovore o tome jesu li, i u kojoj visini, predviđena sredstva u proračunu za ovakve namjene. U slučaju da nisu, planiraju li predvidjeti sredstva u proračunu za 2019. i 2020. godinu, s obzirom na to da postoji potreba osiguranja elemenata pristupačnosti.

Na gore navedenu preporuku zaprimili smo odgovore od **četnaest gradova** koje navodimo u nastavku: **Grad Vukovar** – Sva groblja na području grada Vukovara na kojima se obavljaju ukopi umrlih osoba, a koja su provjerena na upravljanje trgovačkom društvu *Komunalac d.o.o. za komunalno upravljanje*, imaju osiguran pristup za osobe s invaliditetom. Također su na svim grobljima, osim jednog na kojem prostorno-položajne mogućnosti ne dozvoljavaju izgradnju parkirališta, osigurana parkirališna mjesta za osobe s invaliditetom.

Na grobljima su osigurana barem jedna invalidska kolica koja su posjetiteljima na upit dostupna u uredovno vrijeme (od 07:00 odnosno 08:00 do 15:00 sati te subotom od 08:00 do 13:00 sati) te je na jednom groblju na području grada Vukovara osiguran WC za osobe s invaliditetom.

U 2019. godini planirano je oko 4.000.000,00 kn za izgradnju objekta s novim kapelama, mrtvačnicama i toaletima te proširenje postojećeg parkirališta na najfrekventnijem groblju u gradu Vukovaru – groblju Dubrava.

Grad Koprivnica – Temeljem Odluke o grobljima (*Glasnik Grada Koprivnice*, broj 9/98, 2/02, 9/02, 2/10 i 5/15) gradskim grobljem „Pri Sv. Duhu“ u Koprivnici, grobljima u naseljima Reka, Bakovčica, Herešin i Jagnjedovec upravlja gradsko trgovačko društvo KOMUNALAC d.o.o.

Na gradskom groblju „Pri Sv. Duhu“ u Koprivnici nalazi se nova mrtvačnica u koju je moguć nesmetan pristup osoba s invaliditetom, te je u sklopu mrtvačnice i WC za osobe s invaliditetom. U blizini pomoćnog ulaza u groblje nalazi se malo parkiralište samo za automobile koji prevoze osobe s invaliditetom. Staze na gradskom groblju su asfaltirane i bez prepreka... U Reki nalazi se mrtvačnica s izgrađenom rampom za nesmetan prilaz osoba s invaliditetom u mrtvačnicu. Nema posebnog WC-a za osobe s invaliditetom... U Jagnjedovcu nalazi se mrtvačnica s izgrađenom rampom za nesmetan prilaz osoba s invaliditetom u mrtvačnicu. Nema posebnog WC-a za osobe s invaliditetom... U Bakovčicama nalazi se mrtvačnica, pristup je bez prepreka, a staza je izvedena u sipini. Nema posebnog WC-a za osobe s invaliditetom... U Herešinu nalazi se mrtvačnica, pristup WC-u za osobe s invaliditetom je osiguran kao i do mrtvačnice, staze su asfaltirane... Za 2019. godinu nisu predviđena sredstva...

Grad Čakovec – Na području Grada Čakovca nalaze se tri groblja u naseljima Mihovljan, Ivanovec i Šandorovec. ... Svim mrtvačnicama omogućen je pristup... Kretanje po grobljima se odvija po stazama

čija je površina od sipine, a omogućava kretanje osobama u invalidskim kolicima. Također je osobama s invaliditetom i smanjenje pokretljivosti omogućen pristup automobilom, pod uvjetom da se na groblju ne odvija ispraćaj pokojnika. Dostupnost javnih WC-a omogućen je za osobe s invaliditetom u Šandorovcu, dok na grobljima u Mihovljanu i Ivanovcu zahtijeva prilagodbe.

Za 2019. godinu predviđeno je 800.000,00 kn za održavanje zgrada u vlasništvu Grada iz kojih se može financirati prilagodba sanitarnih prostora za osobe s invaliditetom koji se nalaze na grobljima.

Grad Virovitica – ...Grad Virovitica nastoji ispoštivati sve predviđene i propisane uvjete pristupačnosti za korištenje javno dostupnih resursa već duži niz godina... Obišli smo sva groblja i mrtvačnice smještene na području našeg grada te smo evidentirali stanje i potrebu... Potreba poboljšanja uvjeta pristupačnosti izradom novih prilaznih rampi postoji na dva mjesta... Osigurati financijska sredstva tijekom slijedećeg razdoblja, najkasnije do kraja 2019. godine.

Grad Rijeka – Gradska groblja Kozala, Trsat i centralno gradsko groblje Drenova imaju osigurana parkirna mjesta za vozila za osobe s invaliditetom... Drenova: osiguran je pristup osobama sa invaliditetom i smanjenje pokretnosti do poslovnih prostora, sanitarnih čvorova i lokacija unutar groblja... Prilaznim putevima vozi vozilo na elektro pogon... Na raspolaganju su i pokretna ručna kolica... Na ostalim grobljima, a budući da se radi o objektima starijih datuma... Potrebni su obilni građevinski zahvati i znatna sredstva... Iz tih razloga nije moguće riješiti u kratkom roku.

Grad Slavonski Brod – ...Kako je ulaganje u grobne građevine u nadležnosti trgovačkog društva... Od istog smo zatražili očitovanje... Po tome je TD Komunalac d.o.o. dostavio očitovanja u kojima navodi da je infrastruktura u bitnome prilagođena osobama s invaliditetom... Omogućen je pristup u referadu groblja i ispraćajne prostore te društvo u prostoru za 2018. godinu nije predvidjelo financijska sredstva za osiguravanje pristupačnosti. Društvo planira u budućnosti poboljšati i unaprijediti infrastrukturu koja omogućuje pristup osobama s invaliditetom...

Grad Gospić – ...Nalazi se ukupno 10 groblja i toliko mrtvačnica... Omogućen je pristup na sedam lokacija, sredstva nisu predviđena, ukoliko budu obavijestit će pravobraniteljicu.

Grad Osijek – ...Utvrđeno je da grobljima na području Grada Osijeka upravlja, održava i uređuje Ukop d.o.o. Osijek... Sva groblja na području grada imaju osiguran pristup motornim vozilima i fizičkim osobama. Groblja u užem području imaju osigurana parkirna mjesta za vozila osoba s invaliditetom, pristup u sva groblja je bez prepreka kao i pristup do mrtvačnica. Svi novoizgrađeni objekti mrtvačnica imaju sanitarne čvorove koje mogu koristiti osobe s invaliditetom... Problemi su mrtvačnice stare izgradnje u kojima nedostaje prostora... Pristup grobnim mjestima nije na svakom groblju moguć, jer su grobna mjesta na pojedinim grobljima raspoređena neplanski, što otežava pristup... Kontinuirano održavaju postojeće staze, te redovito popločavaju, asfaltiraju i betoniraju... U 2019. godini planiraju se izgraditi staze na tri groblja (Višnjevac, Klisa, Centralno groblje) u vrijednosti 65.000,00 kn.

Grad Zadar – U dijelu programa održavanja komunalne infrastrukture Grada Zadra za 2018. godinu predviđeno je 100.000,00 kn... Gradska groblje Zadar ima rampu za osobe s invaliditetom, te osiguran pristup mrtvačnici i sanitarnom čvoru. Djelatnici Upravnog odjela za komunalne djelatnosti i zaštitu okoliša Grada Zadra kontinuirano vrše obilazak groblja te isto tako blisko surađuju s udrugom tjelesnih invalida i drugim udrugama, te reagiraju na njihove zahtjeve za otklanjanjem prepreka. Nisu predvidjeli dodatna sredstva u 2019. i 2020. godini, jer smatraju da za time nema potrebe.

Grad Varaždin – Na groblju Varaždin osobe s invaliditetom mogu ući kroz kolni ulaz, a u Biškopcu je prilagođeno... U postupku su ishođenja građevinske dozvole za glavni projekt Grobne kuće koja bi trebala biti u potpunosti pristupačna... U proračunu nisu planirana sredstva koja bi bila isključivo za ovu vrstu uređenja... Stavka za izgradnju rampi postoji unutar projekta redovnog održavanja cesta u programu održavanja komunalnih infrastrukture.

Grad Split – Na gradskom groblju Lovrinac postoje parkirna mjesta za osobe sa invaliditetom, staze su asfaltirane i prilagođene da se može doći do grobnih mjesta. Na svim uzbrdicama i nizbrdicama postavljeni su bočni rukohvati prilagođeni starijim osobama i osobama s invaliditetom... Do grobnih mjesta može se doći i osobnim vozilom uz prethodno javljanje zaštitaru. Osobama s invaliditetom je omogućen pristup mrtvačnici i sanitarnom čvoru.

Grad Zagreb – Pod upravom Zagrebačkog holdinga, podružnice Gradska groblja, dostavljen je popis od ukupno 25 groblja od kojih je na njih šest dostupan prilaz mrtvačnici za osobe s invaliditetom

prilagodбом rampe, 11 se nalaze u nivou platoa, pet groblja imaju kemijske sanitarne čvorove, na jednom groblju se planira izgradnja mrtvačnice do 2020. godine.

„U periodu oko Dana mrtvih, postavlja se još oko desetak kemijskih WC-a na najfrekventnijim mjestima, na kojima smo dugogodišnjim iskustvima uočili potrebu. Zbog konfiguracije terena... Nemoguće je osigurati prilaz svim grobovima... Prilikom osiguranja novog grobnog mjesta strankama koji izraze potrebu da im se osigura prilaz odabire se mjesta na kojima je to moguće izvesti... Svake godine se planira iznos od 200.000,00 kn za izgradnju za osiguranje pristupačnosti...”

Grad Bjelovar – ...Ima ukupno 34 groblja... Na području samoga grada dva groblja, dok ostala 32 služe za potrebe stanovnika naselja koja pripadaju gradu Bjelovaru. Na sva groblja omogućen je prilaz osobama sa invaliditetom. Na gradskom groblju Sveti Andrija ulaz u postojeću mrtvačnicu prilagodit će se do kraja 2018. godine. Na groblju Borik izgradit će se novi sanitarni čvor do kraja 2019. godine. Uz postojeće sanitarne čvorove na vanjskim grobljima bit će dodatno preuređene postojeće prostorije u sanitarne čvorove, te omogućen pristup do kraja 2020. godine. Prostori na grobljima koja nemaju mrtvačnice, a koji služe za ispraćaj, prilagođeni su za osobe sa invaliditetom.

Grad Karlovac – *„...pristup odru za pokojnike postoji na 13/17 mrtvačnica. Sanitarni čvorovi nisu prilagođeni za osobe s invaliditetom. Nastojimo svake godine, sukladno financijskim mogućnostima, realizirati barem na nekom od groblja uklanjanje prepreka... u 2019. planiramo izgradnju rampe za pristup odru za pokojnike u mrtvačnicama u Maloj Švarči i Gornjim Stativama.”* Osim teksta, Grad Karlovac je poslao i popis lokacija s potrebnim radovima za prilagodbu, a što obuhvaća značajan broj groblja i mrtvačnica.

Mišljenje pravobraniteljice: Iz zaprimljenih odgovora jedinica lokalne samouprave vidljivo je kako je svih četrnaest jedinica prepoznalo i prihvatilo preporuke te su istaknuli poduzete radnje, ali i ono što planiraju poduzeti u 2019. godini ili sljedećem trogodišnjem razdoblju. Najveći problem su pristupi grobnim mjestima i to u manjim sredinama, odnosno na lokacijama koje su u samom svom položaju na nepristupačnim mjestima.

Projekt rješavanja pristupačnosti objektima osoba s invaliditetom – podatci Ministarstva hrvatskih branitelja za 2018. godinu

S obzirom na važnost osiguravanja elemenata pristupačnosti u jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, iz godine u godinu pratimo provedbu projekta koji provodi Ministarstvo hrvatskih branitelja. U nastavku navodimo podatke koje nam je dostavilo Ministarstvo za 2018. godinu: *„U suradnji s udrugama osoba s invaliditetom, Ministarstvo hrvatskih branitelja od 2004. godine provodi Projekt rješavanja pristupačnosti objektima osoba s invaliditetom, kojim se nastoji podržati svaka inicijativa prilagodbe građevina, ustanova i javnih površina te unaprjeđenje njihove pristupačnosti kako bi se poboljšala kvaliteta života osoba s najtežom vrstom i stupnjem invaliditeta i osigurala neovisnost njihova življenja u zajednici. Sufinanciranje projekata rješavanja pristupačnosti objektima osoba s invaliditetom sredstvima Državnog proračuna RH odobrava se jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave koje djeluju na području RH i provode djelatnosti usmjerene potrebama zajednice, po podnošenju zahtjeva na javni poziv te nakon razmatranja od strane posebne radne skupine koja predlaže donošenje odluka o sufinanciranju i visini odobrenih sredstava. Pored građevinskih objekata javne namjene, u problem rješavanja pristupačnosti navedenim projektom uključeni su i ostali sadržaji koje koriste osobe s invaliditetom u svakodnevnom životu kao što su: prilagodba kupališta, gradskih bazena, učionica, opremanje semafora zvučnom signalizacijom i ugradnja taktilnih polja upozorenja, upuštanje rubnjaka, ugradnja dizala, vertikalno podiznih platformi, koso podiznih sklopivih platformi, prilagodba ulaznih prostora, sanitarnih čvorova, postavljanje orijentacijskog plana za kretanje u građevini, prilagodba stajališta i perona, parkirališnih mjesta i sl. Ministarstvo hrvatskih branitelja objavilo je Javni poziv za sufinanciranje projekata rješavanja pristupačnosti objektima osoba s invaliditetom sredstvima Državnog proračuna RH u 2018. godini na području RH u razdoblju od 19. veljače do 20. ožujka 2018. godine. Ukupno je **zaprimljeno 38 zahtjeva jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave za sufinanciranje 47 projekata prilagodbe**. Na prijedlog Radne skupine koja je razmotrila zaprimljene zahtjeve, u 2018. godini*

Ministarstvo je sufinanciralo 20 prilagodbi. Za sufinanciranje je prvotno na proračunskoj poziciji Ministarstva bilo osigurano 1.500.000,00 kuna, no uslijed velikog broja zahtjeva i preporuka Radne skupine osigurana su dodatna sredstva te je za realizaciju projekata prilagodbe u 2018. godini **ukupno isplaćeno 1.863.225,37 kuna.** Ugovori o sufinanciranju sklopljeni su s 20 jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, i to sa šest županija: Bjelovarsko-bilogorskom, Dubrovačko-neretvanskom, Požeško-slavonskom, Varaždinskom, Brodsko-posavskom i Krapinsko-zagorskom, šest gradova: Delnice, Kutina, Nova Gradiška, Krapina, Rijeka i Slavonski Brod te osam općina: Križ, Topusko, Čepin, Kloštar Podravski, Kaptol, Špišić Bukovica, Pitomača i Jelenje.”

Mišljenje pravobraniteljice i preporuke: Uspoređujući podatke s prethodnim godinama, vidljivo je da je od 2015. do 2017. godine bilo sufinancirano od strane Ministarstva:

2015. – 19 prilagodbi u 17 jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i to u dvjema županijama (Bjelovarsko-bilogorskoj i Šibensko-kninskoj), 10 gradova (Bjelovar, Glina, Karlovac, Labin, Lipik, Nova Gradiška, Ozalj, Pazin, Petrinja i Rijeka) te pet općina (Čepin, Kali, Križ, Svetvinčenat i Žakanje), u ukupnom iznosu od **1.500.000,00 kuna.**

2016. – 20 prilagodbi u 17 jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i to u četiri županije: Bjelovarsko-bilogorskoj (dva projekta), Varaždinskoj, Krapinsko-zagorskoj i Dubrovačko-neretvanskoj, devet gradova: Pleternica, Vodice, Pazin, Sisak, Garešnica (dva projekta), Vis, Duga Resa, Slatina i Karlovac te četiri općine: Velika Pisanica, Križ, Rovišće i Špišić Bukovica (dva projekta), u ukupnom iznosu od **1.326.561,50 kuna.**

2017. – 16 prilagodbi u 12 jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i s jednom udrugom, i to s Općinom Preko, četiri grada: Osijekom, Glinom, Ozljem i Bjelovarom i sedam županija: Bjelovarsko-bilogorskom (dva projekta), Splitsko-dalmatinskom (dva projekta), Varaždinskom, Požeško-slavonskom (dva projekta), Dubrovačko-neretvanskom, Sisačko-moslavačkom i Brodsko-posavskom, te s Udrugom Tigar 90/91 Rakitje u ukupnom iznosu od **1.460.000,00 kuna.**

2018. – 20 prilagodbi u 20 jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, i to sa šest županija: Bjelovarsko-bilogorskom, Dubrovačko-neretvanskom, Požeško-slavonskom, Varaždinskom, Brodsko-posavskom i Krapinsko-zagorskom, šest gradova: Delnice, Kutina, Nova Gradiška, Krapina, Rijeka i Slavonski Brod te osam općina: Križ, Topusko, Čepin, Kloštar Podravski, Kaptol, Špišić Bukovica, Pitomača i Jelenje u ukupnom iznosu od **1.863.225,37 kuna.**

Uspoređujući podatke iz protekle četiri godine vidljivo je da je u 2018. godini prvi put dodatno osigurano više od 350.000 kuna, iako je u projektu predviđeno do 1.500.000 kuna, što nije bilo u cijelom iznosu isplaćeno od 2015. do 2017. godine.

Navedeno pokazuje da jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave sve više traže različite izvore financiranja kako bi poštivale propise, a što se odnosi na prilagodbu objekata javne i poslovne namjene. Pozdravljamo odobravanje dodatnih sredstava od strane Ministarstva, međutim smatramo da je potrebno i više učiniti s obzirom da su podatci koje zaprimamo od javno-pravnih tijela kao i od ustanova čiji su osnivači jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave i dalje zabrinjavajući jer je iznimno velik broj neprilagođenih objekata.

Sukladno iznesenom, preporučujemo svim jedinicama lokalne i regionalne samouprave da pravodobno pripreme dokumentaciju u suradnji s udrugama osoba s invaliditetom te prijave projekte na natječaje čiji su izvori financiranja ne samo sredstva Ministarstva hrvatskih branitelja, već i sredstva europskih fondova. Ujedno podsjećamo da Ministarstvo hrvatskih branitelja u prvom kvartalu svake godine objavljuje javni poziv za sufinanciranje projekata rješavanja pristupačnosti objektima osoba s invaliditetom (www.branitelji.gov.hr).

Preporučujemo Vladi RH da i dalje u Državnom proračunu planira i osigurava financijska sredstva na poziciji Ministarstva hrvatskih branitelja za provedbu predmetnoga javnog poziva.

Iz prikupljenih i obrađenih podataka može se primijetiti kako se pristupačnost uglavnom procjenjuje kroz mogućnosti fizičkog pristupa određenom prostoru. Međutim, pristupačnost je znatno širi pojam i ona osim fizičke pristupačnosti treba uvijek obuhvaćati još i komunikacijsku i informacijsku

pristupačnost. Članak 9. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom propisuje: „*Države stranke ove Konvencije poduzet će odgovarajuće mjere osiguravanja pristupačnosti OSI, izgrađenom okruženju, prijevozu, informacijama i komunikacijama, uključujući informacijske i komunikacijske tehnologije i sustave, kao i drugim uslugama i prostorima otvorenim i namijenjenim javnosti, kako u urbanim, tako i u ruralnim područjima, na ravnopravnoj osnovi, kako bi OSI osigurale život neovisan o tuđoj pomoći i potpuno sudjelovanje u svim područjima života.*“ Dakle, osiguran pristup komunikacijama i informacijama posebno je važan osobama s oštećenjima sluha, osobama s oštećenjima vida i gluho-slijepim osobama te za njih predstavlja ključni element njihovoga ravnopravnog življenja i sudjelovanja u društvu.

Tijekom 2018. godine pratili smo aktivnosti i pripremu za donošenje Zakona o pristupačnosti mrežnih stranica i programskih rješenja za pokretne uređaje tijela javnog sektora kojim hrvatsko zakonodavstvo treba preuzeti **Direktivu (EU) 2016/2102 Europskog parlamenta i Vijeća od 26. listopada 2016. o pristupačnosti internetskih stranica i mobilnih aplikacija tijela javnog sektora.** Ovom Direktivom propisuje se kako države članice moraju osigurati da internetske stranice i mobilne aplikacije tijela javnog sektora postanu „*pristupačnije*“, posebno osobama s invaliditetom. Internetske stranice i mobilne aplikacije trebale bi postati pristupačnije tako da ih se učini „*moogućima za percepciju, operabilnima, razumljivima i stabilnima*“. Sukladno navedenoj Direktivi (EU) 2016/2102, države članice će morati: **olakšati primjenu zahtjeva pristupačnosti na druge vrste internetskih stranica i mobilnih aplikacija obuhvaćenih postojećim nacionalnim zakonodavstvom, olakšati programe osposobljavanja o pristupačnosti internetskih stranica i mobilnih aplikacija, raditi na podizanju svijesti o zahtjevima pristupačnosti, razmjenjivati najbolje prakse, osigurati dostupnost učinkovitog postupka izvršavanja zakonodavstva, staviti na snagu zakonodavstvo potrebno za usklađivanje s ovom Direktivom do 23. rujna 2018.** Države članice mogu zadržati ili donijeti zakonodavstvo koje nadilazi minimalne zahtjeve pristupačnosti predmetne Direktive.

S obzirom na to da RH nije uskladila svoje zakonodavstvo do kraja 2018. godine, očekujemo da će se donošenje odgovarajućeg Zakona o preuzimanju Direktive (EU) 2016/2102 ostvariti početkom 2019. godine.

Konferencija o predstavljanju mogućnosti zapošljavanja slijepih i slabovidnih osoba Udruge slijepih Zagreb

U organizaciji tvrtke Apriori World na tiskovnoj konferenciji 27. kolovoza u Zagrebu predstavljene su mogućnosti zapošljavanja slijepih i slabovidnih osoba Udruge slijepih Zagreb u sklopu provedbe Direktive o pristupačnosti internetskih stranica i mobilnih aplikacija tijela javnog sektora (Direktiva (EU) 2016/2102). Na konferenciji je iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom prisustvovao zamjenik pravobraniteljice.

Navedena Direktiva, čije se stupanje na snagu očekuje 23. rujna 2018. godine, odnosit će se na državne institucije i tvrtke u većinskom vlasništvu države. U sklopu provedbe Direktive, ideja je pokretanje projekta certificiranja internetskih stranica u koji će aktivno biti uključene slijepe i slabovidne osobe koje su u Udruzi slijepih Zagreb završile odgovarajući edukacijski program. Program certificiranja omogućit će potencijalno zapošljavanje slijepih i slabovidnih osoba koje će za svoj rad primati honorar. Osim zapošljavanja slijepih i slabovidnih osoba, cilj projekta je potaknuti javni i privatni sektor na implementaciju pristupačnih internetskih stranica i mobilnih aplikacija sa željom da Hrvatska u sljedeće dvije godine bude među prvim europskim državama koje će uskladiti digitalne platforme prema ovoj europskoj Direktivi te tako podići razinu društvene odgovornosti. Inicijativa za pokretanje projekta certificiranja internetskih stranica nastala je u suradnji tvrtke *Apriori World* iz Hrvatske i tvrtke *Taktika* iz Republike Slovenije, koja je ovaj proces započela prije godinu dana.

Podatci o inspekcijama

Od Ministarstva graditeljstva i prostornoga uređenja, Uprave za inspekcijske poslove, zatražili smo podatke o provedbi mjera Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. (Područje djelovanje 6. Stanovanje, mobilnost i pristupačnost, Mjera 1. Nadzirati

provedbu propisa za osiguravanje pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivosti kod gradnje novih i rekonstrukcije postojećih građevina i Mjera 2. Donošenje Tehničkog propisa o pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti). Slijedom traženja zaprimili smo sljedeća očitovanja i podatke:

„1. *Građevinska inspekcija nije ovlaštena utvrđivati stanje i potrebe za prilagodbom postojećih javnih građevina s ciljem osiguranja pristupačnosti osobama s invaliditetom. Naime, građevinska inspekcija utvrđuje usklađenost građenja novih građevina odnosno veće rekonstrukcije postojećih građevina s građevinskom dozvolom. Kada se radi o pristupačnosti, tijekom nadzora građenja se u svezi značajnih javnih građevina i prometnica provjerava i usklađenost građenja s Pravilnikom o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN 78/13). Pri tome se naglašava da inspektor nije ovlašten provjeravati zakonitost izdane građevinske dozvole i glavnog projekta. U slučajevima kada uoči nepravilnost u projektu u svezi pristupačnosti građevina, inspektor može dostaviti radi provjere usklađenosti projekta s propisima nadležnoj strukovnoj komori, najčešće Komori arhitekata. U bitnom, prema saznanjima građevinske inspekcije, investitori kada grade u skladu s glavnim projektom, poštuju i temeljni zahtjev pristupačnosti građevina.*

2. *Od dana donošenja Nacionalne strategije (2017.-2020.) odnosno 2017. i 2018. godine obavljena su 33 inspekcijska nadzora koja se odnose isključivo na pristupačnost građevina javne i poslovne namjene te izrečene 2 kazne zbog nepoštivanja propisa o pristupačnosti. Osim navedenog, ističe se da građevinska inspekcija i tijekom obavljanja redovnih nadzora građenja, između ostalog provjerava i elemente pristupačnosti, te je i taj broj iskazan u tablicama u prilogu.*

3. *U istom razdoblju podnesene su građevinskoj inspekciji samo 2 prijave zbog nepristupačnosti građevina odnosno zbog nepoštivanja Pravilnika o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN 78/13). Obje prijave su iz 2018. godine, od kojih je jednu podnijela fizička osoba zbog građenja trga u Betini, a drugu HRVATSKA UDRUGA PARAPLEGIČARA I TETRAPLEGIČARA, koja se odnosila općenito na postupanje građevinske inspekcije i komunalnih redara u svezi nedovoljne pristupačnosti, posebno na javnim površinama. Napominje se da su za usklađenost građevina na javnim površinama (stajališta i peroni, parkirališna mjesta, javne pješačke površine, semafori, pješački prijelaz, pješački otoci i raskrižja) nadležne jedinice lokalne samouprave, a nadziru komunalni redari.*

4. *U istom razdoblju izvršene su 3 intervencije u svezi na novim i postojećim građevinama u kojima nisu bili osigurani elementi pristupačnosti za neovisno življenje osoba s invaliditetom.*

U svezi Vašeg upita o prijavama, utvrđeno je da je ukupan broj prijava u promatranom razdoblju, a koje se odnose na pristupačnost građevina, izuzetno malen. Inspekciji se rijetko obraćaju građani s invaliditetom i udruge. Razlog tome je što se nove zgrade i građevine projektiraju i grade uglavnom u skladu sa propisanim zahtjevima, a građevinska inspekcija nije nadležna nadzirati i poduzimati mjere u slučajevima na koje se osobe s invaliditetom najviše pritužuju: pristupima postojećim javnim zgradama u kulturno zaštićenim gradskim cjelinama, te problemima s arhitektonskim barijerama na javno-prometnim površinama, koje su nadležne rješavati i nadzirati jedinice lokalne samouprave.“

Od Ministarstva graditeljstva i prostornoga uređenja zaprimili smo podatke o nadzorima prilagodbe građevina, koji se odnose se isključivo na pristupačnost građevina javne i poslovne namjene po područnim uredima i jedinicama.

Područni ured u Zagrebu (19 inspektora) imao je u **2018. tri nadzora** (u 2017. također tri nadzora), u 2018. i 2017. nije bilo izrečenih kazni, prijava, niti intervencija na novim/postojećim zgradama.

Područni ured Split (13 inspektora) imao je u **2018. jedan nadzor** (u 2017. su bila dva nadzora), nije bilo izrečenih kazni (u 2017. je bila jedna izrečena kazna), te u 2018. i 2017. nije bilo prijava niti intervencija na novim/postojećim zgradama.

Područni jedinica u Gospiću (dva inspektora) u 2018. nije bilo nadzora (u 2017. su bila četiri nadzora), u 2018. i 2017. nije bilo prijava niti intervencija na novim/postojećim zgradama.

Područna jedinica u Šibeniku (pet inspektora) u **2018. imala je jedan nadzor** (u 2017. nije bilo nadzora), u 2018. i 2017. nije bilo izrečenih kazni niti intervencija, a u **2018. je bila jedna prijava.**

Područna jedinica u Krapini (četiri inspektora) u **2018. nije imala niti jedan nadzor** (u 2017. je bio jedan nadzor), u 2018. i 2017. nije bilo izrečenih kazni, prijava i intervencija.

Područna jedinica u Koprivnici (tri inspektora) u 2018. je imala pet nadzora (u 2017. jedan nadzor), u 2018. i 2017. nije bilo izrečenih kazni, prijava i intervencija.

Područna jedinica Osijek (šest inspektora) u 2018 je imala jedan nadzora (u 2017. su bila dva nadzora), u 2018. i 2017. nije bilo izrečenih kazni, prijava ili intervencija.

Područna jedinica u Vukovaru (četiri inspektora) u 2018. je imala jedan nadzor (u 2017. su bila tri nadzora), u 2018. nije bilo izrečenih kazni, prijava i **bila je jedna intervencija** (u 2017. je bila jedna izrečena kazna, nije bilo prijava i bila je jedna intervencija).

Područna jedinica u Slavonskom Brodu (tri inspektora) u 2018. je bio jedan nadzor (u 2017. nije bilo nadzora), u 2018. nije bilo izrečenih kazni, prijava i **bila je jedna intervencija** (u 2017. nije bilo izrečenih kazni, prijava i intervencija).

Područna jedinica u Požegi (tri inspektora) u 2018. je bilo četiri nadzora (u 2017. nije bilo nadzora), u 2018. i 2017. nije bilo izrečenih kazni, prijava niti intervencija.

Područne uredi/jedinice u Pazinu (osam inspektora), Rijeci (sedam inspektora), Zadru (pet inspektora), Dubrovniku (tri inspektora), Varaždinu (dva inspektora), Čakovcu (dva inspektora), Bjelovaru (četiri inspektora), Virovitici (dva inspektora), Sisku (četiri inspektora) i Karlovcu (dva inspektora), nisu imali nikakvih postupanja ove vrste u 2017. i 2018. godini.

Uprava za inspekcijske poslove (ukupno 101 inspektor) obavila je **tijekom 2018. godine ukupno 17 nadzora** (u 2017. je bilo 16 nadzora), pri čemu nije izrečena niti jedna kazna za nepoštivanje odredbi prilagodbi (u 2017. su bile izrečene dvije), bile su **dvije prijave na nepristupačnost** sukladno Pravilniku (u 2017. nije bilo niti jedna) od kojih je **kod jedne prijave prijavitelj bio osoba s invaliditetom i/ili udruga** (u 2017. nije bilo takve prijave), te je bilo **dvije intervencije na novim/postojećim zgradama** (u 2017. je bila jedna takva intervencija).

Slijedom dostavljenih podataka o radu Područnih ureda i jedinica Uprave za inspekcijske poslove Ministarstva graditeljstva i prostornoga uređenja, te slijedom informacija i razmišljanja građana, osoba s invaliditetom i predstavnika udruga prikupljenih tijekom postupanja i obilazaka terena, vidljivo je **kako postoji nesklad između postupanja nadležnih tijela i općeg mijenja javnosti o pristupačnosti novih, odnosno rekonstruiranih/obnavljenih građevina**. Naime, podaci ukazuju kako su u 2018. godini građevinskoj inspekciji bile samo dvije prijave na nepristupačnost građevina sukladno Pravilnikom o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti i samo dvije intervencije u svezi na novim i postojećim građevinama u kojima nisu bili osigurani elementi pristupačnosti za neovisno življenje osoba s invaliditetom. **Zbog toga je potrebno aktivno prijavljivati i ukazivati na sve slučajeve kada se kod građenja novih građevina, odnosno većih rekonstrukcija postojećih građevina (s građevinskom dozvolom), ne poštivanju propisani elemenati pristupačnosti, jer su to slučajevi koji su u nadležnosti građevinske inspekcije.**

Preporuke: Slijedom navedenog dio preporuka iznesenih u prošlogodišnjem izvješću, a s obzirom na stanje na terenu, ponavljamo:

- **potrebno je osigurati sudjelovanje osoba s invaliditetom ili njihovih predstavnika u planiranju uklanjanja postojećih prepreka, kao i omogućiti utjecanje na osiguranje elemenata pristupačnosti prilikom odobravanja projekata** za izgradnju javnih građevina i površina te i dalje raditi na osiguravanju učinkovitog inspekcijskog nadzora (kadrovski i materijalno opremiti inspekcije) i sankcioniranju u slučajevima nepoštivanja propisa
- **ostvariti veću suradnju s predstavnicima osoba s invaliditetom od lokalne do državne razine, kroz uključivanje u povjerenstva i radne skupine koje utječu na to da izvršene prilagodbe budu sukladne propisima i u korist stvarnih potreba osoba s invaliditetom, jer su od velike važnosti postupanja nadležnih tijela na lokalnim razinama koja izdaju dozvole za obavljanje određenih građevinskih zahvata (npr. građevinsku dozvolu koja se izdaje na temelju glavnog projekta)**
- **potrebno je poduzeti učinkovite mjere da sankcije „zažive“ u stvarnosti te se prekršitelji propisa doista i učinkovito sankcioniraju**
- **na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini potrebno je provesti inventarizaciju građevina javne namjene i poslovne namjene, evidentirati takve građevine koje je potrebno prilagoditi, predstaviti**

ukupno stanje radi planiranja prostorne prilagodbe te izraditi operativne godišnje planove za provedbu pristupačnosti s jasno definiranim i realnim rokovima

- **na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini potrebno je osigurati i prikazati primjere učinkovitosti sustava sankcija u slučajevima nepoštivanja propisa koji će osigurati dostupnost usluga osoba s invaliditetom**

- **potrebno je nastaviti s edukacijom stručnjaka o važnosti primjene načela univerzalnog dizajna pri osiguravanju pristupačnosti za osobe s invaliditetom**

- **razmotriti mogućnost da se sustavno odredi i kao uvjet propiše obvezna pristupačnost (fizička i informacijska) objekata u kojima se obavljaju određene gospodarske djelatnosti, kao uvjeta za poslovanje, odnosno uvjeta za dobivanje dopusnica, suglasnosti, dozvola ili licenci za rad (npr. kada se radi o građevinama u kojima su smješteni određeni gospodarski subjekti za koje dozvole, suglasnosti ili licence izdaje Ministarstvo gospodarstva)**

- **donijeti odgovarajući zakonski okvir za preuzimanje Direktive (EU) 2016/2102 Europskog parlamenta i Vijeća od 26. listopada 2016. o pristupačnosti internetskih stranica i mobilnih aplikacija tijela javnog sektora**

Podizanje svijesti u društvu kroz organiziranje i sudjelovanje na događanjima

U sklopu projekta **Make inVALID people VALID** studenti četvrte godine geografije na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Zagrebu izradili su interaktivnu kartu koja prikazuje infrastrukturu i pomagala u javnom prostoru koja služe i pomažu osobama s invaliditetom. Jedan od ciljeva projekta bilo je olakšavanje planiranja putovanja osobama s invaliditetom u pojedinim četvrtima grada Zagreba. **Projekt je osvojio treće mjesto na svjetskom natjecanju GIS Day Contest.** Nakon godine dana i uloženog ogromnog truda, studenti/ce samostalno su izradili kartu kojom se osobama s invaliditetom olakšava pristup i snalaženje u prostoru. Naime, uvidjeli su probleme s kojima se susreću osobe s invaliditetom pri svakodnevnom kretanju gradom, te su pod sloganom „Make inVALID people valid“ prezentirali ideju kartiranja svih mjesta na kojima je osobama s invaliditetom olakšan pristup, kao što su to npr. mjesta rezervirana za parkiranje vozila osoba s invaliditetom, rampe, mjesta gdje je olakšan prelazak preko ceste, ploče s informacijama i slično. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je održala sa studentima sastanak te je dogovoreno daljnje promicanje ovakvih projekata kao i objava na mrežnoj stranici kako bi karta bila dostupna svim osobama s invaliditetom. Interaktivnu kartu možete pronaći na sljedećoj poveznici:

http://handicapparking.giscloud.com/?fbclid=IwAR2SMCXtWAdHwoqeLEnfmy2tG6KSfTsK9xPZgHXjIRR2IU_453YWa1Dz1Y

U organizaciji Hrvatskog saveza gluhih i nagluhih u Zagrebu je 28. studenoga održana **Jadranska konferencija na temu Prava gluhih i nagluhih osoba u pojedinim zemljama – što se promijenilo od 2016. godine.** Nakon prve Jadranske konferencije održane u Sloveniji 2016. godine, ovo je druga konferencija na kojoj su se okupili predstavnici organizacija, saveza i udruga gluhih, nagluhih i gluhoslijepih osoba iz Hrvatske, Crne Gore, Slovenije i Srbije. Na skupu je zamjenik pravobraniteljice održao izlaganje kojim je predstavljen rad institucije pravobranitelja za osobe s invaliditetom, načini ostvarivanja prava osoba s invaliditetom, podatci i specifičnosti o osobama s oštećenjima sluha, razlozi najčešćeg obraćanja gluhih i nagluhih osoba Uredu pravobraniteljice. Izlagači pojedinih tema izlagali su o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom iz aspekta HZZ-a, načinima vođenja i sistematizacije podataka HZJZ-a unutar Registra osoba s invaliditetom, oblicima ostvarivanja prava namijenjenim građanima grada Zagreba koji su osobe s invaliditetom, nadogradnji minimalno zajamčenih prava zakonom čije ostvarivanje osigurava Grad Zagreb iz vlastitih sredstava, a predstavljena su i iskustva gluhih i nagluhih osoba iz Republike Slovenije i Republike Srbije. Iznesena je i zanimljivost kako se u Republici Sloveniji trenutno radi na inicijativi uvođenja Slovenskog znakovnog jezika u slovenski Ustav, što u ovom trenutku za svoje znakovne jezike imaju Austrija, Mađarska, Finska i Portugal. Konferencija se pokazala kao prigodno mjesto za razmjenu iskustava i pronalaženje pozitivnih primjera u praksi koji mogu na različite načine u svim društvenim područjima značajno olakšati savladavanje različitih prepreka u životu gluhih i nagluhih osoba.

Od 5. do 7. listopada 2018. godine u Tuheljskim Toplicama održan je radni vikend Hrvatskih udruga paraplegičara i tetraplegičara na temu **Pristupačnost kulturnih objekata i sadržaja** uz aktivno sudjelovanje više od šezdeset osoba s paraplegijom i tetraplegijom i niza stručnih izlagača. Tijekom drugog radnog dana pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i zamjenica pravobraniteljice bile su na raspolaganju sudionicima skupa te su odgovarale na razna pitanja. Pravobraniteljica je održala izlaganje na temu *Diskriminacija u dostupnosti usluga osobama s invaliditetom* te naglasila aktualne propise, primjere iz prakse i dala preporuke na koji način možemo suzbiti diskriminaciju prema osobama s invaliditetom u RH.

Program *Kako uključiti osobe s invaliditetom na kulturna događanja?* održan je 15. prosinca 2018. godine u organizaciji programa *Učionica* unutar projekta *Rijeka 2020 – Europska prijestolnica kulture*. Ovaj događaj organiziran je za predstavnike kulturnih ustanova, organizatore i producente kulturnih i umjetničkih događanja, partnerske organizacije i/ili pojedince *Rijeka 2020 – Europska prijestolnica kulture*, predstavnike udruga osoba s invaliditetom te fizičke osobe koje zanima ova tema. Prvi dio programa tematizirao je izazove i prepreke s kojima se susreću osobe s invaliditetom s obzirom na poteškoće, ali je ponudio i moguća rješenja. Neka od rješenja su načelo univerzalnog dizajna odnosno dizajn proizvoda i okoliša na takav način da u najvećoj mjeri budu uporabljivi svim ljudima, bez potrebe za prilagodbama ili nekim posebnim dizajnom. Osim univerzalnog dizajna, veliku pozornost je privuklo predavanje o asistivnim tehnologijama (uvriježeno je mišljenje kako su takve tehnologije izrazito skupe, dok je predavač nekim primjerima pokušao srušiti navedenu predrasudu) te predavanje o pojedinim aspektima Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivosti, vrstama poteškoća, bontonu i načinima ophođenja.

Više se nalazi u ovom Izvješću u području Kultura.

Mišljenje pravobraniteljice i preporuke: S obzirom na cjelokupnu izloženu problematiku pristupačnosti, posebice prostora javnopravnih tijela kojima osobe s invaliditetom moraju periodično pristupiti radi ostvarivanja pojedinih prava, moramo ukazati na važnost poštivanja zakonskih propisa o pristupačnosti. Iz većine izloženih slučajeva (HZZO-a, HZMO-a te centara za socijalnu skrb) problem nepristupačnosti njihovih usluga većinom se vezuje za starost građevina (u kojima su ova tijela smještena, zbog čega se kao opravdanje za nečinjenje prilagodbi (pre)često navodi razlog da su građevine zaštićene (kao kulturna dobra/kulturna baština i sl.), te se zbog toga ili ne mogu učiniti pristupačnim ili vrlo teško dobivaju suglasnosti nadležnih konzervatora. **Napominjemo i ukazujemo kako se Zakonom o suzbijanju diskriminacije diskriminacijom smatra i uskraćivanje razumne prilagodbe, odnosno u ovim slučajevima uživanja temeljnih ljudskih prava – korištenja javno dostupnih resursa, sudjelovanja u javnom i društvenom životu te pristupa radnom mjestu i odgovarajućih uvjeta rada, prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjeran teret za onoga tko je to dužan omogućiti.**

Stoga preporučujemo razmatranje prijedloga rješenja u suradnji predstavnika Ministarstva kulture i drugih tijela (koja rade u takvim građevinama koje su nepristupačne) na državnoj razini kako bi se pronašlo najprimjerenije rješenje te pravovremeno planirala sredstva iz Državnog proračuna i predvidjele aktivnosti za izradu projekata koji bi se financirali sredstvima europskih fondova, sve u cilju osiguravanja elemenata pristupačnosti javnim prostorima starijih zaštićenih objekata.

21.2. MOBILNOST

Mobilnost je jedan od osnovnih preduvjeta da bi se osobe s invaliditetom uključile u svakodnevne aktivnosti, odnosno u život zajednice neovisno o oštećenju i dobi. Mnoge od njih žive u manjim urbanim sredinama, a često i u ruralnim što im otežava mogućnost uključivanja. Posebice u onim krajevima Hrvatske koji nemaju osiguran pristupačan javni prijevoz. Tijekom 2018. godine najveći broj pritužbi zaprimili smo vezano uz cestovni i željeznički prijevoz.

21.2.1. CESTOVNI PRIJEVOZ

U cestovnom prijevozu osobe s invaliditetom tijekom 2018. godine najčešće su se susretale s problemima vezanim uz prilagođen prijevoz, neovisno o tome govorimo li o javnom prijevozu ili prijevozu u prilagođenim vozilima za osobe s najtežim invaliditetom koja se osiguravaju putem udruga (najčešće s odgovarajuće prilagođenim kombi vozilima). Dodatni je problem kod osiguravanja prijevoza putem udruga sve veća starost postojećeg voznog parka tih vozila. **Javni prijevoz** i dalje nije pristupačan pa se mnoge osobe susreću s nedostatkom usluge prijevoza u svojim sredinama, što je poseban problem u manjim mjestima, zaleđima, ruralnim sredinama te otocima. Vezano za javni prijevoz, pojedini gradovi (Zagreb, Split i Osijek) najavili su u budućem razdoblju obnovu svojih sredstava javnog prijevoza nabavkom novih autobusa, pri čemu je javno naglašavano kako će u obzir biti uzeti kriteriji pristupačnosti novih prijevoznih jedinica za prijevoz osoba s invaliditetom. U svezi cestovnoga prijevoza poseban je problem osoba s invaliditetom ako su oni lošijeg imovinskog stanja te ne posjeduju vlastito vozilo, a imaju oštećenje koje im omogućava ostvarivanje prava na oslobođenje plaćanja cestarina za uporabu autocesta i objekata s naplatom. U tom slučaju oni ne mogu ostvariti oslobođanje od plaćanja cestarine (jer pravo prati automobil, a ne nositelja prava), te su vrlo česti slučajevi da kada ih netko i prevozi iz usluge (obitelj, prijatelji, poznanici i sl.), takvi troškovi prijevoza zbog plaćanja ne samo cestarine, goriva, nego i pružene usluge prijevoza, postaju višestruko veći nego što bi bili da su primjerice oslobođeni plaćanja cestarine za uporabu autocesta.

Tijekom 2018. godine posebnim problemom se ponovno na različite načine pokazalo **nepropisno parkiranje i zlouporabe prilikom korištenja te ostvarivanja prava na znak pristupačnosti**. Ponovno smo i tijekom 2018. godine zaprimali pritužbe na kršenje prava radi nepropisnog parkiranja nesavjesnih građana, ali isto tako i informacije o slučajevima u kojima su osobe s invaliditetom svoj znak pristupačnosti posuđivale prijateljima i članovima obitelji. Znak pristupačnosti pogrešno se vrlo često smatra obiteljskim pravom koje koriste svi članovi obitelji osobe s invaliditetom, a takve prekršaje je posebno teško utvrditi budući da se onog koji koristi znak pristupačnosti mora zateći pri ulasku ili izlasku iz vozila na samom licu mjesta. U svim područjima RH pojavljuju se i postoje isti opisani problemi, stoga vrlo važnu ulogu imaju policijski službenici, a u nekim sredinama kod kontrole prometa u mirovanju i prometni redari. Svjesni tendencije nadležnog MUP-a da se kontrola prometa u mirovanju obavlja od strane prometnih redara, i njihovo djelovanje i djelovanje policijskih službenika na terenu nije samo u cilju sprječavanja i kažnjavanja onih koji nepropisno parkiraju na označenim mjestima za osobe s invaliditetom, nego isto tako i upozoravanje na obvezu poštivanja propisa.

Kao dio problema vezanih za znak pristupačnosti i tijekom 2018. godine više je osoba ukazalo na potrebu uklanjanja naljepnica (okruglih, plavih, zalijepljenih na vjetrobranskom staklu) kojima su se nekada na tehničkim pregledima označavala vozila osoba s invaliditetom koja su bila oslobođena plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta. Naime, još 2011. godine na snagu je stupio važeći Pravilnik o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobođanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine („Narodne novine“, br. 136/11), a na temelju kojeg je prestao važiti prijašnji Pravilnik o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobođanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine („Narodne novine“, br. 82/10 i 148/10) koji je u čl. 5. i 6. određivao postojanje te izgled predmetne naljepnice. Međutim, odredbom čl. 5. st. 1. važećeg Pravilnika određeno je da: *„tijelo koje sukladno posebnom propisu obavlja registraciju vozila, odnosno ovjerava produljenje valjanosti prometne dozvole, oslobodit će osobu s invaliditetom, na temelju rješenja iz čl. 4. st. 4. ovoga Pravilnika, obveze plaćanja godišnje naknade.“* Dakle, samo na temelju rješenja Ministarstva mora, prometa i infrastrukture.

Slijedom navedenog, pravobraniteljica je u Izvješću o radu za 2017. godinu navela: *„Budući da obveza isticanja naljepnice za potrebe tehničkih pregleda danas više ne postoji, a naljepnice su ostale na brojnim automobilima, te se u nekim situacijama neosnovano poistovjećuju sa znakom pristupačnosti i uvode nepotreban nered u primjeni i kontroli prometa u mirovanju, smatramo kako je potpuno osnovan zahtjev za njihovim uklanjanjem.“* Zbog činjenice da smatramo kako su ukazivanje građana i njihova pitanja vezana za ovu tematiku opravdana, ovu preporuku ponavljamo i u predmetnom izvješću.

Nadalje, primjećujemo kako je posljednjih godina u nekim sredinama došlo do ukidanja ili premještanja postojećih označenih mjesta za parkiranje vozila osobe s invaliditetom uvođenjem pješačkih zona, što je kod osoba s invaliditetom izazvalo veliko nezadovoljstvo i ogorčenje. Naime, upoznati smo s činjenicom kako je u velikom broju lokalnih sredina značajno manji broj označenih parkirnih mjesta za vozila osoba s invaliditetom u odnosu na stvarne potrebe, unatoč propisanoj postotku takvih parkirališnih mjesta određenom Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti koji je na snazi od 2013. godine. Ovim je Pravilnikom određeno da se na javnom parkiralištu i u javnoj garaži izvodi 5% pristupačnih parkirališnih mjesta u odnosu na ukupni broj parkirališnih mjesta, ali ne manje od jednoga. S obzirom na to da godinama neprekidno i kontinuirano upozoravamo nadležna tijela o nužnosti izmjena Zakona o sigurnosti prometa na cestama u dijelu kojim se propisuje i uređuje način korištenja znaka pristupačnosti, što bi moralo dovesti do izmjena odredbi Pravilnika o znaku pristupačnosti, nikako ne možemo biti zadovoljni postojećom situacijom. Trenutno je značajan problem i to što ovaj Zakon, pa posljedično i podzakonski akti koji iz njega proizlaze, a koji sadržavaju i reguliranje prava osoba s invaliditetom (npr. pravo na znak pristupačnosti, pravo na oslobođanje plaćanje cestarine za uporabu autocesta i godišnje naknade za uporabu javnih cesta itd.), nisu usklađeni s važećom Uredbom o metodologijama vještačenja.

Analizirajući ovu cjelokupnu problematiku, mišljenja smo kako je sa stajališta pronalaženja suštinskog rješenja za ostvarivanje svrhe zbog koje pravo na znak pristupačnosti i postoji, neophodna promjena nadležnosti iz razloga što u postupcima vezanim za znak pristupačnosti sada sudjeluju Ministarstvo zdravstva (čiji ministar donosi Pravilnik o znaku pristupačnosti), Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture (čiji ministar daje suglasnost za donošenje Pravilnika o znaku pristupačnosti), Ministarstvo unutarnjih poslova (čiji službenici [uz prometne redare u jedinicama lokalne samouprave gdje postoje] na terenu kontroliraju korištenja i uporabu znaka pristupačnosti) i Ministarstvo uprave (čiji uredi državne uprave u županijama izdaju znak pristupačnosti). Dakle, najveći problem osim u kontroli korištenja znaka pristupačnosti vidimo i u činjenici da je u postupke vezano za znak pristupačnosti nepotrebno uključen velik broj državnih tijela, što bitno onemogućuje ikakve izmjene postojećeg lošeg stanja u stvarnosti. Također, vrlo je važno osvježavanje naših građana i zagovaranje poštivanja prava osoba s invaliditetom na korištenje pristupačnih parkirališnih mjesta u lokalnim sredinama, gdje imamo brojne primjere različitih medijskih kampanja i tijekom 2018. i početkom 2019. godine (npr. kampanje u Splitu, Osijeku, Puli i Zagrebu).

Zbog značajnog broja predstavlja i njihovog ponavljanja u srpnju 2018. godine pravobraniteljica je uputila Povjerenstvu Vlade RH za osobe s invaliditetom sljedeću preporuku s prijedlogom tema za donošenje konkretnog mišljenja:

„S obzirom na primjenu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda („Narodne novine - Međunarodni ugovori“, br. 06/07, 03/08 i 05/08) u RH i s obzirom na primjenu Uredbe o metodologijama vještačenja („Narodne novine“, br. 67/17 i 56/18) koja je svojim stupanjem na snagu unijela promijene u način utvrđivanja statusa osoba s invaliditetom i sadržaj rješenja o vještačenjima na temelju kojih osobe s invaliditetom ostvaruju svoja prava, dostavljamo mišljenje i prijedlog da kao posebnu temu raspravite zakonski i podzakonski okvir kojima su uređeni pravo na znak pristupačnosti, pravo na oslobođanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta (koja se plaća prilikom registracije automobila) i pravo na oslobođanje plaćanja cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom (Smart kartica za osobe s invaliditetom). Smatramo kako su, zbog pritužbi koje Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom kontinuirano zaprima i koje je zaprimao proteklih godina, kao i zbog naših dugogodišnjih zalaganja u područjima pristupačnosti i mobilnosti, ove teme od iznimnog značenja za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju. Također, bitno je ukazati na važnost promjena iz zakonodavnog okvira koje su u međuvremenu stupile na snagu i uzrokovale neusklađenosti te učiniti sve kako bi se zajedničkim naporima donijele izmjene i usklađivanja važećih propisa u cilju ostvarivanja ovih prava na pravedniji način u korist osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. Slijedom navedenog dajemo sljedeće mišljenje:

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda u čl. 9. u st. 1. propisuje:

„PRISTUPAČNOST

1. Države stranke ove Konvencije poduzet će odgovarajuće mjere osiguravanja pristupačnosti osobama s invaliditetom, izgradnjom okruženja, prijevozom, informacijama i komunikacijama, uključujući informacijske i komunikacijske tehnologije i sustave, kao i drugim uslugama i prostorima otvorenim i namijenjenim javnosti, kako u urbanim, tako i u ruralnim područjima, na ravnopravnoj osnovi, kako bi osobama s invaliditetom osigurale život neovisan o tuđoj pomoći i potpuno sudjelovanje u svim područjima života. Ove će se mjere, koje će uključivati identifikaciju i uklanjanje prepreka i barijera pristupačnosti, primjenjivati, među ostalim, na:

(a) građevine, ceste, prijevoz i druge zatvorene i otvorene prostore, uključujući škole, stambene zgrade, zdravstvene ustanove i radna mjesta,

(b) informacije, komunikacije i druge usluge, uključujući elektroničke usluge i službe hitnih intervencija.“
Odredbe kojima su regulirana predmetna prava propisane su Zakonom o sigurnosti prometa na cestama („Narodne novine“, br. 67/08, 48/10, 74/11, 80/13, 158/13, 92/14, 64/15 i 108/17) i određene Pravilnikom o znaku pristupačnosti („Narodne novine“, br. 78/08 i 87/14) – vezano za znak pristupačnosti, odnosno Zakonom o cestama („Narodne novine“, br. 84/11, 22/13, 54/13, 148/13 i 92/14) i Pravilnikom o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobođanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine („Narodne novine“, br. 136/11) – vezano za oslobođanje plaćanja godišnje naknade i cestarine.

Dodatna obrazloženja i detaljnije informacije o sadašnjem načinu, utvrđenim poteškoćama u primjeni i važećim okvirima ostvarivanja ovih prava možete pronaći u Izvješćima o radu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u područjima Mobilnost i Pristupačnost, koja od 2014. godine sadržavaju konkretne preporuke vezane za ostvarivanje ovih prava.

S obzirom na važnost Povjerenstva Vlade RH za osobe s invaliditetom kao savjetodavnog i stručnog tijela Vlade RH sa zadaćom davanja prijedloga, mišljenja i stručnih obrazloženja iz područja položaja, zaštite i rehabilitacije osoba s invaliditetom i njihovih obitelji, te provođenja aktivnosti usmjerenih na njihovu dobrobit, a kako je ranije navedeno, mišljenja smo kako je od iznimne važnosti da kao jedna od točaka dnevnog reda Povjerenstva u sljedećem razdoblju, a tijekom 2018. godine, bude donošenje konkretnog mišljenja o definiranju kruga osoba koje će moći ostvarivati pravo na znak pristupačnosti, pravo na oslobođanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i pravo na oslobođanje plaćanja cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom. Razloge upućivanja predmetnog prijedloga spremni smo obrazložiti i na sjednici Povjerenstva.“

Tijekom 2018. godine i do ožujka 2019. godine, kada je predano Izvješće o radu za 2018. godinu, nismo od nadležnog MDOMSP-a zaprimili više puta zatražene zaključke o iznesenim prijedlozima.

U studenome 2018. godine Ministarstvo zdravstva je najavilo osnivanje Radne skupine za izradu Nacrta prijedloga izmjena Pravilnika o znaku pristupačnosti („Narodne novine“, br. 78/08 i 87/14) čiji će članovi biti predstavnici Ministarstva zdravstva, Ministarstva mora, prometa i infrastrukture, Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, Grada Zagreba, Zajednice Saveza osoba s invaliditetom Hrvatske i Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. U 2018. godini članovi navedene radne skupine još nisu bili imenovani i Radna skupina nije započela s radom.

Sudjelovanje na događanjima

U sklopu Konferencije **Automatizacija u prometu 2018.** organizirane od strane Koreme, Hrvatskog društva za komunikacije, računarstvo, elektroniku, mjerenja i automatiku, u suradnji sa Zajednicom saveza osoba s invaliditetom Hrvatske (SOIH), dana 16. studenoga u prostorijama Fakulteta elektrotehnike, računarstva i informacijskih tehnologija u Osijeku održan je Okrugli stol na temu *Osobe s invaliditetom u prometu*. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na Okruglom stolu sudjelovao je savjetnik pravobraniteljice Mario Burek.

Manda Knežević, predsjednica Hrvatskih udruga paraplegičara i tetraplegičara (HUPT), otvorila je Konferenciju s izlaganjem **Pristupačan međugradski putnički prijevoz**. U svojem izlaganju između

ostaloga ukazala je na obveze koje proizlaze iz Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom od 2017. do 2020. godine, a koje RH i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave nisu ili nisu u dovoljnoj mjeri ispunile, te je podsjetila prisutne na preporuke UN-ova Odbora za prava osoba s invaliditetom koje se tiču pristupačnosti prijevoza. Mira Katalenić (HUŠPVM) prisutne je upoznala s izazovima s kojima se susreću osobe koje koriste psa pomagača te je predstavila novine koje donosi novi Zakon o korištenju psa pomagača i izrazila nadu da će isti biti usvojen i stupiti na snagu u predviđenom roku. Marica Mirić (SOIH i SDDH) okupljene je upoznala **sa zakonodavnim aktivnostima koje se provode vezano za donošenje propisa kojima će se osigurati pristupačnost mrežnih stranica i mobilnih aplikacija.**

Sudionici okruglog stola, predstavnici udruga osoba s invaliditetom i predstavnici jedinica lokalne samouprave također su sudjelovali u raspravi o navedenim temama i iznijeli svoja iskustva, izazove i probleme s kojima se susreću u svakodnevnom životu i djelovanju, a povezani su s pristupačnošću prijevoza. Također su predstavljeni i primjeri dobre prakse u rješavanju istih. Savjetnik pravobraniteljice upoznao je prisutne s aktivnostima i inicijativama koje su pokrenute od otvaranja Područnog ureda Osijek te je pozvao sve predstavnike udruga osoba s invaliditetom koje djeluju na području Slavonije, Baranje i Srijema da se obrate uredu i ukažu na probleme i poteškoće s kojima se susreću te da iznesu svoje prijedloge i ideje za otklanjanje istih.

Preporuke:

- *Preporučujemo tijelima nadležnim za uređenje, ostvarivanje i kontrolu korištenja prava na znak pristupačnosti (Ministarstvu zdravstva, Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture i Ministarstvu unutarnjih poslova) da pronađu odgovarajući model s obzirom na nadležnosti i s obzirom na trenutno stanje na terenu kojim će se osigurati ostvarivanje prava na znak pristupačnosti na način zbog kojega takvo pravo i postoji.*

- *Preporučujemo izmjenu važećeg Pravilnika o znaku pristupačnosti ili donošenje novog Pravilnika kojim će se uvjeti za ostvarivanje ovog prava uskladiti s važećom Uredbom o metodologijama vještačenja, poboljšati kvaliteta znaka pristupačnosti i shodno tome osigurati i olakšati kontrola korištenja.*

- *Preporučujemo Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture da regulira i osigura **uklanjanje nevažećih naljepnica** kojima su se nekada označavala vozila osoba s invaliditetom oslobođena plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta.*

Pravo na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta (kod registracije) i pravo na oslobađanje plaćanja cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom (SMART kartica)

Odredbama čl. 88. Zakona o cestama („Narodne novine“, br. 84/11, 22/13, 54/13, 148/13 i 92/14) propisano je da osobe s **80% ili više postotaka tjelesnog oštećenja**, odnosno osobe kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima **za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 60% ili više postotaka**, ne plaćaju godišnju naknadu za uporabu javnih cesta (u daljnjem tekstu: godišnja naknada) za jedan osobni automobil koji imaju u svom vlasništvu, odnosno koji koriste na temelju ugovora o *leasingu* (radi se o pravu koje se plaća prilikom tehničkog pregleda za registraciju i/ili produljenje registracije automobila, a ovisi o snazi motora). Osobe kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima **za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 80% ili više postotaka te HRVI sa 100% tjelesnog oštećenja** te osobe kojima je utvrđeno tjelesno oštećenje **osjetila vida od 100%**, ne plaćaju cestarinu za uporabu autocesta i objekata s naplatom (npr. most, tunel, vijadukt i sl.; u daljnjem tekstu: cestarina) za jedan osobni automobil koji imaju u svom vlasništvu, odnosno koji koriste na temelju ugovora o *leasingu*.

Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture kao nadležno tijelo dostavilo je sljedeće podatke i zatraženo očitovanje:

„U Registru osoba s invaliditetom, koji vodi Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture, trenutno je evidentiran 36.361 korisnik prava na oslobađanje od plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i/ili cestarine. U siječnju 2018. godine bio je evidentiran 36.202 korisnik navedenih prava, što je povećanje korisnika za 159.

Tijekom 2018. godine predano je 5.137 zahtjeva za ostvarivanjem prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i/ili cestarine, a od toga je izdano 4.978 pozitivnih rješenja, te 159 rješenja o odbijanju/odbacivanju zahtjeva.

Planirana sredstva za 2019. godinu u ovu svrhu iznose 28.000.000,00 kn (sredstva u istom iznosu bila su osigurana i u 2018. godini, od čega je oko 7 milijuna kuna ili 25% bilo utrošeno na financiranje troškova cestarine, dok je ostatak od 21 milijun kuna ili 75% utrošeno na financiranje troškova godišnje naknade).

Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture ima otvoren info telefon, te svakim radnim danom od 13,00 do 14,00 sati zaprima telefonske pozive i dalje odgovore na upite stranaka (mjesečno se zaprima oko 600 telefonskih poziva). Također, Ministarstvo u zakonskom roku odgovara na sve pritužbe pristigle putem pošte ili elektronski (u prosjeku se zaprima jedna pritužba mjesečno). Ministarstvo pritužbe temeljito preispituje te ih nastoji riješiti pozitivno po stranku ukoliko su osnovane.

Prema dostupnim informacijama, tijekom 2017. i 2018. godine nije naplaćena ni jedna prekršajna kazna. Stanice za tehnički pregled oslobađaju osobe s invaliditetom plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta temeljem pozitivnog rješenja Ministarstva mora, prometa i infrastrukture, a oslobađanje od plaćanja cestarine može se ostvariti jedino uz predočenje SMART kartice i osobne iskaznice od strane osobe s invaliditetom koja mora biti prisutna u vozilu. Mogućnosti za zloupotrebu su time smanjene na najmanju moguću mjeru.“

*Naknadno, slijedom zahtjeva pravobraniteljice zaprimili smo od Ministarstva mora, prometa i infrastrukture podatak kako je u ovom trenutku ukupno **22.060 osoba oslobođeno plaćanja godišnje naknade, a 7.211 osoba oslobođeno plaćanja cestarine.***

Mišljenje pravobraniteljice i preporuke: *Budući da tijekom 2018. godine nije bilo promjena u zakonskom i podzakonskom okviru kojim se uređuje ostvarivanje prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade i oslobađanje plaćanja cestarine, nije bilo niti nikakvih pomaka slijedom preporuka pravobraniteljice za osobe s invaliditetom danih u Izvješću o radu za 2017. godinu. I u 2018. godini Ured pravobraniteljice zaprimio je više predstavlki i pitanja s prijedlozima za izmjenom propisa kojim se regulira ostvarivanje prava na oslobađanje od plaćanja cestarine za uporabu autocesta, odnosno konkretno Zakona o cestama i Pravilnika o postupku i načinu ostvarenja prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarina (Narodne novine, br. 136/11).*

*Kao najveći problem prepoznat je **sadašnji način ostvarivanja ovog prava za djecu s teškoćama u razvoju**, budući da sukladno važećem pravnom okviru obitelj djeteta s teškoćama ovo pravo može ostvariti samo na takav način da automobil bude i nominalno u vlasništvu djeteta. Situacija vezana za vlasništvo dodatno se i nepotrebno komplicira kada obitelj, zakonski skrbnik ili zakonski zastupnik odluči prodati/promijeniti automobil, budući da se za takvu vrstu otuđenja mora prethodno ishoditi odobrenje nadležnog centra za socijalnu skrb, a u slučajevima roditelja koji su se obraćali pravobraniteljici i odobrenje nadležnog suda. Smatramo da se kontrola ostvarivanja prava na oslobađanje plaćanja cestarine može provoditi i na drugi način, a ne kako je sada određeno **na način da to pravo prati automobil, a ne nositelja prava.** Takvo određenje je nepravedno i diskriminirajuće i u odnosu na one osobe s invaliditetom koje bi ostvarivale navedeno pravo, ali ne posjeduju vlastiti automobil. Primjenjujući analogiju, pravo oslobađanja od plaćanja cestarine trebalo bi biti uređeno na način kako je uređeno ostvarivanje prava na znak pristupačnosti, gdje pravo uvijek prati osobu, a ne automobil. Pri tome kontrole korištenja SMART kartice trebaju biti sustavno osmišljene i kontinuirano provedene (korištenjem dostupnih tehnologija i različitih metoda, kao npr. metode *tajni kupac*) prema nositeljima prava i prema upraviteljima, odnosno koncesionarima autocesta. Mišljenja smo kako tehnološka rješenja koja su danas dostupna i koja su sve dostupnija treba **u puno većoj mjeri koristiti za sprječavanje svih oblika zloupotreba korištenja SMART kartica**, gdje je vidljivo kako postoji značajan prostor za djelovanje i kroz mjere prevencije i mjere kažnjavanja, na što upućuje i podatak iz Ministarstva mora, prometa i infrastrukture **kako tijekom 2017. i 2018. godine nije naplaćena niti jedna prekršajna kazna.***

Također, potrebno je ponovno ukazati kako važeći zakonski i podzakonski okvir treba na odgovarajući način uskladiti s važećom Uredbom o metodologijama vještačenja („Narodne novine“, br. 67/17) koja

je na snazi od 2017. godine, a da takvo usklađivanje treba biti provedeno na temelju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom uvođenjem funkcionalnog kriterija oštećenja.

Preporuke:

- Slijedom navedenog preporučujemo **izmjenu postojećeg zakonskog i podzakonskog okvira ostvarivanja prava na oslobođanje od plaćanja godišnje naknade i cestarine na način da se on uskladi s Uredbom o metodologijama vještačenja**, te kao osnovni uvjeti propišu i odrede funkcionalni kriteriji.
- **Predlažemo način ostvarivanja oslobođanja od plaćanja cestarine urediti tako da pravo prati nositelja prava, a ne automobil**, kako bi se olakšalo ostvarivanje navedenog prava za obitelji djece s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom koji ne posjeduju vlastiti automobil.
- Normativno Pravilnik o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobođanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine treba dopuniti na način da se kao dokaz o ispunjavanju uvjeta za ostvarivanje ovih prava **prihvaća i nalaz i mišljenje Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom**, budući da se trenutno u pojedinim slučajevima postupak priznavanja prava na oslobođanje plaćanja godišnje naknade i/ili cestarine nepotrebno odužuje i komplicira nemogućnošću prihvaćanja nalaza i mišljenja kao relevantnog dokaza.
- **Preporučujemo sustavno razraditi, osmisлити i provoditi mjere kontrole korištenja SMART kartica na takav način da se kontrolira korištenje od strane nositelja prava te da se kontrolira način provjeravanja identiteta korisnika prilikom ostvarivanja oslobođanja plaćanja za uporabu dionice autoceste ili drugog naplatnog objekta.**

21.2.2. POMORSKI PRIJEVOZ

Najveći prijevoznik za linijski pomorski prijevoz putnika u Hrvatskoj je Jadrolinija – društvo za linijski pomorski prijevoz putnika i tereta, Rijeka (u daljnjem tekstu: Jadrolinija) i nalazi se u 100-postotnom vlasništvu RH. Osnovna je zadaća ovog društva cjelogodišnje povezivanje otoka s kopnom na hrvatskoj strani Jadrana. Općenito je djelatnost linijskog pomorskog prijevoza putnika i vozila tijekom godine izrazito sezonskog karaktera i pod velikim je utjecajem turizma. Brodovi Jadrolinije tijekom ljetne sezone obavljaju više od 600 polazaka dnevno, a najfrekventnije linije održavaju se kontinuirano 24 sata. Promet putnika i vozila u 2018. godini na svim državnim linijama u javnom obalnom pomorskom prijevozu na Jadranu ukupno je u porastu u odnosu na 2017. godinu za 1,8% putnika i 4,9% vozila. Flota Jadrolinije je u 2018. godini u pomorskom prometu RH prevezla ukupno **11.827.446 putnika** (86% svih prevezenih putnika) i **3.089.398 vozila** (89,4% svih prevezenih vozila).

Slijedom dostavljenih podataka o brodovima, **flota Jadrolinije trenutno broji ukupno 49 brodova**, od čega četiri klasična putnička broda, 10 brzih putničkih brodova i 35 ro-ro putničkih brodova (trajekata). Prema očitovanju Jadrolinije od navedenog ukupnog broja brodova jedan klasični brod (Dora) i dva brza putnička broda (Vida i Jelena) imaju pristup za osobe s ograničenjem u kretanju, a 13 od ukupno 35 ro-ro putničkih brodova (Brač, Zadar, Jadran, Juraj Dalmatinac, Hrvat, Petar Hektorović, Biokovo, Kornati, Krk, Korčula, Mljet, Tin Ujević i Marjan) imaju mogućnost ukrcaja putnika pomagalima (eskalatorima ili dizalima), pristup za osobe ograničene u kretanju i posebne sanitarne prostore. Njih 17 nema ništa od navedenih elemenata pristupačnosti.

Više se nalazi u prilogu 3.

U svom očitovanju Jadrolinija je na zahtjev pravobraniteljice za osobe s invaliditetom dostavila sljedeće podatke:

„Vezano za gore navedeni predmet kao i Vaša pitanja upućena na temu pristupačnosti plovila osobama s invaliditetom, u nastavku dopisa dostavljamo Vam tražene informacije i konkretne podatke o korištenim povlasticama u 2018. godini.

U promatranom razdoblju na razini društva u cjelini, po različitim osnovama odobreno je povlastica i popusta za osobe s invaliditetom u visini od 534.960,39 hrk.

U nastavku dajemo konkretne odgovore na Vaše upite:

1) Što se tiče daljnjih mjera koje namjeravamo usvojiti kako bi osigurali veću dostupnost usluga osobama s invaliditetom, navodimo da će svi novi brodovi koji budu ulazili u flotu Jadrolinije imati prilagođeni ulaz/izlaz za osobe s invaliditetom i osobe smanjene pokretljivosti. 2) Temeljem Zakona o povlasticama u unutarnjem putničkom prijevozu, tijekom 2018. godine odobrena je povlastica za

putovanje 3.349 osoba s invaliditetom te vrijednost odobrenih popusta iznosi 95.840,25 hrk. Temeljem Odluke o utvrđivanju najvećeg iznosa cijena usluga javnog prijevoza s obvezom javne usluge za određene kategorije cjenika vozila osoba s invaliditetom koju je donijelo Upravno vijeće Agencije za obalni linijski pomorski promet, od 10. listopada do 31. prosinca 2018. godine, odobravana je besplatna karta za osobna vozila osoba s invaliditetom. Pravo na besplatnu kartu za vozilo ostvarile su osobe kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 80% ili više, HRVI sa 100% tjelesnog oštećenja te osobe kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje vida od 100%. Temeljem navedene povlastice izdano je ukupno 207 karata u vrijednosti od 28.475,34 hrk. Temeljem komercijalnih uvjeta Jadrolinije koji predviđaju odobravanje popusta u iznosu od 90% za udruge i pojedinačne slučajeve teško oboljelih osoba i djece s posebnim potrebama, odobren je popust za kupovinu 5.048 karata (putnici i vozila) u ukupnoj vrijednosti 323.709,00 hrk. Po istoj osnovi u promatranom razdoblju odobren je popust na cijenu karte za putnika (964 osobe) i cijenu karte za vozila (778 vozila) za HRVI u ukupnoj vrijednosti 86.935,80 hrk.

3) Ukupna financijska sredstva koja su potraživana po korištenju povlastica iznose 15.061,81 hrk i potraživana su od Agencije za obalni linijski pomorski promet temeljem gore navedene Odluke o utvrđivanju najvišeg iznosa cijena usluga javnog prijevoza s obvezom javne usluge za određene kategorije cjenika vozila osoba s invaliditetom.

4) Stanje pristupačnosti svih plovila s kojima pružamo uslugu prijevoza prilažemo u tabelarnom prikazu u privitku dopisa.

Nastavno na sve gore navedeno, napominjemo kako su djelatnici Jadrolinije na potpunom raspolaganju za pomoć svim osobama s invaliditetom, a sve upute javno su objavljene sukladno zakonskoj regulativi.“

Slijedom inicijative udruga osoba s invaliditetom o nepristupačnosti trajekata Jadrolinije i na temelju preporuke pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture preporučilo je nadležnoj Agenciji za obalni linijski pomorski promet omogućavanje besplatnog prijevoza za osobna vozila registrirana na osobe s invaliditetom, roditelje, zakonskog skrbnika ili zakonskog zastupnika osobe s invaliditetom, kao i vozila tih osoba kao korisnika *leasinga*. Agencija je preporuke uvažila te je Upravno vijeće Agencije na svojoj 35. sjednici održanoj 2. listopada 2018. godine donijelo odluku o besplatnom prijevozu za osobna vozila u razdoblju od 10. listopada do 31. prosinca 2018. godine.

Pozdravljamo prihvaćanje preporuka što je u 2018. godini prepoznata potreba da se pomorski prijevoz učini dostupnijim osobama s najtežim invaliditetom kojima osobni automobil služi kao nužno pomagalo, posebice iz razloga što javni prijevoz na otocima u RH nije pristupačan osobama s invaliditetom. Slijedom dostavljenih podataka brodovi Jadrolinijine flote kao najvećeg linijskog pomorskog prijevoznika u RH, koji svake godine preveze više od 85% svih putnika i vozila u pomorskom prometu, i dalje većinom nemaju mogućnost ukrcaja putnika s odgovarajućim pomagalima (primjerice eskalatorima i/ili dizalima), odnosno nemaju pristup za osobe ograničene u kretanju i nemaju posebne sanitarne prostore. Iako je u očitovanjima za 2017. i 2018. godinu napomenuto kako će novi brodovi biti pristupačni osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti („s prilagođenim ulazom/izlazom“), osim ro-ro putničkog broda Jelena (s pristupačnim ukrcajem/iskrcajem putnika i pristupačnim pristupom za osobe s ograničenjem u kretanju) nije bilo uključivanja u promet i nabavke novih brodova, a niti jedan od brodova koji su od prije u prometu nije dodatno učinjen pristupačnijim. Ponavljamo kako unatoč iskazanoj spremnosti za nošenje i prenošenje odraslih osoba koje se kreću u invalidskim kolicima od strane posade, to nije i ne može se smatrati niti razumnom prilagodbom niti rješenjem kojim se pristupačnost osigurava na dostojanstven način, a može potencijalno u slučaju padova dovesti do ozljeđivanja i putnika i članova posade.

Slijedom toga vrlo često je slučaj da je osobni automobil osobama s invaliditetom neophodan za njihovo nesmetano kretanje i uopće dostupnost korištenja usluga pomorskog prijevoza.

Mišljenje pravobraniteljice i preporuke: Slijedom namjera nadležnog Ministarstva mora, prometa i infrastrukture iskazanih u 2018. godini, preporučujemo da se zakonski, sustavno i za dugoročno

razmotri i uredi način osiguravanja prava na oslobođanje plaćanja karte za osobni automobil koji osobe s najtežim tjelesnim oštećenjima imaju u svom vlasništvu (samih osoba s invaliditetom, roditelja djece s teškoćama u razvoju, zakonskog skrbnika ili zakonskog zastupnika osobe s invaliditetom, kao i vozila tih osoba kao korisnika *leasinga*), odnosno oslobođenje od plaćanja cijene prijevoza vozila osobakod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 80% ili više postotaka, HRVI-a sa 100% tjelesnog oštećenja te osoba kojima je utvrđeno tjelesno oštećenje osjetila vida od 100%, kao što je to privremeno učinjeno odlukom Upravnog vijeća Agencije za obalni linijski pomorski promet u razdoblju od 10. listopada do 31. prosinca 2018. godine. Nadalje, polazeći od pretpostavke kako je cijena karte za prijevoz osobnog automobila u prosjeku pet puta veća od cijene prijevozne karte samo za osobu, okvirni podatci ukazuju da bi se sadašnji iznos izdvojen za subvencioniranje ove povlastice udvostručio. Takve prijedloge pravobraniteljica za osobe s invaliditetom iznosi od 2012. godine, a konkretno je u nekoliko navrata o tome obavještavala Ministarstvo financija od kojega nikada nije zaprimljeno očitovanje s mišljenjem o iznesenim prijedlozima i danim preporukama. Slijedom navedenog pravobraniteljica za osobe s invaliditetom ponovno preporučuje aktualizirati razmatranje ove teme.

Preporuke: *S obzirom na to da se Zakon o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu (Narodne novine, br. 97/00 i 101/00) od svog donošenja i stupanja na snagu 2000. godine nije mijenjao niti u 2018. godini, mišljenja smo i ponavljamo preporuku kako je nužno poboljšati pravni okvir ostvarivanja povlastica osoba s invaliditetom u unutarnjem putničkom prometu te ga prilagoditi u međuvremenu promijenjenim prilikama i okolnostima nastalim tijekom proteklih 19 godina. Konkretno, smatramo kako postoji potreba za promjenom navedenog Zakona, a ujedno i provedbenog Pravilnika o postupku za ostvarivanje prava na korištenje povlastica u unutarnjem putničkom prometu (Narodne novine, br. 14/01) koji iz njega proizlazi, kako bi se za stalno uvelo i reguliralo pravo na oslobođenje od plaćanja prijevoza osobnog automobila za one osobe s invaliditetom kojima osobni automobil služi kao pomagalo i jedino sredstvo mobilnosti, pri čemu treba imati u vidu roditelje djece s teškoćama u razvoju, zakonske skrbnike ili zakonske zastupnike osobe s invaliditetom, kao i vozila tih osoba kao korisnika leasinga. To je jedna od tema koju ponavljamo u svojim izvješćima od Izvješća o radu 2012. godine, a koja je opširno obrazložena u Izvješću o radu za 2015. godinu i na kojoj smo radili i u 2018. godini. Zbog toga predmetnu preporuku upućujemo nadležnim državnim tijelima – Ministarstvu financija i Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture.*

21.2.3. ŽELJEZNIČKI PRIJEVOZ

Tijekom proteklog razdoblja nastavili smo pratiti provedbu planiranih mjera i aktivnosti odgovornih institucija i organizacija, a s ciljem osiguranja dostupnosti i pristupačnosti željezničkog prijevoza osobama s invaliditetom neovisno o stupnju i vrsti oštećenja. Također, aktivnosti pravobraniteljice bile su usmjerene i na poticanje novih mjera i aktivnosti, a sve kako bi se ostvario navedeni cilj te ispunile obveze koje proizlaze iz čl. 9. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i iz preporuke Odbora za prava osoba s invaliditetom UN-a. U svojim preporukama ukazali smo na rokove i ciljeve predviđene Nacionalnom strategijom izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine, posebno na osiguranje boljeg i lakšeg pristupa te korištenja usluga javnog prijevoza za osobe s invaliditetom, vodeći računa o regionalnoj ravnomjernosti, te na obvezu poboljšanja načina pristupa informacijama o uslugama željezničkog prometa.

U odnosu na prethodne godine, polazne podatke prilikom izrade Strategije te preporuke pravobraniteljice iz 2017. godine, u 2018. godini zabilježeni su minimalni pozitivni pomaci, ali je i dalje prisutan nedovoljan broj kolodvora i stajališta prilagođenih osobama s invaliditetom, kolodvori i stajališta nisu u dovoljnoj mjeri opremljeni sredstvima komunikacije temeljenim na univerzalnom dizajnu namijenjenom olakšavanju komunikacije s osobama s invaliditetom, te je i dalje nedovoljan broj željezničkih prijevoznih sredstava prilagođenih osobama s invaliditetom. Također, ostvarivanje prava na korištenje povlastica u unutarnjem putničkom prijevozu i dalje je uređeno odredbama Zakona o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu („Narodne novine“, br. 97/00 i 101/00) i odredbama Pravilnika o postupku za ostvarivanje prava na korištenje povlastica u unutarnjem putničkom prometu („Narodne novine“, br. 14/01). Navedeno pravo na povlaštenu prijevoz za osobe s invaliditetom ostvaruje se na temelju objave koju izdaju nadležni županijski uredi (upravni odjel), odnosno nadležno

tijelo Grada Zagreba (Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom). Činjenica je da se opisani važeći pravni okvir nije mijenjao od svog donošenja i da postoji potreba njegove prilagodbe okolnostima koje su se tijekom ovog razmjerno dugog vremenskog razdoblja promijenile.

Većina obraćanja pravobraniteljici odnosila su se na prethodno navedene probleme i nedostatke.

Primjer iz prakse Ureda: Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratio se česti korisnik željezničkog prijevoza, osoba s invaliditetom, opisujući neugodnost koju je doživio prilikom korištenja usluge HŽ Putničkog prijevoza d.o.o. (dalje: HŽPP). Prilikom svog obraćanja Uredu dostavio je na uvid prigovor koji je podnio HŽPP-u i u kojemu je opisan njegov slučaj:

„...osoba sam s invaliditetom i krećem se uz pomoć elektromotornih kolica. Iako su me svi upozoravali da se ni u ludilu ne upuštam na prijevoz vlakom ja sam ipak želio biti kao svi pokretni ljudi i odlučio 31.12.2018. u 17:41 iz Kustošije doći u Dugo selo. Pratio sam pisane upute HŽPP-a, kao i upute njihovog djelatnika i dan ranije 30.12.2018. ispunio jako detaljan i opširan zahtjev za pomoć pri prijevozu vlakom na koji sam dobio odgovor da je zahtjev zaprimljen i poslan nadležnoj službi. Radi predostrožnosti 30.12.2018. u podne sam telefonom nazvao da provjerim vjerodostojnost potvrđenog maila rečeno mi je da se ne brinem. Došao sam 31.12.2018. u 17:41 na stanicu u Kustošiji a ispred mene je stao neprilagođeni vlak s nekoliko stepenica i bez rampe. Iako su vozač i kondukter ponudili da dignu mene i kolica, sa skupa 180 kila nije bilo pomoći da uđem u vlak za koji sam se najavio 48 sati prije i ispunio jako detaljan zahtjev. Ostajem na stanici polu smrznut na -1, zovem broj od popodne i djelatnik s kojim sam ranije razgovarao ostaje u šoku i ispričava mi se i nakon nekoliko minuta javlja da idući vlak ima rampu. Ja ostajem čekati 35 minuta na hladnoći zbog čega pišem ovaj prigovor s graničnom temperaturom i upalom mjehura. Dolazi vlak u 18.15 cca. i ja napokon ulazim i krećem za Dugo selo. Molim vas objasnite mi zašto je onaj kome je prosljeđen moj detaljan zahtjev umjesto da stavi vlak s rampom rekao kondukteru da bu imao invalida u Kustošiji pa neka mu pomogne ući na ruke? Da li ja moram platiti kartu za ovakvu aljkavost, neodgovornost i površnost onoga u garaži koji je dobio zahtjev a nije poslao prilagođeni vlak? I da li bih ja trebao pravnim putem potražiti naknadu za moje trenutno zdravstveno stanje koje je rezultat ove cijele situacije?“

HŽPP se podnositelju prigovora očitovao odgovorom kako slijedi:

„Poštovani, ovim putem najiskrenije se ispričavamo zbog neugodnosti s kojima ste se susreli jer dana 31.12. za Vaše putovanje nije bio osiguran novi vlak s rampom za pomoć pri ukrcaju osoba s invaliditetom. Obzirom da ste zahtjev uputili u nedjelju 30.12. (24 sata ranije) zbog vremenskog ograničenja i unatoč svim našim naporima na žalost nije bilo raspoloživog novog vlaka u tom terminu. No, osoblje vlaka svakako je bilo obaviješteno i voljno pomoći Vam prilikom ulaska u vlak. Još jednom, žao nam je zbog nastale neugodnosti. Kako se ovakve situacije više ne bi događale dodatno ćemo obratiti pozornost prilikom zaprimanja ovakvih zahtjeva. Zahvaljujemo na razumijevanju, a u nadi uvažavanja dobivenog odgovora upućujemo Vam srdačan pozdrav. S poštovanjem, HŽ Putnički prijevoz.“

Osim opisanog slučaja, predstavnici udruga osoba s invaliditetom u obraćanjima Uredu pravobraniteljice upozorili su i na sljedeće:

„...trenutno vrlo loše stanje i neprimjerenost stajališta željezničke mreže u Hrvatskoj, te primjer postojanja mehaničke rampe samo na kolodvoru u Zagrebu. Također, ističemo kako je navedena rampa vrlo često u kvaru. Dakle, osoba se može ukrcati u Zagrebu, ali se potom nigdje ne može samostalno iskrcati iz vlaka...“

„...nikako nije dobro da samo jedna osoba ima sve potrebne informacije, pa kada te osobe nema, ništa ne funkcionira kako bi trebalo funkcionirati...“

„...ukazujemo na probleme koje gluhoslijepe osobe imaju prilikom putovanja vlakovima, odnosno na problem komunikacijske nepristupačnosti kolodvora i željezničkih stajališta. Kao posebno problematičnu točku u Slavoniji ističemo kolodvor Vrpolje – Strizivojna (koji je izuzetno loše osvijetljen)...“

„...u novim vlakovima koji su pristupačni postoji samo jedno mjesto za putovanje osobe u invalidskim kolicima, tako da je putovanje u grupi (više od jedne osobe) istim vlakom kod nas nemoguće?!?...“

„...kako je u stvarnosti osobi koja se kreće u invalidskim kolicima danas u Hrvatskoj lakše doći do Tokija nego do Samobora...“.

Sljedom pritužbi te uzimajući u obzir preporuke pravobraniteljice iz prijašnjih razdoblja, od HŽPP-a kao tvrtke koja obavlja djelatnost javnog prijevoza putnika u unutarnjem i međunarodnom željezničkom prometu, te od HŽ infrastrukture d.o.o. (dalje: HŽINFRA) kao tvrtke koja upravlja željezničkom infrastrukturom u RH, a koje su obje tvrtke kojima je osnivač i jedini član Društva RH, zatraženi su podatci i očitovanje o sljedećem:

1. Pozitivni pomaci u 2017. i 2018. godini vezani uz novoizgrađene perone, obnavljanje postojećih perona, stajališta, kolodvora te pristupačnost vagona.
2. Planirane aktivnosti za 2019. godinu vezano za navedenu problematiku.
3. Koliko je zaposlenika HŽ putničkog prometa i HŽ infrastrukture prošlo edukaciju vezano uz specifičnosti osoba s invaliditetom?
4. Tko održava uređaje odnosno opremu (platforme) na prigradskim i gradskim željezničkim kolodvorima?

Tvrtka HŽINFRA očitovala se o svemu navedenom odgovorom u kojemu je navedeno:

„...Pozitivni pomaci u 2017. i 2018. godini vezani uz novoizgrađene perone, obnavljanje postojećih perona, stajališta, kolodvora te pristupačnost vagona su:

Izgradnja nove željezničke pruge za prigradski promet na dionici Gradec – Sveti Ivan Žabno.

Radovi završeni krajem 2018. godine te je održan interni tehnički pregled. Uporabna dozvola je planirana za lipanj 2019. godine te tijekom 2019. očekuje i puštanje pruge u promet. Izgrađene su rampe, taktilne trake, zaštitne ograde, prilagođeni toaleti. S obzirom da nema pothodnika ili nathodnika, dizala nisu ugrađena.

Tijekom 2018. godine su izgrađene uređene površine u Jasenovcu i Višnjici s rampama za osobe s invaliditetom.

Završavaju se radovi na kolodvoru Sisak gdje će biti ugrađen lift, a u postupku nabave su radovi za Sesvetsku Sopnicu, pothodnik i peron također s liftom i površinama prilagođenim za osobe sa invaliditetom...”

„Planirane aktivnosti za 2019. godinu vezano za navedenu problematiku su:

Nastavak započetih radova na modernizaciji i elektrifikaciji željezničke pruge Zaprešić – Zabok. Planirani završetak radova 3K/2021.

Nakon izgradnje svih kolodvora (Novi Dvori, Luka, Veliko Trgovišće, Zabok), te stajališta (Pojatno, Kupljenovo i Žeinci) svi peroni će biti prilagođeni osobama smanjene pokretljivosti, odnosno da biti će izgrađene rampe za pristup osobama smanjene pokretljivosti, te osigurana parkirna mjesta. U kolodvorima će biti ugrađena dizala.

U kolodvorskim zgradama Novi Dvori, Luka i Veliko Trgovišće biti će uređen sanitarni čvor za osobe sa invaliditetom, a u Zaboku isti će biti uređen u pothodniku.

Također, stajališta i kolodvori biti će prilagođeni i slabovidnim i gluhim osobama, obzirom da će se ugraditi video i audio obavještavanje putnika.

Nadalje, 2019. godine će započeti radovi na projektu nadogradnje u elektrifikacije željezničke pruge Vinkovci – Vukovar. Trajanje radova predviđeno je na 24 mjeseca. Navedeni radovi podrazumijevaju izradu projektne dokumentacije (izrađena) koja mora biti u skladu s Tehničkim specifikacijama za interoperabilnost: Pristupačnost za osobe sa smanjenom pokretljivošću u transeuropskom konvencionalnom i brzinskom željezničkom sustavu (2008-164-EC zamijenjen s 1300/2014 / EU) i nacionalnim Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti. Primjena spomenutih TSI-a se uzima u obzir posebice u pristupu stajalištima i kolodvorima te na mjestu telekomunikacijskih uređaja kako ne bi ometao kretanje invalidskih kolica. Nadalje, na rekonstruiranim stajalištima Nuštar i Bršadin – Lipovača, te kolodvoru Vukovar Borovo naselje, za pristup peronima predviđene su pristupne rampe za osobe sa smanjenom pokretljivošću širine 180 cm. Također, na svim pješačkim površinama koje vode ka peronima iz smjera javnih površina i cesta ukoliko se mora svladati nekakva visinska razlika, predviđena je izrada rampi za invalide. Na svim rampama su predviđeni rukohvati na visinama 60 i 80 cm. Na peronima je predviđena izrada taktilnih traka vođenja od taktilnih opločnjaka čija užljebljenja vode slabovidne osobe po peronu do ulaska u vlak. Također na pješačkim površinama, na prostoru između perona i pothodnika te parkirališta i perona, predviđene su taktilne trake vođenja taktilnim opločnjacima za vođenje

slabovidnih osoba koje omogućavaju pristup peronima. U pothodnicima su, osim stubišta, predviđene sklopive podizne platforme za osobe sa smanjenom pokretljivošću na ulaznim stubištima u skladu sa Pravilnikom. Što se tiče rekonstruiranih zgrada željeznice u kolodvoru i stajalištima (kao APB, ŽCP i TK kućica, postrojenja za sekcioniranje i sl.) one nisu dostupne građanstvu već samo službenim osobama osim u kolodvoru Vukovar Borovo naselje gdje je u prizemlju zgrade predviđen sanitarni čvor sa WC-om za osobe s invaliditetom.

I dalje su u tijeku radovi na dionici pruge Dugo Selo – Križevci.

Osim navedenog u 2019. godini bi trebali započeti i radovi na Projektu obnove postojećeg i izgradnje drugog kolosijeka na dionici Križevci – Koprivnica – državna granica, postupak javne nabave za odabir izvođača je u tijeku. Također u završnoj je fazi izrada projektne dokumentacije za rekonstrukciju i izgradnju drugog kolosijeka na dionici pruge Hrvatski Leskovac – Karlovac, K2/2019.

U fazi izrade tehničke dokumentacije nalaze se dionice: Dugo Selo – Novska i Škrljevo – Rijeka – Jurdani. U pripremi su i projekti (postupak javne nabave za izradu tehničke dokumentacije u tijeku) Oštarije Škrljevo – Okučani Vinkovci. Navedeni projekti se sufinanciraju iz EU fondova što znači da se poštuju EU Uredbe i pravilnici (prilikom gradnje novih i rekonstrukcije postojećih međunarodnih pruga, osiguravaju se elementi pristupačnosti osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti u skladu s Uredbom Komisije EU br. 1300/2014 o tehničkoj specifikaciji za interoperabilnost u vezi s pristupačnošću željezničkog sustava Unije osobama s invaliditetom i osobama s ograničenom pokretljivošću. U tom smislu, svi projekti koji su trenutno u tijeku, kao i budući, sadržavaju odgovarajuće projektirane elemente pristupačnosti (kose rampe, dizala, perone visine 0,55 ili 0,76 cm i dr.). Također, tijekom 2018. godine je prijavljen na sufinanciranje iz OPKK 2014. – 2020., Projekt Studija analize i mogućnosti osiguranja pristupačnosti službenih mjesta pod upravljanjem HŽ INFRASTRUKTURE d.o.o. koji zadano analizira u dvije faze: faza 1. Prijedlog mjera osiguranja pristupačnosti i opremljenosti prilagodbom te u drugoj fazi prijedlog mjera osiguranja pristupačnosti u skladu sa TSI-em.”

Nadalje, u svom odgovoru HŽ infrastruktura ističe:

„...svi izvršni radnici po kolodvorima su educirani i upoznati sa Uputom za podršku/prijevoz osoba sa invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti.”

„...Sektor za održavanje planira sredstva za redovno održavanje i servis dizala...”

Slijedom svega navedenog, pravobraniteljica je organizirala sastanak na kojemu su sudjelovali predstavnici Ureda pravobraniteljice, predstavnici HŽINFRA-e, HŽPP-a, članovi Stručnog savjeta POSI-a i predstavnici osoba s invaliditetom. Na sastanku su predstavnici državnih tvrtki odgovornih za obavljanje djelatnosti javnog prijevoza putnika i odgovornih za upravljanje željezničkom infrastrukturom detaljno upoznati sa svim ranije opisanim problemima. Osim iznošenja problema i primjedbi, predstavnici osoba s invaliditetom iznijeli su konkretne prijedloge za otklanjanje navedenih prepreka i ukazali na primjere iz inozemstva kojima je osobama s invaliditetom omogućen pristupačan željeznički prijevoz. Tako je kao pozitivan primjer istaknut željeznički kolodvor u Republici Sloveniji, u Ljubljani, gdje postoji kvalitetna platforma adekvatna za podizanje/spuštanje elektromotornih kolica, a tamošnje osoblje je vrlo dobro educirano o njezinom korištenju i upotrebi. Kao dobro rješenje pokazali su se novi niskopodni vlakovi koji imaju vlastite hidraulične platforme (pa su neovisni od infrastrukture stajališta), ali svaki takav vlak ima samo jedno predviđeno mjesto za osobu u invalidskim kolicima, zbog čega je primjerice nemoguće putovanje u grupi. Za osiguravanje pristupačnosti predložena je izrada projekata kojim bi se omogućilo financiranje ili sufinanciranje iz sredstava Europske unije.

Predstavnici HŽINFRA-e izvijestili su kako su aplicirali projekt koji bi se trebao financirati iz sredstava Europske unije, a kojim bi se između ostalog rješavala pristupačnost postojeće željezničke infrastrukture. Prema njihovim saznanjima, tijekom izrade projekta nisu bile konzultirane osobe s invaliditetom niti predstavnici organizacija osoba s invaliditetom. Također, iznijeli su podatak da je trenutno u prigradskom prometu grada Zagreba uključeno 11 niskopodnih vlakova s podiznim platformama te također njih 11 u regionalnom prometu. Naručena su i četiri dizelska niskopodna vlaka koji bi trebali prometovati na relacijama prema istočnim dijelovima Hrvatske.

Informacije prikupljene na održanom sastanku, zaključci istog, kao i preporuka pravobraniteljice koja je na temelju svega navedenog upućena HŽINFRA-i i HŽPP-u, koristit će se kao smjernice nadležnim

organizacijama i institucijama u daljnjim aktivnostima koje će se provoditi s ciljem osiguranja dostupnosti i pristupačnosti željezničkog prijevoza osobama s invaliditetom. Također, prilikom sastanka članovi Stručnog savjeta POSI-a ukazali su kako se pojam pristupačnosti ne odnosi samo na fizičku pristupačnost, nego i informacijsku i komunikacijsku. Kao primjer naveden je željeznički kolodvor Strizivojna – Vrpolje koji je loše osvijetljen te kao takav predstavlja prostor u kojem se svi putnici, a posebice putnici s oštećenjima vida, izuzetno teško snalaze. Važnost dobivanja pravovremenih informacija putem audio najava i vizualnih monitora bitno olakšava putovanje svim putnicima, a zapravo omogućava putovanje putnicima s oštećenjima sluha i/ili vida.

Mišljenje pravobraniteljice: Iz opisanih obraćanja pravobraniteljici i provjere stvarnog stanja na terenu može se zaključiti kako su stajališta željezničke mreže i dalje neprimjerena, odnosno i dalje ne postoji dovoljan broj rampi ili podiznih platformi na svim željezničkim kolodvorima kojima bi osobe s invaliditetom nesmetano ulazile u sve ostale vlakove osim niskopodnih vlakova. Također, kao problem se ističu česti kvarovi one opreme koja postoji i mogla bi se koristiti, te nedovoljna usklađenost službi HŽ-a pri pružanju usluga putnicima. Sve navedeno dovodi do zaključka da su infrastruktura i sredstva željezničkog prijevoza i dalje nepristupačni i u znatnoj mjeri otežavaju putovanja osoba s invaliditetom i stvaraju nesigurnost, zbog čega osobe s invaliditetom, bilo da se kreću uz pomoć invalidskih kolica ili koriste druga ortopedska pomagala, izbjegavaju korištenje željezničkog prijevoza i pribjegavaju vrlo često skupljim načinima prijevoza, što ih suštinski stavlja u nepovoljniji položaj u odnosu na osobe bez invaliditeta.

Ohrabruju saznanja da se nastavlja s planiranim ulaganjima i prijavljivanjima projekata koji se financiraju iz sredstava Europske unije, a s ciljem poboljšanja pristupačnosti postojeće željezničke infrastrukture, nabavke novih vlakova i osposobljavanja vagona prilagođenih za prijevoz osoba s invaliditetom.

Preporuke:

1. Potrebno je osigurati podizno/spuštajuće platforme, teleskopske kosine i/ili druga dostupna tehnološka rješenja kako bi se odmah, barem privremeno, osigurala pristupačnost postojeće željezničke infrastrukture i vlakova u prometu za najfrekventnije kolodvore i stajališta.
2. Potrebno je urediti i prilagoditi najfrekventnije kolodvore i stajališta osobama s invaliditetom neovisno o oštećenju (npr. kao što su veći gradovi – Zagreb, Varaždin, Đakovo, Split, Rijeka, Osijek, Bizovac, Slavonski Brod, Vinkovci, Koprivnica, Karlovac, Zadar, Šibenik i dr.).
3. Potrebno je planirati i realizirati organizaciju edukacije pratećeg i drugog osoblja vlaka na njegovom putovanju o komunikaciji i specifičnostima osoba s invaliditetom i/ili izraditi brošuru s praktičnim uputama.
4. U postupke izrade projekata postojeće željezničke infrastrukture nužno je od samog početka planiranja uključiti i osobe s invaliditetom, odnosno njihove predstavnike.
5. Potrebno je poboljšati organizaciju zaprimanja najave putovanja osoba s invaliditetom i koordinaciju između nadležnih službi HŽ Putničkog prijevoza d.o.o. i HŽ Infrastrukture d.o.o. Potrebno je obrazac za najavu putovanja učiniti pristupačnim (npr. postojeći obrazac ispisan je premalom veličinom slova i nije dovoljno razumljiv svim korisnicima).

21.3. STANOVANJE

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u dijelu Primjereni životni standard i socijalna zaštita čl. 28. st. 1. propisuje: „*Države stranke priznaju pravo osobama s invaliditetom na odgovarajući životni standard za njih i njihove obitelji, uključujući odgovarajuću prehranu, odijevanje, **stanovanje**, kao i na stalno unaprjeđenje životnih uvjeta te će poduzeti odgovarajuće korake kako bi zaštitile i promicale ostvarenje ovog prava bez diskriminacije na osnovi invaliditeta.*“

Kao i u proteklom razdoblju, stanovanje je bilo jedno od značajnih područja u kojem su nam se obraćali osvijesteni građani, obitelji čiji su članovi osobe s invaliditetom, ali i same osobe s invaliditetom ukazujući na probleme stambenog zbrinjavanja iz različitih aspekata – nedostatka financijskih

sredstava za poboljšanje uvjeta stanovanja, pristupa stambenom prostoru kao i osiguravanja dizala u višeetažnim stambenim građevinama.

Kako su tijekom 2017. godine uvažene preporuke pravobraniteljice za pojednostavljivanje procedura kojima se omogućava ugradnja dizala u stambene zgrade, postupak je danas znatno jednostavniji, a administrativnih zapreka nema. Međutim, tijekom 2018. godine više osoba se pritužilo zbog nerazumijevanja dijela susjeda i/ili predstavnika suvlasnika za uvažavanje potrebe za ugradnjom dizala. Radilo se o slučajevima gdje je bilo dovoljno osiguranih sredstava pričuve i slučajevima gdje nije bilo dovoljno osiguranih sredstava pričuve te je za pokrivanje troškova radova financiranje trebalo osigurati iz nekih drugih izvora. Tijekom postupanja općenito je primijećen nedostatak svijesti o potrebi osoba s invaliditetom za dizalom kao sredstvom kojim se značajno utječe na kvalitetu života. Također, u pravilu većinom postoji i nezainteresiranost suvlasnika koji žive u prizemlju, visokom prizemlju ili nižim etažama, koji često smatraju kako nije potrebno „baš toliko“ financijskih sredstava izdvajati za ugradnju dizala. Pravobraniteljici su se obraćale osobe s invaliditetom, članovi njihovih obitelji, susjedi, ali i osviješteni predstavnici suvlasnika, koji su neuspješno pokušavali svoje susjede (ostale suvlasnike) uvjeriti u potrebu da se zajedničkim naporima omogućavanjem ugradnje dizala pomogne susjedima koji imaju teškoće s kretanjem.

Primjer iz prakse Ureda: *Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se stranka koja je izabrani predstavnik suvlasnika stambene zgrade u Zagrebu, osobno nije osoba s invaliditetom, ali je vrlo svjestan potreba svojih susjeda. Naime, u navedenoj stambenoj zgradi na višim etažama živi više osoba s invaliditetom i osoba starije životne dobi. Nakon bezuspješnih pokušaja za samostalnim rješavanjem problema obratio se pravobraniteljici zbog savjetovanja i pomoći u pronalaženju rješenja kojim bi bila ipak omogućena ugradnja dizala. Postojeća sredstva pričuve nisu dovoljna za financiranje troškova radova i ugradnje pa se zgrada trebala kreditno zadužiti. Problem je nastao kada je dio suvlasnika odbio dati svoj pristanak, cijeneći da će time nepotrebno značajno porasti iznos pričuve.*

Pravobraniteljica je suvlasnicima uputila preporuku sa sugestijom da ponovno razmotre potrebe svojih susjeda, jer je moguće da u budućnosti to budu i njihove potrebe. Istaknuto je kako bi se samo na taj način ostvarilo pravo na osiguravanje nesmetanog pristupa i kretanja do vlastitog prostora za stanovanje, a kako bi svi ravnopravno uživali sva ljudska prava i temeljne slobode kao i svi drugi građani bez invaliditeta. Zaključno, istaknuto je kako bi ugrađeno dizalo bilo način poboljšavanja kvalitete života koji bi bio na dobrobit svih stanara stambene zgrade, te bi u konačnici zbog takvog ulaganja porasla i cijena stanova predmetne nekretnine. Suvlasnici navedene zgrade do danas nisu postigli dogovor kojim bi se omogućila ugradnja dizala.

Sudjelovanje na događanjima

Dana 25. svibnja 2018. godine u organizaciji predstavnika suvlasnika, stanovnika stambene zgrade u Zagrebu i predstavnika Bloka umirovljenici zajedno svečano je pušteno u pogon vanjsko dizalo višeetažne stambene zgrade. Naime, prema ocjeni stanara u konkretnom slučaju Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom značajno je doprinio u savladavanju tada postojećih administrativnih prepreka. Radi se o višeetažnoj stambenoj zgradi u kojoj žive četiri osobe s invaliditetom, koje prije ugradnje dizala nisu mogle ostvarivati pravo na nesmetano kretanje, a neke od njih zbog toga mjesecima nisu izlazile iz svojih stanova. U predmetnoj stambenoj zgradi u sredstvima pričuve nije bilo dovoljno financijskih sredstava za financiranje troškove ugradnje dizala te su sredstva osigurana kreditnim zaduživanjem. Zbog toga je značajno porastao iznos pričuve od čijeg su uvećanog iznosa oslobođeni plaćanja oni stanari koji žive u visokom prizemlju, koji nisu željeli dati svoju suglasnost. Zbog navedenoga dizalo je programirano da vrata ne otvara na navedenoj etaži.

Povodom Svjetskog dana starijih osoba (1. listopada) u prostorijama Kuće Europe, u organizaciji Koordinacijskog odbora društava i udruga umirovljenika Hrvatske pošte i Hrvatskih telekomunikacija i zastupnice u Europskom parlamentu Biljane Borzan, održan je Okrugli stol i konferencija za medije pod nazivom **Dostupnost do stana**. Tijekom okruglog stola moglo se čuti kako je u RH u siječnju 2017. godine postojalo ukupno 16.804 višeetažnih stambenih građevina bez dizala od kojih se njih 6.672 nalazi na području Grada Zagreba. Određeni dio takvih zgrada pripada skupini do pet ili šest etaža

kojima prilikom izgradnje nije ugrađeno dizalo. Iznesen je i podatak prema kojemu **oko 700 tisuća osoba u RH živi u tzv. kolektivnom obliku stanovanja**. Koordinacijski odbor društava i udruga umirovljenika Hrvatske pošte i Hrvatskih telekomunikacija izradili su Program dostupnost do stana (ugradnja osobnih dizala i platformi u višetažne stambene građevine uz sufinanciranje iz fondova Europske unije). Naime, potrebno je osigurati način sufinanciranja ugradnje dizala budući da **prosječni troškovi ugradnje dizala za građevine (koje se primjerice sastoje od prizemlja i četiri etaže) iznose oko 350.000 kuna**. Pomoćnik ministrice regionalnog razvoja i fondova Europske unije istaknuo je kako bi natječaji za sufinanciranje ugradnje dizala u određeni broj zgrada u Hrvatskoj mogli biti raspisani u drugoj polovini 2019. godine. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na okruglom stolu sudjelovao je zamjenik pravobraniteljice koji je tijekom izlaganja i rasprave istaknuo kako je upravo područje stanovanja i općenito pristup stanovanju, uz područja pristupačnosti i mobilnosti, **među pet područja zbog kojih se osobe s invaliditetom i članovi njihovih obitelji najčešće obraćaju Uredu sa svojim predstavkama, pritužbama i pitanjima**. Program koji bi osigurao financiranje i/ili sufinanciranje ugradnje dizala zasigurno bi povećao kvalitetu života osoba s invaliditetom i mnogima od njih omogućio izlazak iz prostora kojem žive. Takvo poboljšanje kvalitete stanovanja utjecalo bi i na sve ostale građane, a posebice građane starije životne dobi. Zamjenik je podsjetio **kako je u travnju 2017. godine donesena Nacionalna strategija za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2017. – 2020.**, kojom je u području Stanovanje, pristupačnost i mobilnost, između ostalog, navedena mjera s ciljem Poticati osiguravanje pristupačnosti stambenih objekata osobama s invaliditetom (Mjera 6.).

Primjer iz prakse Ureda: S predstavkom se obratila osoba s invaliditetom osobno, ali i u ime svojih susjeda (drugih suvlasnika), također osoba s invaliditetom. Naime, na lokaciji ispred novoizgrađene stambene zgrade u okviru Programa poticajne stanogradnje na području grada Splita nisu na pravilan način označena parkirališna mjesta rezervirana za parkiranje vozila osoba s invaliditetom. Budući da u okviru vertikalne prometne regulacije nisu postavljeni prometni znakovi koji reguliraju ovu vrstu prometa u mirovanju, česti su slučajevi nepropisnih parkiranja, čime se onemogućuje pristup stanovanju osobama s invaliditetom. Zbog nedostatka prometnih znakova, nadležne gradske službe prometnog redarstva Grada Splita ne mogu postupati, odnosno ne mogu kažnjavati prekršaje takvih nesavjesnih vozača.

Nakon zaprimanja predstavke i uvida u dostavljenu dokumentaciju, pravobraniteljica je uputila pisanu preporuku i zatražila očitovanje od Agencije za pravni promet i posredovanje nekretninama (APN), budući da se radi o stambenoj zgradi izgrađenoj u okviru Programa poticajne stanogradnje. Preporuka je sadržavala obrazloženje kako stanovanje uz pristupačnost i mobilnost predstavlja osnovni preduvjet za provođenje svih aktivnosti svakodnevnog življenja osoba s invaliditetom i njihovog uključivanja u zajednicu. Napomenuto je kako su institucije u zakonodavnom okviru prepoznale svoju obvezu i odgovornost da osiguraju adekvatne uvjete u životnom okruženju bez diskriminacije i u skladu s načelima univerzalnog dizajna i razumne prilagodbe, a u cilju ravnopravnog sudjelovanja i osiguravanja prava na slobodno kretanje. Također, istaknuto je kako Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u čl. 2. st. 1. toč. 3. i 4. govori o diskriminaciji na osnovi invaliditeta i razumnoj prilagodbi. Nadalje, Zakon o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12) u čl. 8. propisuje kako se ovaj Zakon primjenjuje na postupanje svih državnih tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravne osobe s javnim ovlastima te na postupanje svih pravnih i fizičkih osoba, između ostalog osobito i u području stanovanja (toč. 6.). APN je agencija osnovana Uredbom Vlade RH („Narodne novine“, br. 45/97, 63/97, 65/99, 132/02, 08/04, 27/08, 105/09 i 79/12), a koja je ovlaštena u svoje ime i za račun RH sredstvima koja se osiguravaju iz Državnog proračuna RH i drugih izvora kupovati ili mijenjati nekretnine na području RH, osim onih nekretnina čiji je pravni promet određen posebnim propisima. Zakonom o društveno poticanoj stanogradnji („Narodne novine“, br. 109/01, 82/04, 76/07, 38/09, 86/12, 07/13 i 26/15) uređuje se sustavno organizirana stanogradnja poticana javnim sredstvima radi zadovoljavanja stambenih potreba i poboljšanja kvalitete stanovanja što šireg kruga građana, kao i unaprjeđenja graditeljstva. Društveno poticana stanogradnja provodi se izgradnjom stanova, odnosno stambenih zgrada, organiziranom na način kojim se ostvaruje svrhovito korištenje javnih i drugih sredstava za pokriće troškova, osigurava povrat tih sredstava, omogućuje

prodaja stanova uz obročnu otplatu pod pristupačnijim uvjetima od tržišnih u pogledu kamata i rokova otplate te omogućuje davanje u najam izgrađenih stanova uz mogućnost otkupa istih. Javnim sredstvima prema odredbama navedenog Zakona može se poticati gradnja i rekonstrukcija (dogradnja i nadogradnja) zgrada i obiteljskih kuća kojima se osigurava fizičkim osobama novi stambeni prostor u propisanom standardu, veličini i cijeni koštanja stana prema odredbama ovog Zakona. Nositelji investitorskih poslova u vezi s izgradnjom i prodajom stanova su APN i neprofitne pravne osobe. U svom odgovoru pravobraniteljici i podnositelju predstavke APN je izvijestio kako uvažava predmetnu preporuku te je kasnije od izvođača radova zatraženo propisno izvođenje i označavanje pristupačnih parkirališnih mjesta, o čemu je podnositelj predstavke kasnije izvijestio da je učinjeno u skladu sa zakonskim propisima.

Mišljenje pravobraniteljice: Primjeri iz prakse i primjeri obraćanja građana pravobraniteljici za osobe s invaliditetom ukazuju kako je nedvojbeno potrebno više raditi na podizanju svijesti i empatije društva u cjelini s obzirom na osobe koje pripadaju ranjivim skupinama, u koje pripadaju i osobe s invaliditetom, jer podrazumijevanje nesmetanog pristupa vlastitom prostoru stanovanja, primjerice kretanjem uz stepenice (ili negdje penjanje po samo jednoj stepenici) svima jednog dana može predstavljati problem koji znatno otežava i onemogućava normalno i kvalitetno življenje. Podatci pokazuju kako u RH trenutno postoji oko 16.804 višestaznih stambenih građevina bez dizala, zbog čega će tematika pristupačnosti vlastitom prostoru stanovanja zbog demografske starosti stanovništva i zbog konstantnog produljivanja životnoga vijeka biti sve veći izazov za sve veći broj naših građana. Također, činjenica je kako se invaliditet ne može unaprijed planirati te da građani ne bi trebali u takvim situacijama biti prepušteni sami sebi.

Preporuke:

- *Preporučujemo Ministarstvu regionalnog razvoja i fondova Europske unije da se na temelju analize postojećeg stanja i potreba za osiguravanjem rješenja za sufinanciranje ugradnje dizala kao mjere osiguravanja pristupačnosti prostoru za stanovanje kroz reprogramiranje postojećih operativnih programa za financiranje projekata iz sredstava Europske unije pokušaju osigurati sredstva za aktivnosti kojima bi se moglo do kraja ovog financijskog razdoblja (do 2020. godine) financirati ili sufinancirati ugradnja dizala na način kako su primjerice osigurani načini sufinanciranja troškova obnove energetske neučinkovitih građevina. Posebno ukazujemo da se o tome vodi računa prilikom planiranja sljedećeg financijskog razdoblja 2021. – 2027.*

- *Ponavljamo preporuku iz Izvješća o radu za 2017. godinu da se donese Zakon o socijalnom stanovanju kao vrste stanovanja odgovarajućeg standarda koje se osigurava pojedincima ili kućanstvima koja iz socijalnih, ekonomskih i drugih razloga ne mogu samostalno na odgovarajući način riješiti pitanje svog stanovanja.*

- *Preporučujemo osnivanje zaklade/fonda financiranog iz različitih izvora iz čijih bi se sredstava mogle financirati potrebne prilagodbe nepristupačnih stambenih prostora u privatnom vlasništvu.*

21.4. PRISTUPAČAN TURIZAM

Prateći postupanja dionika u pružanju turističkih usluga u odnosu na preporuke Odbora za turizam Hrvatskog sabora iz 2015. godine te u odnosu na mišljenja i preporuke pravobraniteljice upućene 2017. godine, vidljivi su minimalni pozitivni pomaci. Uz praćenje implementacije predloženih mjera i aktivnosti, pravobraniteljica je provodila aktivnosti koje su za cilj imale upoznavanje što većeg broja odgovornih organizacija, institucija i pružatelja usluga o važnosti pristupačnosti turizma te je sukladno ovlastima postupala po pritužbama u ovom području.

S ciljem prikupljanja informacija o načinu na koji se predložene mjere i aktivnosti provode u praksi, od **Ministarstva turizma** zatraženo je sljedeće:

„1. Koliki je broj ugostiteljsko-hotelijskih objekata u RH koji su adaptirani kako bi bili pristupačni i onih koji su izgrađeni u skladu s načelom univerzalnog dizajna?

2. *Koje mjere poduzima Ministarstvo turizma da bi turističke usluge bile pristupačnije i to u pogledu podizanja razine svijesti, davanja poticaja pružateljima turističkih usluga i njihovog sankcioniranja?*
3. *Da li Ministarstvo turizma ili neko drugo tijelo prikuplja, obrađuje i objavljuje podatke o broju pristupačnih hotela, plaža i drugih turističkih usluga za osobe s invaliditetom?*
4. *Koje mjere Ministarstvo turizma poduzima da bi turističke usluge bile pristupačne osobama s osjetilnim, intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama, kao i za suzbijanje predrasuda prema turistima s invaliditetom?*
5. *Da li je i na koji način Ministarstvo turizma sudjelovalo u projektima a koji su se između ostalog ticali i pristupačnih usluga za osobe s invaliditetom?"*

U svom odgovoru (koji smo zaprimili u veljači 2019. godine) Ministarstvo turizma na navedena pitanja odgovara općenito, prvenstveno navodeći odredbe propisa (zakona i pravilnika) kojima su utvrđeni uvjeti i standardi koji se uzimaju u obzir prilikom razvrstavanja i kategorizacije ugostiteljskih objekata. Također, između ostaloga, navode i sljedeće:

„...U pravcu davanja poticaja pružateljima ugostiteljskih i turističkih usluga (hoteli, kampovi i ostali), Ministarstvo turizma je dana 28. 01. 2019. godine objavilo javni poziv za kandidiranje projekata kroz program „Konkurentnost turističkog gospodarstva“. Kroz navedeni program (mjere A, B i C), bit će dodijeljena bespovratna sredstva, uz ostale namjene, i za poboljšanje standardnih i propisanih uvjeta za osobe s invaliditetom, odnosno za povećanje pristupačnosti i sigurnosti osoba s invaliditetom u hotelima, kampovima, plažama i drugim ugostiteljskim i turističkim objektima...”

Osim navedenih aktivnosti praćenja primjene propisa, tijekom 2018. godine nastavili smo preispitivati turističku ponudu u svrhu dostupnih usluga za osobe s invaliditetom.

Tako je povodom obilježavanja Međunarodnog dana osoba s invaliditetom i Međunarodnog dana ljudskih prava pravobraniteljica inicirala **održavanje sastanka na temu pristupačnosti turizma na području Grada Osijeka i Osječko-baranjske županije**. Naime, u prijašnjim razdobljima kao jedan od većih problema vezanih za pristupačnost turizma istaknuta je pristupačnost kontinentalnog turizma, posebno u uslugama koje pružaju OPG-ovi i privatni iznajmljivači. Upravo zbog toga inicirano je održavanje sastanka na ovu temu te je isti održan 4. prosinca 2018. u Područnom uredu Osijek. Na sastanku su sudjelovali predstavnici Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, predstavnici upravnih odjela Grada Osijeka i Osječko-baranjske županije zaduženih za turizam, zdravstvo i socijalnu skrb, programe Europske unije i gospodarstvo, te predstavnici Hrvatske gospodarske komore i Turističke zajednice grada Osijeka.

Tijekom sastanka zamjenik pravobraniteljice upoznao je prisutne s važnosti pristupačnosti turizma za osobe s invaliditetom te posebno istaknuo da osim što je osiguranje pristupačnosti obveza koju moraju ispunjavati sva javna tijela, ali i svi pružatelji proizvoda i usluga, ono je i velika prilika za razvoj turizma i gospodarstva Slavonije, Baranje i Srijema, uzimajući u obzir potencijal koji postoji u turističkoj ponudi obogaćenoj pristupačnošću osobama s invaliditetom. Prisutni su upoznati sa činjenicom da su osobe s invaliditetom najveća manjinska skupina turista u svijetu koju čini čak 650 milijuna putnika s pratećom i predstavljaju velik turistički potencijal za svaku državu. Također su izneseni podatci o tome da preko 300 milijuna osoba s invaliditetom učestalo putuje, da su u pravilu "vjerni" gosti koji se često vraćaju na destinacije na kojima budu zadovoljni uslugom, često putuju "izvan sezone" i ostvaruju više noćenja. Zbog svega navedenog, sudionicima sastanka naglašeno je kako bi pristupačan turizam trebao biti prepoznat kao prilika i za RH te posebno za Slavoniju, Baranju i Srijem, uzimajući u obzir važnost i značaj kontinentalnog turizma na tom području. Također, predstavnici Grada, Županije, turističkih zajednica i HGK-a upoznati su s problemima s kojima se susreću osobe s invaliditetom kao turisti, te su izneseni prijedlozi za otklanjanje istih. Tako je ukazano da unatoč činjenici da su institucije zakonodavno prepoznale svoju obvezu i odgovornost da osiguraju adekvatne uvjete u životnom okruženju bez diskriminacije i u skladu s načelima univerzalnog dizajna i razumne prilagodbe, a u cilju ravnopravnog sudjelovanja i osiguravanja prava na slobodno kretanje, osobe s invaliditetom imaju drugačiju percepciju trenutnog stanja. Kako bi se svaka osoba s invaliditetom ili obitelj čiji je član osoba s oštećenjem uključila i mogla birati turističku destinaciju po vlastitoj želji, potrebni su različiti

pristupačni resursi u zajednici, a ne samo smještaj. Potrebna je vidljiva pristupačna ponuda smještajnih kapaciteta, objekata, pristupa parkovima, seoskim imanjima, sportovima, kulturnim znamenitostima i svemu što je zanimljivost u jednoj turističkoj zemlji kao što je Hrvatska. Čest je slučaj da su objekti i građevine javne namjene ili drugi javni prostori označeni kao pristupačni za kretanje i korištenje osoba s invaliditetom, a u stvarnosti su nepristupačni, jer ne sadrže one elemente pristupačnosti koji predstavljaju propisani minimalni standard. Zakonom o suzbijanju diskriminacije („*Narodne novine*“, br. 85/08 i 112/12) zabranjuje se nejednako postupanje, odnosno stavljanje u nepovoljniji položaj, na temelju neke od Zakonom propisanih osnova, među kojima su invaliditet i zdravstveno stanje. Postojanje diskriminacije utvrđuje se postojanjem diskriminatornog postupanja na osnovi invaliditeta te ono po svom obliku može biti izravno, neizravno ili se može očitovati uskraćivanjem razumne prilagodbe, što je najčešće prisutan oblik diskriminacije u odnosu na osobe s invaliditetom. Zakon izriječno navodi da se diskriminacijom smatra propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama, omogući korištenje javno dostupnih resursa prilagodbom infrastrukture, prostora i korištenjem opreme te na drugi način koji nije nerazmjeran teret za onoga tko je to dužan omogućiti. Ukratko, neosiguravanje pristupačnosti od strane onih koji su je dužni osigurati predstavlja povredu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, Zakona o gradnji, ali i Zakona o suzbijanju diskriminacije, te podliježe sankcijama. Međutim, u stvarnosti, prema našim saznanjima prekršitelji konvencijskih i zakonskih odredbi nedovoljno se sankcioniraju.

Savjetnik pravobraniteljice podsjetio je prisutne i na preporuke Odbora za turizam Hrvatskog sabora iz 2015. godine, ističući važnost podizanja razine pristupačnosti putničkih agencija, prijevoza, hotela i drugih (posebno onih povoljnijih) oblika smještaja, apartmana, seoskih imanja, kulturnih i rekreacijskih sadržaja, te nužnost uklanjanja arhitektonskih prepreka ugostiteljsko-hotelijskih objekata. Uz navedeno, preporučeno je provođenje aktivnosti usmjerenih na edukacije svih dionika u turizmu kojima bi se podigla razina osviještenosti o načelima razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna.

Predstavnice Osječko-baranjske županije upoznale su prisutne s mjerama i projektima koje OBŽ provodi s ciljem povećanja pristupačnosti, a u skladu sa obvezama koje proizlaze iz Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom. Posebno su istaknule javne pozive kojima se financiraju projekti udruga, potpore za unaprjeđenje i razvoj turizma, projekt *Dostupnija primarna zdravstvena zaštita na području cijele OBŽ*, te aktivnosti usmjerene na uklanjanje arhitektonskih barijera pri županijskim ustanovama. Također, izvijestile su prisutne o planiranim aktivnostima od kojih su kao najznačajnije istaknute kreiranje baze podataka o pristupačnosti objektima i uslugama u turističkim odredištima i pripremanje i provođenje kampanje podizanja svijesti o pristupačnom turizmu.

Predstavnici Grada Osijeka istaknuli su kako sve aktivnosti usmjerene na poboljšanje položaja osoba s invaliditetom, pa tako i vezano za pristupačnost, planiraju i provode u suradnji s gradskim Povjerenstvom za OSI kao savjetodavnim tijelom sastavljenim od predstavnika udruga i upravnih odjela Grada. Organiziranjem radionica utvrđeni su prioriteti u odnosu na potrebe osoba s invaliditetom, tesu slijedom navedenog provedene brojne aktivnosti i projekti (npr. pristupačnost bazena, tumači znakovnog jezika na sjednicama gradskog vijeća, uklanjanje barijera na nogostupima, taktilne trake...). Posebno je istaknuto da će se prilikom realizacije projekta *Edukativni i informativni turistički centar mladih, Stara pekara s Trgom Vatroslava Lisinskog* u Tvrdi i prilikom gradnje Centra za posjetitelje u Tvrdi voditi računa da se osigura potpuna pristupačnost.

Direktor Turističke zajednice grada Osijeka predstavio je materijale kojima se osobama s invaliditetom približila turistička ponuda (*Vodič za turiste* na brajici, taktilne mape/ploče u Sakuntala parku i kod Vodenih vrata...) izvijestio da je TZ educirala dva vodiča, a u planu je povećanje broja educiranih vodiča za turiste s oštećenjima vida, sluha i ostale osobe s invaliditetom.

Predstavnica Hrvatske gospodarske komore upoznala je prisutne s edukacijama HGK za pružatelje turističkih usluga o pristupačnom turizmu, a posebno je istaknula da HGK sudjeluje u projektu ocjenjivanja destinacija u kojemu se dodjeljuje nagrada "smještaj bez barijera".

Kao najbitnije zaključke sastanka izdvajamo:

1. Kod svih navedenih projekata koji se provode ili se planiraju provoditi potrebno je uključiti i udruge osoba s invaliditetom (npr. posjeti objektima u izgradnji i uvid u projektna rješenja), a kako bi se izbjeglo osiguranje samo "formalne" pristupačnosti i osigurala stvarna i potpuna pristupačnost.
2. Ured pravobraniteljice biti će na raspolaganju Gradu, Županiji i Turističkoj zajednici u slučaju potrebe za pronalaskom partnera za prijavu na natječaj za projekte prekogranične suradnje koji se raspisuje u siječnju 2019. godine, a koji se može iskoristiti za financiranje poboljšanja turističke infrastrukture, uključivanje osoba s invaliditetom u svakodnevni život zajednice i edukacije svih dionika u turizmu.
3. Gradu i Županiji predloženo je raspisivanje natječaja kojim bi se sufinancirala ugradnja prijenosnih kosina na onim ulazima u poslovne i dr. prostore (po uzoru na ulaz u Područni ured POSI u Osijeku), gdje nema drugih trajnih rješenja sukladno Pravilniku o pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti, poput spuštanja ulaza. Iznescena je i ideja da takve kosine budu vizualno prepoznatljive za grad/županiju.
4. Predložena je organizacija prezentacije prijenosnih kosina koje su se u praksi pokazale kao prihvatljiva rješenja na "Forumu obiteljskih smještaja" koji HGK organizira u veljači 2019. godine.
5. Predloženo je organiziranje okruglog stola u HGK na temu pristupačnog turizma, a osim nazočnih na ovom sastanku pozvali bi se pružatelji usluga u turizmu i ostale nadležne institucije.
6. Predloženo je provođenje edukacija u HGK na ovu temu, a kojima bi se pružatelji usluga u turizmu osvijestili o obvezama koje imaju i o potencijalu koji postoji u turističkoj ponudi pristupačnoj osobama s invaliditetom.

Zaključno, sudionici sastanka usuglasili su se da će daljnjom zajedničkom suradnjom, međusobnim povezivanjem, razmjenom iskustava i promicanjem svijesti o problemima na području pristupačnosti, edukacijom javnih službenika, ali i ostalih pružatelja usluga u turizmu, nastojati osigurati u potpunosti pristupačna turistička ponuda u Slavoniji, Baranji i Srijemu, kako bi svaka osoba s invaliditetom i njezina obitelj imale pravo izbora turističke destinacije. Prve konkretne aktivnosti koje će se provoditi kao rezultat zaključaka sastanka planirane su za siječanj 2019. godine (radionice i okrugli stolovi).

Nadalje, pravobraniteljica je tijekom 2018. godine pratila implementaciju mjera i aktivnosti koje su preporučene svim dionicima u turizmu u prethodnim razdobljima. Izdvajamo preporuke iz izvješća pravobraniteljice za 2017. godinu:

- „1. Preporučuje se Ministarstvu turizma da posebnim mjerama potiče projekte koji turističku ponudu čine dostupnijom turistima s različitim teškoćama, uključujući kulturne, sportske, zabavne sadržaje, razgledavanje nacionalnih parkova i parkova prirode te povijesne baštine.
2. Preporučuje se zainteresiranim hrvatskim turističkim agencijama osnivanje klastera turističkih agencija specijaliziranih za osobe s invaliditetom i to na razini EU-a, kako bi agencije sličnog tipa međusobno uspostavljale kontakte, razmjenjivale iskustva i kontakte s drugim poslovnim subjektima. Tako bi se naši turisti mogli informirati prije putovanja u inozemstvo, a mi bismo mogli pružiti što više informacija stranim turistima koji dolaze u Hrvatsku.
3. Uz omogućavanje pogodnog prijevoza zračnim, kopnenim i morskim prijevozom svim korisnicima, preporučuje se svim prijevoznicima obuka osoblja za postupanje prema korisnicima s invaliditetom i njihovim potrebama, s obzirom na to da se često u praksi pokazalo da se neki manji nedostaci mogu nadoknaditi ljubaznom, kvalitetnom i profesionalnom uslugom. Također, treba razvijati tehnološki sustav rezervacija preko internetskih stranica i usluga koje su dostupne svima.
4. Preporučuje se svim udrugama osoba s invaliditetom da se aktivno obraćaju građevinskoj inspekciji Ministarstva graditeljstva i prostornoga uređenja u svim slučajevima u kojima smatraju da je došlo do povrede propisa i gdje je potrebna intervencija.
5. Preporučuje se suradnja, daljnje rasprave o toj temi te edukacija u sustavu turističkih zajednica, hotela i svih onih koji pružaju usluge u obiteljskom smještaju s osobama s invaliditetom. Posebno se naglašava važnost sustava turističkih zajednica jer one na području svoje destinacije trebaju inicirati i promovirati takve projekte.

6. Preporučuje se da turističke zajednice s jedinicama lokalne i regionalne samouprave, kao i udrugama osoba s invaliditetom na lokalnoj razini osiguraju distribuciju, odnosno prodaju proizvoda i usluga koje su izradile osobe s invaliditetom, npr. suvenire, kao dio turističke ponude.
7. Preporučuje se turističkim zajednicama županija da gradove u svojim županijama opreme laganim, prenosivim i jednostavnim kosinama (rampama) kako bi osobe s invaliditetom bez problema mogle ulaziti u sve objekte.
8. Sportski turizam je važan dio turizma. Interes za sportske aktivnosti vrlo je velik i mnoge reprezentacije dolaze na pripreme baš u Hrvatsku. Organizacije koje se bave sportom osoba s invaliditetom i koje profesionalno ili rekreativno godinama kontinuirano organiziraju važna međunarodna natjecanja i tu se suočavaju s velikim problemima. Potrebno je prilagoditi javni transport osobama s invaliditetom. Također je potrebno prilagoditi postojeće i voditi brigu pri izgradnji novih sportskih objekata kao i drugih objekata u kojima se odvijaju sportske aktivnosti te osigurati pristupačne smještajne kapacitete.
9. Pri gradnji ili adaptaciji treba poštivati čl. 2. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koji regulira univerzalni dizajn. Preporučuje se da se u fazu projektiranja u procesu gradnje i dizajniranja uključe, uz stručnjake, i osobe s invaliditetom, kako bi se vodilo računa o različitosti populacije i potrebi da svi budemo što samostalniji.
10. Preporučuje se da ministarstva raspišu natječaje na koje će udruge osoba s invaliditetom moći aplicirati u svrhu edukacije mladih ljudi organiziranim predavanjima u školama jer djeca, a i mnogi odrasli, ne razumiju osobe s invaliditetom i njihove potrebe. Također, treba kod mladih ljudi razvijati svijest o potrebama osoba s invaliditetom kao i njihovim pravima, poput prava na pristup uslugama, prava na informaciju te na izbor, jer bez toga nijedna osoba s invaliditetom neće moći biti aktivni turist.
11. Preporučuje se ministarstvima da u suradnji s krovnim organizacijama udruga osoba s invaliditetom kontinuirano dogovaraju, kroz zakonodavstvo, strategije i planove, zajedničke smjernice i aktivnosti u svrhu unaprjeđenja pristupačnog turizma po načelima univerzalnog dizajna i razumne prilagodbe.

S preporukama Odbora za turizam Hrvatskog sabora iz 2015. godine i preporukama pravobraniteljice krajem 2017. godine detaljno su upoznate Hrvatska turistička zajednica i sve gradske turističke zajednice u RH. S ciljem preispitivanja koliko je turističkih zajednica gradova primijenilo preporuke, odnosno što je sve poduzeto tijekom 2018. i što se planira poduzeti u 2019. godini povodom predloženih mjera i aktivnosti, pravobraniteljica je zatražila od turističkih zajednica gradova dostavu podataka i informacija o sljedećem:

1. Broj obitelji ili samih osoba s invaliditetom u 2018., koji su u vašoj TZ zatražili informacije o pristupačnom smještaju i koliko ih je uspješno realizirano?
2. Broj pristupačnog smještaja na vašem području djelovanja, a koji je adaptiran ili novoizgrađen u 2018. godini?
3. Broj pristupačnih agencija i turističkih ureda na vašem području djelovanja, a koji su tijekom 2018. godine adaptirani i novootvoreni?
4. Postoje li na području koje pokrivite javni sanitarni čvorovi pristupačni osobama s invaliditetom, a da su tijekom 2018. adaptirani ili novootvoreni?
5. Jesu li provedene i koliko edukacija u 2018. godini?
6. Jesu li primijenjene preporuke našega Ureda i u kojem segmentu?
7. Što planirate poduzeti tijekom 2019. godine po pitanju pristupačnosti turizma osobama s invaliditetom?

Do zaključenja ovog izvješća informacije su dostavile 32 od ukupno 116 turističkih zajednica, što znači da je odgovorilo 28% upitanih. U nastavku navodimo neke od odgovora koje smo zaprimili do veljače 2019. godine:

Na pitanje „koliki je broj obitelji ili samih osoba s invaliditetom u 2018. koji su u vašoj TZ zatražili informacije o pristupačnom smještaju i koliko ih je uspješno realizirano“, vrlo mali broj turističkih zajednica dostavio je konkretne brojeve, uz iznimku TZ Poreč čiji odgovor ističemo:

„...najčešće nas pitaju da li u destinaciji postoje plaže namijenjene njima te gdje se one nalaze. Osim toga, zanimaju ih informacije vezane uz parking, da li invalidi plaćaju parking i dali postoje parking mjesta koja su posebno označena i namijenjena njima. Nekoliko upita smo zaprimili vezano uz mogućnost da se u Poreču unajme invalidska kolica. Zanimale su ih i informacije o smještaju, tj. koji objekt je pristupačan za osobe s invaliditetom...”

„Dolasci i noćenja osoba sa invaliditetom i pratnjom u 2017. i 2018. godini koje su boravile na području TZG POREČ (po Zakonu o boravišnoj pristojbi su oslobođeni plaćanja boravišne pristojbe

Ukupno – Osobe s tjelesnim invaliditetom 70% i više + pratitelji – 2017. dolazaka 723, 2018. 753, 2017. noćenja 12.192, 2018. 14.096.

Samo osobe s tjelesnim invaliditetom 70% i više – 2017. dolasci 598, 2018. 625, 2017. noćenja 10.199, 2018. 11.214.

Samo pratitelji osobe sa tjelesnim invaliditetom 70% i više – 2017. dolasci 125, 2018. 128, 2017. noćenja 1.993, 2018. 2.882. ... – TZ Poreč.”

Ističemo još neke od odgovora na navedeno pitanje:

„...tijekom posljednjih godina upiti osoba s invaliditetom uglavnom se odnose na mogućnost prijevoza i posjete Nacionalnog parka Krka. Pitanja su uglavnom uključivala mogućnost posjete temeljnog fenomena Skradinskog buka brodom i o tome kakva je šetnica...”

„...Tijekom 2018. godine u ured TZ grada Oroslavja nije došla niti jedna osoba koja je pitala gore navedena pitanja. Većina osoba koja ulazi u ured TZ grada Oroslavja su osobe koje zanimaju gdje nešto mogu pojesti, što mogu vidjeti, kada vozi koji autobus ili vlak...”

Mišljenje pravobraniteljice: Većina turističkih zajednica navodi da nemaju obvezu prikupljanja podataka o smještaju vezano za osobe s invaliditetom, odnosno da se turisti s upitima za smještaj u pravilu ne obraćaju turističkim zajednicama, nego agencijama ili direktno iznajmljivačima. Od onih koji pomoću sustava eVisitor prikupljaju podatke izdvojili smo odgovor TZ Poreč, jer je iz dostavljenih podataka razvidan porast dolazaka i noćenja osoba s invaliditetom u odnosu na prethodna razdoblja i podatke koje smo prikazali u Izvješću za 2017. godinu. Brojčano iskazano, od 522 dolaska 2016. godine do 753 dolaska 2018. godine osoba s invaliditetom sa 70% tjelesnim oštećenjem i više zajedno sa pratiteljima čini porast od 231 dolaska više ili 44%. U broju noćenja vidljiv porast za istu skupinu brojčano iznosi 3.712 noćenja, što u postotku iznosi porast od 36%. Kada se navedeni podatci povežu s odgovorima TZ Poreč na ostala pitanja (biti će razvidni dalje u tekstu) iz kojih je vidljivo da je velik broj objekata i usluga na području Poreča pristupačan osobama s invaliditetom, te da su provođene edukacije osoblja i ostale preporučene mjere i aktivnosti, jasno je kako osiguranje pristupačnog turizma za posljedicu ima porast broja gostiju i noćenja te posljedično i rast prihoda od turizma.

Također, iz zaprimljenih odgovora vidljivo je da se turisti obraćaju djelatnicima turističkih zajednica s upitima o popratnim sadržajima turističke ponude i uslugama koje se nude turistima te je stoga nužno provoditi edukacije djelatnika o specifičnosti osoba s invaliditetom, kao i o pristupačnom turističkom sadržaju na području gdje TZ djeluju, a kako bi se turistima pružile točne i pouzdane informacije.

Na pitanje **„koliki je broj pristupačnog smještaja na vašem području djelovanja, a koji je adaptiran ili novoizgrađen u 2018. godini“**, odgovori turističkih zajednica uglavnom su bili istovjetni odgovorima iz prethodnog razdoblja, uz iznimke o novoizgrađenim/adaptiranim objektima koji su pristupačni osobama s invaliditetom na području Turističkih zajednica gradova Požege, Čakovca, Jastrebarskog, Oroslavja i Karlovca.

Od ukupnog broja odgovora koje smo zaprimili, polovina, točnije 16 turističkih zajednica odgovorilo je kako na području njihova djelovanja postoji pristupačan smještaj za osobe s invaliditetom, pet turističkih zajednica na području svog djelovanja u 2018. godini ima novootvorene ili adaptirane smještajne kapacitete koji su pristupačni osobama s invaliditetom, šest turističkih zajednica je odgovorilo kako na području njihova djelovanja nema adaptiranih ili novoizgrađenih smještajnih

objekata, tri turističke zajednice kako ne postoji pristupačan smještaj na području njihova djelovanja, dok dvije turističke zajednice (koje su dostavile svoja očitovanja) nisu odgovorile na navedeno pitanje. Proučavajući uzorak od 32 pristigla odgovora te kada broju turističkih zajednica s pristupačnim smještajem (16) pribrojimo broj turističkih zajednica na čijem su području djelovanja novootvoreni ili adaptirani pristupačni smještaji (5) dobijemo brojku od 21 turističke zajednice koja na svom području ima pristupačan smještaj (65%).

U nastavku navodimo pojedine odgovore turističkih zajednica:

„...Na području grada Rijeke nema novootvorenih objekata u 2018. godini koji su u potpunosti prilagođeni boravku osoba s invaliditetom. Na području grada Rijeke dva su hotela koja, osim pristupa, raspolažu sobama prilagođenim osobama s invaliditetom ... GRAND HOTEL BONAVIA**** i HOTEL JADRAN **** – TZ RIJEKA...”

„...Od 38 smještajna objekta (hotel, sobe i apartmani u domaćinstvu, kuće za odmor) samo su 3 objekta koja imaju pristup osobama s invaliditetom (hotel, 2 kuće za odmor)...”

„...Smještajni kapaciteti: Hotel Padova ****, – 2 sobe, Grand Hotel Imperial **** – 1 soba Hotel Carolina **** – 3 sobe, Spijkerman d.o.o. ***/** – smještaj u potpunosti prilagođen osobama sa invaliditetom (2 x apartman ¼, 3 x studio app 1/3, 2 x studio app ½, 1 x soba 1/3)...”

„...Hotel Aurora raspolaže s devet soba prilagođenih osobama s invaliditetom. Sobe su s balkonom okrenute na park stranu, površine 20 m². Nalaze se na drugom katu blizu lifta. Omogućen je ulazak u kupaonicu s invalidskim kolicima. Prostor kupaonice je u potpunosti prilagođen (tuš, umivaonik, toalet). Osobama s invaliditetom omogućen je ulazak u restoran, prostor kongresnih dvorana, izlaz na terasu aperitiv bara, bazen, te u prostor wellnesa, gdje se nalazi pomoćni lift kojim je omogućen pristup saunama i beauty zoni...”

„...Kamp Čikat: 2 mobilne kućice prilagođene osobama sa invaliditetom, 2 parcelirana mjesta sa uređenim pristupom osobama sa invaliditetom, također su parcele uz samo sanitariju koja je prilagođena osobama sa invaliditetom, 4 sanitarna čvora prilagođena osobama sa invaliditetom, Pristup i dizalica za spust u more osoba sa invaliditetom, Dizalica za spust u bazen osoba sa invaliditetom (Aquapark), Kamp Čikat osvojio je nagradu V4A (Village for all) za predanost pružanju usluga osobama s posebnim potrebama, više o navedenom možete pronaći na slijedećem linku <https://www.camp-cikat.com/hr/osobe-s-invaliditetom-kampiranje.aspx> ...”

„...Prošle je godine izgrađen Hotel Castellum****, koji raspolaže s jednom sobom prilagođenom za osobe sa invaliditetom. U renoviranom Hotelu Park*** na raspolaganju su dvije dvokrevetne sobe prilagođene osobama s invaliditetom. Također, tu su i dva novootvorena apartmana Green inn**** i oba su prilagođena osobama sa invaliditetom...”

„...Hotel Princess u Jastrebarskom je otvoren početkom 2018. godine koji u svom smještajnom kapacitetu nudi te ima pet uređenih i prilagođenih soba za osobe s invaliditetom. U izgradnji je još jedan smještajni objekt koji će u potpunosti biti namijenjen osobama s invaliditetom...”

„...Što se tiče smještajnih objekata na području Oroslavja, obnovljena je kuća i preuređena u tri apartmana za iznajmljivanje. Jedan od tri apartmana prilagođen je OSI...”

„...Nadograđen je i adaptiran hotel Europa te je dio soba u potpunosti prilagođen osobama s Invaliditetom (<https://www.hotel-europa.com.hr/hr/>) ...”

„...Turistička zajednica grada Velike Gorice izgradila je i otvorila krajem 2017. godine Centar za posjetitelje u kojem su Turistički informativni centar, caffè bar i multimedijalna dvorana pristupačni osobama s invaliditetom te imaju osiguran adekvatan toalet koji je otvoren za javnost...”

„...U Vinkovcima jedino hostel Kristal ima pristup osobama s invaliditetom, uključujući i sanitarni čvor koji im je prilagođen, što se tiče privatnoga smještaja (apartmani), oni, nažalost, nemaju pristup osobama s invaliditetom...”

„...Osobe s invaliditetom imaju prilagođen pristup navedenim hotelima koji se nalaze u gradu Solinu - Hotel President ****. Salona Palače****. Privatni smještaj nije pristupačan i prilagođen osobama s invaliditetom...”

„...Kompleks Skelinovi dvori ima u ponudi pristupačna tri dvokrevetna apartmana. Privatni smještaj nije oglašen kao pristupačan...”

„...Naš jedini (obiteljski) hotel Skradinski buk ima pristup za osobe s invaliditetom i lift, a ostale vrste smještaja (2 hostela, te apartmani i sobe koji su uglavnom na prizemlju) nemaju rampe ili WC prilagođen za osobe s invaliditetom...”

„...Svi navedeni smještajni kapaciteti imaju pristupe objektima prilagođene osobama s invaliditetom (ulaz u objekt) ali ne i pristup sobama (pristup sobama nije prilagođen osobama s invaliditetom)...”

Mišljenje pravobraniteljice: Iz navedenih odgovora razvidno je kako i dalje postoji velika razlika od destinacije do destinacije. Veći gradovi i poznatije turističke destinacije u pravilu imaju znatno veću ponudu pristupačnog smještaja. Također, unatoč malim pozitivnim pomacima koji se mogu iščitati iz zaprimljenih odgovora, i dalje je prisutan nesrazmjer u ponudi pristupačnog hotelskog smještaja, posebno onog više kategorije (u pravilu i skupljeg) u odnosu na ponudu pristupačnog smještaja koji nude privatni iznajmljivači apartmana i OPG-ovi. To je posebno primjetno i predstavlja problem kod kontinentalnog turizma, što za posljedicu ima praktično nepristupačnu turističku ponudu te grane turizma osobama s invaliditetom.

Mišljenja smo da je potrebno intenzivirati edukacije privatnih osoba – vlasnika OPG-ova, seoskih imanja, domaćinstava i dr. o specifičnostima i potrebama osoba s invaliditetom te posebno isticati potencijal koji leži u turističkoj ponudi obogaćenoj pristupačnošću.

Na pitanje o **„broju pristupačnih agencija i turističkih ureda na njihovom području djelovanja, te broju adaptiranih ili novoootvorenih u 2018. godini”**, 46% turističkih zajednica je odgovorilo kako na svome području djelovanja ima pristupačnu turističku agenciju ili ured, 9% turističkih zajednica nema pristupačnu agenciju ili ured na području svoga djelovanja, 18% je odgovorilo kako na području njihova djelovanja u 2018. nije novoootvoren ili adaptiran niti jedan turistički ured ili agencija dok 6% turističkih zajednica koje su dostavile svoja očitovanja nije odgovorilo na navedeno pitanje.

U nastavku donosimo dio odgovora na navedeno pitanje:

„...U gradu Virovitici postoji jedna agencija i jedna turistička zajednica, obje prilagođenog pristupa...”

„...Turistički ured TZG Metkovića se nalazi u centru grada Metkovića u prizemlju zgrade s parkingom za osobe s invaliditetom u neposrednoj blizini...”

„...Tijekom 2018. su adaptirane/otvorene 4 agencije pristupačne osobama s invaliditetom (Atlantistravel, naselje Slavonija 1/3; Kompas Brod, Trg I. B. Mažuranić 15; Slavonijabus, Trg hrvatskog proljeća b.b.; Panturist, Trg hrvatskog proljeća b.b.)...”

„...na našem području ne postoji niti jedna turistička agencija pristupačna osobama sa invaliditetom...”

„...Nema adaptiranih ni novoootvorenih turističkih agencija u 2018. godini. Napominjemo da se postojeće nalaze u prizemlju, ali uz jednu stepenicu i bez rampe...”

„...Većina turističkih agencija u Gradu spada u djelomično pristupačne objekte, imaju jednu ili više stepenica na ulazu, a u one koje se nalaze u prizemlju i nemaju stepenica omogućen je pristup osobama sa invaliditetom...”

„...U gradu postoji jedna turistička agencija i ona je pristupačna osobama s invaliditetom. Poslovi turističkog ureda obavljaju se u upravnoj zgradi Grada – ulazi u objekt su pristupačni osobama s invaliditetom, ali nažalost nema lifta, pa osobe s invaliditetom ne mogu na kat i potkrovlje (postoji mogućnost da se službenik spusti u prizemlje i pruži potrebne informacije)...”

Mišljenje pravobraniteljice: Zaključujemo kako su građevine u kojima se nalaze turističke agencije i uredi u većini slučajeva djelomično pristupačni osobama s invaliditetom. Napominjemo da je potrebno uložiti dodatne napore i vodeći se načelima razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna omogućiti osobama s invaliditetom jednak pristup svim sadržajima i informacijama o turističkoj ponudi kao i osobama bez invaliditeta.

Na pitanje **“postoje li na području koje pokrivite javni sanitarni čvorovi pristupačni osobama s invaliditetom, a da su tijekom 2018. adaptirani ili novoootvoreni”**, 32% turističkih zajednica je

odgovorilo da na području njihova djelovanja postoje osobama s invaliditetom pristupačni javni sanitarni čvorovi, 34% turističkih zajednica je odgovorilo kako na području njihova djelovanja uopće ne postoje javni sanitarni čvorovi, 9% turističkih zajednica na području svoga djelovanja ima javne sanitarne čvorove koji su nepristupačni osobama s invaliditetom, 9% turističkih zajednica je odgovorilo kako na području njihova djelovanja nema novootvorenih niti adaptiranih sanitarnih čvorova u 2018. godini, dok 16% turističkih zajednica koje su dostavile svoje očitovanje nije odgovorilo na navedeno pitanje.

U nastavku navodimo neke od odgovora turističkih zajednica:

„...Na području grada nemamo javne sanitarne čvorove...”

„...Nažalost u našem gradu nemamo javni sanitarni čvor pristupačan osobama s invaliditetom...”

„...Grad Rijeka omogućuje besplatno korištenje javnih sanitarnih čvorova na više lokacija. U centru grada tri su u zidanim objektima, od toga jedan na Kapucinskim stubama sa zapadne strane Korza, drugi na parkiralištu Delta sa istočne strane Korza i treći u novom Parku na Pomeriu uređen 2018. godine. Četvrti je na Trsatu na vrhu Trsatskih stuba. Svi imaju i kabine za osobe smanjene pokretljivosti, te im je osiguran nesmetan pristup bez arhitektonskih barijera, te kretanje i upotreba osobama u invalidskim kolicima...”

„...Na području plaža, u periodu od 1. lipnja do 15. rujna koriste se zidani sanitarni čvorovi na plažama Lungo mare, Bivio, Ploče, Park Hotel i Grčevo, a montažni na plažama Kostanj, Bivio, Vila Nora, Igralište i Sablićevo. Na plažama Kostanj, Ploče i Igralište su u sklopu sanitarnog čvora i jedinice za uporabu osobama s invaliditetom. Pristup osobama s invaliditetom moguć je bez arhitektonskih barijera, za upotrebu osobama u invalidskim kolicima...”

„...U 2018. g. novi sanitarni čvor je u Parku Pomerio...”

„...Za sada na području Grada još uvijek ne postoji stalni javni sanitarni čvor pristupačan osobama s invaliditetom pa tu problematiku rješavamo pojedinačno kod organizacije svake manifestacije unajmljivanjem kemijskih wc-a u čiju strukturu su uključene i posebne kabine za osobe s invaliditetom...”

„...U samom centru grada Čakovca nalazi se javni sanitarni čvor, koji je renoviran prije nekoliko godina i djelomično je prilagođen osobama s invaliditetom...”

„...Ne postoji javni wc na području grada, osim u SB Naftalan koji je pristupačan invalidima...”

„...Na području Grada Dugog Sela ne postoje javni sanitarni čvorovi pristupačni osobama s invaliditetom (ne postoje uopće javni sanitarni čvorovi na području grada Dugog Sela)...”

„...Na našem području postoji javni sanitarni čvor pristupačan osobama sa invaliditetom (ali nije nanovo adaptiran niti novootvoren)...”

„...Sanitarni čvor koji je prilagođen osobama s invaliditetom nalazi se u centru grada...”

Mišljenje pravobraniteljice: U velikom broju destinacija i dalje ne postoje javni sanitarni čvorovi, a pogotovo ne oni koji su pristupačni osobama s invaliditetom. Navedeno predstavlja problem svim turistima, a posebno osobama s invaliditetom. Ukazujemo na pozitivne primjere onih gradova koji imaju osigurane pristupačne javne sanitarne čvorove i preporučujemo voditi se njihovim primjerom. Također smo mišljenja da se oni gradovi koji prilikom organiziranja manifestacija postavljaju mobilne sanitarne čvorove – kemijske WC-e, obvezno trebaju savjetovati s udrugama osoba s invaliditetom u njihovoj sredini, a kako bi rješenje koje odaberu bilo prihvatljivo i primjenjivo u praksi.

Na pitanje „jesu li provedene i koliko edukacija u 2018. godini” odgovori su poražavajući. U većini gradova nije bilo edukacija na ovu temu, odnosno TZ nemaju saznanja o istima.

Ističemo iznimke, odnosno odgovore koji mogu služiti kao **pozitivni primjeri** u kojima je prepoznata potreba za edukacijom svih dionika u turizmu:

„...Edukacijska radionica za (potencijalne) vlasnike smještajnih objekata s područja slavonske Posavine na temu pristupačnosti osobama s invaliditetom održana je 19. veljače 2018. u hotelu „Central”, u suradnji s predstavnicima udruga s područja grada koje okupljaju s invaliditetom...”

„...Tvrtka Plava laguna d.d. educira svoje djelatnike za pomoć i pružanje specifičnih usluga osobama s invaliditetom...”

„...U 2018. godini Turistička zajednica grada Čakovca nije provodila edukaciju vezanu uz pristupačan turizam za osobe s invaliditetom, što svakako namjeravamo učiniti u 2019. godini, pa nadalje...“.

Mišljenje pravobraniteljice: Iz primjera navedenih u ovom izvješću te iz brojnih obraćanja pravobraniteljici, potreba za edukacijom svih dionika u turizmu o važnosti pristupačnosti i načinu komunikacije i ophođenja prema osobama s invaliditetom, kao i o specifičnim potrebama koje imaju kao turisti, nameće se kao prioritetan zadatak za sve odgovorne organizacije i ustanove, kako državne tako i regionalne i lokalne. Posebno ističemo potrebu za suradnjom i povezivanjem s udrugama koje djeluju na lokalnoj razini, a okupljaju osobe s invaliditetom ili djecu s teškoćama u razvoju. Prikupljanje njihovih iskustava, primjedbi i prijedloga u pravilu ne zahtijeva financijske izdatke, a korist koja će se ostvariti rastom prihoda od turizma zbog pristupačnosti obogaćene turističke ponude bit će daleko veća nego što je danas.

Na pitanje „**jesu li primijenjene preporuke našega Ureda i u kojem segmentu**“, najveći broj turističkih zajednica (njih 20) odgovorio je kako su se preporuke Ureda primjenjivale pri izgradnji i adaptaciji prostora te uključivanju osoba s invaliditetom u aktivnosti koje su se provodile s ciljem obogaćivanja turističke ponude (organiziranje i sudjelovanje u manifestacijama, prodaja suvenira, proizvoda i sl.).

Navodimo u nastavku neke od odgovora:

„...Preporuke su primljene i proučene. Grad Jastrebarsko u suradnji s Općinom Črnomelj iz Slovenije, u srpnju 2018. godine je potpisao ugovor Programa prekogranične suradnje Interreg V A Slovenija – Hrvatska 2014. – 2020., naziva 'Baština Jaske i Črnomlja također može biti cool. Za sve!' akronima: kulTura. Europskim projektom tranzitne destinacije kao što su Jastrebarsko i Črnomelj transformirat će se u kulturne destinacije na način kreiranja turističke ture koje će se pratiti mobilnom aplikacijom i/ili osposobljenim turističkim vodičem. Glavna ciljna skupina ovog projekta su osobe s invaliditetom. Lokaliteta koji su uvršteni u turističku turu nisu prilagođeni osobama s invaliditetom, a ovim projektom osigurana su financijska sredstva kao i aktivnosti postavljanja mobilnih rampi za osobe s invaliditetom, edukacija za dionike ovog turističkog proizvoda, osposobljavanje turističkih vodiča za turističku turu, testno isprobavanje proizvoda, organiziranje FamTripa...“

„...Prema preporuci u naša događanja i dalje uključujemo osobe s invaliditetom, kroz razne nastupe, sajmove, radionice i sl., i vodimo računa o lakoj pristupnosti mjesta na kojoj se događanje održava...“

„...Sukladno preporukama Saborskog odbora za turizam u periodu od 2015. godine, Turistička zajednica grada Virovitice je u ponudu suvenira destinacije uključila i suvenire koje proizvode udruge osoba s invaliditetom te im u sklopu svake manifestacije omogućuje besplatne štandove za promociju njihovih rukotvorina. U sklopu turističkog projekta "Obnove Dvorca Pejačević i revitalizacije Gradskog parka" predviđeni su i adekvatno označeni sadržaji i programi radi dostupnosti svim posjetiteljima (1 audio vodič za slijepe osobe, 1 taktilni tlocrt za slijepe, 50 kataloga i legendi na Brailleovom pismu, 150 fotografija i medalja za slabovidne posjetitelje, reljefna podna traka za usmjeravanje slijepih posjetitelja)...“

„...U projekte izgradnje novih i adaptacije postojećih uvažavaju se Vaše preporuke (Gradski Muzej Ivanić-Grada, Gradska knjižnica, Veleučilište Ivanić-Grad, Šetnica uz rijeku Lonju ...)...“

„...Kroz održavanje različitih kulturno-turističkih i zabavnih događanja uključujemo osobe s invaliditetom u naše programe, na način da oni prezentiraju svoje proizvode, programe i organizaciju. Većina kulturnih i povijesnih građevina gdje se održavaju prezentacije, izložbe i različiti programi imaju pristup osobama s invaliditetom, ali je ograničen pristup u određene prostorije...“

„...Turistička zajednica grada Rijeke usko surađuje s Gradom Rijekom, kao i s udrugama osoba s invaliditetom. Postoji niz udruga koje su veoma aktivne i čiji rad podupire Grad. Uređena je plaža za osobe s invaliditetom – u uvali Kostanj (nositelj Plave zastave) te plaža Ploče. Redovno se daje kućica za štandovsku prodaju suvenira i sl. Društvu multiple skleroze PGŽ-a prigodom blagdana sv. Vida, Adventa i sl. Isto tako naručujemo od Centra za rehabilitaciju Rijeka kartonsku ambalažu za pakiranje suvenira. Nadalje, Grad ima nekoliko vozila kojima prevozi osobe s invaliditetom, kao npr. djecu u školu

i sl. Na ulaz u Turistički informativni centar na Korzu postavljena je kosina/rampa kako bi se olakšalo kretanje osobama s invaliditetom..."

„...TZ Grada Požege u manifestacije koje samostalno organizira uključuje i udruge koje djeluju na području grada (Udruga slijepih i slabovidnih osoba Požeško-slavonske županije, Udruga gluhih i nagluhih osoba grada Požege i Županije požeško-slavonske, Udruga roditelja djece i osoba s poteškoćama u razvoju „MI“). Prostor na kojem organiziramo manifestacije nastojimo što bolje prilagoditi osobama s invaliditetom i maknuti sve fizičke prepreke. Osoblju u ugostiteljskim i smještajnim objektima i svima koji rade u uslužnim djelatnostima preporučujemo da razvijaju sustav rezervacije preko interneta i da sve manjkavosti i nedostatke vezano uz pružanje usluga osobama s invaliditetom nadoknade susretljivim i ljubaznim pristupom..."

„...Tvrtka Plava laguna d.d. upoznata je s preporukama kako Saborskog odbora za turizam iz 2015., tako i s akcijskim planom Ministarstva turizma „Turizam za sve“ iz studenoga 2014. godine..."

„...Upoznati smo s preporukama Ureda no iste nismo u mogućnosti primijeniti..."

Mišljenje pravobraniteljice: U odnosu na prijašnja razdoblja primjetan je pozitivan pomak kod turističkih zajednica u smislu upućenosti u sadržaj preporuka Odbora za turizam Hrvatskog sabora i preporuka pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Pohvalno je da se u velikom broju sredina provode aktivnosti predložene navedenim preporukama, ali još uvijek ima prostora za napredak i ulaganje dodatnog truda u implementaciju preporučenih mjera i aktivnosti.

Na pitanje „**što planirate poduzeti tijekom 2019. godine po pitanju pristupačnosti turizma osobama s invaliditetom**“, 34% turističkih zajednica dostavilo je odgovore u kojima navode konkretne planove za unaprjeđenja pristupačnog turizma.

Ističemo neke od odgovora:

„...U tijeku je izrada nove web stranice TZG Novske u okviru koje će biti dostupne informacije vezane za pristupačni smještaj i turističke lokalitete osobama s invaliditetom, također planiramo nastavak suradnje s osobama s invaliditetom i udrugama koje ih okupljaju u sudjelovanju, prezentaciji i prodaji proizvoda koje su izradile osobe s invaliditetom te njihovo sudjelovanje u našim ostalim aktivnostima..."

„...Planiramo se obratiti svim našim ustanovama koje su uključene u prihvata gostiju, upoznati ih s tematikom i odraditi s njima potrebne radnje oko olakšavanja pristupa osobama sa invaliditetom (npr. kod nas je poslovnica Hrvatske pošte bez ulaza za osobe sa invaliditetom)..."

„...Ove godine otvara se Muzej Domovinskog rata na Turnju kao nova turistička atrakcija koja će biti prilagođena osobama s invaliditetom..."

„...TZ grada Karlovca planira u svoj program rada za iduću godinu uvrstiti projekt izrade nove ažurirane info brošure s informacijama o lokacijama i turističkim rutama dostupnim osobama s invaliditetom. Informacije ćemo implementirati i na našu web stranicu. Projekt planiramo provesti u suradnji s Udrugom osoba s invaliditetom Karlovačke županije. Ujedno bismo tijekom provedbe projekta educirali i informirali naše dionike o preporukama Ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom..."

„...Izgradnja javnog WC-a za potrebe posjetitelja i građana i osoba s invaliditetom..."

„...U sklopu Europskog projekta tijekom 2019. godine sljedeće aktivnosti će biti provedene: Izrada marketing plana za proizvod kultura, Organizacija i provedba minimalno četiriju FamTrip-a, predstavnika ciljnih skupina, Organizacija i provedba edukacija, Organizacija i provedba najmanje dva zajedničkog prekograničnog studijskog putovanja, Gradnja i postavljanje mobilnih rampi za osobe s invaliditetom na lokalitetima koji su uvršteni u turističku turu, Izgradnja info centra za posjetitelje koji će biti prilagođen osobama s invaliditetom. Važno je napomenuti kako neke od ovih aktivnosti će se samostalno i/ili zajedno organizirati s ostalim projektnim partnerima navedenog projekta, dok će izgradnju mobilnih rampi i info centra provoditi vodeći partner projekta, Grad Jastrebarsko..."

„...Tijekom 2019. namjera nam je intenzivirati suradnju s udrugama koje okupljaju osobe s invaliditetom u dijelu koji se odnosi na prodaju njihovih proizvoda u Centru za posjetitelje Turističke zajednice. Isto ćemo ostvariti na način da ćemo proširiti paletu proizvoda koje su izradili članovi udruga,

a koji se mogu kupiti u našem centru. Također ćemo prigodom oglašavanja na društvenim mrežama dati naglasak upravo na promociju tih proizvoda, sve u cilju boljeg plasmana istih...”

Mišljenje pravobraniteljice: Pohvalno je što se iz odgovora koji su dostavljeni može zaključiti kako postoje sredine i turističke zajednice koje provode u praksi mjere i aktivnosti predložene preporukama Saborskog odbora i pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, ali zabrinjavajuće je što je još uvijek malen broj takvih sredina u odnosu na ukupan broj turističkih zajednica i destinacija koje posjećuju turisti.

PLAŽE

Osim odgovora na postavljena pitanja, pojedine turističke zajednice na čijim se područjima nalaze jezera, rijeke i more u svojim odgovorima navele su i podatke o pristupačnosti plaža. S obzirom na to da u odnosu na podatke koji su nam dostavljani u prijašnjim razdobljima ovom prilikom raspoložemo iscrpnijim i detaljnijim opisima, u nastavku iznosimo zaprimljene odgovore:

„...Na području Nina, unutar turističkog naselja i kampa Zaton postoji plaža prilagođena osobama s tjelesnom invalidnošću, uređeno parkiralište, pristupne staze i spust u more...”

„...Poreč– pristupačne i djelomično pristupačne plaže za osobe sa invaliditetom se nalaze kod slijedećih hotela i kampova:

BRULO – pristupačna plaža (Valamar Diamant, Hotel, Valamar Crystal Hotel, Rubin Sunny Hotel by Valamar, Valamar DiamantResidence)

BORIK - pristupačna plaža (Valamar Zagreb Hotel, PicalSunny Hotel by Valamar, Valamar Pinia Hotel)

LANTERNA – djelomično pristupačna plaža (Lanterna Sunny Resort by Valamar)

LANTERNA – djelomično pristupačna plaža (Solaris Camping Resort)

LANTERNA – PLAŽA VALETA i PLAŽA RESIDENCE – pristupačne plaže (Valamar Tamaris Resort – Tamaris Hotel, Valamar Tamaris Resort – Tamaris Villas)

LANTERNA – PLAŽA VAL ADRIA FAMILY - pristupačna plaža (Lanterna Premium Camping Resort)

VAL SUNRISEFAMILY PLAŽA – djelomično pristupačna plaža (Valamar Collection Isabella Island Resort)

BARBARAN BEACH – djelomično pristupačna plaža (Valamar Collection Isabella Island Resort)

VAL MIRAMARE V LEVELRELAX PLAŽA – djelomično pristupačna plaža (Valamar Collection Isabella Island Resort)

VAL RIVIERA RELAX PLAŽA – djelomično pristupačna plaža (Valamar Collection Isabella Island Resort)

VAL SUNSET V LEVELFAMILY PLAŽA – djelomično pristupačna plaža (Valamar Collection Isabella Island Resort)

VAL MARO SANDY FAMILY PLAŽA – djelomično pristupačna plaža (Valamar Collection Isabella Island Resort)

VAL PARENZOFAMILY PLAŽA – djelomično pristupačna plaža (Valamar Collection Isabella Island Resort)

VAL MAREA SANDY BEACH – pristupačna plaža (Valamar CollectionMareaSutes)

PLAŽA MATERADA / ŠPADIĆI – pristupačna plaža (Hotel Materada Plava laguna i Hotel Park Plava laguna)

PLAŽA HOTELA GALIJOT – djelomično pristupačna plaža (Villa, Village&Apartments Galijot Plava laguna)

PLAŽA HOTELA PARENTIUM – pristupačna plaža (Hotel Parentium Plava laguna)

PLAŽA HOTELA MOLINDRIO – djelomično pristupačna plaža (Hotel Molindrio Plava laguna)

PLAŽA LAGUNA BELLEVUE – djelomično pristupačna plaža (Villas&ApartmentsBellevue Plava laguna)

PLAŽA HOTELA MEDITERAN – djelomično pristupačna plaža

PLAŽA HOTELA DELFIN – djelomično pristupačna plaža (Hotel Delfin Plava laguna)

PLAŽA LOTOSI – djelomično pristupačna plaža (Hoteli Gran Vista, Plavi, Zorna i Istra)

PLAŽA CAMPING ZELENA LAGUNA – pristupačna plaža

PLAŽA CAMPING BIJELA UVALA – pristupačna plaža

PLAŽA NATURISTCAMP ULIKA – pristupačna plaža

GRADSKA PLAŽA – pristupačna plaža...”

„...Mali Lošinj:

HOTEL AURORA – Plaža se nalazi 50-ak metara od hotela. Za osobe s invaliditetom pristup plaži je omogućen djelomično cestom ispred hotela i uređenom šetnicom oko hotela, te elektrovozilom na upit i prema raspoloživosti. Osigurana su parkirna mjesta osobama s invaliditetom ispred samog ulaska u hotel.

FAMILY HOTEL VESPERA – Prilaz plaži samo sa jedne strane hotela – prema Boriku prilagođen je za osobe s invaliditetom, ali prilaz do mora nije prilagođen, osim plaže Veli žal koji je udaljen cca 200 m od hotela.

VITALITY HOTEL PUNTA – Ulaz u more nije prilagođen osobama sa invaliditetom, nemamo rampu niti lift za ulaz u more, ali sam pristup hotelskoj plaži je moguć sa kolicima.

BOUTIQUE HOTEL ALHAMBRA – Pristup do ulaza u plažu je omogućen, međutim kod ulaza imamo par stepenica gdje naši djelatnici koji su stručno osposobljeni pomažu prilikom spuštanja na plažu.

HOTEL BELLEVUE – Hotel zadovoljava uvjet od 5% od ukupnog broja smještajnih jedinica prilagođenih za osobe s invaliditetom, a plaža hotela također omogućava pristup moru osobama s ograničenom pokretljivošću. Osigurana su parkirna mjesta osobama s invaliditetom ispred samog ulaska u hotel.

KAMP ČIKAT – Pristup i dizalica za spust u more osoba sa invaliditetom... “

„...Rijeka– Uređena je plaža za osobe s invaliditetom – u uvali Kostanj (nositelj Plave zastave) te plaža Ploče...”

„...Opatija – Plaža Slatina, Opatija – pristup plaži, pristup ugostiteljskim objektima, pristup ležaljka za odmor, prilagođen sanitarni čvor na plaži uz restoran Vongola u kojem se dobije ključ, korištenje osobama s invaliditetom besplatno.

„...Plaža Uvala Kostanj (Costabella, Rijeka), 6 km od Opatije – Gradska plaža namijenjena prvenstveno osobama s invaliditetom. Na kupče paze obučeni spasioči, ograđena je plutačom, ima postavljenu opremu za košarku na vodi, spust u vodu za invalide, ugostiteljski objekt, tuš, parkiralište i sanitarni čvor prilagođen osobama s invaliditetom. Nositelj je Plave zastave...”

Rab – Plaže (rampe za osobe s invaliditetom): Škver, mjesto Palit, Matići, mjesto Banjol, Planjke, mjesto Barbat, Grci, mjesto Barbat, Vodenča, mjesto Barbat...”

Poruke djelatnika TZ

Na samom kraju ističemo dva zaprimljena odgovora u kojima su djelatnici turističkih zajednica iznijeli svoja mišljenja koja mogu poslužiti i kao zaključak o stanju pristupačnog turizma u RH:

„...Nažalost, svijest ljudi još uvijek nije dorasla stvarnoj potrebi osoba sa teškoćama, i odgovorno tvrdim da za jednu destinaciju, kao što je Hrvatska, koja broji rekordan broj dolazaka i noćenja, pomaci u turističkom sektoru su slabo vidljivi, da ne kažem, minorni. Jako mali broj objekata broji sobe ili pristup za osobe sa invaliditetom. Turistički potencijal je prevelik, ali su jako mali pomaci prema osvještavanju kako lokalnog stanovništva, tako i turističkih objekata....“

„...Imamo samo jedan Ured TZ-a i jednu jedinu turističku agenciju, a za bilo koju vrstu edukacije lokalno stanovništvo (koje čine uglavnom stariji ljudi) je mahom nezainteresirano. Još uvijek nemamo adekvatnu turističku ponudu niti dovoljan broj ležajeva u destinaciji za dulje zadržavanje, a kamoli razvijeni sustav kvalitetnih odnosa i usluga prema osobama s invaliditetom, onakav kakav zaslužuju...”

Mišljenje i preporuke pravobraniteljice: Iz zaprimljenih podataka vidljivo je kako se djelatnici nekih turističkih zajednica nisu potrudili saznati informacije o turističkoj ponudi za osobe s invaliditetom na svom području, što je poražavajuća spoznaja jer je navedeno pokazatelj njihova pristupa turizmu i odnosa prema razvoju grane gospodarstva za čiji su razvoj zaduženi. Nasuprot njima, ohrabrujuća su nastojanja onih turističkih zajednica koje aktivno provode mjere i aktivnosti predložene od strane pravobraniteljice u prijašnjim razdobljima te tako pokazuju interes za osiguranje turističkih usluga pristupačnih osobama s invaliditetom. Način na koji oni pristupaju ovoj problematici i osviještenost o nužnosti osiguranja dostupnosti svih turističkih usluga svima, bez obzira na invaliditet, trebao bi biti putokaz i smjernica svim dionicima u turizmu.

Uzimajući u obzir obraćanja pravobraniteljici tijekom 2018. godine te sve podatke prikupljene i prikazane u ovom izvješću, mišljenja smo da je i dalje potrebno primjenjivati preporuke Odbora za

turizam Hrvatskog sabora iz 2015. i preporuke pravobraniteljice za osobe s invaliditetom iz 2017. godine (sve navedeno ranije u tekstu). Naime, iako se iz zaprimljenih odgovora TZ-a može zaključiti kako je većina dionika u turizmu upoznata s tim preporukama, jasno je kako se predložene mjere i aktivnosti ne provode u dovoljnom opsegu.

Upravo zbog toga preporučujemo intenzivnije provođenje edukacija, ne samo turističkih djelatnika u TZ-ima već i svih ostalih dionika u turizmu. Iz odgovora turističkih zajednica može se primijetiti da je jedan od većih problema nezainteresiranost pružatelja usluga – vlasnika smještajnih kapaciteta i ugostitelja za upoznavanje s problematikom pristupačnosti i općenito nezainteresiranost za bilo kakve oblike edukacija. Upravo zbog toga, preporučujemo nadležnim tijelima (ministarstvima, županijama, gradovima, općinama) koja raspisuju natječe za dodjelu sredstava za razvoj turizma da po raspisanim natječajima organiziraju edukacije/radionice na kojima će uz uobičajeno predstavljanje samih natječaja, formalnih uvjeta i načina prijave, posebna pažnja biti posvećena i ukazivanju potencijalnim prijaviteljima – pružateljima turističkih usluga na obvezu osiguranja pristupačnosti, kao i na potencijal koji postoji u turističkoj ponudi obogaćenoj pristupačnošću za osobe s invaliditetom. Prema našim saznanjima, s obzirom na mogućnost "povlačenja" financijskih sredstava iz javnih izvora i sredstava EU, odaziv na edukacije/radionice ove vrste u pravilu je velik, te preporučujemo u takve oblike edukacije uključiti i predstavnike osoba s invaliditetom, kako bi svojim iskustvima i prijedlozima ukazali na sve ono što primjena načela razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna zaista znači u stvarnosti i svakodnevnom životu. Ponavljamo da je diskriminacija neosiguravanjem pristupačnosti i uskraćivanjem razumne prilagodbe najčešće uzrokovana nedostatnom educiranošću i pogrešnim mišljenjem da osiguranje takve prilagodbe podrazumijeva velike financijske izdatke te smo uvjereni da bi ovaj način edukacije utjecao na senzibiliziranje svih dionika u turizmu, a prvenstveno samih pružatelja usluga.

22. NEOVISNO ŽIVLJENJE I ŽIVOT U ZAJEDNICI

Ostvarivanje čl. 19. Konvencije – prava osoba s invaliditetom na neovisno življenje i život u zajednici – proteklih godina pokušalo se realizirati donošenjem Plana deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011. – 2016. (2018.), kojim su predviđeni modeli transformacije domova socijalne skrbi za odrasle osobe s invaliditetom za pružanje pojedinih usluga, te smanjenje broja osoba na dugotrajnom smještaju. Glavni ciljevi Plana su:

- smanjiti ukupni broj odraslih osoba s invaliditetom na stalnom ili tjednom smještaju u domovima i drugim pravnim osobama koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi
- razviti izvaninstitucijske oblike smještaja i izvaninstitucijske usluge razmjerno smanjenju ukupnog broja korisnika na stalnom ili tjednom smještaju za sve korisničke skupine.

Tijekom 2018.g. prateći provedbu procesa deinstitucionalizacije, zabrinuti smo i upozoravamo na podatke koji ukazuju na napredak koji je gotovo u potpunosti izostao. Mišljenja smo, da unatoč opredjeljenju RH za nastavak ovog procesa te isticanju da sustav razumije kompleksnost i važnost rješavanja ovog problema, izostaje dubinsko razumijevanje njegovog značenja za osobe s invaliditetom koje žive u ustanovama ili im zbog različitih razloga „prijeti“ odlazak u iste.

Domovi socijalne skrbi čiji su Individualni planovi transformacije i deinstitucionalizacije usvojeni još 2013. godine, smanjili su broj korisnika dugotrajnog smještaja između 15 i 30%, a dva doma socijalne skrbi transformirala su se u centar usluga u zajednici (Ozalj i Osijek). U njima su nakon regionalizacije (premještaja korisnika u županiju iz koje dolaze), gotovo svi korisnici obuhvaćeni uslugom organiziranog stanovanja. Međutim, u svim ostalim domovima nakon 2015. godine nije usvojen Individualni plan transformacije doma, navode da je Nacionalni tim za deinstitucionalizaciju prestao s radom, a zbog neusvajanja IP ne mogu aplicirati za sredstva EU radi osiguravanja stambenih zajednica, te da se s tim procesom zastalo.

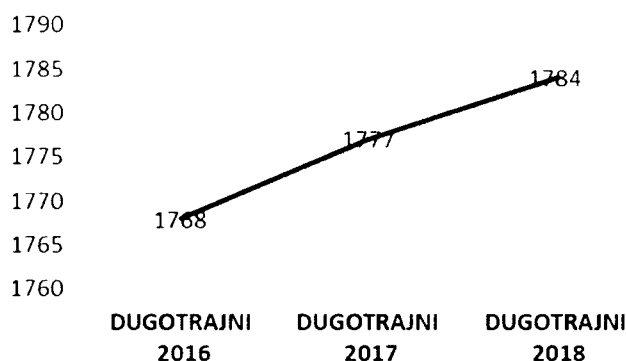
22.1. ISPITIVANJE TIJEKA DEINSTITUCIONALIZACIJE U DOMOVIMA SOCIJALNE SKRBI

Radi uvida u tijek procesa deinstitucionalizacije i transformacije zatražili smo od

20 domova socijalne skrbi izvješće o procesu transformacije doma i smanjenja broja korisnika na dugotrajnom smještaju. Tražili smo podatke o tijeku provedbe Individualnog plana transformacije, kao i podatke o djelatnosti i programima za koje su se opredijelili, podatke o uslugama smještaja i organiziranog stanovanja za 2016., 2017. i 2018. godinu, kao i podatke o izvaninstitucijskim uslugama ako ih dom osigurava. Od 22 doma socijalne skrbi zaprimili smo podatke od njih 17.

Podaci domova
socijalne skrbi o
procesu DI

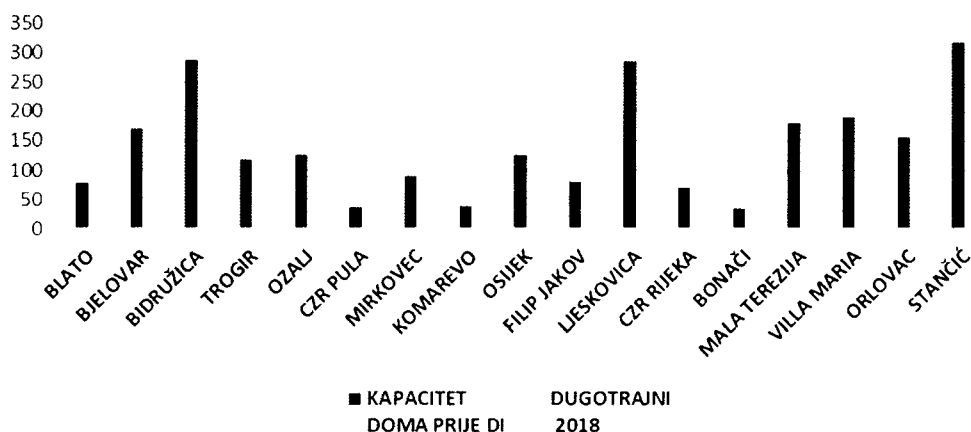
DUGOTRAJNI SMJEŠTAJ

U grafikonu 13 vidljivo je kretanje ukupnog broja osoba na dugotrajnom smještaju od 2016. do 2018. godine, u ispitivanim domovima vidimo gotovo nepromijenjeno stanje, čak i lagani trend rasta.

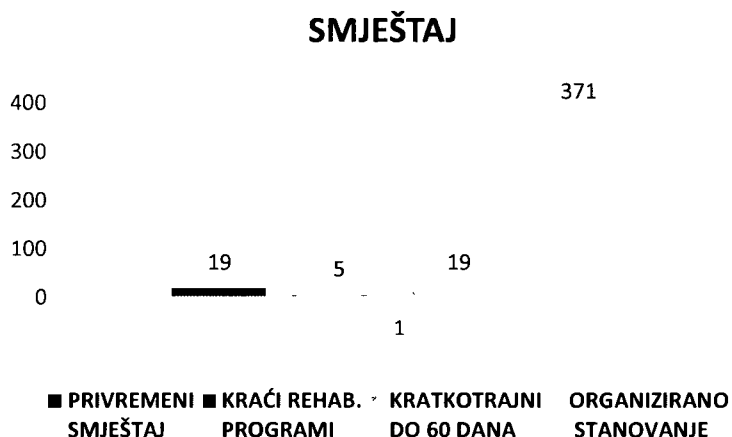
Iz sljedećeg grafikona 14. vidimo da samo jedna ustanova nema uslugu dugotrajnog smještaja (Ozalj). To je ustanova koja se transformirala u centar usluga u zajednici te o korisnicima skrbi isključivo u okviru organiziranog stanovanja. U svim ostalim domovima vidimo zanemarivu razliku u broju dugotrajnih smještaja od prije početka procesa do danas, izuzev Orlovca i Stančića, koji su svoju transformaciju ustanove započeli projektno još 2013., otkada su značajno smanjili broj dugotrajnih smještaja (Orlovac za više od 60%, Stančić gotovo 40%). Isto tako, značajnu razliku vidimo u Maloj Tereziji, koja je smanjila broj smještaja, nema velik broj osoba u organiziranom stanovanju, ali se usmjerila na pružanje specijaliziranih usluga u zajednici (boravak, psihosocijalna podrška, rana intervencija). S druge strane, u tri ustanove broj smještenih osoba je čak i nešto veći nego na početku provedbe Plana DI (Bjelovar, Filip i Jakov i Villa Maria).

REZULTAT DEINSTITUCIONALIZACIJE USTANOVA

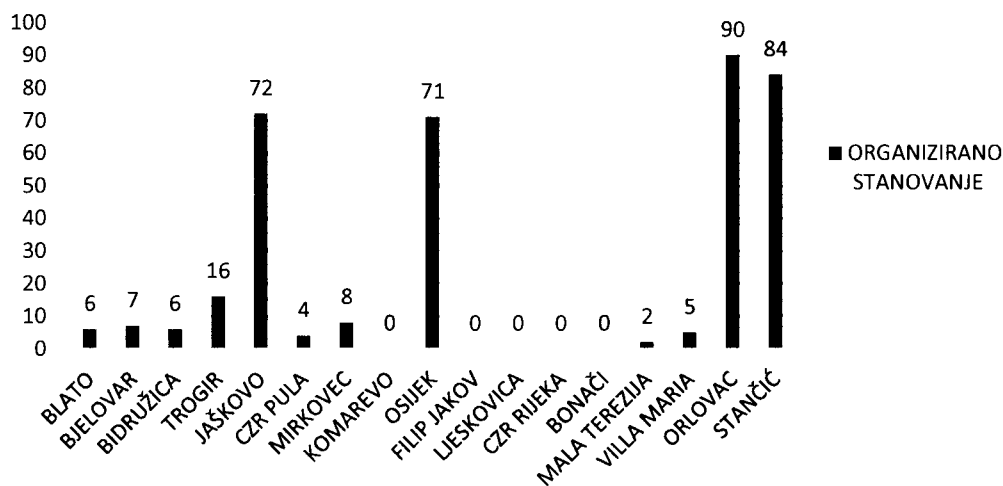

Od domova smo tražili podatke i o drugim vrstama smještaja, kao i podatke o usluzi organiziranog stanovanja. Posebno su nas zanimali privremeni smještaj do 6 mjeseci koji se osigurava u kriznim situacijama u obitelji, te privremeni smještaj prema čl. 92. ZSS, koji se osigurava djetetu i odrasloj osobi do 30 dana tijekom jedne godine zbog privremene nesposobnosti roditelja za pružanje njege. Ranijih godina, ali i prošle godine obraćalo nam se više roditelja koji za vrijeme kraćeg liječenja i boravka u bolnici nisu mogli osigurati brigu za dijete. Centri za socijalnu skrb u takvim se slučajevima obraćaju svim domovima ako na području na kojem obitelj živi nedostaje ovakav tip smještaja.

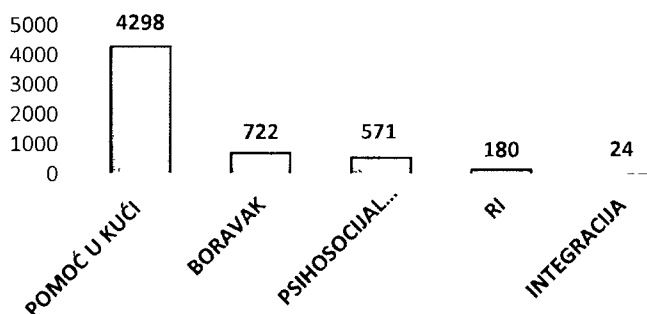
Iz grafikona 15. je vidljivo da su svi ispitani domovi pružali svega 19 usluga smještaja do 60 dana. Organizirano stanovanje osigurano je za 371 korisnika, od čega je najveći broj korisnika u 4 najuspješnija doma (317), dok su svi ostali domovi osigurali uslugu organiziranog stanovanja za svega 54 korisnika.

Sljedeći grafikon 16. nam prikazuje podatke koji nam ukazuju na stvarni doseg i postignute rezultate Nacionalnog plana deinstitucionalizacije – 4 ustanove socijalne skrbi učinile su određene pomake, provele transformaciju doma, značajno smanjile broj osoba na dugotrajnom smještaju i osigurale uslugu **organiziranog stanovanja** za zamjetan broj osoba. Za ostale ustanove brojke govore same za sebe.

SOCIJALNE USLUGE

Što se tiče obveze razvoja i širenja socijalnih usluga, od domova smo tražili i podatke o svim pruženim uslugama u razdoblju 2016. – 2018., pri čemu je vidljivo u grafikonu 17. da su domovi najviše pružali uslugu pomoći u kući, zatim boravka te psihosocijalne podrške. Najveće liste čekanja u 2018. godini domovi bilježe za uslugu psihosocijalne podrške i podrške redovnom obrazovanju (integracija).

U sljedećem grafikonu 18. kada gledamo usluge pojedinačno po ustanovama, vidimo da je kod većine domova uz primarnu uslugu dugotrajnog smještaja najučestalija izvaninstitucijska usluga boravka, a onda usluga psihosocijalne podrške. Usluge rane intervencije i integracije zastupljene su u vrlo malom omjeru u odnosu na druge usluge, a pruža ih samo Centar Jaškovo i Mala Terezija.

Što se tiče tijeka procesa nakon 2016. godine domovi bilježe povećanje broja zahtjeva za dugotrajni smještaj, zbog očitog nedostatka potrebnih usluga. Većina domova navodi da Individualni planovi iz 2015./2016. nisu usvojeni od nadležnog Ministarstva, te se u 2018. godini krenulo s izradom novih Individualnih planova. Kao prepreke nastavku procesa deinstitucionalizacije i transformacije većina domova navodi nedostatak potrebnog broja djelatnika za podršku programu organiziranog stanovanja i pružanja usluga, nemogućnost apliciranja na sredstva EU fondova zbog neprihvaćenog Individualnog plana, kao i nedostatak edukacija i kapaciteta ustanova za pripremu projekata.

Početkom 2018. godine provedena je medijska „kampanja“ koja je na neki način bila usmjerena preispitivanju procesa deinstitucionalizacije. Potaknuti napisima o navodnim događanjima u Centru „Ja kao i Ti“ iz Osijeka Ured pravobraniteljice reagirao je na neke od njih, nastojeći uputiti poruku da je deinstitucionalizacija osoba s invaliditetom prvenstveno pitanje ljudskih prava.

REAGIRANJE pravobraniteljice NA ČLANAK JUTARNJEG LISTA OD 25. 2. 2018. „Krah ideje premještanja ljudi u stanove ili krah politike odgovorne za ostvarivanje ljudskih prava?“

Život osoba s invaliditetom u zajednici nije nečija „ideja“ već njihovo pravo. To pravo dužna im je osigurati država jer se na to obvezala potpisivanjem Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Konvencija je obvezujući dokument, iznad nacionalnih zakona pa izvršenje obveza nije stvar dobre volje niti opredjeljenja, već dužnost. Hrvatska se voli pohvaliti da je jedna od prvih država koja je prije 10

godina ratificirala ovaj dokument. Međutim, poduzela je vrlo malo da izvrši zadane obveze. Ako u Hrvatskoj obolite i dobijete dijagnozu iz područja mentalnog zdravlja, ako nemate obitelji koja će vam pružiti podršku – završit ćete u domu ili na psihijatrijskom odjelu. Tisuće osoba s invaliditetom još uvijek prisilno živi u izoliranim, zatvorenim institucijama ili udomiteljskim obiteljima, u dehumaniziranim uvjetima, bez prava na privatnost i osobne izbore. Ima u domovima ljudi s obrazovanjem, s obiteljima i ljudi bez ikoga, tamo ima i ljudi s interesima, potencijalima za učenje, ljudi koji imaju uspomene... Velikom broju smještenih osoba treba samo kontrola nad redovitim uzimanjem lijekova, a svi su oni u instituciji, ograđeni visokim ogradama, obično udaljeni od naselja i gradova.

Društva koja poštuju ljudska prava nemaju dvojbe oko toga da su domovi dehumanizirani, da je institucija loša i da podrška treba biti osigurana izvan ograde institucije.

Da bi se osobe s invaliditetom zadržale u zajednici i vratile u zajednicu, trebalo je raditi istovremeno na više područja i razina: zatvoriti domove socijalne skrbi i pretvoriti ih u centre za usluge u zajednici; razviti nove usluge podrške u zajednici u svim sustavima kao prevenciju smještaja; osigurati stanove za korisnike; educirati radnike za rad u izvaninstitucijskim oblicima skrbi; zbrinuti one radnike koji ne žele raditi nove poslove na novi način.

Ono što smo mi u Hrvatskoj učinili nije bilo dovoljno: transformirali smo svega nekoliko ustanova i to djelomično; iskorištenost EU fondova u svrhu deinstitucionalizacije je minimalna; zbog navodne zabrane zapošljavanja nismo osigurali dovoljno radnika u podršci; zbog otpora zaposlenika imamo ono čemu smo svjedočili u nekadašnjem Domu Osijek, danas Centru za pružanje usluga u zajednici „Ja kao i Ti“ – sudske sporove, podmetanja i sukobe među radnicima. U Osijeku su se s tim morali nositi sami zaposlenici i ravnatelj ustanove, a Ministarstvo, kao osnivač ustanove i tijelo odgovorno za provedbu ovog procesa nije poduzelo ništa da bi riješilo problem otpora zaposlenika.

Život u zajednici pravo je svake osobe bez iznimke, samo svaki pojedinac ovisno o svojim individualnim potrebama treba različitu vrstu i obim podrške, koju im je država, odnosno nosilac obveze dužan osigurati. Isticanje „neuspjelih“ slučajeva govori nam samo o tome da nije bilo dovoljno podrške, a ne da organizirano stanovanje „nije za svakoga“. Kvalitetna podrška ima svoju cijenu, a prilikom ostvarivanja ljudskih prava pozivanje na ekonomsku računicu nije opravdano.

Nije „ideja deinstitucionalizacije“ doživjela svoj krah, kako sugerira naslov članka, nego je jasno da se radi o krahu odgovornosti onih čija je dužnost osigurati svim ljudima pa i onima s invaliditetom poštivanje ljudskih prava, u skladu s Ustavom, Konvencijom i zakonima.

U članku se navodi kako oko 1000 ljudi živi izvan domova. Ne navodi se da je istovremeno u domovima i udomiteljskim obiteljima zatvoreno njih još 12.000.

Obveza razvoja i širenja usluga definirana je još Planom deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi 2010. godine. Na potrebu razvoja i širenja najrazličitijih usluga koje su temelj ostvarenja prava na život u zajednici pravobraniteljica ukazuje niz godina kontinuirano svojim općim preporukama, kao i u godišnjim izvješćima Hrvatskom saboru.

Preporuke za područje neovisno življenje i život u zajednici (2015.):

...Osobama koje su zbog svojeg invaliditeta smještene u ustanovu kršimo pravo na život u zajednici na ravnopravnoj osnovi s drugima. Osnovni preduvjet ostvarenju neovisnog života je lepeza usluga prilagođenih individualnim potrebama svake pojedine osobe. U procesu razvoja usluga u zajednici naglašena je uloga sustava socijalne skrbi i središnje države, ali ...svoju ulogu u razvoju usluga u zajednici trebaju preuzeti i drugi sustavi i institucije, ali i jedinice lokalne i regionalne samouprave. Proces deinstitucionalizacije koji se unazad dvije godine intenzivnije provodio u ustanovama socijalne skrbi, svakako treba širiti, intenzivirati i ubrzavati.

Preporuke za područje neovisno življenje i život u zajednici (2016.):

...Širiti sustav usluga u zajednici za podršku neovisnom življenju osoba s invaliditetom u vlastitom domu i obitelji. Potrebno je nastaviti s procesom deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi. Stalnu skrb o osobama s invaliditetom treba osigurati kroz organizirano stanovanje i podršku u zajednici. Udomiteljstvo i smještaj u obiteljskim domovima imaju sve odlike institucionalnog smještaja. Stoga je potrebno, sukladno preporukama Odbora UN-a za

praćenje provedbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, u proces deinstitutionalizacije uključiti i obiteljske domove i udomiteljske obitelji.

Preporuke za područje neovisno življenje i život u zajednici (2017.):

Nisu vidljive aktivnosti na razvoju mreže dostupnih usluga u zajednici, kojima bi se pokrile najrazličitije potrebe osoba s invaliditetom i prevenirala institucionalizacija.

Nejasno je kada će se uložiti značajniji naponi da se vidljivo smanji broj osoba na dugotrajnom smještaju u institucijama.

Plan deinstitutionalizacije 2018.-2020.

Dana 28.12.2018. objavljen je na stranicama MDOMSPPlan deinstitutionalizacije, transformacije te prevencije institucionalizacije 2018. – 2020. g.(u daljnjem tekstu: Plan). Njime je predviđeno „intenziviranje procesa transformacije i deinstitutionalizacije, te prevencije institucionalizacije; osiguravanje šireg obuhvata socijalnih usluga i razvoja novih usluga u skladu s planiranim prioritetima na lokalnoj razini u svrhu regionalno ravnomjernog pružanja usluga i osiguravanja dostupnosti usluga u zajednici“.

Kada se govori o provedbi procesa deinstitutionalizacije i transformacije te prevencije institucionalizacije za odrasle osobe s invaliditetom, kao prioritet navodi se Opći cilj: osiguravanje mjera za život osoba s invaliditetom u zajednici.

Posebni ciljevi su:

1. Jačanje kapaciteta centara za socijalnu skrb za rano prepoznavanje potreba i pravovremeno priznavanje potrebnih socijalnih usluga
2. Poboljšanje kvalitete, dostupnosti i usklađenosti socijalnih usluga za odrasle osobe s invaliditetom s njihovim potrebama u svim županijama kroz osiguravanje pružatelja socijalnih usluga u svim županijama radi formiranja regionalnih centara/pružatelja usluga koji pružaju najširi spektar izvaninstitucijskih socijalnih usluga u skladu s utvrđenim prioritetima i potrebama na lokalnoj razini (psihosocijalna podrška, boravak, pomoć u kući, organizirano stanovanje i dr.)
3. Razvijanje izvaninstitucijskih socijalnih usluga za korisnike koji ne mogu ostati u vlastitoj obitelji, a nije im potrebna dugotrajna intenzivna skrb (udomiteljstvo, obiteljski domovi i dr.).

Indikatori provedbe:

- broj odraslih osoba s invaliditetom kojima se pružaju institucijske socijalne usluge u odnosu na izvaninstitucijske usluge
- broj odraslih osoba s invaliditetom kojima se pružaju socijalne usluge u županiji prebivališta u odnosu na broj odraslih osoba s invaliditetom kojima se pružaju socijalne usluge izvan mjesta prebivališta.

Nadalje se analizira svaka korisnička skupina, postignuti rezultati od 2010. te novi izazovi do 2020. godine. Za korisničku skupinu odraslih osoba s tjelesnim, intelektualnim i osjetilnim oštećenjem navodi se da je u institucijskoj skrbi u 2010. godini bilo smješteno 2000 odraslih osoba, a u 2016. godini prema podacima Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (Prilog 5. Plana) smješteno je njih 1992. Neuspjeh rezultata deinstitutionalizacije pripisuje se ulasku novih korisnika u institucije zbog nedostatne mreže izvaninstitucijskih usluga u zajednici te nemogućnosti članova obitelji (u pravilu roditelja) da skrb o svojoj odrasloj djeci, budući da su i sami u visokoj životnoj dobi u kojoj trebaju pomoć druge osobe. Upravo za ovu korisničku skupinu zabilježen je najveći porast broja korisnika usluge smještaja. Također, kao razlog usporavanja provedbe procesa deinstitutionalizacije osoba s invaliditetom navodi se da su procesom bili obuhvaćeni svi korisnici neovisno o razini potrebne podrške, a ne samo oni koji ne zahtijevaju intenzivnu skrb u instituciji.

Što se tiče grupacije osoba s mentalnim oštećenjem, u Planu se navodi da je 2010. godine institucijskim oblicima smještaja bilo obuhvaćeno 4100 ovih korisnika, a da je u 2017. godini institucijskim oblicima smještaja bilo obuhvaćeno 3504 korisnika. U odnosu na projekcije prikazane u Planu iz 2010. godine može se zaključiti da postoje „manja odstupanja u postizanju definiranog cilja u pogledu broja osoba na dugotrajnom smještaju“, ali je istovremeno vidljiv lagani trend povećanja broja korisnika usluga,

budući da je usluge 2010. godine koristilo njih 960 (izvorno podatci MDOMSP, Prilog 6. i 6.a), a 2017. godine njih 1471, što se smatra pozitivnim pomakom.

U poglavlju NOVI IZAZOVI navodi se da u okviru procesa razvoja sustava socijalne skrbi prioritet treba dati *razvoju usluga koje nedostaju u zajednici*, čime se želi postići da korisnici dobivaju usluge u svojim domovima i lokalnim zajednicama, što znači da se u samoj zajednici stvaraju uvjeti za njihovu integraciju. U tom smislu predviđaju se MJERE I AKTIVNOSTI:

- I. mjera: Širenje mreže izvaninstitucijskih usluga – regionalna ravnomjernost i dostupnost
- II. mjera: Širenje mreže pružatelja usluga – regionalna ravnomjernost i dostupnost
- III. mjera: Unaprjeđenje kvalitete socijalnih usluga
- IV. mjera: Usklađivanje planiranja financijskih sredstava iz državnog proračuna i EU fondova s prioritetima deinstitutionalizacije i transformacije
- V. mjera: Usklađivanje zakonodavne regulative s potrebama procesa deinstitutionalizacije i transformacije pružanjem izvaninstitucijskih usluga.

U cilju ostvarenja ovih mjera izradit će se analiza potreba na regionalnoj i lokalnoj razini za pružanjem socijalnih usluga, donijeti nova mreža potreba, povećati opseg pružanja izvaninstitucijskih usluga, izraditi metodološke dokumente (pravilnike, procedure, smjernice, protokole i sl.) radi uspostavljanja okvira za pružanje socijalnih usluga, povećati broj udomiteljskih obitelji, osigurati dostatni broj zaposlenika i edukacija za pružanje izvaninstitucijskih usluga, uspostaviti mobilne timove podrške koji djeluju na razini jednog ili više pružatelja usluga ili međusektorski i drugo.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom ocjenjuje da dosadašnjim učincima Planadeinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi (2011. – 2016./18.) ne možemo biti zadovoljni, s obzirom na to da broj smještenih osoba u domovima socijalne skrbi nije značajno smanjen, niti su transformirani domovi značajnije razvili i proširili različite izvaninstitucijske usluge kao podršku neovisnom življenju osoba s invaliditetom izvan institucije.

Ocjena učinaka
Plana DI

Tablica 16. Rezultati procesa deinstitutionalizacije, analiza podataka 2014. – 2016./17.:

GODINA	VRSTA INVALIDITETA	SMJEŠTAJ	UDOMITELJSTVO	ORGANIZIRANO STANOVANJE
2014.	OSI	2071	409	537
	MENTALNO	3540	879	192
	UKUPNO	5611	1288	729
2015.	OSI	1977	738	661
	MENTALNO	3461	680	275
	UKUPNO	5438	1418	936
2016.	OSI	2071	409	537
	MENTALNO	3456	750	258
	UKUPNO	5527	1159	795
2017.	MENTALNO	3504	991	444

Iz gore navedenih podataka je vidljivo da je od 2014. do 2016. godine broj osoba s invaliditetom u dugotrajnom smještaju ostao na istom nivou, jednako kao i za kategoriju osoba s mentalnim oštećenjima. Ukupno je prema podatcima MDOMSP²⁵ broj dugotrajno smještenih osoba s intelektualnim, tjelesnim, senzornim i mentalnim oštećenjima smanjen za 84 osobe. Istovremeno je 66 osoba više u organiziranom stanovanju.

²⁵ <https://mdomsp.gov.hr/dokumenti/10?trazi=1&tip2=&datumod=&datumdo=&pojam=&page=5>

Planom iz 2018. godine, osim analize ne/uspjeha, ne navode se konkretni rokovi za izvršenje pojedinih mjera, a niti su konkretizirani očekivani ciljevi u smislu nastavka smanjivanja broja osoba s invaliditetom na dugotrajnom smještaju u domovima socijalne skrbi, odnosno očekivanog povećanja broja osoba obuhvaćenih izvaninstitucijskim uslugama. Daljnje širenje usluge organiziranog stanovanja posljednjih godina stagnira, unatoč činjenici da je ova usluga potvrdila potencijal u dostizanju zadanog standarda na području osiguranja uživanja ljudskih prava. Osim formalno izražene namjere za nastavkom širenja usluga u zajednici, kao i razvojem organiziranog stanovanja, izostali su konkretni pokazatelji aktivnosti koje se provode. Smatramo da je dio predviđenih mjera i aktivnosti već trebao započeti, posebno analiza potreba, planiranje financijskih sredstava iz državnog proračuna i fondova EU, kao i usklađivanje zakonodavne regulative.

22.2. RAZVOJ I ŠIRENJE USLUGA U ZAJEDNICI

Upravo zato što je razvoj i širenje usluga jedna od bitnih pretpostavki za prevenciju daljnje institucionalizacije osoba s invaliditetom i ostvarenje prava na život u zajednici, od nadležnog Ministarstva zatražili smo izvješće o aktivnostima na razvoju i širenju usluga namijenjenih osobama s invaliditetom i mentalnim oštećenjima, kao i podatke za godine 2016., 2017. i 2018. o broju:

1. zaprimljenih zahtjeva drugih pružatelja za sklapanje ugovora o međusobnim odnosima, po godinama, za pružanje
 - usluge organiziranog stanovanja
 - druge izvaninstitucijske usluge (rana intervencija, dnevni boravak, psihosocijalna podrška, pomoć u kući)
2. sklopljenih ugovora o međusobnim odnosima s drugim pružateljima za uslugu organiziranog stanovanja, po godinama
 - broj sklopljenih ugovora s novim pružateljima – za koji broj korisnika
 - broj sklopljenih aneksa ugovora – za koji broj korisnika
 - kolika su financijska sredstva izdvojena za tu namjenu
3. sklopljenih ugovora o međusobnim odnosima s drugim pružateljima izvaninstitucijskih usluga (rana intervencija, dnevni boravak, psihosocijalna podrška, pomoć u kući), i to
 - broj ugovora s novim pružateljima – za koji broj korisnika
 - broj aneksa postojećih ugovora – za koji broj korisnika
 - kolika su financijska sredstva izdvojena za tu uslugu drugih pružatelja po godinama.

Tražili smo podatak o ukupnom broju do sada neriješenih zahtjeva drugih pružatelja za sklapanje ugovora/aneksa ugovora o međusobnoj suradnji za navedeno razdoblje, po godinama, za navedene usluge, te podatak o planiranim financijskim sredstvima u proračunu Ministarstva namijenjenim sklapanju ugovora o međusobnoj suradnji s drugim pružateljima usluga u sljedećem financijskom razdoblju, do 2020., za uslugu organiziranog stanovanja i druge izvaninstitucijske usluge.

Potaknuti upitima organizacija civilnog društva, kao i pružatelja usluga u sustavu socijalne skrbi/domova socijalne skrbi, tražimo i informacije o razlozima zbog kojih nisu doneseni provedbeni propisi o metodologiji za izračun cijena socijalnih usluga, načinu i uvjetima sklapanja ugovora o pružanju socijalnih usluga te objavi Javnog poziva za dodjelu ocjene o usklađenosti sa standardima socijalnih usluga, odnosno kada se očekuje njihovo donošenje.

U sljedećoj tablici 17. predloženi su podaci Ministarstva o zaprimljenim zahtjevima za ugovaranje usluga, kao i o broju ugovorenih usluga i broju korisnika obuhvaćenih tim ugovorima, za razdoblje 2016. – 2018. godine:

ZAPRIMLJENI ZAHTJEVI ZA UGOVARANJEM U RAZDOBLJU OD 2016. - 2018.* GODINE				
Godina	Organizirano stanovanje	Rana intervencija	Boravak	Psihosocijalna podrška
2016.	1	3	7	5

2017.	4	2	8	5
2018.	1	3	6	3
*U navedenom razdoblju nema neriješenih zahtjeva za ugovaranjem socijalnih usluga. Svakom pružatelju usluga, koji je podnio zahtjev, upućen je odgovor s obrazloženjem.				
UGOVORENE USLUGE U RAZDOBLJU OD 2016. DO 2018. GODINE				
ORGANIZIRANO STANOVANJE				
Godina	Broj ugovora	Broj aneksa	Broj korisnika	Odobrena sredstva
2016.	1	1	15	990.000,00 kn
2017.	0	1	7	462.000,00 kn
2018.	0	0	0	0 kn
RANA INTERVENCIJA				
Godina	Broj ugovora	Broj aneksa	Broj korisnika	Odobrena sredstva
2016.	1	0	29	234.672,00 kn
2017.	0	0	0	0 kn
2018.	0	0	0	0 kn
BORAVAK				
Godina	Broj ugovora	Broj aneksa	Broj korisnika	Odobrena sredstva
2016.	2	1	75	1.896.840,00 kn
2017.	0	3	40	1.045.200,00 kn
2018.	0	1	10	348.480,00 kn
PSIHOSOCIJALNA PODRŠKA				
Godina	Broj ugovora	Broj aneksa	Broj korisnika	Odobrena sredstva
2016.	1	1	134	786.288,00 kn
2017.	1	2	77	388.320,00 kn
2018.	2	0	110	1.465.936,00 kn
POMOĆ U KUĆI				
Godina	Broj ugovora	Broj aneksa	Broj korisnika	Odobrena sredstva
2016.	2	0	7 **	0 ***
2017.	3	0	6**	0 ***
2018.	0	0	0	0
**Pružatelji usluge pomoći u kući uglavnom su fokusirani na korisničku skupinu starijih i nemoćnih, a u manjoj mjeri na korisničku skupinu osoba s invaliditetom kao što je vidljivo iz ugovorenog broja korisnika.				
***Nismo u mogućnosti iz ukupne mase sredstava prikazati financijska sredstva izdvojena za korisnike usluga pomoći u kući iz korisničke skupine osoba s invaliditetom.				
PLANIRANA FINANCIJSKA SREDSTVA ZA 2019. I PROJEKCIJE ZA 2020. I 2021. GODINU – državni proračun				
A 734191 Skrb za djecu, mladež i odrasle osobe – drugi osnivači				
2019. = 332.375.976,00 kn				
2020. = 332.375.976,00 kn				
2021. = 332.375.976,00 kn				

Iz tablice je vidljivo da je u odnosu na broj zaprimljenih zahtjeva za ugovaranjem usluga vrlo mali broj i stvarno sklopljenih ugovora. Najveći broj zahtjeva za ugovaranjem i odobrenja odnosi se na usluge boravka i psihosocijalne podrške te je sklopljenim ugovorima obuhvaćen i najveći broj korisnika. Ministarstvo navodi da je svakom pružatelju usluga koji je podnio zahtjev upućen odgovor s obrazloženjem (nemamo podatak o razlozima zbog kojih se ne ugovaraju usluge za koje su zaprimljeni zahtjevi). Posebno nas brine što je tako malen broj zahtjeva i odobrenih ugovora/aneksa za uslugu

organiziranog stanovanja, za zanemariv broj korisnika, budući da je organizirano stanovanje najkompletnija usluga podrške osobama s invaliditetom u ostvarivanju prava na život u zajednici. Vezano uz metodologiju za izračun cijena socijalnih usluga, način i uvjete sklapanja ugovora o pružanju socijalnih usluga, Ministarstvo je u prethodnom razdoblju započelo s analizom poslovanja ustanova socijalne skrbi s ciljem omogućavanja transparentnosti u definiranju cijena socijalnih usluga. Navedena analiza nije realizirana u cijelosti zbog ograničenih resursa. Za daljnju provedbu analize, Ministarstvu je odobren projekt *Provedba analize poslovanja u svrhu izrade metodologije za izračun cijena socijalnih usluga* s početkom provedbe u ožujku 2019. godine. Rezultati provedene analize poslovanja poslužit će kao podloga za donošenje pravilnika kojim će se utvrditi metodologija za izračun cijena socijalnih usluga, nakon čega će uslijediti objava Javnog poziva za dodjelu ocjene usklađenosti sa standardima socijalnih usluga.

Što se tiče pritužbi pravobraniteljici u protekloj godini, one se prvenstveno odnose na nedostatak različitih usluga kao i kvalitete i dostupnosti usluga.

Tako se majka djeteta s teškim invaliditetom s područja Splita obratila jer je trebala zbog operacije biti 10 dana u bolnici, za koje vrijeme je željela privremeno smjestiti dijete u ustanovu socijalne skrbi u okolici. Nadležni Centar za socijalnu skrb pokušao je osigurati privremeni smještaj za dijete, ali je od svih traženih ustanova zaprimio negativan odgovor. S druge strane, majka nije prihvatila smještaj djeteta u Kraljevici ili Caritasovom domu Brezovica, zbog udaljenosti od obitelji. Očito je iz opisa slučaja da ustanove primjerene za skrb o djeci s teškoćama u razvoju nemaju predviđene slobodne kapacitete za osiguravanje privremenog smještaja iz čl. 92. ZSS u slučaju odmora ili bolovanja roditelja njegovatelja, a koji smještaj može trajati najdulje do 30 odnosno 60 dana tijekom jedne kalendarske godine.

Smatramo da je u navedenim slučajevima, a temeljem načela dostupnosti, individualizacije i uključenosti korisnika u zajednicu, potrebno u mreži socijalnih usluga sustavno osigurati mogućnost privremenog smještaja rezerviranim kapacitetima ustanova socijalne skrbi upravo za tu namjenu. Ministarstvu smo preporučili da se angažira u osiguravanju potrebnog privremenog smještaja u konkretnom slučaju, a da u okviru procesa razvoja izvaninstitucijskih usluga te socijalnog planiranja, razvoja i povećanja dostupnosti i kvalitete socijalnih usluga na lokalnoj razini posebnu pozornost posveti dostupnosti usluge privremenog smještaja.

Zanimljiv je i slučaj roditelja čiji sin ima težak poremećaj u ponašanju zbog kojega je nasilan u školi i susjedstvu, a unatoč provođenju uputa psihijatra dječak ne funkcionira bolje. Zbog nasilja i uništavanja školskog autobusa nije mu dozvoljeno koristiti školski prijevoz, a obitelj nema dostatnih materijalnih sredstava da sami organiziraju prijevoz djeteta u školu. Pokušaj da se djetetu osigura nastava u kući također nije uspio, zbog i dalje izrazito nasilnog ponašanja djeteta, koje ne korigira niti po psihijatru određena medikamentozna terapija. Navodi se da su se još prije godinu dana obratili Centru za socijalnu skrb da im za dijete u ovom trenutku osiguraju neki smještaj, ali to još nije realizirano, niti im je Centar osigurao neki drugi oblik podrške. Roditelj navodi da mu je nužno potrebna podrška u izvršavanju roditeljskih obveza i dužnosti. Centar za socijalnu skrb u čijem je obitelji tretmanu obratio se zahtjevom za smještaj nizu ustanova, ali niti jedna nije u mogućnosti osigurati odgovarajući psihosocijalni tretman djetetu. Dugotrajni boravak u zdravstvenoj ustanovi ne može biti dugoročno rješenje u ovom slučaju. Stoga se Centar za socijalnu skrb obratio i nadležnom Ministarstvu zamolbom za stručnom pomoći i podrškom pri izboru i realizaciji usluge privremenog smještaja.

U slučajevima kad uža obitelj nije u stanju voditi brigu o djetetu s teškoćama u razvoju treba poduzeti sve što je potrebno za alternativno zbrinjavanje u široj obitelji, odnosno unutar zajednice u obiteljskom okruženju. U svim aktivnostima koje se odnose na djecu s teškoćama u razvoju prvenstveni značaj treba se pridati ostvarenju najboljeg interesa djeteta.

U konkretnom slučaju, nadležni centar za socijalnu skrb unatoč nizu poduzetih mjera i stručnih postupaka nije u mogućnosti zaštititi najbolji interes djeteta, tj. osigurati intenzivni psihosocijalni tretman u odgovarajućoj ustanovi socijalne skrbi.

Nezadovoljstvo
uslugama

Prema saznanjima pravobraniteljice za osobe s invaliditetom prilikom obilazaka domova i u komunikaciji sa njihovim stručnim djelatnicima, centri za odgoj i obrazovanje djece s teškoćama u razvoju posljednjih godina zaprimaju sve više zahtjeva za smještaj djece s psihijatrijskim poremećajima te izraženim poremećajima ponašanja i osobnosti, za što nisu ni stručno ni kadrovski kapacitirani. Ističe se da u RH nedostaje referentna ustanova s mogućnošću intenzivnog tretmana za odgoj i psihosocijalni tretman djece s teškoćama ponašanja, psihičkim i emocionalnim poteškoćama, uz podršku zdravstvenog osoblja. Stoga smo Ministarstvu preporučili da do uspostave sustava podrške i alternativnih oblika zbrinjavanja ovaj pojedinačni slučaj treba rješavati u okviru postojećih resursa te molimo angažman Ministarstva u osiguravanju najboljeg interesa djeteta.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila je i nekoliko podnesaka kojima se apelira na hitno poduzimanje mjera za osiguravanje primjerenih oblika skrbi za osobe koje je PB Lopača otpustila u lipnju ove godine. Zaprimili smo zamolbu i apel Centra za socijalnu skrb Rijeka za štíćenike za koje nakon što su otpušteni iz PB Lopača još uvijek nije osiguran odgovarajući smještaj. Centar za socijalnu skrb pokušao je osigurati smještaj u desetak ustanova socijalne skrbi, ali bez uspjeha, te je potpuno nemoćan da i uz intenzivne pismene i telefonske kontakte sa odgovornim djelatnicima Ministarstva, pa čak i uz doneseno rješenje o privremenom smještaju u Centru za rehabilitaciju Rijeka taj smještaj i realizira. Centar za rehabilitaciju Rijeka odbio je primiti na smještaj jednu korisnicu te navodi da ima cijeli kat prazan, ali „*nedostaje dovoljan broj djelatnika za skrb o zahtjevnim korisnicima kojima je potreban pojačani nadzor*“. Ističe se i nedostatak profesionalnih kompetencija za rad s korisnicima s poremećajima autizma i psihičkim smetnjama.

Iz navedenog zaključujemo da je u ovom slučaju nedostajala koordinacija između PB Lopača i sustava socijalne skrbi u koji se pacijenti upućuju. Budući da su korisnici bili na dugotrajnom boravku u PB Lopača te da zbog svojeg psihofizičkog statusa imaju nisku razinu sposobnosti adaptacije, premještanje/otpuštanje pacijenata iz Lopače trebalo je prethodno kvalitetno pripremiti, odnosno pratiti početnu adaptaciju u ustanovi socijalne skrbi, što se nije dogodilo. Centar za socijalnu skrb nije ustanova koja može samostalno bez posredovanja nadležnog Ministarstva osigurati primjereni smještaj za korisnike ako ustanove nemaju slobodnih mjesta ili potreban broj djelatnika.

Ministarstvu je preporučeno sustavno podizanje profesionalnih kompetencija stručnih djelatnika u ustanovama socijalne skrbi, odnosno razvijanje koordinacije i međuresorne suradnje i partnerstva između stručnjaka iz različitih sustava, ustanova i civilnog društva u cilju osiguravanja primjerene podrške osobama s invaliditetom koje iz PB Lopača prelaze u ustanove socijalne skrbi. Smještaj osoba s invaliditetom u ustanove koje nisu prostorno i stručno kapacitirane za pružanje odgovarajuće usluge nije u interesu osoba s invaliditetom te je u tom smislu potrebno sustavno djelovanje nadležnog Ministarstva.

Pravobraniteljici su se prituživali roditelji i zbog nedostatnog opsega pojedine usluge u centrima za odgoj i obrazovanje, nedostatka slobodnih mjesta, čak i loših prostornih uvjeta za boravak djece s teškoćama u razvoju u pojedinim ustanovama. Različite zakonske i organizacijske prepreke onemogućavaju pristup pojedinim uslugama. Domovi socijalne skrbi ukazuju na Pravilnik o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga²⁶ koji nije na kvalitetan način obuhvatio sve postupke u okviru pojedinih usluga, a nosi i neke druge teškoće (komplicirani izračun broja usluga po stručnom radniku, nije predviđena fizikalna terapija u okviru psihosocijalne podrške, senzorna integracija nije predviđena u okviru usluge rane intervencije). Korištenje statusa roditelja njegovatelja utječe na smanjenje broja korisnika u boravku, zbog odredbe prema kojoj dijete ne može biti dnevno duže od 4 sata u ustanovi.

Korisnici Centra za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“ ukazuju na problem nedostatka kapaciteta ustanove, zbog čega se korisnici nakon završenog obrazovanja (stariji od 21 godine) nisu mogli uključiti

²⁶ „Narodne novine“, br. 40/14, 66/15.

u poludnevni boravak. Nakon preporuke pravobraniteljice, Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku izdalo je suglasnost za zapošljavanje radnika na radnom mjestu njegovatelja – pratitelja, radnog terapeuta i rehabilitatora na neodređeno puno radno vrijeme s ciljem osiguravanja kadrovskih uvjeta za uslugu poludnevnog boravka za odrasle korisnike Centra.

Prilikom obilaska Doma Sv. Frane Zadar koji uz uslugu smještaja pruža i uslugu dnevnog centra, sa svega 14 korisnika, Dom navodi da je za širenje kapaciteta ove usluge i otvaranje nove lokacije potrebno osigurati novi prostor i druge resurse, a prije svega iskazati stvarne potrebe na terenu. Bez podataka o potrebama i nedostatnim kapacitetima za pružanje pojedinih usluga ne može se započeti s aktivnostima širenja pojedine usluge, odnosno kapacitiranja pojedinih pružatelja (u konkretnom slučaju Doma Sv. Frane) za pružanje pojedine usluge.

Za kvalitetno planiranje i provođenje ovih procesa na lokalnoj razini potrebna je suradnja različitih dionika – centara za socijalnu skrb, lokalne samouprave, pružatelja usluga i korisnika, a centar za socijalnu skrb, sukladno svojoj ulozi, jedan je od najznačajnijih segmenata, jer poznaje resurse i mrežu pružatelja usluga s jedne strane te potrebe korisnika/potencijalnih korisnika s druge. Stoga smo Centru za socijalnu skrb Zadar preporučili da analizira potrebe korisnika s intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama, uključujući i osobe na dugotrajnom smještaju, za odgovarajućim izvaninstitucijskim uslugama uz koje bi bilo moguće osigurati ostvarenje njihovog prava na život u zajednici, te zajedno s drugim dionicima poduzme aktivnosti za daljnji razvoj socijalnih usluga na području svoje nadležnosti.

Uredu se pritužuju i organizacije civilnog društva koje unatoč dobivenom rješenju o ispunjavanju uvjeta i standarda za pružanje socijalnih usluga ne uspijevaju sklopiti ugovor o međusobnim odnosima, kako bi osigurale sustavno financiranje usluge ili širenje kapaciteta usluga koje pružaju.

Tako se Udruga djece i mladih s poteškoćama u razvoju „Zvono“ iz Belišća obratila zbog nemogućnosti ugovaranja socijalne usluge organiziranog stanovanja. Navodi da su se od 2016. godine četiri puta obratili Ministarstvu zamolbom za ugovaranjem usluge organiziranog stanovanja, ali da do sada nisu uspjeli dobiti nikakav pismeni odgovor.

Udruga je frustrirana nerazumijevanjem i slabom komunikacijom s Ministarstvom zbog činjenice da Udruga raspolaže materijalnim i ljudskim resursima za pružanje kvalitetne usluge na području koje ne obiluje uslugama u zajednici i na kojem pružatelja nema dovoljno u odnosu na potrebe. Udruga ispunjava uvjete za pružanje usluge organiziranog stanovanja za 4 osobe te za poludnevni boravak za dvadesetoro djece s teškoćama u razvoju i odraslih osoba.

Sve ovo ukazuje na potrebu sustavnog i intenzivnog rada na području širenja usluga – podizanju kvalitete, jačanju stručnih i profesionalnih kompetencija.

Nadležno Ministarstvo u svojem odgovoru navodi da se Udruga 2017. godine obratila zahtjevom za ugovaranje socijalnih usluga organiziranog stanovanja i psihosocijalne podrške, koji do sada nije pozitivno riješen budući da u Državnom proračunu RH nisu osigurana dodatna sredstva za nova ugovaranja. Zahtjev Udruge ponovno će se razmatrati u slučaju osiguravanja proračunskih sredstava.

22.1. KORIŠTENJE EU FONDOVA

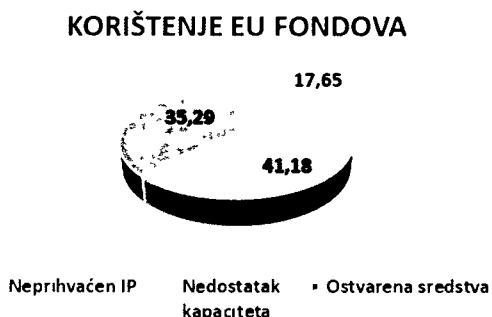
Provođenje državnog MASTER PLANA deinstitucionalizacije domova socijalne skrbi zahtijeva maksimalno korištenje sredstava EU fondova. Vezano za dinamiku pripreme natječaja za povlačenje sredstava unutar tog specifičnog cilja i unaprjeđenje procesa prelaska s institucijske skrbi na skrb u zajednici, prošle godine zatražili smo informacije o provođenju navedenih operativnih programa i koliko smo uspješni u povlačenju sredstava. Posebno nam je upitno koliko se i kako socijalne ustanove uključuju sa svojim projektima namijenjenim procesima deinstitucionalizacije, kao i osiguravanju pružanja usluga u zajednici.

U ispitivanju domova socijalne skrbi tražili smo i podatke o eventualno ostvarenim sredstvima iz EU fondova s ciljem provedbe i nastavka procesa transformacije doma i razvoja i širenja usluga u zajednici.

Prema dobivenim podatcima, domovi koji su povukli najviše sredstava putem projekata ostvarili su i najveće pomake u procesu (Ozalj, Osijek, Slobodština i Stančić).

Grafikon 18.

Domovi koji nisu aplicirali na projekte navode i razloge za to, pri čemu je najčešći razlog nekorištenja sredstava EU fondova nedostatak kapaciteta za pisanje projekata. Pri tome se navodi da se domovi uz redovitu djelatnost ne mogu posvetiti projektima, da im nedostaje edukacije za pisanje projekata, odnosno da im je potrebna neposredna pomoć nadležnog Ministarstva.

Budući da se u istom periodu bilježi

stagnacija procesa deinstitutionalizacije, a istovremeno i više puta javno iskazano opredjeljenje o nužnosti nastavka procesa transformacije institucija u kojima su dugotrajno smještene osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju, posebno nas zanimaju učinci provedenih konzultativnih usluga te razlozi za odustajanje od ugovorenog zajma Svjetske banke u dijelu koje se odnosi na deinstitutionalizaciju.

MDOMSP u svom odgovoru između ostalog navodi da je prema Ugovoru o zajmu Međunarodne banke za obnovu i razvoj primarni cilj Projekta modernizacije sustava socijalne zaštite bio poboljšanje učinkovitosti i ekonomičnosti hrvatskog sustava socijalne zaštite. Za tu namjenu bilo je ukupno predviđeno 70 milijuna eura. Projektom se pokušalo poduprijeti reforme Vlade RH. Od ukupno povučenih 6.722.765,18 eura, iskorištena sredstva iznose ukupno 2.340.286,07 eura.

Ministarstvo je bilo zaduženo za tematsko područje deinstitutionalizacija djece i odraslih u svojstvu korisnika. Od ukupno 20 milijuna eura za ovo tematsko područje bila su predviđena sredstva od ukupno 750.000,00 eura. Od tog iznosa do raskida zajma utrošeno je 316.588 eura za aktivnost tehničke pomoći u provedbi Operativnog plana deinstitutionalizacije korisnika domova socijalne skrbi, te savjetnika za EU fondove u procesu deinstitutionalizacije i transformacije.

Navedeno je opisano i brojčano u sljedećoj tablici 18.:

Ukupno ugovor za modernizaciju sustava socijalne zaštite	Ukupno povučena sredstva	Iskorištena sredstva	%
70.000.000,00	6.722.765,18	2.340.286,07	3,34
Sredstva za deinstitutionalizaciju	Povučena sredstva	Utrošena sredstva	
20.000.000,00	750.000,00	316.588,00	1,58

Glavni rezultati rada konzultanata vezano uz proces deinstitutionalizacije bili su: stvaranje i provedba procesa strateškog planiranja individualnog plana (IP) za pojedinačne institucije; izrada nacrtu 16 IP za deinstitutionalizaciju i transformaciju institucija za razdoblje od 2016. do 2020.; posjet i pregled 29 ustanova socijalne skrbi diljem RH; organizacija i održavanje 16 transformacijskih radionica za ustanove koje pružaju uslugu smještaja; prikupljanje podataka i izrada Analize stanja 32 prioritetne ustanove socijalne skrbi i plan aktivnosti deinstitutionalizacije i transformacije; izrada Analize procesa individualnog strateškog planiranja, uz prijedlog metodologije, analizu stanja i rizika te prijedlog preporuka i plana aktivnosti; izrada analize učinkovitosti koje su uspoređivale troškove pojedinih institucija za razdoblje 2013. – 2016. kao i projekcije troškova za 2017. – 2020.; sudjelovanje u pripremi nacrtu Sažetaka operacije za Europski socijalni fond (ESF) i Programskog dodatka za Europski fond za regionalni razvoj (ERDF); izrada dvaju planova treninga te sudjelovanje na 5 radionica s informacijama o pripremi projekata za sve institucije socijalne skrbi koje su se mogle prijaviti na 5 Poziva za dostavu projektnih prijedloga (18 domova za osobe s invaliditetom, 13 domova za djecu s problemima u

ponašanju i djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i 56 Centara za socijalnu skrb (CZSS); vođenje help-deska za pomoć u pripremi projekata za sve relevantne institucije socijalne skrbi kroz odgovaranje na upite putem jedinstvene e-mail adrese namijenjene podršci; izrada upitnika za prijavu projektnih ideja CZSS-a, sudjelovanje u procjeni prihvatljivosti ideja i donošenju odluka o pripremi projekata i drugi poslovi.

Ministarstvo konačno zaključuje da proces deinstitutionalizacije nije zaustavljen odustajanjem od daljnjeg korištenja zajma Svjetske banke nego je nastavljen većim angažmanom zaposlenika Ministarstva i korištenjem bespovratnih sredstava EU fondova. Ministarstvo, dakle, vjeruje da će jednake ili bolje rezultate u modernizaciji socijalne zaštite i procesu deinstitutionalizacije postići bez 70 milijuna EUR-a, samo većim angažmanom zaposlenika Ministarstva.

Dalje se navodi da je Ministarstvo nastavilo s izradom i usvajanjem individualnih planova deinstitutionalizacije i transformacije ustanova te je do kraja 2018. godine usvojeno 7 individualnih planova, a za 5 ustanova individualni planovi su u završnoj fazi izrade (i usvajanja). U tijeku je izrada natječajne dokumentacije za poziv (druga faza) za unaprjeđenje infrastrukture u svrhu podrške procesu deinstitutionalizacije, a ukupan raspoloživi iznos bespovratnih sredstava za dodjelu u okviru ovog Poziva je 565,80 milijuna kuna, a prihvatljivi prijavitelji su među ostalim i ustanove koje pružaju usluge osobama s invaliditetom. Također, u prvoj polovini 2019. godine očekuje se potpisivanje ugovora za dva projekta pružatelja usluga za OSI u vrijednosti od 22,94 milijuna kuna (projekti su u završnoj fazi evaluacije).

U tijeku je priprema novog poziva za koji je osiguran iznos od 100 milijuna kuna (85% iz ESF, 15% iz Državnog proračuna), kojim se proširuje broj pružatelja usluga koji mogu podnijeti projektne prijedloge. Donošenjem novog Plana deinstitutionalizacije, transformacije te prevencije institucionalizacije za razdoblje 2018. – 2020. nastavlja se s radom na procesu deinstitutionalizacije i sprječavanja institucionalizacije korisnika kojima će se time osigurati temeljno ljudsko pravo na život u zajednici, navodi MDOMSP u svojem odgovoru.

OSOBNNA ASISTENCIJA

Kroz uslugu osobnog asistenta, koja se putem projekata osigurava više od desetljeća, osoba s invaliditetom često dobiva jedinu mogućnost aktivnog i neovisnog življenja. Znamo da za mnoge osobe usluga koja se pruža samo 80 sati mjesečno nije dovoljna, znamo da za kvalitetno provođenje usluge trebamo još više edukacije asistenata i samih korisnika, znamo da je potrebna i kontinuirana kontrola provođenja usluge, a jasno je da niti približno nismo do sada prevladali izazove koje prati projektna provedba usluge.

Ured pravobraniteljice gotovo od samog osnutka ima u fokusu ovu temu. Pravo na neovisno življenje i uključenost u zajednicu znači i mogućnost sudjelovanja u društvu, pristupa radu, obrazovanju i rehabilitaciji, stoga je od prvenstvenog značaja za svaku osobu s invaliditetom.

Iz izvješća pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2012.:

...Dugoročno gledajući, predlažemo da se donese Zakon o ostvarivanju prava na asistenciju kojim bi se omogućila sustavna i kontinuirana podrška asistencije osobama s invaliditetom neovisno o vrsti njihovih oštećenja, već na temelju jedinstvenih kriterija težine invaliditeta i individualne procjene potreba...

Iz izvješća pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2013.:

...Stav pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i dalje je da se usluga osobnog asistenta treba definirati zakonom. Radi se o izuzetno kvalitetnoj podršci neovisnom življenju osoba s invaliditetom, koja pogotovo u kombinaciji s nekim drugim uslugama, može u potpunosti prevenirati smještaj osobe s invaliditetom ustanovu...

Iz izvješća pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2014.:

...Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom stoga se već godinama zalaže za donošenje Zakona o ostvarivanju prava na asistenciju kojim bi se omogućile razne vrste asistencije osobama s različitom vrstom invaliditeta, na temelju jedinstvenih kriterija težine

invaliditeta i individualne procjene potreba. Na taj način cjelokupni proces bio bi povjeren određenoj instituciji, usluga bi se osiguravala na temelju jedinstvenih kriterija, a izbjegli bi se različiti problemi koji proizlaze iz projektnog financiranja asistenata...

Iz izvješća pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2015.:

...Hvalevrijedno je širenje usluge osobnog asistenta, ali i dalje smatramo nužnim napustiti projektno osiguravanje ove usluge, nego treba zakonski urediti pitanje asistencije i time učiniti ovu uslugu dostupnom i prilagođenom stvarnim potrebama osoba s invaliditetom...

Iz izvješća pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2016.:

...Punih 8 godina predlažemo da se usluga osobnog asistenta zakonski uredi kao jedno od osnovnih prava kojim se omogućuje neovisno življenje osoba s invaliditetom. Upravo zbog brojnih nedostataka projektnog financiranja ove usluge koje svake godine iznova izaziva nesigurnost i strepnju osoba s invaliditetom od gubitka pomoći asistenta, a kod udruga – nositelja projekta stvara niz financijskih i pravnih problema.

Smatramo da je zakonsko uređenje ove usluge preduvjet neovisnog življenja osoba s invaliditetom i direktna prevencija institucionalizacije i izolacije. Unatoč činjenici da se broj korisnika ove usluge s godinama povećavao, te je i proširen krug korisnika, projektni način ostvarivanja ove usluge veliki broj osoba s invaliditetom ostavlja izvan bilo kakve mogućnosti dobivanja neophodne podrške.

Iz izvješća pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2017.:

...Kako bi se zadovoljile potrebe svih osoba s invaliditetom kojima je potrebna usluga osobnog asistenta, tu je uslugu potrebno sustavno urediti Zakonom o osobnom asistentu kojim bi se svakoj osobi s invaliditetom u potrebi osigurala potrebna razina podrške, zasigurno bi smanjio potrebu za institucionalnom skrbi, što je svakako jeftinije, a onda i humanije rješenje...

Pitanje neovisnog življenja i ostvarivanja prava na život u zajednici temeljno je pitanje za osobe s invaliditetom, kako ne bi morale živjeti nametnutim načinom života (npr. u obitelji udomitelja) ili biti smještene u institucije. Osnovni preduvjet ostvarenju neovisnog života je lepeza usluga prilagođenih individualnim potrebama svake pojedine osobe.

U zaključnim primjedbama i preporukama Odbor za prava osoba s invaliditetom nakon rasprave o inicijalnom izvješću RH o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, u čl. 19. *Neovisno življenje i uključenost u zajednicu* naglasio je između ostalog slijedeće:

- 1. ...Odbor je zabrinut da je pravni okvir za usluge osobnog asistenta kojim se omogućava samostalan život u zajednici nepotpun te da su takve usluge na raspolaganju samo ograničenom broju osoba s invaliditetom.*
- 2. ...Odbor preporučuje donošenje pravnog okvira kojim se predviđa pravo na usluge osobnog asistenta u zajednici i pokretanje procesa u kojem lokalna zajednica i mainstream usluge postaju dostupne osobama s invaliditetom.*

Velik broj pritužbi koje se odnose na uslugu osobnog asistenta potvrđuju problematiku projektnog osiguravanja i financiranja ove usluge, što stvara niz ozbiljnih poteškoća, kako u provedbi projekta (zastoji u financiranju asistenata), a konačno i najvažnije, osobe s invaliditetom nemaju kontinuiranu i sigurnu uslugu. Zaprimali smo i pritužbe korisnika na svoje asistente čijom uslugom nisu bili zadovoljni, a nije uspostavljen nezavisni mehanizam za pritužbe/posredovanje u tim slučajevima; svjedočili smo i različitim sukobima između korisnika usluge i rukovodstava udruga. „Projektnom“ uslugom nisu obuhvaćene osobe s invaliditetom koje nemaju odgovarajuću udrugu putem koje bi uslugu ostvarile ili se ne žele učlaniti (svaki ugovorni odnos je dobrovoljan, a obvezujuće članstvo radi ostvarivanja usluge „koketira“ s diskriminacijom). Kapaciteti pojedinih udruga na terenu su ograničeni, što onemogućava pristup usluzi novih korisnika, često na terenu i „težih“ slučajeva u odnosu na dosadašnje korisnike. Opseg usluge od 80 sati velikom broju sadašnjih korisnika ne zadovoljava ni minimum stvarne potrebe.

Stoga ne možemo reći da smo i postojećim korisnicima osigurali pravo na neovisno življenje i sudjelovanje u zajednici.

Pozivom za prijavu trogodišnjih programa udruga koje pružaju usluge asistencije osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2019. – 2021., predviđeno je da će korisnik u s Barthelovim indeksom od 1-45 ostvariti polovicu ukupnog mjesečnog fonda sati rada po korisniku, a za korisnike s Barthelovim indeksom 0 – puni ukupni mjesečni fond sati rada po korisniku. Ničim se ne može opravdati ideja da postoji bitna razlika u potrebama osobe s utvrđenim BI – 0 i one s utvrđenim BI – 5, što će prema ovako definiranim uvjetima natječaja utjecati na odobravanje punog ili smanjenog fonda sati asistencije. *Stoga smatramo da prijedlog prema kojemu bi se za odobravanje punog fonda mjesečnih sati kao izlučni pokazatelj uzimao Barthelov indeks u vrijednosti – 0, predstavlja nepravedno i neprihvatljivo rješenje. Ovakav kriterij razumijemo nažalost jedino kao potrebu da postupak ocjene prihvatljivih prijavitelja bude krajnje pojednostavljen i isključivo administrativan, što istovremeno pretpostavlja i izbjegavanje odgovornosti za stotine osobnih životnih sudbina i osoba o kojima se ovdje radi, a koje će biti zakinite za nužno potrebnu uslugu.*

Barthel
ili ne

Smatramo da je u određivanju opsega osobne asistencije nužno procijeniti stvarno funkcioniranje i stvarnu, individualnu potrebu temeljem standardiziranog obrasca procjene baziranom na socijalnom modelu (za razliku od Barthela).

Nakon utvrđene potrebe nužno je osigurati osobnog asistenta u obimu koji je potreban, a kojim će osoba ostvariti pravo na neovisno življenje i uključenost u zajednicu, uzevši u obzir korištenje drugih prava.

Smatramo da je odlučivanje, odobravanje, financiranje i nadzor nad provođenjem usluge potrebno institucionalizirati, odnosno regulirati zakonom.

Sve dosadašnje evaluacije programa i projekata osobne asistencije, iskustva i prikupljeni podaci, čvrsti su dokaz da je osobna asistencija jedan od najvažnijih instrumenata za ostvarivanje jednakosti svih osoba i stvaranje mogućnosti za njihovo ravnopravno sudjelovanje u svim sferama života.

Prema podacima iz 17 domova socijalne skrbi koje smo ispitivali, kao i podacima iz Plana DI 2018. – 2020., veliki je nerazmjer između broja smještenih osoba s invaliditetom u odnosu na skrb u organiziranom stanovanju. Samo je jedan dom za skrb o osobama s invaliditetom u potpunosti napustio institucijski oblik smještaja te se transformirao u centar za usluge u zajednici. Zabrinjava da Ministarstvo provodeći politiku deinstitucionalizacije kao izvaninstitucijski oblik smještaja navodi udomiteljstvo i smještaj u obiteljskim domovima, iako je ovakav oblik skrbi za odrasle osobe s invaliditetom u neskladu s obvezama iz čl. 19. Konvencije. Ovo je jasno poručio i Odbor za prava osoba s invaliditetom u svom komentaru na Inicijalno izvješće RH o provedbi Konvencije.

Udomiteljstvo

Pilot-projekt Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom iz 2015. godine *Poštivanje prava osoba s invaliditetom smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima*, u završnim preporukama apostrofira nužnost preispitivanja instituta udomiteljstva kao oblika neovisnog života iz razloga da je ono neosporno prikladno za djecu, dok kada se radi o odraslim osobama s invaliditetom (npr. osobama s intelektualnim teškoćama ili duševnim smetnjama), treba napomenuti da su u većoj mjeri prikladniji drugi oblici uključenosti i života u zajednici poput organiziranog stanovanja uz podršku.

Pilot-projekt Ureda i istraživanje koje je provedeno u udomiteljskim obiteljima Zagrebačke županije ukazuje na potencijalna kršenja svih ljudskih prava udomljenih osoba. Udomiteljstvo nije lišeno institucijskih obilježja (npr. odnos nadređenosti prema korisniku, nemogućnost osobnih izbora korisnika), a s druge strane obilježava ga izoliranost i izostanak profesionalizma. Stručnjačka perspektiva i u ovom je istraživanju potvrdila stav stručnjaka prema kojem je udomiteljstvo za odrasle osobe posljednji i najlošiji izbor za podršku osobi s invaliditetom. Odbor UN preporučio je u završnim preporukama da se u proces deinstitucionalizacije ugradi i udomiteljstvo za odrasle osobe, stoga je

Znanstveno
istraživanje ili

potpuno pogrešno graditi udomiteljstvo na temeljima ovog Zakona i to upravo sa svrhom prevencije institucionalizacije i deinstitucionalizacije!

Nadležno Ministarstvo odbija prihvatiti rezultate navedenog istraživanja jer se radi o „malom uzorku“, mada se radi o istraživanju provedenom metodom kvalitativnog istraživanja. „Kvalitativni pristup u istraživanjima jednako je priznat kao i kvantitativni pristup, s time da u suvremenim istraživanjima o osobama s invaliditetom u svjetskoj znanstvenoj literaturi prevladavaju upravo radovi temeljeni na kvalitativnom pristupu.

Neovisno o broju sudionika, koji osobama bez adekvatnog znanja o kvalitativnom pristupu mogu predstavljati glavni manjak i zablude (jer je uzorak već po samoj svrsi pristupa znatno manji od broja ispitanika u kvantitativnim istraživanjima), u suvremenoj znanosti zna se da su samo neki od ciljeva kvalitativnog istraživanja sljedeći: pružanje detaljnog opisa, stvaranje osnove za novu teoriju, produbljivanje ili proširenje spoznaje o predmetu istraživanja, potpunije i dublje razumijevanja istraživane pojave, pristupanje i bavljenje predmetom istraživanja na način da mu je dopušteno da se prikaže u najvećoj mogućoj mjeri onakvim kakav zapravo i jest... a ne... donosi... generalni zaključak za cijelu istraživanu populaciju, što nikada nije cilj kvalitativnih, a niti kvantitativnih istraživanja, od kojih su ona rijetka koja su bazirana na reprezentativnom uzorku, pa se rezultati mogu generalizirati. Na kraju, neozbiljno, neetično i neprofesionalno je umanjivati iskustva sudionika istraživanja neovisno o njihovom broju, ukoliko su njihova iskustva doprinijela istraživanju nedovoljno istraživane pojave koja je upravo tema većine kvalitativnih istraživanja“.²⁷

Ovaj pristup usredotočuje se na to kako ljudi poimaju i govore o događajima i iskustvima, a ne da im se unaprijed nude već definirani odgovori, on pruža jasniju sliku o tome što su sudionici istraživanja doživjeli, izbjegava preliminarne zaključke i pretpostavke u istraživanju, detaljno istražuje fenomen istraživanja. Kvantitativna istraživanja, za razliku od kvalitativnih, nude već ponuđene odgovore ispitanicima, čime se u većini slučajeva ne postiže detaljan uvid u istraživanu pojavu.

U primjedbama na Zakon o udomiteljstvu pravobraniteljica je istakla da je netočna konstatacija da je ovaj oblik skrbi od strane stručnjaka prepoznat kao najkvalitetniji oblik skrbi ako se odnosi na udomljavanje odrasle osobe. Naime, stručnjaci zaposleni u sustavu socijalne skrbi tradicionalno smatraju da je udomiteljstvo za odrasle osobe zadnji izbor za osiguravanje kvalitetne skrbi. Naime, iako udomiteljstvo ima desetljećima dugu tradiciju u Hrvatskoj, oslanjalo se na senzibilitet i humanost udomitelja, ali u taj sustav nije se ulagalo. Udomitelji nikada nisu dobivali dostatnu ciljanu stručnu podršku u smislu edukacije za skrb o korisnicima – osobama s najtežim invaliditetom (osobito osobama s intelektualnim, mentalnim i višestrukim oštećenjima). Timovi za udomiteljstvo CZSS-a bili su donekle potencijal za poboljšanje udomiteljstva, ali zbog nedostatnog broja djelatnika i drugih razloga nije značajno podignuta razina podrške i nadzora udomitelja.

Zakon o
udomiteljstvu

U Javnoj raspravi o Nacrtu prijedloga Zakona o udomiteljstvu naglasili smo da Konvencija govori o pravu osobe s invaliditetom da živi u svojoj obitelji, a ne u udomiteljstvu, koje u sadašnjoj situaciji u većini slučajeva kada se radi o odraslim osobama s invaliditetom niti nema obilježja obiteljskog života. Kao što smo naveli, takav oblik smještaja ima većinu (negativnih) odlika institucijskog zbrinjavanja. Stoga smo preporučili da se zbog specifičnosti obilježja i razlika između udomljavanja djece i odraslih osoba zakon podijeli u dva dijela – jedan koji će se odnositi na udomljavanje djece, a drugi na udomljavanje odraslih osoba, uz zadržavanje dijela osnovnih zajedničkih odredbi. Za obavljanje udomiteljstva kao zanimanja predložili smo da se uvedu dodatni kriteriji koji će jamčiti kvalitetu obavljanja ovog posla, primjerice da budući profesionalni udomitelj ima određene dokazane kompetencije, odnosno dokazanu/ocijenjenu kvalitetu rada kroz neko vremensko razdoblje kao tradicionalni udomitelj. Nije opravdano kao jedini kriterij za imenovanje profesionalnog udomitelja

²⁷ Dr. sc. Marko Buljevac.

odrediti broj korisnika, činjenicu da osoba nije zaposlena te potrebu za uslugom utvrđenom mrežom. Postojanje same činjenice završenog visokog obrazovanja bilo kojeg usmjerenja, pa čak niti ako bi se usmjerenje donekle suzilo, nikako nije garancija da ta osoba ima znanja i vještine za skrb o specifičnim kategorijama udomljenih osoba koje iziskuju veću podršku. Isto tako, mišljenja smo kako bi osposobljavanje i edukacija udomitelja trebali biti njegova obveza, a ne pravo. Udomitelj može odlučiti ne konzumirati svoje pravo, a osposobljavanje i edukacija su nužni kako bi se podigla kvaliteta obavljanja udomiteljstva.

Nužno je u ovaj zakonski tekst ugraditi i obvezu poštivanja prava odraslih korisnika na izražavanje identiteta i osobne autonomije, prava na slobodu kretanja i komunikacije, pristup informacijama, uključenost u život zajednice, poštivanje dostojanstva, prava na izbor, privatnost, prava na pritužbu, prava na posjedovanje osobnih stvari, na slobodno raspolaganje vlastitim novcem, slobodu od izrabljivanja. Također je nužno uvesti sankcije za nepoštivanje prava korisnika od strane udomitelja i članova njegove obitelji, jer će se samo tako osigurati da se ta prava korisnika doista i poštuju.

Podsjećamo kako mnogi udomitelji uopće nisu podučeni ili svjesni postojanja gore navedenih prava korisnika te se posljedično ona često i krše. Stoga smo predložili uvesti standarde kvalitete usluge udomitelja kao i propisati sankcije za nepoštivanje prava korisnika od strane udomitelja.

Mišljenje pravobraniteljice i preporuke: Osobe s invaliditetom još uvijek ne mogu ostvariti pravo na neovisno življenje i život u zajednici. Na prepreke životu u obitelji osobe s invaliditetom nailaze svakodnevno. Radi se ne samo o zadovoljavanju osnovnih životnih potreba u vlastitoj obitelji, nego i dostupnosti specijaliziranih usluga i programa, prilagođenom prijevozu, programima stambenog zbrinjavanja.

Planom deinstitucionalizacije, transformacije te prevencije institucionalizacije 2018. – 2020. usluge se tek namjerava intenzivnije razvijati. Omjer osoba na dugotrajnom smještaju i korisnika usluga još uvijek je na strani dugotrajno smještenih. Vrlo smo zabrinuti što se kao alternativa ustanovi nudi smještaj u udomiteljstvo ili obiteljski dom, oblici koji su u svojoj suštini nespojivi s ostvarenjem ljudskih prava, a Ministarstvo ih naziva „izvaninstitucijskim smještajem“²⁸.

Različite usluge iz različitih sustava gotovo se ne mogu uskladiti sa stvarnim potrebama korisnika. Za stvarno oživotvorenje prava na neovisno življenje, život u zajednici i socijalnu uključenost moramo s tim ciljem mijenjati zakonodavstvo i praksu na području obrazovanja, zapošljavanja i rada, politike stanovanja, zdravstvene i socijalne skrbi... Nužno je osigurati sustav integriranih usluga iz različitih sustava usmjerenih na stvarnu potrebu osobe/korisnika.

U svim aktivnostima koje se poduzimaju treba promicati načelo neovisnosti, pravo na izbor, razumjeti da je osoba s invaliditetom građanin i nositelj ljudskih i socijalnih prava.

Realno još nisu uspostavljeni modeli suradnje između različitih sustava. Godinama uporno predlažemo da se usklade različiti sustavi usluga na takav način da prate individualne potrebe osobe, ali s jednim zajedničkim nazivnikom – da se time spriječi izdvajanje osobe s invaliditetom iz obitelji, odnosno omogućiti ostvarenje prava svake osobe na život u zajednici.

Međutim, za sada umjesto podrške sustav nudi ustanove koje i dalje egzistiraju kao vodeći oblik skrbi za osobe s invaliditetom.

23. PRIMJERENI ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA

Osobe s invaliditetom u RH upućene su u ostvarivanju svojih životnih potreba na sustav socijalne skrbi – ne samo radi podmirivanja osnovnih životnih potreba (prehrana, odjeća, obuća, stanovanje), nego i potrebe za korištenjem različitih usluga, uključivanjem u različite rehabilitacijske programe, skrbi izvan vlastite obitelji i drugo. Odbor za prava osoba s invaliditetom u zaključnim primjedbama na Inicijalno izvješće RH, a vezano uz ostvarivanje prava na primjereni životni standard, dao je sljedeće preporuke:

²⁸ Plan deinstitucionalizacije, transformacije te prevencije institucionalizacije 2018. – 2020.

Primjereni životni standard i socijalna zaštita (čl. 28.)

1. **Odbor je zabrinut da mnoge osobe s invaliditetom žive u siromaštvu, posebno osobe u ruralnim područjima i romskog podrijetla. Odbor je nadalje zabrinut zbog restriktivne procjene cenzusa čime je naknada osoba s invaliditetom srozana na naknadu iz sustava socijalne zaštite.**
2. **Odbor preporučuje osnaživanje programa za borbu protiv siromaštva. Nadalje preporučuje da se naknade čiji je cilj umanjiti povećane troškove koji proizlaze iz invaliditeta temelje na procjeni potreba pojedinca te da ne podliježu procjeni cenzusa.**

U području **socijalne zaštite**, koja je i dalje godinama prvo područje najčešćih pritužbi osoba s invaliditetom i njihovih bližnjih, pravobraniteljici se obratilo više od 510 građana i organizacija civilnog društva. Od navedenog broja, osim obiteljsko pravne zaštite, skrbništva te drugih usluga iz ovog područja, najveći broj se odnosio na savjetovanja o pravima iz socijalne skrbi – više od 377 fizičkih i pravnih osoba. Pismenih upita bilo je 191, a odnosili su se najčešće na uvjete za ostvarivanje osobne invalidnine, doplatka za pomoć i njegu i statusa njegovatelja.

23.1. SOCIJALNA SKRB

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obraćao se veći broj osoba s teškim i težim invaliditetom i njihovi roditelji i skrbnici zbog toga što unatoč zakonskoj promjeni koja je stupila na snagu 1. travnja 2018., kojom su određeni novi, povećani iznosi osobne invalidnine i doplatka za pomoć i njegu, primaju ih i nadalje u nepromijenjenim iznosima. Na mrežnim stranicama Ministarstva i javnim glasilima objavljena je informacija o tome da su centri za socijalnu skrb upozoreni da „na vrijeme“ pokrenu postupke „za donošenje novih rješenja“, kako bi korisnici ostvarili osobnu invalidninu i doplatka za pomoć i njegu u novom, povećanom iznosu sukladno odredbi Zakona²⁹, od 1. travnja 2018. godine. Budući da se ovdje radilo o već priznatim pravima na doplatka za pomoć i njegu i osobne invalidnine, pri čemu se druge odrednice ovih prava nisu mijenjale osim visine, upitno je postoji li razumni razlog zbog kojega prijelaznim i završnim odredbama nije regulirana promjena iznosa naknada direktno temeljem odredbi Zakona, neposrednim rješavanjem, umjesto da centri za socijalnu skrb provode cjeloviti upravni postupak preispitivanja svih prava na osobnu invalidninu i doplatka za pomoć i njegu.

O samim postupcima preispitivanja ovih prava zbog promjene zakonskih odredbi korisnici tih prava imaju različita iskustva, ovisna o praksi i postupanju njima nadležnih centara za socijalnu skrb. Tako su neki centri za socijalnu skrb od korisnika osobne invalidnine tražili nove izvratke iz katastra i grunтовnice; neki centri i dalje traže navedene dokumente i za sve druge članove obitelji, iako imovina članova obitelji ne utječe na ostvarivanje osobne invalidnine; neki centri uputili su korisnike na ponovno vještačenje iako su osobnu invalidninu ostvarili na osnovi nalaza i mišljenja kojim je invaliditet utvrđen kao trajno stanje i nije potrebno ponovno vještačenje i slično. Neki su centri, s druge strane, donijeli na vrijeme nova rješenja neposrednim rješavanjem po službenoj dužnosti.

Zaključujemo da je praksa centara za socijalnu skrb različita, što je trebalo predvidjeti i centrima za socijalnu skrb na vrijeme uputiti odgovarajuće upute radi ujednačene primjene Zakona.

*Prema podacima MDOMSP u ožujku 2018. godine bilo je **67.532** korisnika doplatka za pomoć i njegu i **26.936** korisnika osobne invalidnine.³⁰*

Veliki broj pritužbi pravobraniteljici odnosio se upravo na postupke vještačenja u preispitivanjima prava na osobnu invalidninu i doplatka za pomoć i njegu zbog promijenjene visine tih prava. Naime, osobe su imale utvrđen teški ili teži invaliditet prema propisima koji su bili na snazi do 2014. godine,

²⁹ Zakon o socijalnoj skrbi, „Narodne novine“, br. 130/17.

³⁰ <https://mdomsp.gov.hr/pristup-informacijama/statisticka-izvjesca-1765/statisticka-izvjesca-za-2018-godinu/10185>

odnosno nalaz i mišljenje prvostupajskog tijela vještačenja kojim je utvrđena vrsta i težina invaliditeta *kao trajno stanje, bez potrebe novog vještačenja*. Unatoč tomu što nije bilo osnove za ponovno vještačenje, te unatoč tomu što se zdravstveno stanje osobe nije promijenilo, centri za socijalnu skrb upućivali su korisnike na ponovno utvrđivanje težine/stupnja invaliditeta.

Smatramo da ponovljeno vještačenje osobe kojoj je već trajno utvrđena vrsta i težina invaliditeta nije u skladu s načelom ekonomičnosti i učinkovitosti u upravnim postupcima te nepotrebno uznemiruje i opterećuje stranku obvezom pribavljanja nove medicinske dokumentacije, odlaskom na preglede, a opterećuje i tijela vještačenja. Dvojbena je i praksa tijela vještačenja da određuje učestala ponovna vještačenja i kada se radi o objektivno trajnom zdravstvenom stanju osobe (npr. nepokretna osoba s cerebralnom paralizom tijekom života prođe 4-5 postupaka vještačenja radi prava iz socijalne skrbi i drugih prava).

Stoga smo nadležnom Ministarstvu uputili **preporuku** da radi ujednačene primjene zakonskih odredbi svim centrima za socijalnu skrb uputi smjernice za postupanje u predmetima preispitivanja prava na osobnu invalidninu i druga prava temeljem invaliditeta, konkretno *u odnosu na potrebu ponovnog vještačenja, te u odnosu na nalaze i mišljenja prvostupajskih tijela vještačenja kojima nije predviđena potreba ponovnog vještačenja*.

Pravobraniteljica je zaprimila velik broj upita vezanih uz zakonske uvjete za ostvarivanje prava na naknade u socijalnoj skrbi. Često stranke navode da su iste informacije već dobile u svom centru za socijalnu skrb, ali „žele provjeriti je li to istina“. Često imamo dojam da je građanima prihvatljivije postaviti upit pravobraniteljici za osobe s invaliditetom, nego svojim socijalnim radnicima. Tako je nekoliko korisnika osobne invalidnine upitalo hoće li izgubiti pravo na osobnu invalidninu nakon što završi obrazovanje i stekne zanimanje, ima li osobna invalidnina veze s radnom sposobnošću, što ako ostvari prihod...Česti su i upiti vezani uz druga prava i naknade uz osobnu invalidninu. Isto tako, postavljeni su upiti vezano uz pravo na osobnu invalidninu i pravo roditelja na rad s polovicom punog radnog vremena, koje prema zakonskim odredbama nije u korelaciji. Velik broj upita pravobraniteljici odnosio se i na prihodovni cenzus kod izračuna i odobravanja osobne invalidnine, posebno stipendije.

Pravobraniteljica niz godina predlaže da se osobna invalidnina odobrava neovisno o bilo kakvim prihodima osobe s invaliditetom, odnosno samo temeljem težine invaliditeta. Osobna invalidnina je naknada koja služi za podmirenje troškova vezanih uz invaliditet, te kao takva ne smije biti vezana uz prihodovni ili imovinski cenzus. Svrha osobne invalidnine određena je samim Zakonom o socijalnoj skrbi, a to je zadovoljavanje životnih potreba osobe s invaliditetom za *uključivanje u svakodnevni život zajednice*. Ovako definirana svrha osobne invalidnine u skladu je s jednim od osnovnih načela Konvencije o pravima osoba s invaliditetom – puno i učinkovito sudjelovanje i uključivanje u društvo osoba s invaliditetom.

Prema novim zakonskim odredbama, **plaća i autorski honorar nisu zapreka za ostvarivanje osobne invalidnine**. Svi drugi prihodi utječu na visinu osobne invalidnine, odnosno, osobna invalidnina isplaćuje se u visini razlike između prihoda i osobne invalidnine. Ministarstvo socijalne politike i mladih svojim tumačenjem od 2. ožujka 2015. godine vezano uz pitanje invalidnine i prihoda navodi kako je prilikom utvrđivanja uvjeta za priznavanje prava na osobnu invalidninu potrebno najprije utvrditi koja novčana sredstva pojedina osoba ostvaruje te predstavljaju li ta novčana sredstva prihod u smislu Zakona o socijalnoj skrbi. Nadalje se navodi da ako je riječ o primitcima koji se ne smatraju dohotkom u smislu Zakona o porezu na dohodak, a isti su taksativno navedeni u čl. 9. navedenog Zakona (sada čl. 8. Zakona o porezu na dohodak, „Narodne novine“, br. 115/16), u tom slučaju riječ je o novčanim sredstvima koja nisu prihod u smislu Zakona o socijalnoj skrbi. Iz toga proizlazi kako će se prihodom smatrati svi drugi primitci. Ovakvo zakonsko rješenje i dalje stavlja u nejednak položaj osobe s najtežim invaliditetom s obzirom na vrstu prihoda kojega stječe.

I dalje zaprimamo upite kada će biti donesen **Zakon o inkluzivnom dodatku** koji se godinama najavljuje kao veliki zaokret. Unatoč očekivanju još od 2013. godine da će biti donesen Zakon o inkluzivnom

dodatku, to se do danas nije dogodilo. U prošlogodišnjem izvješću POSI naveli smo da je u tijeku imenovanje šire radne skupine koja će raditi na izradi Nacrta Zakona o inkluzivnom dodatku, te da je u tijeku prikupljanje i analiza novih prijedloga predstavnika 19 Saveza i Udruga osoba s invaliditetom i državnih tijela radi temeljitog savjetovanja s istima i njihovog aktivnog uključivanja u izradu Nacrta Zakona. Godinu dana kasnije još uvijek nema javne rasprave o predviđenim zakonskim rješenjima.

Ovaj Ured zastupa stav da je svrha uvođenja inkluzivnog dodatka prije svega izjednačavanje položaja osoba s invaliditetom s drugim osobama odnosno osobama bez invaliditeta. Invaliditet sam po sebi iziskuje dodatne troškove radi uključivanja u život zajednice, osoba s invaliditetom ne može bez dodatne potpore i troškova sudjelovati u obrazovanju, zapošljavanju, korištenju slobodnog vremena, korištenju javnih usluga i sadržaja. Upravo iz tog razloga inkluzivni dodatak ne smije ovisiti o prihodu i imovini pojedinca. To proizlazi iz Ustava RH koji obvezuje na posebnu skrb za osobe s invaliditetom, te Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, koja već u uvodnim odredbama ističe potrebu omogućavanja osobama s invaliditetom puno i ravnopravno sudjelovanje u životu zajednice.

Značajno je sva prava u sustavu socijalne skrbi definirati tako da na najkvalitetniji mogući način podržavaju neovisno življenje i život u zajednici, što često nije slučaj. Na to se odnose podnesci i pritužbe o odnosu smještaja i osobne invalidnine. Osoba s invaliditetom korisnica osobne invalidnine koja ne može više živjeti u vlastitom domu, raspituje se o različitim mogućnostima smještaja (privatno, udomiteljstvo, dom socijalne skrbi) kao i mogućnost da zadrži i osobnu invalidninu.

Prema odredbama važećeg Zakona o socijalnoj skrbi novčane naknade za osobe s teškim invaliditetom su osobna invalidnina i doplatka za pomoć i njegu. Oba prava ne mogu se ostvariti ukoliko je osoba s invaliditetom na smještaju prema odredbama navedenog Zakona ili drugim propisima.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zalaže se niz godina da smještaj osobe u neku od institucija ne bude zapreka i za ostvarivanje osobne invalidnine, obzirom na to da samim smještajem osoba često nema zadovoljene sve svoje potrebe koje proizlaze iz invaliditeta. Naime, osobi s teškim invaliditetom koja je smještena u instituciju/udomiteljsku obitelj/organizirano stanovanje nije smještajem osigurana potreba za uključivanjem u život zajednice. Naprotiv, smještene osobe uglavnom nemaju apsolutno nikakve prihode, jer troškove smještaja/organiziranog stanovanja moraju podmirivati svim svojim prihodima i imovinom, te tijekom smještaja ostvaruju jedino 100,00 kn džeparca.

Stoga smatramo da im je na raspolaganju potrebno ostaviti osobnu invalidninu (ako postoje zakonski uvjeti težine invaliditeta), kojim bi zadovoljili upravo ove potrebe za uključivanjem u život zajednice.

Osoba kojoj nije priznata usluga smještaja ili organiziranog stanovanja sukladno odredbama Zakona o socijalnoj skrbi, odnosno koja smještaj plaća iz vlastitih sredstava, imala bi mogućnost ostvarivanja osobne invalidnine. Korisnik doplatka za pomoć i njegu ne može ostvariti ovo pravo ako mu je osiguran smještaj u ustanovi socijalne skrbi i kod drugih pružatelja socijalnih usluga u zdravstvenoj ili drugoj ustanovi.

Više upita zaprimljeno je i u odnosu na **pravo na status roditelja negovatelja ili status negovatelja**. Posebno su učestali upiti koji se odnose na ostvarivanje statusa negovatelja drugih članova obitelji osobe s invaliditetom (brata, sestre, drugih rođaka), a isto tako i djece koja žele ostvariti status negovatelja za svoje roditelje s teškim invaliditetom.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom predlagala je i zalaže se da se zakonski omogući bilo kojem članu obitelji ostvarivanje prava na status negovatelja za osobu s invaliditetom, kao što je to omogućeno i djetetu s teškoćama u razvoju. Međutim, niti najnovijim izmjenama Zakona o socijalnoj skrbi predložena norma nije usvojena.

Prema posljednjim izmjenama navedenog Zakona, pravo na status negovatelja može se odobriti samo supružniku osobe s invaliditetom, odnosno supružniku roditelja osobe s invaliditetom. Iznimka je da se status negovatelja može priznati drugom članu obitelji djeteta s teškoćama u razvoju s kojim živi u obiteljskoj zajednici, u slučaju kada su roditelji djeteta s teškoćama u razvoju umrli ili nijedan od

roditelja ne živi s djetetom ili o njemu ne brine ili živi s djetetom, ali nije u mogućnosti pružiti mu potrebnu njegu zbog svog psihofizičkog stanja (čl. 64. st. 1. Zakona o socijalnoj skrbi). U praksi, ova se iznimka odnosi na punoljetnu osobu čiji su roditelji ostvarivali pravo na status roditelja njegovatelja, odnosno „dijete“ se u ovom slučaju odnosi na biološki odnos roditelja (njegovatelja) i djeteta. Međutim, kada roditelj nije ranije ostvarivao pravo na status, drugi član obitelji neće moći ostvariti ovo pravo radi njege člana obitelji.

Nejasno je zbog čega odraslim osobama s teškim invaliditetom nije omogućeno da im njegu pruža neki drugi član obitelji s kojim živi, i to unatoč presudama upravnih sudova kojima su u slučaju zahtjeva npr. brata ili sestre za ostvarivanje prava na status njegovatelja poništena rješenja Ministarstva, a time i odobreni zahtjevi za ostvarivanje statusa njegovatelja, s obrazloženjem *da činjenica punoljetnosti osobe s teškim invaliditetom nipošto ne može biti zapreka ostvarivanju potrebne njege u krugu obitelji*. Pravobraniteljica stoga u svakom pojedinom slučaju upućuje na postupak žalbe, odnosno pokretanje upravnog spora na Upravnom sudu u roku od 30 dana od primitka drugostupanjskog rješenja.

Status roditelja njegovatelja i poludnevni boravak za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratilo se nekoliko osoba s invaliditetom i njihovih roditelja, korisnika poludnevnog programa Centra za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“. Te su osobe s višestrukim oštećenjima nakon završenog obrazovanja u Centru „Vinko Bek“ uključene u program psihosocijalne podrške, koja se ostvarivala 3 puta tjedno po 5 sati. Svi korisnici Centra bez obzira na program (poludnevni, psihosocijalna podrška) ostvarivali su i pravo na prijevoz i prehranu. Međutim, zbog potrebe usklađivanja djelatnosti Centra „Vinko Bek“ sa zakonskim odredbama, roditelji i skrbnici korisnika dobili su obavijest da se obrate nadležnim centrima za socijalnu skrb radi reguliranja prava na programe sukladno potrebama djece/štićenika, a korisnici programa psihosocijalne podrške obaviješteni su da u okviru tog programa ne mogu i dalje ostvariti pravo na prehranu i prijevoz.

Korisnici su tada zatražili od nadležnih centara za socijalnu skrb ostvarivanje poludnevnog boravka u trajanju kao i do sada – 3 puta tjedno po 5 sati, upravo jer im je za dolazak u program Centra nužno potreban prijevoz, a uslugu prijevoza ne mogu ostvariti u programu psihosocijalne podrške. U centru za socijalnu skrb upozoreni su da će takvom izmjenom programa roditelji izgubiti pravo na status roditelja njegovatelja.

Odredba čl. 65. st. 1. nedvojbeno navodi da se status roditelja njegovatelja ne može priznati „...ako je djetetu/osobi s invaliditetom osigurana usluga ...poludnevnog boravka“. Stavkom 3. određeno je da se pravo na status roditelja njegovatelja priznaje „...kada dijete /osoba ...boravi manje od četiri sata dnevno u... ustanovi“.

Nadalje, čl. 86. Zakona o socijalnoj skrbi u st. 3 navedeno je da se cjelodnevni i poludnevni boravak može priznati jedan dan u tjednu, više dana u tjednu ili tijekom svih radnih dana u tjednu. Na osnovi navedenog nije jasno temeljem kojeg članka bi došlo u pitanje ostvarivanje prava na status roditelja njegovatelja ukoliko dijete/osoba s invaliditetom ne boravi u ustanovi svakodnevno više od 4 sata, odnosno, ukoliko ostvaruje pravo na poludnevni boravak u trajanju npr. 3 puta tjedno po 4 sata.

Pravo na psihosocijalnu podršku, temeljem čl. 83. Zakona, ostvaruje se u obitelji do 5 sati tjedno, a kod pružatelja do 12 sati tjedno (u jednoroditeljskoj obitelji do 18 sati tjedno).

Stoga se iz opravdanih razloga postavlja pitanje primjene odredbe čl. 65. st. 3. u slučaju kada dijete s teškoćama u razvoju odnosno osoba s invaliditetom koristi uslugu poludnevnog boravka, ali samo jednom ili više puta tjedno, ne i svakodnevno, u ukupnoj satnici do 12 sati tjedno, koliko je predviđeno trajanje usluge psihosocijalne podrške kod pružatelja, koja usluga nije zapreka za ostvarivanje prava na status roditelja njegovatelja.

Činjenica je da je sadržaj usluge poludnevnog boravka često primjereniji potrebama osoba s najtežim invaliditetom nakon završetka obrazovanja, prvenstveno zbog mogućnosti korištenja prijevoza i

prehrane. Ograničenja trajanja usluge psihosocijalne podrške također su u mnogim slučajevima neživotna – mnoge obitelji nisu u mogućnosti tri puta tjedno prevoziti dijete s najtežim invaliditetom u ustanovu udaljenu i po više desetaka kilometara, da bi dijete u programu psihosocijalne podrške bilo uključeno najviše 2 sata dnevno.

Za osobe s najtežim invaliditetom značaj usluge poludnevnog boravka ne bi trebalo naglašavati. To je usluga koja omogućuje stjecanje i održavanje znanja i vještina, a prvenstveno pridonosi uključivanju u život zajednice i sprječavanju izolacije ovih osoba.

U svim javnim raspravama radi izmjene Zakona o socijalnoj skrbi predlagali smo da se korisnicima omogući korištenje prava na njegu od strane roditelja i za vrijeme dok ostvaruju određene usluge u poludnevnom trajanju – do 6 sati dnevno.

Pravom na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja osobe s najtežim invaliditetom dobile su mogućnost skrbi i njege kroz 24 sata u vlastitom domu, te u tom smislu ovo pravo predstavlja prevenciju institucionalizacije. Međutim, ne vidi se opravdanje za ograničenje korištenja usluge poludnevnog boravka, a istovremeno je moguće koristiti uslugu psihosocijalne podrške u trajanju do 12 sati tjedno.

Pravo na život u obitelji bez izdvajanja u ustanovu jasno je definirano odredbama Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, a pravo na obiteljski život i posebnu zaštitu osoba s invaliditetom garantiraju i odredbe Ustava RH. Odredbe koje uređuju pravo na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja treba uskladiti s odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, na čije provođenje se ratificiranjem RH obvezala. To se odnosi prije svega na pravo na neovisno življenje, prava na izbor (gdje i s kim će živjeti, tko će mu pružati potrebnu njegu itd.). Upravo stoga uređenje statusa roditelja njegovatelja mora i na zakonodavnoj razini odražavati opredjeljenje za poštivanje ovih prava, ali i usklađivanje sa započetim procesima deinstitutionalizacije.

Pravo na status njegovatelja smatramo najkvalitetnijom alternativom smještaju u ustanove, stoga se zakonskim odredbama ne bi smjelo u ovo pravo unositi ograničenja kojima se priječi ostvarivanje najboljeg interesa djece s teškoćama i osoba s invaliditetom za uslugom boravka u okviru kojega ostvaruje i radne aktivnosti, psihosocijalnu rehabilitaciju, organiziranje slobodnog vremena, prijevoza, prehrane i drugo.

Nadležnom Ministarstvu preporučili smo da se članak 65. Zakona o socijalnoj skrbi promijeni na način da se u stavku 1. ukinе riječ *poludnevnog*, te potpuno ukinu stavci 3. i 4., budući da ograničenje trajanja boravka za dijete s teškoćama u razvoju i osobu s invaliditetom za korištenje prava na status roditelja njegovatelja predstavlja negaciju najboljeg interesa osobe s invaliditetom da živi u obitelji i istovremeno na nekoliko sati dnevno ostvaruje interes za učenje, socijalizaciju i aktivan život.

Smatramo da nemogućnost istovremenog ostvarivanja prava na poludnevni boravak u maksimalnom trajanju od 12 sati tjedno i prava na status roditelja njegovatelja za dijete s teškoćama u razvoju i osobu s invaliditetom predstavlja negaciju najboljeg interesa da živi u obitelji i istovremeno ostvaruje mogućnost za učenje, socijalizaciju i aktivan život.

Centri za socijalnu skrb

Kao što smo naveli, pravobraniteljici se osobe s invaliditetom obraćaju i radi rješavanja konkretnih životnih problema, radi provjere zakonskih mogućnosti za ostvarivanje nekog prava ili usluge, kao i na pritužbu na odnos djelatnika prema njima i slično. U svakom odgovoru vezano uz tumačenje zakonskih odredbi preporučujemo da se za sva pojašnjenja vezano uz ostvarivanje prava obrate nadležnom centru za socijalnu skrb.

Međutim, zapažamo povećan broj pritužbi na postupanja centara za socijalnu skrb. Jedan broj pritužbi odnosi se na dugotrajnost postupaka. U ispitnom postupku utvrđujemo razloge dugotrajnosti postupanja centara za socijalnu skrb, posebno jer je hitno rješavanje izričito definirano Zakonom o socijalnoj skrbi, čl. 110. Najčešće je dugotrajnost postupanja centara za socijalnu skrb uvjetovana

trajanjem postupaka vještačenja na Jedinostvenom tijelu vještačenja (o tome detaljnije možete pročitati u sljedećem području ovog Izvješća, *Jedinostveno tijelo vještačenja*).

Međutim, u nekim slučajevima upravni postupci za ostvarivanje prava traju neopravdano dugo. Tako je u jednom centru za socijalnu skrb nakon zaprimanja drugostupanjskog rješenja kojim se poništava rješenje centra, rješenje doneseno tek nakon 5 mjeseci.

Više pritužbi odnosilo se na odnos i komunikaciju samih djelatnika u centru za socijalnu skrb prema korisnicima. U takvim slučajevima od ravnatelja centara tražimo da poduzmu ogovarajuće mjere. Stručni radnici centra za socijalnu skrb dužni su poslove obavljati sukladno pravilima struke, uz poštivanje osobnosti korisnika te dostojanstva i nepovredivosti osobnog i obiteljskog života. Korisnici socijalne skrbi su i djeca s teškoćama u razvoju i odrasle osobe s invaliditetom i članovi njihovih obitelji koje o njima skrbe. Ove, ali i sve druge kategorije korisnika socijalne skrbi trebaju u centru za socijalnu skrb ostvariti prava i usluge uz istovremeno poštivanje njihovog integriteta i dostojanstva. Svaki neprimjeren odnos stručnog djelatnika prema korisniku i protuzakonito postupanje ozbiljno narušava ugled ne samo konkretne ustanove, već cjelokupne djelatnosti socijalne skrbi, umanjujući pozitivan doprinos brojnih zaposlenika koji se odnose profesionalno i odgovorno prema osobama u potrebi.

Zauzimanje pozicije moći prema depriviranim kategorijama korisnika sustava socijalne skrbi opasnost je kojoj su stručni djelatnici, a onda i korisnici u ovom sustavu, svakodnevno izloženi. Spoznaja stručnog djelatnika o vlastitoj profesionalnoj ulozi i ishodima njegovog rada umanjila bi potrebu za neprimjerenom komunikacijom s korisnicima koji im se zbog vlastitih životnih nedaća svakodnevno obraćaju. Stoga na podizanju stručnih kompetencija stručnjaka zaposlenih u centru za socijalnu skrb treba svakodnevno raditi.

Jedna od pritužbi odnosila se na neostvarivanje pripadajućih prava temeljem teškog invaliditeta i nezakoniti rad centra za socijalnu skrb. Skrbnica/sestra obratila se zbog neostvarivanja prava na osobnu invalidninu njenog brata, unatoč utvrđenom postojanju teškog oštećenja zdravlja prema čl. 38. st. 2. al. 4., što je osnova za ostvarivanje osobne invalidnine (nalaz i mišljenje od 29. 7. 2011.). Navodi da njezini roditelji nisu bili upućeni u zakonska prava svojeg sina, niti su bili sposobni ulagati žalbe na rješenja centra za socijalnu skrb. Smatra da je njezin brat time teško zakinut u ostvarivanju prava koje mu je po zakonu pripadalo.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zatražila je povodom pritužbe dokumentaciju o ostvarenim pravima, kao i nalaz i mišljenje temeljem kojeg su navedena prava priznata, a kojim je utvrđeno oštećenje zdravlja u smislu odredbi čl. 38. st. 2. al. 4. Pravilnika o sastavu i načinu rada tijela vještačenja u postupku ostvarivanja prava iz socijalne skrbi kao drugih prava po posebnim propisima („Narodne novine“, br. 64/02 i 105/07), koji je tada bio na snazi. U obrazloženju rješenja navedeno je: „kod imenovanog je utvrđeno teško oštećenje zdravlja prema odredbi čl. 38. st. 2. al. 4.... Uvidom u nalaz i mišljenje PTV-a utvrđeno je da ... ne ispunjava uvjete za priznavanjem prava na osobnu invalidninu.“ U očitovanju CZSS Vinkovci navedeno je da u istom nalazu i mišljenju „nije utvrđeno teško oštećenje zdravlja prema čl. 38. st. 1., kao ni potreba za uključivanjem u svakodnevni život zajednice. Budući da se radi o očitoj povredi materijalnog propisa, predložili smo nadležnom Ministarstvu da sukladno svojim ovlastima poništi ili ukine navedeno rješenje i donese novo zakonito rješenje.

Iz odgovora Ministarstva u potpunosti je *potvrđena nezakonitost rješenja Centra za socijalnu skrb od 23. rujna 2011. kojim stranci unatoč utvrđenom teškom invaliditetu nije priznato pravo na osobnu invalidninu.* Unatoč utvrđene značajne nepravilnosti u primjeni Zakona o socijalnoj skrbi i podzakonskog akta, Ministarstvo nije u mogućnosti postupiti sukladno prijedlogu Ureda pravobraniteljice i navedeno rješenje poništiti te donijeti novo zakonito rješenje. Naime, u konkretnom slučaju zbog proteka vremena nisu ispunjeni uvjeti propisani čl. 131. st. 2. Zakona o upravnom

postupku³¹, s obzirom na to da se nezakonito rješenje može poništiti u roku dvije godine od dana dostave rješenja stranci.

U ovom slučaju posebno zabrinjava činjenica da unatoč obvezi redovitog preispitivanja priznatih prava najmanje jednom godišnje, Centar za socijalnu skrb nije provodio postupke preispitivanja, stoga je i bilo moguće da je od 2011. godine do provođenja upravnog nadzora nezakonito rješenje bilo na snazi.

Prava koja se temelje na invaliditetu (doplatak za pomoć i njegu i osobna invalidnina) ne ovise samo o zdravstvenom stanju i funkcionalnim sposobnostima osobe, nego i o drugim okolnostima definiranim Zakonom (promjena cenzusa, promjena visine prihoda u obitelji i sl.); stoga se redovitim preispitivanjem tih prava osigurava da stranka stvarno i ostvari pravo koje joj zakonski pripada. Postupak preispitivanja prava po službenoj dužnosti posebno treba provesti nakon izmjene važećih propisa, kada centar za socijalnu skrb temeljem službene evidencije, dokumentacije uložene u mapu korisnika, osobnim uvidom i na drugi način može daleko efikasnije utvrditi na koji se način zakonske promjene odražavaju na ostvareno pravo, odnosno eventualno povoljnije pravo za stranku, nego to može sama stranka.

Ocjenjujemo da se svrha rada centara za socijalnu skrb odražava upravo u aktivnom nastojanju da svaki korisnik u socijalnoj skrbi ostvari ono što mu po zakonu pripada.

U ostvarivanju prava iz socijalne skrbi centar za socijalnu skrb obavezan je primjenjivati odredbe Zakona o upravnom postupku, pri čemu držimo da posebno treba paziti na primjenu čl. 7. Zakona, koji obavezuje službenu osobu da ukoliko „sazna ili ocijeni da stranka ima osnovu za ostvarenje nekog prava, upozorit će je na to, kao i na posljedice njezinih radnji ili propuštanja u postupku, a brinut će se i da neznanje odnosno neukost stranke i drugih osoba koje sudjeluju u postupku ne budu na štetu prava koja im po zakonu pripadaju“. Ova odredba izričito obavezuje službenu osobu da djeluje u korist stranke, sve kako ne bi zbog neinformiranosti, neznanja i drugih razloga bila zakinuta u ostvarivanju prava koja joj po zakonu pripadaju.

S obzirom na obrazloženje navedenog nezakonitog rješenja i izvješća Ministarstva o protuzakonitosti postupanja, izražavamo bojazan da ovo nije jedina stranka koja nije ostvarila pravo na osobnu invalidninu zbog pogrešnog tumačenja propisa i odredbe koja se odnosi na težinu invaliditeta i drugih okolnosti koje utječu na ostvarivanje navedenog prava. Stoga smo preporučili da navedeni centar za socijalnu skrb brižno provede preispitivanje svih prava na doplatu za pomoć i njegu i osobne invalidnine.

U sljedećem slučaju, pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se osoba pritužbom na protuzakonito postupanje Centra za socijalnu skrb u postupku ostvarivanja prava na osobnu invalidninu. Navodi da je 25. siječnja 2016. zatražila pravo na osobnu invalidninu, da je dana 13. ožujka 2017. upoznata s nalazom i mišljenjem Zavoda za vještačenje kojim je kod nje utvrđeno postojanje teškog invaliditeta odnosno IV. stupnja oštećenja funkcionalnih sposobnosti, što je osnova za ostvarivanje prava koje je tražila. Međutim, u Centru joj je rečeno da osobnu invalidninu ne može ostvariti zbog posjedovanja druge nekretnine osim one u kojoj živi. Ona naime u suvlasništvu ima samo jednu jedinu nekretninu, odnosno vlasnik je 1/2 nekretnine zajedno s kćerkom i njezinom obitelji, ali u toj nekretnini ne živi, već prebiva u Zagrebu u stanu druge svoje kćeri zbog lakšeg korištenja zdravstvene zaštite u Zagrebu. Navodi da od ožujka 2016. godine, kada je dobila na uvid nalaz i mišljenje, rješenje nije bilo doneseno sve do srpnja, kada joj je rečeno da jedino može dobiti doplatu za pomoć i njegu i da potpiše zapisnik da mijenja zahtjev i traži doplatu za pomoć i njegu, što je pod pritiskom i učinila. Isto tako navodi da nije potpisala izjavu da se odriče prava na žalbu, nego je njezin suprug potpisao prazan papir misleći da potpisuje činjenicu osobnog preuzimanja rješenja. Navodi da je postupanjem

³¹ Zakon o općem upravnom postupku, „Narodne novine“, br. 47/09.

djelatnika Centra prevarena i ucijenjena, da joj je falsificiranjem izjave da se odriče prava na žalbu onemogućeno pravo na žalbu u ostvarivanju prava na osobnu invalidninu. Ovo potvrđuje izjava koja je zaprimljena u Centru za socijalnu skrb još 22. 3. 2017. u kojoj izričito navodi da će uložiti žalbu na rješenje o odbijanju prava na osobnu invalidninu zbog suvlasništva nekretnine.

Za stranku je dvojbeni odluka da joj se unatoč utvrđenom IV. stupnju oštećenja funkcionalnih sposobnosti prizna doplatak za pomoć i njegu, i nije razumljiv razlog zbog kojeg joj je omogućeno ili ponuđeno da zahtjev za osobnu invalidninu zamijeni za manje povoljno pravo, odnosno da joj se manipulacijama onemogući pravo na žalbu kojom bi se u drugostupanjskom postupku utvrdila zakonitost odbijanja zahtjeva za osobnu invalidninu radi posjedovanja ½ jedine nekretnine.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zatražila je hitno očitovanje o navodima stranke, te predložila da Centar za socijalnu skrb uz sudjelovanje stranke u postupku preispita sve činjenice te sukladno odredbi čl. 129. st. 3. Zakona o općem upravnom postupku eventualno poništi nezakonito rješenje i donese novo, zakonito rješenje. Na ovaj se prijedlog Centar za socijalnu skrb oglušio. Budući da navedeno upućuje na protuzakonito i neprofesionalno postupanje djelatnika Centra za socijalnu skrb, predložili smo nadležnom Ministarstvu provođenje upravnog nadzora.

Povodom provedenog upravnog nadzora Ministarstva nad zakonitošću rada i postupanja u spisima predmeta korisnice doplatka za pomoć i njegu i osobne invalidnine utvrđene su značajne protuzakonitosti i nepravilnosti.

Iz izvješća o provedenom upravnom i stručnom nadzoru Ministarstva uočavamo između ostalog da voditeljica postupka:

- nije na zakonit način utvrdila prihod obitelji i cenzus za ostvarivanje prava (u određivanju visine primanja uz mirovinu je u prihode uračunat i zaštitni dodatak i naknada za tjelesno oštećenje)
- nije provela dokazni postupak kako bi nedvojbeno utvrdila postojanje ili nepostojanje uvjeta za ostvarivanje traženog prava, te je pogrešno tumačila zakonske odredbe prema kojoj osoba mora biti vlasnik i jedne i druge nekretnine
- ulaže u spis nepotrebnu dokumentaciju i službena izvješća o navodnoj volji stranke i navodnom odricanju prava na žalbu, iako u spisu postoji pisana izjava stranke sasvim suprotnog sadržaja, a te činjenice ne razmatra u zakonitom postupku, nego u spis ulaže službenu bilješku da je stranka upoznata da zbog suvlasništva kuće koju ne koristi za stanovanje ne ispunjava uvjete za osobnu invalidninu, te želi da se preinači njezin zahtjev u pravo na doplatak za pomoć i njegu
- postupa izvan zakonitih rokova
- ne postupa ni po jednoj pritužbi stranke koja je u međuvremenu zaprimljena.

Naloženo je centru za socijalnu skrb da zbog očite povrede materijalnog propisa uz sudjelovanje stranke u postupku poništi nezakonito rješenje i donese novo zakonito rješenje, što je i učinjeno, te je stranci priznato pravo na osobnu invalidninu od dana pokretanja postupka.

Da se stranka nije pritužila i da u ovom postupku nije proveden upravni nadzor nadležnog Ministarstva, sigurno je da bi korisnica godinama bila zaključna za pripadajuće pravo na osobnu invalidninu odnosno znatna novčana sredstva. *U RH osobe s invaliditetom dijele sudbinu svih građana u ostvarivanju socijalne sigurnosti, ali na žalost sudbinu osoba s invaliditetom ne dijeli nitko drugi, oni je nose sami.*

U svim slučajevima pritužbi na odnos djelatnika centara za socijalnu skrb preporučujemo da se u što većoj mjeri poštuju i provode Standardi kvalitete socijalnih usluga, posebno Standard 10., kojim treba osigurati pravo korisnika na prigovor i žalbu te razviti sustav praćenja i analiziranja prigovora, a sve u cilju podizanja kvalitete usluga koje pruža centar za socijalnu skrb.

Stručni radnici u socijalnoj skrbi imaju pravo i dužnost obrazovati se iz područja važnih za učinkovito i kvalitetno obavljanje poslova u socijalnoj skrbi. Stručni radnici imaju i pravo na superviziju putem koje im se omogućava usvajanje novih znanja, ali i usvajanje profesionalnih i osobnih spoznaja kroz osobno iskustvo stručnog rada, sve u cilju poboljšanja kvalitete rada s korisnicima. Iz tog razloga preporučujemo ravnateljima centara da sukladno svojim obavezama i ovlastima poduzmu mjere kako bi se podigla razina stručnih kompetencija, primjerene komunikacije i profesionalnog odnosa djelatnika prema korisnicima.

Čl. 21. Konvencije o slobodi izražavanja i mišljenja te pristupu informacija navedeno je da će države potpisnice poduzeti sve odgovarajuće mjere kako bi osigurale ostvarenje ravnopravnog prava osoba s invaliditetom na slobodu izražavanja i mišljenja, uključujući i slobodu traženja, dobivanja i prenošenja informacija i ideja, te prava na sve druge dostupne načine komuniciranja, prema vlastitom izboru, uključujući: prihvaćanje i olakšavanje korištenja znakovnih jezika, Braillevog pisma, augmentativne i alternativne komunikacije i svih drugih dostupnih sredstava, načina i oblika komunikacije po izboru osoba s invaliditetom, te priznavanje i poticanje upotrebe znakovnih jezika. Konvencija u čl. 9. nalaže da se poduzmu i odgovarajuće mjere osiguravanja pristupačnosti osoba s invaliditetom informacijama i komunikacijama na ravnopravnoj osnovi. Upravo pristupačnost informacija i komunikacije pretpostavka je da se osobama s invaliditetom osigura uživanje prava na neovisno življenje i potpuno sudjelovanje u svim područjima života.

Članak 77. Zakona o socijalnoj skrbi definira pravo gluhe i gluhoslijepe osobe na pomoć stručnog prevoditelja u postupcima ostvarivanja prava u sustavu socijalne skrbi.

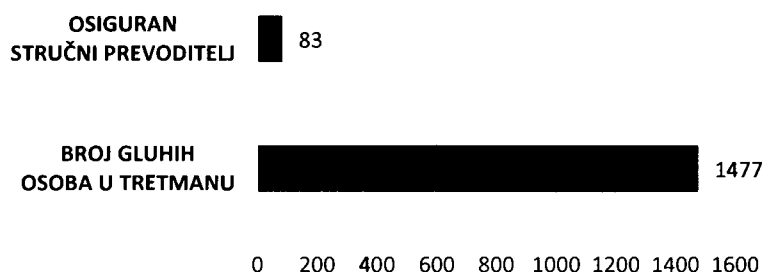
Kako bismo utvrdili stanje u realizaciji ovih prava u sustavu socijalne skrbi, zatražili smo od svih centara za socijalnu skrb podatke o:

- broju gluhih i gluhoslijepih osoba i djece s teškoćama u razvoju u tretmanu centra
- broju osoba koje su ostvarile pravo na pomoć stručnog prevoditelja u postupcima pred centrom.

Nadalje, zatražili smo izvješće o usklađenosti sa Standardima kvalitete socijalnih usluga – Standardom 1. Dostupnost informacijama, o svim mjerama za osiguravanje pristupačnosti informacijama za osobe s teškoćama komunikacije, o broju stručnih djelatnika centra koji su prošli edukaciju ili obuku za korištenje alternativnih načina, sredstava i oblika komunikacije, kao i o eventualnim teškoćama u realizaciji ovog prava za gluhe i gluhoslijepe osobe.

Tražene podatke zaprimili smo od 59 centara za socijalnu skrb.

Prema zaprimljenim podacima, a što je vidljivo u grafikonu 19. dolje u tretmanu navedenih centara, nalazi se ukupno 1477 gluhih ili gluhoslijepih osoba, uključujući i djecu. U postupcima koji su se vodili pred centrima za socijalnu skrb samo u 83 slučaja gluhe osobe imale su osiguranog stručnog prevoditelja.

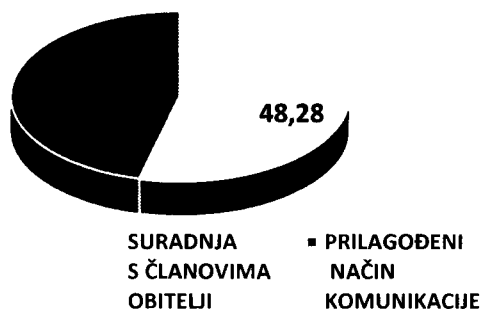

Najčešće se službene stručne prevoditelje angažira u postupcima radi razvoda braka i nekim drugim složenijim postupcima. Centri za socijalnu skrb navode da osobe u takvim slučajevima same dolaze sa svojim prevoditeljem na rasprave i razgovor.

U informiranju korisnika o njihovim pravima, uputama o postupku te savjetovanju, kao što je vidljivo iz grafikona 20. dolje, 48% centara navodi da surađuju s članovima obitelji koji gluhom korisniku prenose informacije i obratno. 41% centara koristi laički prilagođeni način komuniciranja – pisanje, čitanje s usana, prilagođenu glasnoću govora i slično.

Gotovo svi centri navode da unatoč nesudjelovanju stručnih prevoditelja nemaju većih problema u komunikaciji s ovom kategorijom korisnika.

Međutim, ističe se da problem postoji kod starijih osoba koje su u kasnijoj dobi izgubile sluh. One ne poznaju znakovni jezik ni bilo kakav drugi sustav komunikacije, zbog čega imaju problem u svakodnevnom životu, kao i u komunikaciji s članovima obitelji. Predlažu da se u tom smislu intenzivira suradnja s udrugama za gluhe, koje bi u svoje programe rada mogle ugraditi savjetodavni rad s tim osobama, odnosno programe edukacije za ove osobe i članove njihovih obitelji. Osobe koje promijene odnosno prošire dosadašnji način

komuniciranja imale bi veću mogućnost pristupa različitim sadržajima u uslugama.

Što se tiče usklađenosti rada centara za socijalnu skrb sa Standardima kvalitete socijalnih usluga – Standardom 1. – Dostupnost informacijama, svi centri za socijalnu skrb ističu da koriste uobičajene načine informiranja svojih korisnika – putem letaka, *web* stranica, pisanih obavijesti stranaka. Centri za socijalnu skrb općenito nisu prilagođeni osobama s invaliditetom. Svega 5 ispitanih centara navodi da osim prilazne rampe, WC-a i lifta imaju i taktilne staze kao i letke i upute na Brailleovom pismu. Svi centri ističu želju za dodatnim edukacijama u alternativnim načinima komunikacije. U svih 59 ispitanih centara neki oblik edukacije u korištenju znakovnog jezika i alternativnih načina komunikacije prošlo je ukupno 39 djelatnika.

Velik broj centara zaključno ukazuje na preopterećenost stručnih djelatnika, nedostatak velikog broja stručnih radnika te posljedično nemogućnost da se određenim područjima profesionalnog rada, posebno strateškom planiranju, dovoljno posvete. Stoga nisu u mogućnosti unaprjeđivati zadane Standarde kvalitete niti općenito pa niti prema različitim socijalno osjetljivim skupinama korisnika.

Mišljenje pravobraniteljice i preporuke: Mišljenja smo da socijalna skrb treba žurno ponovno postati djelatnost od *posebne* javnog interesa za RH, čija će osnovna zadaća biti briga za osobe u nepovoljnim osobnim i obiteljskim okolnostima, uz naglašeniju preventivnu ulogu.

Djelatnost socijalne skrbi obavljaju ustanove socijalne skrbi, pri čemu centar za socijalnu skrb ima središnju ulogu. Unatoč učestalim promjenama zakonskih okvira, velikom broju javnih ovlasti kao i rastućoj složenosti društvenih promjena, centri za socijalnu skrb nisu proporcionalno profesionalno / stručno / kadrovski kapacitirani kako bi zadovoljili potrebe pojedinaca, ugroženih grupa, obitelji, a onda i društva u cjelini.

Sukladno navedenom smatramo da je centru za socijalnu skrb kao temeljnoj ustanovi socijalne skrbi potrebno posvetiti posebnu pozornost te budućim Zakonom naglasiti njegovu preventivnu ulogu, pri čemu posebno naglašavamo potrebu kapacitiranja centara za socijalnu skrb za obavljanje stručnih poslova. Stručne poslove centra za socijalnu skrb navedene u čl. 128. ZSS prema našoj procjeni centri za socijalnu skrb trenutno gotovo uopće ne provode zbog trenutne organizacije rada, mjerila broja djelatnika i drugih razloga. Centri za socijalnu skrb nisu usmjereni ili su nedovoljno usmjereni na provođenje preventivnih aktivnosti, stručno-analitičke poslove, predlaganje mjera unaprjeđenja socijalne politike, a posebno mjera i aktivnosti na području lokalne zajednice, i druge stručne poslove koji su pretpostavka budućih sustavnih promjena na razini pojedinaca i grupa te unutar djelatnosti socijalne skrbi, što je uostalom i njihov osnovni smisao.

Sadašnje stanje u sustavu socijalne skrbi na negativan se način odražava na djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom koje u tom sustavu za sada ostvaruju prava i usluge u najužem smislu, ali ne i sveobuhvatnu psihosocijalnu podršku i usmjerenost na promjene sukladno socijalnom modelu invaliditeta.

Prostor za jačanje centara za socijalnu skrb kao stručnih ustanova koje su sposobne pratiti i pravovremeno reagirati na nova društvena kretanja vidimo u ozbiljnoj reformi sustava socijalne skrbi, kroz daljnju decentralizaciju sustava, racionalizaciju ovlasti centara za socijalnu skrb i jačanje međuresorne suradnje.

Preporuke:

- posvetiti posebnu pozornost osiguravanju dostatnog broja i edukaciji stručnih djelatnika u sustavu socijalne skrbi
- centri za socijalnu skrb trebaju kontinuirano provoditi unutarnje nadzore
- zakonske odredbe u najvećoj mogućoj mjeri uskladiti s načelima Konvencije o pravima osoba s invaliditetom – ukidanje cenzusa kod osobne invalidnine, pravo na status njegovatelja omogućiti i drugim članovima obitelji, prava i usluge koncipirati na takav način da u najvećoj mogućoj mjeri podržavaju neovisno življenje osoba s invaliditetom.

24. JEDINSTVENO TIJELO VJEŠTAČENJA

Vještačenja za potrebe ostvarivanja u sustavima mirovinskog i zdravstvenog osiguranja, socijalne skrbi i skrbi za branitelje provode se u Sektoru za vještačenje Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (dalje u tekstu: ZOSI) u dva stupnja.

Prema podacima ZOSI na početku 2018. godine zaostatak neriješenih zahtjeva iz prethodne godine iznosio je ukupno **32.495**, dok je na kraju godine bio **22.404**. Kao razlog još uvijek velikom broju neriješenih predmeta u ZOSI navode pojačani priljev zahtjeva iz sustava socijalne skrbi i mirovinskog osiguranja. Stoga uloženi naponi da se u značajnijoj mjeri smanje zaostatci i skрати vrijeme vještačenja nisu u promatranom razdoblju urodili očekivanim rezultatima. Tijekom 2018. godine Sektor vještačenja zaprimio je ukupno **102.378** zahtjeva, što je porast od ukupno **19.316** zahtjeva u odnosu na prethodnu godinu. Ukupno je u 2018. bilo **111.915** riješenih zahtjeva.

Vještačenje u prvom stupnju

Vještačenje u prvom stupnju provodi se u područnim uredima Zagreb, Osijek, Rijeka, Split i Varaždin te u 13 izdvojenih mjesta rada.

Tablica 19. Područni uredi i izdvojena mjesta rada

Područni ured	Zagreb	Osijek	Rijeka	Split	Varaždin
Izdvojeno mjesto rada	Bjelovar Sisak Karlovac	Požega Sl. Brod Vukovar Virovitica	Gospić Pula	Zadar Dubrovnik Šibenik	Koprivnica
Udio zaprimljenih zahtjeva za vještačenje	43,3%	17,6%	10,5%	18,5%	10%
Udio riješenih zahtjeva	44%	17,4%	10%	17,4%	11%
Broj zaprimljenih zahtjeva	44.342	18.046	10.792	18.978	10.220
Broj riješenih zahtjeva	49.327	19.510	11.213	19.526	12.339
Broj obavljenih kućnih posjeta	385	13	240	50	118
Broj neobavljenih kućnih posjeta	20	0	0	2	2

Vidljivo je da je Područni ured Osijek dobio u 2018. godini još jedno izdvojeno mjesto vještačenja i to u Virovitici tako da se vještačenja osim u područnim uredima obavljaju i na **13 izdvojenih mjesta** (u 2017. bilo ih je 12), što svakako doprinosi većoj dostupnosti vještačenja. Premda se slika nije bitno promijenila u pogledu pristupačnosti prostora u kojima se provode vještačenja, valja istaknuti da je

Područni ured Split u svibnju 2018. uselio u novi prostor u potpunosti prilagođen osobama s invaliditetom te pohvaljujemo napore koje je ZOSI uložio kako bi u najkraćem mogućem roku uredio i osigurao novi prostor za potrebe vještačenja. Ostali radni prostori područnih ureda ZOSI i nadalje su pretežito smješteni u prostorijama HZMO i uglavnom ne udovoljavaju potrebama, niti veličinom niti pristupačnošću osobama s invaliditetom. ZOSI navodi da se radi na pronalaženju primjerenog prostora u Zagrebu, a nakon toga planiraju osigurati primjerene prostore i za ostala mjesta rada.

Tablica 20. Prikaz vještačenja prema naručitelju usluge vještačenja

Naručitelj usluge	Broj zaprimljenih	Udio	Broj riješenih	Udio
HZMO	57.351	56%	66.806	59,7%
HZZO	6.831	6,6%	6.804	6,1%
CZSS	35.787	35%	36.211	32,4%
UDU	2.409	2,4%	2.094	1,8%
UKUPNO	102.378		111.915	

Podatci u prethodnim dvjema tabelama pokazuju porast broja zaprimljenih zahtjeva za vještačenje, ali i porast riješenih zahtjeva, što je rezultiralo i manjim brojem neriješenih zaostataka na kraju 2018. godine. U ZOSI ističu da bi taj broj bio znatno manji da nije došlo do naglog porasta broja zahtjeva, osobito iz sektora socijalne skrbi (udio 35%) i mirovinskog osiguranja (udio 56%). Uredi su u **806 slučajeva** vještačenje obavili u domu vještačene osobe u slučajevima kada one nisu mogle zbog zdravstvenog stanja pristupiti pregledu.

Kako bi se moglo organizirati i efikasnije provoditi vještačenje u domu vještačene osobe, područnim uredima tijekom 2018. nabavljena su službena vozila i to: po jedno u Osijeku i Varaždinu i po dva u Zagrebu, Rijeci i Splitu.

Radi ujednačenog postupanja, izrađeni su *Kriteriji za obavljanje kućnih posjeta* i dostavljeni svim vještacima.

U ZOSI ističu važnost svakodnevne komunikacije i suradnje vještaka s centrima za socijalnu skrb u cilju osiguranja veće kvalitete postupka, ali i skraćivanja vremena vještačenja.

S obzirom na učestalost pritužbi osoba s invaliditetom i roditelja na dugotrajnost postupka vještačenja, što izravno utječe na prolongiranje postupka za ostvarivanja značajnih prava, zatražili smo podatke o vremenu trajanja vještačenja u pojedinim područnim uredima i prema naručiteljima vještačenja.

Trajanje postupka vještačenja

Tablica 21. Prosječno trajanje postupka vještačenja po mjestima rada (u mjesecima)

	<i>HZMO bolovanja</i>	<i>HZMO izvan radnog odnosa</i>	<i>HZMO obiteljska mirovina</i>	<i>HZMO Kontrolni pregledi</i>	<i>HZMO Doplatak za djecu</i>	<i>HZMO Tjelesno oštećenje</i>	<i>HZZO Produženi porodiljni</i>	<i>UDU</i>	<i>CZSS Socijaln prava</i>
Zagreb	3	3	1	4	4	3	1	1	5
Karlovac	1	1	0	1	3	1	1	1	3
Bjelovar	0	1	0	0	2	2	0	0	2
Sisak	2	2	2	2	1	4	0	1	4
INZ	1	1	1	2	-	2	-	-	-
Varaždin	3	3	0	4	0	3	0	0	1
Koprivnica	3	3	0	4	1	3	0	0	1
Osijek	0	0		0	0	0	0	3	1
Požega	0	8	5	8	10	4	1	1	10
Sl. Brod	1	5	5	5	3	4	1	1	4
Vukovar	0	7	7	7	0	7	0	0	7
Virovitica	-	-	-	-	4	5			5
Rijeka	2	2	2	1	1	1	1	5	4
Pula	5	6	6	6	5	5	2	2	5
Gospić	3	4	4	5	4	6	2	5	9
Split	1	2	1	1	2	5	0	1	5
Dubrovnik	3	5	5	5	5	5	0	5	5
Šibenik	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zadar	3	4	4	4	3	4	0	1	3

Kao i prethodnih godina, najdugotrajnija su vještačenja koja se provode u svrhu ostvarivanja prava iz mirovinskog osiguranja te prava iz socijalne skrbi (osobito u Požegi i Gospiću). Razlog je svakako veća složenost predmeta iz navedenih sustava i zahtjevnost koja proizlazi iz multidisciplinarnog pristupa. Obveza ZOSI da predmete utvrđivanja smanjenja/gubitka radne sposobnosti, obiteljske mirovine te kontrolnih pregleda šalje na reviziju Ministarstvu rada i mirovinskog sustava dodatno prolongira vrijeme vještačenja, budući da se na povrat predmeta čeka dulje od 1 mjesec. Jednako tako, ako je uzrok smanjenja ili gubitka radne sposobnosti u svezi sa sudjelovanjem u Domovinskom ratu, ZOSI ima obvezu slati predmete na reviziju u Ministarstvo hrvatskih branitelja te se u tim slučajevima na povrat predmeta ponekad čeka i do 3 mjeseca.

Ako je zadaća jedinstvenog tijela vještačenja objektivno, stručno i nepristrano procijeniti stanje i funkcionalne sposobnosti vještačene osobe na načelima multidisciplinarnosti, uzimajući u obzir utjecaj stanja/bolesti/oštećenja na način izvršavanja životnih, radnih ili drugih aktivnosti i stavljajući ih u odnos s različitim utjecajnim čimbenicima, obveza revizije ne čini se svrhovitom pa se nameće potreba preispitivanja ovakvog postupanja.

Kao što je istaknuto, osobe s invaliditetom, roditelji djece s teškoćama u razvoju i udruge najčešće su se prituživali upravo na dugotrajnost postupka. Međutim, moramo istaknuti da je pravobraniteljica u više slučajeva kada je postojala potreba urgentnog postupanja zbog težine stanja požurivala postupke vještačenja te je Sektor vještačenja uvažavajući preporuke vještačenje promptno izvršavao. Jednako tako, članovi Hrvatske udruge saveza tjelesnih invalida – HSUTI ističu pozitivne primjere suradnje i prilagođavanja vještaka u Područnom uredu Split specifičnim potrebama njihovih članova.

Vještačenje u drugom stupnju

Tablica 22. Stanje predmeta u Središnjem uredu za 2018. godinu

	UKUPNO	HZMO	HZZO	MDOMSP	MHB	MZ
Zaprimljeno	6929	5160	77	1228	462	2
Riješeno	7190	5405	78	1202	503	2

Tablica 23. Središnji ured Zagreb HRVI predmeti (8. – 12. mjesec 2018.)

	UKUPNO	UDU	HZMO (RS)	MHB
Zaprimljeno	1632	1337	181	114
Riješeno	1132	911	155	66

ZOSI naglašava da broj i učestalost pritužbi zbog neostvarenog prava u sustavu socijalne skrbi (osobito prava na osobnu invalidninu) ne smatra posljedicom loše kvalitete rada vještaka, nego smatra da se radi i o rentnoj motiviranosti korisnika, budući da se radi o najvećoj svoti novca koju osoba s invaliditetom može ostvariti temeljem vještačenja.

U drugom stupnju vještačenje se provodi u Središnjem uredu, u žalbenom postupku i u postupku revizije (briniteljski predmeti), a viši vještaci aktivno sudjeluju u sudskim postupcima, očituju se, po zahtjevu suda, na sudske vještace, a po odluci Upravnog vijeća provode i prvostupanjska vještačenja u svrhu ispomoći područnim uredima, provode edukaciju novoprimljenih vještaka, sudjeluju u organizacijama stručnih skupova i radionica, sudjeluju u izmjeni Uredbe, participiraju u međuresornoj suradnji i poslovima koordinacije sa sustavima za koje se vrše usluge vještačenja.

U 2018. godini pravobraniteljica bilježi ukupno **46 pritužbi** na rad jedinstvenog tijela vještačenja, što je više negoli upola manje u odnosu na 2017. godinu, kada je bilo **106 pritužbi**. Što se tiče područja, najveći broj se odnosio na vještačenja provedena u postupcima priznavanja prava iz mirovinskog osiguranja i socijalne skrbi. Međutim, najveći broj pritužbi odnosio se na prigovore u kojima je dominiralo nezadovoljstvo odnosom vještaka i načinom obavljenog pregleda u svrhu vještačenja. Tako osobe s invaliditetom ističu da ih je najviše smetalo to što se vještak za vrijeme pregleda nije predstavio te nije upoznao osobu koju vještači sa sadržajem i svrhom samog postupka vještačenja i ulogom vještaka. Navedeno pothranjuje uvjerenje da vještaci nastupaju nadmoćno te da oni zapravo određuju hoće li vještačena osoba ostvariti određeno pravo u postupku pokrenutom kod određenog tijela unutar kojega postupka se provodi vještačenje, a koje treba dati podatke o bitnim činjenicama vezanima uz zdravstveno stanje/oštećenje/bolest/invaliditet o kojima ovisi ostvarivanje konkretnih prava. Stoga često ističu uvjerenje da su vještaci „krivi“ za neostvarivanje određenih prava. Osim toga, često se pritužuju da je „pregled trajao samo nekoliko minuta, da im je vještak postavio tek nekoliko konvencionalnih pitanja, da nije pokazao primjereni interes za njihove tegobe te da nije prethodno proučio dokumentaciju ili da je proučio tek dio dostavljene medicinske dokumentacije“.

Mišljenja smo da samo objektivna procjena, otvoren pristup i posve transparentan način procjene mogu otkloniti svaku sumnju u objektivnost ili nepristranost vještaka.

Činjenica da mnoga tijela koja provode postupak priznavanja određenih prava ne daju vještačenim osobama na uvid nalaz i mišljenje kao neizostavan dokaz u upravnom postupku često neopravdano pothranjuje sumnje u sam postupak vještačenja s jedne strane, dok s druge strane otežava poziciju stranke u ostvarivanju prava korištenjem dopuštenih pravnih lijekova kao što su postupci po žalbi. Ako stranka nema uvida u procjenu vlastitog zdravstvenog stanja, ne može na potpun način obrazložiti svoju žalbu pred drugostupanjskim tijelom. Stoga ponovno ističemo potrebnim da tijelo koje provodi postupak povodom zahtjeva za priznavanje određenog prava omogući ostvarivanje uvida u sadržaj nalaza i mišljenja na način koji stranci odgovara (preslika nalaza, prenošenje sadržaja nalaza u zapisnik ili na drugi odgovarajući način). Uskratiti mogućnost uvida u sadržaj nalaza i mišljenja ne može se pravdati zaštitom osobnih podataka.

U 12 slučajeva prituživale su nam se osobe primatelji osobne invalidnine koje i su upućivane na ponovno vještačenje u prvoj polovini 2018. godine, a samo zbog povećanja iznosa osobne invalidnine, što je utjecalo na prolongiranje vještačenja za potrebe mirovinskog osiguranja.

Premda centri za socijalnu skrb imaju pravo i obvezu preispitivati činjenice i okolnosti koje utječu na ostvarivanje ovog prava, mišljenja smo da je nesvrshodno i nepotrebno pa i neracionalno upućivanje na vještačenje u slučajevima u kojima je stanje procijenjeno kao teško i trajno pa se ova činjenica ne bi trebala ponovno utvrđivati odnosno predmet preispitivanja trebale bi biti druge okolnosti od utjecaja na ostvarivanje ovog prava.

Pravobraniteljica je na ovaj problem ukazala Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku te preporučila da Ministarstvo svim centrima za socijalnu skrb uputi smjernice za postupanje u ovakvim slučajevima. Postupajući po preporuci pravobraniteljice Ministarstvo je centrima dostavilo naputak da nema potrebe upućivati na ponovno vještačenje u slučajevima kada se radi o trajnom i teškom stanju.

Stupanjem na snagu Zakona o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji u prosincu 2017., ZOSI je temeljem navedenog Zakona bio dužan ustrojiti posebnu organizacijsku jedinicu za vještačenje u predmetima ostvarivanja prava hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji. Dana 25. svibnja 2018. stupio je na snagu novi Pravilnik o unutarnjem ustrojstvu i sistematizaciji radnih mjesta kojim su u područnim uredima predviđeni Odjeli za vještačenje hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji, a u Središnjem uredu Samostalni odjel za vještačenje hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji.

Sukladno čl. 215. novog Zakona o hrvatskim braniteljima, Zavod je bio dužan uskladiti Uredbu o metodologijama vještačenja s istim te je dana 28. lipnja 2018. godine stupila na snagu Uredba o izmjenama i dopunama Uredbe o metodologijama vještačenja („Narodne novine“, br. 26/18).

Sukladno čl. 181. st. 2 novoga Zakona o hrvatskim braniteljima, prije nalaza i mišljenja tijela vještačenja o uzroku i postotku oštećenja organizma radi ostvarivanja statusa hrvatskoga ratnog vojnog invalida po osnovi bolesti, pogoršanja bolesti odnosno pojave bolesti kao posljedice sudjelovanja u obrani suvereniteta RH potrebno je obaviti stručnu procjenu u ovlaštenoj zdravstvenoj ustanovi.

Kompletirani zahtjevi sa stručnim procjenama, kako je to propisano Zakonom o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji, počeli su pristizati u Zavod od početka kolovoza 2018., a o zaprimljenim i odrađenim predmetima vodi se redovita evidencija od 1. kolovoza 2018. godine. Od tada do kraja godine riješeno je ukupno **1.596**, a neriješeno **1.298**.

Tablica 24. Udio zaprimljenih HRVI predmeta (8. - 12. mjesec 2018.)

	UKUPNO	UDU	HZMO (RS)
Zaprimljeno	2349	89%	11%
Riješeno	1596	56,7%	11,2%

Broj, kvalifikacijska struktura i edukacije vještaka

Prema podacima dobivenima od ZOSI ukupan broj vještaka na kraju 2018. godine bio je **251** (110 vještaka u stalnom radnom odnosu i 141 vještak na ugovor o djelu), od čega je doktora medicine **161** (57 u stalnom radnom odnosu i 104 na ugovor o djelu), a stručnih savjetnika **90** (53 u stalnom radnom odnosu i 37 na ugovor o djelu).

Premda je broj vještaka liječnika i stručnih savjetnika veći u odnosu na prethodnu godinu, prema procjenama potreba nedostaje liječnika. Unatoč naporima ZOSI da ovaj segment podigne na visoku profesionalnu razinu te osigura sudjelovanje vrhunskih stručnjaka, u nekim područjima RH u područnim uredima prvostupanjskog tijela vještačenja susreću se s problemom u ekipiranju prvostupanjških tijela vještačenja potrebnim profilima stručnjaka, a osobito liječnicima određenih specijalnosti.

Pravobraniteljica je od strane osoba s invaliditetom zaprimila nekoliko pritužbi da je pregled u svrhu vještačenja određenih stanja/oštećenja proveden od strane specijalista koji nemaju odgovarajuću specijalnost. Prigovaraju na to da je vještak, po njihovom mišljenju, imao „neodgovarajuću specijalnost“ za njihovo stanje/bolest te su mu skloni u startu poricati potrebnu kompetentnost. Tako su članovi jedne regionalne udruge osoba oboljelih od multiple skleroze iskazali nepovjerenje vještaku specijalnosti ginekolog, a ne neurolog. Premda su ovakvi prigovori opravdani, u nekim su slučajevima odnosno sredinama ovi problemi teško otklonjivi zbog nedostatka liječnika vještaka. Stoga ovaj problem ZOSI nastoji prevladati kroz brojne edukacije kroz koje vještaci dobivaju potrebna dodatna znanja.

Smatraju da je trajna edukacija vještaka iznimno važna zbog podizanja kvalitete postupaka, a posebice potrebe ujednačavanja kriterija u postupcima vještačenja.

ZOSI navodi da je tijekom 2018. godine uspostavio sustav mentoriranja za sve nove vještake koji ulaze u sustav vještačenja, a sastojao se od neposrednog rada jedan vještak – jedan mentor, te kontrole izrade nalaza i mišljenja. Edukacija se provodila u nadležnom područnom uredu pod nadzorom rukovoditelja.

Nastavilo se planirano kvartalno provođenje radionica za sve vještake s ciljem ujednačavanja kriterija vještačenja. Održana su tri tematska Stručna skupa – radionice (u II., VI. i X. mjesecu) na razini svih vještaka u Zavodu s temama iz svakodnevne prakse, a s ciljem ujednačavanja postupaka vještačenja i podizanja kvalitete vještačenja.

U svrhu ujednačavanja pristupa kao predavači i sudionici na radionicama bili su i stručnjaci iz Zavoda za zaštitu zdravlja radnika, iz Stručnog povjerenstva za reviziju Ministarstva rada i mirovinskoga sustava te drugi stručnjaci koji se bave procjenom funkcionalnih sposobnosti.

U svrhu ujednačavanja postupaka vještačenja, vještaci su prisustvovali radionicama u organizaciji sektora za profesionalnu rehabilitaciju, te radionicama koje su organizirali Centri za profesionalnu rehabilitaciju, prema regionalnoj pripadnosti.

Nadalje, vještaci – liječnici i vještaci – stručni savjetnici imaju obvezu individualnih edukacija u svrhu obnove licence za rad i usklađivanja svog znanja s novim trendovima u okviru njihove osnovne edukacije.

Uz sudjelovanje na stručnim skupovima i kongresima u svrhu unaprjeđivanja znanja u okviru svoje struke i obnavljanja licence za rad, vještaci su sudjelovali i na javnim tribinama, skupovima, okruglim stolovima i obljetnicama brojnih udruga i saveza.

Za novozaposlene stručne referente koji obavljaju poslove iz domena uredskog poslovanja provedene su edukacije u organizaciji Odjela za opće poslove.

Od početka 2019. uspostavljena je i koordinacija Zavoda, revizijskog tijela Ministarstva rada i mirovinskoga sustava i Zavoda za zaštitu zdravlja i sigurnost na radu, u svrhu podizanja kvalitete i uspostavljanja ujednačenog postupka vještačenja.

Prema podacima ZOSI, kvalifikacijska struktura vještaka doktora medicine (zaposlenici i ugovor o djelu) u prvostupanjskim postupcima vještačenja zadovoljava i u ukupnom broju nalaze se zastupljene sve specijalizacije.

U Središnjem uredu zastupljene su specijalizacije: medicina rada, fizijatar, psihijatar, internist, neurolog, opća medicina, anesteziolog, školska medicina, pedijatar, kirurg, otorinolaringolog.

Od vještaka stručnih savjetnika po područnim uredima i Središnjem uredu zastupljeni su: socijalni radnici, psiholozi, rehabilitatori, logopedi, defektolozi i pedagozi te je svuda neometano osiguran rad u vijećima prema naravi navedenih bolesnih stanja korisnika u zahtjevima za vještačenje. Osiguravanje stručnog liječničkog kadra i tijekom 2018. godine ostalo je najsloženiji proces i predstavljalo najveći rizik. Posljedica je to generalnog nedostatka liječnika specijalista u RH i problem je s kojim će se Zavod susretati i u predstojećem razdoblju.

Ističu da bi radi zadovoljenja potrebe za vještačenjem bilo potrebno zaposliti još oko 50 vještaka – liječnika u punom radnom vremenu. Problem nedostatka liječničkog kadra tijekom 2018. godine rješavan je:

- pojačanim angažmanom vještaka – specijalista na ugovor o djelu, koliko je to omogućavao postojeći radni prostor; ovi vještaci su početkom godine obavili oko petinu odrađenih predmeta, a do kraja godine gotovo polovicu
- dodatnim zaposlenjem administrativnog osoblja za procese vještačenja i pomoćne poslovne procese
- prekovremenim radom za vještake u prvom stupnju
- prekovremenim radom za vještake u drugom stupnju za ispomoć pri rješavanju predmeta u prvom stupnju i edukaciju novih vještaka, stalnih i onih na ugovor o djelu

Mišljenje pravobraniteljice: Koliko smo se nakon nekoliko godina postojanja jedinstvenog tijela vještačenja približili ideji „jednog nalaza i mišljenja“ za potrebe svih sustava u kojima je nalaz i mišljenje bitan dokaz u onim upravnim postupcima za priznavanje određenih prava u kojima je presudno utvrditi oštećenje zdravlja te utjecaj bolesti/oštećenja na životne i radne sposobnosti, odnosno na funkcioniranje određene osobe?

Čini se da je praksa pokazala da smo nešto bliže tome, ali ipak još uvijek daleko, a razlozi ne leže samo u organizaciji i sustavu rada tijela vještačenja, nego i nekim drugim čimbenicima, od kojih se kao najznačajniji nameće problem neusklađenosti propisa kojima se reguliraju pojedina prava s Uredbom o metodologijama vještačenja.

Budući da još uvijek nije došlo do usklađivanja zakonske regulative između sustava koji osiguravaju prava temeljem invaliditeta, smatramo nužnim pristupiti preispitivanju odredbi brojnih propisa koji uređuju pojedina prava i povlastice temeljem nalaza i mišljenja jedinstvenog tijela vještačenja te izvršiti njihovo terminološko i suštinsko usklađivanje s Uredbom o metodologijama vještačenja.

Slijedom prigovora da se i dalje osobu vještači više puta, a u postupcima ostvarivanja prava iz više sustava, u ZOSI navode da kada je god to moguće, ako je zaprimljeno više zahtjeva za vještačenje za jednu osobu, obrade sve zahtjeve jednim vještačenjem (jednim pregledom), te izdaju onoliko nalaza i mišljenja koliko je bilo zahtjeva. Nadalje ističu da se često dogodi da se istu osobu u razmaku od nekoliko mjeseci pozove na ponovno vještačenje, jer zahtjevi za vještačenje ne dolaze istovremeno te da dinamika upućivanja zahtjeva u tim slučajevima ovisi o samoj osobi odnosno ovisi kada osoba i pred kojim tijelom postavi zahtjev za ostvarivanje nekog od prava.

Unatoč tomu što ZOSI navodi da je obvezan vještačiti temeljem svakog zahtjeva koji mu uputi naručitelj usluge vještačenja te da svaki naručitelj zahtjeva za provođenje upravnog postupka ostvarivanju svakog pojedinog prava zahtijeva novo vještačenje, mišljenja smo da je od presudne važnosti postići da nalaz i mišljenje sadrži sve bitne činjenice u svezi zdravstvenog stanja i funkcionalnih sposobnosti neovisno o tome tko je naručitelj vještačenja, jer samo se na taj način postiže svrha, a to je jedan nalaz i mišljenje temeljem jednog pregleda, a za potrebe svih sustava. Važno je napomenuti da u ZOSI ističu da je i sada kroz Uredbu u postupcima vještačenja funkcionalne sposobnosti omogućeno sustavima koji su nadležni za priznavanje prava iz socijalne skrbi, zdravstvenog i mirovinskog osiguranja da razmjenjuju nalaze i mišljenja, kako se ne bi istu osobu upućivalo više puta na vještačenje. Međutim, takva se mogućnost koristi veoma rijetko pa se postavlja pitanja što je tome razlog. Budući da pojedina normativna određenja kompliciraju i odgađaju sam postupak vještačenja kao i ostvarivanje određenih prava, potrebno je promišljati promjene koje bi čitav sustav učinile racionalnijim i približile ga potrebama krajnjih korisnika. S obzirom na to da je u predmetima utvrđivanja radne sposobnosti, smanjenja ili gubitka radne sposobnosti dopušteno koristiti usluge centra za profesionalnu rehabilitaciju pa tijela vještačenja, opravdano je promišljati ona rješenja prema kojima bi utvrđivanje ovih činjenica trebalo biti isključivo u nadležnosti centara za profesionalnu rehabilitaciju, čime bi se rasteretila tijela vještačenja unutar postupaka u kojima je bitno utvrditi smanjenje/gubitak radne sposobnosti, a istovremeno bi se iskoristile stručno-organizacijske sposobnosti centara za profesionalnu rehabilitaciju, a čiji je položaj posljednjim zakonodavnim promjenama dodatno ojačan.

25. MIROVINSKO OSIGURANJE

Premda je nakon samo dvije godine zakonodavac ponovno pristupio „mirovinskoj reformi“ te izvršio izmjene dosadašnjeg Zakona o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18 – OUSRH, 62/18 i 115/18 – dalje u tekstu ZOMO), navedene izmjene nisu donijele ništa pozitivnog za osobe s invaliditetom. Iako se navedenim Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju koji je stupio na snagu 1. siječnja 2019. godine („Narodne novine“, br. 115/18) proširio krug osoba kojima je dana mogućnost rada uz istovremeno korištenje mirovine, navedeno nije omogućeno osobama s djelomičnom nesposobnošću za rad.

Činjenica je da se od početka samog donošenja novog Zakona o mirovinskom osiguranju koji je stupio na snagu 1. siječnja 2014. godine prava osoba s invaliditetom smanjuju na takav način da se one sve više izjednačavaju sa „zdravim“ osobama, odnosno one su u potpunosti izjednačene s osobama koje su otišle u prijevremenu starosnu mirovinu. Osobe s invaliditetom po svom položaju i socijalnoj sigurnosti u području mirovinskog osiguranja dijele sudbinu ostalih osiguranika koji svoje mirovine ostvaruju po općem propisu – Zakonu o mirovinskom osiguranju, a koje su mirovine iz godine u godinu sve niže i niže u odnosu na prosječnu plaću u RH. Premda je posljednjim izmjenama zakona izmijenjena formula izračuna rasta mirovina, ona ipak nije vezana uz rast plaća te se ne očekuje da mirovine neće i dalje padati.

Na navedeno ukazuju i sljedeći statistički podatci koji su dobiveni od strane HZMO-a, Središnje službe u Zagrebu sa stanjem na dan 31. prosinca 2018.:

1. U evidencijama HZMO-a evidentirano je **68.617** invalida rada **izvan radnog odnosa**, kojima je priznato pravo na invalidsku mirovinu zbog utvrđene profesionalne nesposobnosti za rad, odnosno djelomičnog gubitka radne sposobnosti; prosječna svota mirovine iznosila je **1.878,90 kn**.
2. Evidentirana su **5.173** invalida rada koji su **bili zaposleni** i priznato im je pravo na invalidsku mirovinu zbog utvrđene profesionalne nesposobnosti za rad, odnosno djelomičnog gubitka radne sposobnosti; prosječna svota mirovine iznosila je **1.178,19 kn**.
3. Evidentirano je **46.310** invalida rada kod kojih je utvrđena **opća nesposobnost za rad**, odnosno potpuni gubitak radne sposobnosti i priznato im je pravo na invalidsku mirovinu; prosječna svota mirovine iznosila je **2.242,86 kn**.
4. Broj sveukupnih **korisnika starosnih mirovina** koji su pravo na mirovinu ostvarili prema Zakonu o mirovinskom osiguranju bio je **800.799** (uključujući i prijevremene), prosječna svota mirovine iznosila je **2.587,21 kn**.
5. Udio ukupne prosječne mirovine isplaćene po Zakonu o mirovinskom osiguranju u prosječnoj mjesečnoj isplaćenoj neto plaći RH **na dan 31. 12. 2018.** iznosio je **37,90%** (izvor: Statističke informacije HZMO-a) i dalje kako slijedi:
 - na dan 31. 12. 2013., udio mirovine u neto plaći RH iznosio je 40,79%
 - na dan 31. 12. 2014., udio mirovine u neto plaći RH iznosio je 39,17%
 - na dan 31. 12. 2015., udio mirovine u neto plaći RH iznosio je 38,77%
 - na dan 31. 12. 2016., udio mirovine u neto plaći RH iznosio je 38,63%
 - na dan 31. 12. 2017., udio mirovine u neto plaći RH iznosio je 38,21%

Iz navedenih podataka zaključujemo da postoji trend konstantnog smanjivanja mirovina te su već kroz duže vremensko razdoblje ispod razine koja garantira najnižu socijalnu sigurnost umirovljenika, odnosno imamo najniže mirovine u odnosu na prosječnu plaću u Europskoj uniji, međutim još je poraznije da su naše mirovine najniže u odnosu na prosječnu plaću od svih država u regiji (izvor: studija Europske komisije o primjerenosti mirovina, koja uspoređuje mirovinske sustave 28 zemalja Europske unije).

Najveći broj osoba s invaliditetom u RH koristi mirovinu zbog profesionalne (djelomične) nesposobnosti za rad (68.617) koja u prosjeku iznosi 1.878,90 kuna.

S obzirom na to da je u 2018. godini stupio na snagu novi Zakon o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji („Narodne novine“, br. 121/17), zaprimili smo veći broj zahtjeva i pritužbi koje su se odnosile na mirovinska i ostala prava po navedenom zakonu. Također, velik broj pritužbi odnosio se na dugotrajnost postupka donošenja rješenja koja se odnosi kako na

HZMO, tako i na vještačenje u području mirovinskog prava koje obavlja Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (dalje: ZOSI), na nepriznavanje prava na invalidsku mirovinu (od čega i datum priznavanja prava), nepriznavanje određenog postotka tjelesnog oštećenja. Također, veći broj pritužbi dobili smo od osoba kojima je od strane HZMO-a priznata nepovoljnija mirovina, odnosno uskraćeno im je pravo na mirovinu za dugogodišnjeg osiguranika premda su ispunjavali uvjete za istu ili im je obračunata invalidska mirovina po općem propisu (ZOMO-u), umjesto po Zakonu o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji s obzirom na priznat im status HRVI i po tom statusu određeni postotak oštećenja zdravlja (40%), obračunata im je iznosom manja invalidska mirovina nego što im pripada.

Kao i prethodnih godina, i ove smo godine zatražili od Središnje službe HZMO-a dostavu objedinjenih podataka i statistika o postupanjima povodom zahtjeva za ostvarivanje prava iz mirovinskog osiguranja koji se odnose na sve Područne službe HZMO-a tijekom 2018. godine. U nastavku se nalaze odgovori HZMO-a:

1. *"Tijekom 2018. godine u Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje **ukupno su podnesena 29.531** zahtjeva za priznanje prava na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti i potpunog gubitka radne sposobnosti (čl. 39. Zakona o mirovinskom osiguranju, „Narodne novine“, br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18 – OUSRH, 62/18 i 115/18 skraćeno ZOMO).*

*Od navedenog broja bilo je **8.212 (32,04%)** zahtjeva za čije rješavanje nije bilo potrebno provoditi vještačenje radne sposobnosti."*

U odnosu na prethodnu godinu podnesena su **8.303**, odnosno **28,12%** više zahtjeva nego prošle godine.

2. *"Tijekom 2018. godine u Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje **ukupno je podneseno 16.735** zahtjeva za utvrđivanje postotka tjelesnog oštećenja (zbog ostvarivanja prava na naknadu za tjelesno oštećenje i zbog ostvarivanja drugih prava izvan sustava mirovinskog osiguranja)."*

I dalje je nastavljen trend povećanja broja zahtjeva za utvrđivanjem postotka tjelesnog oštećenja jer je u 2017. godini **ukupno podneseno 13.824** zahtjeva, što znači povećanje i to za **2.911** zahtjeva, odnosno za **17,39%**.

3. *"U 2018. godini bilo je **11.081** postupaka vještačenja i donesenih nalaza i mišljenja za priznanje prava na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti i potpunog gubitka radne sposobnosti."*

U odnosu na 2017. godinu smanjio se broj vještačenja u odnosu na broj podnesenih zahtjeva za utvrđivanje nesposobnosti za rad, što bi značilo da je rezultat još više poražavajući nego u 2017. godini. Još uvijek imamo upola manje donesenih nalaza i mišljenja u odnosu na ukupan broj podnesenih zahtjeva za utvrđivanje vještačenja nesposobnosti za rad u 2018. godini; **dok je u 2017. odrađeno samo 49,45% zahtjeva, dotle je u 2018. još manje, odnosno odrađeno je samo 37,88% zahtjeva**, što se može tumačiti na razne načine, ali svakako je jedan od razloga nedovoljan broj vještaka specijalista medicinske struke u odnosu na broj predmeta (njihovoj nemotiviranosti za posao vještačenja) te je žurno potrebno razmisliti o mijenjanju sustava nagrađivanja za rad u javnim službama – područje zdravstva (povećanja plaća i adekvatnog nagrađivanja za rad zdravstvenih djelatnika).

4. *"U 2018. godini doneseno je **11.187** nalaza i mišljenja radi utvrđivanja **postotka tjelesnog oštećenja**."*

Ove godine bilježi se dvostruki rast broja donesenih nalaza i mišljenja u odnosu na 2017. godinu. Kad usporedimo broj donesenih nalaza i mišljenja prema broju podnesenih zahtjeva dođemo do postotka od **66,85%** odrađenih zahtjeva (odnosno donesenih nalaza i mišljenja), što predstavlja definitivno pomak od prošle godine kada je bilo obrađeno samo **53,41%** zahtjeva, ali još uvijek nedovoljno.

5. "Tijekom 2018. podnesen je 29.531 zahtjev za priznanje prava na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti i potpunog gubitka radne sposobnosti, a u istom je periodu **doneseno 31.278 rješenja**".

Pretpostavljamo da ovaj broj uključuje i rješenja donesena temeljem zahtjeva podnesenih u prethodnoj godini.

6. „U 2018. godini doneseno je **20.442 rješenja o tjelesnom oštećenju**, dok je u istom razdoblju podneseno **16.735 zahtjeva za tjelesno oštećenje**".

Veći broj donesenih rješenja u odnosu na zahtjeve vjerojatno uključuje i zahtjeve iz prethodne godine.

7. "U 2018. godini podnesene su **6.723 žalbe na prvostupanjsko rješenje o priznanju prava na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti i potpunog gubitka radne sposobnosti u odnosu na ukupan broj donesenih rješenja**."

S obzirom na to da nam u odgovoru na pitanje broj 5. nije raščlanjeno koliko se navedenih rješenja od brojke **31.278** odnosi na prvostupanjska, a koliko na drugostupanjska (zamolili smo razdvajanje podataka, pa pretpostavljamo da se u HZMO-u ne vode ti podatci), ne može se sa sigurnošću reći koliki se postotak osoba žalio, već samo možemo konstatirati da je broj žalbi dosta velik.

8. "U 2018. godini podnesena je **3.131 žalba na prvostupanjsko rješenje o tjelesnom oštećenju u odnosu na ukupan broj donesenih rješenja o tjelesnom oštećenju**."

Postotak žalitelja iznosi **15,32%** u odnosu na ukupan broj donesenih rješenja o tjelesnom oštećenju.

9. Na naš upit postavljen Središnjoj službi HZMO-a o prosječnom vremenu trajanja vještačenja od dostavljanja zahtjeva za vještačenjem ZOSI-u pa do Nalaza i mišljenja, HZMO je naglasio da isti iznosi više od tri mjeseca.

Međutim, od strane ZOSI-a dobili smo kompletne informacije glede trajanja samog postupka vještačenja koji je različit po županijama, i gdje prosjek istog iznosi:

- za postupke vještačenja radne nesposobnosti koje je pokrenuo HZZO zbog bolovanja duljeg od godine dana – dva i pol mjeseca;
- za postupke vještačenja radne nesposobnosti koje je pokrenula sama osoba s invaliditetom koja je izvan radnog odnosa – tri i pol mjeseca;
- za postupke ostvarivanja obiteljske mirovine poslije smrti primatelja mirovine – tri i pol mjeseca;
- za postupke ponovnog kontrolnog pregleda koji su obavezni nakon ostvarivanja prava na invalidsku mirovinu – četiri mjeseca;
- za postupke ostvarivanja prava na doplatak za djecu – tri i pol mjeseca;
- za postupke vještačenja povodom zahtjeva za utvrđivanjem postotka tjelesnog oštećenja – četiri mjeseca

Međutim, još uvijek postoje područne službe HZMO-a gdje se postupak vještačenja čeka 12 mjeseci, što predstavlja velik problem nezaposlenim osobama, jer im se mirovina isplaćuje od dana vještačenja (utvrđivanja invaliditeta) što je za njih nepovoljnije.

S obzirom na navedeno zamolili smo ZOSI da nam dostave određene informacije koje su se odnosile na sljedeća pitanja kao što su razlozi dugotrajnosti postupka vještačenja.

ZOSI kao glavne razloge dugotrajnosti postupka vještačenja nabraja:

1) *Nedostatak liječnika na tržištu rada*

Da bi se postigla efikasnost u rješavanju predmeta bilo bi potrebno zaposliti još oko 50 vještaka liječnika u punom radnom vremenu

2) *Dobna struktura vještaka liječnika je izrazito nepovoljna i kreće se oko 60 godina i znatno iznad 60 godina, kako u redovnom radu, tako i na ugovor o djelu*

3) Radni prostor Zavoda uglavnom je smješten u prostorijama Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje i uglavnom ne udovoljava potrebama Zavoda, niti veličinom niti pristupačnošću osobama s invaliditetom.

U svibnju 2018. godine Područni ured u Splitu uselio je u novi prostor, koji je u cijelosti pristupačan osobama s invaliditetom.

Radi se na pronalasku primjerenog prostora u Zagrebu, a nakon toga i u drugim mjestima rada.

4) U manjem broju slučajeva zahtjevi za vještačenje su nejasno napisani i ne može se nedvojbeno utvrditi što se traži od vještačenja, te je potrebno tražiti dopunu ili pojašnjenje što značajno produžuje postupak vještačenja

5) Također, u manjem broju slučajeva zahtjevi za vještačenje su nezadovoljavajuće kompletirani, odnosno nedostaju važni podaci o korisniku vještačenja, kao i medicinska dokumentacija, te je potrebno dodatno tražiti kompletiranje, a što produžuje postupak vještačenja

6) Neodazivanje korisnika na vještačenje također dovodi do dugotrajnosti postupaka vještačenja. Razlozi tome su ili nejasno ili nepotpuno napisana adresa korisnika u zahtjevu za vještačenje, ali u određenom broju slučajeva ne možemo utvrditi razloge neodazivanja.

Svakog korisnika pozivaju na vještačenje najmanje dva puta pismeno.

Od ukupno zaprimljenih predmeta tijekom 2018. godine oko 2,5% odnosi se na vještačenje prema Zakonu o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji. Zaprimljeno je 2.349 predmeta za status HRVI od čega je riješeno 1.596.

Razlozi vraćanja od strane Povjerenstva za reviziju ocjena invalidnosti Ministarstva hrvatskih branitelja su: promjena kumulativnog uzroka smanjenja ili gubitka radne sposobnosti, kompletiranje nemedicinskom dokumentacijom, najčešće nedostatak ratnog puta.

Razlozi vraćanja predmeta od strane Samostalnog sektora za reviziju Ministarstva rada i mirovinskog sustava su:

- *Nepravilno - promjena ocijene vještačenja, ne potvrđuje se ocjena vijeća vještaka*
- *Nepravilno, ostali razlozi - u predmetu nedostaje neki podatak ili dokument.*

Vraća se na nadopunu u Zavod, a nakon toga na revizijski postupak

U pravilu je oko 15% predmeta podložno u revizijskom postupku.

Problem koji je aktualan za sve osobe s invaliditetom koje se nalaze na dužem bolovanju (npr. moždani udar ili automobilska nesreća), nastaje kada ih sa zdravstvenog osiguranja prebacuju na teret poslodavca, a osoba nije sposobna za rad, ali je nakon dužeg bolovanja (12 mjeseci) izabrani liječnik opće prakse dužan sukladno Zakonu o obveznom zdravstvenom osiguranju (čl. 48) uputiti na invalidsku komisiju, odnosno nadležnom tijelu na vještačenje koje u najvećem broju slučajeva konstatira da liječenje nije završeno, odnosno da nije nastupio trajni gubitak radne sposobnosti, te odbijaju osobu za invalidsku mirovinu. Nakon što zaprimi rješenje od HZMO-a komisija sa strane HZZO-a otpušta osobu sa bolovanja. Problem nastaje kada osoba zbog svoga zdravstvenog stanja nije sposobna vratiti se na posao te izgubi posao, odnosno dobije osobno uvjetovani otkaz. Ovaj bi se problem mogao riješiti kada bi se propisala obveza da se u takvim slučajevima osoba uputi na profesionalnu rehabilitaciju, za koje bi vrijeme umjesto naknade za bolovanje (koja se isplaćuje na teret HZZO-a) ostvarivala naknadu za profesionalnu rehabilitaciju na teret ZOSI, bez da osoba ostaje bez radnog mjesta. Navedeno bi se financijski moglo podmiriti novcem prikupljenim zbog neispunjavanja kvota za zapošljavanje OSI.

Još uvijek velik problem predstavlja neusklađenost u procjenama liječnika specijalista medicine rada i vještaka u ZOSI pa se događa da od strane poslodavca izabrana ustanova medicine rada utvrđuje da osoba nije sposobna za rad na dosadašnjem radnom mjestu (npr. vozača), dok s druge strane vještaci u svom nalazu i mišljenju utvrde da je osoba u potpunosti sposobna za rad na konkretnom radnom mjestu za koje je medicina rada utvrdila nesposobnost pa se nameće potreba njihovog međusobnog usklađivanja. Od strane HZMO-a, Središnje službe u Zagrebu zatražili smo i podatke o broju osoba s invaliditetom upisanih u očevidnik zaposlenih i samozaposlenih osoba s invaliditetom sukladno

Pravilniku o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 75/18); u tablici 25. prikaz je stanja na dan 31. prosinca 2018. kada je bilo zaposleno:

POSLODAVAC	BROJ ZAPOSLENIH OSI Stanje na dan 31.12.2018.
Privatni sektor	6607
Javni sektor	3407
Zaštitne radionice	438
Samozapošljavanje	31
Udruge	149
UKUPNO	10 836

U odnosu na prošlu godinu, kada je broj upisanih osoba s invaliditetom iznosio 10.512, bilježi se neznatan porast zapošljavanja istih (10.836) s naglaskom da zapošljavanje u javnom sektoru opada, kao i na području samozapošljavanja.

U tablicama 2a. i 2b. prikazan je broj zaposlenih i samozaposlenih osoba s invaliditetom prema osnovi po kojoj su u skladu s odredbom čl. 4. st. 1. toč. 1. do 13. Pravilnika upisani u Očevidnik. Napominjemo da su pojedini osiguranici brojeni u više kolona, jer su upisani u Očevidnik po više različitih osnova.

Tablica 26 a.

	Čl.4.st.1.t.1		Čl.4.st.1.t.2.		Čl.4.st.1.t.3.		Čl.4.st.1.t.4.		Čl.4.st.1.t.5.		Čl.4.st.1.t.6		Čl.4.st.1.t.7.	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Zaposleni u javnom sektoru (bez udruge)	459	523	367	910	152	371	350	506	748	60	68	61	77	68
Udruge	73	106	13	24	20	21	31	48	4	0	1	2	17	19
Zaposleni u privatnom sektoru	877	465	1972	412	269	262	652	318	1172	17	164	33	222	155
Samozaposlene osobe	27	15	22	6	11	8	15	12	18	0	2	1	7	3
Osiguranici koji su izgubili status OSI	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
UKUPNO:	1436	1109	2374	1352	452	662	1048	884	1942	77	235	97	323	245

Tablica 26 b.

	Čl.4.st.1.t.8.		Čl.4.st.1.t.9.		Čl.4.st.1.t.10.		Čl.4.st.1.t.11.		Čl.4.st.1.t.12.		Čl.4.st.1.t.13.	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Zaposleni u javnom sektoru (bez udruga)	0	0	16	17	0	0	0	0	0	10	28	91
Udruge	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	10
Zaposleni u privatnom sektoru	0	0	51	9	0	0	3	1	6	0	181	108
Samozaposlene osobe	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	3	1
Osiguranici koji su izgubili status OSI	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
UKUPNO:	0	0	69	26	0	0	3	1	6	10	215	210

Pravo na profesionalnu rehabilitaciju koja je uređena odredbama čl. 44. – 46. ZOMO-a, prema dobivenim podacima od HZMO-a, Središnje službe u Zagrebu u **2018. godini priznato je samo jednom osiguraniku**. Pozitivnim izmjenama ZOMO-a u dijelu koji se tiče profesionalne rehabilitacije naknada plaće koja se isplaćuje korisniku značajno je povećana te se ona od 1. siječnja 2019. isplaćuje u iznosu minimalne bruto plaće u RH, što u 2019. godini iznosi 3.750,00 kn, što je veoma poticajno za osobe s invaliditetom. U navedenom slučaju profesionalna rehabilitacija provodi se u trajanju od 36 mjeseci pri Fakultetu agrobiotehničkih znanosti Osijek, jer korisnik prava na profesionalnu rehabilitaciju prema prebivalištu pripada područnoj službi u Osijeku.

Troškove rehabilitacije, prema čl. 46. st. 3. ZOMO-a, snosi i isplaćuje HZMO. Uvjeti i način provedbe profesionalne rehabilitacije invalida rada uređeni su ugovorom koji je HZMO sklopio s Centrom za profesionalnu rehabilitaciju prema čl. 49. ZOMO-a.

Mada je ovo prvi slučaj profesionalne rehabilitacije nakon dugog niza godina, naišao je na praktične probleme zbog kojih je osoba s invaliditetom zakinuta. Naime, navedeni korisnik iste već nam je uputio pritužbu, navodeći da je zakinut za svoja zakonska prava. Naime, od 1. prosinca 2018. godine, znači mjesec dana prije stupanja na snagu izmjena ZOMO-a kojima je u velikoj mjeri poboljšana novčana naknada, upućen je na profesionalnu rehabilitaciju; za vrijeme iste isplaćuje mu se iznos invalidske mirovine. S obzirom na posljednju pozitivnu izmjenu i dopunu Zakona o mirovinskom osiguranju očekivao je da će mu od 1. siječnja 2019. godine biti isplaćivan iznos minimalne plaće (koji u 2019. iznosi 3.750,00 kn), međutim isto se nije dogodilo. Naime, osobi je izračunata njegova vlastita mirovina u iznosu od 694,37 kn, a koja nije zamijenjena s najnižom sukladno čl. 90. st. 1. ZOMO-a koja bi za njega iznosila 1.723,83 kn.

Također, prilikom podnošenja zahtjeva informiran je od strane službenika HZMO-a da će se na njega odnositi i nove odredbe čl. 18. Izmjena i dopuna ZOMO-a koje kažu da:

"(4) Invalidu rada iz stavka 1. ovoga članka naknada plaće za vrijeme profesionalne rehabilitacije ne može iznositi manje od najnižeg mjesečnog iznosa bruto plaće koja radniku pripada za rad u punom radnom vremenu, određenog propisom kojim se određuje visina minimalne plaće." Minimalna bruto plaća za 2019. godinu iznosi 3.750,00 kn (Uredba o visini minimalne plaće, „Narodne novine“, br. 109/18). Tako je imenovani samo zbog razlike od mjesec dana ranijeg početka korištenja prava na profesionalnu rehabilitaciju, u većem iznosu oštećen glede visine isplate njegove novčane naknade za vrijeme profesionalne rehabilitacije.

Kao i prošle godine, s obzirom na odredbu čl. 37. st. 6. novog ZOMO-a kojim je uvedena nova kategorija osiguranika koji su nakon ispunjanja uvjeta za starosnu mirovinu uz primanje mirovine nastavili raditi s polovicom punog radnog vremena, zatražili smo podatke o broju tih korisnika, njihovoj stručnoj spremi te djelatnosti u kojoj rade te smo zaprimili tabelarni odgovor od strane HZMO-a koji prilažemo, a iz kojeg je vidljivo da se broj navedenih korisnika konstantno povećava te je u odnosu na prošlu godinu **povećan za trećinu, odnosno za 1.362 novih korisnika** ove kategorije mirovine te s danom 31. 12. 2018. godine iznosi **5.138 osiguranika**.

U ovu novu kategoriju osiguranika ne spadaju osobe s invaliditetom, odnosno one nisu obuhvaćene čl. 37. st. 6., te osobe s invaliditetom ne mogu zasnovati radni odnos s polovicom radnog vremena, a da istovremeno zadrže svoju punu invalidsku mirovinu. Ne samo da su izuzete iz ove kategorije, već im je zakonskim izmjenama oduzeto 20% njihove mirovine koja im pripada ispunjavanjem uvjeta za starosnu mirovinu. S obzirom na to da je najnovijim izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju krug osoba koje mogu konzumirati ovo pravo proširen na:

- korisnike starosne mirovine za dugogodišnjeg osiguranika uz rad do polovice punog radnog vremena (i bez prestanka radnog odnosa uz izmjenu ugovora o radu) uz isplatu pune mirovine
- korisniku starosne mirovine ostvarene ili određene prema posebnim propisima o pravima iz mirovinskog osiguranja djelatnih vojnih osoba, policijskih službenika i ovlaštenih službenih osoba i propisu o posebnim pravima iz mirovinskog osiguranja zaposlenika na poslovima razminiranja koji se tijekom korištenja zaposle do polovice punog radnog vremena uz isplatu pune mirovine, a ako se zaposle s punim radnim vremenom uz isplatu 50% mirovine
- korisniku prijevremene starosne mirovine koji se zaposli do polovice punog radnog vremena uz isplatu mirovine.

Smatramo kako nije dobro da se ova nova vrsta umirovljenika odnosi samo na one koji se nalaze trenutno u sustavu rada, a ne i na one koji su izvan sustava rada (za razliku od drugih država EU, izvor: statistički podaci HZMO-a od 10. veljače 2019.). Nepovoljno je da se ovom novom pogodnošću ne mogu koristiti socijalno najugroženiji umirovljenici, odnosno oni s najmanjim mirovinama, a to su osobe s invaliditetom s djelomičnom nesposobnošću za rad. Smatramo lošim da su ovim institutom ustvari zdrave osobe izjednačene s osobama s invaliditetom, odnosno s pogodnostima koje su u sustavu mirovinskog osiguranja pripadale samo osobama s invaliditetom, čak štoviše ne samo da su izjednačene, već su im dana i veća prava koja smo predlagali da se daju osobama s invaliditetom, s obzirom na to da bi mnoge od njih ostale u sustavu rada da imaju mogućnost rada na polovicu radnog vremena. Naime, korisnicima starosne mirovine ostvarene ili određene prema posebnim propisima o pravima iz mirovinskog osiguranja djelatnih vojnih osoba, policijskih službenika i ovlaštenih službenih osoba i propisu o posebnim pravima iz mirovinskog osiguranja zaposlenika na poslovima razminiranja koji se tijekom korištenja mirovine zaposle do polovice punog radnog vremena osigurava isplata pune mirovine, a ako se zaposle s punim radnim vremenom uz isplatu 50% mirovine.

Sljedeća nelogičnost koja proizlazi iz ovog novog instituta jest da visina mirovina nije limitirana, za razliku od europskih država gdje je visina mirovine koja se može primati limitirana i **naprotiv uvedena zbog onih umirovljenika koji imaju veoma male mirovine** kako bi si ponovnim ulaskom u sustav rada popravili svoja mirovinska primanja, što je potpuno u suprotnosti s ovim što je učinio naš zakonodavac za razliku od ostalih EU država (izvor: statistički podaci HZMO-a od 10. veljače 2019.). Konkretno, u susjednoj Republici Sloveniji prema **slovenskim propisima** o mirovinskom osiguranju, osiguranik koji je ispunio uvjete za starosnu, odnosno prijevremenu starosnu mirovinu u **Sloveniji nema pravo na isplatu pune mirovine**, već samo **djelomične mirovine – delnapokojnina (primitak pola mirovine, rad s pola radnog vremena)**. Ta mogućnost nije dana samo korisnicima starosne mirovine, već i korisnicima prijevremene mirovine.

1. U 2018. godini broj korisnika koji su nastavili s radom s polovicom radnog vremena, te primaju starosnu mirovinu iznosi 5.138, od čega je većina osiguranika zaposlena u javnom sektoru (javnim službama), njih 4.695, dok su 443 zaposleno u privatnom sektoru.

2. U tablici 27. prikazana su radna mjesta na kojima su zaposleni:

REDNI BROJ	SKUPINA ZANIMANJA	UKUPNO
1.	1 - čelnici i članovi zakonodavnih tijela, čelnici i dužnosnici državnih tijela, direktori	992
2.	2 - stručnjaci i znanstvenici	1.541
3.	3 - inženjeri, tehničari i srodna zanimanja	813
4.	4 - uredski i šalterski službenici	464
5.	5 - uslužna i trgovačka zanimanja	363
6.	6 - poljoprivrednici, lovno uzgojni, šumarski radnici i ribari	15
7.	7 - zanimanja u obrtu i pojedinačnoj proizvodnji	244
8.	8 - rukovatelji strojevima, vozilima i sastavljači proizvoda	398
9.	9 - jednostavna zanimanja	256
10.	0 - vojna zanimanja	0
11.	Nepoznata/neprevedena šifra zanimanja	52
UKUPNO:		5.138

3. U tablici 28. prikazan je broj korisnika koji su uz korištenje starosne mirovine nastavili raditi s polovicom punog radnog vremena prikazan prema djelatnostima:

REDNI BROJ	DJELATNOST	UKUPNO
1.	A - poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	62
2.	B - rudarstvo i vađenje	8
3.	C - prerađivačka industrija	512
4.	D - opskrba električnom energijom, plinom, parom	4
5.	E - opskrba vodom, uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	17
6.	F - građevinarstvo	416
7.	G - trgovina na veliko i malo	831
8.	H - prijevoz i skladištenje	345
9.	I - djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja	201
10.	J - informacije i komunikacije	98
11.	K - financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	56
12.	L - poslovanje nekretninama	43
13.	M - stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	1181
14.	N - administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	223
15.	O - javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	20
16.	P - obrazovanje	294
17.	Q - djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	618
18.	R - umjetnost, zabava, rekreacija	50
19.	S - ostale uslužne djelatnosti	147
20.	T - djelatnosti kućanstva kao poslodavca	10
21.	U - djelatnosti izvanteritorijalnih organizacija i tijela	2
22.	Nepoznato – neprevedene šifre djelatnosti	0
UKUPNO:		5.138

Ministarstvu rada i mirovinskoga sustava iznijeli smo svoj prijedlog na Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju koji smo također unijeli i na mrežnim stranicama e-Savjetovanja koji su se odnosili na:

Čl. 27. st. 6. važećeg ZOMO-a, gdje smo predlagali zamjenu postojećeg na način da isti glasi: *"Korisnicima invalidske mirovine zbog djelomičnog gubitka radne sposobnosti iz čl. 39. st. 3. ovoga Zakona u staž osiguranja računa se razdoblje provedeno u zaposlenju s najmanje 50% radnog vremena na prilagođenim poslovima iste ili slične stručne spreme koji odgovaraju njegovim dosadašnjim poslovima, kao da su proveli na radu puno radno vrijeme."*

Navedeno smo obrazlagali jer je ovaj prijedlog vezan uz prijedlog izmjene čl. 39. st. 3., tj. ukoliko se usvoji da korisnik invalidske mirovine zbog djelomičnog gubitka radne sposobnosti može raditi najmanje 50% radnog vremena na prilagođenim poslovima, navedenih 50% radnog vremena računat će se kao da je proveo na radu puno radno vrijeme.

Od strane Ministarstva rada i mirovinskoga sustava (dalje MRMS-a) odbijeni smo uz obrazloženje da je to vraćanje na stari sustav koji je napušten 1999. godine. Bez obzira na ovo obrazloženje, smatramo da bi predloženo rješenje bilo povoljno za osobe s invaliditetom i omogućilo im da duže ostanu u sustavu rada (ne bi odlazili u invalidsku mirovinu zbog djelomičnog gubitka radne sposobnosti) kada bi mogli odrađivati manje od 8 radnih sati, ako zbog svog invaliditeta ne mogu odraditi puno radno vrijeme bez posljedica za svoje zdravlje.

Čl. 37. važećeg Zakona: Kako bismo se približili zakonodavnim rješenjima drugih europskih zemalja, predlagali smo da se u čl. 13. predmetnog prijedloga riječi: *"steći pravo na tu mirovinu"*, zamijene riječima: *"steći pravo na polovicu (50%) mirovine"*.

Predlagali smo da se ubaci novi stavak koji bi glasio:

"Osobe s djelomičnom nesposobnošću za rad koje se nakon ispunjavanja uvjeta za starosnu mirovinu zaposle do polovice punog radnog vremena, zadržavaju pravo na starosnu mirovinu."

Navedeno smo obrazlagali činjenicom da navedenim čl. 37. st. 6. nisu obuhvaćene osobe s invaliditetom, odnosno osobe s djelomičnom nesposobnošću za rad, budući da one nakon ostvarivanja prava na starosnu mirovinu ne mogu zasnovati radni odnos s polovicom radnog vremena, a da istovremeno zadrže svoju punu invalidsku mirovinu. Na primjer, niti osobe koje su imale svoj registrirani obrt te su uredno uplaćivale sve doprinose nisu imale mogućnost ponovnog obračuna mirovine te uvećavanja iste za sve godine koje su nakon ostvarivanja invalidske mirovine zbog opće nesposobnosti za rad ili nastavile raditi ili su se nakon nekog vremena zaposlile. Za to novo razdoblje, za koje su uredno podmireni i svi doprinosi, nije im čak ponovno ni obračunata te uvećana invalidska mirovina, premda im je za navedeno razdoblje bila stornirana isplata invalidske mirovine zbog opće nesposobnosti za rad.

U tom smislu bilo bi potrebno razmotriti usklađivanje ZOMO-a i Zakona o obrtu, odnosno izmijeniti Zakon o obrtu kako ne bi bila obveza, odnosno bilo potrebno gasiti obrt ukoliko obrtnik ostvari mirovinu.

Također, u čl. 37. predlagali smo formiranje novog stavka koji bi glasio:

"(6) Iznimno od stavaka 1. do 5. ovoga članka osiguranik koji je nakon ispunjenja uvjeta za starosnu mirovinu prema ovome Zakonu nastavio koristiti status roditelja njegovatelja ili njegovatelja (uz primanje naknade) prema propisima o socijalnoj skrbi, može i bez prestanka toga statusa steći pravo na starosnu mirovinu."

Navedeno smo obrazlagali činjenicom da osobe koje imaju status njegovatelja te u tom svojstvu ispune uvjete za vlastitu starosnu mirovinu nemaju pravo na istu dok god imaju status njegovatelja (pravo iz sustava socijalne skrbi) uz koji primaju naknadu u iznosu od 2.500 kn. Navedeno smatramo apsurdnim jer se ne radi o klasičnom radnom odnosu, pogotovo zbog razloga što je zakonodavac omogućio primanje starosne mirovine i ostajanja u radnom odnosu s polovicom radnog vremena svim ostalim osiguranicima, dok korisnici prava na status roditelja njegovatelja ili njegovatelja uz naknadu od 2.500 kn nemaju pravo na vlastitu zarađenu mirovinu za vrijeme korištenja ovog prava. Tim više što je i

Upravni sud u Rijeci u nedavnoj presudi utvrdio: *"Postavlja se pitanje koji bi bio smisao stjecanja prava iz sustava socijalne skrbi ako bi se istodobno gubilo drugo socijalno pravo, u konkretnom slučaju pravo na mirovinu, po osnovi kojega tužiteljica prima veći iznos negoli na temelju statusa roditelja njegovatelja (razlika iznosi približno 400,00 kuna mjesečno), osobito imajući u vidu da se prava mirovinskoga ili radnog odnosa i prava iz sustava socijalne skrbi mogu kumulirati..."*

Predlagali smo izmijeniti čl. 39. st. 2. tako da glasi:

U čl. 39. st. 2. predlagali smo:*Preostala radna sposobnost postoji kada je kod osiguranika nastalo smanjenje radne sposobnosti iz stavka 1. ovoga članka, ali se može osposobiti za rad s punim radnim vremenom na drugim poslovima, odnosno profesionalnom rehabilitacijom može se osposobiti za rad s najmanje 50% radnog vremena na drugim poslovima.*

Navedeno smo obrazlagali zbog razloga što se u praksi pokazalo da je uključivanje u postupak profesionalne rehabilitacije samo onih osiguranika za koje je procijenjeno da će se kroz usluge profesionalne rehabilitacije moći osposobiti za rad u punom radnom vremenu ograničavajuće te se na taj način umirovljuju osobe koje bi se mogle osposobiti za rad s polovicom radnog vremena i ostati u svijetu rada kada imaju u nekom dijelu očuvane radne sposobnosti.

Vezano za čl. 39. st. 3. predlagali smo:*Djelomični gubitak radne sposobnosti postoji kada kod osiguranika postoji smanjenje radne sposobnosti iz stavka 1. ovoga članka, a s obzirom na zdravstveno stanje, životnu dob, naobrazbu i sposobnost ne može se profesionalnom rehabilitacijom osposobiti za rad s punim radnim vremenom na drugim poslovima, ali može raditi najmanje 50% radnog vremena na prilagođenim poslovima iste ili slične razine obrazovanja koji odgovaraju njegovim dosadašnjim poslovima ili se kroz osposobljavanje na radnom mjestu može osposobiti za rad s najmanje 50% radnog vremena na prilagođenim poslovima iste ili slične razine obrazovanja koji odgovaraju njegovim dosadašnjim poslovima.*

Navedeno smo obrazlagali time što važeća pravna norma propisuje da se osiguranicima kod kojih je nastupio djelomični gubitak radne sposobnosti u postupku ocjene radne sposobnosti utvrđuje i postotak radnog vremena koje su sposobni odraditi na prilagođenim poslovima (poslovi koji su u skladu s medicinskim kontraindikacijama osiguranika, te je prema važećoj normi predviđeno od 70% do 100% radnog vremena. U praksi se pokazalo da postoji potreba da se uz djelomični gubitak radne sposobnosti predvidi mogućnost rada s 50% radnog vremena. Donošenjem ove izmjene omogućio bi se dulji ostanak u svijetu rada brojnih osoba s invaliditetom, ponajprije onih oboljelih od multiple skleroze, miastenije gravis i slično. Nadalje, UN-ova Konvencija o pravima osoba s invaliditetom nalaže implementaciju razumne prilagodbe, a prilagodba radnog vremena predstavlja jedan od značajnijih vidova razumne prilagodbe.

Uz gore navedeno postoji i potreba da se za osobe kojima je utvrđen djelomični gubitak radne sposobnosti te su im u svezi s tim utvrđene neke kontraindikacije (stoga im je radno mjesto potrebno prilagoditi ili ih je potrebno rasporediti na drugo radno mjesto iste ili slične razine obrazovanja) uvede mogućnost osposobljavanja na radnom mjestu. Za vrijeme tog osposobljavanja primali bi osobni dohodak, tj. ne bi im se priznavalo pravo na neku posebnu naknadu. Poslodavci bi za vrijeme osposobljavanja mogli koristiti uslugu stručne podrške na radnom mjestu (provodi nadležni Centar za profesionalnu rehabilitaciju) te bi im se po završenom osposobljavanju omogućilo korištenje usluga procjene radne učinkovitosti i prilagodbe radnog mjesta. Od strane MRMS-a odbijen je naš prijedlog.

Predlagali smo čl. 44. u potpunosti izmijeniti na način da bude usklađen sa Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, tako da glasi:

"1) Profesionalna rehabilitacija prema ovome Zakonu je skup aktivnosti (predviđenih propisima o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom) usmjerenih na osposobljavanje invalida rada za rad uz očuvanje njegove preostale radne sposobnosti.

2) Profesionalna rehabilitacija provodi se u skladu s propisima o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, ako ovim Zakonom nije drukčije propisano."

Navedeno smo obrazlagali navodeći da je proces profesionalne rehabilitacije u mirovinskom sustavu sveden na samo dva postupka – prekvalifikaciju i dokvalifikaciju. Navedenim terminima pokriven je samo manji dio procesa profesionalne rehabilitacije predviđenog Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom i Standardima usluga profesionalne rehabilitacije.

Cjelokupni proces profesionalne rehabilitacije aktivnih osiguranika (osiguranika koji ulaze u postupak profesionalne rehabilitacije kroz mirovinski sustav), uz prekvalifikaciju ili dokvalifikaciju obuhvaća i:

- rehabilitacijsku procjenu razine radnih sposobnosti, znanja, vještina, radnih navika i profesionalnih interesa
- pomoć u prevladavanju različitih poteškoća koje onemogućuju uključivanje u daljnje usluge profesionalne rehabilitacije
- izradu perspektiva
- analizu radnog mjesta
- stručnu podršku i praćenje tijekom obrazovanja i osposobljavanja ili usavršavanja s obrazovnim programom
- stručnu podršku i praćenje na određenom radnom mjestu i u radnom okruženju
- jačanje radnih potencijala i profesionalnih kompetencija (Radni centar)
- jačanje radnih potencijala i profesionalnih kompetencija (Virtualna radionica)
- izradu plana prilagodbe radnog mjesta i radnog okoliša (arhitektonska prilagodba) te potrebne prilagodbe opreme i sredstava za rad (tehnička prilagodba)
- procjenu radne učinkovitosti
- osposobljavanje na radnom mjestu.

MRMS je prihvatilo naš prijedlog te je izmijenjena definicija profesionalne rehabilitacije i usklađena sa Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom.

Predlagali smo izmjenu čl. 57. budući da novi institut koji je uveden stupanjem na snagu novog ZOMO-a prvi put od 1. siječnja 2014., a koji je propisan čl. 57. pod nazivom "Privremena invalidska mirovina" nije ispunio svoju svrhu, prvenstveno zbog rigoroznih uvjeta koji su u njemu propisani, pa predlažemo navedene izmjene ili da se isti u potpunosti briše kao nesvrshodan (odredbe zakona moraju u stvarnosti biti provedive).

U čl. 57. riječi: "pet godina" predlagali smo zamijeniti riječima: "jedne godine", te riječi: "58. godine života" zamijeniti riječima "55. godine života".

Navedeno smo obrazlagali s obzirom da su ovaj članak i ova vrsta mirovine uvedeni kako bi se poticalo osobe s invaliditetom na prekvalifikaciju, odnosno za osposobljavanje za poslove koje one mogu obavljati te na zapošljavanje. Međutim, iz statističkih podataka HZMO-a proizlazi da do sada nijedna osoba nije izrazila želju za profesionalnom rehabilitacijom (ako ispunjava zakonske uvjete za istu), zbog straha da višeneće moći ostvariti invalidsku mirovinu ako se ne zaposli, a vremenski period ostavljen u ovome članku koji iznosi pet godina veoma je dug za nekog tko ne ostvaruje nikakve druge prihode. Ističemo, kako proizlazi i prema definiciji zajedničkih ESF pokazatelja:

Definicija dugotrajno nezaposlenih osoba razlikuje se ovisno o dobi:

- *Mladi (< 25 godina) – kontinuirano nezaposleni dulje od 6 mjeseci (>6 mjeseci).*
- *Odrasli (25 godina ili više) – kontinuirano nezaposleni dulje od 12 mjeseci (> 12 mjeseci).*

Izvor: Eurostat, Labour market policydatabase (LMP)

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-GQ-13-002/EN/KS-GQ-13-002-EN.PDF

MRMS je odbilo naš prijedlog navodeći da se prijedlogom ne ostvaruje osnovna svrha profesionalne rehabilitacije, a to je zadržavanje invalida rada s preostalom radnom sposobnošću na tržištu rada.

Predlagali smo u odjeljku profesionalne rehabilitacije dodati odredbu kojom se utvrđuje: Predlaže se utvrditi mogućnost financiranja profesionalne rehabilitacije osiguranicima kojima je utvrđeno smanjenje radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, a poslodavci im ne mogu osigurati

adekvatno radno mjesto; u tim slučajevima predlaže se da troškove profesionalne rehabilitacije zajednički snose HZMO i HZZ.

Navedeno smo obrazlagali smatrajući da je ovakav način zajedničkog financiranja potreban, jer smo se u praksi susreli sa slučajevima kada poslodavac doista nema mogućnost preraspodijeliti zaposlenika na drugo radno mjesto. Ovim načinom bi se omogućilo da se što ranije krene s uslugama profesionalne rehabilitacije te nalaženjem novog poslodavca i prije nego što je osoba izišla iz radnog odnosa. U suprotnom osoba ostane bez posla te završi na HZZ-u.

Ostali prijedlozi:

1. *Predlagali smo osnivanje Povjerenstva u kojemu će biti predstavnici HZMO-a, HZZ-a, ZOSI-a, Hrvatskog zavoda za zaštitu zdravlja i sigurnost na radu i CPR-a, a koje će biti nadležno za donošenje odluke o opravdanosti osobno uvjetovanog otkaza.*

Navedeno smo obrazlagali na način da prema važećoj zakonskoj regulativi, ako kod radnika postoji smanjenje radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, smanjenje radne sposobnosti uz djelomični gubitak radne sposobnosti ili neposredna opasnost od nastanka smanjenja radne sposobnosti, a poslodavac radniku ne može osigurati odgovarajuće radno mjesto, može mu otkazati ugovor o radu uz suglasnost radničkog vijeća. Osnivanjem predloženog povjerenstva osigurala bi se puno veća objektivnost prilikom odlučivanja o osnovanosti odluke poslodavca o osobno uvjetovanom otkazu.

2. *Predlagali smo uvođenje prava na rad sa skraćenim radnim vremenom za one osobe s invaliditetom koje zbog vrste i stupnja svoga invaliditeta nemaju umanjenu radnu sposobnost (jer uspješno obavljaju sve zadatke svoga radnog mjesta ako im se osigura potrebno vrijeme tijekom rada za podmirenje potreba koje proizlaze iz njihovog invaliditeta, dakle nije im potrebno prilagođavati proces rada ili radno mjesto), ali ne mogu odraditi puno radno vrijeme, odnosno da im se omogući da rade onoliko vremena koliko im dopušta njihov invaliditet, a sukladno procjeni centra za profesionalnu rehabilitaciju, a da za preostalo vrijeme do punog radnog vremena dobivaju naknadu plaće iz sustava mirovinskoga osiguranja, slijedom čega bi bile plaćene kao da rade puno radno vrijeme.*

Navedeno smo obrazlagali potrebom, jer nam se javljaju osobe s invaliditetom koje imaju sklopljene ugovore na puno radno vrijeme, ali koje zbog vrste i stupnja invaliditeta s vremenom ne mogu fizički odraditi puno radno vrijeme (primjer: osobe s većim stupnjem invaliditeta koje ne mogu zbog svoga stanja i fizioloških potreba provesti na radnom mjestu sjedeći punih osam sati u invalidskim kolicima ili slučaj osobe s visokom amputacijom obiju nogu koja ne može u protezama izdržati puno radno vrijeme koje zbog zdravstvenih i higijenskih razloga iziskuju skidanje nakon nekoliko sati nošenja). Jedina mogućnost prema sadašnjim zakonskim rješenjima jest rad u nepunom radnom vremenu, što te osobe dovodi u neravnopravni položaj u odnosu na osobu bez invaliditeta na istim ili sličnim radnim mjestima. Naime, osoba s invaliditetom na ovaj način ne dobiva mogućnost biti plaćena jednako kao i osoba bez invaliditeta na istom radnom mjestu, a koja može odraditi puno radno vrijeme, dok osoba s invaliditetom upravo zbog težine invaliditeta i potreba koje proizlaze iz invaliditeta nije u mogućnosti odraditi puno radno vrijeme. Stoga su osobe s invaliditetom primorane sklapati ugovore na nepuno radno vrijeme, čime su i manje plaćene, odnosno plaćene su samo za polovicu radnog vremena. Time su neminovno dovedene u neravnopravan položaj isključivo zbog invaliditeta. Napominjemo da se poticaj u vidu subvencija plaće utvrđuje sukladno odrađenom radnom vremenu, ali se time ne rješava opisani problem. Naime, osobe iz gore opisanih slučajeva ne moraju nužno imati umanjenu radnu sposobnost, ali mogu imati zbog invaliditeta potrebu kraćega radnog vremena. Sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom država je obvezna kroz odgovarajuće mjere usmjeravati osobe s invaliditetom prema tržištu rada i iskorištavanju njihovih potencijala. Za ovu kategoriju predlažemo mogućnost ostvarivanja statusa sličnog statusu roditelja koji koriste rad sa skraćenim radnim vremenom zbog njege djeteta s težim razvojnim teškoćama, analogno pravu roditelja koji radi s polovicom punog radnog vremena, a za preostalu polovicu radnog vremena ostvaruje naknadu. Postoji puno opravdanje da se na jednaki način i osobi s invaliditetom može priznati ovo pravo i naknada zbog potreba proizašlih iz invaliditeta, a na temelju mišljenja i procjene centra za profesionalnu rehabilitaciju. Ovo smatramo jednom od važnih zaštitnih i poticajnih mjera. Naime, sadašnje zakonsko

uređenje ne pokriva slučajeve poput navedenih primjera, budući da prema sadašnjim propisima osoba s invaliditetom mora odraditi u cijelosti puno radno vrijeme ili imati sklopljen ugovor na nepuno radno vrijeme da bi jedino mogla ostvariti subvenciju u iznosu od 10% do 70%.

Navedeno bi se moglo riješiti i kroz institut produženog osiguranja, međutim ZOMO ne predviđa mogućnost plaćanja doprinosa za produženo mirovinsko osiguranje osobama koje su zaposlene s nepunim radnim vremenom. No, u svakodnevnom životu često zbog prirode posla brojni poslodavci nemaju potrebe zapošljavanja radnika s punim radnim vremenom od 40 sati tjedno. Premda Zakon o radu dopušta zasnivanje stalnoga ili povremenoga posla s polovicom radnog vremena, pa čak i s jednim satom dnevno, pa se i takvo zaposlenje uračunava u mirovinski staž, ali samo u trajanju koje odgovara trajanju zaposlenja od jednoga sata. Osiguranik koji radi s polovicom radnog vremena (4 radna sata dnevno) nakon pune godine dana provedene na takvom radu ostvari samo polovicu, odnosno 6 mjeseci mirovinskoga staža. Zato bi bilo potrebno da se i svim takvim zaposlenicima dopusti mogućnost plaćanja doprinosa za produženo osiguranje za razliku satnice od nepunoga radnoga vremena do punoga radnoga vremena. Trebalo bi uzeti u obzir činjenicu da su takvi zaposlenici zapravo osiguranici samo u razmjernom dijelu u kojem rade s nepunim radnim vremenom, a da su za razliku do punoga radnoga vremena zapravo osobe izvan radnoga odnosa, dakle nisu osiguranici.

Zakon o radu propisuje da je nepuno radno vrijeme radnika ono koje je kraće od punoga radnoga vremena (ne propisuje minimum), ali propisuje ograničenje da radnik ne može raditi s ukupnim radnim vremenom dužim od 40 sati tjedno. Dakle, ograničava se samo duži rad, međutim nigdje nije propisano kao nezaposlenost razlika vremena zaposlenja od nepunoga do punoga radnoga vremena. Nasuprot tome Zakon o obveznim odnosima, koji za razliku od Zakona o radu definira ugovor o djelu kao građanskopravni odnos (nije radni odnos), pa ipak se na osnovi njega ostvaruje mirovinski staž. Ako je omogućeno da osoba koja radi na temelju ugovora o djelu ima mogućnost uplaćivanja doprinosa za produženo osiguranje, trebalo bi isto omogućiti i zaposlenim osobama s invaliditetom s nepunim radnim vremenom. Smatramo kako se ovdje radi o činjenici da mirovinsko zakonodavstvo ne prati radno zakonodavstvo, kao ni potrebe tržišta rada, poslodavaca i radnika, poglavito osoba s invaliditetom.

Zaposlenici s nepunim radnim vremenom, osobe s invaliditetom koje zbog svog zdravstvenog stanja ne mogu odraditi punih osam sati dnevno, a ne žele samo primati invalidsku mirovinu, već žele biti aktivni članovi društva, ostvaruju mirovinski staž samo za stvarno vrijeme provedeno na radu, odnosno samo u trajanju na koje su prijavljeni. Tako npr. ako je zaposlenik prijavljen samo na pola radnog vremena (četiri sata dnevno), može za deset godina provedenih na radu ostvariti samo pet godina mirovinskoga staža, a ne deset. Nijedan poslodavac neće za stvarno odrađen rad od četiri sata plaćati doprinose za puno radno vrijeme, ukoliko to nije propisano posebnim propisima te mu izvršen povrat novca za višak sati koji nije odrađen. Tada štetne posljedice takvih odnosa u zapošljavanju trpe zaposlenici, odnosno osobe s invaliditetom koje protekom godina rada u svom radnom vijeku ne mogu ostvariti mirovinu za puni radni staž, odnosno mirovinu dostojnu čovjeka, što bi im bilo omogućeno ili doplaćivanjem doprinosa od strane ZOSI-a iz sredstava prikupljenih od penalizacije do iznosa polovice onog što uplaćuje poslodavac ili samostalnim plaćanjem doprinosa od strane zaposlenika za produženo mirovinsko osiguranje. Interes države, poslodavaca i osiguranika trebao bi biti da se svim zaposlenicima koji su zaposleni s nepunim radnim vremenom omogući ostvarivanje prava na mirovinski staž u punom opsegu dopuštanjem produženoga osiguranja.

U ZOMO-u nije posebno propisano što se razumijeva pod pojmom "nezaposlenost", međutim isto je propisano čl. 10. Zakona o posredovanju pri zapošljavanju („*Narodne novine*“, br. 16/17) te se između ostalog navodi i da je to osoba koja nije u radnom odnosu. Zbog primjene ustavnoga načela "jednakosti" Zakon o radu je izjednačio radnike s nepunim radnim vremenom i ne stavlja ih u nepovoljniji položaj u odnosu na druge radnike koji su zaposleni s punim radnim vremenom, posebno u slučajevima kada se radi o godišnjim odmorima i dopustima, satnici, otpremnini, otkaznim rokovima i drugim pravima iz radnog odnosa. No, navedeno nije pratio zakonodavac u mirovinskom sustavu, odnosno sustavu osiguranja, gdje nije pružio nikakve dodatne mogućnosti osiguranicima koji rade s nepunim radnim vremenom. Smatramo da je ovdje zakonodavac napravio propust i nije regulirao

pravo na produženo osiguranje zaposlenih osoba s nepunim radnim vremenom. Dok je nezaposlenim osobama dana mogućnost da stupe u produženo mirovinsko osiguranje i da svojim plaćanjem doprinosa ostvaruju i dalje mirovinski staž, jednako kao i zaposleni, zaposlenima na nepuno radno vrijeme ta mogućnost je uskraćena.

Plaćanje obveznih doprinosa i osnovica za mirovinsko osiguranje u tim slučajevima utvrđivala bi se razmjerno broju sati nezaposlenosti, a također i uplatitelj, bilo ZOSI ili samostalni osiguranik. Korištenjem produženoga mirovinskoga osiguranja za osobe s invaliditetom zaposlene s nepunim radnim vremenom ne bi nastajali posebni troškovi ni posebni izdatci za proračun. Navedenim bi se ostvarila socijalna osjetljivost i osjećaj za pravednost za sve osobe s invaliditetom koje zbog nemogućnosti osmosatnog rada rade s nepunim radnim vremenom.

Predlagali smo brisati čl. 58. ili izmijeniti čl. 58. tako da glasi: "*Korisniku prava na invalidsku mirovinu zbog djelomičnog ili potpunog gubitka radne sposobnosti zbog bolesti ili ozljede izvan rada, radi se izračun i dodjeljuje se starosna mirovina prvog dana nakon mjeseca u kojem je korisnik navršio starosnu dob iz čl.33., odnosno iz čl.180. ovoga Zakona, po službenoj dužnosti, ukoliko je starosna mirovina za osiguranika povoljnija od dotadašnje stečene invalidske mirovine.*"

Navedeno smo obrazlagali na način da se ova odredba protivi odredbama Zakona o općem upravnom postupku, odnosno pravomoćno rješenje nije oglašeno ništavnim, poništeno ili ukinuto u slučajevima i uz uvjete propisane Zakonom o općem upravnom postupku. Novo rješenje donosi se, a da stranka nije tražila njegovo donošenje, čak štoviše, sve osobe s invaliditetom protive se donošenju novog rješenja kojima se mijenja njihov status. Ova odredba protivna je čl. 139. ZOMO-a koji propisuje kada se pravomoćno rješenje može izmijeniti novim rješenjem, pri čemu nijedan od propisanih uvjeta nije ispunjen da bi se moglo donijeti novo rješenje. Ova odredba u suprotnosti je i s odredbom čl. 14. Ustava RH („*Narodne novine*“, br. 85/10 – pročišćeni tekst) koja određuje da su svi pred zakonom jednaki. Ako je uvjet za ostvarivanje prava na starosnu mirovinu 65 godina života i 15 godina staža osiguranja (čl. 33. ZOMO-a), tada bi se i korisnicima prava na invalidsku mirovinu zbog djelomične nesposobnosti za rad trebalo omogućiti pravo na istu (ukoliko je zatraže) kada ispune uvjet od 65 godina života i 15 godina staža osiguranja. Na temelju ovog članka njihova invalidska mirovina pretvara se u starosnu, ali se ne provodi preračun njihove invalidske mirovine na starosnu mirovinu ukoliko je ona za njih povoljnija, već se utvrđuje isti iznos koji su imali do tada, pa tim više ne vidimo razloga za ovakvo zakonsko uređenje osim u službi statističkog prikaza prema kojemu ćemo s vremenom imati manji udio invalidskih mirovina u ukupnom broju mirovina u RH. Potrebno je da se ova prava reguliraju na takav način da korisnici invalidske mirovine zbog djelomičnog ili potpunog gubitka radne sposobnosti ispunjavanjem uvjeta za starosnu mirovinu (65 godina života i 15 godina staža osiguranja) ostvaruju pravo na ponovni izračun mirovine ako je ona za njih povoljnija. Postavljamo i pitanje što je s osnovnim načelima upravnog postupka, kao što je načelo zaštite legitimnih očekivanja stranaka. Naš prijedlog nije prihvaćen od strane MRMS-a.

Zajedničke odredbe koje su uređene čl. 59. potrebno je izmijeniti i nadopuniti, budući da je propisano da pravo na invalidsku mirovinu ima osiguranik od dana nastanka djelomičnog ili potpunog gubitka radne sposobnosti, a to se događa tako da se isti utvrđuje od datuma vještačenja koji može biti i 12 mjeseci od podnošenja zahtjeva, što dovodi do toga da je za cijelo to vrijeme osoba koja se nalazi izvan radnog odnosa uskraćena za pripadajuću invalidsku mirovinu.

Ovakvim uređenjem zakonodavac je protivnu stranku u upravnom postupku stavio u nepovoljan položaj u odnosu na javnopravno tijelo, na takav način što joj je za cijelo vrijeme trajanja upravnog postupka koji može trajati i godinama (računajući i upravni spor) onemogućio pravo na isplatu invalidske mirovine (ukoliko je dobila negativno rješenje). Navedeno obrazlažemo time što i kada upravni sud presudi u korist osiguranika – osobe s invaliditetom te poništi protupravno rješenje, vještaci kao datum nastanka djelomičnog ili potpunog gubitka radne sposobnosti ne uzimaju datum kada se osoba prvi put vještačila, već sadašnji datum (odnosno datum ponovnog pregleda), gdje se onda i taj datum uzima kao datum nastanka invalidnosti te se time ta osoba zakida za primanje invalidske mirovine za sve one godine koje su protekle od dana donošenja prvostupanjskog rješenja pa

do ponovnog rješavanja o pravu na invalidsku mirovinu (radi se o osobi koja je izvan radnog odnosa). Time su uskraćene sve one osobe koje u žalbenom, pa nakon toga i u sudskom postupku nastoje ostvariti svoja prava, a posredno se stavljaju u neravnopravan položaj u odnosu na javnopravno tijelo, što je protivno načelu ravnopravnosti u postupku.

Navedeni prijedlog nije prihvaćen od strane MRMS-a te smo naknadno podnijeli novi prijedlog koji glasi:

S obzirom na to da se st. 2. čl. 128. koji kaže da se iznimno od st. 1. ovog članka može utvrditi raniji datum nastanka smanjene radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog ili potpunog gubitka radne sposobnosti, odnosno tjelesnog oštećenja na temelju medicinske dokumentacije iz ranijeg razdoblja, **uopće ne primjenjuje, odnosno u vrlo rijetkim situacijama kod utvrđivanja beneficiranog radnog staža; jer kako i sam naziv kaže, on je iznimka, a kako ne bi bila oštećena protivna stranka u postupku – osoba s invaliditetom – predložili smo nadopunu čl. 59. novim stavkom 2. koji glasi:**

"2. Pravo na invalidsku mirovinu ima osiguranik koji se ne nalazi u osiguranju (nezaposlena osoba) od dana podnošenja zahtjeva ukoliko nije ispoštovan rok iz čl. 125. st. 8., odnosno protekao je rok od šest mjeseci od dana podnošenja zahtjeva ili od dana podnošenja prijedloga doktora medicine.

Dosadašnji stavci od 2. do 13. postaju stavci 3. do 14."

Navedeno smo obrazlagali na način što je čl. 125. st. 8. propisano je da HZMO mora donijeti rješenje u roku od šest (6) mjeseci od dana podnošenja zahtjeva osiguranika, odnosno od dana podnošenja prijedloga doktora medicine, što navedeni zavod nikada ne poštuje, te kako osiguranik koji je izvan radnog odnosa ne bi bio zaknut za svoje pravo na invalidsku mirovinu zbog dugotrajnosti samog postupka od podnošenja zahtjeva do vještačenja, predložili smo navedenu odredbu.

Vezano za čl. 69. st. 5.: Ova odredba se u praksi pokazala teško provedivom u slučajevima kada dijete sa statusom osobe s invaliditetom (najčešće utvrđenim u slučaju ostvarivanja prava u sustavu socijalne skrbi) nije kroz sustav školovanja koristilo pravo na profesionalnu rehabilitaciju. Primjer je osoba koja ima 40 godina i unatoč evidentnim zdravstvenim teškoćama nastoji ostvariti status osobe s invaliditetom s preostalom radnom sposobnošću iz čl. 69. st. 5. i s tim ciljem želi utvrditi preostalu radnu sposobnost radi priznavanja prava na profesionalnu rehabilitaciju, te biva odbijen budući da imenovani nije bio u osiguranju i nema evidentiranog radnog staža, a u predmetu ocjene radne sposobnosti kao dio obvezne dokumentacije mora biti priložen obrazac 2IN – opis poslova zadnjeg radnog mjesta osiguranika prema kojemu se ocjenjuje radna sposobnost. Predlagali smo jasnije definirati čl. 69. st. 5. Smatramo presudnim pitanjem utvrditi protokol i nadležnost utvrđivanja preostale radne sposobnosti, odnosno je li taj uvjet potreban s obzirom na recentne izmjene propisa iz područja profesionalne rehabilitacije i upućivanja na istu.

S obzirom na to da se danas osobe s invaliditetom školuju po redovnom programu i tako stječu određena zanimanja, one nemaju rješenje odnosno status osobe s invaliditetom s preostalom radnom sposobnosti prema propisima o profesionalnoj rehabilitaciji. Ujedno zbog svog invaliditeta, kao i činjenice da zakonodavac kroz sustav mirovinskog osiguranja nije omogućio da ove osobe rade manje od osam sati dnevno (ukoliko posjeduju ugovor o radu na šest ili četiri sata, tada ostvaruju i manju mirovinu, odnosno samo za onoliko sati koliko su odradile), iste su zaknute, odnosno stavljene u neravnopravan položaj u odnosu na sve one osobe koje su u djetinjstvu završile školu po posebnom programu i koje će bez obzira koliko budu odradile vlastitog radnog staža imati pravo na obiteljsku mirovinu. Mišljenja smo da, ako se osoba s invaliditetom nije mogla zaposliti, a takva nezaposlenost je dulja od primjerice dvije godine (važno je da taj rok ne bude predug, s ciljem što uspješnijeg provođenja profesionalne rehabilitacije), HZZ bi trebao imati obvezu uputiti je u Centar za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, a u svrhu utvrđivanja radne sposobnosti i priznavanja prava na profesionalnu rehabilitaciju. Logično bi bilo da donošenje spomenutih rješenja bude u nadležnosti HZZ-a, jer se radi o osobama izvan sustava rada. U slučajevima da se osoba unatoč provedenom postupku profesionalne rehabilitacije ne može osposobiti za bilo kakav posao, takva činjenica trebala bi biti utvrđena rješenjem o potpunoj radnoj nesposobnosti, što bi predstavljalo osnovu za ostvarivanje prava na obiteljsku mirovinu kada se za to steknu zakonski uvjeti.

Mišljenja smo da treba regulirati i slučajeve kada se osoba s invaliditetom zaposli, ali kada kod nje zbog nastalih promjena u zdravstvenom stanju nastupi gubitak radne sposobnosti, a nema uvjete za stjecanje prava na vlastitu invalidsku mirovinu. Smatramo da joj u takvom slučaju treba omogućiti stjecanje prava na obiteljsku mirovinu kada se steknu zakonski uvjeti.

Vezano uz usklađivanje i rast mirovina (čl. 88.):*predlagali smo da se mirovina usklađuje samo prema rastu prosječne plaće u RH, jer prema sadašnjoj formuli ista je u konstantnom opadanju u odnosu na prosječnu plaću u RH i iznosi najmanje u EU, odnosno kao što smo to već na početku i istaknuli, na dan 31. 12. 2017. godine udio mirovine u neto plaći RH iznosio je 38,21%.*

Zahtjev je od strane MRMS-a djelomično prihvaćen te je uveden povoljniji model usklađivanja mirovina, prema kojem bi se mirovine usklađivale od 1. siječnja i 1. srpnja svake kalendarske godine na takav način da se stopa usklađivanja aktualne vrijednosti mirovine utvrdi kao zbroj stope promjene indeksa potrošačkih cijena i indeksa rasta plaća u prethodnom polugodištu u odnosu na polugodište koje mu prethodi u omjeru 70:30 ili 30:70 (umjesto u omjeru 50:50), prema propisanom promjenjivom modelu, ovisno o tome je li bio veći postotak rasta bruto plaća ili potrošačkih cijena u prethodnom polugodištu u odnosu na polugodište koje mu prethodi.

U čl. 100. predlagali smo brisati st.: 6., 7., 8. i 9.*zbog razloga što se navedene kategorije, od kojih su najugroženije osobe s invaliditetom, stavljaju u neravnopravan položaj prema ostalim osobama koje ispunjavaju uvjete za starosnu mirovinu (65 godina staža i minimalno 15 godina osiguranja).*

Navedeno smo obrazlagali jer je čl. 100. st. 6. propisano je da: *"Korisniku prijevremene starosne mirovine koji je ostvario pravo na mirovinu prema čl. 35. ovoga Zakona navršavanjem uvjeta za ostvarivanje prava na starosnu mirovinu prema čl. 33. i 180. ovoga Zakona ne povećava se polazni faktor za određivanje starosne mirovine prema čl. 85. st. 3. ovoga Zakona."* Predlagali smo regulirati ovo pitanje na takav način da korisnici prijevremene starosne mirovine ispunjavanjem uvjeta za starosnu mirovinu (65 godina života i 15 godina staža osiguranja) ostvaruju pravo na ponovni izračun mirovine bez dotadašnjeg umanjenja. U suprotnom su stavljeni u nepovoljniji položaj u odnosu na sve ostale osiguranike koji su ispunili uvjete za starosnu mirovinu, odnosno kao što smo to već i ranije u tekstu naveli, prekršen je čl. 14. Ustava RH. Ako ih se želi motivirati na duži ostanak u svijetu rada, može se propisati veća penalizacija za navedeno razdoblje do ostvarivanja uvjeta za starosnu mirovinu, međutim ostvarivanjem uvjeta za starosnu mirovinu mora im se omogućiti korištenje prava koje pod istim uvjetima ostvaruju i ostale osobe koje odlaze u redovitu starosnu mirovinu. Nadalje, čl. 100. st. 7., 8. i 9. osobama s invaliditetom se nameću dodatni uvjeti koji do sada nisu postojali te se time izravno krše njihova prava propisana čl. 14. Ustava RH, ujedno i prava koja je RH preuzela potpisivanjem međunarodne Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom, kojom se obvezala održati na dostignutom nivou, odnosno obvezala se da im se dostignuta razina prava neće smanjivati. Naime, navedeno ograničenje nije postojalo samim donošenjem Zakona, već je naknadno uvedeno tako da većina osoba s invaliditetom nije ni upoznata s navedenom odredbom prema kojoj neće moći ostvariti svoju starosnu mirovinu. Kada je donesena Uredba o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 151/14), koja je kasnije zamijenjena Zakonom o izmjenama i dopunama zakona o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 33/15) od 1. siječnja 2015. u čl. 100. ZOMO-a (novi st. 7.) kao uvjet za ostvarivanje prava na starosnu mirovinu, dodan je kriterij prema kojemu za vrijeme korištenja prava na invalidsku mirovinu treba navršiti barem jednu godinu staža osiguranja, čime se osobe s invaliditetom stavljaju u neravnopravan položaj prema ostalim osobama koje ispunjavaju uvjete za starosnu mirovinu (65 godina staža i minimalno 15 godina osiguranja). O navedenom postoji i presuda Europskog suda za ljudska prava: u predmetu Velikog vijeća, Belene Nagy protiv Mađarske, Sud je ocjenjivao je li zbog promjene zakonskih uvjeta za ostvarivanje prava na invalidsku mirovinu podnositeljici povrijeđeno pravo na mirno uživanje vlasništva.

Predlagali smo u čl. 136. dodati novi st. 2 koji glasi:

"2. Rješenje kojim se utvrđuje tjelesno oštećenje podliježe reviziji."

Dosadašnji stavci 2. i 3. postaju stavci 3. i 4.

Navedeno smo obrazlagali s obzirom da se na temelju rješenja o tjelesnom oštećenju ostvaruju mnoga prava uređena raznim zakonskim propisima potrebno je da postoje kontrolni mehanizmi i za preispitivanje okolnosti od značaja za navedeno rješenje.

Vezano uz tjelesno oštećenje postavlja se pitanje opstojnosti navedenog instituta u sklopu mirovinskog osiguranja za sve slučajeve u kojima je tjelesno oštećenje nastalo izvan rada, odnosno u svezi s radom, te bi ga se trebalo drugačije urediti. Navedeno zbog razloga što je u čl. 61. ZOMO-a određeno da tjelesno oštećenje postoji kada kod osiguranika nastane gubitak, značajnije oštećenje ili znatnija onesposobljenost pojedinog organa ili dijelova tijela, što otežava normalnu aktivnost organizma i zahtijeva veće napore u obavljanju životnih potreba, bez obzira na to uzrokuje li ono ili ne uzrokuje smanjenje ili gubitak radne sposobnosti osiguranika. Stavkom 2. propisano je da pravo na naknadu zbog tjelesnog oštećenja stječe osiguranik kod kojega tjelesno oštećenje od najmanje 30% nastane kao posljedica ozljede na radu ili profesionalne bolesti, što bi značilo da isto uopće ne mora biti povezano sa radnom sposobnošću osobe te je danas veoma mali broj osiguranika koji ostvaruju navedeno pravo. U sklopu mirovinskog osiguranja u 2018. godini bilo je ukupno 5.132 osiguranika s prosječnom naknadom u iznosu od 226,55 kn (ova brojka odnosi se na sve osiguranike koji su ostvarili naknadu prema ZOMO-u od 1. siječnja 1999. do 31. prosinca 2018. godine). Međutim, vezano uz tjelesna oštećenja, odnosno stupanj tih oštećenja, a neovisno o priznanju prava na novčanu naknadu, postoje razne brojne druge povlastice, od kojih su neke povezane uz članstvo u pojedinim udrugama. Od ovih su najznačajnije oslobođanje od godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarina, pravo na znak pristupačnosti, porezne olakšice i drugo.

U svakodnevnoj praksi često se zbog navedenih pogodnosti pojedina prava zlorabljavaju. S obzirom na to da se i dalje u sklopu mirovinskog osiguranja donose rješenja i vještači za prava koja uopće ne spadaju u djelokrug mirovinskog osiguranja te su regulirana drugim pravnim propisima (sva gore navedena prava), odnosno sustavima, za koja se ne provode naknadne kontrole i revizije donesenih rješenja, bilo bi neophodno da se u sklopu ovih izmjena ZOMO-a, "reformе mirovinskoga sustava" riješi i pitanje reguliranja odredbi o tjelesnom oštećenju, pa čak i isključivanju ovog instituta iz mirovinskoga zakona i prebacivanja u neki drugi propis. Opravdanje se može naći u činjenici da zapadnoeuropski mirovinski sustavi ne poznaju pojam "tjelesno oštećenje", već se prava osoba s invaliditetom reguliraju i štite drugim propisima te tako onemogućuju zlorabe.

Vezano uz čl. 175. st. 7. smatramo i predložili smo da se korisnicima prava na invalidsku mirovinu zbog opće nesposobnosti za rad zbog bolesti koji su mirovinu ostvarili prema općim propisima prije stupanja na snagu ovog Zakona, s danom navršene starosne dobi iz čl. 180. ovog Zakona prevodi to pravo po službenoj dužnosti na starosnu mirovinu samo ukoliko je ona za njih povoljnija. Pogledati obrazloženje navedeno uz čl. 58. ZOMO-a.

U nastavku iznosimo primjere pritužbi Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom:

Uredu se pritužila stranka navodeći da mu ne raste mirovina iznad 3.500,00 kn jer je otišao u mirovinu prema Zakonu o pravima iz mirovinskog osiguranja djelatnih vojnih osoba i ovlaštenih službenih osoba („Narodne novine“, br. 128/99, 16/01 i 22/02).

Od stranke nismo dobili informaciju, odnosno listu na osnovi koje su mu izračunati prosječni vrijednosni bodovi, jer nije rješenju priložena lista iz koje se iščitavaju uplate u mirovinski fond, odnosno iz koje se vidi temelj za izračun prosječnih vrijednosnih bodova.

Navedeno je bitno jer se postavlja pitanje: je li mu uračunat gardijski dodatak za 1998. i 1999. godinu, koji im se iznos nije prikazivao kao dohodak pa nisu za isti ni uplaćivani doprinosi u mirovinsko, ali im je prema zakonskim odredbama (čl. 16) trebao biti uračunat.

Postavlja se pitanje zašto nije otišao u starosnu mirovinu kada je ispunjavao uvjete, navedena starosna mirovina stranci bi bila za 20% veća od sadašnje invalidske mirovine... jer tada je već imao 56 godina života te je prema čl. 6. Zakona o DVO ispunjavao uvjete za istu.

Međutim, nemamo informaciju zašto je umjesto u starosnu imenovani otišao u invalidsku mirovinu prema čl. 6a. Zakona koji kaže:

„Članak 6.a

Na temelju odluke ministra obrane, ministra unutarnjih poslova, odnosno čelnika sigurnosno-obavještajnih službi djelatnoj vojnoj osobi, policijskom službeniku, odnosno djelatniku s posebnim dužnostima i ovlastima u sigurnosno-obavještajnim službama koji ima 20 godina staža osiguranja, a za koje se u odgovarajućem postupku utvrdi nemogućnost daljnjega profesionalnog razvoja, služba može prestati s pravom na invalidsku mirovinu zbog profesionalne nesposobnosti za rad uzrokovane ozljedom na radu ili profesionalnom bolešću.

U staž osiguranja iz stavka 1. ovoga članka ne uračunava se staž s povećanim trajanjem.

Obvezuju se nadležni ministri da jednom godišnje podnesu Vladi RH izvješće o osiguranicima umirovljenim u skladu s odredbom stavka 1. ovoga članka.

Nadležni ministri propisat će postupak utvrđivanja nemogućnosti daljnjeg profesionalnog razvoja iz stavka 1. ovoga članka.“

Problem je što je od dana 1. siječnja 2014. stupio novi ZOMO na snagu koji je izmijenjen 2015. godine i prema kojem je člankom 100. tadašnji stavak 7., a sadašnji 9. ZOMO-a propisano da osoba koja je otišla u invalidsku mirovinu zbog profesionalne nesposobnosti za rad mora navršiti jednu godinu staža osiguranja da bi ostvarila starosnu mirovinu. Imenovani je od strane ureda upućen u mogućnost podnošenja zahtjeva za opću nesposobnost za rad i invalidsku mirovinu zbog opće nesposobnosti za rad prema Zakonu o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata (s obzirom na to da ima čin stožernog narednika i da po novom Zakonu o braniteljima više nisu limitirane mirovine po braniteljskom statusu).

Vezano uz pritužbu da mu je protuzakonito smanjena mirovina, odnosno zaustavljen je njezin rast iznad 3.500,00 kn prema Zakonu o smanjivanju smanjenju mirovina određenih, odnosno ostvarenih prema posebnim propisima o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 71/10, 130/11, 157/13 i 86/14 – OUSRH), osoba je upućena na mogućnost upućivanja zahtjeva HZMO-u za rastom mirovine usklađivanjem mirovine prema AVM, te ako ga odbiju samo aktom, ima mogućnost ulaganja prigovora čelniku HZMO-a.

Prema čl. 156. Zakona o općem upravnom postupku („Narodne novine“, br. 47/09 (dalje: ZUP), osoba koja smatra da joj je drugim postupanjem javnopravnog tijela iz područja upravnog prava, o kojem se ne donosi rješenje, povrijeđeno pravo, obveza ili pravni interes, može izjaviti prigovor sve dok takvo postupanje traje ili traju njegove posljedice.

Odredbom čl. 122. st. 3. ZUP-a propisano je da čelnik tijela odlučuje o prigovoru rješenjem u roku od osam dana od dana izjavlivanja prigovora.

Prema st. 4. navedenoga članka, protiv rješenja prvostupanjskog tijela o prigovoru može se izjaviti žalba, a protiv rješenja drugostupanjskog tijela o prigovoru može se pokrenuti upravni spor. Ako nema drugostupanjskog tijela, protiv rješenja tijela o prigovoru može se pokrenuti upravni spor.

Ukoliko bude doneseno rješenje, tada postoji mogućnost ulaganja žalbe kao i vođenja upravnog spora. U žalbi se može isticati da je imenovani bio izuzet iz primjene jednog i drugog zakona (izmjena) prema čl. 4. st. 1. točka 1., jer je njegova mirovina tada bila ispod 3.500,00 kn, odnosno nije potpadao pod navedeni zakon, te ga se ne može sada unatrag podvesti pod isti jer je prošla sama svrha donošenja zakona. Odnosno, sama nakana zakonodavca bila je da se smanje mirovine koje su donesene prema posebnim propisima i koje su iznad određenog cenzusa zbog gospodarske krize, te kada su ispunjeni uvjeti za izlazak iz recesije, ne postoji više ni svrha navedenih zakona, što je potvrđeno Odlukom Vlade RH iz 2017. godine.

U vrijeme donošenja isti nije ispunjavao uvjete da se on uopće na njega primijeni, odnosno bio je izuzet iz primjene zakona, zakon se nije odnosio na njega, već samo na one koji su imali primanja iznad

3.500,00 kn, kojima je jednokratno umanjena mirovina za 10% te im je mirovina dalje rasla sukladno propisanom rastu mirovina prema ZOMO-u.

Svim osobama kojima je uzeto 10% od mirovinskih primanja iz 2010. godine trajno je uzeto i neće im biti vraćeno; smatramo međutim da onima kojima nije uzeto (bili su navedenim zakonom izuzeti), ni ne može biti uzeto jer je prestala osnova zakona od kojeg su oni bili izuzeti u vrijeme stupanja na snagu istog.

Stož osiguranja s povećanim trajanjem (beneficirani radni staž)

Na e-Savjetovanju tijekom rasprave o Zakonu o stažu osiguranja s povećanim trajanjem predlagali smo da se datum početka staža osiguranja s povećanim trajanjem prilikom vještačenja utvrđuje iz medicinske dokumentacije od onog datuma koji je naveden i vidljiv iz zahtjevu priložene medicinske dokumentacije iz koje se vidi trajnost zdravstvenog stanja, odnosno da je trajna bolest tada postojala, pod uvjetom da je osoba bila u radnom odnosu. Također, predlagali smo izmjenu čl. 26. koji regulira, nabraja oštećenja, invaliditet osoba koje mogu ostvariti pravo na beneficirani radni staž.

Navedeno smo predlagali jer, većina pritužbi koje su zaprimljene glede beneficiranog radnog staža odnose se na datum priznavanja radnog staža gdje je većina osoba s invaliditetom u žalbenom postupku morala utvrđivati da im staž pripada od ranijeg datuma od onog koji je utvrđen u Nalazu i mišljenju vještaka. Oba naša prijedloga odbijena su od strane MRMS-a.

DOPLATAK ZA DJECU

Budući da je u 2018. godini od strane MDOMSP-a na e-Savjetovanje iznesen prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o doplatku za djecu, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom pohvalio je unaprjeđenje zakonske regulative kroz izmjene i dopune Zakona o doplatku za djecu s ciljem većeg obuhvata djece korisnika doplatka za djecu.

Podsjećamo da uvidom u prakse pojedinih europskih država potpore u vidu dječjeg doplatka uopće ne ovise o prihodima. Siromašnije obitelji uz dječji doplatak, koji kao pravo pripada svoj djeci, imaju i dodatni obiteljski dodatak.

Mišljenjem na navedeni prijedlog ukazali smo na probleme koji su istaknuti u svezi promjene proračunske osnovice. Naglasili smo kako dohodovni cenzus nije povećan od 2006. godine, zbog čega smo mišljenja da bi ga trebalo povećavati na godišnjoj bazi, sukladno rastu plaća. Inače će dječji doplatak i dalje biti primanje za socijalnu kategoriju građana, što mu primarno nije svrha. Dječji doplatak trebali bi primati svi roditelji bez obzira na primanja, dok bi siromašne obitelji uz dječji doplatak trebale primati dodatni obiteljski dodatak.

Uz obrazloženje drugog prijedloga koji je vezan uz čl. 18., odnosno uz pronatalitetni dodatak u iznosu od 500 kuna, istaknuli smo prijedlog da se ne vezuje za cenzus – za sada ne smije prelaziti dohodovni cenzus, odnosno primaju ga samo obitelji koje već ostvaruju dječji doplatak. Stoga smo predložili da na dodatak imaju pravo svi roditelji u Hrvatskoj koji imaju troje ili više djece bez obzira prelaze li dohodovni cenzus, odnosno određeni prihod po članu kućanstva.

Najveći broj pritužbi, odnosno osnovni problem kod primjene Zakona o doplatku za djecu („*Narodne novine*“, br. 94/01, 138/06, 107/07, 37/08 – OUSRH, 61/11, 112/12, 82/15 i 58/18) odnosio se na tumačenje odredbe čl. 12. Zakona o doplatku za djecu.

Primjer iz prakse Ureda: Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratila se majka djeteta s invaliditetom Z. N. navodeći da je odbijena za pravo na doplatak za svoje dijete N. N. po čl. 12. Zakona o doplatku za djecu.

Iz rješenja HZMO-a, proizlazi da njenom sinu nije utvrđen teži ili teški invaliditet prije navršene 18 godine života.

Smatramo kako djelatnici HZMO-a, Područne službe u Zagrebu pogrešno tumače odredbe Zakona o doplatku za djecu, te da majka ostvaruje uvjete za podnošenje žalbe na navedeno rješenje na koju smo je uputili.

Naime, čl. 12. prijašnjeg Zakona o doplatku za djecu („Narodne novine“, broj 94/01, 138/06, 107/07, 37/08, 61/11 i 112/12), na temelju tadašnjeg važećeg čl. 12. bilo je propisano da za dijete s težim oštećenjem zdravlja, utvrđenim prema posebnim propisima, pripada doplatak za djecu do kraja kalendarske godine u kojoj navršava 27 godina života, što bi značilo da se redovitim školovanjem smatralo do navedene godine i uključivalo je sve redovito školovanje (osnovno, srednje i visokoškolsko).

Na sjednici Hrvatskog sabora održanoj dana 8. srpnja 2015. donesen je *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o doplatku za djecu*, koji je stupio na snagu 1. rujna 2015. godine („Narodne novine“, br. 82/15), te sadašnji važeći čl. 12. glasi:

"Članak 12.

Za dijete s težim ili teškim invaliditetom nastalim prije osamnaeste godine života ili za vrijeme redovitog školovanja, utvrđenim prema posebnim propisima, pripada doplatak za djecu od dana podnošenja zahtjeva za ostvarivanje prava na doplatak za djecu sve dok taj invaliditet postoji."

Ističemo kako se u ovom članku nigdje ne navodi da se redovitim školovanjem za dijete s težim ili teškim invaliditetom smatra samo osnovno i srednjoškolsko obrazovanje.

Da se redovitim školovanjem smatra školovanje do 27 godine života proizlazi i iz Zakona o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18 - OUSRH i 62/18), iz čl. 70. koji kod ostvarivanja prava djeteta na obiteljsku mirovinu navodi: „...*To pravo pripada djeci do kraja redovitog školovanja, ali najduže do navršene 26. godine života*".

"Članak 70.

(1) Dijete ima pravo na obiteljsku mirovinu i koristiti se tim pravom nakon navršene 15. godine života ako je u trenutku smrti osiguranika na redovitom školovanju ili započne takvo školovanje nakon smrti osiguranika. To pravo pripada djeci do kraja redovitog školovanja, ali najduže do navršene 26. godine života.

(2) Ako je redovito školovanje prekinuto zbog bolesti, dijete ima pravo na obiteljsku mirovinu i koristi se tim pravom za vrijeme bolesti – do navršene 26. godine života, kao i nakon tih godina – ali najviše onoliko vremena koliko je zbog bolesti izgubljeno za redovito školovanje, ako je ono nastavljeno prije navršenih 26 godina života."

Preporučili smo da se, ukoliko postoji nejasnoća u zakonu, navedene odredbe uvijek koriste u korist osoba s invaliditetom.

Mišljenje pravobraniteljice: Dosadašnje „mirovinske reforme“ usmjerene su samo na ublažavanje posljedica loše mirovinske politike koja se provodila od 1999., odnosno od 2002. godine do današnjih dana pa se sve svodi na ublažavanje razlika između "starih" i "novih" umirovljenika, do kojih je i došlo zbog navedene loše politike gdje se određena prava mijenjaju, a da te promjene nisu uvjetovane brigom za socijalnu sigurnost u najširem smislu sadašnjih i budućih umirovljenika, a temeljem njihovog dugogodišnjeg rada, već nekim drugim razlozima. Zakoni iz područja mirovinskog osiguranja kada se donose smanjuju ili ograničavaju određena prava za većinu, a istodobno ti isti zakoni proširuju neka prava samo za određene skupine.

Ono što nas treba ozbiljno zabrinuti jest činjenica da više od 50 posto aktivnih zaposlenika (osiguranika) ostvaruje najniže mirovine, koje su pokušaj ispravljanja postojeće nepravedne formule za izračun mirovina. Također, priznavanje prava na najnižu mirovinu destimulirajući je čimbenik za plaćanje doprinosa poslodavaca na višu plaću, budući da većina sadašnjih zaposlenika ostvaruje plaće manje od prosječne plaće u RH (prosječna plaća za 2018. godinu iznosila je 6.242 kune). To znači da će polovina zaposlenih koji odlaze u starosnu mirovinu ostvariti pravo na najnižu mirovinu koja u 2018. godini iznosi za 40 godina radnog staža 2.544,40 kn, a koja je ispod nivoa socijalne sigurnosti za samca, da ne govorimo o obitelji. Također, ako uzmemo u obzir izostanak relevantnog gospodarskog rasta, poteškoće u zapošljavanju mladih u RH te sadašnju poraznu činjenicu koja se odnosi na iznos mirovina koja ih u budućnosti očekuje, ovakva mirovinska politika je destimulativna i svakako jedan od generatora iseljavanja ne samo mladih, već i drugih kategorija građana iz Hrvatske, jer statistika je neumoljiva.

Također, u području mirovinskog osiguranja nastavljen je trend smanjivanja prava osobama s invaliditetom koje se u praksi zakonskim izmjenama posljednjih godina sve više izjednačavaju sa zdravim osobama (osobama koje su ostvarile prijevremene i starosne mirovine).

Hrvatski ratni vojni invalidi, civilni invalidi rata i mirnodopski vojni invalidi

Najčešće pritužbe hrvatskih branitelja odnosile su se na nepriznavanje trajnog već privremenog statusa HRVI, pitanja ostvarivanja mirovina u RH zbog ranjavanja ili bolesti koje je nastupilo na području BiH, kao i na mirovine po osnovi sudjelovanja u HVO.

Unatoč novom Zakonu o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji („Narodne novine“, br. 121/17), odnosno pravima koja su u tom Zakonu propisana, osobe koje su nam se obraćale navode da su teško ostvariva prava stjecanja statusa HRVI po navedenom zakonu po osnovu bolesti (uglavnom se radi o psihičkim bolestima kao što je PTSP). S obzirom da je rat završio prije 25 godina, a ako se hrvatski branitelji neprekidno liječe svo to vrijeme, opravdano je upitati se jesu li moguća poboljšanja zdravstvenog stanja za bolesti koje opstaju tako dugi period pa bi same po sebi trebale imati trajni karakter. Naime, prava prema važećem Zakonu o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji, mogu ostvariti samo osobe kod kojih je utvrđen trajni status HRVI.

Primjer iz prakse Ureda: Uredu se pritužila stranka navodeći da mu je od kolovoza 2016. priznat status hrvatskoj ratnoj vojnoj invalida X skupine s 20% tjelesnoj oštećenja, ali privremeno od 01.05.2016. do 30.09.2017. godine s osnove psihičke bolesti – PTSP-a nastale u obrani suvereniteta RH. Navodi da je od 2002. godine od kada se liječi od PTSP-a obolio i od raznih drugih bolesti zbog kojih je imao četiri operacije i moždani udar, što se vidi iz medicinske dokumentacije.

Dana 04.10.2017. podnio je zahtjev za ostvarivanje statusa 20% HRVI trajno, međutim do 30.01.2018. nije dobio nikakav poziv, a ni rješenje. S obzirom da je protekao zakonski rok za rješavanje, postavlja upit o statusu njegovog zahtjeva. Imenovani izražava zabrinutost zbog duljine trajanja postupka obzirom da je u dobi od 70 godina života i krajnje narušenoj zdravlja.

Na temelju pritužbe stranke požurili smo donošenje rješenja za imenovanog, međutim imenovani je opetovano ostvario privremeni status HRVI-ja s kojim ne može ostvariti nijedno pravo dano hrvatskim braniteljima sa statusom HRVI. Napominjemo da civilnim invalidima rata, za razliku od hrvatskih branitelja još uvijek nije niti u 2018. godini vraćena opskrbnima pa ni u izmijenjenom obliku kao naknada za nezaposlene, premda je bilo govora o vraćanju iste i za ovu kategoriju osoba s invaliditetom.

Zaključak: Bez trajno utvrđenog statusa HRVI nije moguće ostvarivanje određenih prava za sudionike Domovinskog rata, od kojih su najznačajnija prava na invalidsku mirovinu koju je moguće ostvariti do navršanih 65 godina života te pravo na stambeno zbrinjavanje. Obzirom na činjenicu da se radi uglavnom o osobama starijima od 65 godina te da je za rješavanje stambenog pitanja HRVI sa 20% oštećenjem zdravlja propisan rok od 10 godina od dana podnošenja zahtjeva, u stvarnosti su navedena prava teško ostvariva. Premda Ministarstvo hrvatskih branitelja u svom odgovoru obrazlaže da je privremeni status HRVI u trajanju od tri godine propisan radi pravne sigurnosti, navedeni odgovor nije u skladu s propisanim u Uredbi o metodologijama vještačenja gdje se u čl. 43. navodi da je isti neophodan zbog mogućnosti izlječenja mada je teško očekivati izlječenje nekoga tko se punih 25 godina neprekidno nakon rata liječi, a bez znakova poboljšanja.

26. SUDJELOVANJE U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU

S obzirom da će se 2019. održati izbori za zastupnike u Europskom parlamentu, Agencija EU-a za temeljna prava (FRA) je preko Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina zatražila informacije o pravu glasa osoba lišenih poslovne sposobnosti. Zanimali su ih detalji o ograničenju prava glasanja za osobe s invaliditetom koja mogu proizlaziti iz lišenja poslovne sposobnosti i stavljanje pod skrbništvo. S tim u vezi informirali smo Agenciju o izmjenama Zakona o registru birača kojim je 2012. godine osobama s invaliditetom lišenim poslovne sposobnosti vraćeno biračko pravo. Ta izmjena bila je rezultat kampanje koju su vodili Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, Udruga za

samozastupanje, Udruga Sjaj i Udruga za promicanje aktivnijeg sudjelovanja građana na izborima GONG uz podršku tadašnjeg Ministarstva socijalne politike i mladih i Ministarstva uprave.

Aktivnosti koje su prethodile usklađivanju nacionalnog zakonodavstva s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom u ovom dijelu započele su još 2010. godine kad je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upozorila na prepreke u pristupu biračkom pravu koje imaju osobe s intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama. Tijekom priprema za izbore za zastupnike u Hrvatski sabor 2011. godine upoznavali smo dionike s odredbama Konvencije i pravu glasanja i ove skupine osoba s invaliditetom na nizu sastanaka s nadležnim ministarstvima i Državnim izbornim povjerenstvom.

U nacrtu prijedloga Zakona o izmjenama Zakona o registru birača Vlada je prepoznala činjenicu da je Konvencija o pravima osoba s invaliditetom međunarodni zakon po snazi iznad nacionalnih zakona i predložila ukidanje općeg lišenja biračkog prava osoba lišenih poslovne sposobnosti. Umjesto toga su predložili uvođenje sudskog postupka kojim bi se individualno procjenjivala biračka sposobnost pojedinca. Pozivajući se na Zaključna zapažanja UN-ovog Odbora za prava osoba s invaliditetom u odnosu na Španjolsku i Mađarsku, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom naglasila je kako bi individualna procjena sposobnosti glasanja ukoliko se ne bi provodila nad svim biračima bila diskriminatorna prema osobama s invaliditetom. Zahtijevali smo puno biračko pravo kako je to određeno članom 29. Konvencije. Podrška tadašnjeg Ministarstva socijalne politike i mladih bila je ključna u promjeni tog početnog prijedloga u onaj konačni kojim su osobe koje su prethodno bile izbrisane s popisa birača ponovno uvedene na njega. Posljedično tim izmjenama u zakonodavstvu više nema ograničavanja biračkog prava na temelju poslovne sposobnosti. Te se odredbe jednako primjenjuje na sve izbore: od lokalnih i nacionalnih do izbora za Europski parlament. Odredba koja je izmijenjena glasila je: S popisa birača brišu se osobe koje su izgubile biračko pravo smrću, gubitkom poslovne sposobnosti ili prestankom hrvatskog državljanstva. U pozitivnom zakonodavstvu gubitak poslovne sposobnosti više se ne spominje kao razlog gubitka biračkog prava. To je omogućilo da se osobama lišenim poslovne sposobnosti vrati biračko pravo njihovim ponovnim upisivanjem u registar birača.

Sljedeće pitanje odnosilo se na pravo osoba s invaliditetom da se kandidiraju na izborima vezano uz lišenje poslovne sposobnosti. S tim u vezi naveli smo kako čl. 5. Zakona o izboru članova u Europski parlament iz Republike Hrvatske (*"Narodne novine"*, br. 23/13 i 143/13) određuje da za člana u Europski parlament može biti biran hrvatski građanin koji ima biračko pravo. Budući da poslovna sposobnost nije uvjet za ostvarivanje biračkog prava, iz toga proizlazi da ona neće imati negativni utjecaj na pravo osoba s invaliditetom lišenih poslovne sposobnosti da budu birani. Međutim, čl. 11 istog zakona određuje da članu Europskog parlamenta prestaje mandat prije isteka vremena na koje je izabran ukoliko mu je pravomoćnom sudbenom odlukom oduzeta poslovna sposobnost. Sukladno tome, proizlazi da u Zakonu o izboru članova u Europski parlament iz Republike Hrvatske postoji nedosljednost u pogledu toga mogu li osobe lišene poslovne sposobnosti biti birane. Zakon o izboru zastupnika u Hrvatski sabor kao i zakon koji regulira pravo da se bude biran na lokalnim i regionalnim izborima sadrže istu odredbu koja se tiče lišenja poslovne sposobnosti i prestanka mandata.

Agencija EU-a za temeljna prava pitala je i za inicijative za promicanje prava osoba s invaliditetom da biraju i budu birani na izborima za Europski parlament 2019. kao što su kampanje za podizanje razine svijesti ili inicijativama da se informativni materijali učine pristupačnima. U odgovoru na ovo pitanje obavijestili smo FRA da nismo upoznati s takvim inicijativama vezanim uz izbore u 2019., ali smo ih upoznali s promotivnim materijalom koji je 2013. godine izradila Udruga za samozastupanje u suradnji s Udrugom GONG. Njihov video promiče pravo osoba s invaliditetom da biraju.

U veljači 2019. godine Agencija je objavila rezultate istraživanja u kojem smo sudjelovali. Ono je pokazalo da 18 zemalja članica EU-a i dalje ograničava sve ili neke osobe lišene poslovne sposobnosti da glasaju na izborima za Europski parlament. U nekim slučajevima je takvo ograničenje automatsko i

sve osobe lišene poslovne sposobnosti ujedno su lišene biračkog prava dok se u drugim prilikama donosi individualna odluka na temelju procjene suca ili medicinskog vještaka. Naglasili su kako se stvari ipak postepeno mijenjaju. Otkad je FRA prvi put provela istraživanje 2010. godine ograničenja biračkog prava na izborima za članove Europskog parlamenta umanjena su ili uklonjena u Belgiji, Hrvatskoj, Danskoj, Češkoj, Španjolskoj i Slovačkoj.

27. SURADNJA S ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA

Organizacije civilnog društva (udruge) iznimno su važne osobama s invaliditetom iz više razloga: po svojoj ulozi mogu na najbolji način artikulirati specifične probleme s kojima se susreću osobe s određenom vrstom invaliditeta s obzirom da okupljaju članove s određenom vrstom invaliditeta čija plava zagovaraju. Istovremeno osnivanjem udruga prema vrstama invaliditeta ili pak dijagnozama može doći do preklapanja djelovanja s udrugama koje imaju srodne ili jednake programe djelovanja pa je državnim tijelima koja financiraju programe udruge, osobito na lokalnoj razini teško raditi distinkciju u pogledu visine potpora. Nerijetko imamo prigovore s terena da je npr. neki grad odobrio svim udrugama osoba s invaliditetom jednaki iznos sredstava na godišnjoj razni unatoč razlikama u aktivnostima izvršavanja programa. Također, imamo situacije da na pojedinim lokalnim razinama postoji jako mali broj udruga pa često nisu ni pokrivene sve vrste invaliditeta što predstavlja poseban problem ako je članstvo u postojeće udruge osoba s invaliditetom ograničeno.

Iako je jedna od važnijih uloga udruga informirati svoje članove o mogućnostima ostvarivanja određenih prava iz različitih sustava, često imamo prigovore da u nekim sredinama ne dobiju potrebne informacije, kao i pritužbe da se o bitnim pitanjima djelovanja udruge raspravlja samo unutar užeg članstva, odnosno tijela udruge te da je njihov utjecaj samo formalne naravi. Bilo je pritužbi na nepravilnosti u poslovanju, neracionalno raspolaganje financijskim sredstvima i sl. Budući da je članstvo u udrugama dobrovoljno, te da udruge imaju svoje statute i tijela, svatko tko ima saznanja o nepravilnostima dužan je to prijaviti nadležnim tijelima. U situacijama kada uočimo neku nepravilnost, reagiramo kao što je bilo u slučaju neusklađenosti statuta jedne udruge sa Zakonom o udrugama.

Važno je istaknuti da pojedine udruge kroz projekte osiguravaju svojim članovima usluge osobne asistencije, rehabilitacije, usluge dnevnog boravka, psihosocijalne podrške i sl., što predstavlja iznimno značajan vid podrške u sredinama u kojima nema drugih pružatelja usluga. Osim toga, razvojem ovih usluga udruge-pružatelji su ostvarili potrebnu infrastrukturu i osigurali potrebne stručnjake. S druge strane, opredjeljenje udruga za pružanje određenih usluga sužava prostor zagovaračke uloge udruga što bi trebala biti osnovna uloga udruga u društvu. Smatramo da je najveća vrijednost udruga u mogućnosti djelovanja u zaštiti svojih članova u dijelu u kojem različite institucije ne mogu djelovati zbog institucionalnih ili zakonskih ograničenja i u dostupnosti članovima i većim mogućnostima prilagodbe svojih aktivnosti potrebama članova.

Moguće je da ima udruga koje djeluju u korist osoba s invaliditetom čije aktivnosti ne odražavaju pravu svrhu zbog koje su osnovane i moguće je da i takve udruge dobivaju financijske potpore, a da u stvarnosti osobe u ime kojih su i osnovane, ne vide niti osjećaju konkretnu korist od članstva u takvim udrugama. Smatramo važnim da sva tijela zadužena za nadzor općeg i financijskog poslovanja redovito provjeravaju na koji način su utrošena odobrena sredstva i jesu li doista ostvareni oni ciljevi zbog kojih je udruga osnovana. Tu nije dovoljno samo provjeravati financijska izvješća nego i zadovoljstvo članova i konkretne učinke.

Krajem 2018. godine uputili smo preporuku te zatražili od jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave očitovanje vezano uz osobe s invaliditetom i njihovu participaciju u postupcima donošenja odluka na području Slavonije, Baranje i Srijema.

U prvim danima rada Područnog ureda Osijek zaprimljeni su brojni upiti, prijedlozi i primjedbe osoba s invaliditetom i udruga osoba s invaliditetom iz kojih su razvidni problemi i poteškoće s kojima se susreću u svakodnevnom životu. Iz navedenih obraćanja, uz probleme u područjima u kojima ostvaruju svoja prava, ističu i kao jedan od najvećih problema uključivanje u aktivnosti i donošenje odluka koje

se tiču njihovog položaja na lokalnoj razini. S obzirom da je od iznimne važnosti osobama s invaliditetom omogućiti pristup informacijama o njihovim pravima, osnažiti ih u borbi za unaprjeđivanje položaja i poticati veću uključenost u život zajednice, ovim putem ističemo važnost uloge jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u tom procesu. Sukladno svemu navedenom, zatražili smo od jedinica lokalne i područne samouprave sljedeće informacije:

1. *Da li imate izrađenu i usvojenu strategiju o izjednačavanju mogućnosti za osobe s invaliditetom (naziv akta, datum donošenja i broj službenog glasnika u kojemu je objavljena)?*
2. *Da li imate imenovanog koordinatora (županije) za provedbu mjera Nacionalne strategije, odnosno povjerenstvo/povjerenika (gradovi i općine) za osobe s invaliditetom koje/i se bavi koordiniranjem, poticanjem i praćenjem provođenja mjera i aktivnosti usmjerenih na poboljšanje položaja osoba s invaliditetom i identificiranjem njihovih potreba (ime i prezime, kontakt podaci)?*
3. *Da li vaša jedinica sudjeluje u financiranju ili sufinanciranju projekata (u kojem iznosu) koji se odnose na pružanje usluga za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju?*

Osim navedenog, preporučili smo sljedeće:

1. *U ostvarivanju jednakosti osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, preporučujemo da analizirate potrebe svojih građana – osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, definirate prioritete u zajedničkoj suradnji s organizacijama civilnog društva ili pojedincima - predstavnicima, koje/i su kroz dugogodišnji rad identificirale njihove potrebe.*
2. *Napravite dokument s konkretnim i mjerljivim ciljevima, realnim rokovima njihove provedbe i nositeljem/nositeljima mjera kako bi takav dokument bio podloga za raspodjelu proračunskih sredstava čak i u uvjetima kad su ona ograničena, na način da se prilikom te raspodjele ne zanemari ona skupina građana kojoj je najteže definirati i nametnuti svoje potrebe. Primjeri drugih sredina mogu vam poslužiti kao poticaj, ali konkretne ciljeve najbolje možete definirati sa samim osobama s invaliditetom koje žive taj život na vašem području, a za zastupanje svojih interesa i samostalno pružanje podrške organizirale su se u udruge koje ostvaruju zavidne rezultate i osiguravaju skrb u slučajevima kad izostaje sustavna skrb i podrška države. Također se trebate voditi Nacionalnom strategijom za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom od 2017. do 2020. godine.*
3. *Preporučujemo aktivnu suradnju i pružanje podrške u osnaživanju kapaciteta lokalnih udruga osoba s invaliditetom i udruga koje svojim djelovanjem pomažu osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju u uključivanju u svakodnevni život zajednice.*

U nastavku (tablica 29. i opisni tekst) se nalaze zaprimljeni odgovori na dva pitanja:

A pitanje - *Da li imate izrađenu i usvojenu strategiju o izjednačavanju mogućnosti za osobe s invaliditetom (naziv akta, datum donošenja i broj službenog glasnika u kojemu je objavljena)?*

B pitanje - *Da li imate imenovanog koordinatora (županije) za provedbu mjera Nacionalne strategije, odnosno povjerenstvo/povjerenika (gradovi i općine) za osobe s invaliditetom koje/i se bavi koordiniranjem, poticanjem i praćenjem provođenja mjera i aktivnosti usmjerenih na poboljšanje položaja osoba s invaliditetom i identificiranjem njihovih potreba (ime i prezime, kontakt podaci)?*

NAZIV JEDINICE	A pitanje	B pitanje
Osječko-baranjska županija	Osječko-baranjska županija izradila je Program provedbe mjera Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine na području Osječko-baranjske županije koji je u postupku usvajanja.	Na sjednici Skupštine Osječko-baranjske županije 29. studenoga 2018. imenovano je Povjerenstvo za provođenje Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom. Povjerenstvo ima predsjednika (Marela Đurić) i šest članova (dr.sc. Marinela Rosso, Denis Čosić, Danijel Balažić, Dubravko Ižaković, Ksenija Zelenić i Ankica Vučković).

GRAD OSIJEK	Nije donesena strategija u 2018. godini, navode... „Bez obzira na nedonošenje osječke strategije provodimo mjere i aktivnosti u skladu sa Nacionalnom strategijom... na Gradsko vijeće smo uveli tumača znakovnog jezika, pomažemo u nabavci informatičke opreme, financiramo projekte udruga osi, podržavamo sport i rekreaciju osi, obrazovanje, integracija i dr.	/
GRAD BELIŠĆE	Grad Belišće do sada nije usvojio lokalnu strategiju za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom od 2017. do 2020. g.	Za povjerenika za osobe s invaliditetom imenovan je Branimir Kolarić, voditelj Odsjeka za sport, tjelesnu kulturu, turizam, zdravstvo i socijalnu skrb
GRAD ĐAKOVO	Grad Đakovo je na 7. sjednici Gradskog vijeća, održanoj 8. lipnja 2018., usvojio "Strategiju izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom grada Đakova od 2018. do 2020. godine".	Grad Đakovo nema povjerenika niti povjerenstvo za provedbu mjera Nacionalne strategije.
VIROVITIČKO-PODRAVSKA ŽUPANIJA	Na području Virovitičko-podravске županije ne postoji Strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom.	12.07.2017. g. župan je donio Odluku o imenovanju koordinatora za provedbu mjera Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom. Koordinator na području Virovitičko-podravске županije je Melita Sirovica...
OPĆINA LUKAČ	Općina ima izrađenu Strategiju jedinstvene politike za osobe s invaliditetom 2018-2022. godine, od dana 27.03.2018. i objavljena u Sl. vjesniku	Na to pitanje molim uputiti upit županiji Virovitičko-podravskoj zbog zaštite osobnih podataka.
Požeško-slavonska županija	Požeško-slavonska županija nema izrađenu Strategiju o izjednačavanju mogućnosti za osobe s invaliditetom.	Imenovan je koordinator za provedbu mjera Nacionalne strategije... Zora Bošnjak, viša stručna savjetnica za socijalnu skrb u Upravnom odjelu za društvene djelatnosti Požeško-slavonske županije
Brodsko-posavska županija	Do sada nemamo izrađenu ni usvojenu Strategiju za područje Brodsko-posavske županije.	Zaključkom župana, KLASA:500-01/17-01/292 ...koordinatom za provedbu mjera Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine na području Brodsko-posavske županije imenuje se dr.sc. Klara Šćurka, pročelnica Upravnog odjela za zdravstvo i socijalnu skrb

GRAD SLAVONSKI BROD	Grad Slavonski Brod donio je 26. rujna 2018. godine Lokalnu strategiju izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom grada Slavanskog Broda od 2018. do 2022. godine.	Grad Slavonski Brod osnovao je 2006. godine Povjerenstvo za osobe s invaliditetom. Članovi povjerenstva su predstavnici sljedeći udruga: Udruga osoba s invaliditetom "Loco-moto", Društvo multiple skleroze Brodsko-posavske županije, Udruga slijepih i slabovidnih Brodsko-posavske županije, Udruga osoba s intelektualnim teškoćama "Regoč", Centar za inkluzivnu podršku Slavonski Brod, Udruga invalida rada Grada Slavanskog Broda, HVIDR-a Slavonski Brod, Udruga civilnih stradalnika Domovinskog rata, Športski savez invalida Grada Slavanskog Broda, Udruga za unaprjeđenje psihičkog zdravlja "Vrapčići", Poliklinika Zlatni cekin. Predsjednik povjerenstva je Željko Pudić.
OPĆINA BRODSKI STUPNIK	Općina Brodski Stupnik je izradila Strategiju izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2018.-2021. koju je donijela na 10. sjednici Općinskog vijeća održanoj 21.08.2018. g.	
OPĆINA NOVA KAPELA	Općina Nova Kapela je dana 29. listopada 2018. godine donijela Strategiju izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom na području općine za razdoblje od 2018. do 2020. godine.	Sukladno usvojenoj Strategiji Općina Nova Kapela će osnovati Povjerenstvo za osobe s invaliditetom.
OPĆINA ORIOVAC	Općina Oriovac je 03.10.2018. donijela Strategiju izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom.	Općina Oriovac nema imenovano povjerenstvo/povjerenika za osobe s invaliditetom.
OPĆINA VRBJE	Općinsko Vijeće općine Vrbje na svojoj 9. sjednici ...usvojilo je Strategiju izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom na području općine Vrbje za razdoblje 2018.-2020., strategija je objavljena u glasilu općine Vrbje.	Općina Vrbje nema imenovanog koordinadora za provedbu mjera nacionalne strategije.

Vukovarsko-srijemska županija	Vukovarsko-srijemska županija radi na izradi Strategije o izjednačavanju mogućnosti za osobe s invaliditetom te ćemo Vam nakon završetka i usvajanja dostaviti traženi akt.	Vukovarsko-srijemska županija uputila je dopis Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku o izmjeni koordinatora 12. prosinca 2018. Za koordinatora imenovan je dr.sc. Darko Dimić, pročelnik Upravnog odjela za socijalnu skrb Vukovarsko-srijemske županije. Adresa: Vukovarsko-srijemska županija, Upravni odjel za socijalnu skrb, Glagoljaška 27, 32100 Vinkovci
-------------------------------	---	---

Odgovori nisu zaprimljeni od:

- gradova: Beli Manastir, Virovitica, Kutjevo, Nova Gradiška
- općina: Darda, Drenje, Čeminac, Viškovci, Špišić Bukovica, Gundinci, Stara Gradiška, Vrpolje, Vrbanja, Bošnjaci i Gradište

Nemaju izrađenu niti usvojenu lokalnu strategiju, a ni koordinatora/povjerenstvo:

- gradovi: Valpovo, Našice, Slatina, Požega, Pakrac, Pleternica, Lipik, Ilok, Otok, Vinkovci, Vukovar, Županja
- općine: Tovarnik, Stari Mikanovci, Stari Jankovci, Privlaka, Negoslavci, Lovas, Jarmina, Gunja, Bogdanovci, Babina Greda, Sikirevci, Rešetari, Gornja Vrba, Davor, Jakšić, Velika, Suhopolje, Nova Bukovica, Orahovica, Viljevo, Perijevci, Gorjani, Feričanci, Čepin, Bilje
- Podravska Moslavina, Punitovci, Čačinci, Zdenci, Strizivojna, Semeljci, Šodolovci, Trnava, Vladislavci, Vuka, Crnac, Čađavica, Gradina, Donji Andrijevi, Dragalić, Garčin, Slavonski Šamac, Staro Petrovo Selo, Velika Kopanica, Andrijaševci, Borovo, Cerna, Drenovci, Štitar, Tompojevci, Tordinci, Trpinja, Vođinci, Donji Miholjac, Antunovac, Bizovac, Donja Motičina, Draž, Đurđenovac, Erdut, Ernestinovo, Jagodnjak, Kneževi Vinogradi, Koška, Levanjska Varoš, Magadenovac, Marijanci, Petlovac, Podgorač, Popovac, Satnica Đakovačka, Semiljci, Mikleuš, Pitomača, Sopje, Voćin, Kaptol, Brestovac, Bebrina, Čaglin, Bukovlje, Cernik, Okučani, Gornji Bogičevci, Klakar, Podcrkavlje, Sibinj, Ivankovo, Nijemci, Nuštar, Markušica, Oprisavci.

Zaključak: Kao što je vidljivo iz zaprimljenih odgovora, a vezano uz usvajanje lokalne strategije i imenovanje povjerenika, odnosno koordinatora ili povjerenstva, većina gradova i općina nema niti usvojenu strategiju, a niti imenovanog povjerenika. Nakon što su zaprimili našu preporuku većina ih je odgovorila da je preporuka prihvaćena te da su krenuli u izradu dokumenta.

Navodimo neke od odgovora na pitanje „Da li vaša jedinica sudjeluje u financiranju ili sufinanciranju projekata (u kojem iznosu) koji se odnose na pružanje usluga za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju?“. Naime, većina gradova i općina iz svih pet županija na području Slavonije, Baranje i Srijema financiraju ili sufinanciraju projekte u iznosima ovisno o financijskoj raspoloživosti. Vidljivo je da su ti iznosi mali bez obzira radi li se o gradu ili općini. Tako npr. Grad Valpovo navodi: „Na području grada Valpova djeluje Udruga osoba s invaliditetom "MI" Valpovo koja provodi programe i projekte osoba s invaliditetom. U 2018. godini za programe i rad udruge iz proračuna grada izdvojeno je ukupno 19.000,00 kn. Također u okviru rada Dječjeg vrtića "Maza" Valpovo provode se programi i za djecu s poteškoćama u razvoju. Vrtić se većim dijelom financira iz proračuna grada, a u manjem dijelu iz participacije roditelja.“; Općina Ernestinovo navodi: „Općina Ernestinovo u 2018. godini sudjelovala je u sufinanciranju projekata koji se odnose na pružanje usluga za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju u iznosu od 5.000,00 kn. Općina Ernestinovo sudjeluje kao partner Općine Viškovo u provedbi projekta "Za djecu zajedno". Grad Vinkovci navodi: „U programima i projektima koji se odnose na pružanje usluga za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju (udruge, ustanove) Grad sudjeluje u godišnjem iznosu od 1.693.357,00 kn. Pomoćnik u nastavi 1.493.357,00 i sufinanciranje udruga i ustanova 200.000,00 kn.“

Neke od jedinica su navele da od strane građana, a niti udruga nije bilo traženja financiranja/sufinanciranja projekata. Tako npr. Grad Donji Miholjac navodi: „Nije bilo projekata za

traženo sudjelovanje u financiranju ili sufinanciranju projekata koji se odnose na pružanje usluga za osobe s invaliditetom.”; Općina Antunovac navodi: „Općina Antunovac ne sudjeluje u financiranju ili sufinanciranju projekata koji se odnose na pružanje usluga za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju.”

Kao neke od pozitivnih primjera navodimo Općinu Čepin: „Općina Čepin u iznosu od 42.000,00 kn sufinancira asistente za djecu s invaliditetom i teškoćama u razvoju vrtićkog i osnovnoškolskog uzrasta. Dodjeljujemo i stipendije za učenike i studente s invaliditetom u iznosu od 800,00 kn mjesečno.” Općina Koška navodi: „Općina Koška sudjeluje u financiranju i sufinanciranju projekata koji se odnose na pružanje usluga za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju na slijedeće načine: - za učenika osnovne škole oboljelog od cerebralne paralize kupljeno je posebno prilagođeno računalo s pratećom opremom te posebno prilagođen stol za praćenje nastave u vrijednosti od 19.699,01 kn, OŠ Ivane Brlić Mažuranić u Koški za učenike s invaliditetom ima posebno prilagođen sanitarni čvor te dizalo. Općina Koška sufinancirala je troškove rehabilitacije "Lokomat-robotika" za dijete s invaliditetom u 2018. godini u vrijednosti 12.000,00 kn, tijekom 2018. isplaćeno je 5.600,00 kn jednokratne pomoći djeci s invaliditetom, - Općina Koška sufinancirala je posebno prilagođene prilaze za osobe s invaliditetom na sve važnije javne ustanove i institucije (ambulanta, osnovna škola s područnim školama, crkve). Općina Koška u sklopu projekta "Zaželi i ostvari u Općini Koška" zaposlila je 20 žena koje su završile osposobljavanje za njegovateljicu te brinu o 80 krajnjih korisnika (starih i nemoćnih), također, osobe s invaliditetom ostvaruju pravo na jednokratnu pomoć temeljem zahtjeva. Grad Slavonski Brod navodi: „Grad Slavonski Brod raspisuje Javni natječaj za financiranje programa ili projekata udruga koji su od interesa za opće dobro... U 2018. Grad je financirao projekte iz područja zdravstva i socijalne skrbi u iznosu od 200.000,00 kn. Grad ulaže u rješavanje pristupačnosti objektima osobama s invaliditetom: postavljena je rampa za invalide u Osnovnoj školi "Blaž Tadijanović" Podvinje u iznosu 16.610,40 kn, izvedeni su radovi izgradnje pristupne rampe i ugradnje koso podizne sklopive platforme u Osnovnoj školi "Hugo Badalić" Jelas u iznosu od 91.632,40 kn od kojih je Ministarstvo branitelja sufinanciralo radove u iznosu od 50.000,00 kn. Temeljem Javnog poziva za sufinanciranje projekata rješavanja pristupačnosti objektima Ministarstva hrvatskih branitelja kandidirana su tri objekta: OŠ "Hugo Badalić", OŠ "Hugo Badalić" Područna škola Jelas i Dječji vrtić "Radost".“

Odgovori nisu zaprimljeni od:

- gradova i županija: Beli Manastir, Virovitica, Kutjevo, Nova Gradiška, Pleternica, Brodsko-Posavska županija.

- općina: Darda, Drenje, Čeminac, Viškovci, Špišić Bukovica, Gundinci, Oprisavci, Stara Gradiška, Vrpolje, Vrbanja, Bošnjaci, Podgorač, Gradište, Strizivojna, Suhopolje, Tompojevci, Jakšić, Čaglin, Rešetari, Sikirevci, Staro Petrovo Selo, Privlaka.

Zaključak: Većina gradova sufinancira određene projekte, međutim samo manji broj projekata je izravno usmjeren na poboljšavanje položaja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, npr. neki od njih se ističu primjere financiranja asistenata u nastavi.

Kod općina je znatno lošija situacija. Mnoge sredine financiraju malo projekata i uglavnom s izrazito malim iznosima iz čega se može zaključiti da usmjeravanje sredstava na projekte uglavnom ovisi o financijskoj snazi sredine. Iako na ovaj način osobe s invaliditetom dijele sudbinu ostalih stanovnika, nedostupnost određenih osnovnih usluga može bitno pogoršati kvalitetu života osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju i njihovih obitelji. Vrlo su česti slučajevi da su udruge u manjim sredinama (posebno u ruralnim krajevima, područjima zaleđa i otocima) zapravo jedini pružatelji usluga budući da sustavno pružanje usluga nije osigurano. Upravo je to jedan od glavnih razloga zbog čega je potrebno osigurati sustavno financiranje rada takvih udruga. Upoznati smo s izazovima s kojima se svakodnevno susreću savezi i udruge osoba s invaliditetom na terenu i možemo i ovim putem izraziti svoju podršku svim onim prijedlozima i nastojanjima da se rad saveza i udruga osoba s invaliditetom dodatno valorizira, a njihovo funkcioniranje olakša kroz osiguravanje sustavnog financiranja. Činjenica jest da se današnji rad saveza i udruga temelji na projektnom pristupu što nije jamstvo kontinuiteta i sigurnosti usluga koje oni pružaju u svojoj zajednici. Kao pozitivan primjer sustavnog rješavanja financiranja rada udruga od posebnog društvenog značaja možemo istaknuti Republiku Sloveniju koja

je zakonski i sustavno uredila koje su udruge zbog svog rada i usluga koje pružaju u zajednici od posebnog društvenog značaja i na koji način se one sustavno financiraju.

Slijedom svega navedenog podržavamo i preporučujemo nadležnom MDOMSP-u i drugim nadležnim tijelima da se razmotre mogućnost uvođenja i osiguravanja sustavnog financiranja saveza i udruga osoba s invaliditetom koji su pružatelji usluga u svojim zajednicama zbog čega se njihov rad treba dodatno valorizirati osiguravanjem kontinuiteta.

PODRŠKA I PREPORUKE ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA

Poslovni prostor na korištenju društvenog poduzeća Hedona - Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u svom radu na zaštiti, praćenju i promicanju prava osoba s invaliditetom prepoznala je Grad Križevce kao primjer dobre prakse lokalne zajednice koja na sustavan način adresira sva bitna područja nužna za ravnopravni život osoba s invaliditetom uključujući i područje rada i zapošljavanja. U tom kontekstu smo zapazili i doprinos Grada Križevaca u razvoju jedinstvenog i izuzetno značajnog projekta društvenog poduzeća Hedone koji je osnovala Udruga osoba s invaliditetom Križevci u svrhu zapošljavanja osoba s invaliditetom. Društveno poduzeće Hedona uspješno posluje od 2013. godine i služi kao primjer inovativne prakse u zapošljavanju osoba s invaliditetom koji ističemo u brojnim upitima kako na nacionalnoj razini tako i u međunarodnim kontaktima. Posebno nas je sve ohrabrilo širenje proizvodnje koje je dovelo do nužnosti korištenja dodatnog prostora koji je osigurao Grad Križevci. Sukladno rečenom uputili smo pismo podrške Gradu Križevci kako bi se osigurao prostor bivše vojarne za rad pouzeca te osigurala mogućnost širenja proizvodnje. Preporuka je prihvaćena.

Osiguranje odgovarajućeg prostora za djecu s poremećajima iz autističnog spektra - Uredu se obratila za pomoć Udruga „Rubikon” koja okuplja roditelje djece s poremećajima iz autističnog spektra s područja Grada Zaprešića. Zahvaljujući njihovoj inicijativi, a uz suglasnost Grada Zaprešića, odnosno Ureda državne uprave Zagrebačke županije i Ministarstva znanosti i obrazovanja, osnovan je poseban razredni odjel za djecu s poremećajima iz autističnog spektra u Osnovnoj školi „Antun Augustinčić”, a u svrhu ostvarivanja prava na inkluzivno obrazovanje. Međutim, prostor u kojem se provode odgojno-obrazovni programi namijenjeni učenicima s navedenim teškoćama ne udovoljavaju njihovim potrebama jer su skućeni i neprimjereni obzirom na specifičnosti djece s izrazitim teškoćama komunikacije i ostvarivanja socijalnih odnosa te drugim težim razvojnim odstupanjima.

U udruzi „Rubikon” navode kako je učionica u kojoj se trenutno provode odgojno obrazovni programi odjela trebala biti privremeno rješenje, a da je u planu bilo uređenje i opremanje tavanjskog prostora iznad sportske dvorane što bi bilo primjereno rješenje koje bi omogućilo angažiranje potrebnih stručnjaka i asistenata te nabavu potrebne opreme i pomagala. S obzirom na navedeno i saznanje da je Grad Zaprešić izradio 2015. godine idejno rješenje za uređenje navedenog potkrovlja, uputili smo Gradu Zaprešiću preporuku za osiguravanje prostora s napomenom da se školovanje u posebnoj obrazovnoj skupini provodi do 21. godine života, te je za očekivati da će se povećavati broj djece s teškoćama s područja Zaprešića s potrebom uključivanja u poseban razredni odjel. Preporuka je prihvaćena.

Udruga Roditelji u akciji (RODA), potpora radu i institucionalnoj održivosti - Iznimno cijeneći doprinos Udruge Roditelji u akciji - RODA u aktivnostima ostvarivanja podrške ne samo roditeljima djece s teškoćama u razvoju nego i roditeljima s invaliditetom u ostvarivanju Konvencijom zajamčenog prava na roditeljstvo, uputili smo preporuku Nacionalnoj zakladi za razvoj civilnog društva u svrhu omogućavanja institucionalne održivosti udruge u narednom trogodišnjem razdoblju. U preporuci smo posebno istaknuli višegodišnju suradnju Ureda i RODE u provedbi istraživanja s ciljem senzibiliziranja javnosti za različita pitanja reproduktivnog zdravlja osoba s invaliditetom i rasvjetljavanja svih aspekata roditeljstva kao područja u kojemu su prisutne duboko ukorijenjene predrasude i područja koje je do tada predstavljalo tabu. S obzirom na činjenicu da u sustavu brige o osobama s invaliditetom nije osigurana sustavna podrška roditeljima djece s teškoćama u razvoju, a pogotovo roditeljima s invaliditetom, u ostvarivanju prava na brak, obitelj i roditeljstvo, bez institucionalne potpore djelovanju RODE od strane Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva nije moguće osigurati održivost i razvoj zacrtan u njihovim strateškim ciljevima za razdoblje 2017.-2020. godine. Preporuka je prihvaćena.

Preporuka aktivnostima Udruga za promicanje kvalitetnog obrazovanja mladih s invaliditetom - Zamisli - Djelujući na zaštiti, praćenju i promicanju prava osoba s invaliditetom u Hrvatskoj upoznali smo se sa stručnošću rada Udruga Zamisli i njihovog višegodišnjeg iskustva u provedbi projekta vezano uz prilagodbu literature za studente s invaliditetom kao i brojnim drugim aktivnostima i uslugama koje se pružaju studentima s invaliditetom kroz programe koje udruga provodi, a koje odlikuje profesionalizam i usmjerenost na korisnika i njegove individualne potrebe. Također smo upoznati s nedostatkom usluga prilagodbe nastavnih materijala (udžbenika i literature) koje bi slijepim i slabovidnim studentima kao i drugim studentima koji imaju teškoće s korištenjem literature omogućilo studiranje na ravnopravnoj osnovi s drugim studentima. S obzirom na navedeno, te dugotrajnu suradnju s Udrugom Zamisli na provedbi raznih projekata usmjerenih na unaprjeđenje kvalitete života i studiranja studenata s invaliditetom, dali smo podršku njihovom radu i preporučili da nadležna tijela poduzmu sve kako bi udruga nastavila kontinuirano provoditi svoje aktivnosti na dobrobit studenata s invaliditetom. Preporuka je prihvaćena.

Podrška projektu prijavljenom na natječaj Zaklade "Hrvatska za djecu" - Od 2008. godine u nizu aktivnosti surađujemo s udrugom Zamisli i njezinim članovima kroz organiziranje stručnih skupova, okruglih stolova, radionica, rad sa strankama i drugo, a sve u interesu motiviranja, promicanja i poticanja osoba s invaliditetom da se nastave obrazovati za zanimanja s visokom stručnom spremom, odnosno da što kvalitetnije i brže uz adekvatnu prilagodbu i podršku studiraju željena zanimanja. Jedna od takvih aktivnosti u kojoj smo aktivno sudjelovali je *Orijentacijski tjedan za bruce s invaliditetom* gdje je zamjenica pravobraniteljice kroz više godina održavala predavanja u svrhu upoznavanja bruce s njihovim pravima, obvezama i odgovornostima kao i prepoznavanju njihovih sposobnosti i mogućnosti. S obzirom da je upravo cilj prijave projekta udruga Zamisli na natječaj koji je objavila Zaklada „Hrvatska za djecu“, pripreme za državnu maturu za maturante s invaliditetom i Orijentacijski tjedan za bruce s invaliditetom, pohvaljujemo inicijativu te dajemo punu podršku. Sukladno svemu rečenom, a s obzirom na objavu Natječaja Zaklade, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom dao je podršku njihovom radu i preporučio prihvaćanje projekta od strane nadležnog ministarstva kako bi udruga nastavila kontinuirano provoditi svoje aktivnosti na dobrobit studenata s invaliditetom. Preporuka je prihvaćena.

Senzibiliziranje djece o invaliditetu - Podržavajući rad Hrvatskog saveza udruga za mlade i studente s invaliditetom (dalje: SUMSI), od samog osnivanja prikazujemo ga kao primjer pozitivne prakse saveza, čiji su članovi mladi i studenti s invaliditetom, koji svojim aktivnostima utječe na svijest građana u svrhu podizanja svijesti i uklanjanja predrasuda i stereotipa o osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju. Senzibilizacija i edukacija djece u najranijoj dobi važna je za ponašanje kojim želimo da svi građani neovisno o različitostima bez obzira da li se radi o invaliditetu, zdravstvenom stanju ili dr., bude prihvatljivo i bez predrasuda. Navedeno smatramo bitnim i za urbane, a posebno za ruralne sredine, otoke i brdska područja. SUMSI kontinuirano kroz sedam godina provodi edukacije o invaliditetu u školama širom Hrvatske i na taj način izuzetno kvalitetno doprinosi ostvarenju mjera predviđenih Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, stoga smo dali podršku njihovom radu, a posebno vezano uz prijavu projekta na Natječaj za dodjelu bespovratnih sredstava projektima udruga u području izvaninstitucionalnoga odgoja i obrazovanja djece i mladih u školskoj godini 2018./2019., čime bi se osigurao kontinuitet u edukaciji djece o invaliditetu. Preporuka je prihvaćena.

Kampanja „Je li liječenje MS-a i dalje lutrija?“ - Oboljeli od multiple skleroze kao i Savez društava oboljelih od multiple skleroze već dulje vrijeme upozoravaju na problem neodgovarajuće i prekasne primjene lijekova koji usporavaju tijek te progresivne i autoimune bolesti. Upravo je i kampanja „Je li liječenje MS-a i dalje lutrija?“ usmjerena na pokretanje promjena kriterija u liječenju. Trenutno propisi ne dozvoljavaju jednaku dostupnost i jednaki tretman u liječenju svima koji su oboljeli od multiple skleroze. Savez društava multiple skleroze Hrvatske u svojoj kampanji navodi „Prvi diskriminirajući kriterij je dob ispod 55 godina ... početak bolesti je najčešći između 20. i 30. godine života kad govorimo o relapsno remitirajućem obliku multiple skleroze, ali u primarno progresivnom obliku od kojeg oboli 10 do 15% svih bolesnika, karakterističan je početak bolesti u kasnijoj dobi, pa je tako moguć početak i nakon 55. godine i takve su osobe diskriminirane u pravu na liječenje. Niti jedne europske smjernice kao uvjet za početak liječenja ne postavljaju dob ispod 55 godina“. Čl. 25. Konvencije o pravima osoba s

invaliditetom propisano je „(a) osigurati osobama s invaliditetom isti opseg, kvalitetu i standard besplatnih ili obzirom na cijenu dostupnih zdravstvenih usluga i programa koji se pružaju drugim osobama...” Ograničavanje primanja lijekova dobnom granicom nije u skladu s Konvencijom, standard iz Konvencije je da liječenje treba biti dostupno svima kojima je potrebno i to trenutkom nastanka te potrebe. Nadalje, u kampanji su dalje istaknuta dva kriterija koja se negativno odražavaju na liječenje oboljelih, a to su: Trajanje bolesti najmanje jednu godinu i dva liječena relapsa u dvije godine. Naime, ističe se *„Rezultati brojnih studija pokazuju da je rana intervencija ključna kod multiple skleroze (MS) te da se na taj način usporava ili zaustavlja daljnja progresija bolesti. Istraživanja su pokazala da, ako se liječenje započne u fazi klinički izoliranog sindroma (CIS), učinkovitost je između 40 i 60 posto u smanjenju povratka ili pogoršanja bolesti (relapsa). Ako se imunomodulacijsko liječenje započne u fazi relapsa, onda je njegova učinkovitost samo 30 posto. Prema tome, čekanjem i odgodom početka liječenja umanjuju se šanse za dobrim odgovorom na imunomodulacijsko liječenje. Primjerice, u Sloveniji je moguće liječiti visokoaktivni CIS uz pismeno obrazloženje neurološkog konzilija. Iz prakse se zna da je po tijeku bolesti MS vrlo nepredvidiva. Može se dogoditi da se 2 relapsa dogode u 6 mjeseci ili u 6 godina. Međutim, nepostojanje relapsa ne znači da bolest nema svoju supkliničku aktivnost i progresiju, a to se može evidentirati na nalazu MR ili u nekom od brojnih testova kognicije ili motorike donjih i gornjih ekstremiteta. Kognitivne promjene i atrofija mozga se pojavljuju već u CIS-u i nastavljaju tijekom bolesti neovisno o kliničkom fenotipu MS-a.”*

U pritužbama koje pravobraniteljica zaprima, osobe s invaliditetom upozoravaju na nemogućnost ostvarivanja prava na prijeko potrebne lijekove. Tako je i Savez društava multiple skleroze Hrvatske skrenuo pozornost na neprimjerenost kriterija u pogledu liječenja same bolesti. Postojeći kriteriji po kojima se određuje liječenje, suprotni su odredbama Konvencije. Pravobraniteljica smatra kako se dostupnošću suvremenih lijekova u trenutku nastanka potrebe za primjenom lijeka, znatno utječe na smanjivanje simptoma bolesti i ublažavanje posljedica bolesti. Rana intervencija prepoznata je kao standard kojim se potrebno rukovoditi, prvenstveno u zdravstvu, a potom i u drugim područjima. Kampanja saveza društava multiple skleroze *„Je li liječenje MS-a i dalje lutrija?”* ukazuje na postojeće probleme, ali i na rješenja, stoga, pravobraniteljica takvu Kampanju podržava i preporuča promjenu smjernica u liječenju multiple skleroze kako bi svaki oboljeli uživao svoje temeljno ljudsko pravo na zdravlje u skladu sa svojim individualnim zdravstvenim potrebama. Preporuka je prihvaćena i kriteriji su izmijenjeni u prosincu 2018.

Sastanak s predstavnicima Hrvatskog pravnog centra - Dana 16. srpnja 2018. godine održan je sastanak s predstavnicima Hrvatskog pravnog centra u vezi zajedničkog sudjelovanja na projektu o podršci osobama s invaliditetom kao žrtvama kaznenih djela. Projekt ARVID (Advancing access to rights under Victims' Directive for persons with disabilities) će se na natječaj Europske komisije aplicirati zajedno s partnerima iz Republike Slovenije. Naime, niti u Hrvatskoj niti u Sloveniji ne postoje službene statistike koje bi zabilježile broj ili obilježja osoba s invaliditetom koje su žrtve kaznenih djela ili osoba s invaliditetom koje sudjeluju u sudskim postupcima u svojstvu žrtava. Slijedom toga nije ispunjen osnovni preduvjet za razvoj smislene i nediskriminirajuće javne politike koja bi jamčila uživanje prava i zaštite koje proizlaze iz Direktive o žrtvama. Neformalne rasprave s ključnim dionicima provedene tijekom pripreme prijedloga ovog projekta ukazale su da niti alternativni izvori pouzdanih podataka nisu dostupni. Umjesto toga podaci se izводе iz općih statističkih podataka o broju stanovnika, iz podataka o općim preprekama koje se upućuju osobama s invaliditetom vezano za pristup javnim uslugama, te iz u tom trenutku dostupnih slučajeva. Zbog toga je osmišljen projekt u kojem je prva od aktivnosti posvećena prikupljanju podataka koji će poslužiti kao osnova za naknadne intervencije. Prvi segment prikupljanja podataka usmjeren je na približavanje broja i osnovnih obilježja osoba s invaliditetom koje sudjeluju u pravosudnom sustavu kao žrtve kriminala. U drugom segmentu biti će zabilježena pitanja s kojima se suočila osoba s invaliditetom u odnosu na provedbu odredbi Direktive o žrtvama (i nacionalnim provedbenim propisima) u njihovim pojedinačnim slučajevima. Projekt će se nominirati na natječaj Europske komisije.

28. SUDJELOVANJE U KULTURI, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU

Djeca s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom pokazuju sve veće talente, ali i potrebe za uključivanjem u razne kulturne, sportske i druge aktivnosti. Da bi navedeno bilo moguće, mnogi od njih zbog posljedica svog zdravstvenog stanja, bolesti i/ili invaliditeta trebaju adekvatnu podršku.

Upoznati smo kako u mnogim sredinama diljem RH postoji značajan broj nepristupačnih sportskih i kulturnih objekata, kino dvorana, kazališnih prostora i dr. gdje se zapravo time uskraćuje djeci i osobama sa invaliditetom mogućnost da bez prepreka sudjeluju u kulturi i sportu.

Takve aktivnosti najčešće su financirane putem projekata čiji izvori financiranja uvelike ovise o financijskim mogućnostima općina, gradova i županija koje najčešće raspisuju takve natječe, a odobravaju minimalne iznose koji ponekad nisu dostatni ni za materijal, a kamoli za nešto više. Na natječe od strane ministarstava uglavnom se javljaju organizacije civilnog društva čiji su članovi umjetnici, sportaši i drugi aktivni članovi društva koji to rade na profesionalnoj razini, a oni koji se bave time rekreativno i kao razonoda vrlo rijetko dobivaju podršku. Udruge koje se općenito bave pitanjima osoba s invaliditetom vrlo često kao jednu od usluga pružaju organizaciju radionica u kojima mnoge osobe pokazuju svoje talente i vještine. Smatramo da je potrebno aktivnije i intenzivnije poduprijeti takve aktivnosti, jer one upravo čine te osobe zadovoljnim, korisnijim, a time sretnijim i punim samopouzdanja.

28.1. KULTURA

U proteklom razdoblju 2018. godine Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i dalje je zaprimao pritužbe i predstavke građana koje su se odnosile na pristupačnost pojedinih prostora u kojima se održavaju različita kulturna događanja, posebice za prostor Doma hrvatskih likovnih umjetnika (Meštrovićev paviljon) i prostor Umjetničkog paviljona u Zagrebu.

Primjer iz prakse Ureda: Pritužbe koje su se odnosile na **Dom hrvatskih likovnih umjetnika** bile su vezane uz održavanje izložbe „*Nikola Tesla - Mindfromthe future*“, jer i nakon okončanja izložbe i po završetku radova na vanjskom okolišu navedene građevine u unutarnjem prostoru nije ništa učinjeno kako bi tamošnji kulturni sadržaji bili dostupniji osobama s invaliditetom koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica. S obzirom kako se Uredu pravobraniteljice pritužilo više osoba i više udruga, koje su se javljale početkom, sredinom i krajem 2018. godine, ukazujući na problem nemogućnosti posjete izložbi „*Nikola Tesla - Mindfromthe future*“, koja je bila otvorena od 25. studenoga 2017. do 4. travnja 2018. godine, pravobraniteljica je nastavila s postupanjima iz svoje nadležnosti s obzirom na nepristupačnost prostora Doma hrvatskih likovnih umjetnika. S obzirom da je ova izložba bila organizirana pod pokroviteljstvom državnih institucija, bilo je potrebno ukazati kako se ne smije događati da se zbivanja pod visokim pokroviteljstvom državnih institucija organiziraju u nepristupačnim prostorima, čime se izravno diskriminiraju određene skupine građana. Zbog toga je pravobraniteljica tijekom 2018. godine uputila preporuke Ministarstvu državne imovine (kao nadležnom tijelu za predmetnu građevinu u vlasništvu RH) i Hrvatskom društvu likovnih umjetnika (kojem je navedeni prostor dan na korištenje), dostavljajući ih na znanje Ministarstvu kulture, Gradu Zagrebu, SOIH-u i HUPT-u. U preporukama je detaljno obrazloženo što znači dostupnost usluga pod jednakim uvjetima za osobe s invaliditetom u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.

Slijedom daljnjeg praćenja postupanja nadležnih tijela tijekom 2018. godine utvrđeno je kako niti tijekom 2018. godine nije bilo pozitivnih pomaka unatoč preporuci iz Izvješća o radu za 2017. godine da se navedeni prostor u žurnom roku učini pristupačnim kako bi svi mogli neometano pristupati događanjima i sadržajima koji se u ovom prostoru budu u budućnosti organizirati. Nažalost, niti radovi na uređenju okoliša građevine nisu iskorišteni za suštinsko rješavanje pristupačnosti kojom bi sva događanja priređivana i organizirana u ovom prostoru u budućnosti bila dostupna osobama s invaliditetom u skladu s preuzetim međunarodnim obvezama i važećem pravnom okviru.

Primjer iz prakse Ureda: Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zaprimio je pritužbu osobe s invaliditetom iz Zagreba vezanu za fizičku **nepristupačnost prostora Umjetničkog paviljona u Zagrebu** osobama s invaliditetom. Slijedom zaprimljene predstavke sukladno čl. 9. i 10. Zakona o

pravobranitelj za osobe s invaliditetom pravobraniteljica je uputila preporuku i zatražila očitovanje od Grada Zagreba, nadležnog Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode. U navedenoj preporuci pravobraniteljica je ukazala na nepristupačnost javnog prostora kao oblika diskriminacije, što je slučaj za koji Zakon o suzbijanju diskriminacije (Narodne novine, br. 85/08 i 112/12) u čl. 4. st. 2. navodi da će se: „Diskriminacijom u smislu ovoga Zakona smatrati i propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama, omogući:

- korištenje javno dostupnih resursa,
- sudjelovanje u javnom i društvenom životu, (...)

prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjern teret za onoga tko je to dužan omogućiti.

Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom (Narodne novine - Međunarodni ugovori, broj 06/07, 03/08 i 05/08) pobliže objašnjava što znači dostupnost usluga pod jednakim uvjetima za osobe s invaliditetom. Taj najznačajniji međunarodni dokument na području zaštite osoba s invaliditetom RH ratificirala 2007. godine, a njezinim stupanjem na snagu još 3. svibnja 2008. godine Konvencija je postala dio pravnog poretka RH po pravnoj snazi iznad zakona u RH.

Čl. 9. Konvencije PRISTUPAČNOST navodi:

1. Države članke ove Konvencije poduzet će odgovarajuće mjere osiguravanja pristupačnosti osobama s invaliditetom, izgradnjom okruženja, prijevozom, informacijama i komunikacijama, uključujući informacijske i komunikacijske tehnologije i sustave, kao i drugim uslugama i prostorima otvorenim i namijenjenim javnosti, kako u urbanim, tako i u ruralnim područjima, na ravnopravnoj osnovi, kako bi osobama s invaliditetom osigurale život neovisan o tuđoj pomoći i potpuno sudjelovanje u svim područjima života. (...)

2. Države članke će također poduzeti odgovarajuće mjere radi:

- (a) razvijanja, poticanja i praćenja provedbe minimalnih standarda i smjernica za pristupačnost prostora i usluga otvorenih ili namijenjenih javnosti,
- (b) osiguravanja da privatne pravne osobe koje nude prostore i usluge namijenjene javnosti vode računa o svim aspektima pristupačnosti za osobe s invaliditetom, (...)

Čl. 30. Konvencije Sudjelovanje u kulturnom životu, rekreaciji, raznodni i športu navodi:

1. Države članke priznaju osobama s invaliditetom pravo na sudjelovanje u kulturnom životu na ravnopravnoj osnovi s drugima, te će poduzeti sve odgovarajuće mjere kako bi osigurale da osobe s invaliditetom:

- (a) uživaju pristup kulturnim materijalima u svim dostupnim oblicima,
- (b) uživaju pristup televizijskim programima, filmovima, kazalištu i drugim kulturnim aktivnostima, u svim dostupnim oblicima,
- (c) uživaju pristup mjestima kulturnih događanja ili usluga, kao što su kazališta, muzeji, kino dvorane, knjižnice i turističke usluge, te, koliko je to moguće, spomenicima i mjestima od nacionalnoga kulturnog značenja. (...)

S obzirom da je prostor Umjetničkog paviljona u Zagrebu javni prostor u kojem se svake godine održavaju brojna kulturna i društvena zbivanja, smatramo nedopuštenim i neprimjerenim da takav prostor bude nepristupačan osobama s invaliditetom. Unatoč dobroj volji i namjeri zaposlenika Umjetničkog paviljona u Zagrebu koji pomažu osoba s invaliditetom, posebice osobama koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica, prilikom ulaska noseći ih stepenicama, takav način i takav pristup ne predstavlja niti odgovarajuće rješenje niti razumnu prilagodbu niti način ulaska u javni prostor dostojanstven za svakog čovjeka.“

Slijedom zatraženog očitovanja i upućene preporuke pravobraniteljica je od Grada Zagreba, Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode, zaprimila sljedeće očitovanje:

„U vezi Vašeg dopisa o nepristupačnosti javnog prostora Umjetničkog paviljona u Zagrebu osobama s invaliditetom, obavještavamo Vas sljedeće:

Zgrada Umjetničkog paviljona u Zagrebu zaštićeno je kulturno dobro upisano u Registar kulturnih dobara RH, Listu zaštićenih kulturnih dobara pod reg. br. Z-0222, a ujedno se nalazi na području Povijesne urbane cjeline Grad Zagreb, upisane u Registar kulturnih dobara u RH, Listu zaštićenih kulturnih dobara pod reg. br. Z-1525, u dijelu za koji je utvrđen sustav zaštite „A“ – Područje izuzetno

dobro očuvane i osobito vrijedne povijesne strukture. Stoga podliježe svim odredbama Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara.

Uvidom u arhivsku dokumentaciju, utvrđeno je da ovaj Zavod do sada nije zaprimio zahtjev kojim se traži osiguranje pristupačnosti osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti u zgradi Umjetničkog paviljona.

Nadalje, ovaj Zavod je izdao pozitivno mišljenje Klasa: 612-08/16-05/192, Urbroj: 251-18-02-16-02 od 31.3. 2016. godine na dostavljeno idejno rješenje preuređenja suterena u izložbeni prostor s pratećim sadržajima (biblioteka, caffè bar, pomoćni prostor) uključujući ugradnju dizala.

Uvažavajući potrebu osiguranja pristupačnosti osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivošću, sukladno važećoj zakonskoj regulativi, ovaj će Zavod po zaprimanju takvog zahtjeva s odgovarajućom tehničkom dokumentacijom, utvrditi posebne uvjete sa stajališta zaštite sukladno odredbama Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara“.

Slijedom daljnjih postupanja po preporuci pravobraniteljice, Uprava navedene ustanove je predložila nabavku Scalamobila kao načina rješavanja pristupačnosti zbog čega je upućena sljedeća nova preporuka: „Priložene fotografije sadrže predložene primjere rješavanja visinskih razlika za osobe koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica tzv. Scalamobilima. Moramo Vam skrenuti pozornost kako su za osobe s invaliditetom Scalamobili zadnje prihvatljivo rješenje za savladavanje arhitektonskih prepreka u prostoru. Naime, osobe s invaliditetom imaju različita oštećenja pa posljedično i različiti invaliditet. Mnogi od njih koji su tjelesnog oštećenja u svakodnevnom životu za kretanje koriste pomagala poput invalidskih kolica na ručni pogon ili kolica na elektromotorni pogon. Ta kolica su različitih dimenzija, a sve ovisno o potrebama same osobe. S obzirom da osobe s invaliditetom imaju potrebe dolaziti osobno u javne prostore kao što je to prostor Umjetničkog paviljona gdje se organiziraju različita kulturna i društvena događanja, svakome od njih se mora osigurati pravo na nesmetano kretanje, odnosno mogućnost posjeta takvim događanjima. Zbog toga, za osobe s invaliditetom su prihvatljivija ona rješenja koja su sigurna, stabilna i koja mogu podnijeti polivalentna pomagala različitih dimenzija i mase, a to Scalamobili nisu. Iz predloženih rješenja i priloženih fotografija odgovarajuće rješenje bi bila eventualno podizno spuštajuća platforma (posljednja fotografija) uz uvjet da je veličine platforme 120 cm. Na taj način bi savladavanje visinske razlike bilo moguće i za osobe koje se kreću u kolicima na elektromotorni pogon, a koja su vrlo često većih dimenzija od gurajućih kolica, odnosno kolica koja se kreću na ručni pogon.“

Mišljenje pravobraniteljice: Do današnjega dana javni prostor Umjetničkog paviljona u Zagrebu nije učinjen pristupačnim. Razlog tome Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom vidi u tome što navedeni prostor, kao zaštićeno kulturno dobro, nije pronađen i nije realiziran odgovarajući način rješavanja pristupačnosti, a morao je biti. Slijedom svega navedenog opravdano se postavlja pitanje da li nam je uopće potreban prostor Umjetničkog paviljona u Zagrebu ili drugi slični javni prostori u kojima se organiziraju različita kulturna i društvena događanja na koja svi oni koji žele doći zbog pristupačnosti to u 21. stoljeću ne mogu, jer ne mogu tamo ući.

Pristupačnost kulturnih objekata i sadržaja

Od 5. do 7. listopada 2018. godine u Tuheljskim Toplicama održan je **radni vikend Hrvatskih udruga paraplegičara i tetraplegičara na temu: Pristupačnost kulturnih objekata i sadržaja**, uz aktivno sudjelovanje preko šezdeset osoba sa paraplegijom i tetraplegijom i niza stručnih izlagača. Tijekom drugog radnog dana pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i zamjenica pravobraniteljice bile su na raspolaganju sudionicima skupa te su odgovarale na razna pitanja. Pravobraniteljica je održala izlaganje na temu Diskriminacija u dostupnosti usluga osobama s invaliditetom te naglasila aktualne propise, primjere iz prakse i dala preporuke kako i na koji način možemo suzbiti diskriminaciju prema osobama s invaliditetom u RH.

Zaključci Radnog vikenda o pristupačnosti objekata pod spomeničkom zaštitom za osobe s invaliditetom: Osobe s invaliditetom više u svom kretanju nisu ograničene na isključivo one servise i sadržaje u zajednici koji su po nekakvom „programu“ određene za osobe s invaliditetom, kao npr.

zdravstvene i socijalne ustanove te obrazovne institucije, već osobe s invaliditetom kao preduvjet za svoje uključanje u društvo žele ravnopravno koristiti sve ono što koriste i „normalni“ građani, osobe koje obično nemaju poteškoća u kretanju i nekakvi drugi tjelesni ili senzorički nedostatak. Pritom, još iz 1972., a pogotovo iz 2005. postoji posve prihvatljiv zakonski okvir za rješavanje problema pristupačnosti objekata, no iz raznih razloga on se ne poštuje u cijelosti, a izniman je problem vrlo loše riješen problem pristupačnosti za objekte pod spomeničkom zaštitom. Međutim, ono u čemu je nekoć Hrvatska bila na relativno dobrom putu, mnoge zemlje i s kasnijim startom su nas pretekle u osiguravanju pristupačnosti gdje je loša pristupačnost postala češće iznimka nego pravilo, ali za objekte pod spomeničkom zaštitom ovdje nalazimo poseban vrlo odbojan stav nadležnih službi za spomeničku zaštitu i Ministarstva kulture koji čini se, uopće ili ne shvaća ili ne želi shvatiti ukupnost problema ravnopravnosti značajnog segmenta populacije. Napominjemo kako se pristupačnost za osobe s invaliditetom odnosi i na druge skupine društva poput starijih, djece, osoba koje su privremeno s invaliditetom, trudnica i dr.

Preporuke sa skupa su da se započnu razgovori s Ministarstvom kulture i nadležnim za zaštitu spomenika kulture kako bi se u bitnome promijenio takav negativan stav prema pristupačnosti za osobe s invaliditetom te da se primjene i u Hrvatskoj najbolji svjetski standardi kojima je takva pristupačnost osigurana i u objektima i povijesnim cjelinama svjetske baštine. Napominjemo da su osim zaštićenih spomenika kulture i zaštićenih spomeničkih cjelina koji obuhvaćaju povijesne građevine poput dvoraca, crkvi, samostana, palača i dr. u takve objekte često smješteni i drugi servisi koji služe svim građanima poput različitih državnih i ureda lokalne i regionalne uprave i samouprave, knjižnice, čitaonice, ambulante i razne druge institucije koje služe općoj javnosti svakodnevno.

Inkluzivne produkcijske prakse – uključivanje osoba s invaliditetom u kulturna događanja

Program “Kako uključiti osobe s invaliditetom na kulturna događanja?” održan je 15. prosinca 2018. godine u organizaciji programa Učionica unutar projekta Rijeke 2020 – Europske prijestolnica kulture. Ovaj jednodnevni događaj organiziran je za predstavnike kulturnih ustanova, organizatore i producente kulturnih i umjetničkih događanja, partnerske organizacije i/ili pojedince RIJEKA 2020 – Europska prijestolnica kulture, predstavnike udruga osoba s invaliditetom te fizičke osobe koje zanima ova tema. Jednodnevno edukacijsko događanje održano je u sklopu četvrtog modula kontinuiranog edukacijskog programa Produkcije u kulturi pod nazivom “Inkluzivne produkcijske prakse”. U svrhu savjetovanja o samom programu te sudjelovanja na istom uspostavljena je suradnja s Udrugom slijepih PGŽ, Udrugom gluhih i nagluhih PGŽ, Udrugom osoba s mišićnom distrofijom PGŽ, Udrugom osoba s cerebralnom i dječjom paralizom, te Uredom za studente s invaliditetom Sveučilišta u Rijeci čiji su predstavnici održali izlaganja. Također, važnost rasprave o inkluzivnim produkcijskim praksama te uključanju osobe s invaliditetom prepoznao je i Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Prvi dio programa je tematizirao izazove i prepreke s kojima se susreću osobe s invaliditetom s obzirom na poteškoće, ali je ponudio i moguća rješenja. Neka od rješenja su načelo univerzalnog dizajna odnosno dizajn proizvoda i okoliša na način da u najvećoj mjeri budu uporabljivi svim ljudima, bez potrebe za prilagodbama ili nekim posebnim dizajnom. Osim univerzalnog dizajna veliku pozornost je privuklo predavanje o asistivnim tehnologijama (uvriježeno je mišljenje kako su takve tehnologije izrazito skupe dok je predavač nekim primjerima pokušao osporiti navedenu predrasudu) te predavanje o pojedinim aspektima Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivosti, vrstama poteškoća, bontonu i načinima ophođenja. No, najveću pozornost prvog dijela dana izazvalo je predavanje poznatog teatrologa Darka Lukića pod nazivom: Zašto su potrebne inkluzivne prakse?. Gosp. Lukić je svoja izlaganja temeljio na najboljim europskim i svjetskim iskustvima koji sustavno provode načelo uključivosti, odnosno, u samoj ideji, konceptu, provedbi i planiranim učincima računaju s različitim sudionicima i različitim publikama, i da svjesno i namjenski uključuju zanemarene skupine i pojedince, potlačene, neprivilegirane, marginalizirane ili jednostavno drugačije.

Drugi dio programa bavio se temama osobe s invaliditetom kao umjetnika i kao publike, a osim primjera dobrih praksi osoba s invaliditetom kao umjetnika održana je i panel rasprava pod nazivom “Inkluzivne produkcijske prakse”.

Sudjelovanje na ostalim događanjima

Dana 28. rujna u Zagrebu, tradicionalno petnaesti put održan je **Okrugii stol za knjižnične usluge za osobe s invaliditetom na temu: "Knjižnične usluge za osobe s intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama"**. Uz organizatore, Hrvatsko knjižničarsko društvo, na skupu su izlagali savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, predstavnici udruga te međunarodni gosti iz Republike Srbije. U drugom dijelu predstavnici obrazovnih i ustanova socijalne skrbi istaknuli su primjere pozitivne prakse. U svom izlaganju na temu *Položaj i prava osoba s intelektualnim i psihosocijalnim invaliditetom* savjetnica pravobraniteljice je istaknula je statističke podatke, položaj osoba s intelektualnim i psihosocijalnim invaliditetom s posebnim osvrtom na život u instituciji i poštivanje prava sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom te je između ostalog navela sljedeće: Prema Hrvatskom registru osoba s invaliditetom, 25 % od 511 850 osoba s invaliditetom koliko je evidentirano u Registru su osobe s psihosocijalnim ili mentalnim invaliditetom (duševnim smetnjama prema važećem zakonodavstvu odnosno psihičkim teškoćama). Osoba s intelektualnim teškoćama ima 5 %. Donedavno se u zakonima i drugim službenim dokumentima za njih koristio naziv osobe s mentalnom retardacijom koji je napušten zbog svog pogrdnog i stigmatizirajućeg značenja. Više od 10 000 osoba s invaliditetom u RH danas živi u institucijama. Više od polovice njih su osobe s psihosocijalnim invaliditetom. U institucijama, lišeni slobode, a bez da su počinili neko kazneno djelo, provedu uglavnom cijeli svoj život, bez prava na privatnost i bilo koji osobni izbor. Sustavno izdvajanje osoba s invaliditetom u institucije jer im nije osigurana podrška odnosno usluge da bi mogli živjeti u zajednici predstavlja njihovu diskriminaciju, odnosno segregaciju te je protivno načelima poštivanja ljudskih prava osoba s invaliditetom i obvezama koje je država preuzela ratifikacijom Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Konvencija također nalaže da sve osobe s invaliditetom imaju pravo na poslovnu sposobnost i osiguravanje podrške za njezino uživanje. Unatoč tome, u Hrvatskoj je i dalje na snazi sustav zamjenskog odlučivanja kojim se osobe s invaliditetom lišava poslovne sposobnosti i imenuje im se skrbnik. Preko 16.000 osoba je lišeno poslovne sposobnosti, a 90 % njih u potpunosti čime su doživjeli građansku smrt i prestali postojati pred zakonom. Rezultati istraživanja o poštivanju ljudskih prava osoba s intelektualnim i psihosocijalnim invaliditetom smještenim u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima koje je proveo Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom ukazali su na zabrinjavajuće kršenje njihovih prava na zdravlje, pristup informacijama, slobodu kretanja, poštivanje dostojanstva, osobne autonomije, privatnosti, neovisno življenje i uključenost u zajednicu. Pravo na neovisan život u zajednici podrazumijeva mogućnost osobe s invaliditetom da izabere mjesto boravka, s kim i kako će živjeti, da nije obvezna živjeti bilo kojim nametnutim načinom života; da ima pristup uslugama od strane službi podrške za život u vlastitom domu i za uključenost u zajednicu, te za sprječavanje izolacije ili segregacije od zajednice. Širenje lepeze usluga u zajednici preduvjet je neovisnog i aktivnog sudjelovanja u životu zajednice i realizacije ljudskih prava (prava na rad, obrazovanje, mobilnost i dr.). Od posebne je važnosti otvaranje usluga koje su dostupne općoj populaciji kao što su knjižnične usluge i osobama s invaliditetom uz osiguravanje različitih oblika potrebne podrške i prilagodbi posebno u vidu pristupačnih informacija i tiskanih sadržaja.

Udruga za osobe s intelektualnim oštećenjem „Golubica“ Vukovar u suradnji s Hrvatskim domom Vukovar obilježila je **Međunarodni dan osoba s invaliditetom i Međunarodni dan volontera projektom „7. VUFIS - Vukovarski festival igre i smijeha“ i Festival volontiranja** koji se održao 5. prosinca 2018. godine u prostorima Hrvatskog doma Vukovar. U uvodnom dijelu programa festivala okupljenima se obratio savjetnik pravobraniteljice koji je čestitao Udruzi „Golubica“ na gotovo 50 godina djelovanja i poduzimanja aktivnosti usmjerenih na poboljšanje položaja osoba s invaliditetom.

Dana 9. listopada 2018. godine u suradnji Udruge za promicanje stvaralaštva i jednakih mogućnosti Alternator, Ureda UNICEF-a za Hrvatsku, Ureda pravobranitelja za djecu, Hrvatskog filmskog saveza i Kina Cinestar, svečano je otvoren **10. Festival prava djece**. Na otvorenju je prisustvovala zamjenica pravobraniteljice.

13. travnja 2018. u Koprivnici na Zrinskom trgu je održana **17. Državna smotra radova učenika s teškoćama u razvoju** na kojoj je nazočila savjetnica pravobraniteljice.

Dana 22. svibnja 2018. godine u organizaciji **Društva tjelesnih invalida**, svečano je otvoren **17. Festival jednakih mogućnosti**. U uvodnom dijelu građanima Zagreba se između ostalih uvodničara obratila i pravobraniteljica.

Dana 16. svibnja 2018. godine u organizaciji **Udruge za pomoć djeci i obiteljima - Krijesnica**, održana je kazališna predstava „**Život je vrednota**“. Predstavi je prisustvovala zamjenica pravobraniteljice.

U sklopu Festivala tata 20. travnja u Galeriji Forum u Zagrebu otvorena je izložba „**Tate iz Švedske i Hrvatske**“. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom otvorenju izložbe prisustvovali su zamjenici pravobraniteljice.

Preporuke:

- Preporučuje se svim institucijama na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini neprihvatanje prijedloga, zahtjeva ili zamolbi za pokroviteljstvima zbivanja koja se održavaju u prostorima nepristupačnim osobama s invaliditetom. Takva praksa bi kroz duže vremensko razdoblje trebala biti dodatni kvalitativni kriterij koji se uzima u obzir prilikom donošenja odluka o preuzimanju pokroviteljstava i organizacija događanja.
- Ponovno se preporučuje Ministarstvu državne imovine i Gradu Zagrebu javne prostore Doma hrvatskih likovnih umjetnika (Meštrovićevog paviljona) i Umjetničkog paviljona u Zagrebu učiniti pristupačnim kako bi svi građani mogli neometano pristupati događanjima i sadržajima koji se u ovim prostorima budu u budućnosti organizirati.

28.2. SPORT

Sport je jedno od važnih područja za osobe s invaliditetom i često se bez razloga zapostavlja smatrajući kako su za osobe s invaliditetom isključivo važna neka druga područja poput zdravstvene ili socijalne zaštite. Međutim, svaka osoba s invaliditetom želi ostvariti svoju potpunu socijalizaciju u društvu, izjednačiti se s ostalima, što podrazumijeva kontinuirano bavljenje i ostvarivanje određenih rezultata na temelju vlastitog rada i stečenih vještina. **Sport je upravo jedan od kvalitetnih načina na koji osobe s invaliditetom mogu razvijati i aktivirati svoje talente, te kroz neizravne oblike „stalne rehabilitaciju“ uključiti se u punom opsegu u život zajednice u kojoj žive.** Također, okolina će dodatno vrednovati uloženi trud, kontinuirani rad i ostvarene rezultate.

Prema osnovnim sportskim kategorijama osobe s invaliditetom možemo podijeliti na osobe s oštećenjem vida, osobe s oštećenjem sluha, osobe s intelektualnim teškoćama te osobe s tjelesnim oštećenjima. Za osobe s oštećenjima sluha se nakon Olimpijskih i Paraolimpijskih igara održavaju posebne **Olimpijske igre gluhih** s motom „*Per Ludos Aequalitas - Jednakost po sportu*“. Za osobe s intelektualnim teškoćama postoje **Specijalne olimpijske igre** koje se održavaju pod motom „*Želim pobijediti, ali ako ne mogu pobijediti, daj mi snage da se okušam*“. **Paraolimpijske igre se dijele na ljetne i zimske paraolimpijske igre** na kojima se sportaši mogu natjecati u nizu sportova. Na ljetnim paraolimpijskim igrama trenutno su sportovi: *streljaštvo, atletika, boćanje, biciklizam, konjički sport, nogomet (5+1 i 7+1 igrača), goalball, judo, powerlifting, veslanje, jedrenje, streljaštvo, plivanje, stolni tenis, sjedeća odbojka, košarka u invalidskim kolicima, mačevanje u invalidskim kolicima, ragbi u invalidskim kolicima i tenis u invalidskim kolicima*. Na zimskim paraolimpijskim igrama trenutno su sportovi: *alpsko skijanje, hokej, nordijsko skijanje, biatlon, skijaško trčanje i curling u invalidskim kolicima*.

Ne treba zanemarivati kako sport, osim utjecaja na tjelesno stanje, utječe na raspoloženje i razvija zabavu, izaziva emocije, a na psihološkom planu pomaže u stjecanju samopouzdanja u vlastite sposobnosti. Brojna istraživanja dokazala su kako sport i rekreacija imaju pozitivne učinke na poboljšanje kvalitete života. Zbog provođenja sportskih natjecanja i sportsko-rekreativnih aktivnosti osoba s invaliditetom, osobe s invaliditetom mogu osnivati svoje sportske udruge i sportska društva osoba s invaliditetom, i to po sportovima i vrstama invaliditeta koje utvrđuju Hrvatski paraolimpijski odbor (HPO) i Hrvatski sportski savez gluhih (HSSG). HPO i HSSG svojim općim aktom utvrđuju kategorizacije sportaša s invaliditetom, sustav, uvjete i organizaciju sportskih natjecanja osoba s

invaliditetom u skladu s pravilima sporta i normama međunarodnih sportskih udruženja osoba s invaliditetom.

Primjer iz prakse Ureda: Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom ponovno su se tijekom 2018. godine predstavkom obratili predstavnici Hrvatskog para taekwondo saveza (HPTS) zbog nemogućnosti prijave sudionika na 8. Svjetsko para taekwondo prvenstvo koje se u veljači 2019. godine održava u turskoj Antalyi. Nastavno na 2017. godinu pravobraniteljica je i dalje u interesu sportaša s invaliditetom koji se bave para taekwondo nastavila pratiti događaje u ovom sportu i nastavila poduzimati mjere iz svoje nadležnosti. U ovom slučaju zbog približavanja isteka rokova za prijavu sudionika na Svjetsko para taekwondo prvenstvo, trebalo je primarno omogućiti prijavu sudionika. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u dijelu Sudjelovanje u kulturnom životu, rekreaciji, razonodi i športu u čl. 30. toč. 5. propisuje: „*S ciljem omogućavanja sudjelovanja osoba s invaliditetom na ravnopravnoj osnovi s drugima u rekreativnim i športskim aktivnostima, te razonodi, države stranke će poduzeti odgovarajuće mjere u svrhu: (a) poticanja i promicanja sudjelovanja, u najvećoj mogućoj mjeri, osoba s invaliditetom u redovnim športskim aktivnostima na svim razinama; (b) osiguranja mogućnosti organiziranja, razvoja i sudjelovanja u športskim i rekreacijskim aktivnostima namijenjenim osobama s invaliditetom i u tu svrhu će se poticati osiguravanje odgovarajućeg vodstva, obuke i sredstava, na ravnopravnoj osnovi s drugima; (c) osiguranja pristupa osoba s invaliditetom športskim, rekreacijskim i turističkim centrima; (d) osiguranja djeci s teškoćama u razvoju jednakog pristupa sudjelovanju u igri, rekreaciji, slobodnim i športskim aktivnostima, uključujući i one aktivnosti koje su dio obrazovnog sustava; (e) osiguranja pristupa osobama s invaliditetom uslugama koje pružaju organizatori rekreacijskih, turističkih, slobodnih i športskih aktivnosti.*“

S obzirom da se radi o problemima koji se u ovom sportu kontinuirano ponavljaju u odnosima između Hrvatskog para taekwondo saveza (HPTS) i Hrvatskog taekwondo saveza (HTS), o čemu je prethodno pravobraniteljica upoznala Središnji državni ured za šport i nastojala više puta posredovati u pronalaženju suštinskog rješenja za njihovo funkcioniranje, izražena je preporuka i mišljenje da se zbog nepostizanja dogovora između navedenih sportskih saveza ne može i nadalje onemogućavati sudjelovanje i nastupanje sportaša s invaliditetom koji su prethodno ispunili određen kriterije za nastupe na natjecanjima više kategorije (europske i svjetske razine).

Slijedom svega utvrđenog prilikom postupanja mišljenja smo kako narušeni međuljudski odnosi između čelnika HPTS-a i HTS-a ne smiju biti razlogom zbog kojeg sportaši ne mogu uopće sudjelovati na natjecanjima, te je nužno aktivno uključivanje Hrvatskogparaolimpijskog odbora i Središnjeg državnog ureda za šport u pronalaženje odgovarajućeg rješenja, koje će možebitno zahtijevati i određene izmjene u zakonskom i/ili podzakonskom pravnom okviru kojim se uređuje rad i funkcioniranje sportskih saveza.

Prema naknadno prikupljenim informacijama početkom 2019. godine, svi sportaši koji su ispunili kriterije za nastup bili su posredovanjem HPO-a između HPTS-a i HTS-a prijavljeni i nastupili su na 8. Svjetskom para taekwondo prvenstvu u Turskoj.

Preporuka: *Preporuča se Središnjem državnom uredu za šport prilikom rada i izrade na najavljenom prijedlogu novog Zakona o sportu razmotriti mogućnosti uvođenja formalno pravnog mehanizma slijedom kojeg će se predvidjeti mehanizam rješavanja odnosa između sportskih organizacijskih oblika i organizacijskih oblika sportaša s invaliditetom u slučajevima kada reguliranje pojedinih radnji (kao što su npr. prijavljivanje sudionika na natjecanja, utvrđivanje ispunjavanja kriterija, ispitivanje potrebne dokumentacije i slično) nije predviđeno ili uređeno pravilima međunarodnih sportskih organizacija.*

Sudjelovanje na događanjima

Na Sljemenu se na Crvenom spustu 8. i 9. siječnja održao **Svjetski kup u skijanju za osobe s invaliditetom (World Para Alpine Skiing - WPSA)**, kojeg je organizirao Hrvatski paraolimpijski odbor u suradnji s Gradom Zagrebom i Zagrebačkim skijaškim savezom. Na natjecanju je sudjelovalo 80-ak skijaša iz 17 zemalja s četiri kontinenta.

Dan Hrvatskog paraolimpijskog odbora i proglašenje najuspješnijih u 2018. godini - Tijekom 2018. godine Hrvatski paraolimpijci su nastupili na ukupno 112 međunarodnih natjecanja uključujući Europska i Svjetska prvenstva te ostala multisportska natjecanja. Od velikih međunarodnih natjecanja hrvatski sportaši s invaliditetom nastupili su na četiri europska kupa, 15 svjetskih kupova, deset europskih prvenstava, te 12 svjetskih prvenstava. Osvajač brončane medalje u snowboardu na zimskim paraolimpijskim igrama u Pjongčangu **Bruno Bošnjak** i brončana sa svjetskog prvenstva u stolnom tenisu **Anđela Mužinić** proglašeni su najboljim hrvatskim sportašima s invaliditetom za 2018. godinu. Dobitnik priznanja za najuspješnijeg stručnog djelatnika u 2018. godini je **Slobodan Glavčić**, trener plivača **Dine Sinovčića**. Nagradu za najuspješniju ekipu ove je godine dobila reprezentacija sportskih ribolovaca u sastavu **Ivica Bonino Hasan, Mensur Rošić, Željko Kljaić, Nikola Geček i Zlatko Poparić** koja je na svjetskom prvenstvu u Međimurju osvojila zlatnu medalju. Najboljim sportašima u neparaolimpijskim sportovima proglašeni su sportski ribolovac **Nikola Geček** i kuglačica **Ruža Markešić**. Najuspješniji mladi sportaši s invaliditetom su judašica **Jelena Brešković**, skijašica **Lucija Smetiško** i plivač **Luka Plemenčić**. Nagradu „**Milka Milinković**” u spomen na našu slavu paraolimpijku kao priznanje za dugogodišnji rad na razvoju sporta osoba s invaliditetom ove godine je dobila **Dubravka Ciliga**, izvanredni profesor na Kineziološkom fakultetu u Zagrebu. Dobitnica posebnog priznanja za „izuzetan doprinos medijskoj promociji sporta osoba s invaliditetom” je novinarka Hrvatskog radija – **Radio Split Ivona Jakić**.

Predstavljena hrvatska paraolimpijska reprezentacija za PyeongChang 2018. - Hrvatski paraolimpijski odbor predstavio je 2. ožujka u Zagrebu hrvatsku reprezentaciju koja je nastupila na 12. zimskim paraolimpijskim igrama (ZPOI) koje su se održavale od 9. do 18. ožujka u južno korejskom Pjeong Changu. Hrvatska paraolimpijska reprezentacija nastupila je s rekordnih sedam skijašica i skijaša koji su nastupali u alpskom i nordijskom skijanju te u snowboardu, tako su nastupali alpinci **Dino Sokolović, Eva Goluža, Damir Mizdrak i Lovro Dokić**. Po prvi put Hrvatska je imala predstavnike u nordijskom skijanju **Josipa Zimu i Antuna Bošnjakovića** te u snowboardu **Brunu Bošnjaka**. S medaljama su se vratili **Dino Sokolović**, 1. mjesto (slalom sjedeći) i **Bruno Bošnjak** 3. mjesto (snowboard - paralelni slalom).

Po peti put u Zadru je 6. svibnja održana utrka **Wings for Life World Run**. Cilj utrke je prikupljanje sredstava za daljnja istraživanja te popularizacija samog sporta i senzibiliziranja javnosti za probleme osoba s ozljedama leđne moždine odnosno spinalnim ozljedama. Posebnost ove utrke je da **100% vrijednosti iznosa svih startnina i donacija** koje se prikupljaju kroz humanitarnu kampanju odlaze izravno u istraživačke projekte leđne moždine i kliničke studije na renomiranim sveučilištima i institutima diljem svijeta. Ove godine bio je rekordan broj trkača, njih čak 8.000, a sudjelovalo je više od 50 osoba koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na utrci je sudjelovao zamjenik pravobraniteljice.

Dana 18. svibnja 2018. u Zagrebu na Atletskom stadionu Mladost, održano je završno događanje, **Festival sporta osoba s invaliditetom u sklopu projekta „Change your mindset - Sport 4 Everyone”** koji je organizirao **Zagrebački sportski savez osoba s invaliditetom**. Cilj projekta bio je promocija i podizanje razine svijesti o sportu i tjelesnim aktivnostima za osobe s invaliditetom te inkluzija mladih osoba s invaliditetom u rekreativne sportske aktivnosti. Projekt je sufinanciran iz Erasmus+ programa Europske Unije, a uključeno je osam partnera iz sedam zemalja: Austrije, Italije, Slovenije, Srbije, Makedonije i Crne Gore. U više od godinu dana provođenja projekta u njega je uključen cijeli niz sudionika koji su u svakodnevnom kontaktu s mladim osobama s invaliditetom (uključujući roditelje, fizioterapeute, profesore tjelesne kulture itd.). Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom festivalu je prisustvovao savjetnik pravobraniteljice.

U organizaciji **Saveza društava distrofičara Hrvatske (SDDH)** i **Društva distrofičara Zagreb (DDZ)** u Zagrebu je na prostoru športskog centra Jarun 8. rujna održana prva **atletska utrka „SMA CroatiaRun”**. Program utrke održavao se u Zagrebu, na otoku Trešnjevka. Utrka je organizirana s ciljem podizanja svijesti o liječenju spinalne mišićne atrofije - SMA, bolesti koja uzrokuje slabljenje mišića uz slabljenje i vitalnih organa. Pozivu za utрку odzvalo se 70-ak natjecatelja, uključujući i djecu oboljelu od SMA, koji ne samo da su sudjelovali u dječjoj utrci na 500 metara, već su nakon svoje utrke mnogi

od njih sudjelovali i u utrci za odrasle na 6.500 metara. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom utrci su prisustvovali i sudjelovali zamjenici pravobraniteljice.

Sportski dan za osobe s invaliditetom u Brežicama - Radna skupina za osobe s invaliditetom pri Komisiji za vodiče Hrvatskog planinarskog saveza ostvarila je suradnju s **Društvom za cerebralnu paralizu Sonček iz Posavja u Republici Sloveniji**. Društvo Sonček u sklopu projekta Osjeti slobodu vode u suradnji s **Društvom za stajanje veslanje Čatež** već drugu godinu za redom **organizira sportske aktivnosti za osobe s invaliditetom**. Sudionici sportskog dana, koji je održan 17. lipnja 2018. na mirnoj lokaciji na Borštu imali su se priliku okušati u **veslanju na daskama koje su prilagođene veslačima koji se kreću uz pomoć invalidskih kolica**. Na navedenom događanju sudjelovala je savjetnica pravobraniteljice.

Inicijativa Hrvatskog planinarskog saveza - Radna skupina za osobe s invaliditetom djeluje u okviru Komisije za planinarske vodiče Hrvatskog planinarskog saveza. Inicijativa za njezinim osnivanjem proizašla je iz sudjelovanja Hrvatskog planinarskog saveza u europskom Erasmus + projektu: „Penjanje za sve”. Osnovna svrha osnivanja radne skupine je pronaći načine i smjernice uključivanja što većeg broja osoba s invaliditetom u aktivnosti planinarenja i penjanja. U skladu s načelom inkluzije, program nije namijenjen samo osobama s invaliditetom već uključuje širi krug ljudi – članove njihovih obitelji, njihove prijatelje, rehabilitatore i edukatore koji rade s osobama s invaliditetom odnosno sve zainteresirane osobe koje se u interakciji s osobama s invaliditetom žele uključiti u raznovrsne aktivnosti boravka u prirodi. Na području RH djeluje nekoliko udruga za osobe s invaliditetom koje u svom programu imaju zastupljene navedene aktivnosti. Iz godine u godinu raste broj udruga koje iskazuju želju za pokretanjem sličnih programa osnivanjem planinarskih sekcija. Mnoge osobe s invaliditetom upisuju se u planinarska društva, pohađaju opće planinarske škole te se kasnije aktivno uključuju u rad planinarskih društava. Drugi pak pokazuju interes za bavljenjem sportskim penjanjem ili se time već bave penjući se na umjetnim stijenama u dvorani te na prirodnoj stijeni. Osnivanjem radne skupine Hrvatski planinarski savez želi osnažiti ideju planinarenja i penjanja za osobe s invaliditetom i postaviti temelje za razvijanje postojećih programa kao i mogućnost širenja inicijative na razna područja koja se odnose na aktivnosti u prirodi. Glavni nositelj programa je radna skupina za osobe s invaliditetom koja usko surađuje sa stanicama planinarskih vodiča, planinarskim društvima, raznovrsnim udrugama i institucijama koje se bave osobama s invaliditetom te udrugama i pojedincima koji imaju interes za rad s osobama s invaliditetom kroz aspekt planinarenja i penjanja.

Cilj radne skupine je da se u svakoj regiji koju pokrivaju stanice planinarskih vodiča (u RH djeluje 13 stanica planinarskih vodiča) formira ekipa sastavljena od planinarskih vodiča, članova planinarskih i sportsko-penjačkih društava, predstavnika raznih udruga koje se bave osobama s invaliditetom te ostalih suradnika. Takva ekipa bit će polazišna točka za širenje i razvijanje ideje planinarenja i penjanja za osobe s invaliditetom. Oni će u zajedničkoj suradnji i dogovoru organizirati raznovrsne aktivnosti vezane za boravak u prirodi kao i specifičnosti koje se odnose na penjanje.

Sportsko-penjački klubovi mogu tijekom godine organizirati jedan ili više društvenih događanja (evente) namijenjene osobama s invaliditetom te uključiti i članove njihovih obitelji, prijatelje te ostale zainteresirane pojedince.

Za uspjeh ove inicijative izuzetno je značajno razvijati povezanost i sa Hrvatskim paraolimpijskim odborom budući da se mnogi paraolimpijci natječu u sportovima koji imaju elemente planinarenja i penjanja, a koji isto tako mogu biti uključeni u promociju i provođenje navedene inicijative.

Radi se na pitanju osposobljenosti vođenja osoba s invaliditetom odnosno usvajanju specifičnih znanja i vještina koja vodič izleta koji uključuju osobe s invaliditetom trebaju imati.

Za razliku od klasičnog društvenog planinarskog izleta treba biti upoznat s kategorijom/kategorijama invaliditeta kao i s mogućnostima svake pojedine osobe s invaliditetom. Treba imati dobro razrađen plan aktivnosti; po potrebi imati osiguranu medicinsku podršku, raspolagati s dovoljnim brojem pratitelja/volontera i ono što je također važno imati podjednak broj sudionika izleta koji nisu osobe s invaliditetom jer je osnovni cilj ove inicijative – inkluzija i obostrana integracija, a ne izolacija.

Voditelj radne grupe ističe da su dva najznačajnija načela u ovom programu komunikacija i mobilnost. U pojedinim kategorijama invaliditeta komunikacija predstavlja značajan ograničavajući faktor u odnosu na mobilnost. Nemoguće je predvidjeti sve teškoće koje bi mogle nastati u radu s osobama s

invaliditetom. Upravo zato radna skupina namjerava s vremenom prikupiti potrebna znanja i vještine te ih uklopiti u tečajeve koje bi organizirali minimalno jednom godišnje, a u kojima bi polaznike upoznali sa svim nužnim aspektima rada i vođenja osoba s invaliditetom. Voditelj naglašava kako su osobe s invaliditetom kompleksna, a često i podcijenjena kategorija stanovništva koja zaslužuju pomoć i poštovanje. Ovim programom žele trajno razvijati i obogaćivati ideju planinarenja i penjanja za osobe s invaliditetom kroz raznovrsne aktivnosti u prirodi. Poznato je da svaki boravak u prirodi pozitivno utječe na psihofizički karakter i status svakog pojedinca.

U Zagrebu su 9. rujna u organizaciji **UNICEF-a** održane humanitarne utrke **Mliječna staza**. Utrke su dio kampanje **"Svako dijete treba obitelj"** koju su zajedno pokrenuli **UNICEF i Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku u suradnji s Forumom za kvalitetno udomiteljstvo**. Cilj je utrka povećanje broja udomitelja i osiguravanje brižnih udomiteljskih obitelji za najmlađu djecu koja trenutačno odrastaju u ustanovama. Prikupljena sredstva od kotizacija donirat će se za edukacije i za opremanje udomiteljskih obitelji koje najmlađoj djeci bez roditeljske skrbi pružaju dom. Tijekom prijedpodneva na Trgu kralja Tomislava održane su revijalne dječje utrke na 150 i 300 metara s brojnim zabavnim sadržajima za cijelu obitelj. Utrke na pet i deset kilometara za preko 2.000 odraslih trkača iz čitave Hrvatske i inozemstva na rasporednu su bile poslijepodne, sa startom i ciljem na Trgu Eugena Kvaternika. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na utrkama su prisustvovali i sudjelovali zamjenici pravobraniteljice.

Drugo izdanje inkluzivnog međunarodnog sportskog događaja **Run of Heart** održano je 15. rujna u Jaškovu. Ovu jedinstvenu utrku organizirao je **Centar za pružanje usluga u zajednici Ozalj** kao inkluzivni događaj u kojem sudjeluju sve skupine trkača, svih dobni skupina bez obzira na postojanje nekog oblika teškoće ili invaliditeta. **Koncepcija utrke preuzeta je od utrke Run of Spirit** koja se već 10 godina tradicionalno održava u Berlinu. Cilj je da se primjerom inkluzije potiče uključivanje djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom u zajednicu te oblikuje stav zajednice prema njima kao ravnopravnim i vrijednim članovima društva. Na događaju je sudjelovalo tristotinjak sudionika iz Hrvatske, Slovenije, Bosne i Hercegovine, Njemačke i Kenije, koji su sudjelovali u utrkama za djecu i mlade, utrkama za osobe korisnike invalidskih kolica, utrkama na 2, 5 i 10,5 kilometara, te utrci hodača. Nakon završetka utrka, svi zainteresirani su mogli prisustvovati zabavnim, umjetničkim i obrazovnim sadržajima u dvorištu Centra za pružanje usluga u zajednici Ozalj, koje su zajedno s Centrom organizirali Taekwondo klub Ozalj, Udruga za poticanje kreativnosti GEA iz Zagreba i Atletski klub KA-TIM Karlovac. Na događanju je prisustvovao i sudjelovao na utrci zamjenik pravobraniteljice.

29. MEĐUNARODNA SURADNJA

Kao i u prethodnim izvještajnim razdobljima, razmjena međunarodnih iskustava realizirala se kroz sudjelovanja predstavnika Ureda pravobraniteljice na skupovima i edukacijama gdje su troškove sudjelovanja snosili organizatori kao što je sudjelovanje na Radnom forumu o provedbi Konvencije o osobama s invaliditetom u Europskoj uniji organizaciji Europske komisije te seminari u okviru mreža Equinet i ENNHRI. Nastavlja se i velik broj traženja informacija o položaju osoba s invaliditetom u Hrvatskoj od strane mnogih međunarodnih tijela kao i studijski posjeti uredu s ciljem upoznavanja s dobrom praksom koju je Ured razvio. Zamjenici i savjetnici pravobraniteljice bili su aktivni u Europskoj mreži tijela za jednakost EQUINET čiji je punopravni član Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom kao i u radnoj grupi za Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom pri Europskoj mreži nezavisnih tijela za ljudska prava ENNHRI.

29.1. UPITI MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA I TIJELA

Nezavisna inicijativa koja prati korištenje Europskih strukturnih fondova u prijelazu s institucionalne skrbi na skrb i život u zajednici **Život u zajednici za Europu: praćenje strukturnih fondova** uputila je upitnik Uredu POSI u srpnju 2018. kako bi prikupila informacije o korištenju strukturnih fondova u razdoblju od 2014. do 2020. godine. Ti fondovi mogli bi dovesti do prestanka pružanja institucionalne skrbi tako što će razviti usluge utemeljene u zajednici i osigurati podršku za život u zajednici za djecu i odrasle osobe s ili bez invaliditeta uključujući i starije osobe.

Doprinijeli smo i godišnjem izvještaju o stanju prava koji priređuje **Agencije EU-a za temeljna prava FRA**. Centru za mirovne studije koji je dio FRA mreže proslijedili smo podatke i informacije iz nadležnosti Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom koje se tiču jednakosti i suzbijanja diskriminacije na osnovi invaliditeta. Agencija EU-a za temeljna prava FRA održala je konzultacije s dionicima o **Radnom programu od 2020.-2022. godine FRA** preko upitnika koji je ispunio i Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Pozdravili smo uključivanje invaliditeta i u ostala područja kojima se FRA bavi. Poseban naglasak u upitniku bio je stavljen na mogućnost suradnje s predstavnicima nezavisnih institucija za ljudska prava kao što je Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Ured POSI dao je doprinos upitniku o glasanju osoba lišenih poslovne sposobnosti kojim je Agencija FRA preko Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina prikupljala podatke za publikaciju na tu temu koji su objavili povodom izbora za zastupnike u Europskom parlamentu 2019. godine.

Intenzivna razmjena iskustva odvija se unutar **mreža Equinet i ENNHRI** preko kojih svaki član može zatražiti mišljenje i iskustva od drugih članova mreža. Tako je Ured POSI podijelio svoja iskustva s institucijom Branitelja prava Francuske vezano uz inkluzivne obrazovanje u Hrvatskoj s pregledom situacije i obećavajućih praksi na zakonodavnoj razini.

Irska komisija za ljudska prava i ravnopravnost zamolila je za iskustva drugih članova mreže ENNHRI prilikom postupanja u slučaju uskraćivanja razumne prilagodbe u području zapošljavanja kao Amicus Curiae. Posebno su ih zanimali primjeri uključivanja osoba s invaliditetom u dogovor oko razumne prilagodbe, povratak na isto radno mjesto nakon rehabilitacije, reorganizacija radnog mjesta i preraspodjela zadataka kao oblici razumne prilagodbe te pozitivan utjecaj na djecu s invaliditetom ukoliko imaju kao uzor osobu s invaliditetom na odgovornom položaju kao primjerice nastavnika u školi. Kolegama smo proslijedili materijale na engleskom kojima se služimo u radu.

Uredu parlamentarnog ombudsmana u Finskoj poslali smo poveznice na vizualne sadržaje vezane uz Konvenciju o pravima osobe s invaliditetom koje su nam proslijedili iz Ureda visokog povjerenika za ljudska prava. OHCHR je razvio module za edukaciju o Konvenciji. Međunarodnoj organizaciji CEJI Židovski doprinos inkluzivnoj Europi dali smo komentar na online trening o zločinu iz mržnje zbog invaliditeta koji su izradili u sklopu projekta Facing all the facts.

UN OHCHR-u Srbija dali smo informacije o zakonskom uređenju skrbništva za osobe s invaliditetom u Hrvatskoj. Nastavljena je suradnja na uspostavi sustava rane intervencije s Uredom UNICEF-a u Hrvatskoj. Dali smo doprinos konzultacijama koje je Equinet proveo sa svojim članovima vezano uz Strateški plan od 2019. do 2022. Posebno smo naglasili potrebu uključivanja pitanja invaliditeta u sve teme koje je Equinet identificirao kao prioritetne u tom razdoblju. **Sudjelovali smo u Equinet-ovom upitniku o postupanju u slučajevima govora mržnje.** U sklopu mreže EU-a za praćenje provedbe UN KPSOSI dali smo prijedloge UN-ovom Odboru za prava osoba s invaliditetom vezano uz Opći komentar 7 o organizacijama osoba s invaliditetom.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom dao je doprinos u ispunjvanju **upitnika Posebne izvjestiteljice UN-a o pravu na prikladno stanovanje** koje nam je proslijedilo Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku. Upitnik je sastavljen u svrhu pripreme predstojećeg izvješća o provedbi Rezolucije 34/09 za 40. sjednicu Vijeća za ljudska prava.

29.2. STUDIJSKE POSJETE

Predstavnici **ukrajinske pravobraniteljice** i predstavnica **litvanskog pravobranitelja** u okviru studijske posjete RH posjetili su 6. veljače Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Studijski posjet Hrvatskoj organiziran je u okviru EU twinning projekta „Implementacija najboljih europskih praksi u području zaštite ljudskih prava u cilju jačanja institucionalnih kapaciteta ureda ukrajinske pravobraniteljice“. Nositelj ovog projekta je litvanski pravobranitelj u suradnji s partnerima iz Litve, Austrije i Ukrajine, čiji su predstavnici boravili u Hrvatskoj od 5. do 9. veljače. Iz Ureda pravobraniteljice

za osobe s invaliditetom susretu su organizirali zamjenici pravobraniteljice savjetnice pravobraniteljice. Jedanaest kolegica i kolega iz Ukrajine i predstavnica partnera iz Litve sa zanimanjem su slušali izlaganje o organizaciji rada Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, predmetima i područjima postupanja, kao i izazovima s kojima se susrećemo u svakodnevnom radu u zaštiti i promicanju prava osoba s invaliditetom. Poteškoće u provođenju procesa deinstitutionalizacije i rješavanje problema institucionalnog smještaja postoje i u Ukrajini. Također, postoje vrlo slični primjeri diskriminacije osoba s invaliditetom u svakodnevnom životu. Tijekom razgovora velike su sličnosti prepoznate u slučajevima lišavanja poslovne sposobnosti s kojima se susreću osoba s intelektualnim i psihičkim poteškoćama. Kako je Ured ukrajinske pravobraniteljice po svom statusu sličan Uredu pučke pravobraniteljice, vrlo zanimljivim nam se učinio njihov način organizacije rada u kojem postoje mnogobrojni specijalizirani odjeli, među kojima su i poseban odjel za sprečavanje zloupotrebe osobnih podataka ili poseban odjel za odnose s javnošću. Tijekom susreta zaključeno je kako su izazovi s kojima se susreću naši uredi u radu vrlo slični obje zemlje. Gosti su posebno korisnim prepoznali način organizacije rada ureda pravobranitelja u Hrvatskoj što je u okviru ovog EU twinning projekta prepoznato kao jedna od najboljih europskih praksi u području zaštite ljudskih prava.

U travnju je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom primila **veleposlanicu Kraljevine Maroko i predsjednika Nacionalnog vijeća za ljudska prava Kraljevine Maroko**. U sklopu posjete RH kako bi se upoznao sa sustavom zaštite ljudskih prava predsjednik Nacionalnog vijeća za ljudska prava Kraljevine Maroko, gospodin Driss El Yazami u pratnji veleposlanice Kraljevine Maroko u Hrvatskoj gđe Nour El HoudaMarrakchi posjetio je Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom gdje je razgovarao s pravobraniteljicom Slonjšak, njezinim zamjenikom i savjetnicom. U Maroku razmišljaju o osnivanju specijalizirane institucije za zaštitu prava osoba s invaliditetom pa su im hrvatska iskustva na tom području vrlo važna. Nacionalno vijeće za ljudska prava Kraljevine Maroko ima A status nacionalne organizacije za ljudska prava, članovi su afričkih i frankofonskih mreža organizacija za ljudska prava i vrlo su aktivni u međunarodnoj suradnji. U pripremi je donošenje zakona kojim će nacionalno vijeće za ljudska prava dobiti mandat nacionalnog pravobranitelja za osobe s invaliditetom, mehanizma za sprječavanje mučenja, nacionalnog mehanizma za prava djece i ravnopravnost spolova. Nacionalno vijeće ima i 12 regionalnih komisija i 162 djelatnika. U partnerstvu s Vijećem Europe pripremaju i studijske posjete zemljama u kojima bi se djelatnici mogli pripremiti za preuzimanje novih uloga tako da su zainteresirani za dvotjedni studijski posjet Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Vezano uz položaj osoba s invaliditetom u Maroku, predsjednik Nacionalnog vijeća je istaknuo kako ne postoji sustavna nacionalna politika zaštite osoba s invaliditetom pa snažno i aktivno civilno društvo koje čine roditelji i članovi obitelji osoba s invaliditetom nadomještaju taj nedostatak. Nacionalno vijeće objavilo je dva izvještaja o položaju osoba s invaliditetom, povezali su se s civilnim društvom i udruženjem privatnih poduzetnika kako bi iznašli načine kako uključiti osobe s invaliditetom na tržište rada. Pravobraniteljica je gospodina El Yazamija upoznala s organizacijom i načinom rada Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom kao i glavnim izazovima na području zaštite prava osoba s invaliditetom u RH u ovom trenutku. Očekuje se nastavak razmjene iskustava i započete suradnje.

30. i 31. kolovoza 2018. organiziran je studijski posjet **institucije Ombudsmana iz Makedonije** instituciji Pravobranitelja za osobe s invaliditetom. Tijekom posjeta održano je dvodnevno savjetovanje zamjenice i savjetnika iz Makedonije. Gosti iz Makedonije sastali su se i s predstavnicima Savjeta pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Od 3. do 14. rujna u Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, u okviru **programa razmjene stručnjaka Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ)**, boravila je gospođa BlerinaPirani (Kokaj), specijalist u Upravi za pravne, postupovne i vanjske poslove Povjerenika za zaštitu od diskriminacije Republike Albanije. Ova je institucije u Republici Albaniji nadležna za osiguravanje neovisne pomoći žrtvama diskriminacije na osnovi njihovih pritužbi, provođenje neovisnih istraživanja vezanih za diskriminaciju, te objavljivanje izvješća i davanje preporuka o svim pitanjima koja se odnose na slučajeve diskriminacije u albanskom društvu. Kolege iz Albanije su prilikom izbora institucije s čijim

se radom žele pobliže upoznati u okviru ponuđenog programa razmjene stručnjaka izabrali upravo Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom kao prepoznatljivu instituciju s brojnim primjerima dobre prakse u svom radu prepoznatim i u međunarodnim okvirima. Tijekom dva radna tjedna svog boravka u Zagrebu, gospođa Pirani se imala prilike uz neposredno i aktivno sudjelovanje upoznati s organizacijom rada, te ovlastima i područjima postupanjima pravobranitelja za osobe s invaliditetom. Također, gospođa Pirani je u okviru redovitih postupanja pravobraniteljice bila zajedno s pravobraniteljicom i njezinim suradnicima u obilasku zajednice organiziranog stanovanja i zaštitne radionice, te se susrela s predstavnicima organizacija i saveza osoba s invaliditetom. Ovo je vrijeme ujedno bila i prilika za obostranom izmjenom iskustava u radu ovih institucija i saznanja o načinima postupanja u slučajevima diskriminacije. Sigurni smo kako će se ovako započeta suradnja u cilju prikupljanja dobrih primjera iz prakse nastaviti i u budućnosti.

U sklopu istog projekta predstavnica Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sudjelovala je u radu **Komisije za zaštitu od diskriminacije Republike Makedonije** u razdoblju od 02.rujna-14.rujna 2018.godine. Tom je prilikom upoznala zaposlenike Komisije o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u RH kao i o organizaciji i strukturi rada institucije i primjerima diskriminacije. Komisija kao tijelo koje se bavi zaštitom od diskriminacije, propisano je Zakonom o zaštiti od diskriminacije Republike Makedonije. Sukladno odredbama tog zakona Komisija se sastoji od sedam članova koji se biraju u mandat od pet godina, dok se predsjednik bira svake godine. Predsjednik Komisije je Aleksandar Dastevski. Spomenuti zakon je u izmjeni te od novina koje se, između ostalog očekuju, je proširivanje osnova za postupanje kao i konkretnije definiranje rada Komisije. Diskriminacijski postupci koje se vode bilo po dostavljenim pritužbama bilo po službenoj dužnosti ne razlikuju se bitno od postupaka koje vodi Ured. Poseban naglasak je stavljen na identičnu odredbu koju sadržava i hrvatski antidiskriminacijski zakon, a odnosi se na teret dokazivanja te procjeni dokaza i zauzimanja mišljenja o ne/postojanju diskriminacije. Međutim, samih postupaka u kojima je osnova invaliditet nema puno već su najviše zastupljene pritužbe po osnovi nacionalne pripadnosti i političke orijentacije. Ovlaсти Komisije kao i dužnosti u smislu podnošenja godišnjih izvješća, u bitnome ne odstupaju od ovlasti/dužnosti pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

U studenom su Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom posjetile predstavnice **institucije ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine**. Zamjenica i savjetnice pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sastale su se s Amrom Kazić, savjetnicom ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine i Ivanom Džidić, stručnom savjetnicom u Odjelu za pravosuđe i upravu iz područnog ureda Ombudsmana BiH u Mostaru. Govorilo se o načinu rada na području praćenja, promicanja i zaštite prava osoba s invaliditetom u RH. Gošće iz Bosne i Hercegovine borave u Hrvatskoj u sklopu projekta *Jačanje kapaciteta institucije Ombudsmana za ljudska prava BiH za borbu protiv diskriminacije*. Projekt financira Vijeće Europe, a savjetnice će razmijeniti iskustva i s drugim pravobraniteljskim uredima u Hrvatskoj. Ombudsmana za ljudska prava BiH bira parlamentarna skupština BiH. U sklopu institucije djeluje odjel za osobe s invaliditetom. Institucija je identificirala vrlo slične pojave kršenja prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju koji proizlaze iz nedostatka sustavnog uređenja osiguravanja potrebne podrške. Govorilo se i o nedostatku statističkih podataka, nedostatku svijesti, inspeksijskih nadzora i sankcioniranja kršenja ljudskih prava posebice u ustanovama za smještaj osoba s invaliditetom, teškoćama u utvrđivanju statusa osobe s invaliditetom i podkapacitiranosti centara za socijalni rad. Kako bi upozorili na ta kršenja prva, institucija ombudsmana za ljudska prava BiH dokumentirala je i istražila te pojave i podnijela specijalna izvješća parlamentarnoj skupštini.

29.3. SUDJELOVANJA NA MEĐUNARODNIM KONFERENCIJAMA I SKUPOVIMA

U razdoblju od 21. veljače do 23. veljače 2018. godine u organizaciji **Zero Projecta** održana je u Beču trodnevna konferencija na temu pristupačnosti. Predstavnici iz 105 zemalja svijeta predstavljali su inovativne prakse, politike i socijalne indikatore koji imaju za cilj uklanjanje barijera za osobe s invaliditetom sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom. Tijekom Konferencije raspravljalo se o svim aspektima pristupačnosti za sve vrste invaliditeta s naglaskom na asistivnoj tehnologiji i ICT

tehnologiji. Bili su prikazani noviteti u pogledu tehnologije (razne aplikacije za mobitele) i pomagala. Svaki sudionik konferencije mogao je isprobati pojedino pomagalo i primjerice, kretati se na trakama za slijepe, uz prepoznavanje prepreka, čitati uz razna povećala, isprobati razne taktilne makete, invalidska kolica i sl. Na konferenciji je iz Ureda pravobraniteljice sudjelovala savjetnica Andreja Makar. (O konferenciji više na linku <https://conference.zeroproject.org/>). Također je tom prilikom obilježeno 10 godina postojanja Zero Projecta te je po prvi puta predstavljena himna Zero Projecta. Povodom zahvale Ujedinjenim Narodima na ustupu prostora za održavanje konferencije, a koja se održava od 2012. godine, predana je slika koja simbolički prikazuje svijet bez barijera.

U Hrvatskom saboru je 17. travnja u organizaciji **Veleposlanstva Švedske** i u suradnji s Odborom za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora, a u okviru Festivala tata, održan *Okrugli stol o angažiranom roditeljstvu i aktivnoj ulozi očeva u odgoj u djece*. Iz Ureda pravobraniteljice Okruglom stolu prisustvovao je zamjenik pravobraniteljice.

U organizaciji **Svjetske banke i Europske komisije** u Hrvatskoj 11. lipnja 2018. godine održan je okrugli stol na temu *Deinstitucionalizacija socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj*. Okruglom stolu je prisustvovala zamjenica pravobraniteljice.

29. lipnja u Zagrebu je održana završna radionica projekta čiji tim čine stručnjaci poput logopeda, radnih terapeuta, fizioterapeuta, nutricionista i kineziologa. Pravobraniteljica se susrela s partnerima, te su razmijenili iskustva vezano uz aktivnosti i inkluziju osoba s cerebralnom paralizom.

13. i 14. rujna 2018. godine u organizaciji Udruge „Zamisli“ održana je **međunarodna konferencija za studente s invaliditetom**. Sudjelovala je savjetnica pravobraniteljice.

Sastanak radne skupine za UN KPOSI Europske mreže nacionalnih tijela za ljudska prava (ENNHRI), Bruxelles, 28. svibnja 2018.

Na sastanku su sudjelovali predstavnice NNHRI iz Latvije, Njemačke, Francuske i Hrvatske, predstavnik FRA, Equinet i Ureda visokog povjerenika za ljudska prava (Susanne Bosman). Razgovaralo se o treningu vezanom uz praćenje Konvencije koji zajednički organiziraju ENNHRI i Equinet, u Rigi 3.-4. listopada. Vodi se i razgovor s UN-ovom Odborom za prava osoba s invaliditetom kako bi se unaprijedio proces praćenja. Neke od tema bit će i kako koristiti zaključna zapažanja u zagovaranju i uključiti se u ciklus izvještavanja. Globalna mreža NNHRI također će osnovati radnu skupinu za invaliditet. Na konferenciji država stranaka KPOSI u lipnju bit će predstavnici NHRI Njemačke i Finske. Razgovaralo se o aktivnostima koje tijela namjeravaju poduzeti povodom izbora za parlament EU koji će se održati 2019: preporuka političkim strankama da njihovi materijali koje će koristiti u kampanji budu pristupačni, pitati ih što planiraju poduzeti na unaprjeđivanju položaja osoba s invaliditetom ako budu izabrani.

U Latviji su proveli praćenje izbora u psihijatrijskim bolnicama. Promatrali su kako i kada se osobe informira. UNIA iz Belgije je također radila s političkim strankama. Centar iz Francuske pripremio je publikaciju o razumnoj prilagodbi na radnom mjestu. U Njemačkoj 80 000 osoba nema pravo glasa. Neke pokrajine omogućile su osobama bez poslovne sposobnosti da glasaju međutim takva odluka na federalnoj razini se još uvijek čeka. Ministarstvo socijalne politike Latvije priprema konferenciju o univerzalnom dizajnu.

Radni forum o provođenju UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u Europskoj uniji i zemljama članicama

U uvodnim opaskama naglašeno je da su sada sve zemlje članice EU-a ratificirale Konvenciju nakon što ju je u ožujku 2018. godine kao posljednja ratificirala Irska. 2020. završit će i Europska strategija za osobe s invaliditetom pa su iz Europske komisije najavili pripremu za vanjsku evaluaciju i internetske konzultacije. Tri kandidata iz EU-a bila su nominirana za nadolazeće izbore za članove UN-ovog Odbora za osobe s invaliditetom. Među 9 novoizabranih članova Odbora 6 je žena, a jedini novoizabrani član Odbora je iz Litve. Jedini preostali član Odbora iz EU-a dolazi iz Mađarske. Gunta Anca iz EDF-a naglasila je potrebu za širom raspravom o provedbi Istanbulske konvencije. Izrazila je i zabrinutost zbog

neusklađenosti Oviedo konvencije Vijeća Europe s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Teme ovogodišnjeg Radnog foruma bile su Zdravlje, rehabilitacija i Podizanje razine svijest o i edukacije o invaliditetu. Posebno je bilo govora o prekograničnom pristupu zdravstvenim uslugama. Naglašene su teškoće u pristupu primarnoj zdravstvenoj zaštiti za osobe s invaliditetom i malo ali značajno manje zadovoljstvo osoba s invaliditetom pruženim zdravstvenim uslugama na svim razinama. Osim toga, značajne su i razlike među zemljama članicama. Osobe s invaliditetom često nisu obuhvaćene općim kampanjama za zdrav život. Pitanja koja će trebati riješiti uključuju nedobrovoljna postupanja, pristup uslugama u zajednici, diskriminacija žena, specifična pitanja koja u pristupu zdravstvenim uslugama imaju osobe s intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama. Pokazatelji zdravlja uglavnom ne uključuju osobe s invaliditetom koje žive u ustanovama.

Budući da su mediji izuzetno važni za suprotstavljanje stigmati i predrasudama Odbora za prava osoba s invaliditetom preporučio je Europskoj uniji da razvije sveobuhvatnu kampanju podizanja razine svijesti s posebnim naglaskom na najranjivije grupe osoba s invaliditetom kao što su osobe s psihosocijalnim teškoćama. Iz Europske mreže pružatelja usluga naglasili su kako se stručnjaci obrazuju prema medicinskom modelu i modelu deficita koji se odražava i u pravnom okviru. Alati za procjenu su također usmjereni na deficite. Čak i neki pravilnici koji su neutralni u pogledu invaliditeta stvaraju prepreke kao što je primjerice HACCAP koji onemogućava pružateljima usluga da razviju nove individualizirane usluge u kojima bi korisnici samo mogli pripremati svoje obroke. Postoje teškoće i na razini političke volje. To je bilo najvidljivije u razdoblju financijske krize kad su najinovativnije usluge doživjele smanjivanje financiranja. Nacionalno sveučilište Galway u Irskoj održava edukacije za stručnjake o Konvenciji. Audiovizualno vijeće Belgije analiziralo je prikazivanje osoba s invaliditetom u medijima. Kroz 7 dana su pratili 7 televizijskih kanala i analizirali tko je govorio, u kojoj ulozi kao i razinu uključenosti (osoba s vidljivim invaliditetom). Zabilježili su da je u obrazovnom programu bilo 5 % osoba s invaliditetom dok je njihova zastupljenost u sportskom i dokumentarnom programu bila vrlo niska, a u zabavnom programu ih uopće nije bilo. U najviše slučajeva govorili su o invaliditetu, a ne kao stručnjaci za druga pitanja. Razina sudjelovanja upućuje na pasivnu ulogu osoba s invaliditetom.

U organizaciji CEJI- a **JewishContribution to anInclusive Europe**, u Bruxellesu je 11. prosinca 2018.g. održana jednodnevna konferencija na temu govora mržnja i zločina iz mržnja. Konferenciji su prisustvovali predstavnici raznih europskih organizacija koje se bave ovim pitanjima.

29.4. REGIONALNA SURADNJA

U Tirani je 29. listopada 2018. godine održana treća po redu **regionalna konferencija mreže tijela za ravnopravnost Jugoistočne Europe**, pod nazivom „Neovisnost tijela za jednakost“. Konferenciju je organizirao povjerenik za zaštitu od diskriminacije Republike Albanije Robert Gajda. Prisutnima su se uvodno obratili GramozRuçi, glasnogovornik Skupštine Republike Albanije, veleposlanik Bernd Borchardt, voditelj OSCE-a u Albaniji i Tamás Kádár, voditelj pravnog tima i tima za politike Equineta (Europske mreže tijela za ravnopravnost). Na konferenciji je sudjelovao i zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom koji je u svom izlaganju istaknuo važnost neovisnosti u radu institucija pravobranitelja zbog ispunjavanja njihovih tripartitnih funkcija: kao institucije za ljudska prava, institucije za ravnopravnost i institucije za sprečavanje diskriminacije. Također, obrazložio je upitnost osnovanosti izglasavanja izvješća o radu od strane Hrvatskog sabora kao parlamenta, što nije praksa u ostalim europskim državama. Osnovanost prihvatanja izvješća o radu glasovanjem posebno je upitna iz razloga što se izvješćima stručnoj i široj javnosti prezentiraju zaključci o postojećem stanju u društvu te daju stručne i obrazložene preporuke za poboljšanjima iz djelokruga pravobranitelja. Savjetnica pučke pravobraniteljice govorila je o implementaciji opće preporuke ECRI-a „O tijelima za jednakost“ broj 2 i preporuke Europske komisije „O standardima tijela za jednakost“. Oba ova standarda prepoznata su značajnim za razvoj tijela za ravnopravnost i kao takvi implementirani su u hrvatskom društvu. Tijekom izlaganja bilo je riječi i o postupku prihvatanja izvješća o radu pravobranitelja od strane Hrvatskog sabora. Naime, o izvješćima o radu pravobranitelja se glasa u Hrvatskom saboru. Neprihvatanje izvješća pučkog pravobranitelja nema posljedica dok je neprihvatanje izvješća o radu posebnih pravobranitelja razlog za njihovim opozivom. Voditeljica stručne službe pravobraniteljice za

ravnopravnost spolova, predstavila je sudionicima konferencije instituciju i zakonodavni okvir kojim se propisuju nadležnosti i djelokrug rada institucije pravobraniteljice za ravnopravnost spolova. Također, istaknula je kako zbog nužnosti osiguravanja neovisnosti pravobraniteljskih institucija, izvješće o radu ne bi trebalo biti prihvaćano u obliku glasanja, nego primano na znanje, ukazujući istovremeno tako na važnost postupanja sukladno njima. Hilmi Jashari, pravobranitelj Kosova, u svom je izlaganju govorio o primjerima iz vlastitog iskustva kada je osiguravanje resursa za rad institucije u vidu proračunskih sredstava, kao i radnog prostora, vrlo važno za osiguravanje i kvalitete i neovisnosti. Radni prostor nije samo građevina/zgrada nego mjesto koje treba biti prepoznato u društvu kao ono mjesto gdje se građani s povjerenjem mogu obratiti ukoliko i kada smatraju da su diskriminirani. Ukazao je kako je upravo ured pravobranitelja na Kosovu, za razliku od drugih institucija, na temelju nedavnih istraživanja javnog mijenja znatno više vidljiv i prepoznat u javnosti. Zamjenik zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Siniša Bjeković, objavio je kako će njegova institucija preuzeti obvezu organiziranje sljedeće regionalne konferencije u Crnoj Gori. Predstavljajući svoju instituciju naveo je kako su oni nadležni za postupanje u svim slučajevima diskriminacije, te da Crna Gora ima „otvorenu“ definiciju diskriminacijskih osnova, odnosno da mogu postupati i u svim drugim slučajevima kada se sumnja na diskriminaciju i kada diskriminacijska osnova nije taksativno sadržana u zakonu. Također, pojasnio je kako je i u slučaju institucije zaštitnika za ljudska prava i slobode, osiguravanje resursa za rad nešto što treba biti sustavno riješeno radi očuvanja neovisnosti. Predstavnica povjerenice za ravnopravnost Srbije govorila je o važnosti postojanja i djelovanja tijela za ravnopravnost u sadašnjem vremenskom trenutku budući da je općenito u današnjim društvima prisutan trend jačanja populističkih utjecaja. Upravo je rad tijela za ravnopravnost danas zbog toga vrlo važan i bitan te treba biti neupitno prihvaćen kao relevantan čimbenik u zaštiti ranjivih skupina u društvu. Erida Ballanca, pravobraniteljica Albanije osvrnula se na izazove s kojima se pravobranitelji kao tijela za ravnopravnost suočavaju u svome radu. Kao jednu od ključnih pokazatelja uspješnosti rada smatra brzinu u postupanjima, jer onaj koji je diskriminiran nema vremena dugo čekati i samo očekivati rješenje, nego takva situacija traži djelovanje. Neovisnost je osnovno sredstvo rada tijela za ravnopravnost i ta tijela trebaju imati suštinsku podršku sustava u kojem djeluju.

Konferencija pravobranitelja za osobe s invaliditetom Europske unije

U Beču je 15. i 16. studenoga na inicijativu austrijskog pravobranitelja za osobe s invaliditetom kao dio aktivnosti austrijskog predsjedavanja Vijećem Europske unije održana prva konferencija pravobranitelja za osobe s invaliditetom država članica Europske unije. Tema konferencije bila je „Zapošljavanje osoba s invaliditetom“. Na konferenciji je sudjelovao i zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Konferenciju je otvorila Beate Hartinger-Klein, ministrica socijalnog sustava Republike Austrije, koja pristup, pristupačnost i uključenost smatra najvažnijim čimbenicima za osiguravanjem radnih mjesta osobama s invaliditetom. Važnim je također istaknula i postojanje i djelovanje pravobranitelja za osobe s invaliditetom kao institucije koja brine o suštinskom ostvarivanju prava svojih građana. Gospođa Hartinger-Klein obrazovanje smatra važnim za sve, ali još važnijim za osobe s invaliditetom.

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom Republike Austrije Hansjoerg Hofer u uvodnom obraćanju rekao je kako odjel za osobe s invaliditetom u Austriji postoji od 2006. godine s glavnim zadatkom pomaganja svim osobama koje se susreću s diskriminacijom. Danas su osobe diskriminirane na različite načine u različitim područjima i to je sve razlog zašto je važno djelovati inkluzijom na suzbijanju svih oblika i vrsti diskriminacije. Tijekom konferencije predstavljeni su primjeri pozitivne prakse i projekti iz Austrije, Nizozemske, Finske, Latvije, Belgije i Slovačke. Svoje projekte i iskustva u implementaciji projekta predstavili su i predstavnici Europskog foruma osoba s invaliditetom (EDF-a) i Agencije Europske unije za temeljna prava (FRA), te organizacija Dabeiaustria i Chance B. U zaključcima konferencije pravobranitelji za osobe s invaliditetom Europske unije istaknuli su kako su mogućnosti potpunog sudjelovanja osoba s invaliditetom na tržištu rada u Europskoj uniji, unatoč Direktivi Europske unije o zaštiti od diskriminacije u Europi, u stvarnosti vrlo ograničene. Osobe s invaliditetom prečesto se suočavaju s višestrukom diskriminacijom, te su češće i duže nezaposlene od osoba bez invaliditeta. Osobe s invaliditetom koje trebaju pomoć najčešće je ne dobivaju, a pristup tržištu rada

vrlo se često temelji na nedopuštenoj segregaciji koja ograničava mogućnosti zapošljavanja. U tom kontekstu nedostaju prilike koje omogućavaju osobama s invaliditetom pristup redovnom tržištu rada. Direktive Europske unije i Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom vrlo su važna osnova za osiguravanjem ravnopravnosti osoba s invaliditetom u svim državama članicama i na njima treba inzistirati kao osnovnim alatima za ostvarivanjem prava osoba s invaliditetom i kada se radi o zapošljavanju i radu.

Seminari i edukacije

10. svibnja 2018. godine u organizaciji Hrvatske knjižnice za slijepe održano je **Međunarodno stručno savjetovanje o Ugovoru iz Marakeša**. Na savjetovanju je sudjelovala savjetnica pravobraniteljice.

Zamjenik pravobraniteljice sudjelovao je 17. i 18. svibnja 2018. godine u njemačkom Trieru na seminaru Europske pravne akademije (ERA) – „*EU Zakon o invaliditetu i Konvencija o pravima osoba s invaliditetom – Financijski instrumenti koje se odnose na invaliditet*“.

Savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom izlagala je o zločinu iz mržnje zbog invaliditeta na treningu **Agencije Europske unije za osposobljavanje u području izvršavanja zakonodavstva (CEPOL)**. Edukacija u organizaciji Policijske akademije održana je u periodu od 2. do 5. srpnja 2018. godine na Policijskoj akademiji u Zagrebu.

Aktivnosti u sklopu članstva u Equinetu

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom postao je u rujnu 2015. godine punopravni član Europske mreže tijela za jednakost- Equinet. Članstvo u Mreži obuhvaća brojne aktivnosti usmjerene na izgradnju kapaciteta njezinih članica kroz međusobnu razmjenu iskustava. Rad u Mreži odvija se kroz radne grupe, seminare, klustere i prikupljanja informacija o radu i načinu rješavanja slučajeva diskriminacije. Jednom godišnje održava se i godišnja skupština na kojoj se sumiraju postignuća i dogovora plan rada za sljedeću godinu.

Od 2. do 4. listopada 2018. savjetnica pravobraniteljice sudjelovala je u Rigi na sastanku **Radne grupe za Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom Europske mreže nezavisnih tijela za ljudska prava i seminaru o suradnji s UN-ovim Odborom za prava osoba s invaliditetom, udrugama osoba s invaliditetom i osobama s invaliditetom**. Seminar su zajednički organizirali Europska mreža tijela za ravnopravnost Equinet i Europska mreža nacionalnih institucija za ljudska prava ENNHRI. Savjetnica pravobraniteljice govorila je o aktivnostima Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na zaštiti, praćenju i promicanju Konvencije u Hrvatskoj i suradnji s UN-ovim Odborom i udrugama osoba s invaliditetom prilikom podnošenja paralelnog izvješća.

Na dvodnevnom skupu sudjelovali su predstavnici nezavisnih mehanizama za praćenje KPOSI iz više od 20 zemalja koji su govorili o svojim aktivnostima i dobrim praksama. U Luksemburgu su pripremili publikaciju za izvještavanje o osobama s invaliditetom, u Finskoj su izradili on-line upitnik kako bi ispitali življena iskustva osoba s invaliditetom prilikom izrade paralelnog izvješća o provedbi Konvencije. Nezavisno tijelo za praćenje KPOSI u Srbiji ispituje pristupačnost fizičkog okruženja, dok se tijela u Irskoj, Škotskoj i Engleskoj bave pitanjima poslovne sposobnosti i pravima osoba s psihosocijalnim teškoćama, posebice zakonima na području mentalnog zdravlja. U Belgiji pripremaju međunarodnu konferenciju čiji cilj će biti prikupiti dobre prakse na području inkluzivnog obrazovanja. Postupanja ombudsmana u Latviji dovela su do smjene ravnatelja psihijatrijske bolnice za djecu i mlade s psihosocijalnim teškoćama u kojoj su kršena njihova prava između ostalog i prekomjernom uporabom psihofarmaka kako je pokazala istraga latvijskog ombudsmana. Velika Britanija je prva zemlja u kojoj je UN-ov Odbor za prava osoba s invaliditetom proveo istragu zbog teških kršenja prava osoba s invaliditetom uslijed smanjivanja prava opravdanih provođenjem mjera štednje. Vlada je izvješće i njegove zaključke odbila, ali ga Komisija za ljudska prava i ravnopravnost kao nezavisni mehanizam za praćenje provedbe Konvencije koristi kao alat za zagovaranje. Hrvatska Vlada dužna je podnijeti objedinjeno drugo, treće i četvrto izvješće o provedbi UNKPOSI 2021. prema takozvanoj

pojednostavljenoj proceduri. To znači da će Odbor najprije Vladi uputiti listu pitanja koju će sastaviti prema podnescima nezavisnih tijela za praćenje i organizacija osoba s invaliditetom. Odgovor Vlade na listu pitanja predstavljat će njezin izvještaj Odboru.

Od 19. do 21. studenoga, u organizaciji Europske mreže tijela za jednakost (Equinet), u Rimu je održan **trodnevni seminar na temu govora mržnje - NOT ON OURWATCH!** Seminaru su prisustvovali predstavnici institucija ombudsmana iz pojedinih država koje su članice Equineta, predstavnici ostalih institucija za suzbijanje diskriminacije, kao i neprofitnih organizacija. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom seminaru je prisustvovala savjetnica pravobraniteljice. Kroz trodnevne radionice i rasprave razmjenjivala su se iskustva u radu pojedinih tijela, postupanja u slučaju govora mržnje, predstavljene su nove inicijative i ideje-pogotovo ukoliko se govor mržnje pojavi na društvenim mrežama. Posebno se raspravljalo o pravnom okviru kao i potrebi jasnijeg definiranja što je govor mržnje, kao i o potrebi sankcioniranja istog. Ova tematika je posebno zanimljiva s aspekta zaštite temeljnih ljudskih prava osoba s invaliditetom imajući u vidu da se Pravobraniteljica često susreće sa problematikom ponižavajućeg govora koji predstavlja govor mržnje prema osobama s različitim vrstama invaliditeta.

U Istanbulu je održana Međunarodna konferencija o pristupu pravosuđu osobama s invaliditetom U organizaciji **Saveza za praćenje jednakosti prava i Delegacije Europske unije za Tursku**, u Istanbulu je 15. i 16. prosinca 2018. godine održana Međunarodna konferencija o pristupu pravosuđu osobama s invaliditetom. Na konferenciji je sudjelovao zamjenik pravobraniteljice, održavši pri tom izlaganje o načinu promicanja i praćenja ostvarivanja prava osoba s invaliditetom na temelju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i nacionalnog zakonodavnog okvira. Na konferenciji je sudjelovalo 40 predstavnika međunarodnih i turskih institucija i više od 120 predstavnika znanstvene zajednice, javnih institucija, medija i organizacija civilnog društva aktivnih na području ljudskih prava i prava osobama s invaliditetom iz čitave Turske. Dvodnevna međunarodna konferencija imala je za cilj predstaviti najbolje primjere s područja internacionalizacije invaliditeta i osiguravanja jednakog pristupa pravdi iz međunarodne perspektive, te ostvariti međunarodnu suradnju temeljenu na jednakim pravima osoba s invaliditetom. Rad Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom prepoznat je kao primjer dobre prakse u kojem država nezavisnim mehanizmom želi osigurati zaštitu, praćenje i promicanje prava osoba s invaliditetom.

Suradnja s veleposlanstvima

Zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zajedno s pučkom pravobraniteljicom, pravobraniteljicom za djecu i pravobraniteljicom za ravnopravnost spolova, sudjelovao je 4. listopada na sastanku s **veleposlanikom Sjedinjenih Američkih Država** u Republici Hrvatskoj, W. Robertom Kohorstom.

Veleposlanstvo Ujedinjenog Kraljevstva bilo je partner Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u organizaciji radionice za predstavnike medija povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom. Zahvaljujući podršci Veleposlanstva Velike Britanije imali smo priliku čuti o iskustvima na području prikazivanja osoba s invaliditetom u medijima u Velikoj Britaniji.

13. i 14. rujna u Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo održana je dvodnevna međunarodna radionica (peerreview (istorazinski pregled) na temu *Socijalno uključivanje, zdravstvo i izjednačavanje mogućnosti za mlade s invaliditetom*. Radionicu je organizirala **Europska komisija**. Predstavnici ministarstava iz Nizozemske, Finske, Slovenije, Malte, Cipra i Europske komisije razmjenjivali su iskustva u formuliranju politika za mlade s invaliditetom u području socijalne uključenosti, zdravstva, obrazovanja i zapošljavanja s predstavnicima nadležnih hrvatskih ministarstava. Na radionici su sudjelovali i Roman Baštijan iz Udruga za promicanje kvalitetnog obrazovanja mladih s invaliditetom Zamisli, Stella Franjić iz Zajednice saveza osoba s invaliditetom i savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Podloga za raspravu bila je Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe

s invaliditetom od 2017. do 2020. U raspravi je istaknuto kako Hrvatsku danas karakterizira fragmentiranost sustava usluga, regionalne neujednačenosti u dostupnosti usluga, nedostatak kvalificiranih stručnjaka, nedovoljna suradnja između pružatelja raznih usluga i drugih dionika kao i nedostatna financijska podrška.

U svjetlu prelaza s institucionalne skrbi na pružanje podrške u zajednici, postojeće usluge dostupne općoj populaciji u području zdravstva, obrazovanja i zapošljavanja potrebno je učiniti pristupačnima mladima s invaliditetom. Raspravljalo se o tome kako pružatelji specijaliziranih usluga mogu surađivati s pružateljima usluga za opću populaciju. U području praćenja politika u području zdravstva istaknuta je potreba za sustavnim prikupljanjem podataka u skladu s unaprijed definiranim ključnim pokazateljima uspješnosti. Jedan od zaključaka radionica bila je potreba da u donošenje i praćenje provedbe politika na smislen način budu uključeni i mladi s invaliditetom za čije sudjelovanje treba osigurati odgovarajuću financijsku podršku. U Nizozemskoj je Vlada potpisala sporazum o zapošljavanju sa socijalnim partnerima (poslodavcima i sindikatima) u kojem su se obvezali na stvaranje određenoj broja radnih mjesta za osobe s invaliditetom. Broj radnih mjesta ovisio je o regionalnim karakteristikama. Privatni sektor je premašio dogovoreni broj radnih mjesta dok javni sektor nije ispunio cilj usprkos tome što su udvostručili broj radnih mjesta na kojima su zaposlene osobe s invaliditetom. Cilj mjere nije bilo postavljanje kvote nego postizanje zapošljavanja osoba s invaliditetom. Jedan od razloga zbog čega cilj za javni sektor nije ostvaren je nedostatak odgovarajućih kvalifikacija s obzirom da ti poslovi zahtijevaju veću razinu obrazovanja. U Finskoj se socijalne usluge pružaju na razini općina i financiraju se iz lokalnih poreza, ali i iz proračuna, kako bi se uklonile regionalne neujednačenosti. Trenutno se razmatra uvođenje osobnog proračuna kakav već postoji u Njemačkoj.

Suradnja s međunarodnim organizacijama

Na inicijativu predstavnika međunarodne organizacije **Human Rights Watch** pravobraniteljica i suradnice održale su sastanak s predstavnicima Human Rights Watch-a na teme vezane uz proces deinstitutionalizacije i skrbništva.

Od 11. do 14. lipnja 2018. godine predstavnice **Svjetske zdravstvene organizacije** bile su u studijskom posjetu Hrvatskoj u svrhu procjene integracije zdravstvenog i socijalnog sektora po pitanju palijativne odnosno dugotrajnog smještaja s posebnim naglaskom na skrb o starijim osobama. U radionicama su aktivno sudjelovale savjetnica i zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

23. srpnja održan je sastanak s predstavnicima **Svjetske zdravstvene organizacije** u vezi upoznavanja s planiranim aktivnostima na projektu unaprjeđenja kvalitete pružanja usluga mentalnog zdravlja. Na sastanku je sudjelovala savjetnica pravobraniteljice.

Suradnja s **Europskom mrežom za neovisno življenje (ENIL)** nastavila se sudjelovanjem pravobraniteljica na okruglom stolu pod nazivom *Zajednica za sve ili samo za odabrane*. Okrugli stol održan je 16. ožujka 2018. g. u Hrvatskom saboru u organizaciji Platforme 112, pod pokroviteljstvom Saborskog odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. Na okruglom stolu je direktorica European Network for Independent Living (ENIL), Ines Bulić Cojocariu predstavila je komparativnu analizu korištenje EU fondova za osiguravanje neovisnog življenja. Pravobraniteljica je govorila o trenutnoj situaciji u Republici Hrvatskoj u pogledu implementacije prava na neovisno življenje i uključenost u zajednicu UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom te prezentirala i glavne nalaze istraživanja prava osoba s invaliditetom smještenih u obiteljskim domovima i udomiteljskim obiteljima.

30. PODIZANJE RAZINE SVIJESTI

Ovo izvještajno razdoblje obilježio je niz neprimjerenih istupa o osobama s invaliditetom u javnom prostoru povodom kojih je pravobraniteljica uputila upozorenja i preporuke svim nadležnim tijelima uključujući političke stranke i medije. S obzirom na veliku potrebu rada na uklanjanju predrasuda i stereotipa o osobama s invaliditetom u njihovom medijskom prikazivanju, pravobraniteljica je organizirala radionicu za novinare na tu temu.

S obzirom na važnost koju mediji imaju u oblikovanju percepcije društva i samih osoba s invaliditetom o invaliditetu, sudjelovanje u medijima i korištenje svake prilike za podizanje razine svijesti o socijalnom modelu invaliditeta i dalje predstavlja značajnu aktivnost Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. U nastavku donosimo pregled aktivnosti na tom području kao i primjere kršenja prava osoba s invaliditetom i mjera koje smo poduzimali kako bi se ona otklonila.

Neprimjereni govor o osobama s invaliditetom u javnom prostoru

Do neprimjerenog govora o osobama s invaliditetom koji bi često dosezao razinu stvaranja neprijateljskog okruženja odnosno uznemiravanja najčešće je dolazilo na društvenim mrežama u istupima građana, ali i članova političkih stranaka. Slučaj neprimjerenog govora koji je započet sudjelovanjem osoba s invaliditetom u televizijskoj emisiji prikazan je u poglavlju *Sudjelovanje u javnom i političkom životu*. Tu smo upozorili na odgovornost medija koji, kao i vlasnici ostalih mrežnih stranica, imaju odgovornost za sadržaj koji se objavljuje na njihovim mrežnim stranicama.

Jedan od čestih primjera neprimjerenog govora o osobama s invaliditetom dogodio se na sjednici Županijske skupštine Bjelovarsko-bilogorske županije održanoj 15. 11. 2018. godine. Pohvalno je što su upravo predstavnici medija koji su izvještavali sa skupštine prepoznali neprimjereno i štetno spominjanje osoba s invaliditetom i zamolili mišljenje pravobraniteljice. HDZ-ov vijećnik je obraćajući se članovima/ama Skupštine i želeći izraziti nezadovoljstvo radom skupštine rekao da se njezini članovi ponašaju kao polaznici 5. osnovne škole. 5. osnovna škola je odgojno-obrazovna ustanova za učenike s većim teškoćama u razvoju u kojoj se provodi odgoj, obrazovanje i rehabilitacija učenika po posebnim planovima i programima.

U svojoj reakciji na ovaj neprimjereni istup istaknuli smo kako je izjava vijećnika uvredljiva i diskriminatorna ne samo za osobe s intelektualnim teškoćama polaznike 5. osnovne škole u Bjelovaru, nego i sve osobe s intelektualnim teškoćama. Njome se prenose predrasude prema kojima su osobe s intelektualnim teškoćama upravo zbog svog invaliditeta insuficijentne i manje vrijedne. Unatoč iskaznom žaljenju i isprici nakon opravdane opomene predsjednika skupštine, vijećnik je ustrajao u svom stavu prema kojem su osobe s intelektualnim teškoćama osobe sa „slabijim moćima funkcioniranja“. Ovo nažalost nije jedini diskriminirajući istup prema osobama s invaliditetom u javnom prostoru. Nerijetko smo svjedoci da političari i druge javne osobe u situacijama kada protivnika žele uvrijediti, poniziti ili diskvalificirati, uspoređuju ga s određenom kategorijom osoba s invaliditetom. Tako se moglo čuti da je Vlada autistična ili da su neki političari slijepi. Na taj način brojne javne osobe i političari razotkrivaju svoje duboko ukorijenjene predrasude, stereotipe, negativna i diskriminirajuća uvjerenja i stavove o osobama s različitim vrstama invaliditeta. Takve kvalifikacije vrijeđaju dostojanstvo osoba s invaliditetom i doprinose stvaranju neprijateljskog, ponižavajućeg i uvredljivog okruženja u društvu koje je za same osobe s invaliditetom često izvor veće subjektivne patnje nego njihovo zdravstveno stanje pa i sve druge prepreke u društvu na koje nailaze. Upozorili smo da ovakve izjave ne bi smjele biti dopuštene nikome, a posebice onima koje su građani neposredno izabrali da zastupaju njihova prava i interese, da u svom djelovanju poštuju jednakost svih građana i potiču jednake mogućnosti za sve. Izrazili smo zabrinutost jer takve izjave potvrđuju duboku ukorijenjenost negativnih stavova prema kojima se osobe s invaliditetom – osobito one s intelektualnim ili mentalnim teškoćama – doživljava kao one kojima nije dopušteno da budu nositelji istih prava kao i osobe bez invaliditeta – pa i prava da biraju i budu birani u tijela gdje se donose odluke bitne za njihov život. Ujedno smo podsjetili sve političare da osobe s invaliditetom čine 12% stanovništva i da su i one njihovi

birači koji od njih očekuju borbu za uklanjanje prepreka u društvu, a ne produbljivanje predrasuda i diskriminacije.

Povodom učestalih slučajeva neprihvatljivog govora o osoba s invaliditetom u javnom prostoru koji se može okarakterizirati kao širenje predrasuda i stereotipa te stvaranje neprijateljskog i ponižavajućeg okruženja, što predstavlja uznemiravanje, pravobraniteljica je uputila preporuku Odboru za informiranje, informatizaciju i medije i Odboru za zdravstvo i socijalnu politiku Hrvatskog sabora. Budući da uskoro predstoje izbori za zastupnike u Europski parlament i da je predizborno vrijeme razdoblje u kojem dolazi do povećanja neprihvatljivog govora, slična preporuka upućena je svim političkim strankama u Hrvatskoj. Preporuka je upućena i svima u Vladi RH, odnosno njezinim ministarstvima.

Podsjetili smo na činjenicu da je Republika Hrvatska ratificirala Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom (*Narodne novine – Međunarodni ugovori*, br. 6/07, 3/08, 5/08; dalje: Konvencija) 2007. godine, koja je time postala za Republiku Hrvatsku obvezujući međunarodni dokument i po pravnoj je snazi iznad zakona. Konvencija naglašava načelo ravnopravnosti osoba s invaliditetom u svim segmentima života, naglašavajući potrebu uvažavanja različitosti i prihvaćanje osoba s invaliditetom kao dijela ljudske raznolikosti i čovječnosti. Međutim, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, kao neovisno tijelo zaduženo za praćenje i promicanje prava osoba s invaliditetom, susreće se sa stereotipnim načinom razmišljanja o osobama s invaliditetom u svim područjima života pa tako i njihovom pravu na sudjelovanje u javnom prostoru, a koji mogu dovesti do uznemiravajućeg govora. Smatramo kako u segmentu uklanjanja stereotipnih načina razmišljanja upravo nositelji vlasti u Republici Hrvatskoj i osobe koje svojim javnim nastupima utječu na javno mišljenje imaju pravo i dužnost zastupati i naglašavati konvencijsko načelo ravnopravnosti, a sve s ciljem uklanjanja postojećih predrasuda o osobama s invaliditetom.

Polazeći od uloge nositelja vlasti i na temelju iskustva Ureda, sukladno čl. 9. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (*Narodne novine*, br. 107/07), dostavili smo opću preporuku kojom smo željeli ukazati na nekoliko važnih segmenata o kojima treba voditi računa kada se u javnosti govori o osobama s invaliditetom. U hrvatskom javnom prostoru i dalje su prisutni termini poput „osobe s posebnim potrebama“, „invalidi“, „hendikepirane osobe“ i slično. Premda neki smatraju da pitanju termina ne bi trebalo pridavati toliko značaja, iskustveno znamo da se stav prema određenoj grupi ljudi odražava već u nazivu kojim ih oslovljavamo. Prema takvom shvaćanju nejednaki tretman odnosno diskriminacija počinje već u nazivu kojim smo, možda i nenamjerno, neku osobu označili invalidnom, odnosno manje vrijednom, hendikepiranom, onom kojoj nešto nedostaje i time je sveli na njezin nedostatak, umjesto da je doživimo i pristupamo joj kao osobi koja ima neke poteškoće, ali ujedno ima i sposobnosti, želje i potrebe poput svih onih koji tu poteškoću nemaju.

Konvencija u čl. 1 navodi tko su osobe s invaliditetom: „Osobe s invaliditetom su one osobe koje imaju dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja, koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprečavati njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima“. Dakle, invaliditet nije bolest, nego kompleksno stanje u kojem je medicinska komponenta samo jedan dio. Invaliditet je ujedno dio identiteta neke osobe i kao takav jedan od vidova ljudske različitosti koji se treba poštovati i prihvaćati. Zbog svega toga je prihvaćeni termin *osoba s invaliditetom*, a za djecu *djeca s teškoćama u razvoju* umjesto „djeca s posebnim potrebama“. Osim toga, kada želimo pobliže opisati neku osobu s invaliditetom, preporučuje se i korištenje ovih termina: *osoba koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica*, *osoba s teškoćama u kretanju*, umjesto „invalidi prikovani uz kolica“; *osoba oštećena vida*, *osoba oštećena sluha*, *osoba s mišićnom distrofijom*, *osoba s multiplom sklerozom*, *osobe s intelektualnim teškoćama* (umjesto „osobe s mentalnom retardacijom“ ili „mentalno retardirane osobe“, budući da termin „retardiran“ u kolokvijalnom govoru ima izrazito pogrdno značenje), *osobe s psiho-socijalnim invaliditetom* umjesto „psihijatrijski pacijenti“, „psihički/duševni bolesnici“, „mentalni bolesnici“.

Slijedom navedenog, preporučili smo korištenje konvencijskih termina kada se govori o osobama s invaliditetom odnosno o djeci s teškoćama u razvoju. Time se u prvi plan stavlja konvencijski socijalni model invaliditeta, a naglasak je na osobi kao nositelju jednakih prava i njezinim sposobnostima i željama, a ne na bolesti, nedostatku, oštećenju – na kojima se do usvajanja Konvencije temeljilo shvaćanje invaliditeta, a koje je još uvijek prisutno u društvu.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom zastupa načelo ravnopravnosti osoba s invaliditetom i osoba bez invaliditeta te promiče načelo *punog i učinkovitog sudjelovanja i uključivanja osoba s invaliditetom u društvo* kao i *jednakost mogućnosti*, što znači da osobe s invaliditetom imaju pravo na izbor između mogućnosti koje su na raspolaganju i osobama bez invaliditeta. S obzirom na navedeno konvencijsko načelo, svako onemogućavanje osobe s invaliditetom u pravu na vlastiti izbor i sudjelovanje, pod istim uvjetima pod kojima sudjeluju i osobe bez invaliditeta, predstavlja povredu prava osobe s invaliditetom i diskriminaciju s osnova invaliditeta. Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom propisano je načelo „razumne prilagodbe“ koje podrazumijeva „potrebne i odgovarajuće izmjene i prilagodbe koje ne nameću nerazmjerni ili neprimjeren teret, potrebne u konkretnom slučaju, kako bi se osiguralo da osobe s invaliditetom ravnopravno s drugim osobama uživaju i koriste sva ljudska prava i temeljne slobode“. Navedeno načelo podrazumijeva obvezu prilagodbe u načinu informiranja odnosno komunikacije, slijedom koje je potrebno na „primjeren i razumljiv način osobama s invaliditetom prenositi određene sadržaje“. Ako je takva prilagodba izostala, može se govoriti o povredi prava. Samo ako je osobi s invaliditetom informacija pružena na njoj razumljiv način te je osoba razumjela sadržaj, možemo reći da smo osigurali jednake mogućnosti.

Nadalje, iz iskustva Ureda pravobraniteljice o sudjelovanju osoba s poteškoćama u javnom prostoru proizlazi kako su mišljenja građana Republike Hrvatske podijeljena. Temeljna konvencijska načela propisuju: *Poštivanje razlika i prihvatanje osoba s invaliditetom kao dijela ljudske različitosti i čovječnosti*; stoga su zabrinjavajući pojedini stereotipni navodi građana koji smatraju da primjerice osobama s intelektualnim poteškoćama treba zabraniti sudjelovanje u javnom životu, a moguće je i osporavanje i drugih temeljnih ljudskih prava (pripadanje, ljubav, djeca, izbor načina života), što ukazuje na neosvijestjenost građana o potrebama i pravima osoba s invaliditetom. Predrasude društva prema osobama s invaliditetom još su uvijek prisutne, a uskraćivanje prava izbora i društvene participacije osobama s invaliditetom ne dovodi do otklanjanja stereotipa i ne predstavlja „zaštitu prava osoba s invaliditetom“. Upravo radi podizanja svijesti o pravima osoba s invaliditetom kod velikog dijela građana Republike Hrvatske, smatramo da nositelji vlasti kao i članovi političkih stranaka moraju približavati konvencijske zahtjeve građanima te i na taj način doprinositi smanjivanju utjecaja medicinskog modela poimanja invaliditeta i jačanju socijalnog modela poimanja invaliditeta i stavljanja osobe i njenih prava u prvi plan, kao što je to situacija kada se govori o osobi bez invaliditeta.

Slijedom navedenog preporučili smo da u eventualnim budućim situacijama u kojima svoje pravo na sudjelovanje u društvenom životu budu željele iskoristiti i osobe s invaliditetom, i ukoliko se za to pokaže potreba, potiču i podrže njihovo uključivanje u društveni život i time doprinesu promicanju konvencijskog načela ravnopravnosti koje je Republici Hrvatskoj kao potpisnici Konvencije i dužnost.

Neprihvatljiv govor o osobama s invaliditetom na društvenim mrežama

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom dobila je prijavu da je stranački dužnosnik koji sudjeluje u kreiranju stranačke politike u svojim reagiranjima na društvenim mrežama napisao da su osobe s invaliditetom "nepotpune", a humanistička društva koja takvim osobama omogućavaju ista prava kao i drugim osobama su – dekadentna. U svom zaključku naveo je da zdrava društva vole pobjednike, implicirajući time da osobe s invaliditetom ne mogu biti korisni članovi društva, odnosno pobjednici, pa su stoga društva koja "toleriraju" osobe s invaliditetom ustvari "nezdrava": „Za humaniste slavljenje manjina kao što su na primjer invalidi i migranti predstavlja uspjeh društva. Za povjesničara koji razumije razvoj društva kroz povijest to slavljenje invalida i migranata ukazuje da živimo u dekadentnom društvu...“

Imajući u vidu prisutnost nositelja vlasti i članova političkih stranaka i na društvenim mrežama te porast komunikacije na njima kao i brzinu širenja informacija putem društvenih mreža, povodom ove prijave istaknuli smo kako je i putem sadržaja objavljenih na društvenim mrežama moguće objavljivati sadržaje koji imaju tendenciju isključivanja osoba s invaliditetom u društvu, ali isto tako postoji mogućnost javnog reagiranja ukoliko je objavljeni sadržaj uvredljiv/ponižavajući/dehumanizirajući. Poštujući slobodu govora svake osobe i pravo na izražavanje mišljenja, nužno je voditi računa da pravo na slobodno izražavanje mišljenja sadržava i dužnost poštivanja dostojanstva druge osobe/skupina osoba. Takvim će se postupanjem odaslati poruka o neprihvatljivosti izrečenih diskriminacijskih poruka i spriječiti njihovo daljnje širenje, ali i spriječiti intenziviranje i širenje takvog neprihvatljivog, ponižavajućeg govora, što može dovesti do govora mržnje.

Slijedom navedenog preporučili smo nositeljima vlasti kao i članovima političkih stranaka da utjecaj koji imaju kao javne osobe na oblikovanje javnog mišljenja i stavova koriste za podizanje svijesti i putem društvenih mreža. Smatramo kako javne osobe imaju velik utjecaj na kreiranje javnog mišljenja te nadalje smatramo kako bi taj svoj utjecaj trebali usmjeriti na otklanjanje diskriminatornih postupanja koja su uvjetovana tradicionalnim i medicinskim poimanjem invaliditeta koje predstavlja kršenje temeljnih ljudskih prava jedne skupine osoba, a koja čini 12% od ukupnog stanovništva, državljana Republike Hrvatske.

Prvi hrvatski radio zajednice

Savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sudjelovala je 5. rujna u Slavonskom Brodu na **obilježavanju četvrtog rođendana radija zajednice 92 FM+**. Prvi hrvatski radio zajednice započeo je s radom 5. rujna 2014. godine. Radio je osnovalo Društvo multiple skleroze Brodsko-posavske županije. Lokalni neprofitni medij koji proizlazi iz zajednice bavi se pitanjima osoba s invaliditetom, ali daje prostor i etničkim, vjerskim i svim drugim manjinama. Kao i drugi takvi mediji, Radio 92 FM bavi se temama koje nisu dovoljno atraktivne komercijalnim medijima. Dana 5. rujna ujedno je održana i završna konferencija projekta *EU frekvencija – za aktivne europske građane* koji je financiralo Ministarstvo vanjskih i europskih poslova. U sklopu tog projekta nastojalo se informirati širu javnost o Europskoj uniji, odlukama koje utječu na život građana RH, kao i o pravima i obvezama koje proizlaze iz članstva u EU. Posebni naglasak stavljen je na informiranje mladih s invaliditetom i promicanje aktivnog sudjelovanja mladih u društvu.

Sredstva za pokretanje radija osigurana su u sklopu programa IPA - 4, dodjele bespovratnih sredstava. U četiri godine rada ovaj neprofitni radio susretao se s brojnim izazovima, od čekanja da se odobri zahtjev za koncesiju do petomjesečnog zastoja u financiranju nakon što je jednogodišnji projekt kroz koji je osigurana i oprema završio. Danas radio postaja zapošljava troje djelatnika u stalnom radnom odnosu i jednog djelatnika na ugovor o djelu. Posebnu vrijednost predstavlja uključivanje volontera. Voljeli bi kad bi ih udruge osoba s invaliditetom i ostale organizacije civilnog društva više angažirale u svojim promotivnim aktivnostima i koristile njihove besplatne usluge za povećanje svoje medijske pokrivenosti. Kao glavni izvor financiranja upućeni su na natječaje koji se raspisuju u sklopu fondova Europske unije. Ne žele se oslanjati samo na marketing i reklamiranje kao osnovno sredstvo financiranja.

Savjetnica pravobraniteljice naglasila je važnu ulogu medija u radu na području zaštite prava osoba s invaliditetom. Iako su mediji sve više svjesni svoje uloge u širenju pozitivne percepcije o osobama s invaliditetom, o toj se temi i dalje često izvještava samo prigodno ili vezano uz određene probleme koji se javljaju. No važno je osvijestiti i javnost, ali i same osobe s invaliditetom o tome kako je potrebno kontinuirano govoriti o osobama s invaliditetom kako bi se razbili stereotipi prema kojima se osobe s invaliditetom doživljava u kontekstu problema. Ovakva kontinuirana prisutnost jednog radija koji progovara o osobama s invaliditetom, ali ne u izolaciji, nego pokrivanjem svih tema i nastojanjem da bude otvoren cijeloj zajednici i svim pitanjima kojima se bave građani s ovog područja – daje radiju dodatnu vrijednost. Radio 92 FM jedinstven je po tome što je platforma putem koje osobe s

invaliditetom, ali i svi dionici civilnog društva ističu ne samo svoje probleme, nego i uspjehe te doprinose društvu i okruženju.

Nakon što se upoznala s radom radija 92 FM, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je preporuku u kojoj ističe važnost inicijative za podizanje svijesti o osobama s invaliditetom. U preporuci je podsjetila na obveze preuzete ratifikacijom UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom: Konvencija o pravima osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda u čl. 8. **PODIZANJE SVIJESTI** propisuje kako se „1. *Države stranke obvezuju usvojiti žurne, učinkovite i primjerene mjere u svrhu:*

(a) podizanja razine svijesti u svim segmentima društva, uključujući i razinu obitelji, u svezi s osobama s invaliditetom, kao i promicanja poštivanja njihovih prava i dostojanstva,

(b) borbe protiv stereotipa, predrasuda i štetnih postupaka prema osobama s invaliditetom na svim područjima života, uključujući one utemeljene na spolu i dobi,

(c) promicanja svijesti o sposobnostima i doprinosu osoba s invaliditetom.

2. *Mjere za postizanje navedenih ciljeva uključuju:*

(a) Pokretanje i provođenje djelotvornih kampanja podizanja svijesti javnosti s ciljem:

(i) senzibiliziranja javnosti za prava osoba s invaliditetom,

(ii) promicanja pozitivne percepcije osoba s invaliditetom i većeg stupnja društvene svijesti o osobama s invaliditetom,

(iii) promicanja priznavanja vještina, stvarnih vrijednosti i sposobnosti osoba s invaliditetom, te njihova doprinosa na radnom mjestu i tržištu rada,

(b) Njegovanje stava o poštivanju prava osoba s invaliditetom na svim razinama obrazovnog sustava, počevši kod sve djece već u ranoj životnoj dobi,

(c) Poticanje svih sredstava javnog priopćavanja na predstavljanje osoba s invaliditetom na način usklađen sa svrhom ove Konvencije,

(d) Promicanje programa za podizanje razine svijesti o osobama s invaliditetom i njihovim pravima.

Istaknula je kako Radio 92 FM na najbolji način doprinosi provedbi čl. 8. UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i dalje će podržavati ovu važnu inicijativu svim načinima koje ima u svojoj nadležnosti. Ujedno je preporučila organizacijama civilnog društva i svim tijelima koja rade na unaprjeđenju položaja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju da angažiraju radio u svojim promotivnim aktivnostima i koriste njihove besplatne usluge za povećanje svoje medijske pokrivenosti. Preporučila je svim zainteresiranim stranama da u okviru svojih mogućnosti i nadležnosti poduzmu sve što je potrebno kako bi se ova izuzetno vrijedna inicijativa nastavila širiti.

Radionica za medije *Stereotipi i predrasude o osobama s invaliditetom u hrvatskim medijima*

Kako bi obilježila Međunarodni dan osoba s invaliditetom, Međunarodni dan ljudskih prava i 70 godina donošenja Deklaracije o ljudskim pravima, ali i odgovorila na potrebu novinara za produbljivanjem znanja o prikazivanju osoba s invaliditetom usklađenom s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom organizirala je **radionicu pod nazivom *Stereotipi i predrasude o osobama s invaliditetom u hrvatskim medijima***. Zahvaljujući podršci Veleposlanstva Ujedinjenog Kraljevstva u Hrvatskoj sudionici su imali prilike čuti o izvještavanju o osobama s invaliditetom u toj zemlji. Kako je istaknuo Rodney Hermeston, posljednjih godina je u Ujedinjenom Kraljevstvu sve vidljivije izvještavanje o osobama s invaliditetom koje ih prikazuje kao nositelje prava, a manje je ono gdje su osobe s invaliditetom prikazane kao inspirativni nadljudi ili tragične žrtve invaliditeta.

Nasuprot tomu, u hrvatskom medijskom prostoru, posebno u lokalnim medijima, vrlo je izražen karitativni model kojim se izaziva sažaljenje gledatelja/čitatelja kako bi ih se potaknulo na velikodušnost prema osobama s invaliditetom. Stella Franjić iz Saveza društava distrofičara Hrvatske među modelima izvještavanja istaknula je onaj u kojemu se pozornost stavlja na nedostatke i cilja na osjećaj sažaljenja kao apel za pomoć. Drugi tip izvještavanja donosi priče koje trebaju inspirirati prikazujući pojedine osobe s invaliditetom kao primjer kako se i usprkos svim životnim nedaćama i preprekama može uspjeti u vlastitim ciljevima i ostvarivanju želja. Nedostaje prikazivanje osoba s

invaliditetom u temama koje se tiču svih građana i njihovo uključivanje u regularni medijski prostor. Posebno veliko nerazumijevanje i dalje postoji prema osobama s psihosocijalnim i intelektualnim teškoćama. I dalje se koriste termini kojima se objektiviziraju osobe s invaliditetom i učvršćuju predrasude i stereotipi o invaliditetu kao patnji, tragediji i bolesti („invalid“, „prikovan za kolica“, „boluje od cerebralne paralize“, „pati od poremećaja“ umjesto *osoba s invaliditetom koja se kreće uz pomoć kolica i živi s cerebralnom paralizom*). Posebna opasnost takvog izvještavanja je u tome što ono utječe na percepciju samih osoba s invaliditetom o njima samima.

Situacija osobe s invaliditetom	Model milosrđa	Medicinski model	Društveni model	Model ljudskih prava
Mlada žena koja se kreće uz pomoć kolica	Kakva šteta. Ova mlada žena je prikovana uz kolica. Nikad se neće moći udati, imati djecu i brinuti o svojoj obitelji. Možda bismo mogli naći neku lijepu ustanovu gdje bi mogla živjeti sa sebi sličnima.	Jadna žena. Trebala bi ići kod doktora i vidjeti ima li kakva terapija od koje bi ponovno mogla hodati kao i svi ostali.	Društvo bi trebalo sagraditi rampe ispred zgrada tako da ona i ostali ljudi koji se kreću uz pomoć kolica mogu sudjelovati u društvenom životu.	Kad dobije posao, poslodavac će morati radno mjesto učiniti pristupačnim. To je njezino pravo.
Čovjek s intelektualnim teškoćama	Vidi ovog jadnog i zbunjenog čovjeka. Čini se da je mentalno retardiran. Bilo bi bolje za njega da živi u ustanovi gdje će se netko brinuti za njega.	Možda ima neki lijek ili terapija koja bi poboljšala njegovo shvaćanje. Trebao bi ići kod psihijatra.	Dobro je da živi s bratom i da je tako uključen u zajednicu i okružen s različitim ljudima.	Gdje bi želio živjeti? Pitajmo ga!
Roditelji djevojčice koja je gluha	Mora da je jako žalosno imati dijete za koje znate da nikad neće moći živjeti samostalno nego će uvijek morati ovisiti o roditeljima.	Siguran sam da će za nekoliko godina biti slušnih pomagala koja će omogućiti djetetu da bolje čuje.	Svi bi trebali naučiti znakovni jezik tako da možemo komunicirati s tim djetetom i drugim gluhim ljudima.	Kad odraste, studirat će na fakultetu ako bude željela i imat će na raspolaganju razne vrste asistivnih tehnologija i prevoditelja za znakovni jezik kako bi mogla ostvariti svoj puni potencijal.
Čovjek koji živi s dijagnozom shizofrenije – ima iskustvo prolaska kroz psihosocijalne krize, a po zanimanju je mehaničar	Jadan čovjek. Nikad neće moći naći posao na tržištu rada. Možda mu možemo naći neki posao u zaštitnoj radionici?	Najvažnije je zaustaviti simptome lijekovima, čak ako to znači da zbog nuspojava neće moći raditi.	Bitno je educirati poslodavca i utjecati na njegove stavove prema problemima mentalnog zdravlja.	Treba zakonom zabraniti diskriminatorne stavove poslodavaca i sankcionirati diskriminaciju.

Kao što je prikazano u gornjoj tabeli 30., sudionike smo podsjetili na neodgovarajući jezik kojim se učvršćuju predrasude i stereotipi prema osobama s invaliditetom: umjesto „invalida“ predložili smo korištenje termina *osoba s invaliditetom*, umjesto „boluje od cerebralne paralize“ *živi s cerebralnom paralizom*, umjesto „prikovan uz kolica“ *kreće se uz pomoć kolica*, umjesto „pati od poremećaja“ *ima teškoću*, umjesto „psihički bolesnik“ *osoba s psihičkim teškoćama* i umjesto „mentalno retardirani“ *osobe s intelektualnim teškoćama*. Važnost korištenja odgovarajućeg jezika je u odmicanju od paradigme bolesti, tragičnosti, žrtve, bespomoćnosti i automatskog izjednačavanja stanja invaliditeta s nemogućnošću da se vodi kvalitetan i ispunjen život. Naglasak je na invaliditetu koji je samo jedno od obilježja s kojim neka osoba živi, a ne njezin jedini identitet.

Osvrnuli smo se na česte primjere u medijskom izvještavanju o osobama s invaliditetom u kojima se koriste formulacije s riječju „unatoč“, kao npr. *Žena bez ruke smogla je hrabrost i preplivala kanal UNATOČ invaliditetu*. Upotreba riječi „unatoč“ sugerira da osoba bez udova ne može plivati. Drugi primjer: *Industrijalac je posljednjih godina svog života proveo prikovan uz kolica* – nasuprotgledanju na ortopedsku pomagala kao na nešto što u potpunosti sputava osobu, kolica omogućavaju mobilnost i veću kvalitetu života. Česti su prikazi u kojima se život s invaliditetom gleda kao posebno postignuće, a osobe s invaliditetom kao čudesni „super heroji“ koji bi svima trebali biti primjer. Time se osobama s invaliditetom ne omogućuje da budu kao svi drugi ljudi sa svojim manama i vrlinama, koji svaki na svoj način svladavaju životne izazove. Neprihvatljivo je i da se osobe s invaliditetom koriste kao inspiracija i nadahnuće za osobe bez invaliditeta. Iako je Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u središte stavila socijalni model invaliditeta i model utemeljen na ljudskim pravima, u praksi se o osobama s invaliditetom često govori kroz prizmu modela milosrđa i medicinskog modela. U tablici je prikazano kako ti različiti modeli odražavaju životne situacije osoba s invaliditetom.

U modelu milosrđa osobe s invaliditetom prikazuje se kao bespomoćne objekte tuđeg milosrđa, želi ih se zaštititi i pasivizirati i pretpostavlja se da drugi najbolje znaju što je za njih dobro. Prevladava tragičan doživljaj invaliditeta, a osobe s invaliditetom želi se zbrinuti u posebnim uvjetima i odvojiti od ostatka zajednice, smatrajući da je to u njihovom najboljem interesu.

U medicinskom modelu invaliditet se gleda kao isključivo medicinski i zdravstveni problem, a sve intervencije usmjerene su na njegovo otklanjanje i rehabilitaciju. Osobe s invaliditetom gleda se kao pacijente i bolesnike i to postaje njihov jedini identitet. Nasuprot tomu, socijalni model invaliditeta naglašava ulogu prepreka u okolini koje dovode do toga da nečije teškoće postaju prepreka sudjelovanju i ostvarivanju ljudskih prava. Umjesto na promjenu osobe s invaliditetom, intervencije se usmjeravaju na uklanjanje prepreka u okolini. Izvještavanja o osobama s invaliditetom na jednaki će način uzeti u obzir što je to u okolini što stvara prepreke osobama s invaliditetom i gledati ih kao na ravnopravne građane koji najbolje znaju što je za njih dobro i stoga trebaju biti uključeni u sve odluke koje ih se tiču. Naglasak je na neovisnom životu koji ne znači da se osoba mora moći samostalno brinuti za osiguravanje svih svojih potreba, već da ima pravo na podršku i razumnu prilagodbu. Model ljudskih prava podsjeća da su ljudska prava univerzalna i nedjeljiva i da invaliditet nije njihovo prirodno ograničenje. Osoba može imati određena zdravstvena stanja i teškoće, ali to ne može biti opravdanje da joj se uskraćuju prava koja pripadaju ostalima.

Rodney Hermeston iz Ujedinjenog Kraljevstva govorio je o štetnosti stereotipa za osobe s invaliditetom. Stereotipe možemo razumjeti kao nekoliko jednostavnih i pojednostavljenih, lako pamtljivih i razumljivih karakteristika neke osobe, pri čemu se sva složenost ljudske osobe svodi na ta obilježja koja se ujedno prenaplaćavaju i pojednostavljuju i kao takva ostaju fiksirana. Kao dio prihvaćanja invaliditeta sama osoba i njezina obitelj moraju se probijati kroz šumu takvih shvaćanja, pri čemu postoji realna opasnost da će se velik broj ljudi samoidentificirati s takvim samoograničavajućim shvaćanjima koja se najčešće temelje na negativnim karakteristikama. Ocjena je i da u Ujedinjenom Kraljevstvu prevladavaju tradicionalni modeli prikazivanja, a ne oni usmjereni ka ljudskim pravima. Neki od tih tradicionalnih modela su: prikaz osoba s invaliditetom kao onih dostojnih sažaljenja, u kojemu se invaliditet vidi kao tragedija, osobe s invaliditetom kao žrtve nasilja – iako one

jesu žrtve nasilja, pre naglašavanje toga da je neko kazneno djelo počinjeno prema osobi s invaliditetom potiče ideju da su osobe s invaliditetom ranjive i bespomoćne. U hrvatskom kontekstu vrlo je čest prikaz osobe s invaliditetom kao jadne i bespomoćne žrtve administracije. Zla i zastrašujuća osoba s invaliditetom i dalje je prisutan prikaz u kojem se osobito osobe s psihičkim teškoćama doživljava kao nasilne i opasne. Takav model perpetuira prikazivanje osoba s nekim fizičkim ili psihičkim teškoćama kao zlikovaca u popularnoj kulturi.

Sljedeći prikaz je onaj u kojem se osobe s invaliditetom prikazuje kao nešto vrijedno čuđenja i nešto neobično. Pri tome se detaljno opisuje izgled osobe, što je jednako tome kao da nepristojno buljimo u neku osobu. Prikaz nadčovjeka naglašava kako primjerice slijepe osobe imaju neobično razvijeno osjetilo mirisa i dodira, a djecu s teškoćama u razvoju pretjerano se hvali zbog svakodnevnih stvari. Takav prikaz naglašava trijumf nad tragedijom, a osobe s invaliditetom su vrijedne samo zbog toga jer mogu biti inspiracija drugima. Prikaz osoba s invaliditetom kao tereta za obitelj i društvo posebno je bio aktualan u Ujedinjenom Kraljevstvu posljednjih godina.

Neki od savjeta novinarima su: izbjegavajte senzacionalistički jezik i stereotipe (naglašavanje neobičnih sposobnosti, divljenje ili povezivanje invaliditeta sa zlom), zamolite organizacije osoba s invaliditetom za savjete o načinu prikazivanja i jeziku, prikazujte osobe s invaliditetom kao pojedince koji imaju svoju osobnost, nemojte ignorirati društvene i fizičke prepreke na koje nailaze osobe s invaliditetom. Pravobraniteljica za sljedeću godinu planira nastaviti rad na edukaciji novinara, pri čemu bi bilo korisno provesti istraživanje kojim bi se prikupili egzaktni pokazatelji i na njihovom temelju pokrenule sustavne promjene u izvještavanju o osobama s invaliditetom u hrvatskom medijskom prostoru.

30.1. EDUKACIJA STUDENATA I OSOBLJA U ZDRAVSTVENIM I OBRAZOVNIM USTANOVAMA

UN-ov Odbor za prava osoba s invaliditetom je u Zaključnim zapažanjima i preporukama povodom rasprave o Inicijalnom izvješću RH o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom prepoznao nedostatak kontinuirane edukacije u raznim područjima te u svojim preporukama RH navodi sljedeće: **Obrazovanje (čl. 24.)**

36. Odbor preporučuje da se za učitelje/nastavnike i ostale stručnjake osigura edukacija o inkluzivnom obrazovanju...

Podizanje razine svijesti (čl. 8.)

14... Preporuka je Odbora državi potpisnici da osigura edukaciju za sva tijela s javnim ovlastima i javne ili privatne stručnjake koji rade s osobama s invaliditetom o pravima predviđenim u Konvenciji.

Zdravlje (čl. 25.)

38. Preporuka je Odbora ... da zdravstveni djelatnici u redovnoj zdravstvenoj službi budu hitno educirani o adekvatnom načinu pružanja usluga osobama s invaliditetom i poštivanju prava predviđenih Konvencijom.

Kako bi spriječili diskriminatorno ponašanje, predrasude i stereotipe te educirali javnost o važnosti uvažavanja temeljnih prava osoba s invaliditetom, pravobraniteljica i suradnici su tijekom 2018. godine održali radionice i predavanja studentima te osoblju u javnim tijelima.

Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom

Na Medicinskom fakultetu u Zagrebu, u organizaciji Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, 4. prosinca održan je stručni skup: *Načini ostvarivanja primjerenog kontakta i specifičnosti zdravstvene skrbi za osobe s invaliditetom*. Na edukaciji je bilo prisutno oko 30 sudionica, djelatnica **Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom**. Nakon izlaganja koje su održali predstavnici organizacija osoba s invaliditetom različitih oštećenja, u diskusiji je istaknut značaj i korist informacija koje su bile iznesene vezano uz pristup i skrb o osobama s invaliditetom.

Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje

Na Medicinskom fakultetu u Zagrebu u organizaciji Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo održan je 13. lipnja za djelatnike **Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje** stručni skup *Načini ostvarivanja primjerenog kontakta i specifičnosti zdravstvene skrbi za osobe s invaliditetom*.

Pred pedesetak sudionika, predstavnici osoba s invaliditetom prenijeli su znanja i iskustva o praktičnim izazovima s kojima se susreću osobe s raznim oštećenjima i teškoćama u kontaktima sa zdravstvenim i nezdravstvenim djelatnicima.

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Na osnovi dugogodišnje suradnje pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i ove godine je pozdravila studente 1. godine te je u sklopu kolegija *Uvod u inkluzivnu edukaciju i rehabilitaciju* na **Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu**, koji se izvodi na preddiplomskom studiju Rehabilitacija, održala izlaganje. Ispred pedesetak studenata predstavljeni su djelokrug rada, dosadašnja iskustva vezana uz prava osoba s invaliditetom i njihov položaj u RH te informacije o studentima s invaliditetom.

Pravni fakultet u Osijeku

Dana 28. studenoga zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na inicijativu Katedre kolegija za ljudska prava **Pravnog fakulteta u Osijeku** održala je izlaganje i radionicu za studente diplomskog i postdiplomskog studija. U nazočnosti više od 120 studenata zamjenica pravobraniteljice izlagala je te kroz interaktivnu diskusiju naglasila važnost Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i njezine primjene u RH, predstavila je djelokrug rada pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, dosadašnja iskustva vezana uz prava osoba s invaliditetom i njihov položaj u RH te također odgovarala na pitanja studenata.

Policijska akademija

Zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održao je na **Policijskoj akademiji** 19. lipnja predavanje polaznicima/ama Specijalističkog tečaja za maloljetničku delikvenciju i kriminalitet na štetu mladeži i obitelji Ministarstva unutarnjih poslova na temu *Institucija pravobranitelja za osobe s invaliditetom i suradnja s policijom*. Kroz izlaganje polaznici su upoznati s ovlastima i nadležnostima Pravobranitelja za osobe s invaliditetom, radom same institucije, odgovarajućom terminologijom oslovljavanja osoba s invaliditetom, važnosti Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, zakonskim i podzakonskim okvirima iz nadležnosti postupanja policije koji se odnosi na osobe s invaliditetom te primjerima iz prakse i savjetima za buduća postupanja i slučajeve. Poseban je naglasak stavljen na zločine iz mržnje, odnosno razlikovanje pojmova *diskriminacija osoba s invaliditetom*, *zločin iz mržnje*, *govor mržnje* i *incident iz mržnje*. Zaključno, potrebno je istaknuti dobru suradnju između Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i Ministarstva unutarnjih poslova, posebice kada se radi o edukacijama. I ovaj put je prepoznata potreba za nastavkom kontinuirane suradnje na edukacijama policijskih službenika.

Veleučilište u Požegi

Na inicijativu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održana je 4. lipnja na **Veleučilištu u Požegi** dvosatna radionica na kojoj je sudjelovalo 28 djelatnika Veleučilišta, nastavnog i administrativnog osoblja.

Stručni suradnici iz obrazovnih ustanova

13. travnja 2018. zamjenica pravobraniteljice održala je predavanje na temu *Izazovi i pretpostavke uključivog obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju* stručnim suradnicima iz obrazovnih ustanova.

30.2. SUDJELOVANJE NA DOGAĐANJIMA

Aktivno smo sudjelovali na nizu događanja na takav način da su pravobraniteljica i njezini suradnici održali predavanja i/ili interaktivne radionice kako bi podizali svijest o pravima, sposobnostima i mogućnostima kao i samom položaju osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju te sudjelovali u raspravama. U nastavku navodimo neke od tih događanja, a *više o takvim aktivnostima nalazi se po područjima u izvješću*.

Događanja organizirana na inicijativu pravobraniteljice za osobe sa invaliditetom

5. ožujka 2018. godine u Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održan je **sastanak s ministrom hrvatskih branitelja** i suradnicima vezano uz prava osoba s invaliditetom proizašlih iz Domovinskog rata.

U suradnji sa Zajednicom saveza osoba s invaliditetom Hrvatske, u okviru **kampanje (SOIH) „I dalje aktivne i uključene“**, organiziran je okrugli stol koji je održan 7. ožujka 2018. godine u Kući Europe, u Zagrebu.

30. svibnja 2018. godine u organizaciji Ureda POSI i OŠ Matija Gubec iz Zagreba održan je **posjet učenika osmog razreda OŠ Matija Gubec**. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom s učenicima su se družili pravobraniteljica i zamjenik pravobraniteljice te odgovarali na njihova razna pitanja.

Povodom **desete godišnjice institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom** u Hrvatskom saboru je 2. srpnja 2018. održano svečano obilježavanje kojem je domaćin bio predsjednik Sabora. Obilježavanju su nazočili predstavnici Hrvatskog sabora, Vlade, Ureda Predsjednice RH, ministarstava, ostalih pravobraniteljica, veleposlanstava, krovnih organizacija osoba s invaliditetom te drugih tijela i organizacija te su tom prigodom dodijeljene zahvalnice medijima.

Povodom Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, 19. rujna 2018. godine u organizaciji saborskog odbora za ravnopravnost spolova, a u partnerstvu s pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom održana je tematska sjednica pod nazivom: ***Suzbijanje nasilja nad ženama s invaliditetom.***

20. rujna 2018. godine pravobraniteljica je **posjetila grad Veliku Goricu**. Tom prilikom je na inicijativu Povjerenstva za osobe s invaliditetom grada Velike Gorice održala uvodno izlaganje na tribini u svrhu donošenja nove lokalne strategije za osobe s invaliditetom. Također je posjetila i upoznala se s radom COO Velika Gorica.

U listopadu u Zagrebu i u studenom u Osijeku u prostorijama HUP-a, u organizaciji Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i Hrvatske udruge poslodavaca, održane su radionice pod nazivom ***Izazovi zapošljavanja osoba s invaliditetom i kako ih prevladati.***

5. studenoga 2018. u Osijeku je predstavljen **prvi Područni ured institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom**. U nazočnosti više od 150 uzvanika – predstavnika jedinica lokalne i regionalne samouprave, institucija i ustanova, organizacija civilnog društva, akademske zajednice i medija pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u uvodnom je govoru između ostalog istaknula kako je otvaranje područnih ureda predviđeno u svim strateškim planovima institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom od 2011. godine, a proizlazi iz općeg strateškog cilja – Zaštita ljudskih prava osoba s invaliditetom podjednako u svim područjima Republike Hrvatske.

U organizaciji Povjerenstva za ravnopravnost spolova Primorsko-goranske županije 23. studenoga održana je **33.tematska sjednica Županijskog povjerenstva za ravnopravnost spolova** pod naslovom ***Položaj žena s invaliditetom u Republici Hrvatskoj.*** Tematska sjednica održana je povodom obilježavanja Međunarodnog dana nasilja nad ženama. Iz ureda je sudjelovala zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

26. studenoga pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i njezine suradnice održale su u **Ministarstvu znanosti i obrazovanja sastanak** s pomoćnicom ministrice obrazovanja i predstavnicama svih sektora i službi nadležnih između ostalog i za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom u sustavu odgoja i obrazovanja.

Učenici sedmog i osmog razreda **Centra za odgoj i obrazovanje "Ivan Štark" Osijek**, kao dio nastave u sklopu predmeta Građanski odgoj, dana 29. studenoga posjetili su Područni ured institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Osijeku. Savjetnik pravobraniteljice održao je predavanje kojim je upoznao učenike, njihove nastavnike i asistente s institucijom pravobranitelja za osobe s invaliditetom, ovlastima i načinom rada, te posebno ulogom u zaštiti prava djece s teškoćama u razvoju.

U Državnoj školi za javnu upravu održane su tijekom 2018. godine **tri radionice o antidiskriminaciji, ravnopravnosti spolova i primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u europskim i investicijskim fondovima (ESI fondovima).** Svrha radionica bila je osiguravanje

ispunjavanja općih *ex-ante* uvjeta za provedbu operativnih programa iz financijske perspektive EU 2014. – 2020. i korištenje financijskih sredstava ESI fondova koji se odnose na postojanje mjera za primjenu zakonodavstva EU o nediskriminaciji, ravnopravnosti spolova i poštivanja prava osoba s invaliditetom u području ESI fondova. Zamjenik pravobraniteljice izlagao je o pravnom okviru zaštite prava osoba s invaliditetom, primjeni Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom te drugim aktualnostima.

Povodom obilježavanja Međunarodnog dana osoba s invaliditetom i Dana ljudskih prava, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom inicirala je održavanje **sastanka na temu pristupačnosti turizma** na području grada Osijeka i Osječko-baranjske županije. Sastanak je održan 4. prosinca u Područnom uredu institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Osijeku. Iz Ureda pravobraniteljice na sastanku su prisustvovali zamjenik pravobraniteljice, savjetnik i stručna suradnica.

Kako bi obilježili Međunarodni dan osoba s invaliditetom, Međunarodni dan ljudskih prava i 70. godišnjicu donošenja Deklaracije o ljudskim pravima, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom organizirala je radionicu pod nazivom **Stereotipi i predrasude o osobama s invaliditetom u hrvatskim medijima**. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom događanju je prisustvovao zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, a radionicu su vodile savjetnica i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom.

Sudjelovanja na događanjima u organizaciji civilnog društva, institucija i drugih pravnih osoba

Pravobraniteljica je sudjelovala u nizu događanja – u nastavku se nalaze neka od njih, a više možete pogledati u prilogu 5 ovog Izvješća.

15. prosinca u Rijeci, u organizaciji Društva Rijeka 2020., održan je edukativni skup **Kako uključiti osobe s invaliditetom na kulturna događanja?**

14. prosinca u Kući Europe održana je jednodnevna radionica naziva **Znanjem do uključenosti** o temi **Pristupačnost kao ljudsko pravou** organizaciji Zajednice saveza osoba sa invaliditetom Hrvatske, Saveza društava distrofičara Hrvatske, Hrvatskih udruga paraplegičara i tetraplegičara te Hrvatskog saveza udruga tjelesnih invalida.

Povodom obilježavanja Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, Savez organizacija invalida Osječko-baranjske županije organizirao je 14. prosinca svečani program u prostorijama Gradske četvrti Tvrđa u Osijeku.

Povodom obilježavanja 16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama, dana 12. prosinca održan je okrugli stol pod nazivom **Progovorile smo o nasilju, ne čuju nas**.

6. prosinca u Čakovcu je održana javna tribina **Zajedničkom podrškom do veće dobrobiti osoba s invaliditetom** u organizaciji Saveza udruga osoba s invaliditetom Međimurske županije.

Udruga za osobe s intelektualnim oštećenjem „Golubica“ Vukovar u suradnji s Hrvatskim domom Vukovar obilježila je Međunarodni dan osoba s invaliditetom i Međunarodni dan volontera projektom **7. VUFIS – Vukovarski festival igre i smijeha** i **Festival volontiranja** koji je održan 5. prosinca u prostorima Hrvatskog doma Vukovar.

U organizaciji Hrvatske regulatorne agencije za mrežne djelatnosti (HAKOM) i Fakulteta elektrotehnike i računarstva Sveučilišta u Zagrebu (FER), 29. studenoga, drugu godinu zaredom održan je stručni skup **Osobe s invaliditetom u digitalnom društvu**.

16. studenoga održana je stručna konferencija na temu **Primjena potpomognute komunikacije kao metode rane intervencije za najmlađu djecu** kojom je obilježen završetak programa započetog prije dvije godine od strane UNICEF-a i partnera.

16. studenoga, u sklopu konferencije **Automatizacija u prometu** organizirane od strane Koreme, Hrvatskog društva za komunikacije, računarstvo, elektroniku, mjerenja i automatiku, u suradnji sa Zajednicom saveza osoba s invaliditetom Hrvatske (SOIH) u Osijeku je održan okrugli stol na temu **Osobe s invaliditetom u prometu**.

13. i 14. studenoga u Zagrebu je održan **23. simpozij osoba s invaliditetom u organizaciji Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske**. Na simpoziju je ujedno obilježeno 10 godina od stupanja na snagu UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

U sklopu projekta **Make inVALIDpeopleVALID** studenti geografije na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Zagrebu izradili su interaktivnu kartu koja prikazuje infrastrukturu i pomagala u javnom prostoru koja služi i pomaže osobama s invaliditetom.

15. listopada u organizaciji Hrvatskog saveza slijepih u Zagrebu je održana javna tribina povodom obilježavanja **Međunarodnog dana bijelog štapa**.

10. listopada u Edukacijskom centru Klinike za psihijatriju Vrapče, u organizaciji Klinike za psihijatriju Vrapče i Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo obilježen je **Svjetski dan mentalnog zdravlja**.

9. listopada u suradnji Udruge za promicanje stvaralaštva i jednakih mogućnosti Alternator, Ureda UNICEF-a za Hrvatsku, Ureda pravobranitelja za djecu, Hrvatskog filmskog saveza i kina Cinestar, svečano je otvoren **10. Festival prava djece**.

5.–7. listopada u Tuheljskim toplicama održan je radni vikend Hrvatskih udruga paraplegičara i tetraplegičara na temu **Pristupačnost kulturnih objekata i sadržaja**.

28. rujna u Zagrebu, tradicionalno petnaesti put, u organizaciji Hrvatskog knjižničarskog društva, održan je okrugli stol za knjižnične usluge za osobe s invaliditetom na temu **Knjižnične usluge za osobe s intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama**.

Povodom Svjetskog dana starijih osoba (1. listopada) u prostorijama Kuće Europe, 28. rujna u organizaciji Koordinacijskog odbora društava i udruga umirovljenika Hrvatske pošte i Hrvatskih telekomunikacija i eurozastupnice Biljane Borzan, održan je okrugli stol i konferencija za medije pod nazivom **Dostupnost do stana**.

U sklopu Tjedna mobilnosti koje se održavao od 16. do 26. rujna, dana 19. rujna predstavnici Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sudjelovali su na igrama pod nazivom **Preko upoznavanja do boljeg razumijevanja** koje je organiziralo Društvo tjelesnih invalida iz Zagreba.

13. i 14. rujna u organizaciji Udruge „Zamisli“ održana je međunarodna konferencija za studente s invaliditetom.

7. rujna u organizaciji Udruge osoba s invaliditetom UIK održan je 18. susret osoba s invaliditetom Hrvatske pod nazivom **Križevci 2018**.

29. lipnja u Zagrebu je održana završna radionica i okrugli stol Erasmus+ projekta, **CPwellbeing Hrvatske udruge radnih terapeuta**, gdje se pravobraniteljica susrela s partnerima te su razmijenjena iskustva vezana uz aktivnosti i inkluziju osoba s cerebralnom paralizom.

U Zagrebu je 27. lipnja održan okrugli stol **Boli me, a ne znam što me boli**, u organizaciji Hrvatskih udruga za paraplegičare i tetraplegičare.

U organizaciji Svjetske banke i Europske komisije u Hrvatskoj, 11. lipnja održan je okrugli stol na temu **Deinstitucionalizacija socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj**.

U organizaciji CEH-a obrtnika i frizera Vrgorca, od 8. do 9. lipnja, povodom **Hair Smile – Frizure s osmjehom**, održan je okrugli stol na temu zapošljavanja i rada osoba s invaliditetom.

U organizaciji Hrvatskog psihijatrijskog društva, Hrvatskog društva za forenzičku psihijatriju te Klinike za psihijatriju Vrapče, povodom obilježavanja Dana prava osoba s duševnim smetnjama u Republici Hrvatskoj, 6. lipnja održan je okrugli stol na temu **Prava osoba s duševnim smetnjama kao osoba s invaliditetom**.

28. svibnja u organizaciji Hrvatske udruge za školovanje pasa vodiča i mobilitet održan je u Bakru okrugli stol na temu **Roditeljstvo – izazovi brige, odgovornosti i ljubavi**.

18. svibnja povodom Dana Poliklinike SUVAG, a u sklopu programa *Dani Petra Guberine*, održano je predstavljanje knjige pod nazivom **Translacijski pristup u dijagnostici i rehabilitaciji slušanja i govora – 55 godina SUVAG-a**.

12. svibnja u organizaciji Hrvatske udruge medicinskih sestara obilježen je **Međunarodni dan sestrinstva**.

4. svibnja u organizaciji CeDePe Zagreb svečano je otvorena nova podružnica CeDePe-a Zagreb i obilježen je Nacionalni dan osoba s cerebralnom paralizom.

17. travnja u hotelu Laguna u Zagrebu u organizaciji Hrvatske stranke umirovljenika održan je okrugli stol na temu **Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom**.

13. travnja u Koprivnici na Zrinskom trgu je održana **17. Državna smotra radova učenika s teškoćama u razvoju**.

5. i 6. travnja održan je **Simpozij za voditelje udruga osoba s invaliditetom** u organizaciji Hrvatskog saveza udruga tjelesnih invalida.

5. ožujka u Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održan je **sastanak s ministrom hrvatskih branitelja** i suradnicima.

Pristup informacijama putem internetske stranice posi.hr

Godišnja statistika koju prikazujemo u nastavku jedan je od značajnih pokazatelja pristupa informacijama zainteresiranih građana. Osim podataka s mrežne stranice, namjera nam je tijekom 2019. godine osigurati dostupnost informacija i na društvenim mrežama jer smo prateći pristup uočili da je nužno informirati građane na navedene načine kako bi bili što bolje informirani.

Uspoređujući podatke na mrežnoj stranici 2018. u odnosu na 2017. došlo je do porasta pa je tako 2017. bilo 2.802.958 klikova, a 2018. 3.382.683 klikova.

30.3. SUDJELOVANJE UREDA U MEDIJIMA

Prepoznatljivost i prisutnost pravobraniteljice i predstavnika Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u medijima nastavila je rasti. U nastavku ističemo samo neka od sudjelovanja u medijima koja su prema temama bila najviše zastupljena tijekom 2018. godine.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom sudjelovala je davanjem izjava, gostovanjem u emisijama, reagiranjem na napise u sljedećim medijima – emisijama:

Glas Slavonije, HRT, Dobro jutro Hrvatska, FM 92 Slavonski Brod, HRT, Imam problem, HR1, Šesto čulo, Radio Split, RTL vijesti, Novi list, Jutarnji list, Slobodna Dalmacija, Večernji list, Index.hr, IN Portal, 24 sata, HKR, HINA, Nova TV, Provjereno, Nova TV dnevnik, Tportal, Novosti HR, HRT Dnevnik, Dnevnik.hr, Narod.hr, Nacional.hr, Forum.tm, Radio Student, HRT emisija Normalan život, Radio Laganini, Radio Đakovo, Radio Srijem, HRT Regionalni dnevnik, BBR, Radio Osijek, Slavenska televizija, Požeški vodič, Radio Požega, Direktno HR, City radio, Sportske novosti, RTL potraga, Zagrebancija HR, H-alter, Poslovni HR, Novine Global, Portal Osijek 031, Antena Zadar, Zadarski list, Radio Sljeme.

Više se nalazi u Prilogu 4. ovog Izvješća.

Priopćenja za javnost i reagiranja pravobraniteljice za osobe s invaliditetom

U cilju podizanja razine svijesti o položaju osoba s invaliditetom povodom značajnih datuma kojima se obilježavaju dani određenih skupina osoba s invaliditetom te reagiranjem na neprimjeren govor o osobama s invaliditetom ili komentiranje određenih promjena u politikama, zakonodavstvu i sl., pravobraniteljica se obraćala javnosti kroz sljedeća priopćenja za medije:

24. siječnja 2018., portal mirovina.HR, komentar izmjena Zakona o socijalnoj skrbi, objavljeno 25.1.2018. <https://www.mirovina.hr/novosti/invalidnina-radnike-ne-umirovljenike-s-vise-2-455-kuna/>

2. veljače 2018., novine *Večernji list*, presuda Europskog suda za ljudska prava, članak objavljen u novinskom listu 17.2.2018. i 18.2.2018., <https://www.vecernji.hr/vijesti/tetraplegicar-lift-enver-sahin-europski-sud-za-ljudska-prava-damir-jelusic-1226949>

7. veljače 2018., priopćenje *Je li liječenje MS-a i dalje lutrija?*, objavljeno na stranici www.posi.hr.

10. veljače 2018., reakcija na članke iz *Jutarnjeg lista* od 9. i 10. veljače 2018. – SLIKE UŽASA IZ DOMA U OSIJEKU: *Dvije žene brinu o 32 nepokretna štićenika, sobe se ne čiste, u krevetima crknuti miševi i poderane plahte*, AUTOR: Kristina Turčin, NOVI DETALJI IZ OSIJEČKOG DOMA ČIJE JE STANJE ZAPREPASTILO SVE: *Ravnatelj tvrdi da mu je sve namješteno, korisnica: 'Sad mi je jasno zašto sve čiste'*

16. veljače 2018., novinski list i portal *Glas Slavonije*, komentar na otvoreno pismo osoba sa spinalnom ozljedom, članak objavljen 17.2.2018., <http://www.glas-slavonije.hr/356303/4/Ne-mozemo-iz-kreveta-a-sustav-tvrdi-da-smo-zdravi-i-prevaranti>

25. veljače 2018., reakcija na članak *Jutarnjeg lista* pod nazivom *Krah ideje premještanja ljudi u stanove ili krah politike odgovorne za ostvarivanje ljudska prava?*

7. ožujka 2018., priopćenje povodom Međunarodnog dana žena, objavljeno na www.posi.hr

- 8. ožujka 2018.**, Radio Sljeme, emisija *Deveti krug*, gostovanje na temu suzbijanja nasilja i općenito položaja osoba s invaliditetom, objavljeno 26.3.2018.
- 21. ožujka 2018.**, RTL, emisija *Potraga*, izjava na temu pristupačnosti pothodnika u Gradu Zagrebu – održavanje i rad podiznih platformi, objavljeno 29.3.2018.
- 3. travnja 2018.**, priopćenje povodom Svjetskog dana svjesnosti o autizmu, objavljeno 3.4.2018.
- 17. travnja 2018.**, portal *Direktno.hr*, odgovor na upit novinara na temu prikazivanja RTL emisije *Ljubav je na selu* u kojoj sudjeluju osobe s invaliditetom
- 13. svibnja 2018.**, novinski list *24sata*, odgovor na upit novinara vezano uz krađe ortopedskih pomagala, među kojima i invalidskih kolica, a vezano uz objavljen članak o Z. Škenderu pod nazivom *Taj koji je ukrao moja kolica kao da mi je oteo noge, ne mogu zaraditi za kruh!*
- 24. svibnja 2018.**, emisija *Imam problem*, HRT, gostovanje pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i člana Vijeća Udruženja upravljanja zgradama pri Hrvatskoj gospodarskoj komori na temu pristupa osoba s invaliditetom u višestambenim zgradama
- 9. lipnja 2018.**, novine *Global*, odgovor na upit novinara vezano uz RTL-ovu emisiju *Ljubav je na selu*
- 2. srpnja 2018.**, HINA, objava priopćenja za medije povodom obilježavanja 10 godina rada institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom
- 5. rujna 2018.**, konferencija za medije – predstavljanje projekta izgradnje Spinalnog centra u Varaždinskim Toplicama
- 21. rujna 2018.**, priopćenje povodom održavanja tematske sjednice Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora u povodu obilježavanja Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama *Nasilje nad ženama s invaliditetom – specifičnosti i mogućnosti suzbijanja*
- 29. rujna 2018.**, reagiranje vezano uz gostovanje na HRT- u, tema: prevođenje na znakovni jezik
- 7. listopada 2018.**, priopćenje pravobraniteljice uoči Tjedna mentalnog zdravlja, a povodom objave izvješća Odbora Vijeća Europe za prevenciju mučenja i nehumanog ili ponižavajućeg tretmana ili kažnjavanja o uvjetima liječenja u psihijatrijskim bolnicama u RH
- listopad i studeni 2018.**, priopćenja povodom skupova s HUP-om, Zagreb i Osijek
- studen 2018.**, priopćenje povodom objavljenog javnog poziva za prijavu trogodišnjih programa udruga koje pružaju usluge asistencije osobama s invaliditetom za razdoblje 2019. – 2021.
- 15. studeni 2018.**, radio BBR, komentar na izjavu političara člana vijeća skupštine grada Bjelovara
- 16. studeni 2018.**, reagiranje na izjavu saborskog zastupnika – *Otpor prema napuštanju prisilnih postupanja u psihijatrijskim ustanovama*
- 27. studeni 2018.**, objava mišljenja vezano uz donošenje Zakona o udomiteljstvu
- 3. prosinca 2018.**, priopćenje za medije povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom: *Činimo li dovoljno da bi se osobe s invaliditetom osjećale kao ravnopravni članovi društva?*
- 17. prosinca 2018.**, novine *Jutarnji list*, komentar na temu *Rad osoba s invaliditetom u policiji, vatrogastvu i drugim službama*
- 29. prosinca 2018.**, HND, prikazivanje osoba s invaliditetom u medijima

31. OPĆE I FINANCIJSKO POSLOVANJE

Djelokrug rada Pravobranitelja za osobe s invaliditetom propisan je Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („*Narodne novine*“, br. 107/07), Poslovnikom pravobranitelja za osobe s invaliditetom te Pravilnikom o unutarnjem redu. Pravobranitelj za osobe s invaliditetom nadležan je i za suzbijanje diskriminacije na osnovi invaliditeta sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije („*Narodne novine*“, br. 85/08 i 112/12). Također, pravobranitelj za osobe s invaliditetom ima propisane ovlasti sukladno čl. 26 Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („*Narodne novine*“, br. 76/14). Na dan 31.12.2018. godine u Uredu je bilo zaposleno 12 državnih službenika/ce (od navedenog broja 1 službenica radi na određeno kao zamjena na mjestu administrativne tajnice) i 3 dužnosnika/ce. Uočene su velike razlike u položaju osoba s invaliditetom ovisno o području u kojem žive. Osobe koje žive u manjim, odnosno ruralnim područjima udaljenima od većih gradskih centara su u znatno nepovoljnijem položaju kad se radi o dostupnosti zdravstvenih, rehabilitacijskih i drugih usluga podrške, a često im je otežan pristup informiranju i ostvarivanja određenih prava. Zbog navedenog smo tijekom 2018. godine značajan dio rada usmjerili na traženje i pripremu za

otvaranje Područnog ureda u Splitu kao i za početak rada Područnog ureda u Osijeku koji je započeo s radom 5. studenoga 2018. godine.

31.1. FINACIJSKO POSLOVANJE

Sukladno čl. 105. st. 1. i 3. Zakona o proračunu („Narodne novine“, br. 87/08, 136/12 i 15/15), pravobranitelj za osobe s invaliditetom dostavio je Ministarstvu financija i Državnoj reviziji godišnji obračun i godišnji izvještaj za 2018. godinu.

Tablica 31. Planirana i izvršena sredstva proračuna Pravobranitelja za osobe s invaliditetom

Godina	Planirana sredstva	Ukupni rashodi	Rashodi za zaposlene	Materijalni rashodi	Opremanje	Postotak
2008. 01.07. - 31.12.	2.233.000	1.088.938	231.782	492.319	364.837	48,77%
2009.	2.924.732	2.712.434	1.846.625	814.250	51.559	92,74%
2010.	3.225.436	2.993.247	2.033.103	905.343	54.801	92,80%
2011.	3.364.748	3.296.496	2.187.679	975.802	133.015	97,97%
2012.	3.125.000	3.075.631	2.158.288	847.662	69.681	98,42%
2013.	2.970.849	2.947.017	2.065.697	862.869	18.450	99,20%
2014.	3.119.337	2.946.452	2.014.492	881.861	49.000	94,46%
2015.	3.379.000	3.069.494	2.052.557	1.000.400	49.000	90,84%
2016.	3.520.916	3.302.712	2.347.587	894.819	58.737	93,80%
2017.	3.932.560	3.496.984	2.515.139	888.650	92.163	88,92%
2018.	4.067.410	3.744.707	2.518.780	1.090.913	133.662	92,07%

OBRAZLOŽENJE POJEDINIH SKUPINA RASHODA I IZDATAKA

Od ukupno planiranih sredstava za 2018. godinu u iznosu od **4.067.410kn**, rashodi iznose **3.744.707,14 kn**, odnosno **92,07%**.

Administracija i upravljanje: Na stavkama za *Rashode za zaposlene* planirano je **2.670.510 kn**, a potrošeno je **2.518.780,43 kn** ili **94,32 %**. Na dan 31.12.2018. u Uredu je bilo zaposleno 12 državnih službenika/ce (od kojih je jedna osoba zaposlena na određeno vrijeme kao zamjena do povratka odsutne službenice) i 3 dužnosnika/ce. Planirana sredstva za *Materijalne rashode* u 2018. godini iznosila su **1.233.850 kn**, od čega je izvršeno **1.090.913,32** ili **88,42%**. Najvećim dijelom sredstva za materijalne rashode utrošena su za plaćanje troškova na stavci Usluga tekućeg i investicijskog održavanja i Inteliktualnih i osobnih usluga. Ostatak sredstava utrošen je za plaćanje izdataka nastalih redovitim poslovanjem Ureda. Sa stavke Usluga tekućeg i investicijskog održavanja bilo je potrebno platiti troškove preinake i prilagodbe prostora za potrebe obavljanja djelatnosti u Područnom uredu u Osijeku, koji je sukladno planiranim sredstvima u proračunu započeo s radom u 2018. godini. Rashodi na stavci Inteliktualne i osobne usluge odnose se na plaćanje poslova radnog asistenta pravobraniteljice, usluge čišćenja, usluge vozača, te računovodstvene usluge. Planirana sredstva za *Financijske rashode* u 2018. godini iznosila su **3.050,00 kn**, od čega je utrošeno **1.351,49** ili **44,31%**.

Opremanje: Sredstva vezana za nabavu nefinancijske imovine planirana su u iznosu od **160.000 kn**, od čega je izvršeno **133.661,90** ili **83,54 %**. Potrošnja se odnosila na nabavu uredske opreme i namještaja, opreme za održavanje i zaštitu, kao i na ulaganje u tuđu imovinu vezano za novootvoreni Područni ured u Osijeku.

32. ZAKLJUČAK

U svrhu zaštite, praćenja i promicanja prava i interesa osoba s invaliditetom u RH, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je tijekom 2018. godine u 24 e-Savjetovanja predložila ukupno 100 odredbi za izmjenu i dopunu zakonskih i podzakonskih propisa koji se dotiču pitanja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. Pravobraniteljica je dala i 61 mišljenje i/ili prijedlog izmjena i dopuna 23 propisa (zakona, podzakonskih akata, nacionalnih planova, strategija i izvješća o provedbi međunarodnih dokumenata), od čega na vlastitu inicijativu 44 prijedloga/mišljenja izmjena i dopuna u 15 propisa. Ostala mišljenja i prijedlozi su dani na traženje nadležnih institucija te na temelju prijedloga pojedinaca i udruga. Prije predlaganja određenih izmjena ili dopuna, pravobraniteljica je sudjelovala ili inicirala više rasprava. Tijekom 2018. godine također je upućeno 394 preporuke/upozorenja jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, tijelima državne vlasti i drugim pravnim osobama. Većina navedenog obrađeno je po područjima ovog izvješća, međutim kod svakog područja su također popisani prijedlozi i preporuke, kao i upozorenja koja nisu usvojeni, ali i oni koje godinama ponavljamo.

Stoga zaključujemo da je pred nama razdoblje u kojem očekujemo krucijalne promjene za većinu osoba s invaliditetom te usklađivanje zakonskih i podzakonskih propisa koji se donose u 2019. godini s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, a ponajviše s primarnim interesom krajnjih korisnika. Očekuju se izmjene i donošenje novih propisa kao što su Zakon o sigurnosti prometa na cestama, Zakon o cestama, Zakon o socijalnoj skrbi, Zakon o osobnom asistentu, Zakon o inkluzivnom dodatku, Zakon o sustavnom financiranju saveza i udruga osoba s invaliditetom, Zakon o korištenju psa pomagača, kao i drugih zakonski i podzakonski propisi koji su od primarne važnosti za život osoba s invaliditetom. Kad govorimo o osobama s invaliditetom, njihove potrebe za različitim oblicima podrške moraju biti u središtu interesa kreatora zakona i društvenih prilika.

Umjesto da prebacujemo odgovornost na neke druge, udružimo znanja i energiju za nalaženje rješenja, a ne za potiskivanje problema ili odgađanje pri čemu sve ostaje na obećanjima i željama, ali bez stvarnog pomaka.

33. LITERATURA

- Ustav Republike Hrvatske („Narodne novine“, br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10 i 05/14)
- Konvencija o pravima osoba s invaliditetom UN-a s Protokolom („Narodne novine - Međunarodni ugovori“, br. 06/07, 03/08 i 05/08)
- Konvencija o pravima djeteta („Narodne novine - Međunarodni ugovori“, br. 12/93, 05/02 i 02/07)
- Zakon o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, br. 107/07)
- Zakon o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12)
- Zakon o općem upravnom postupku („Narodne novine“, br. 47/09)
- Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju („Narodne novine“, br. 80/13 i 137/13)
- Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju („Narodne novine“, br. 10/97, 107/07 i 94/13)
- Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 11/97, 27/98, 128/99 i 79/02)
- Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14)
- Zakon o zaštiti prava pacijenata („Narodne novine“, br. 169/04 i 37/08)
- Zakon o kretanju slijepe osobe uz pomoć psa vodiča („Narodne novine“, br. 131/98)
- Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 157/13, 152/14 i 39/18)
- Zakon o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 157/13 i 151/14)
- Zakon o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18, 62/18 i 115/18)
- Zakon o obveznim mirovinskim fondovima („Narodne novine“, br. 93/15, 19/14, 64/18 i 115/18)
- Zakon o doplatku za djecu („Narodne novine“, br. 94/01, 138/06, 107/07, 37/08, 61/11, 112/12, 82/15 i 58/18)

- Zakon o listi tjelesnih oštećenja („Narodne novine“, br. 162/98)
- Zakon o socijalnoj skrbi („Narodne novine“, br. 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17 i 130/17)
- Zakon o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br.102/98, 127/00, 59/01, 109/01, 147/02, 117/03, 30/04, 177/04, 92/05, 43/07, 79/07, 35/08, 40/10, 121/10, 61/11, 114/11 i 76/12)
- Obiteljski zakon (Narodne novine br. 103/15)
- Zakon o sportu („Narodne novine“, br. 71/06, 150/08, 124/10, 124/11, 86/12, 94/13, 85/15 i 19/16)
- Zakon o cestama („Narodne novine“, br. 84/11, 22/13, 54/13, 148/13 i 92/14)
- Zakon o sigurnosti prometa na cestama („Narodne novine“, br. 67/08, 48/10, 74/11, 80/13, 158/13, 92/14, 64/15 i 108/17)
- Zakon o gradnji („Narodne novine“, br. 153/13 i 20/17)
- Zakon o tržištu rada („Narodne novine“, br. 118/18)
- Zakon o regulaciji tržišta željezničkih usluga i zaštiti prava putnika u željezničkom prijevozu („Narodne novine“, br. 104/17)
- Zakon o roditeljskim i roditeljskim potporama („Narodne novine“, br. 85/08, 110/08, 34/11, 54/13, 152/14 i 59/17)
- Zakon o pravobranitelju za djecu („Narodne novine“, br. 73/17)
- Zakon o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji („Narodne novine“, br. 121/17)
- Zakon o zdravstvenoj zaštiti („Narodne novine“, br. 100/18)
- Zakon o ravnopravnosti spolova („Narodne novine“, br. 82/08 i 69/17)
- Zakon o arhivskom gradivu i arhivima („Narodne novine“, br. 105/97, 64/00, 65/09, 125/11 i 46/17)
- Zakon o arhivskom gradivu i arhivima („Narodne novine“, br. 61/18)
- Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji („Narodne novine“, br. 70/17)
- Zakon o obveznim odnosima („Narodne novine“, br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15 i 29/18)
- Zakon o državnim maticama („Narodne novine“, br. 96/93 i 76/13)
- Zakon o izvršavanju kazne zatvora („Narodne novine“, br. 128/99, 55/00, 59/00, 129/00, 59/01, 67/01, 11/02, 190/03, 76/07, 27/08, 83/09, 18/11, 48/11, 125/11, 56/13 i 150/13)
- Kazneni zakon („Narodne novine“, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17 i 118/18)
- Zakon o Nacionalnom preventivnom mehanizmu za sprečavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja („Narodne novine“, br. 18/11 i 33/15)
- Zakon o medicinskoj pomognutoj oplodnji („Narodne novine“, br. 86/12)
- Zakon o registru osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 64/01)
- Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi („Narodne novine“, br. 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17 i 68/18)
- Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju („Narodne novine“, br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15 i 131/17)
- Zakon o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16 i 18/18)
- Zakon o jedinstvenom tijelu vještačenja („Narodne novine“, br. 85/14 i 95/15)
- Zakon o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata („Narodne novine“, br. 33/92, 57/92, 77/92, 27/93, 58/93, 02/94, 76/94, 108/95, 108/96, 82/01, 13/03 i 148/13)
- Zakon o cestama („Narodne novine“, br. 84/11, 22/13, 54/13, 148/13 i 92/14)
- Zakon o sustavu unutarnjih financijskih kontrola u javnom sektoru („Narodne novine“, br. 78/15)
- Zakon o zračnom prometu („Narodne novine“, br. 69/09, 84/11, 54/13, 127/13 i 92/14)
- Zakon o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu („Narodne novine“, br. 97/00 i 101/00)
- Zakon o željeznici („Narodne novine“, br. 94/13, 148/13 i 73/17)
- Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima („Narodne novine“, br. 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 143/12 i 152/14)
- Zakon o društveno poticanoj stanogradnji („Narodne novine“, br. 109/01, 82/04, 76/07, 38/09, 86/12, 07/13, 26/15 i 57/18)

- Zakon o boravišnoj pristojbi („Narodne novine“, br. 152/08, 59/09, 97/13, 158/13 i 30/14)
- Zakon o turističkim zajednicama i promicanju hrvatskog turizma („Narodne novine“, br. 152/08)
- Zakon o udomiteljstvu („Narodne novine“, br. 115/18)
- Ovršni zakon („Narodne novine“, br. 112/12, 25/13, 93/14, 55/16 i 73/17)
- Zakon o lokalnim izborima („Narodne novine“, br. 144/12 i 121/16)
- Zakon o registru birača („Narodne novine“, br. 144/12 i 105/15)
- Zakon o udrugama („Narodne novine“, br. 74/17 i 70/17)
- Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima („Narodne novine“, br. 167/03, 79/07, 80/11, 125/11, 141/13, 127/14, 62/17 i 96/18)
- Zakon o pristupačnosti mrežnih stranica i mobilnih aplikacija tijela javnog sektora („Narodne novine“, br. 17/19)
- Zakon o stažu osiguranja s povećanim trajanjem („Narodne novine“, br. 115/18)
- Zakon o sustavu civilne zaštite („Narodne novine“, br. 82/15 i 118/18)
- Zakon o proračunu („Narodne novine“, br. 87/08, 136/12 i 15/15)
- Pravilnik o uvjetima i postupku za stjecanje prava zaposlenog roditelja ili samozaposlenog roditelja djeteta s težim razvojnim smetnjama na dopust ili na rad u skraćenom radnom vremenu zbog njege djeteta („Narodne novine“, br. 18/09, 25/09 i 80/13)
- Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja na bolničku medicinsku rehabilitaciju i fizikalnu terapiju u kući („Narodne novine“, br. 26/96, 79/97, 31/99, 73/99, 40/07, 46/07-pročišćeni tekst, 64/08, 91/09 i 118/09)
- Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, br. 78/13 i 153/13)
- Pravilnik o znaku pristupačnosti („Narodne novine“, br. 78/08 i 87/14)
- Pravilnik o utvrđivanju kvota za zapošljavanje osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 44/14 i 02/15)
- Pravilnik o utvrđivanju kvota za zapošljavanje osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 75/18 i 120/18)
- Pravilnik o profesionalnoj rehabilitaciji i centrima za rehabilitaciju osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 44/14 i 02/15)
- Pravilnik o profesionalnoj rehabilitaciji i centrima za rehabilitaciju osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 75/18)
- Pravilnik o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 44/14, 2/15, 13/15 i 116/17)
- Pravilnik o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 75/18 i 120/18)
- Pravilnik o načinu i vođenju očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 44/14, 97/14 i 02/15)
- Pravilnik o načinu i vođenju očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 75/18)
- Pravilnik o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga („Narodne novine“, br. 40/14 i 66/15)
- Pravilnik o standardima kvalitete socijalnih usluga („Narodne novine“, br. 143/14)
- Pravilnik o posebnom porezu na motorna vozila („Narodne novine“, br. 01/17 i 02/18)
- Pravilnik o osposobljavanju kandidata za vozača („Narodne novine“, br. 132/17 i 06/18)
- Pravilnik o listi psihijatrijskih ustanova koje ispunjavaju uvjete za smještaj i liječenje djece odvojeno od punoljetnih osoba („Narodne novine“, br. 13/15)
- Pravilnik o ortopedskim i drugim pomagalima („Narodne novine“, br. 07/12, 14/12, 23/12, 25/12, 45/12, 69/12, 85/12, 92/12, 119/12, 147/12, 21/13, 38/13, 80/13, 93/13, 119/13, 125/13, 129/13, 136/13, 141/13, 154/13, 12/14, 11/14, 22/14, 34/14, 45/14, 54/14, 59/14, 86/14, 92/14, 119/14, 129/14, 149/14, 17/15, 29/15, 41/15, 62/15, 77/15, 86/15, 124/15, 129/15, 132/15, 139/15, 25/16, 30/16, 53/16, 94/16, 106/16, 108/16, 36/17, 55/17, 102/17, 131/17, 10/18, 14/18, 34/18, 42/18, 57/18, 52/18, 74/18, 98/18, 102/18 i 15/19)

- Pravilnik o vrstama i načinu primjene mjera prisile prema osobama s težim duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 16/15)
- Pravilnik o sadržaju obvezne evidencije i izvješća, načinu prikupljanja, obrade i pohrane statističkih podataka iz područja primjene Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji („Narodne novine“, br. 105/11, 70/17 i 31/18)
- Pravilnik o mjerilima za stavljanje medicinskih proizvoda na osnovnu i dodatnu listu medicinskih proizvoda Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje te mjerilima za određivanje cijena medicinskih proizvoda („Narodne novine“, br. 05/19)
- Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznoga zdravstvenog osiguranja („Narodne novine“, br. 49/14, 51/14, 11/15, 17/15, 123/16 i 129/17)
- Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju („Narodne novine“, br. 24/15)
- Pravilnikom o uvjetima i načinima nastavka obrazovanja za višu razinu kvalifikacije („Narodne novine“, br. 08/16)
- Pravilnik o zaštitnim radionicama i integrativnim radionicama za zapošljavanje osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 44/14 i 02/15)
- Pravilnik o zaštitnim radionicama i integrativnim radionicama za zapošljavanje osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 75/18)
- Pravilnik o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine („Narodne novine“, br. 136/11)
- Pravilnik o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine („Narodne novine“, br. 82/10 i 148/10)
- Pravilnik o ostvarivanju prava na nadoknadu iznosa godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom („Narodne novine“, br. 92/16)
- Pravilnik o postupku za ostvarivanje prava na korištenje povlastica u unutarnjem putničkom prometu („Narodne novine“, br. 14/01)
- Pravilnik o nositeljima, sadržaju i postupcima izrade planskih dokumenata u civilnoj zaštiti te načinu informiranja javnosti u postupku njihovog donošenja („Narodne novine“, br. 49/17)
- Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju („Narodne novine“, br. 23/91)
- Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju („Narodne novine“, br. 24/15)
- Odluka o načinu ostvarivanja poticaja pri zapošljavanju osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 08/08, 20/09, 96/09, 44/10, 97/13, 127/13, 157/13 i 44/14)
- Uredba o metodologijama vještačenja („Narodne novine“, br. 67/17 i 56/18)
- Prijedlog Pravilnika o početnoj i periodičkoj izobrazbi vozača („Narodne novine“, br. 50/18)
- Prijedlog Pravilnika o autobusnim kolodvorima („Narodne novine“, br. 57/18)
- Zakona o sudskim pristojbama („Narodne novine“, br. 118/18)
- Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine („Narodne novine“, br. 63/07)
- Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine („Narodne novine“, br. 42/17)
- Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije („Narodne novine“, br. 124/14)
- Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima („Narodne novine“, br. 102/18)
- Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja („Narodne novine“, br. 63/08 i 90/10)
- Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja („Narodne novine“, br. 70/18)
- Plan deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2011. do 2018. godine, http://www.mspm.hr/content/download/6087/47360/file/plan_DEINSTITUCIJALIZACIJE.pdf

- Istraživanje "Poticanje učinkovitog uključivanja osoba s invaliditetom na tržište rada" u okviru programa EU za Hrvatsku IPA komponentu IV - Razvoj ljudskih resursa 2007. – 2013.
- Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014. - 2020.)
http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/socijalna_skrb/strategija_borbe_protiv_siromastva_i_socijalne_iskljucenosti_2014_2020
- Izvješće o provedbi Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2007.-2015. u 2012. godini
- <https://mdomsp.gov.hr/istaknute teme/osobe-s-invaliditetom-i-starije-i-nemocne-osobe/osobe-s-invaliditetom-1740/zakonodavni-okvir-medjunarodni-i-nacionalni-dokumenti/217>
- Izvješće o provedbi Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2007.-2015. u 2013. godini
- <https://mdomsp.gov.hr/istaknute teme/osobe-s-invaliditetom-i-starije-i-nemocne-osobe/osobe-s-invaliditetom-1740/zakonodavni-okvir-medjunarodni-i-nacionalni-dokumenti/217>
- Izvješće o provedbi Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2007.-2015. u 2014. godini
- <https://mdomsp.gov.hr/istaknute teme/osobe-s-invaliditetom-i-starije-i-nemocne-osobe/osobe-s-invaliditetom-1740/zakonodavni-okvir-medjunarodni-i-nacionalni-dokumenti/217>
- Izvješće o provedbi Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2017.-2020. u 2015. godini
- <https://mdomsp.gov.hr/istaknute teme/osobe-s-invaliditetom-i-starije-i-nemocne-osobe/osobe-s-invaliditetom-1740/zakonodavni-okvir-medjunarodni-i-nacionalni-dokumenti/217>
- Izvješće o provedbi Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2017.-2020. u 2017. godini
- <https://mdomsp.gov.hr/istaknute teme/osobe-s-invaliditetom-i-starije-i-nemocne-osobe/osobe-s-invaliditetom-1740/zakonodavni-okvir-medjunarodni-i-nacionalni-dokumenti/217>
- Izvješće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2013. godinu
http://www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&view=docman&gid=55&task=cat_view&Itemid=98
- Izvješće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2014. godinu
http://www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&view=docman&gid=55&task=cat_view&Itemid=98
- Izvješće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2015. godinu
http://www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&view=docman&gid=55&task=cat_view&Itemid=98
- Izvješće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2016. godinu
http://www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&view=docman&gid=55&task=cat_view&Itemid=98
- Izvješće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2017. godinu
http://www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&view=docman&gid=55&task=cat_view&Itemid=98

34. PRILOZI

JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA

Prilog 1. Pritužbe u kojima je postupano po Zakonu o suzbijanju diskriminacije

PRITUŽBE U KOJIMA JE POSTUPANO PO ZSD-U U 2018.; PREMA **PODRUČJIMA** DISKRIMINACIJE

PODRUČJE	BROJ
Članstvo u sindikatu, OCD-ovima, političkim strankama	1
Javno informiranje i mediji	-
Kulturno i umjetničko stvaralaštvo	-
Obrazovanje	8
Sport	-
Znanost	-
Pravosuđe	5
Uprava	-
Pristup dobrima i uslugama	11
Rad	5
Zapošljavanje	4
Mirovinsko osiguranje	2
Socijalna skrb	8
Zdravstveno osiguranje	-
Stanovanje	1
Zdravstvena zaštita	4
Pritužbe s višestrukim područjima	-
Diskriminacija - općenito	20
Ukupno	69

PRITUŽBE U KOJIMA JE POSTUPANO PO ZSD-U U 2018.; PREMA **OSNOVAMA** DISKRIMINACIJE

OSNOVA	BROJ
Bračni ili obiteljski status	-
Članstvo u sindikatu	-
Dob	-
Društveni položaj	-
Genetsko naslijeđe	-
Imovno stanje	-
Invaliditet	66
Jezik	-
Nacionalno podrijetlo	-
Obrazovanje	-
Političko ili drugo uvjerenje	-
Rasa, etnička pripadnost ili boja kože	-
Rodni identitet ili izražavanje	-
Socijalno podrijetlo	-
Spol	-
Spolna orijentacija	-
Vjera	-
Zdravstveno stanje	-
Višestruka diskriminacija	3
Nema osnove po ZSD-u	-
Ukupno	69

PRITUŽBE U KOJIMA JE POSTUPANO PO ZSD-U U 2018.; PREMA **SPOLU**
PRITUŽITELJA/ICE

SPOL PRITUŽITELJA/ICE:	BROJ
Žena	27
Muškarac	30
Nepoznato ³²	1
Grupa	6
Vlastita inicijativa	5
Ukupno	69

PRITUŽBE U KOJIMA JE POSTUPANO PO ZSD-U U 2018.; PREMA **PRITUŽENIM**
TIJELIMA/OSOBAMA

VRSTA PRITUŽENOG TIJELA/OSOBE	BROJ
Fizička osoba	2
Pravna osoba	9
Pravna osoba s javnim ovlastima	37
Tijelo državne uprave	11
Pravosudno tijelo	5
Organizacija civilnog društva	1
Tijelo jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave	4
Drugo	-
Ukupno	69

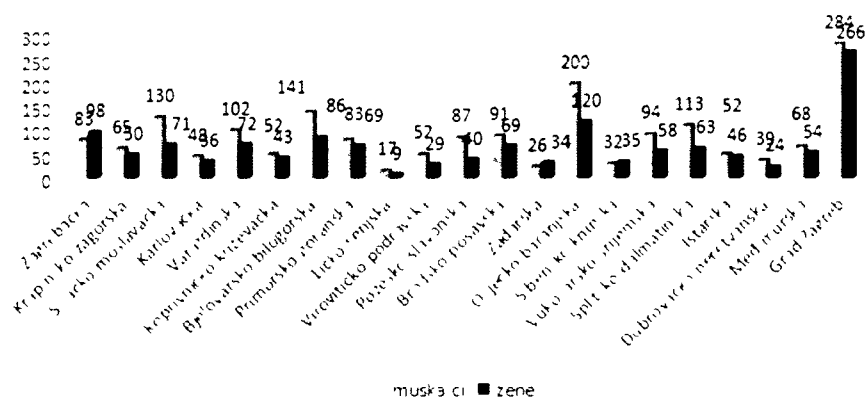
³² Anonimna pritužba

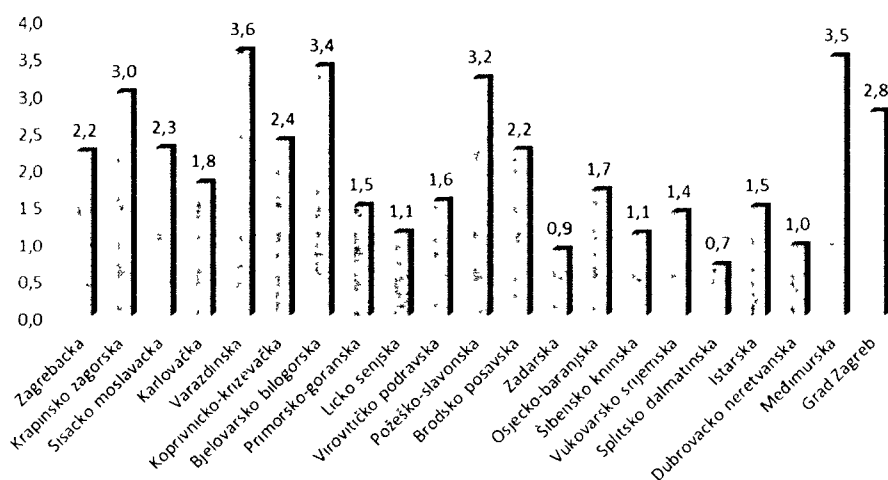
ZAPOSŁJAVANJE I RAD

Prilog 2. Zapošljavanje i rad

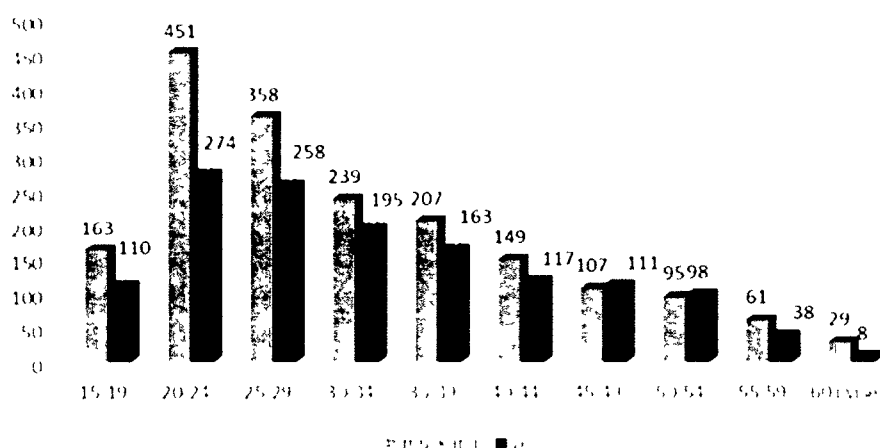
1. Prikaz zaposlenosti po županijama i spolu

2. Prikaz udjela zaposlenih osoba s invaliditetom po županijama

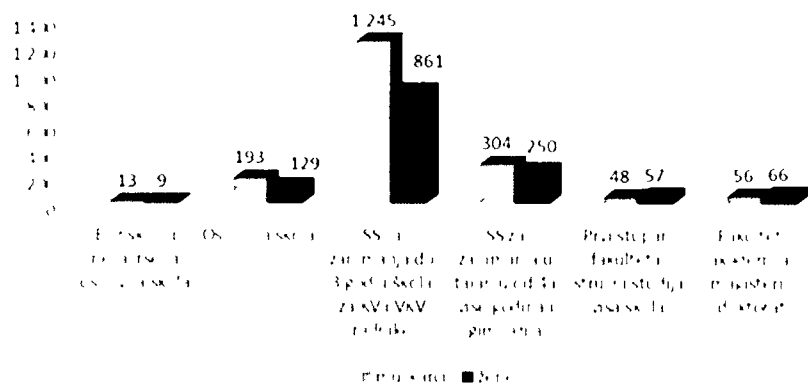

3. Prikaz strukture zaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na dob i spol

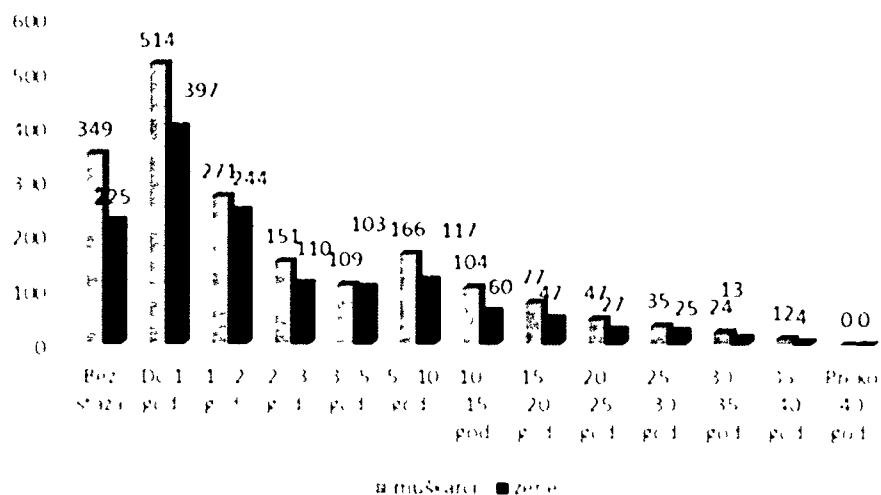

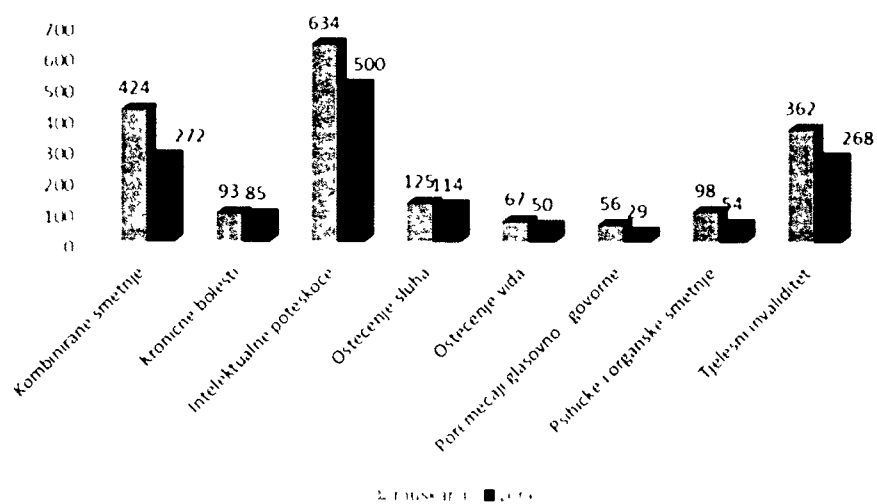
4. Prikaz s obzirom na razinu obrazovanja i spol

5. Prikaz s obzirom na duljinu radnog staža i spol

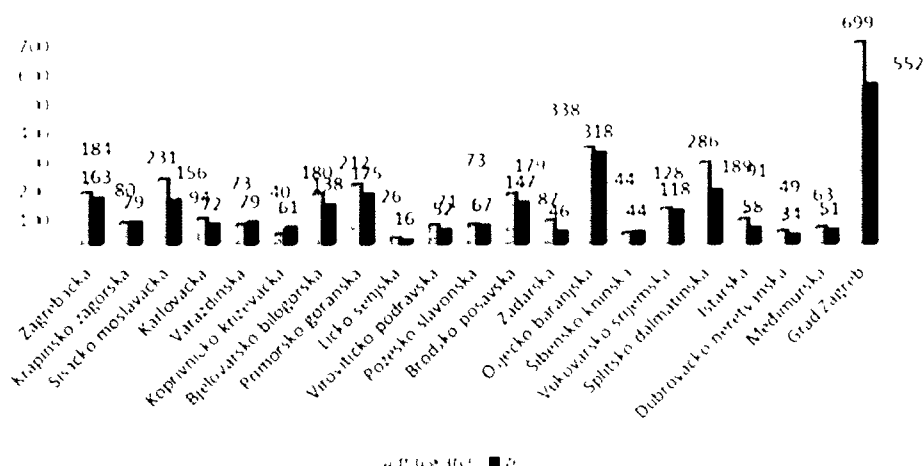

6. Prikaz s obzirom na vrstu invaliditeta i spol

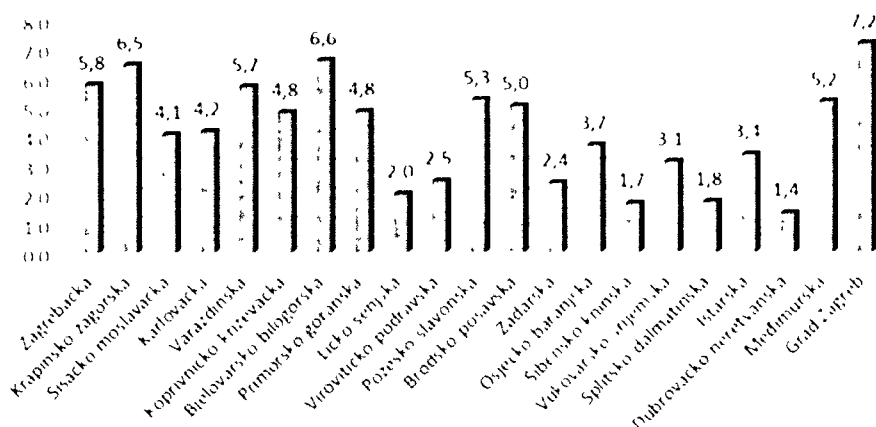

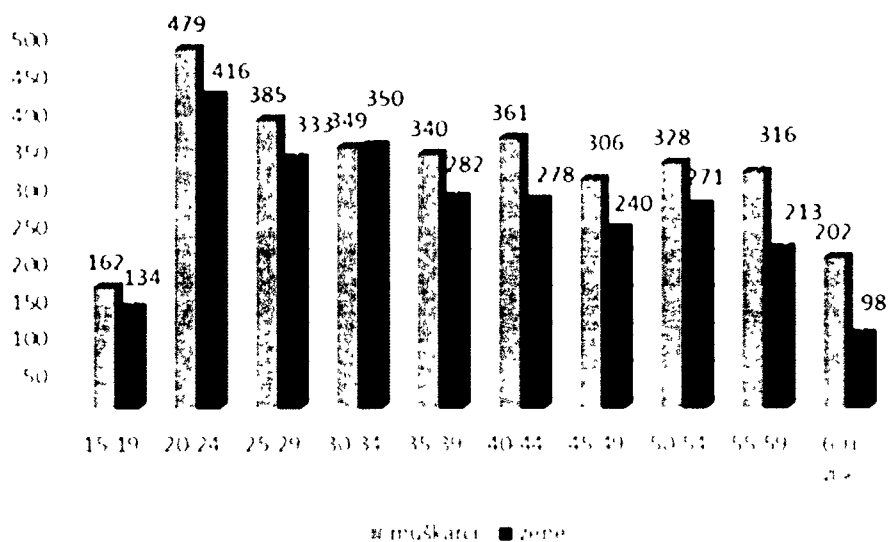
7. Prikaz nezaposlenih osoba s invaliditetom po županijama i spolu

8. Prikaz udjela nezaposlenih osoba s invaliditetom po županijama

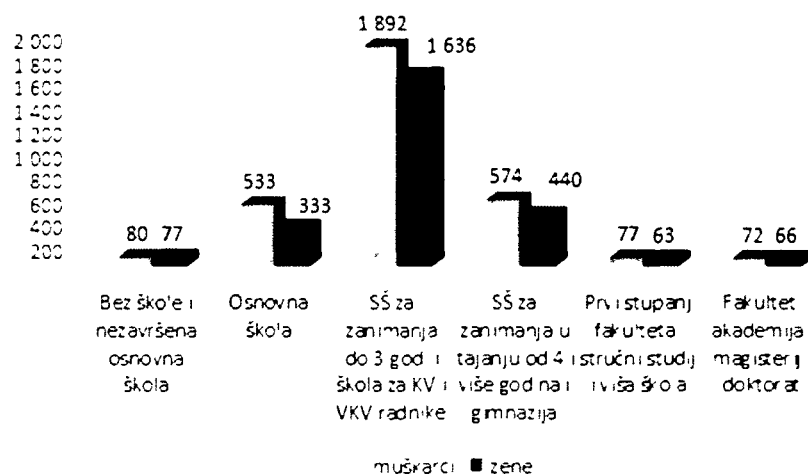

9. Prikaz strukture nezaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na dob i spol

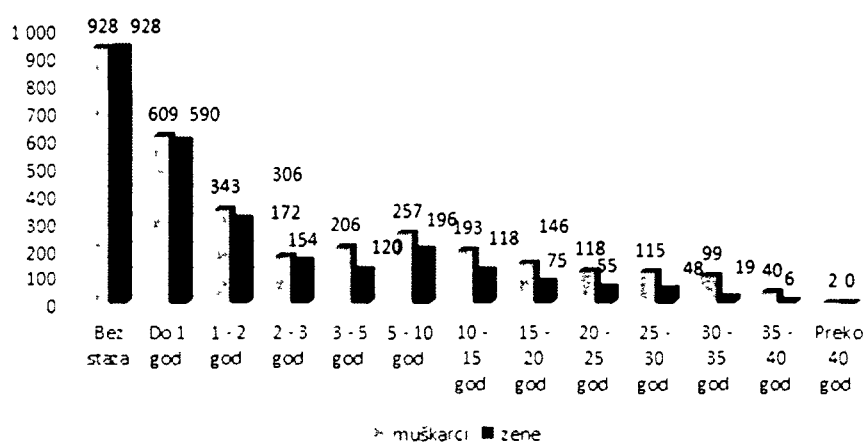

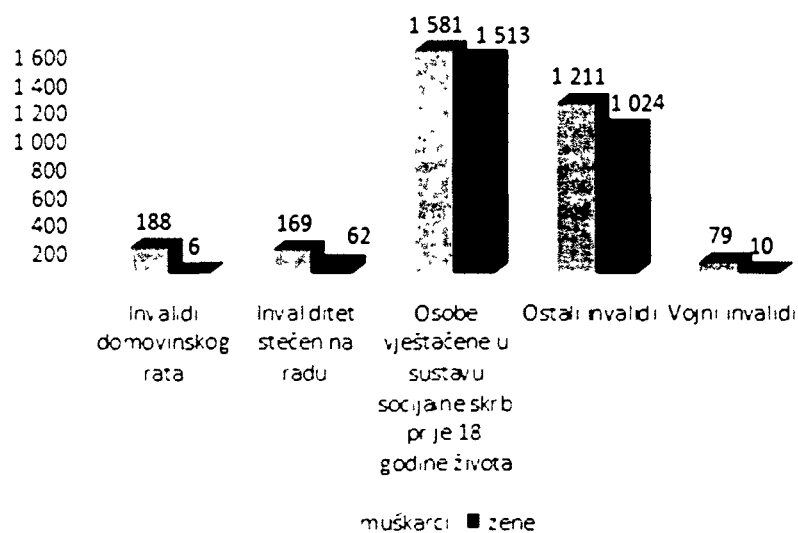
10. Prikaz s obzirom na razinu obrazovanja i spol

11. Prikaz s obzirom na duljinu radnog staža i spol

12. Prikaz s obzirom na vrstu invaliditeta i spol

ZAPOŠLJAVANJE I RAD

Prilog 3. Zapošljavanje i rad, poticaji

Tablica 12. Poticaji po vrsti - korisnici na otvorenom tržištu rada i zaštitne radionice - broj osoba s invaliditetom i broj korisnika

Vrsta poticaja	Iznos poticaja	Ukupan broj korisnika	Ukupan broj OSI	Broj korisnika na otvorenom tržištu rada
Subvencija plaće osobe s invaliditetom	19.535.781,10	250	924	240
Sufinanciranje troškova obrazovanja	21.363,78	2	3	2
Sufinanciranje troškova za prilagodbu radnog mjesta	433.732,00	4	4	4
Sufinanciranje troškova za prilagodbu uvjeta rada	429.427,70	12	12	12
Naknada u visini uplaćenog doprinosa za obvezno zdravstveno osiguranje	47.324,48	25	67	25
Sufinanciranje kamata na kreditna sredstva namijenjena kupnji strojeva, opreme, alata ili pribora potrebnog za zapošljavanje OSI	1.388,11	1	1	1
Posebna sredstva za programe inovativnog zapošljavanja	27.063.966,71	39	116	39
Posebna sredstva za otvaranje novih radnih mjesta i održavanje zaposlenosti u zaštitnim radionicama	53.500.000,00	7	473	0
Novčana nagrada za zapošljavanje izvan kvote	568.549,80	105	250	102
Financiranje troškova stručne podrške	2.880,00	1	1	1
UKUPNO	101.604.413,68	318	1163	308

Vrsta poticaja	Broj OSI na otvorenom tržištu	Iznos poticaja za otvoreno tržište	Broj zaštitnih i integrativnih radionica	Broj OSI u zaštitnim i integrativnim radionicama	Iznos poticaja za zaštitne i integrativne radionice
Subvencija plaće osobe s invaliditetom	419	6.030.887,36	10	505	13.504.893,74
Sufinanciranje troškova obrazovanja	3	21.363,78	0	0	0,00
Sufinanciranje troškova za prilagodbu radnog mjesta	4	433.732,00	0	0	0,00
Sufinanciranje troškova za prilagodbu uvjeta rada	12	429.427,70	0	0	0,00
Naknada u visini uplaćenog doprinosa za obvezno zdravstveno osiguranje	67	47.324,48	0	0	0,00
Sufinanciranje kamata na kreditna sredstva namijenjena kupnji strojeva, opreme, alata ili pribora potrebnog za zapošljavanje OSI	1	1.388,11	0	0	0,00
Posebna sredstva za programe inovativnog zapošljavanja	116	27.063.966,71	0	0	0,00
Posebna sredstva za otvaranje novih radnih mjesta i održavanje zaposlenosti u zaštitnim radionicama	0	0,00	7	473	53.500.000,00
Novčana nagrada za zapošljavanje izvan kvote	228	506.756,25	3	22	61.793,55
Financiranje troškova stručne podrške	1	2.880,00	0	0	0,00
UKUPNO	600	34.537.726,39	10	563	67.066.687,29

PRISTUPAČNOST, Pomorski prijevoz
Prilog 4. Pomorski prijevoz

Tablice: Pregledni popis brodova flote Jadrolinije s pripadajućim stanjem pristupačnosti

Prikaz klasičnih putničkih brodova

Rb.	Ime broda	Ukrcaj/iskrcaj putnika na više od jednog ulaza /izlaza (DA/NE)	Pristup za osobe s ograničenjem u kretanju (DA/NE)
1.	PREMUDA	NE	NE
2.	TIJAT	NE	NE
3.	DORA	DA	DA
4.	POSTIRA	DA	NE

Prikaz brzih putničkih brodova

Rb.	Ime broda	Ukrcaj/iskrcaj putnika na više od jednog ulaza /izlaza (DA/NE)	Pristup za osobe s ograničenjem u kretanju (DA/NE)
1.	DUBRAVKA	DA	NE
2.	NOVALJA	DA	NE
3.	SILBA	NE	NE
4.	OLEA	NE	NE
5.	LARA	DA	NE
6.	KAROLINA	DA	NE
7.	VIDA	DA	DA
8.	JUDITA	DA	NE
9.	ADRIANA	DA	NE
10.	JELENA*	DA	DA

* novi katamaran u odnosu na 2017. godinu koji ispunjava zatražene zahtjeve pristupačnosti.

Prikaz ro-ro putničkih brodova (trajekta)

Rb.	Ime broda	Ukrcaj putnika pomagalima - eskalatori, liftovi (DA/NE)	Pristup za osobe ograničene u kretanju (DA/NE) /posebni sanitarni prostori
1.	LUBENICE	NE	NE/NE
2.	BRAČ	DA	DA/DA
3.	SIS	NE	NE/NE
4.	VLADIMIR NAZOR	NE	NE/NE
5.	ZADAR	DA	DA/DA
6.	PRIZNA	NE	NE/NE
7.	ILOVIK	NE	NE/DA
8.	BOL	NE	NE/NE
9.	SVETI JURAJ	NE	NE/NE
10.	BRESTOVA	NE	NE/NE
11.	STON	NE	NE/NE
12.	SUPETAR	NE	DA/DA
13.	VALUN	DA	DA/NE
14.	SV. KRŠEVAN	NE	NE/DA
15.	JADRAN	DA	DA/DA
16.	MATE BALOTA	NE	NE/NE
17.	KIJEVO	NE	NE/NE
18.	HANIBAL LUCIĆ	NE	NE/NE
19.	JURAJ DALMATINAC	DA	DA/DA
20.	LASTOVO	NE	NE/NE
21.	HRVAT	DA	DA/DA
22.	PETAR HEKTOROVIĆ	DA	DA/DA
23.	ŠOLTANKA	NE	NE/NE
24.	BIOKOVO	DA	DA/DA
25.	CRES	NE	NE/DA
26.	KORNATI	DA	DA/DA
27.	KRK	DA	DA/DA
28.	BARTOL KAŠIĆ	NE	NE/NE
29.	LASLOVO	NE	NE/NE
30.	KORČULA	DA	DA/DA
31.	MLJET	DA	DA/DA
32.	PELJEŠČANKA	NE	NE/NE
33.	TIN UJEVIĆ	DA	DA/DA
34.	MARIJAN	DA	DA/DA
35.	LOŠINJANKA	NE	NE/NE

PODIZANJE RAZINE SVIJEŠTI, Sudjelovanje u medijima

Prilog 5. Sudjelovanje u medijima

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom sudjelovala je davanjem izjava, gostovanjem u emisijama, reagiranjem na napise u sljedećim medijima - emisijama:

Glas Slavonije, HRT, Dobro jutro Hrvatska, FM 92 Slavonski Brod, HRT, Imam problem, HR1, Šesto čulo, Radio Split, RTL vijesti, Novi list, Jutarnji list, Slobodna Dalmacija, Večernji list, Index.hr, IN Portal, 24 sata, HKR, HINA, NovaTV, Provjereno, NovaTV dnevnik, Tportal, Novosti HR, HRT Dnevnik, Dnevnik.hr, Narod.hr, Nacional.hr, Forum.tm, Radio Student, HRT emisija Normalan život, radio Laganini, radio Đakovo, radio Srijem, HRT Regionalni dnevnik, BBR, radio Osijek, Slavenska televizija, Požeški vodič, radio Požega, Direktno HR, City radio, Sportske novosti, RTL potraga, Zagrebancija HR, H-alter, Poslovni HR, Novine Global, Portal Osijek 031, Antena Zadar, Zadarski list, Radio Sljeme.

20. prosinca 2018. HRT, emisija Dobro jutro Hrvatska, gostovanje na temu „Što je učinjeno u 2018. i kakvi su planovi za 2019. godinu?“

18. prosinca 2018. HRK, emisija Argumenti, gostovanje na temu “kvaliteta života osoba s invaliditetom u hrvatskom društvu”

7. prosinca 2018., radio Laganini FM (Gradski radio), emisija “Ja to mogu”, Intervju o sastanku o pristupačnom turizmu i o prvih mjesec dana rada Područnog ureda Osijek, objava 11.12.

7. prosinca 2018., Radio Student emisija Hodalica, članak o održanoj radionici za medije objavljeno – najava: <https://www.mixcloud.com/RadioStudent/hodalica-6122018/>
– izvještaj: <https://www.mixcloud.com/RadioStudent/hodalica-13122018/>

6. prosinca 2018., HRT, gostovanje u emisiji Normalan život na temu Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, objava 7.12. i 9.12. na HRT 4

5. prosinca 2018., Radio 92 FM Izjava za vijesti Izjava o sastanku “Pristupačan turizam” , objavljeno 05.12.

4. prosinca 2018. HRT Radio Osijek, članak i emisija izvještaj o sastanku o pristupačnom turizmu <https://radio.hrt.hr/radio-osijek/clanak/osijek-o-pristupacnom-turizmu-na-podrucju-grada-i-zupanije/185171/> , objavljeno 04.12.

4. prosinca 2018. Glas Slavonije, članak izvještaj o sastanku o pristupačnom turizmu <http://www.glas-slavonije.hr/383847/3/Prepoznati-potencijale-pristupacnog-turizma>
objava 05.12.

3. prosinca 2018. izjave povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, objavljeno na: HR1, vijesti, NovaTv, Dnevnik u 17 i 19.15, HRT, Dnevnik 2, RTL vijesti

3. prosinca 2018. objava vijesti povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, a vezano uz sastanak u Osijeku:

<https://radio.hrt.hr/radio-osijek/clanak/visitus-turizam-pristupacan-svima/181967/>
<http://www.glas-slavonije.hr/379877/3/Turisticka-ponuda-prilagodjena-slijepim-i-slabovidnim-gostima>

27. studenoga 2018., HRT, Regionalni dnevnik, izjava vezano uz stručni skup o zapošljavanju u Osijeku u organizaciji HUP-a i Ureda pravobraniteljice za osobe sa invaliditetom

27. studenoga 2018., HR, Radio Đakovo, izjava vezano uz stručni skup o zapošljavanju u Osijeku u organizaciji HUP-a i Ureda pravobraniteljice za osobe sa invaliditetom

21. studenoga 2018., HR1, Šesto čulo, gostovanje u emisiji na temu Usluga osobnog asistenta, objavljeno 21.11.

17. prosinca, Jutarnji list, komentar na temu, rad osoba s invaliditetom u policiji, vatrogastvu i drugim službama

16. studenoga 2018., radio BBR, izjava vezana uz neprimjerenu i diskriminatornu izjavu vijećnika g. Vranića, objavljeno 16.11.

15. studenoga 2018., radio Slavonija, izjava vezana uz otvaranje i ovlasti Područnog ureda u Osijeku, objavljeno 15.11.

15. studenoga 2018., Radio Srijem, emisija Pružena ruka na temu „Upoznavanje sa načinom rada POSI“, predstavljanje područnog ureda u Osijeku, objava 19.11.

12. studenoga 2018, Glas Slavonije (dnevne novine), Intervju – članak na temu „Upoznavanje sa načinom rada POSI“, predstavljajući područnog ureda u Osijeku
<http://www.glas-slavonije.hr/383766/1/Cilj-nam-je-unaprijediti-polozaj-osoba-s-invaliditetom-u-Slavoniji>, objava 04.12.

9. studenoga 2018., radio Laganini FM (Gradski radio), emisija „Ja to mogu“, Upoznavanje sa načinom rada POSI, predstavljajući područnog ureda u Osijeku, objava 13.11.

5. studenoga 2018., Slavenska televizija, emisija TEMA DANA, Upoznavanje sa načinom rada POSI, predstavljajući područnog ureda u Osijeku
<https://www.youtube.com/watch?v=PFYcrDwSmw4>, objavljeno 05.11.

5. studenoga 2018. u Osijeku je otvoren Područni ured Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Osijeku, ulica Hrvatske Republike 5.

Objave u medijima:

<http://www.in-portal.hr/in-portal-news/vijesti/17048/osijek-otvoren-podrucni-ured-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom>

<https://www.youtube.com/watch?v=PFYcrDw>

<https://www.youtube.com/watch?v=PFYcrDwSmw4>

<http://slavonski.hr/pravobranitelj-za-osobe-s-invaliditetom-u-osijeku-se-otvara-prvi-podrucni-ured-pravobranitelja-za-osobe-s-invaliditetom/>

<http://www.post.hr/osijek/vijesti/zivot/naslov/u-osijeku-otvoren-prvi-podrucni-ured-pravobranitelja-za-osobe-s-invaliditetom-6120>

<http://radio.hrt.hr/radio-osijek/clanak/u-osijeku-otvoren-podrucni-ured-pravobranitelja-za-osobe-s-invaliditetom/182741/>

<http://www.035portal.hr/vijest/zivot/otvara-se-prvi-podrucni-ured-pravobranitelja-za-osobe-s-invaliditetom-16597>

<http://novosti.hr/u-osijeku-predstavljen-prvi-podrucni-ured-pravobranitelja-za-osobe-s-invaliditetom/>

<http://www.pozega.hr/index.php/novosti-pozega/item/2797-u-osijeku-otvoren-prvi-podrucni-ured-pravobranitelja-za-osobe-s-invaliditetom.html>

<http://www.obz.hr/index.php/k2-listing/item/520-u-osijeku-otvoren-prvi-podrucni-ured-pravobranitelja-za-osobe-s-invaliditetom>

<http://www.glas-slavonije.hr/380820/3/Invalidi-iz-istocne-Hrvatske-u-Osijeku-ce-pronaci-pomoc>

<http://www.icv.hr/2018/11/otvoren-prvi-podrucni-ured-pravobranitelja-za-osobe-s-invaliditetom-a-pokrivat-ce-i-podrucje-nase-zupanije/>

<http://pozeskivodic.com/u-osijeku-otvoren-prvi-podrucni-ured-pravobranitelja-za-osobe-s-invaliditetom-pokrivat-ce-i-pozesko-slavonsku-zupaniju/>

10. listopada 2018. Nova TV, Dnevnik, izjava vezano uz tjedan mentalnog zdravlja i procesa deinstitutionalizacije, objavljeno 10.10.2018.

7. listopada 2018. tportal.hr, Hina.hr, članak pod nazivom „Pravobraniteljica traži da se promijeni ponižavajući tretman pacijenata u psihijatrijskim bolnicama“, objava 7.10.2018.

<https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/pravobraniteljica-trazi-da-se-promijeni-ponizavajuci-tretman-pacijenata-u-psihijatrijskim-bolnicama-foto-20181007>

7. listopada 2018. Direktno.hr, članak pod nazivom „Slonjšak: Osobe s invaliditetom nisu dovoljno zaštićene od nedobrovoljnog ili ponižavajućeg postupanja u psihijatrijskim bolnicama“, objava 7.10.2018.

<https://direktno.hr/domovina/slonjsak-osobe-s-invaliditetom-nisu-dovoljno-zasticene-od-nedobrovoljnog-ili-ponizavajuceg-postupanj-135558/>

7. listopada 2018. Jutarni.hr, članak pod nazivom „pravobraniteljica Anka Slonjšak: Okrenimo se suvremenim praksama zaštite osoba s invaliditetom od nasilja u ustanovama i ponižavajućeg postupanja“, objava 7.10.2018.

<https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/pravobraniteljica-anka-slonjsak-okrenimo-se-suvremenim-praksama-zastite-osoba-s-invaliditetom-od-nasilja-u-ustanovama-i-ponizavajuceg-postupanja/7915278/>

6. listopada 2018. HRT, Regionalni dnevnik, izjava o dostupnosti usluga osobama s invaliditetom na radnom vikendu HUPT-a u Tuheljskim toplicama, objava 6.10.2018.

4. listopada 2018. Nova Tv, Dnevnik Hr izjava na temu parkiranja na označenim mjestima za osobe s invaliditetom, objava 4.10.2018.

3. listopada 2018. HR, Šesto čulo, gostovanje u radio emisiji na temu smještaja u poludnevnom i dnevnom boravku za djecu s oštećenjem vida i pridruženim smetnjama u COO Vinko Bek, objava 3.10.2018.

21. rujna 2018. Hina, zajedničko priopćenje za medije saborskog odbora za ravnopravnost spolova i pravobraniteljice za osobe s invaliditetom vezano uz tematsku sjednicu povodom Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama

21. rujna 2018. Novi list, članak vezano uz tematsku sjednicu saborskog odbora povodom Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama

Portal:

<https://kckzz.hr/u-saborskom-odboru-za-ravnopravnost-spolova-obiljezen-nacionalni-dan-borbe-protiv-nasilja-nad-zenama/>

20. rujna 2018. City radio, VG TV, izjave na temu izrade 3. velikogoričke strategije za razdoblje 2019.-2023.

19. rujna 2018. HRT Dnevnik 3, izjava vezano uz tematsku sjednicu povodom Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama

18. rujna 2018. HR1, emisija Jedan na jedan, gostovanje pravobraniteljice i Klaudije Klikovac-Bubalo na temu bivše rukometašice, objavljeno 26. rujna 2018.

15. rujna 2018. HRT Dnevnik, izjava vezano uz Heartrun, Centra za rehabilitaciju Ozalj, Jaškovu, objavljeno 15. rujna 2018. godine

13. rujna 2018. HRT Dnevnik, izjava vezano uz podršku djeci s oštećenjem sluha u vrtićima, objavljeno 16. rujna 2018. godine

13. rujna 2018. Radio Student, emisija Hodalica, intervju vezano uz položaj osoba s invaliditetom s posebnim osvrtom na 10 godina rada Ureda i studente s invaliditetom, objavljeno 13. rujna 2018. godine

3. rujna 2018. HRT, emisija Ima li šta novo?, tema početak školske godine i provedba kurikularne reforme, objava 3.9.2018.

28. kolovoza 2018. HRT Dobro jutro Hrvatska, emisija Imam problem, gostovanje na temu pristupačan turizam, objavljeno 28. kolovoza 2018. godine

24. srpnja 2018., In portal, upit o osobama oboljelim od agorafobije, objavljeno 26.07.2018.

<http://www.in-portal.hr/in-portal-news/kutak-za-strucnjake/16379/anka-slonjsak-prava-osoba-s-ozbiljnim-psihosocijalnim-invaliditetom>

24. srpnja 2018., In portal, upit vezano uz osobe oboljele od Alzheimerove bolesti, objavljeno 26.07.2018.

<http://www.in-portal.hr/in-portal-news/kutak-za-strucnjake/16367/pravobraniteljica-za-osobe-s-invaliditetom-prava-osoba-s-alzheimerovom-bolescu>

9. srpnja 2018. Večernji list, Poslovni dnevnik, novinski članak – izjava pravobraniteljice povodom dodjele priznanja novinarima Poslovnog dnevnika prilikom obilježavanja 10 godina rada institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom, 9. srpnja 2018.

6. srpnja 2018. HR1 Emisija Sport i glazba, prilog Paraolimpijac/ Paraolimpijka, intervju s pravobraniteljicom vezano uz 10 godina institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom, objavljeno 8. srpnja 2018.

4. srpnja 2018. RTL Potraga, portal, objava vezano uz obilježavanje 10 godina rada institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom

<https://vijesti.rtl.hr/novosti/hrvatska/3221971/emisija-potraga-osvojila-nagradu-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom/>

3. srpnja 2018. HR1 Radio Split, intervju s pravobraniteljicom vezano uz 10 godina institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom

2. srpnja 2018. Sportske novosti, intervju s pravobraniteljicom vezano uz 10 godina institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom, objavljeno 5. srpnja 2018.

2. srpnja 2018 objave u medijima vezane uz obilježavanje 10 godina institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom:

Novinski listovi:

Glas Slavonije – Jednake mogućnosti za sve

Novi list – Osobe s invaliditetom obogaćuju zajednicu

Sportske novosti – Pokazali smo koliko treba cijeniti rezultate sportaša s invaliditetom

Večernji list – 10 godina pravobranitelja za osobe s invaliditetom

Objave u emisijama:

HRT Dnevnik, Dobro jutro Hrvatska, rubrika Imam problem

Radio emisije HR1 Vijesti, emisija Šesto čulo

Portali:

<https://direktno.hr/domovina/portalu-direktno-priznanje-za-promicanje-prava-osoba-s-invaliditetom-u-povodu-10-godina-ureda-pravobraniteljice-127218/>

<https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/provjereno-dobilo-priznanje-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom-522483.html>

<http://vijesti.hrt.hr/450445/hrt-u-niz-priznanja-za-promicanje-prava-osoba-s-invaliditetom>

<http://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/16202/sabor-rh-svecano-obiljezana-deseta-godisnjica-instituta-pravobranitelja-za-osobe-s-invaliditetom>

<http://www.h-alter.org/vijesti/h-alteru-priznanje-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom>

<http://www.forum.tm/vijesti/forumtm-dobio-priznanje-za-promicanje-pozitivne-percepcije-osoba-s-invaliditetom-6783>

[http://www.sabor.hr/Default.aspx?g=350&gpic=4#ffffc1ce266acae4 Main_ctl02_gallery_ctl02](http://www.sabor.hr/Default.aspx?g=350&gpic=4#ffffc1ce266acae4>Main_ctl02_gallery_ctl02)

<http://www.civilnodrustvo.hr/ured-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom-obiljezio-deset-godina-rada/>

<https://www.hina.hr/pretraga/Slonj%C5%A1ak>

<http://zg-magazin.com.hr/obiljezana-10-godisnjica-rada-ureda-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom/>

<https://www.hpo.hr/novosti/Ured-Pravobraniteljice-za-osobe-invaliditetom-Priznanje-za-Glasnogovornika-HPOa-/928>

<https://savezsumsi.hr/novo/index.php/novosti/92-nase-aktivnosti/141-hodalica-dobila-priznanje-od-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom>

https://www.hsuir.hr/vijesti/10_godina_institucije_pravobranitelja_za_osobe_s_invaliditetom

9. lipnja 2018., novine Global, odgovor na upit novinara vezano uz RTL-ovu emisiju Ljubav je na selu

30. svibnja 2018. godine, u organizaciji Saveza društva multiple skleroze obilježen je Svjetski dan multiple skleroze, pravobraniteljica je dala izjave 30. svibnja:

<http://vijesti.hrt.hr/446055/oboljeli-od-multiple-skleroze-traze-od-hzzo-a-ukidanje-diskriminirajucih-kriterija-za-lijecenje>

<http://www.zagrebancija.com/je-li-lijecenje-multiple-skleroze-i-dalje-lutrija/>

<https://narod.hr/hrvatska/oboljeli-multiple-skleroze-traze-hzzo-a-ukidanje-diskriminirajucih-kriterija-lijecenje>

24. svibnja 2018., Imam problem, HRT, gostovanje pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i članom Vijeća Udruženja upravljanja zgradama pri Hrvatskoj gospodarskoj komori Zlatkom Vlašićem na temu pristupa osoba s invaliditetom u višestambenim zgradama.

24. svibnja 2018., portal Osijek031.com, održan sastanak s predstavnicima Grada Osijeka i Osječko baranjske županije povodom najave otvaranja područnog ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u Osijeku

http://www.osijek031.com/osijek.php?topic_id=72991

20. svibnja 2018., INportal, intervju pravobraniteljice vezano uz Izvješće o radu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2017. godinu, objavljeno 24. svibnja

<http://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/15936/intervju-anka-slonsak-osobe-s-invaliditetom-imaju-zavidan-radni-kapacitet-koji-moramo-znati-upotrijebiti>

13. svibnja 2018., 24sata, odgovor na upit novinara vezano uz krađe ortopedskih pomagala, među kojima i invalidskih kolica, a vezano uz objavljen članak o Z. Škenderu pod nazivom „Taj koji je ukrao moja kolica kao da mi je oteo noge, ne mogu zaraditi za kruh!“.

10. svibnja 2018., objave u medijima povodom rasprave o Izvješću o radu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2017. godinu

<https://vijesti.rtl.hr/novosti/hrvatska/2997425/pravobraniteljica-naljutila-dio-zastupnika-podatak-da-je-svaki-8-gradjanin-osoba-s-invaliditetom-je-nevjerojatan/>

<http://vijesti.hrt.hr/443019/sabor-raspravlja-o-izvjescu-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom>

<https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/sabor-u-cetvrtak-glasuje-potom-rasprava-o-izvjescu-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom---516590.html>

<http://www.in-portal.hr/in-portal-news/vijesti/15842/anka-slonsak-sabor-danas-raspravlja-o-izvjescu-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom>

<https://direktno.hr/domovina/sabor-cetvrtak-raspravlja-o-radu-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom-i-o-imunoloskom-zavodu-122054/>

<https://narod.hr/hrvatska/sabor-danas-glasuje-potom-rasprava-izvjescu-pravobraniteljice-osobe-s-invaliditetom>

9. svibnja 2018., Poslovni.hr, intervju s pravobraniteljicom o položaju osoba s invaliditetom, objavljeno u novinama i na portalu 16. svibnja

<http://www.poslovni.hr/poduzetnik/jos-uvijek-nismo-postali-drustvo-s-jednakim-mogucnostima-za-sve-340955>

4. svibnja 2018., INportal, objava o Konferenciji o ljudskim pravima u Maroku koja je održana 03. svibnja 2018. godine u organizaciji Veleposlanstva kraljevine Maroko u Zagrebu.

<http://www.in-portal.hr/in-portal-news/vijesti/15802/anka-slonsak-pravobraniteljica-za-osi-primila-veleposlanicu-te-predsjednika-nacionalnog-vijeca-za-ljudska-prava-kraljevine-maroko>

27. travnja 2018., Imam problem, HRT, pravobraniteljica je gostovala u emisiji na temu Alzheimerova bolest i druge demencije – prava bolesnika, emisija objavljena 1. svibnja

25. travnja 2018. HINA, podaci objavljeni na Okruglom stolu Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog Sabora „Ravnopravnost žena i muškaraca na tržištu rada“. Izjava je objavljena u Novom listu, Članak na temu „Jaz u plaćama muškaraca i žena i dalje velik – 11,3 posto“, 25.4.2018.

24. travnja 2018., Antena Zadar, objava vezano uz članak na portalu Direktno.hr vezano uz RTL-ovu emisiju Ljubav je na selu

<https://www.antenazadar.hr/clanak/2018/04/osobe-s-posebnim-potrebama-pretvaraju-u-cirkusante-pravobraniteljica-ce-traziti-ocitovanje-od-rtl-a/>

18. travnja 2018. HRT, emisija Imam problem, gostovanje na temu međuzupanijskog i međugradskog prijevoza osoba s invaliditetom, gostovanje je bilo 19. 4. 2018.

17. travnja 2018. Glas Slavonije, novinski članak pod naslovom Institucionalizirano čak 10.000 invalida, objavljeno 17.4.2018.

 [Glas Slavonije, novinski članak pod naslovom Institucionalizirano čak 10.000 invalida – PDF format](#)

17. travnja 2018. Novi list, novinski članak pod nazivom Institucije skrbe o više od 10 tisuća osoba s invaliditetom, objavljeno 17.4.2018.

 [Novi list, novinski članak pod nazivom Institucije skrbe o više od 10 tisuća osoba s invaliditetom – PDF format](#)

17. travnja 2018. Zadarski list, novinski članak pod nazivom Institucije skrbe o više od 10 tisuća osoba s invaliditetom, objavljeno 17.4.2018.

 [Zadarski list, novinski članak pod nazivom Institucije skrbe o više od 10 tisuća osoba s invaliditetom – PDF format](#)

17. travnja 2018. Večernji list, novinski članak pod nazivom Najviše pritužbi invalida na rad i zapošljavanje, objavljeno 17.4.2018.

PDF Večernji list, Najviše pritužbi invalida na rad i zapošljavanje – PDF format

17. travnja 2018. portal Direktno.hr, odgovor na upit novinara na temu prikazivanja RTL emisije Ljubav je na selu u kojoj sudjeluju osobe s invaliditetom, objavljeno

23.4.2018. <https://direktno.hr/zivot/zabava/pravobraniteljica-za-osobe-s-invaliditetom-ce-zbog-ljubav-je-na-selu-traziti-ocitovanje-od-rtl-a-120280/>

5. travnja 2018., RTL, RTL Vijesti, Podrška Saši Pavliču, vezano uz djecu s teškoćama i liječenje, <https://vijesti.rtl.hr/novosti/hrvatska/2982975/završen-krizni-put-sase-pavlica-stigao-pred-vladu-i-porucio-dodjite-na-trg-i-ucinite-djecu-sretnijom/>, objavljeno 05.04.2018.

3. travnja 2018., priopćenje povodom Svjetskog dana svjesnosti o autizmu, objavljeno 3.4.2018.

29. ožujka 2018., RTL, emisija RTL Direkt, izjava na temu zapošljavanje osoba s invaliditetom

21. ožujka 2018., RTL, emisija Potraga, izjava na temu pristupačnosti pothodnika u Gradu Zagrebu – održavanje i rad podizinih platformi, objavljeno 29.3.2018.

9. ožujka 2018., HTV, emisija Imam problem, gostovanje na temu Ostvarivanje prava na medicinsku rehabilitaciju i fizikalnu terapiju u kući.

8. ožujka 2018., Radio Sljeme, emisija Deveti krug, gostovanje na temu suzbijanja nasilja i općenito položaja osoba s invaliditetom, objavljeno 26.3.2018.

7. ožujka 2018., RTL, Potraga, izjava vezana uz prava na fizikalnu terapiju u kući i korištenje pomagala, objavljeno 14.3.2018.

7. ožujka 2018. Priopćenje povodom Međunarodnog dana žena, objavljeno na www.posi.hr

7. ožujka 2018. Povodom Međunarodnog dana žena pravobraniteljica je dala izjave koje su objavljene 8.3.2018. na:

IN portal: <http://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/15405/anka-slonjsak-za-dan-zena-to-je-siva-zona-obiteljskog-nasilja-prema-zenama-s-invaliditetom>

Civilno društvo: <http://www.civilnodrustvo.hr/slonjsak-zbog-tradicionalnih-patrijarhalnih-stavova-zene-s-invaliditetom-tesko-se-odlucuju-prijaviti-obiteljsko-nasilje/>

NAP: <http://www.nap.ba/new/vijest.php?id=43458>

HINA: <https://www.hina.hr/vijest/9743196>

ICM: <http://icm-zg.info/index.php/mladi-za-drustvo/aktivizam/3365-medunarodni-je-dan-zena>

Hodalica: <https://www.mixcloud.com/RadioStudent/hodalica-832018/>

Slobodna Dalmacija, novinski list, članak pod nazivom *Obiteljsko nasilje se teško prijavljuje*

HR Sljeme, izjava za Vijesti

HTV, Dnevnik 2, izjava

25. veljače 2018. Reakcija na članak Jutarnjeg lista pod nazivom „Krah ideje premještanja ljudi u stanove ili krah politike odgovorne za ostvarivanje ljudska prava?“ objavljeno:

InPortal, objavljeno 27.02.2018. <http://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/15335/anka-slonjsak-odgovara-jutarnjem-nedovoljno-je-ucinjeno-na-deinstitucionalizaciji-osoba-s-invaliditetom>

Portal civilnodruštvo.hr, objavljeno 27.02.2018. <http://www.civilnodrustvo.hr/slonjsak-o-napisima-o-domu-u-osijeku-ideja-deinstitucionalizacije-osoba-s-invaliditetom-nije-dozivjela-krah-nego-se-radi-o-krahu-odgovornosti/>

HINA: Slonjsak: Nedovoljno učinjeno na deinstitucionalizaciji osoba s invaliditetom

Portal Direktno, objavljeno 26.02.2018. <https://direktno.hr/domovina/pravobraniteljica-za-osobe-s-invaliditetom-nedovoljno-ucinjeno-na-deinstitucionalizaciji-osoba-s-invaliditetom-114471/>

22. veljače, Podravski radio Đurđevac, gostovanje na temu izmjena Zakona o socijalnoj skrbi

20. veljače, HTV, emisija Dobro jutro, Hrvatska, Imam problem, gostovanje na temu Pristupačnost građevina osobama koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica

16. veljače 2018., Glas Slavonije, komentar na otvoreno pismo osoba sa spinalnom ozljedom, članak objavljeno 17.2.2018., <http://www.glas-slavonije.hr/356303/4/Ne-mozemo-iz-kreveta-a-sustav-tvrdi-da-smo-zdravi-i-prevaranti>

10. veljače 2018., Reakcija na članke iz Jutarnjeg lista od 9. i 10. veljače 2018. – SLIKE UŽASA IZ DOMA U OSIJEKU Dvije žene brinu o 32 nepokretna štićenika, sobe se ne čiste, u krevetima crknuti miševi i poderane plahte, AUTOR: Kristina Turčin, NOVI DETALJI IZ OSJEČKOG DOMA ČIJE JE STANJE ZAPREPASTILO SVE Ravnatelj tvrdi da mu je sve namješteno, korisnica: 'Sad mi je jasno zašto sve čiste', objavljeno:

Portal Direktno.hr, objavljeno 10.02.2018., <https://direktno.hr/domovina/pravobraniteljica-osobe-s-invaliditetom-svaki-covjek-ima-pravo-zivot-zajednici-i-ukljucenost-drustvo-112843/>

Portal Nacional, objavljeno 10.02.2018. <https://www.nacional.hr/pravo-na-ukljucenost-u-drustvo-pravo-svskog-covjeka/>

Portal 24sata, objavljeno 10.02.2018. <https://www.24sata.hr/news/ravnatelj-doma-strave-vise-se-ne-pojavljuje-na-radnom-mjestu-560234>

7. veljače 2018. Priopćenje „Je li liječenje MS-a i dalje lutrija?“, objavljeno na stranici www.posi.hr 07.2.2018.

2. veljače 2018., Večernji list, presuda Europskog suda za ljudska prava, članak objavljen u novinskom listu 17.2.2018. i 18.2.2018., <https://www.vecernji.hr/vijesti/tetraplegicar-lift-enver-sahin-europski-sud-za-ljudska-prava-damir-jelusic-1226949>

1. veljače, HTV, emisija Dobro jutro, Hrvatska, Imam problem, gostovanje na temu Vještačenje invaliditeta

31. siječnja, HR, emisija Šesto čulo, gostovanje na temu izmjene Zakona o socijalnoj skrbi

31. siječnja, HR Grubišno Polje, emisija Bez predrasuda, razgovor vezan uz izmjene odredbi Zakona o socijalnoj skrbi

25. siječnja, NovaTV, emisija Provjereno, izjava na temu zapošljavanja i osobne invalidnine

24. siječnja 2018., Portal mirovina.HR, komentar izmjena Zakona o socijalnoj skrbi, objavljeno 25.1.2018. <https://www.mirovina.hr/novosti/invalidnina-radnike-ne-umirovljenike-s-vise-2-455-kuna/>

23. siječnja 2018., Glas Slavonije, izjava za članak na temu izmjena Zakona o socijalnoj skrbi, objavljeno 25.1.2018. <http://www.glas-slavonije.hr/354234/1/Ako-osoba-s-invaliditetom-radi-ne-gubi-invalidninu>

19. siječnja 2018., Jutarnji list, komentar izmjena Zakona o socijalnoj skrbi, objavljeno 23.1.2018. u novinskom listu i <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/udruge-u-potpunom-soku-apsurdnom-iz-zakona-ministrice-murganic-tisuce-ljudi-izgubit-ce-invalidninu-kad-odu-u-mirovinu/6959985/>

PODIZANJE RAZINE SVIJESTI, Sudjelovanje u događanjima

Prilog 6. Sudjelovanje u događanjima

U organizaciji Saveza za praćenje jednakosti prava i Delegacije Europske unije za Tursku, u Istanbulu je 15. i 16. prosinca 2018. godine održana Međunarodna konferencija o pristupu pravosuđu osobama s invaliditetom.

Dana 15. prosinca u Rijeci, održan je edukativni skup „Kako uključiti osobe s invaliditetom na kulturna događanja?“ u organizaciji Društva Rijeka 2020.

Dana 14. prosinca u Kući Europe održana je jednodnevna radionica u organizaciji Zajednice saveza osoba sa invaliditetom Hrvatske, Saveza društava distrofičara Hrvatske, Hrvatskih udruga paraplegičara i tetraplegičara te Hrvatskog saveza udruga tjelesnih invalida.

Povodom obilježavanja Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, Savez organizacija invalida Osječko-baranjske županije organizirao je 14. prosinca 2018. godine svečani program u prostorijama Gradske četvrti Tvrđa u Osijeku.

U okviru razvoja studija Socijalnog rada na Pravnom fakultetu u Osijeku 14. prosinca 2018. godine održan je Okrugli stol «Strategija razvoja studija Socijalnog rada na Pravnom fakultetu Osijek za razdoblje 2019. – 2024.».

Dana 14. prosinca 2018. godine u Kristalnoj dvorani hotela Westin održana je svečana dodjela nagrada Hrvatske udruge poslodavaca tvrtkama za društveno odgovorno poslovanje (HUP DOP).

Povodom obilježavanja Međunarodnog dana ljudskih prava i 70 godina od usvajanja Opće deklaracije o ljudskim pravima, dana 12. prosinca na Pravnom fakultetu u Osijeku, u organizaciji pučke pravobraniteljice održan je okrugli stol na temu „Bez slobode, ali ne i ljudskih prava – važnost suradnje u zaštiti osoba lišenih slobode“.

Povodom obilježavanja 16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama dana 12. prosinca održan je okrugli stol pod nazivom „Progovorile smo o nasilju, ne čuju nas“.

U Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom 12. prosinca 2018. godine održan je 5. sastanak Stručnog savjeta pravobraniteljice, kao posljednji sastanak u 2018. godini i posljednji sastanak u ovom II. sazivu.

Povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom u Gradskoj skupštini Grada Zagreba, 11. prosinca je održano tradicionalno druženje predstavnika organizacija i udruga osoba s invaliditetom s predstavnicima Grada Zagreba i Gradske skupštine.

Kako bi obilježili Međunarodni dan osoba s invaliditetom, Međunarodni dan ljudskih prava i 70 godina donošenja Deklaracije o ljudskim pravima, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom organizirala je radionicu pod nazivom Stereotipi i predrasude o osobama s invaliditetom u hrvatskim medijima.

Odbor za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Hrvatskog sabora, održao je dana 7. prosinca 2018., 28. sjednicu posvećenu 70-toj godišnjici usvajanja Opće deklaracije o ljudskim pravima, a uoči obilježavanja Međunarodnog dana ljudskih prava 10. prosinca.

Zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sudjelovao je na javnoj tribini koju je u Čakovcu 6. prosinca 2018. godine organizirao Savez udruga osoba s invaliditetom Međimurske županije. Tema i naziv tribine bila je „Zajedničkom podrškom do veće dobrobiti osoba s invaliditetom“.

Udruga za osobe s intelektualnim oštećenjem „Golubica“ Vukovar u suradnji sa Hrvatskim domom Vukovar obilježila je Međunarodni dan osoba s invaliditetom i Međunarodni dan volontera projektom „7. VUFIS – Vukovarski festival igre i smijeha“ i Festival volontiranja koji se održao 5. prosinca 2018. godine u prostorima Hrvatskog doma Vukovar.

Dana 5. prosinca obilježavanju dana obrane Grada Osijeka pridružilo se Ministarstvo hrvatskih branitelja otvorenjem novih ureda Područne jedinice Osijek i Centra za psihosocijalnu pomoć Osječko-baranjske županije na lokaciji Bartola Kašića 2a u Osijeku.

Povodom obilježavanja Međunarodnog dana osoba s invaliditetom i Dana ljudskih prava, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom inicirala je održavanje sastanka na temu pristupačnosti turizma na području grada Osijeka i Osječko-baranjske županije.

Na Medicinskom fakultetu u Zagrebu, u organizaciji Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, 4. prosinca održan je stručni skup: „Načini ostvarivanja primjerenog kontakta i specifičnosti zdravstvene skrbi za osobe s invaliditetom“.

3. prosinca 2018. godine u dvorani tvrtke Ericsson Nikola Tesla predstavljeni su Priručnik s preporukama za razumnu prilagodbu radnog mjesta Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom i aplikacija EVA – Ericsson Nikola Tesla VoiceAssistant.

U Državnoj školi za javnu upravu održana je 3. prosinca četvrta i posljednja ovogodišnja Radionica o antidiskriminaciji, ravnopravnosti spolova i primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u europskim i investicijskim fondovima (ESI fondovima).

Poslovni dnevnik i Večernji list organizirali su u prostoru Zračne luke „Franjo Tuđman“ 30. studenoga 2018. godine konferenciju pod nazivom „Pametni gradovi“.

U organizaciji Pučke pravobraniteljice održan je 30. studenoga okrugli stol na temu: „Govor mržnje u Hrvatskoj – kako naprijed?“.

Dana 29. studenoga u organizaciji Hrvatske regulatorne agencije za mrežne djelatnosti (HAKOM) i Fakulteta elektrotehnike i računarstva Sveučilišta u Zagrebu (FER) drugu godinu za redom održan je stručni skup Osobe s invaliditetom u digitalnom društvu.

Učenici sedmog i osmog razreda Centra za odgoj i obrazovanje „Ivan Štark“ Osijek, kao dio nastave u sklopu predmeta Građanski odgoj, dana 29. studenoga posjetili su Područni ured institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Osijeku.

Dana 28. studenoga zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na inicijativu prof. Mire Lulić sa Katedre kolegija za ljudska prava Pravnog fakulteta u Osijeku održala je izlaganje i radionicu za studente diplomskog i postdiplomskog studija.

U organizaciji Hrvatskog saveza gluhih i nagluhih u Zagrebu je 28. studenoga održana Jadranska konferencija na temu „Prava gluhih i nagluhih osoba u pojedinim zemljama – što se promijenilo od 2016. godine“.

Povodom obilježavanja 10. godišnjice rada Centra za rehabilitaciju Silver, uz podršku Grada Zagreba, Centar Silver zajedno s Akademijom za razvojnu rehabilitaciju organizirao je 2. stručnu konferenciju „Umijeće korištenja senzorne integracije i pasa pomagača u (re)habilitaciji djece i odraslih osoba“.

26.11. pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i njezine suradnice održale su u Ministarstvu znanosti i obrazovanja sastanak s pomoćnicom ministric obrazovanja i predstavnicama svih sektora i službi nadležnih između ostalog i za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom u sustavu odgoja i obrazovanja.

24. studenoga savjetnica pravobraniteljice sudjelovala je na otvaranju Prvog para taekwondo prvenstva čime je ujedno obilježena druga obljetnica osnivanja Hrvatskog para taekwondo saveza.

Dana 23. studenoga u prostorima Vlade RH potpisan je Sporazum o suradnji u području sprečavanja i borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji.

Povodom obilježavanja Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, 23. studenoga, u Zagrebu je u organizaciji Ureda za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske održano predstavljanje publikacija Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja Vlade Republike Hrvatske i Opće preporuke br. 35 Odbora za uklanjanje diskriminacije žena UN-a o rodno utemeljenom nasilju nad ženama kojom se ažurira Opća preporuka br. 19.

U organizaciji Povjerenstva za ravnopravnost spolova Primorsko-goranske županije održana je 23. studenoga, 33. tematska sjednica Županijskog povjerenstva za ravnopravnost spolova pod naslovom: „Položaj žena s invaliditetom u Republici Hrvatskoj“.

Dana 20. i 23. studenoga, u Zagrebu i Osijeku održane su svečanosti kojima je 60 godina rada i postojanja Udruge za podršku osobama s intelektualnim teškoćama grada Zagreba i Društva za pomoć osobama s intelektualnim teškoćama Osijek.

Povodom obilježavanja 15. obljetnice postojanja i rada institucije Pravobranitelja za djecu, 20. studenoga na Međunarodni dan prava djeteta, u Etnološkom muzeju u Zagrebu je otvorena izložbe

likovnih radova učenika srednjih umjetničkih škola pod naslovom: Poznajem i poštujem dječja prava: razmišljam, govorim, sudjelujem.

U Državnoj školi za javnu upravu održana je 20. studenoga 3. radionica o antidiskriminaciji, ravnopravnosti spolova i primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u europskim i investicijskim fondovima (ESI fondovima).

U Zagrebu je 20. studenoga 2018. godine održana šesta sjednica Odbora za praćenje provedbe Programa ruralnog razvoja RH za razdoblje 2014. -2020.

Od 19. do 21. studenoga, u organizaciji Europske mreže tijela za jednakost (Equinet), u Rimu je održan seminar na temu govora mržnje. Seminaru su prisustvovali predstavnici institucija ombudsmana iz pojedinih država koje su članice Equineta, predstavnici ostalih institucija za suzbijanje diskriminacije, kao i neprofitnih organizacija.

Dana 16. studenoga održana je stručna konferencija na temu „Primjena potpomognute komunikacije kao metode rane intervencije za najmlađu djecu“ kojom je obilježen završetak programa započet prije dvije godine od strane UNICEF-a i partnera.

U sklopu Konferencije „Automatizacija u prometu 2018.“ organizirane od strane Koreme, Hrvatskog društva za komunikacije, računarstvo, elektroniku, mjerenja i automatiku, u suradnji sa Zajednicom saveza osoba s invaliditetom Hrvatske (SOIH), dana 16. studenoga u prostorijama Fakulteta elektrotehnike, računarstva i informacijskih tehnologija u Osijeku održan je Okrugli stol na temu „Osobe s invaliditetom u prometu“.

U Beču je 15. i 16. studenoga na inicijativu austrijskog pravobranitelja za osobe s invaliditetom kao dio aktivnosti austrijskog predsjedavanja Vijećem Europske unije održana prva konferencija pravobranitelja za osobe s invaliditetom država članica Europske unije. Tema konferencije bila je „Zapošljavanje osoba s invaliditetom“.

14. studenoga zamjenica i savjetnice pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sastale su se s Amrom Kazić, savjetnicom Ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine i Ivanom Džidić, stručnom savjetnicom u Odjelu za pravosuđe i upravu iz područnog ureda Ombudsmana BiH u Mostaru.

Na simpoziju je ujedno obilježeno 10 godina od stupanja na snagu UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Uz upoznavanje predstavnika ministarstava sa situacijom na terenu u području inkluzivnog obrazovanja i rada i zapošljavanja, tema ovogodišnjeg simpozija bilo je praćenje Konvencije o pravima osoba s invaliditetom sukladno čl. 33. Konvencije.

Dana 5. studenoga 2018. u Osijeku je predstavljen prvi Područni ured institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom.

U sklopu projekta „Make inVALIDpeopleVALID“ studenti geografije na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Zagrebu izradili su interaktivnu kartu koja prikazuje infrastrukturu i pomagala u javnom prostoru koja služi i pomaže osobama s invaliditetom.

Područni ured institucije pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Osijeku započeo je s radom 5. studenoga 2018. godine.

Na osnovu dugogodišnje suradnje Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i ove godine je pozdravila studente 1. godine te je u sklopu kolegija Uvod u inkluzivnu edukaciju i rehabilitaciju, na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu, koji se izvodi na preddiplomskom studiju Rehabilitacija, održala izlaganje.

U Tirani je 29. listopada 2018. godine održana treća po redu regionalna konferencija mreže tijela za ravnopravnost Jugoistočne Europe, pod nazivom „Neovisnost tijela za jednakost“. Konferenciju je organizirao povjerenik za zaštitu od diskriminacije Republike Albanije Robert Gajda.

22. listopada održano je zatvaranje projekta kojim je ujedno obilježeno pet godina rada Ureda povjerenika za informiranje. Na svečanosti zatvaranja projekta „Jačanje kapaciteta tijela javne vlasti, udruga, građana i medija za provedbu zakona o pravu na pristup informacijama“.

20. listopada 2018. u sklopu projekta Djeca s teškoćama kao zagovaratelji svojih prava koji provodi Centar za razvoj vrijednosti, održana je završna radionica pod nazivom: „Pomozi nam da zajedno pokrenemo promjene“.

Dana 19. listopada, u organizaciji Udruge za podršku žrtvama i svjedocima, u Osijeku održan je okrugli stol na temu „3-PIP-Podrška, informiranje, pravna pomoć usmjerena zaštiti starijih osoba“ – stariji i nemoćni danas – žrtve kaznenih djela – sustav podrške u Osječko-baranjskoj županiji.

Dana 17. listopada u Centru za odgoj i obrazovanje „Slava Raškaj“ u Zagrebu održana je završna prezentacija projekta „Healthy food choices for a sustainable future“.

Dana 16. listopada 2018. godine u organizaciji Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije održana je 2. sjednica Tematske radne skupine za zdravlje i kvalitetu života za izradu Nacionalne razvojne strategije do 2030. godine.

U Državnoj školi za javnu upravu u Zagrebu održana je 15. listopada radionica o antidiskriminaciji, ravnopravnosti spolova i primjeni Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom u europskim i investicijskim fondovima (ESI fondovima).

Dana 15. listopada, u organizaciji Hrvatskog saveza slijepih, u Zagrebu održana je javna tribina kojom je obilježen Međunarodni dan bijelog štapa.

Povodom Svjetskog dana mentalnog zdravlja (10. listopada) u Edukacijskom centru Klinike za psihijatriju Vrapče, u organizaciji Klinike za psihijatriju Vrapče i Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, održana je prezentacija rezultata projekta Svjetske zdravstvene organizacije: „Procjena kvalitete skrbi i implementacije Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u ustanovama za dugotrajnu skrb osoba s mentalnim teškoćama“.

Dana 09. listopada 2018. godine u suradnji Udruge za promicanje stvaralaštva i jednakih mogućnosti Alternator, Ureda UNICEF-a za Hrvatsku, Ureda pravobranitelja za djecu, Hrvatskog filmskog saveza i Kina Cinestar, svečano je otvoren 10. Festival prava djece.

5. – 7. listopada 2018. u Tuheljskim Toplicama održan je radni vikend Hrvatskih udruga paraplegičara i tetraplegičara na temu: Pristupačnost kulturnih objekata i sadržaja.

Od 2. do 4. listopada 2018. savjetnica pravobraniteljice sudjelovala je u Rigi na sastanku Radne grupe za Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom Europske mreže nezavisnih tijela za ljudska prava i seminaru o suradnji s UN-ovim Odborom za prava osoba s invaliditetom, udrugama osoba s invaliditetom i osobama s invaliditetom.

Zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zajedno s pučkom pravobraniteljicom, pravobraniteljicom za djecu i pravobraniteljicom za ravnopravnost spolova, sudjelovao je 4. listopada na sastanku s veleposlanikom SAD, W. Robertom Kohorst.

U organizaciji Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku 3. listopada u Zagrebu je održan Okrugli stol o Nacrtu prijedloga Zakona o korištenju psa pomagača.

02. listopada je u Zagrebu u prostorijama HUP-a, u organizaciji Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i Hrvatske udruge poslodavaca, održana radionica pod nazivom „Izazovi zapošljavanja osoba s invaliditetom i kako ih prevladati“.

Od 28. do 30. rujna 2018. godine, Savez društava multiple skleroze Hrvatske organizirao je XI Simpozija oboljelih od multiple skleroze pod nazivom „Informacijom do zdravlja 2018.“.

Dana 28. rujna u Zagrebu, tradicionalno petnaesti put održan je Okrugli stol za knjižnične usluge za osobe s invaliditetom na temu: „Knjižnične usluge za osobe s intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama“.

28. rujna 2018. godine članovi radne skupine za praćenje zločina iz mržnje sastali su se na poziv pravobraniteljice u Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Povodom Svjetskog dana starijih osoba (1. listopada) u prostorijama Kuće Europe, 28. rujna 2018. godine u organizaciji Koordinacijskog odbora društava i udruga umirovljenika Hrvatske pošte i Hrvatskih telekomunikacija i eurozastupnice Biljane Borzan, održan je Okrugli stol i konferencija za medije pod nazivom „Dostupnost do stana“.

Dana 28. rujna na inicijativu pučke pravobraniteljice Lore Vidović, održan je sastanak pravobraniteljica – pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Anke Slonjšak, pravobraniteljice za ravnopravnost spolova Višnje Ljubičić i pravobraniteljice za djecu Helence Pirnat Dragičević.

Hrvatski savez za rijetke bolesti u suradnji s Hrvatskim društvom za rijetke bolesti pri Hrvatskom liječničkom zboru, organizirao je 21. i 22. rujna 2018. godine, 5. Nacionalnu konferenciju i simpozij o rijetkim bolestima s međunarodnim sudjelovanjem.

Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku organiziralo je dana 20. rujna 2018. godine, panel diskusiju „Unapređenje zaštite žrtava i međuresorne suradnje iz perspektive Ureda Pravobranitelja“.

Dana 20. rujna 2018. godine pravobraniteljica je posjetila grad Veliku Goricu. Tom prilikom je na inicijativu Povjerenstva za osobe s invaliditetom grada Velike Gorice održala uvodno izlaganje na tribini u svrhu donošenja nove lokalne strategije za osobe s invaliditetom. Također je posjetila i upoznala se s radom COO Velika Gorica.

U sklopu Tjedna mobilnosti koje se održalo od 16. do 26. rujna, dana 19. rujna 2018. godine predstavnici Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sudjelovali su na igrama pod nazivom „Preko upoznavanja do boljeg razumijevanja“ koje je organiziralo Društvo tjelesnih invalida iz Zagreba.

Povodom Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, 19. rujna 2018. godine u organizaciji saborskog odbora za ravnopravnost spolova, a u partnerstvu s pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom održana je tematska sjednica pod nazivom: „Suzbijanje nasilja nad ženama s invaliditetom“.

Dana 15. rujna 2018. godine u organizaciji Centra za pružanje usluga u zajednici Ozalj održana je utrka „RunofHeart“ na kojoj je sudjelovao zamjenik pravobraniteljice.

U Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom 14. rujna održan je 4. sastanak Stručnog savjeta pravobraniteljice s temom pristupačnost građevinama.

Dana 13. i 14. rujna 2018. godine u organizaciji Udruge „Zamisli“ održana je međunarodna konferencija za studente s invaliditetom. Sudjelovala je savjetnica pravobraniteljice.

Ured UNICEF-a za Hrvatsku organizirao je 09. rujna 2018. godine obiteljsko događanje Mliječna staza u sklopu kojeg su održane utrke.

Savez društava distrofičara Hrvatske u suradnji s Društvom distrofičara Zagreb organizirali su atletsku utrku „SMACroatiaRun“ dana 8. rujna 2018. godine.

Dana 07. rujna 2018. godine u organizaciji Udruge osoba s invaliditetom UIK održan je 18. susret osoba s invaliditetom Hrvatske pod nazivom „Križevci 2018“.

Dana 4. rujna 2018. godine na inicijativu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održan je sastanak s projektantima, ravnateljem SB Varaždinske toplice g. Kovačićem i ministrom zdravstva g. Kujundžićem.

30. i 31. kolovoza 2018. organiziran je studijski posjet institucije Ombudsmana iz Makedonije instituciji Pravobranitelja za osobe s invaliditetom. Tijekom posjeta održano je dvodnevno savjetovanje zamjenice i savjetnika iz Makedonije.

U organizaciji Udruge slijepih Zagreb, dana 27. kolovoza 2018. godine, održana je Konferencija predstavljanja projekta Direktive o pristupačnosti internetskih stranica i mobilnih aplikacija tijela javnog sektora.

Dana 25. srpnja 2018. godine održan je sastanak na temu Penjanje za sve – planinarenje i boravak u prirodi za osobe s invaliditetom.

Dana 23. srpnja održan je sastanak s predstavnicima WHO-a, u vezi upoznavanja s planiranim aktivnostima na projektu unaprjeđenja kvalitete pružanja usluga mentalnog zdravlja. Na sastanku je sudjelovala savjetnica pravobraniteljice.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i njezine suradnice sastale su se 19. srpnja sa savjetnicom predsjednice Republike Hrvatske za društvene djelatnosti i mlade Renatom Margaretić Urić, predstavnicom Ureda UNICEF-a Hrvatska Valentinom Otmačić i programskom savjetnicom UNICEF-a Melani Marković.

Dana 16. srpnja 2018. održan je sastanak u vezi sudjelovanja na projektu o podršci OSI kao žrtvama ili počiniteljima kaznenih djela. Na sastanku je sudjelovala savjetnica pravobraniteljice.

Zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održao je 6. srpnja u Ministarstvu uprave izlaganje u sklopu programa „Antidiskriminacija, ravnopravnost spolova i primjena Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom u ESI fondovima“ s temom „Prava osoba s invaliditetom“.

Dana 06. srpnja 2018. godine održana je Konferencija povodom predavljanja izvještaja o položaju i pravima žrtava kaznenih djela.

Savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom izlagala je o zločinu iz mržnje zbog invaliditeta na treningu Agencije Europske unije za osposobljavanje u području izvršavanja zakonodavstva (CEPOL). Edukacija u organizaciji Policijske akademije održana je u periodu od 2. do 5. srpnja 2018. godine na Policijskoj akademiji u Zagrebu.

Povodom desete godišnjice ovog važnog događaja za sve osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju kao i njihove obitelji, u Hrvatskom saboru je 2. srpnja 2018. održano svečano obilježavanje kojem je domaćin bio predsjednik Sabora Goran Jandroković.

29 lipnja u Zagrebu je održana završna radionica projekta čiji tim čine stručnjaci poput logopeda, radnih terapeuta, fizioterapeuta, nutricionista i kineziologa. Pravobraniteljica se susrela s partnerima, te su razmijenili iskustva vezano uz aktivnosti i inkluziju osoba s cerebralnom paralizom.

U Zagrebu je 27. lipnja održan okrugli stol Boli me, a ne znam što me boli.

Dana 21. lipnja 2018. godine na inicijativu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, u Uredu pravobraniteljice održan je sastanak s ravnateljem Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje, g. Lucianom Vukelićem i suradnicima.

Zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Darijo Jurišić održao je na Policijskoj akademiji 19. lipnja predavanje polaznicima/cama Specijalističkog tečaja za maloljetničku delikvenciju i kriminalitet na štetu mladeži i obitelji Ministarstva unutarnjih poslova na temu „Institucija pravobranitelja za osobe s invaliditetom i suradnja s policijom“.

Društvo Sonček u sklopu projekta Osjeti slobodu vode u suradnji s Društvom za stajaće veslanje Čatež 17. lipnja 2018. godine, organiziralo je sportske aktivnosti za osobe s invaliditetom.

U organizaciji Hrvatskog saveza slijepih 15. lipnja 2018. godine obilježen je Dan Hrvatskog saveza slijepih. Obilježavanju Dana HSS-a gostovala je pravobraniteljica.

Na Medicinskom fakultetu u Zagrebu 13. lipnja u organizaciji Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo održan je za djelatnike Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje stručni skup „Načini ostvarivanja primjerenog kontakta i specifičnosti zdravstvene skrbi za osobe s invaliditetom“.

U organizaciji Svjetske banke i Europske komisije u Hrvatskoj 11. lipnja 2018. godine održan je okrugli stol na temu Deinstitutionalizacija socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj.

U organizaciji CEH-a obrtnika i frizera Vrgorca, od 08. do 09. lipnja 2018. godine povodom Hair Smile – Frizure s osmijehom održan je Okrugli stol na navedenu tematiku.

U organizaciji Hrvatskog psihijatrijskog društva, Hrvatskog društva za forenzičku psihijatriju te Klinike za psihijatriju Vrapče povodom obilježavanja Dana prava osoba s duševnim smetnjama u Republici Hrvatskoj 06. lipnja 2018. godine održan je Okrugli stol na temu „Prava osoba s duševnim smetnjama kao osoba s invaliditetom“.

Na inicijativu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održana je 4. lipnja na Veleučilištu u Požegi dvosatna radionica na kojoj je sudjelovalo 28 djelatnika Veleučilišta, nastavnog i administrativnog osoblja.

Dana 02. lipnja 2018. godine u organizaciji Ureda za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske održano je predavljanje Strategije za ravnopravnost spolova Vijeća Europe od 2018. do 2023.

Dana 30. svibnja 2018. godine u organizaciji Ureda POSI i OŠ Matija Gubec iz Zagreba održan je posjet učenik osmog razreda Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Dana 30. svibnja 2018. godine u organizaciji Saveza društva multiple skleroze obilježen je Svjetski dan multiple skleroze.

Dana 30. svibnja 2018. godine u organizaciji Hrvatskog sabora održano je svečano primanje povodom Dana Hrvatskog sabora.

Hrvatski savez udruga invalida rada organizirao je 29. svibnja stručni skup na temu zapošljavanja osoba s invaliditetom.

Od 24. do 29. svibnja 2018. godine održan je Zagreb Mental Fest u organizaciji Udruge Ludruga i Znanstvenog centra izvrsnosti za integrativnu bioetiku.

U Zagrebu, 28. svibnja održan je 3. sastanak 2. saziva Stručnog savjeta pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na temu zdravstvene njege i fizikalne terapije u kući. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sastanku su organizirali i sudjelovali pravobraniteljica, zamjenik pravobraniteljice i savjetnica pravobraniteljice.

Dana 28. svibnja 2018. godine u organizaciji Hrvatske udruge za školovanje pasa vodiča i mobilitet održan je u Bakru okrugli stol na temu „Roditeljstvo – izazovi brige, odgovornosti i ljubavi“.

Dana 25. svibnja 2018. godine u organizaciji Bloka umirovljenici zajedno i gosp. Ivana Kresonje pušteno je u pogon vanjsko dizalo. Naime u ovom slučaju ured pravobraniteljice je dao značajan doprinos jer se radi o stambenoj zgradi u kojoj su smještene 4 osobe s invaliditetom, a koje zbog administrativnih prepreka nisu mogli ostvariti pravo na nesmetano kretanje.

U Osijeku je 24. svibnja održan sastanak s predstavnicima Grada Osijeka, kako bi se predstavila namjera otvaranja područnog ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u Osijeku.

U Osijeku je 24. svibnja održan sastanak sa županom Osječko-baranjske županije Ivanom Anušićem i suradnicima. Tema je bila otvaranje područnog ureda pravobraniteljice u Osijeku.

Društvo distrofičara Zagreb i Savez društava distrofičara Hrvatske organizirali su 24. svibnja 2018. godine Dane otvorenih vrata udruga.

Dana 22. svibnja 2018. godine u organizaciji Škole narodnog zdravlja obilježeno je 30 godina djelovanja projekta Zdravi grad u Republici Hrvatskoj.

Dana 22. svibnja 2018. godine u organizaciji Društva tjelesnih invalida, svečano je otvoren 17. Festival jednakih mogućnosti.

Dana 18. svibnja povodom završetka projekta Change Your Mindest – Sport4Everyone, u organizaciji Zagrebačkog športskog saveza osoba s invaliditetom, održan je Festival sporta osoba s invaliditetom.

Dana 18. svibnja 2018. godine u organizaciji Hrvatske udruge za dojenačku, dječju i adolescentnu psihijatriju svečano je otvoren 2. hrvatski kongres o mentalnom zdravlju djece i mladih s međunarodnim sudjelovanjem pod nazivom „Mentalno zdravlje djece i mladih – bogatstvo naroda“.

Dana 18. svibnja 2018. godine u organizaciji Srednje škole – Centra za odgoj i obrazovanje održano je svečano otvorenje ugostiteljskog praktikuma.

Dana 18. svibnja 2018. godine povodom Dana Poliklinike SUVAG, a u sklopu programa Dani Petra Guberine održano je predstavljanje knjige pod nazivom „Translacijski pristup u dijagnostici i rehabilitaciji slušanja i govora – 55 godina SUVAG-a“.

Zamjenik pravobraniteljice sudjelovao je 17. i 18. svibnja 2018. godine u njemačkom Trieru na seminaru Europske pravne akademije (ERA) - „EU Zakon o invaliditetu i Konvencija o pravima osoba s invaliditetom – Financijski instrumenti koje se odnose na invaliditet“.

Dana 16. svibnja 2018. godine u organizaciji Udruge za pomoć djeci i obiteljima – Krijesnica, održana je kazališna predstava „Život je vrednota“.

Dana 12. svibnja 2018. godine u organizaciji Hrvatske udruge medicinskih sestara obilježen je Međunarodni dan sestrinstva.

Dana 11. svibnja 2018. godine u organizaciji Pučkog otvorenog učilišta Zagreb održana je početna konferencija EU projekta „Ukusna dijetetika“.

10. svibnja 2018. godine zastupnici u Hrvatskom saboru raspravljali su o Izvješću o radu koje je podnijela pravobraniteljica za osobe s invaliditetom za 2017. godinu.

Dana 10. svibnja 2018. godine u organizaciji Hrvatske knjižnice za slijepe održano je Međunarodno stručno savjetovanje savjetovanje o Ugovoru iz Marakeša.

Dana 09. svibnja 2018. godine u organizaciji Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku Hrvatskog sabora održana je 44. sjednica Odbora na čijem je dnevnom redu bilo Izvješće Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom za 2017. godinu.

Dana 09. svibnja 2018. godine u organizaciji Odbora za rad, mirovinski sustav i socijalno partnerstvo održana je 32. sjednica Odbora na čijem je dnevnom redu bilo Izvješće Pravobraniteljice za 2017. godinu.

Dana 08. svibnja 2018. godine u organizaciji Pravne klinike Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu održana je promocija 9. biltena Pro bono.

7. svibnja je u Zagreb stigao EMIN2 autobus unutar projekta kojeg provodi Europska mreža protiv siromaštva.

Po peti put u Zadru je 6. svibnja održana utrka Wings for Life World Run.

Dana 04. svibnja 2018. godine u organizaciji CeDePe Zagreb svečano je otvorena nova podružnica CeDePe-a Zagreb i obilježen je Nacionalni dan osoba s cerebralnom paralizom.

Dana 03. svibnja 2018. godine u organizaciji Veleposlanstva kraljevine Maroko u Zagrebu održana je Konferencija o ljudskim pravima u Maroku.

Dana 02. svibnja 2018. godine na svečanoj ceremoniji dodijeljene su nagrade "Poslodavac godine za osobe s invaliditetom" najboljim poslodavcima javnog i privatnog sektora u 6 kategorija.

U sklopu posjete Republici Hrvatskoj kako bi se upoznao sa sustavom zaštite ljudskih prava predsjednik Nacionalnog vijeća za ljudska prava Kraljevine Maroko, gospodin Driss El Yazami u pratnji veleposlanice Kraljevine Maroko u Hrvatskoj gđe Nour El Houda Marrakchi, posjetio je 02. svibnja 2018. godine, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom gdje je razgovarao s pravobraniteljicom, njezinim zamjenikom i savjetnicom.

Na inicijativu predstavnika Zračne luke, a vezano uz pristupačnost prostora osobama sa oštećenjem vida, dana 27. travnja 2018. održan je sastanak na kojem su sudjelovali predstavnici Hrvatskog saveza slijepih, Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i Zračne luke.

27. travnja 2018. godine u organizaciji OZANA-e svečano je obilježen Dan „OZANE“.

Veleposlanstvo Kraljevine Nizozemske u Hrvatskoj upriličilo je 26. travnja na Tuškancu u Zagrebu obilježavanje „Kraljevog dana“.

25. travnja 2018. održan je Okrugli stol Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog Sabora „Ravnopravnost žena i muškaraca na tržištu rada“ koji je organiziran u suradnji s pravobraniteljicom za ravnopravnost spolova.

U sklopu Festivala tata 20. travnja u Galeriji Forum u Zagrebu otvorena je izložba „Tate iz Švedske i Hrvatske“.

Dana 19. travnja 2018., u Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održan je sastanak sa predstavnicama Građanske inicijative.

Dana 19. travnja 2018. godine, u organizaciji Doma za starije osobe Sanatorij Čorluka, Zagreb, te u suradnji s lokalnom zajednicom započeta je još jedna u nizu aktivnosti projekta „Zajedno možemo bolje“.

Sastanak je održan 18. travnja 2018. godine, a iniciran je od strane Centra za socijalnu skrb Brač – Supetar.

Dana 18. travnja održana je 43. sjednica Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku. Na dnevnom redu bio je Konačan prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (njegovo drugo čitanje).

17. travnja je u Hotelu Laguna u Zagrebu u organizaciji Hrvatske stranke umirovljenika održan okrugli stol na temu *Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom*.

U Hrvatskom saboru je 17. travnja u organizaciji Veleposlanstva Švedske i u suradnji s Odborom za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora, a u okviru Festivala tata, održan *Okrugli stol o angažiranom roditeljstvu i aktivnoj ulozi očeva u odgoj u djece*.

Svečanom sjednicom fakultetskog vijeća, 16. travnja, obilježen je Dan Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta u Zagrebu.

Na inicijativu predstavnika međunarodne organizacije Human Rights Watch pravobraniteljica i suradnice održale su sastanak s predstavnicima Human Rights Watch-a na teme vezane uz proces deinstytucionalizacije i skrbništva.

13. travnja 2018. u Koprivnici na Zrinskom trgu je održana 17. Državna smotra radova učenika s teškoćama u razvoju na kojoj je nazočila savjetnica pravobraniteljice.

Dana 13. travnja 2018. zamjenica pravobraniteljice održala je predavanje na temu Izazovi i pretpostavke uključivog obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju.

05. i 06. travnja 2018. godine održan je Simpozij za voditelje udruga osoba s invaliditetom na kojem je prisustvovao zamjenik pravobraniteljice.

Dana 5. travnja 2018. održan je sastanak u Vladi RH sa 3 ministra/ice (Zdravstva, Obrazovanja te Demografije, obitelji, mladih i socijalne politike) na temu položaja osoba s poremećajem iz autističnog spektra te unaprjeđenju sustava pružanja usluga rane intervencije.

Dana 04. travnja 2018. godine održan je sastanak sa Pravobraniteljicom za djecu vezano uz rad na slučajevima.

Dana 04. travnja 2018. godine pravobraniteljica je objavila Izvješće o radu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2017. godinu.

Povodom Svjetskog dana Roma Arheološki muzej i Savez Roma u Republici Hrvatskoj „KALI SARA“, dana 28. ožujka 2018. godine, otvorili su izložbu „Romengo drom – Tisuću godine migracija Roma“.

Dana 16. ožujka 2018. godine u organizaciji Platforme 112 održan je okrugli stol na temu: „Zajednica za sve ili samo za odabrane“.

U Zagrebu je 14. ožujka potpisan Ugovor o dodjeli na korištenje prostora za otvorenje Područnog ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u Osijeku.

Dana 12. ožujka 2018. godine u organizaciji Županijskog suda u Zagrebu održan je stručni skup na te mu Obiteljski sudovi.

Dana 09. ožujka 2018. godine u Ministarstvu znanosti i obrazovanja, a u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje, održan je državni stručni skup za voditelje županijskih stručnih vijeća tjelesne i zdravstvene kulture Republike Hrvatske i liječnike školske medicine – voditelje služba za školsku medicinu pri zavodima za javno zdravstvo svih županija u Republici Hrvatskoj.

U Novinarskom domu u Zagrebu, 9. ožujka 2018. godine održana je tribina „Žene i mediji u Hrvatskoj“ koja je nastala kao rezultat suradnje Europskog Parlamenta u RH, Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova i HND-a.

U Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom 9. ožujka održan je sastanak na temu pristupačnosti pravosudnih tijela osobama s invaliditetom.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u suradnji sa Zajednicom saveza osoba s invaliditetom Hrvatske, u okviru kampanje (SOIH) „I dalje aktivne i uključene“, organizira Okrugli stol koji se održao 07. ožujka 2018. godine u Kući Europe.

Dana 07. ožujka 2018. godine u organizaciji Srednje škole – Centra za odgoj i obrazovanje Zagreb, održan je radni sastanak s ciljem razmatranja mogućnosti osnivanja dnevnog centra za osobe s teškoćama u razvoju iznad navršene 21. godine.

Dana 5. ožujka 2018. godine u Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održan je sastanak s ministrom hrvatskih branitelja.

Hrvatski paraolimpijski odbor (HPO) predstavio je 2. ožujka u Zagrebu hrvatsku reprezentaciju koja će nastupiti na 12. zimskim paraolimpijskim igrama (ZPOI) koje se održavaju od 9. do 18. ožujka u južno korejskom PjeongChangu.

U organizaciji Hrvatskog Paraolimpijskog Odbora, 01. ožujka 2018. godine, održana je tiskovna konferencija povodom dolaska Paraolimpijske delegacije u hotelu Antunović.

U razdoblju od 21. veljače do 23. veljače 2018. godine u organizaciji Zero Projecta održana je u Beču trodnevna konferencija na temu pristupačnosti.

U organizaciji Ministarstva pravosuđa 22. veljače u Zagrebu je povodom Europskog dana žrtava kaznenih djela održan Okrugli stol na temu „Mreže podrške i suradnje za žrtve i svjedoke – izazovi, ciljevi i smjernice u radu“.

U organizaciji Hrvatskog helsinškog odbora 16. veljače održana je svečanost 25. obljetnice utemeljenja Hrvatskog helsinškoga odbora (HHO-a) i obilježavanja Međunarodnog dana ljudskih prava.

Povodom Međunarodnog dana djeteta oboljelog i liječenog od maligne bolesti, SANUS-klub roditelja djece oboljele i liječene od malignih bolesti, organizirao je 14. veljače 2018. godine Okrugli stol na temu: Zajedničkim koracima do cilja.

Dana 13. veljače održana je u restoranu Oxbo Hotela Hilton Double Tree jedinstvena večera koju je u partnerstvu s hotelom organizirala Udruga nastavnika u djelatnosti ugostiteljskog obrazovanja – UNUO.

U Zagrebu je 07. veljače održan okrugli stol pod nazivom 'Razvoj društvenog poduzetništva u Republici Hrvatskoj', u organizaciji Udruge VISOKI JABLANI iz Rovinja, u partnerstvu s Centrom UP2DATE iz Zagreba.

Dana 08. veljače 2018. godine u organizaciji Hrvatskog paraolimpijskog odbora održana je svečanost proslave i dodjele priznanja najuspješnijim sportašima s invaliditetom za 2017. godinu. Predstavnici ukrajinske pravobraniteljice i predstavnik litvanskog pravobranitelja u okviru studijske posjete Republici Hrvatskoj, posjetili su 6. veljače Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

U Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održan je 06. veljače 2018. godine sastanak sa predstavnicima Saveza društava multiple skleroze Hrvatska.

Dana 01. veljače 2018. godine u organizaciji Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina održana na 17. sjednica Odbora.

Dana 31. siječnja 2018. godine u organizaciji Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku održana je 35. sjednica Odbora na temu: „Posebno skupi lijekovi – naše potrebe i naša realnost“.

Katedra za kazneno pravo Pravnog fakulteta U Rijeci organizirala je 31. siječnja 2018. godine znanstvenu konferenciju pod nazivom „Osobe s duševnim smetnjama u suvremenom društvu“.

U Zagrebu je 25. siječnja održan osnivački sastanak 2. saziva Stručnog savjeta pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

U organizaciji Hrvatskog Paraolimpijskog Odbora održan je Svjetski kup u skijanju za osobe s invaliditetom, Sljeme 08.-09.01.2018.

Dana 17. siječnja 2018. godine povodom posjete regionalne direktorice za Europu i Središnju Aziju, gospođe Afshan Khan održano je druženje uz prigodni domjenak.

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom

Savska cesta 41/3, 10 000 Zagreb

Telefon: 01/6102 170

Područni ured Osijek

Ulica Hrvatske Republike 5, 31 000 Osijek

Telefon: 031/293-352

Faks: 01/6177 901

E-mail: ured@posi.hr

Web: <http://posi.hr>

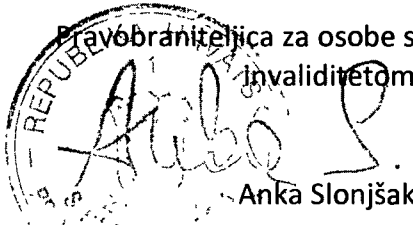
IZJAVA O FISKALNOJ ODGOVORNOSTI

ZA 2018. GODINU

Ja, Anka Slonjšak, čelnica Ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom na temelju popunjenog Upitnika o fiskalnoj odgovornosti, raspoloživih informacija i vlastite procjene potvrđujem:

- zakonito, namjensko i svrhovito korištenje sredstava,
- učinkovito i djelotvorno funkcioniranje sustava financijskog upravljanja i kontrola u okviru proračunom odnosno financijskim planom utvrđenih sredstava.

Zagreb, 31. prosinac 2018. godine.

Pravobraniteljica za osobe s
invaliditetom

Anka Slonjšak

PRAVOBRANITELJ ZA OSOBE S INVALIDITETOM

UPITNIK O FISKALNOJ ODGOVORNOSTI ZA OBVEZNIKE UTVRĐENE U REGISTRU PRORAČUNSKIH I IZVANPRORAČUNSKIH KORISNIKA ZA PRORAČUNSKU GODINU 2018.

PLANIRANJE PRORAČUNA/FINANCIJSKOG PLANA					
1.	Strateški plan je sastavljen i objavljen na web stranicama (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)		X		
2.	Programi iz financijskog plana povezani su s ciljevima iz strateškog plana (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)		X		
3.	Za ciljeve iz strateškog plana utvrđeni su i procijenjeni rizici (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)		X		
4.	Upravno tijelo nadležno za financije jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave nakon primitka uputa za izradu proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave od Ministarstva financija izradilo je i dostavilo proračunskim i izvanproračunskim korisnicima jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave upute za izradu proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave s limitima odnosno s visinama financijskog plana po proračunskim korisnicima za	X			

	sljedeću proračunsku godinu i za sljedeće dvije godine, koje su raspoređene na: - visinu sredstava potrebnih za provedbu postojećih programa, odnosno aktivnosti, koje proizlaze iz trenutno važećih propisa i - visinu sredstava potrebnih za uvođenje i provedbu novih ili promjenu postojećih programa, odnosno aktivnosti (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koje u svojoj nadležnosti imaju proračunske i izvanproračunske korisnike)				
5.	Ministarstvo je nakon primitka uputa za izradu prijedloga državnog proračuna od Ministarstva financija izradilo i dostavilo proračunskim korisnicima iz svoje nadležnosti upute s limitima, odnosno s visinama financijskog plana po proračunskim korisnicima za sljedeću proračunsku godinu i za sljedeće dvije godine, koje su raspoređene na: - visinu sredstava potrebnih za provedbu postojećih programa, odnosno aktivnosti, koje proizlaze iz trenutno važećih propisa i - visinu sredstava potrebnih za uvođenje i provedbu novih ili promjenu postojećih programa, odnosno aktivnosti, a u razdoblju privremenog financiranja, ministarstvo je, nakon primitka uputa za izradu financijskih planova proračunskih i izvanproračunskih korisnika državnog proračuna za prva tri mjeseca proračunske godine od Ministarstva financija, izradilo i dostavilo upute s limitima plana za prva tri mjeseca proračunske godine korisnicima iz svoje nadležnosti (odgovaraju ministarstva koja u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike)	X			

6.	Financijski plan proračunskog korisnika državnog proračuna sadrži prihode i primitke iskazane po vrstama, rashode i izdatke predviđene za trogodišnje razdoblje, razvrstane prema proračunskim klasifikacijama i obrazloženje prijedloga financijskog plana, a u razdoblju privremenog financiranja, sadrži procjenu prihoda i primitaka iskazanih po vrstama, rashoda i izdataka predviđenih za prva tri mjeseca proračunske godine, razvrstanih prema proračunskim klasifikacijama		X		
7.	Financijski plan proračunskog korisnika jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave sadrži prihode i primitke iskazane po vrstama, rashode i izdatke predviđene za trogodišnje razdoblje, razvrstane prema proračunskim klasifikacijama te obrazloženje prijedloga financijskog plana	X			
8.	Obrazloženje financijskog plana proračunskog korisnika državnog proračuna i proračunskog korisnika jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave sadrži sažetak djelokruga rada proračunskog korisnika, obrazložene programe, zakonske i druge podloge na kojima se zasnivaju programi, usklađene ciljeve, strategiju i programe s dokumentima dugoročnog razvoja, ishodište i pokazatelje na kojima se zasnivaju izračuni i ocjene potrebnih sredstava za provođenje programa, izvještaj o postignutim ciljevima i rezultatima programa temeljenim na pokazateljima uspješnosti iz nadležnosti proračunskog korisnika u prethodnoj godini te ostala obrazloženja i dokumentaciju		X		
9.	Financijski plan izvanproračunskog korisnika državnog proračuna i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave sadrži prihode i primitke iskazane po vrstama, rashode i izdatke predviđene za trogodišnje razdoblje, razvrstane prema proračunskim klasifikacijama i obrazloženje prijedloga financijskog plana, a u razdoblju privremenog financiranja, financijski plan izvanproračunskog korisnika državnog proračuna sadrži procjenu prihoda i primitaka iskazanih po vrstama, rashoda	X			

	i izdataka predviđenih za prva tri mjeseca proračunske godine, razvrstanih prema proračunskim klasifikacijama				
10.	Usklađeni prijedlog financijskog plana ministarstva sastavljen je temeljem prikupljenih i objedinjenih prijedloga financijskih planova proračunskih korisnika (odgovaraju ministarstva koja u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike)	X			
11.	Godišnji plan rada je sastavljen u skladu sa strateškim i financijskim planom i objavljen na web stranicama (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)		X		
12.	Uz opći i posebni dio proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, predstavničkom tijelu na usvajanje upućen je i plan razvojnih programa koji sadrži ciljeve te prioritete razvoja jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave povezane s programskom i organizacijskom klasifikacijom proračuna	X			
13.	Čelnik jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave uputio je prijedlog proračuna i projekcija predstavničkom tijelu na donošenje u zakonom predviđenom roku	X			
14.	Doneseni proračun objavljen je u službenom glasilu jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave	X			
15.	Uz proračun jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave odnosno financijski plan proračunskog i izvanproračunskog korisnika za iduću proračunsku godinu, donijele su se i projekcije za sljedeće dvije proračunske godine		X		
16.	Čelnik je u roku 30 dana od stupanja na snagu državnog proračuna donio odluku o prijenosu ovlasti i odgovornosti za provedbu strateškog plana i upravljanje proračunskim sredstvima osiguranim u financijskom planu (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)		X		

17.	Proračun te izmjene i dopune i odluka o izvršavanju dostavljeni su Ministarstvu financija u roku od 15 dana od dana njihova stupanja na snagu	X			
18.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave se zaduživala/ davala suglasnost za zaduživanje/jamstvo sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave	X			

IZVRŠAVANJE PRORAČUNA/FINACIJSKOG PLANA						
19.	Procedura stvaranja ugovornih obveza jasno je definirana i dostupna svim ustrojstvenim jedinicama/upravnim odjelima		X			
20.	Obveze po ugovorima koji zahtijevaju plaćanje iz proračuna u sljedećim godinama preuzimale su se isključivo uz suglasnost ministra financija/Vlade Republike Hrvatske odnosno općinskog načelnika /gradonačelnika /župana (odgovaraju proračunski korisnici državnog proračuna i proračunski korisnici proračuna jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X				
21.	Obveze po investicijskim projektima preuzimaju se isključivo ako su predviđene u proračunu i projekcijama, financijskom planu i po provedenom stručnom vrednovanju i ocjeni opravdanosti te učinkovitosti investicijskog projekta	X				
22.	Preraspodjele su izvršene u skladu s odredbama Zakona o proračunu (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X				
23.	Postoji jasna procedura naplate prihoda	X				
24.	Poduzete su sve potrebne mjere za potpunu naplatu prihoda i primitaka iz nadležnosti i uplatu u proračun prema važećim propisima	X				

25.	Svi namjenski prihodi i primici te vlastiti prihodi proračunskih korisnika uplaćivali su se u nadležni proračun jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave osim onih koji su izuzeti od obveze uplate temeljem odluke o izvršavanju proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koje u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike)	X				
26.	Ministarstvo odnosno jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave pratila je korištenje namjenskih prihoda i primitaka te vlastitih prihoda koje ostvaruju proračunski korisnici iz svoje nadležnosti koji su izuzeti od uplate u proračun	X				
27.	Sredstva su utrošena u skladu s proračunom odnosno financijskim planom		X			
28.	Isplata sredstava temeljila se na vjerodostojnoj dokumentaciji		X			
29.	Pratilo se i kontroliralo namjensko isplaćivanje donacija, pomoći, subvencija do krajnjeg korisnika te korištenje istih					
29.1.	Dostupne su preslike odnosno reference ugovora koji su podloga za isplate	X				
29.2.	Obavljene su provjere na licu mjesta na odabranom uzorku od onih krajnjih korisnika kojima su na godišnjoj razini izvršene isplate iznad 20.000,00 kuna	X				
29.3.	Postoji izvješće od krajnjeg korisnika o utrošku sredstava/realizaciji projekta	X				
30.	Prilikom isporuke opreme/izvođenja radova obavljene su sve potrebne provjere					

30.1.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni na način utvrđen ugovorom		X			
30.2.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni u skladu s vremenskim rokovima iz ugovora		X			
30.3.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni u skladu sa zahtjevima količine i kvalitete iz ugovora		X			
30.4.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni na lokacijama koje su navedene u ugovoru		X			
30.5.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni prema opisu iz ugovora		X			
30.6.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni sukladno nacrtima, analizama, modelima, uzorcima iz ugovora		X			
30.7.	Oprema je instalirana i u upotrebi		X			
31.	Propisana je procedura zaprimanja računa, njihove provjere u odgovarajućim ustrojstvenim jedinicama/upravnim odjelima i pravovremenog plaćanja		X			
32.	Svi ugovori se čuvaju i arhiviraju sukladno propisima o čuvanju arhivske građe		X			
33.	Imenovana je osoba za nepravilnosti (odgovaraju ministarstva i druga državna tijela na razini razdjela organizacijske klasifikacije te jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)		X			

Redni broj						
JAVNA NABAVA						
34.	U zaključenim ugovorima o nabavama velike vrijednosti ugovoreni su instrumenti za osiguranje urednog ispunjenja ugovornih obveza ili odredbe o ugovornoj kazni	X				
35.	Ugovori o javnoj nabavi zaključeni su u skladu s uvjetima određenim u dokumentaciji za nadmetanje i odabranom ponudom	X				
36.	Za sve predmete javne nabave čija je procijenjena vrijednost jednaka ili veća od 200.000,00 kuna za nabavu robe i usluga, odnosno za nabavu radova jednaka ili veća od 500.000,00 kuna provedeni su postupci javne nabave sukladno odredbama Zakona o javnoj nabavi	X				
37.	Za provedene postupke javne nabave u Elektroničkom oglasniku javne nabave objavljene su odgovarajuće objave sukladno Zakonu o javnoj nabavi	X				
38.	Na internetskim stranicama (ili u službenim glasilu ili na oglasnoj ploči ili na drugi način) dostupan je popis gospodarskih subjekata s kojima je obveznik odnosno predstavnik naručitelja ili s njime povezane osobe u sukobu interesa u smislu propisa o javnoj nabavi	X				
39.	Donesen je plan nabave u skladu s propisima o javnoj nabavi		X			
40.	U pripremi i provedbi postupaka javne nabave najmanje jedan ovlašteni predstavnik imao je važeći certifikat u području javne nabave u skladu s propisima o javnoj nabavi.	X				

41.	U pripremi tehničke specifikacije sudjelovale su osobe različite od ovlaštenih predstavnika naručitelja koje ocjenjuju ponude	X				
42.	Ovlašteni predstavnici naručitelja koji daju prijedlog za odluku o odabiru bili su različiti od osoba koje prate provedbu ugovora	X				
43.	Naručitelj vodi registar ugovora o javnoj nabavi i okvirnih sporazuma koji sadrži podatke u skladu s propisima o javnoj nabavi		X			
44.	Sva dokumentacija o svakom postupku javne nabave čuva se najmanje četiri godine od završetka postupka javne nabave	X				
45.	Ugovori o nabavi javnih usluga iz Dodatka II. B sklopljeni su na temelju odredaba Zakona o javnoj nabavi	X				
46.	Do 31. ožujka tijelu nadležnom za sustav javne nabave dostavljeno je izvješće o javnoj nabavi za prethodnu godinu koje sadrži podatke sukladno Zakonu o javnoj nabavi		X			
47.	Donesen je akt kojim su uređena pitanja nabave za nabavu robe i usluga odnosno za nabavu radova na koje se ne primjenjuje Zakon o javnoj nabavi		X			

RAČUNOVODSTVO

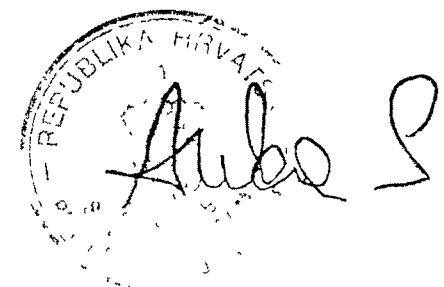
48.	Rashodi su evidentirani u glavnoj knjizi na temelju nastanka poslovnog događaja (obveze) i u izvještajnom razdoblju na koje se odnose, neovisno o plaćanju		X			
49.	Narudžbenice su valjano ispunjene na način da se vidi tko je nabavu inicirao, tko je nabavu odobrio, koja vrsta roba/usluga/radova se nabavlja, uz detaljnu specifikaciju jedinica mjere, količina, jediničnih cijena te ukupnih cijena		X			
50.	U potpisanim ugovorima s dobavljačima/pružateljima usluga/izvršiteljima radova detaljno je utvrđena vrsta robe/usluga/radova koji se nabavljaju		X			
51.	Iz primke, otpremnice i drugog odgovarajućeg dokumenta potpisanog od skladištara ili druge osobe zadužene za zaprimanje robe i dobavljača vidljivo je da je prilikom preuzimanja robe utvrđena količina, stanje i kvaliteta zaprimljene robe		X			
52.	Postoji izvještaj o obavljenoj usluzi odnosno druga vrsta pisanog odobrenja ili dokumentacije kojom se potvrđuje izvršenje usluge		X			
53.	O izvedenim radovima, sukladno definiranoj proceduri odobrenja radova, postoji privremena odnosno konačna obračunska situacija, koju odobrava osoba odnosno tijelo koje nadzire i odobrava radove		X			
54.	Na zaprimljenim računima navedeni su svi elementi računa u skladu sa zakonskim i podzakonskim propisima		X			

55.	Zaprimljeni računi sadrže referencu na broj narudžbenice/ugovora temeljem kojeg su roba/usluge/radovi isporučeni		X			
56.	Računi sadrže detaljnu specifikaciju roba/usluga/radova koje odgovaraju opisu i specifikaciji roba/usluga/radova definiranih narudžbenicom odnosno ugovorom		X			
57.	Za svaki račun obavljena je matematička kontrola ispravnosti iznosa koji je zaračunan, što je naznačeno na računu		X			
58.	Provjereno je postojanje potpisa, žiga ili druge oznake kojom se može potvrditi da je račun odobren za plaćanje		X			
59.	Nakon provjere suštine računa i dokumentacije obavljenih usluga, radova odnosno nabave robe računi se u glavnoj knjizi evidentiraju po proračunskim klasifikacijama (odgovaraju obveznici primjene proračunskog računovodstva)		X			
60.	Prihodi su evidentirani u glavnoj knjizi u trenutku u kojem su postali raspoloživi i mjerljivi (odgovaraju obveznici primjene proračunskog računovodstva)	X				
61.	Za primljene i dane donacije nefinancijske imovine u glavnoj knjizi evidentirani su prihodi i rashodi prema procijenjenoj vrijednosti imovine, a međusobni prijenos nefinancijske imovine proračuna i proračunskih korisnika evidentiran je preko promjena u obujmu imovine (odgovaraju obveznici primjene proračunskog računovodstva)	X				
62.	Povjerenstva za popis osnovao je čelnik proračuna/proračunskog korisnika. Odredio je datum obavljanja popisa, rokove obavljanja popisa i dostavljanje izvještaja s priloženim popisnim listama		X			
63.	Povjerenstvo za popis obavilo je popis cjelokupne imovine i obveza, sastavilo izvještaj temeljem popisnih lista i predalo ga čelniku		X			

64.	Poslovne knjige i računovodstvene isprave čuvaju se sukladno rokovima utvrđenima Pravilnikom o proračunskom računovodstvu i računskom planu (odgovaraju obveznici primjene proračunskog računovodstva)		X			
65.	Uspostavljene računovodstvene evidencije omogućile su praćenje korištenja sredstva po izvorima financiranja i programima (projektima/aktivnostima)		X			
66.	Uspostavljena je evidencija svih ugovora		X			
67.	Vodi se analitička evidencija dugotrajne nefinancijske imovine i usklađena je s glavnom knjigom		X			

IZVJEŠTAVANJE I OSTALO					
68.	Kod predaje financijskih izvještaja poštivali su se rokovi i način predaje utvrđeni Pravilnikom o financijskom izvještavanju u proračunskom računovodstvu (odgovaraju obveznici primjene proračunskog računovodstva)		X		
69.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave izvještavala je Ministarstvo financija o zaduženjima/danim suglasnostima za zaduženja/jamstva sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X			
70.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (korisnik pomoći izravnjanja) dostavila je izvještaj o utrošenim sredstvima resornom ministarstvu ili nadležnom tijelu državne uprave na propisan način i u rokovima utvrđenima Uredbom o načinu izračuna iznosa pomoći izravnjanja za decentralizirane funkcije jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave i odlukama o kriterijima i mjerilima za osiguranje minimalnog financijskog standarda javnih potreba u djelatnostima osnovnog i srednjeg školstva, socijalne skrbi, zdravstva i vatrogastva (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave - nositelji decentraliziranih funkcija)	X			

71.	Kod predaje polugodišnjeg i godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave poštivali su se rokovi i odredbe o sadržaju izvještaja utvrđene Zakonom o proračunu (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X			
72.	Godišnji izvještaj o izvršenju proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave dostavljen je Ministarstvu financija i Državnom uredu za reviziju u roku od 15 dana nakon što ga je donijelo predstavničko tijelo odnosno u slučaju da ga predstavničko tijelo nije donijelo, u roku od 60 dana od dana podnošenja navedenog izvještaja predstavničkom tijelu (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X			
73.	Provedene su suštinske i formalne kontrole dostavljenih Izjava o fiskalnoj odgovornost (odgovaraju nadležna ministarstva i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave kojima se dostavljaju izjave o fiskalnoj odgovornosti)	X			
74.	Uspostavljen je sustav dokumentiranja podataka o rizicima i izvještavanja o najznačajnijim rizicima i postoji jasna procedura o upravljanju rizicima (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)	X			
75.	Internim aktom (uputom, sporazumom) uređen je način komunikacije, izvještavanja i drugih aktivnosti s proračunskim i izvanproračunskim korisnicima iz nadležnosti (odgovaraju ministarstva i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koji imaju proračunske i izvanproračunske korisnike)	X			

REPUBLICA HRVATSKA
 [Handwritten signature: Anđeo S.]